

JIŘÍ BAŠTA

LIDOVÉ 1948–1969 MILICE

NELEGÁLNÍ ARMÁDA
KOMUNISTICKÉ STRANY
ČESKOSLOVENSKA

Ústav pro studium
totalitních režimů

JIŘÍ BAŠTA

**LIDOVÉ
1948–1969
MILICE**

**NELEGÁLNÍ ARMÁDA
KOMUNISTICKÉ STRANY
ČESKOSLOVENSKA**

Odborní recenzenti: Prof. PhDr. Jiří Kocian, CSc., PhDr. Jan Kalous, Ph.D.

© Ústav pro studium totalitních režimů, 2013

ISBN 978-80-87211-87-8

Obsah

Úvod	9

I. Geneze Závodních milicí 1945–1948

I. 1. Předpoklady vzniku závodních Revolučních gard	16
I. 2. Transformace gard v Závodní milice	18
I. 3. Počátky aktivit Závodních milicí	20
I. 4. Závodní milice jako nástroj KSČ	22
I. 5. Směrnice Závodních stráží a jejich vyzbrojení	24
I. 6. Fungování v praxi	26
I. 7. Marná kampaň proti existenci ZS	29
I. 8. Vymezení ZS vůči Lidovým milicím a nástin dalšího vývoje	31

II. Vznik a formování Lidových milicí 1948–1949

II. 1. Zrod Lidových milicí v únoru 1948	38
II. 2. Faktické zapojení milicionářů do únorových událostí	41
II. 3. Prvotní koncepce LM	44
II. 4. Začlenění do struktury ministerstva vnitra	46
II. 5. Spletité organizační začátky	49
II. 6. Počáteční snahy o uzákonění Lidových milicí	53
II. 7. Směrnice k činnosti závodních a osadních LM	56
II. 8. Stav LM po prvním roce existence	61
II. 9. Mimořádné události a akce milicionářů	64

III. Období kompetenční nevyhraněnosti 1950–1952

III. 1. Složitá situace počátkem roku 1950	76
III. 2. Problémy pražských milicionářů	79
III. 3. Omylem budovaná zpravodajská součást LM	84
III. 4. Situace na jižní a severní Moravě	87
III. 5. Problémy LM v Pardubickém kraji a exces na Slovensku	90
III. 6. Zařazení LM do struktury MNB a podněty velitele Janulíka	93
III. 7. Plány výcviku milicí pro rok 1951 a situace v Ostravském kraji	100

III. 8.	Problémy řešené počátkem roku 1951.....	103
III. 9.	Stabilizace situace na krajských velitelstvích LM.....	108
III. 10.	Mimořádné události z druhé poloviny roku 1951	112
III. 11.	Výměna velitele a nové aktivity LM.....	117
III. 12.	Organizační řád Lidových milic.....	119
III. 13.	Snahy o posílení pozic LM	124

IV. Počátky nové etapy LM 1953–1955

IV. 1.	Zařazení milicí do aparátu ÚV KSČ a zrušení Osadních milicí.....	134
IV. 2.	Aktivity LM v období měnové reformy v červnu 1953	140
IV. 3.	Směrnice a Řád Lidových milic	143
IV. 4.	Program přípravy jednotek a kontrola hospodaření LM	149
IV. 5.	Přísaha milicionářů a aplikace nových směrnic.....	153
IV. 6.	Působení LM za rok 1953 a pokračování v roce 1954.....	158
IV. 7.	Stav milicí v roce 1954 a snaha o úspory	165
IV. 8.	Zhodnocení působení milicí v roce 1954	170
IV. 9.	Rekapitulace a pokračování v nastoleném trendu	175
IV. 10.	Aktualizace Řádu LM a evidence milicionářů	181
IV. 11.	Plán bojové přípravy a nerealizovatelné úkoly LM v případě napadení ČSR	184

V. Doba konsolidace a upevňování pozic 1956–1967

V. 1.	Nucená obměna vedení LM a vliv politických událostí roku 1956.....	194
V. 2.	Pomalá stabilizace LM v roce 1957 a první velké cvičení.....	200
V. 3.	Bojová příprava LM a změny ve směrnicích v roce 1957	203
V. 4.	Desáté výročí existence, plán bojové přípravy a pohotovosti.....	207
V. 5.	LM za branné pohotovosti státu a bojová příprava v období 1958/1959.....	213
V. 6.	Reorganizace jednotek LM v roce 1960, revize a inventura materiálu	216
V. 7.	Bojová příprava jednotek LM ve výcvikovém roce 1959/1960	220
V. 8.	Počátek 60. let v činnosti milicí	223
V. 9.	Nový Řád Lidových milicí a bojová příprava jednotek v roce 1962.....	228
V. 10.	Dlouhodobé problémy obměny výzbroje a materiálu jednotek	232
V. 11.	Kontrola hospodaření a příprava jednotek LM ve výcvikovém roce 1963	235
V. 12.	Aktivity Lidových milicí v roce 1964	240
V. 13.	Snaha o snížení nákladů.....	245
V. 14.	Plnění úkolů milicionáři ve výcvikovém roce 1965.....	250
V. 15.	Konsolidovaná situace v LM před rokem 1968.....	253

VI. Dočasná dezintegrace LM v letech 1968 a 1969

VI. 1. Počátky veřejné kritiky LM a požadavky milicionářů.....	264
VI. 2. Komplikovaná situace a perspektivy LM zjara 1968	270
VI. 3. Celostátní aktiv milicionářů v Ruzyni v červnu 1968.....	275
VI. 4. Důsledky a ohlasy aktivu, občanské iniciativy za zrušení LM	279
VI. 5. Odraz srpnové okupace v jednotkách LM	283
VI. 6. Zhodnocení situace v jednotkách za rok 1968 a plány na rok 1969	290
VI. 7. Stav počátkem roku 1969 a řešení problematiky odzbrojených jednotek.....	293
VI. 8. Plánované změny jako nový impuls pro službu v LM.....	297
VI. 9. Stav jednotek LM v některých krajích	301
VI. 10. Situace pražských milicionářů a vytvoření štábu velitele LM v ČSR.....	310
VI. 11. Činnost a problémy v jednotkách v polovině roku 1969	314
VI. 12. Přípravy LM na mimořádné události při výročí srpnové invaze	319
VI. 13. Zásahy milicí v srpnových dnech 1969.....	323
VI. 14. Posrpnové akce a zhodnocení materiálního zabezpečení v roce 1969.....	329
VI. 15. Stav a úkoly Lidových milicí v ČSR koncem roku 1969	334

Závěr	345

Přílohy

Příloha č. 1.....	349
Příloha č. 2.....	357
Příloha č. 3.....	362
Příloha č. 4.....	368
Příloha č. 5.....	371
Příloha č. 6.....	376
Příloha č. 7.....	377
Příloha č. 8.....	386
Příloha č. 9.....	392

Seznam zkratek	399

Seznam použitých pramenů a literatury	400

Rejstřík.....	403

Úvod

Přestože od zániku komunistického režimu a s ním nedílně spjatých Lidových milicí uplynulo více než dvacet let, nebyla dosud problematika LM podrobně a objektivně zpracována. Přitom tato ozbrojená složka vládnoucí Komunistické strany Československa tvořená na dobrovolnickém principu prověřenými členy strany patřila mezi významné preventivně-represivní a současně ideologické opory komunistického aparátu. Od svého zrodu v roce 1948 po celé čtyři desítky let nesvobody patřily milice ke konzervativním mocenským nástrojům totalitního režimu, přestože nebyly navzdory svému významu nikdy pevně legislativně ukotveny. De facto se jednalo o mimozákonnou „stranickou armádu“. Jednotky miličního typu vznikaly i v dalších komunistických režimech, i když důvod jejich existence se lišil stát od státu. Impulz k založení miličních jednotek zpravidla přicházel v období zásadních vnitropolitických krizí.¹

K předchůdcům Lidových milicí v Československu patřily v roce 1945 ustavené dobrovolnické jednotky Závodních milicí (Závodní stráž). Postupem času se začaly tyto sbory, původně určené na ochranu továrních objektů, de facto přetvářet v ozbrojené složky KSČ. To bylo umožněno jednak početným zastoupením komunistů v těchto sborech a jednak vlivem podnikových odborů. Na tuto nebezpečnou situaci reagovaly nekomunistické strany interpelacemi a snahou zastavit nepřírozený nárůst členů Závodních milicí, kteří navzdory přijatým zásadám trávili většinu pracovní doby ve strážní službě. Tento nekoncepční stav se udržel až do osudného roku 1948.²

Založení Lidových milicí tvořilo nedílnou součást předem připravovaného komunistického převratu. Lidové milice se zrodily v únoru 1948 a staly se jedním z garantů změny režimu a následného totalitního vývoje. Přestože měly původně strážit továrny před „sabotážy a diverzantů“, případně „udržovat klid a pořádek“, jejich hlavním cílem bylo především zabránit návratu předúnorových poměrů. V tom spočíval základní smysl jejich další existence. Lidové milice se zformovaly pouze na základě stranického rozhodnutí ÚV KSČ. V podstatě za celou dobu své téměř dvaadvacetileté existence nebyly legalizovány, přestože s nimi řada pozdějších komunistických zákonů počítala.

-
- 1 Např. komunisté v Maďarsku vytvořili po událostech v roce 1956 oddíly Dělnických stráží (Munkásőrség), obdobně v NDR vznikly Bojové družiny (skupiny) dělnické třídy (Die Kampfgruppen der Arbeiterklasse). Obě uskupení se svým charakterem, posláním a strukturou nejvíce podobala československým Lidovým milicím. K Bojovým družinám v NDR vznikly v 60. letech dvě publikace západoněmeckých autorů: 1) MARKS, H.: *Die Kampfgruppen der Arbeiterklasse. Ein wichtiges Organ des Militärapparates der DDR.* Köln 1970. 2) BADER, W.: *Kampfgruppen – die Spezialtruppe der SED für den Bürgerkrieg. Eine Dokumentation von Werner Bader und anderen.* Köln 1963.
 - 2 BÍLEK, Jiří – PILÁT, Vladimír: *Závodní, Dělnické a Lidové milice v Československu. Historie a vojenství,* 1995, č. 3, s. 80.

V roce 1950 dosáhl početní stav milicionářů ohromujícího čísla 150 000 osob. Toto maximum se postupně snižovalo, standardní počet příslušníků LM v Československu se mimo krizová období pohyboval na úrovni 80 000. Členství v Lidových milicích bylo dobrovolné. Pokud však komunista do jednotky vstoupil, nešlo o formalitu, dotyčný přijal určitý druh závazku. Milicionáři se museli účastnit výcviku, cvičení, školení a dalších aktivit, jinak jim hrozilo vyloučení a případný stranický postih. Šlo o osoby, které měly být ostatním členům KSČ i bezpartijním vzorem. Od počátku 50. let tvořili milice výlučně prověřeni a spolehliví členové KSČ. Lidové milice fungovaly zprvu pod správou ministerstva vnitra, resp. ministerstva národní bezpečnosti, až od roku 1953 spadaly výhradně do kompetencí ÚV KSČ.³

Postupně se z těchto dělnických jednotek vyvinuly dobře organizované a vyzbrojené síly s širokým polem působnosti, které měly plnit úkoly v systému ochrany a obrany komunistického režimu od strážení objektů přes potlačování nepokojů až po případné bojové v době války. Milicionáři disponovali jak lehkými osobními zbraněmi, tak těžkou, např. protiletadlovou výbroží. V rámci společných cvičení s ČSLA se příslušníci milicí „zaměřovali“ zejména na zneškodňování předpokládaných vzdušných výsadků vojsk NATO. V roce 1968 se Lidové milice staly předmětem oprávněné kritiky ze strany části společnosti usilující o demokratizaci systému či přímo o odstranění totalitního režimu, včetně zrušení miličních jednotek. Většina příslušníků LM se postavila za konzervativní stranické struktury.

Po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968 patřili členové Lidových milicí k prvním, kteří spolupracovali s okupanty. Malá, zklamaná a nespokojená část příslušníků z jednotek postupně odešla. V srpnu 1969 milicionáři spolu se SNB a armádou potlačovali demonstrace protestujících obyvatel velkých měst. Významnou měrou se zasloužili o likvidaci nepokojů spoluobčanů odmítajících invazi. Neidentifikovaní milicionáři způsobili svojí střelbou smrt tří mladých lidí, přičemž není vyloučeno, že mezi jejich oběti patří i další dvě osoby. Kromě preventivně-represivní činnosti představovaly LM ideologicky výchovný pilíř komunistického režimu, zejména v oblasti působení na děti a mládež.

Ve většině publikací věnovaných únorovým událostem roku 1948 a následným čtyřiceti letům totality v Československu jsou Lidové milice zmíněny jen letmo. Obsáhlému tématu vzniku, struktury a působení Lidových milicí od roku 1948 se samostatně nevěnuje žádná z dosud vydaných polistopadových monografií. Problematika Lidových milicí nebyla po roce 1989 zpracována v ucelené podobě, s výjimkou studie J. Bílka a V. Piláta otištěné v časopisu *Historie a vojenství* v roce 1995.⁴

3 Náčelníci štábu, resp. vedoucí oddělení a odboru LM (nikoliv ve smyslu nejvyšších velitelů): 1948 Josef Pavel – výkonný velitel (současně ve funkci náčelníka štábu mjr. SNB Miroslav Duda), 1949–1950 Viktor Linhart (přednosta oddělení BP/9), 1950–1952 Jan Janulík, 1952–1956 Alois Kotva, 1956–1973 Rudolf Horčíč, 1973–1989 Miroslav Novák.

4 Studie byla původně vypracována pro účely policejního šetření Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů

Na rozdíl od sporadické bibliografie k Lidovým milicím z polistopadového období je naopak poměrně výrazně zastoupena tendenčně zaměřená literatura z období normalizace. Autoři těchto propagandistických prací od sebe nepokrytě opisovali, čímž současně potvrzovali názorovou shodu nad zpracovávaným tématem. Jedním ze společných bodů byla snaha o prokázání zákonné existence Lidových milicí. Faktem však je, že k legalizaci Lidových milicí na úrovni samostatného zákona nikdy nedošlo. Apologetické práce poplatné době svého vzniku se vyznačují velmi problematickou vypovídací hodnotou a až na výjimky slouží dnešnímu badateli jen jako dokument své doby. Ovšem i v tomto spektru zkresleného výkladu lze pod ideologickým balastem nalézt kromě historických údajů ke vzniku a vývoji jednotek zajímavá svědectví, včetně autentických vzpomínek vedoucích funkcionářů milicí.⁵

Někteří autoři těchto tendenčních prací poukazovali na existenci řady „bílých míst“ z období počátků formování LM. Tehdy totiž činnost a struktura miličních jednotek spadaly do utajovaných informací. S tím patrně souvisí i skutečnost, že o samotných hektických počátcích vzniku jednotek v únoru 1948 vypovídá minimum archivních dokumentů, protože většina rozkazů a usnesení se předávala ústně. K tomu se řadí ještě další problém, s nímž se setkal autor těchto řádků. Potíž nastala s nekompletností písemností uložených v archivních fondech. Z obsahu některých dokumentů vyplývá existence navazující listiny, která však již v příslušném archivu chybí.

Naprostá většina dokumentů k problematice LM se v listinné podobě nachází ve fondech oblastních, krajských a zejména centrálních archivů.⁶ Autor této práce se zaměřil výhradně na studium materie uložené v centrálních archivech, přesto se rozsahem jednalo řádově o deset tisíc stran textu. Obsahová roztržitost materiálů uložených v regionálních archivech by patrně nepřinesla nové zásadní poznatky pro studovanou problematiku v jejím celku. V každém případě představuje působení milicí na místní krajské či okresní úrovni dosud neprobádané téma.

Autor práce akcentoval zejména aktivity Lidových milicí v českých zemích, činnost jednotek na Slovensku je zmíněna zpravidla jen okrajově, a to hlavně v souvislosti s mimořádnými událostmi. V rámci tématu se snažil o maximální zapracování všech

kunismu: BÍLEK, Jiří – PILÁT, Vladimír: Závodní, Dělnické a Lidové milice v Československu. *Historie a vojensství*, 1995, č. 3, s. 79–106.

5 Tento případ se týká vzpomínkové publikace o formování jednotek se svědectvím bývalých vrcholných představitelů LM (Alois Kotva, Josef Pavel, Karel Šimon ad.). SÝKORA, Jan: *Pražské milice v Únoru: Vzpomínky*. NPL, Praha 1964.

6 Zásadní materiály k problematice LM na celostátní úrovni se nacházejí především ve fondech bývalého Archivu Ústředního výboru Komunistické strany Československa deponovaných v Národním archivu v Praze, dále v Archivu bezpečnostních složek (ABS) v Praze a v Brně (Kanice) a ve Vojenském historickém archivu v Praze. Obsahově nezastupitelnou materií k činnosti Závodních milicí (Závodních stráží) disponuje Všeodborový archiv v Praze. Autor částečně čerpal z archivních materiálů shromážděných v roce 1990 poslancem Michalem Malým. Těmito dokumenty disponoval Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, momentálně je spravuje ABS.

dostupných prostudovaných pramenů v zájmu zachycení reálného obrazu života Lidových milicí v prvních dvaceti letech jejich existence. Tuto snahu ztěžovala nahodilost a zmíněná nekompletnost značného množství archiválií.

Knih je uspořádána chronologicky, ale v každém období současně reflektuje jednotlivé okruhy v existenci milicí, jako je jejich vznik, vývoj organizačních norem, jednotlivé etapy činnosti, organizace hlavního štábu LM, používaná výzbroj a výstroj, nakládání s finančními prostředky, personální politika, vývoj početních stavů atd. Práce se jen v omezené míře věnovala konkrétním prvkům výzbroje a výstroje. Rozbor poměrně populární tematiky – nasazení milicionářů do ostrých akcí v srpnu 1969 – se redukoval na základní fakta, protože tímto tématem se zabývaly jiné publikace. Působení jednotek v období normalizace by tato práce již kvantitativně neustála, přesto je v závěru zmíněno rozpuštění a odzbrojení Lidových milicí.

**Geneze
Závodních milicí
1945–1948**

I. 1. Předpoklady vzniku závodních Revolučních gard

Během závěrečné fáze osvobození Československa v květnových dnech roku 1945 bylo nutné zabránit poválečnému chaosu a ochránit průmyslové podniky před vnějšími útoky a sabotážemi ustupujících nacistů. Vedle formujících se revolučních ozbrojených jednotek a skupin vznikaly ještě před definitivním zhroucením Protektorátu v rámci ilegálního ROH i konspirativně zorganizované bojové oddíly Dělnické milice.⁷

Ke zřizování těchto strážních oddílů, zpočátku nejčastěji nazývaných závodní Revoluční gardy,⁸ vyzýval zahraniční rozhlas z Londýna i Moskvy. Skupinky ozbrojenců byly organizovány závodními radami (výbory) v revolučních dnech nebo bezprostředně po skončení okupace, přičemž měly za úkol střežit hmotný majetek podniku a provádět strážní službu v továrnách a nejbližším okolí. Na tyto bojové buňky se v posledních dnech Protektorátu přenesla příprava vlastních bojových organizací v závodech. Jejich činnost se kromě toho vyznačovala zásobováním partyzánských oddílů a skupin, shromažďováním výbušnin a prostředků k jejich výrobě, sabotážemi a zpravodajskou službou. Zprvu byly jednotky závodních Revolučních gard podřízeny až na výjimky závodním radám, později přímo Ústřední radě odborů.⁹ Řada těchto oddílů však vznikala živelně.

Po osvobození Prahy byly podle vyhlášky vojenského velitele Velké Prahy brig. gen. Karla Kutlvašra původní oddíly Revolučních gard zorganizovány do pěších rot a prozatímně vyzbrojeny ukořistěnými zbraněmi. V důsledku neopatrného zacházení se zbraněmi však docházelo ke zraněním. Neorganizovaní jednotlivci, kteří chtěli dobrovolně pokračovat ve strážní službě, se mohli ve dnech 11. a 12. 5. 1945 přihlásit u velitelství policejních úseků protiletecké ochrany. Ostatní civilní občané české národnosti účastníci se revolučních bojů museli zbraně odevzdat policejním nebo vojenským úřadům.¹⁰ Před zformováním jednotného SNB tak v Čechách existovaly tři složky s rozdílným velením: policie, četnictvo a revoluční gardy. Jelikož v Praze se vzhledem k ostatním městům koncentroval velký počet revolučních gardistů, padlo rozhodnutí, že z nich bude zformován Pražský pluk Revolučních gard.¹¹

7 Apely typu: „TVOŘTE VŠUDE BOJOVÉ ODDÍLY DĚLNICKÉ MILICE! CVIČTE JE! VYZBROJŮJTE JE!“ tvořily základní poselství revolučních instruktážních dokumentů šířených pro ilegální činníky ROH v podnicích na počátku května 1945. *Vojenský historický archiv* (VHA), fond (dále jen f.) ČNR, 331/X/9, Organizační pokyny pro závodní důvěrníky a pracovníky ROH, nedatováno.

8 V květnových a červnových týdnech neexistovalo pro závodní strážní oddíly jednotné terminologické označení, a docházelo tak k prolínání či generalizování termínů pro odlišné druhy ozbrojených jednotek, zejména různé typy Revolučních gard – Dělnická milice, Závodní Revoluční gardy, Národní stráž apod.

9 *Všedoborový archiv* (dále jen VOA), f. ÚRO–Org., karton (dále jen k.) 64, i. j. 286, Zpráva komise ZM.

10 *VHA*, f. ČNR, 375/XIV/11, Vyhláška vojenského velitele Velké Prahy brig. gen. Karla Kutlvašra, nedatováno. Více dále viz *VHA*, f. Revoluční gardy, 822/CII/1/127, Organizace strážních oddílů. 11. 5. 1945.

11 Původně se počítalo s plukem o dvou praporech po asi 1500 mužích: *VHA*, f. ČNR, 36/II/2, Zápis o schůzi Zemského národního výboru v Čechách. 16. 5. 1945.

Oběžník ÚRO z 12. 5. 1945 stanovil pravidla pro vznik závodních RG, které měly být zřízeny, pokud se tak dosud nestalo, ve všech výrobních podnicích. Příslušná závodní rada měla provedení tohoto úkolu hlásit na velitelství závodních RG se sídlem v Praze 2, Na Perštýně 11.¹²

Závodní rady mohly okamžitě vytvořit Revoluční gardy z vlastních „osvědčených bojovníků“ o síle 20 procent mužských pracovníků závodu, kteří si posléze zvolili svého velitele. Ten osobně zodpovídal za výcvik jednotky, za správné nakládání s výzbrojí i výstrojí a za morální stav členů RG. Malé závody do padesáti zaměstnanců podřídily své příslušníky RG nejbližšímu většímu podniku. Závodní revoluční gardisté byli nadále placeni jako kmenoví zaměstnanci. Prokazovali se prozatímními průkazy a rukáv oděvu museli mít viditelně označen bílou páskou s červenými písmeny RG a razítkem závodní rady. Den po vydání oběžníku již vedení ÚRO projednávalo novou uniformu pro RG – Závodní stráž. Stejnokroj měla tvořit modrá dělnická blůza s opaskem, čepice a jednoduchá červená páska na rukávu.¹³ Mezi hlavní úkoly závodních RG patřila „strážní a bezpečnostní služba k ochraně závodu a zajištění života a majetku národa proti skrytým fašistům a kolaborantům“ a jejich vedlejším úkolem bylo „zjišťování a zajištění pohozených a skrývaných zbraní, střeliva a odjištěných granátů a min“.¹⁴

V důsledku kompetenčních nejasností, organizačních zmatků a vzájemně si odporujících rozkazů však nebyla v prvních poválečných týdnech skutečnost zdaleka tak jednoznačná, jak předepisoval strohý oběžník. Vývoj strážní služby v jednotlivých závodech měl svá specifika. V některých důležitých průmyslových podnicích přebíraly koncem května 1945 strážní dohled od sovětských důstojníků nově koncipované pražské prapory Revolučních gard. Protože však v řadě závodů stále fungovaly místní dělnické milice (resp. závodní Revoluční gardy), střežení těchto továren převzala původní stráž složená ze zaměstnanců závodu. Z rozkazu sovětského velitele města genmjr. Paramzina¹⁵ z 25. 5. 1945 však dělníci nesměli mj. z důvodu pracovních povinností střežit tovární objekty, následkem čehož opět přešla strážní povinnost na dalších několik dní na Pražský pluk Revolučních gard.¹⁶

Počátkem června 1945 měli velitelé nově zorganizovaných pražských praporů RG za úkol vypátrat, zda se ještě v některých průmyslových podnicích – v továrnách, redakcích nebo ve skladech materiálu – nevyskytují jiné ozbrojené revoluční skupinky nebo složky. V případě kladného výsledku dostali pověření velitelé za úkol šetrným

12 VOA, f. ÚRO-Org. (1945–50), k. 6, i. j. 50, Revoluční gardy. 12. 5. 1945.

13 VOA, f. ÚRO-Pres. (1945–49), k. 1, i. j. 1, Schůze presidia a vedoucích funkcionářů ÚRO. 13. 5. 1945.

14 VOA, f. ÚRO-Org. (1945–50), k. 6, i. j. 50, Revoluční gardy. 12. 5. 1945.

15 Termín „velitel města“ představoval v tomto případě vojenského administrátora, tzn. posádkového velitele. V rychlém sledu již třetí sovětský velitel Prahy – genmjr. Paramzin – zastával funkci zástupce velitele 5. gardové armády.

16 Příkladem podobných zmatků v rámci ostrahy podniku byla Českomoravská strojírna v Karlíně. VHA, f. RG, 583/CII/1/97, Stráž v Českomoravské strojárně, Karlín. 26. 5. 1945. Na žádost Pražského pluku RG 2 zrušil „komendant goroda“ genmjr. Paramzin střežení závodu Českomoravská-Karlín a RG byly dne 6. 6. 1945 odvolány. VHA, f. RG, 583/CII/2/97, Stráž v Českomoravské, Karlín – zrušení. 6. 6. 1945.

způsobem zjistit a veliteli Pražského pluku RG 1 plk. Konopáskovi nahlásit veškeré dostupné informace, jako např. kdy byla dotyčná jednotka zřízena, kdo je jejím velitelem, komu je podřízena apod.¹⁷

Na základě výnosu ministerstva národní obrany a po dohodě s ministerstvem vnitra denní tisk dne 10. 6. 1945 uveřejnil, že všechny ozbrojené jednotky mimo rámec československé armády a SNB se rozpouštějí a pouze v průmyslových závodech budou ponechány Závodní milice. Konečné rozpuštění Revolučních gard proběhlo v době od 12. do 17. 6. 1945.¹⁸ V červnu a květnu 1945 figurovalo v různých revolučních i porevolučních jednotkách odhadem zhruba 160 000 ozbrojenců.¹⁹

I. 2. Transformace gard v Závodní milice

Snaha vedení Ústřední rady odborů směřovala k jediné věci, a to zachovat Revoluční gardy jako „závodní milici“ a podřídit její velitelství odborům plně kontrolovaným KSČ. Tento hlavní cíl mělo zajistit připravované jednání s komunistickým ministrem vnitra košické vlády Václavem Noskem, který v této souvislosti jednoznačně deklaroval: „*Jsem především odborářem a pak teprve ministrem.*“²⁰ Podle představ vedení ÚRO měly být oddíly RG ponechány v závodech, akceptován byl název „závodní stráž“, případně „dělnická milice“. Přestože jako vojenské jednotky měly podléhat vojenskému zákonu, respektive vojenským organizačním předpisům a v případě potřeby se měly včlenit do armády, trvalo vedení ÚRO na výhradním podřízení těchto jednotek odborům. Politické prosazení Závodních milic mělo sloužit, kromě oficiálně deklarované ochrany hospodářského života, zejména k zajištění práv a vlivu odborů v každém významnějším podniku.

Návrh směrnic pro ustavení Závodních milic již pregnantně vyjadřoval smysl a účel nově vznikajících jednotek ZM v průmyslových podnicích. Zřizovatelem mělo být MV na základě návrhu Ústřední rady odborů. Podniky musely prostřednictvím závodních rad požádat ÚRO o povolení sestavit ZM, která dále musela žádost doporučit nebo zamítnout.

17 VHA, f. RG, 355/CII/1/74, Revoluční ozbrojené složky mimo RG – pátrání. 5. 6. 1945. Podle hlášení působila např. ve Zbrojovce Janeček na Pankraci závodní jednotka RG o síle 35 mužů, v Plynárně Michle stráž v počtu šesti mužů, ve Waltrovcích tvořilo tovární stráž celkem 160 zaměstnanců (na asi 14 pušek), Škodovy závody Smíchov měly asi 40 mužů, kteří byli zpočátku v továrně dokonce ubytováni apod. VHA, f. RG, 583/CII/2/97, Závodní RG – hlášení. 6. 6. 1945. VHA, f. RG, 279/CII/7/61, Seznam ozbrojených jednotek v policejním obvodu revíru 38. 6. 6. 1945.

18 To se týkalo i vojenských jednotek Revolučních gard, organizovaných v Pražských plucích RG 1-3. Strážení důležitých vojenských objektů převzala SNB a armáda: VHA, f. RG, 278/CII/7/61, Likvidace Pražských pluků RG. Potvrzení ústně vydaných směrnic dne 12. a 13. června t. r. 14. 6. 1945.

19 Archiv Poslanecké sněmovny, f. PNS, č. spisu 336, První schůze výboru vnitřní bezpečnosti PNS, Výklad ministra vnitra ve výboru vnitřní bezpečnosti prozatímního Národního shromáždění dne 16. 1. 1946.

20 VOA, f. ÚRO-Pres. (1945-49), k. 1, i. j. 1, Schůze presidia a vedoucích funkcionářů ÚRO. 13. 5. 1945.

Podle směrnic se Závodní milice oficiálně zřizovaly jednak za účelem ochrany závodů proti vnějšímu („škůdci národního majetku“) i proti vnitřnímu nepříteli (sabotáž, průmyslová špionáž apod.) a jednak k „zajištění životních a materiálních zdrojů národa“. Jejich členy, výhradně muže, vybírala závodní rada spolu s odborovou organizací ROH z „národnostně a politicky spolehlivých“ dobrovolníků, kteří tvořili nejvýše 10 procent zaměstnanců. Každá podniková ZM podléhala Velitelství Závodních milicí zřízenému při ÚRO. Členové ZM byli oprávněni nosit při výkonu služby zbraň, měli disponovat průkazy a očíslovanými odznaky, vydanými MV. Působnost Závodní milice se vztahovala vždy pouze na konkrétní závod, pro který byla zřízena. Výstroj a výzbroj ZM mělo ministerstvo vnitra uhradit z vlastních zdrojů, ostatní výlohy spojené s výkonem služby v ZM platil vždy podnik. Příslušníkům ZM náležela ve službě nebo v případě služebního odvelení náhrada za ušlou mzdu. Ke strážní a bezpečnostní službě byl určen vždy jen nutný počet členů, jenž určoval velitel ZM po dohodě se závodní radou. Ostatní příslušníci ZM byli zařazeni do obvyklého pracovního procesu. Výcvik členů ZM se konal v rámci výcviku SNB mimo pracovní dobu a po jeho úspěšném ukončení skládali členové ZM služební přísahu do rukou zástupců ÚRO.²¹

Oběžníkem ÚRO z počátku července 1945 (signovaným mj. A. Zápotockým) určeným podnikovým závodním radám došlo k okamžitému zrušení RG a zřízení Závodních milicí, přičemž měl být ihned zahájen výcvik. Jako výstroj měly být použity výhradně dělnické pracovní kombinézy – montérky. Směrnice se ve finální podobě lišily od původního návrhu jen mírně. ÚRO zřizovalo ZM podle směrnic pro vnitřní bezpečnost vydaných MV. Účel použití těchto jednotek byl poměrně široký: od střežení závodu přes hlídání internovaných osob (na žádost národních výborů), zneškodnění rozptýlených nebo ukrývajících se „nepřátelských živlů“ až po veškeré úkoly, které určil místní velitel ZM a jež zároveň neodporovaly účelu ZM, tzn. „ochrana podniku a zajištění životních a majetkových zájmů národa proti skrytým nepřátelům národa“.²² Na základě dobrovolných přihlášek vybírala závodní rada za členy ZM 20 procent spolehlivého mužského osazenstva podniku, kteří si zvolili svého velitele. Závodní rada musela volbu následně odsouhlasit. Malé podniky do 50 členů podřídily své mužstvo veliteli nejbližšího většího závodu. Každý příslušník ZM měl dostat průkaz podepsaný velitelem a důvěrníkem závodní rady a na rukáv červenou pásku s písmeny ZM a otiskem razítka závodní rady. Členům ZM se vyplácela náhrada ušlé mzdy při jejich použití ve službě. Ke strážní a bezpečnostní službě měl být vybrán vždy jen nutný počet z celkového stavu členů a velitel musel zajistit jejich pravidelné střídání. V souladu s těmito směrnici začaly z řady závodů přicházet zprávy o zřízení a výcviku jednotek Závodních milicí. Ke službě se hlásili z řad „spolehlivého osazenstva“ hlavně barikádoví bojovníci, členové podzemního hnutí, partyzáni apod.

21 VOA, f. ÚRO–Org., k. 6, i. j. 50, ZM 1945, Návrh směrnic pro ustavení Závodních milicí.

22 Tamtéž, Závodním radám! Oběžník č. 1/1945 – Rada C, 2. 7. 1945.

Sraz velitelů či pověřenců jednotek (v pořadí druhý) za účelem objasnění kompetencí ZM proběhl 16. 8. 1945 večer v budově ÚRO na Vinohradech naproti kostelu sv. Ludmily ve Francouzské ulici.²³ Nejen z hlavního velitelství SNB (Oddělení Ia) zazněly názory, že právní základ pro tvoření ozbrojených strážních oddílů byl dán pouze ustanovením § 139 železničního zákona č. 86/1937 Sb. a povolení k vytváření a ozbrojení OSOŽ bylo vyhrazeno pouze železničnímu správnímu úřadu po dohodě s MNO a MV. Zřizování jednotek typu ZM tak nebylo možno připustit, protože k hájení klidu, pořádku a bezpečnosti působily v ČSR úřady a jejich bezpečnostní orgány.²⁴ Realizace odborářského plánu pod vedením KSČ se však nedala touto argumentací zastavit.

Na poradě představenstva ÚRO dne 7. 9. 1945 přednesl E. Erban svou konfrontaci s námitkami, že v mnoha závodech se ZM staly „komunistickým podnikem“. Reagoval na to ve smyslu, že ZM jsou podřízeny závodní radě, a tak je to otázka všech zaměstnanců. Někdo z přítomných rovněž zmínil, že u ČSD zastávali funkci závodních milicionářů již tzv. osožáci. K otázce zřízení ZM na Wilsonově a Masarykově nádraží Zápotocký sdělil, že sice podle směrnic ZM tam, kde koná službu vojsko a SNB, milice strážní službu nekonají, ale *„jestliže je tam milice, která po své pracovní době koná své cvičení, do té věci si nenecháme od nikoho mluvit“*.²⁵ Zápotocký o necelý měsíc později na schůzi prezidia ÚRO upozornil na „potíže“, které vznikaly v souvislosti se zřizováním Závodních milicí. Ministr vnitra Nosek byl celkem logicky toho názoru, že otázka Závodních milicí je věcí celé vlády, a nikoliv pouze MV. Bylo tak schváleno jednat s Noskem a svolat poradů zástupců ZM, aby sdělili své dosavadní praktické zkušenosti.²⁶

I. 3. Počátky aktivit Závodních milicí

Hned ve svém druhém oběžníku ze 7. 9. 1945 poukazovala ÚRO na celkem rozšířený „nešvar“, kdy v některých podnicích brali členové ZM strážní službu jako své trvalé zaměstnání. ÚRO deklarovala členství v ZM jako službu čestnou, a nikoliv jen jako placenou. Každý příslušník ZM tedy musel být v první řadě členem pracovního kolektivu a až poté dočasným členem ZM, který se bude střídát ve službě s ostatními příslušníky milicí. Na rozdíl od pozdější doby bylo ještě v tomto raném období vytýkáno nahrazování názvu Závodní milice nesprávným termínem Závodní stráž.²⁷

23 Tamtéž, Pozvánka, 11. 8. 1945.

24 *Archiv bezpečnostních složek* (dále jen ABS), f. Sekretariát MV 1945–59 (A2/1), i. j. 1758, Zřizování závodních milicí, 21. 8. 1945.

25 *VOA*, f. ÚRO-PŘED., k. 1, i. j. 2, Záznam z porady představenstva, 7. 9. 1945.

26 *VOA*, f. ÚRO-PRES. 1945–49, k. 1, i. j. 33, Zápis ze schůze prezidia, 1. 10. 1945.

27 *VOA*, f. ÚRO-Org., k. 6, i. j. 50, Všem Krajským a okresním odborovým radám! Oběžník č. 2/1945 – Řada C, 7. 9. 1945. Opakovaná výzva rovněž v Oběžníku č. 45/1945 – Řada A ze dne 10. 9. 1945.

V druhé polovině října 1945 postoupilo ministerstvo vnitra ministerstvu národní obrany, ministerstvu spravedlnosti, ministerstvu průmyslu a ministerstvu ochrany práce a sociální péče stanovy Závodních milicí. Současně bez prejudice svého stanoviska požádalo o vyjádření k návrhu jejich zřízení s tím, že posléze MV podá podnět k jejich zákoněné úpravě. Prozatím se tak bylo nutné spokojit s úpravou provedenou v rámci možností samotnou ÚRO.²⁸ Evidentně však již začalo docházet k odzbrojování milicí ze strany ministerstva národní obrany. Evžen Erban na schůzi prezidia ÚRO dne 23. 10. 1945 apeloval na přítomné, že je nutné okamžitě telefonovat na MNO, aby tento proces zarazilo, protože se s MV dohodlo, že až do vydání vládního nařízení o ZM nebudou milice odzbrojovány. Erban svůj krok zdůvodnil tím, že další odzbrojování těchto sborů by mohlo vyvolat v podnicích konflikty. Tento Erbanův apel byl schválen.²⁹ V průběhu října se tak na ministerstvo vnitra obracely závodní rady z různých podniků se žádostmi o vyzbrojení milicí, neboť do konce měsíce musely již existující Závodní milice vrátit zapůjčené zbraně do rukou vojenské správy. S odkazem na probíhající jednání ve věci právní úpravy však nemohlo MV těmto žádostem vyhovět. Proto alespoň Ústřední radě odborů doporučilo, aby se závodní rady obracely přímo na ÚRO, která se po dohodě s MNO o pozdější vyzbrojení milicí postará. Rovněž bylo MV doporučeno, aby se prodloužily lhůty k vrácení zbraní vojenským správám.³⁰

V této době sídlila Komise pro Závodní milice v Praze v Jeruzalémské ulici č. 5.³¹ Za první veřejné vystoupení Závodních milicí je považována pořadatelská služba a tvoření kordonu při manifestačním projevu u příležitosti zestátnění průmyslu koncem října 1945 na Václavském náměstí.³²

Oběžníkem ze dne 27. 11. 1945 vyzvala ÚRO prostřednictvím sekretariátů ROH příslušné závodní rady, aby zaslaly zprávu o činnosti Závodních milicí v podnicích od jejich založení a následně již periodicky ke každému čtvrtletí. V polovině listopadu zaslala svoji zprávu o činnosti Závodních milicí Krajská odborová rada v Mostě, která zmiňuje úspěchy skrytých závodních stráží již z konce okupace, kdy se údajně podařilo zabránit řadě sabotáží v severočeských uhelných dolech a nedošlo ani k zastavení výroby v žádném důležitém podniku. Úkoly Závodních milicí v severních Čechách spočívaly zejména v ostraze podniků, střežení zajišťovacích táborů, v doprovodu Němců z tábora na pracoviště a zpět a konečně v dopravních úkolech pro správu závodu. Členstvo Závodních milicí tvořilo vždy určité minoritní procento dobrovolníků ze všech zaměstnanců závodu. Výjimku tvořily pouze Stalinovy závody v Záluží na výrobu syntetického benzínu, kde milice tvořilo všech 400 zaměstnanců. Zbraně, většinou

28 *VHA*, f. MNO, I. odbor, 1945, č. j. 50113, Závodní milice, 19. 10. 1945.

29 *VOA*, f. ÚRO-PRES., k. 1, i. j. 35, Záznam ze schůze prezidia, 23. 10. 1945.

30 *ABS*, f. A2/1, i. j. 1758, Závodní milice, 27. 10. 1945.

31 Jako sídlo Ústřední komise Závodních stráží je poté v roce 1946 uváděna adresa Stárkova 4, Praha 2-Těšnov a následně opět ul. Na Perštýně 11, Praha 1.

32 *VOA*, f. ÚRO-Org., k. 6, i. j. 50, Směrnice pro nástup ZM k manifestačnímu projevu pro zestátnění průmyslu, 20. 10. 1945.

staré francouzské pušky z roku 1918, byly vyzvednuty původně u vojenské posádky v Mostě. Později už tamní velitel na další žádost o ozbrojení milicí reagoval zamítavě. Odboráři v Mostě zdůvodňovali význam milicí rovněž poukazem na velké množství flákačů a spekulantů, kteří se pohybují v kraji a na jejichž zneškodnění – pátrání, zajištění a předání do pracovních táborů nebo do vězení – se členové Závodních milicí podílejí.³³

Naopak členové Závodní milice Živnostenské banky v Praze o celkovém počtu 100 mužů se kromě jednorázové zmíněné pořádkové činnosti při manifestaci k zestátnění průmyslu věnovali zejména výcviku střelby a účasti na přednáškách a školeních potřebných ke své činnosti. Nárazově v období výměny bankovek po celý listopad 1945 se vždy jedna miliční četa na dvoraně banky podílela na informační a pořádkové službě mezi klienty a zamezila tak návalům a chaosu.³⁴

I. 4. Závodní milice jako nástroj KSČ

Závodní milice se staly předmětem politického zápasu. V jarních měsících roku 1946 v souvislosti s přípravou voleb se existence Závodních milicí stala součástí předvolební kampaně jednotlivých politických stran. Nejvíce negativních ohlasů na faktickou existenci Závodních milicí přicházelo z tábora demokraticky smýšlejících národních socialistů a lidovců nebo s nimi spřízněných novinářů, kteří tlačili na rozpuštění a odzbrojení těchto jednotek. Oproti tomu komunisty ovládaná ÚRO se snažila o postupnou změnu obsahu činnosti a legalizaci jejich postavení.

V Tigridově politicko-kulturním týdeníku *Obzory* vyšel dne 20. 11. 1945 krátký článek nazvaný *Závodní milice – v záloze?*, v němž se autor podivuje nad existencí Závodních milicí, o kterých se v jedné ze svých rozhlasových debat veřejně zmínil poslanec A. Zápotocký.³⁵ Autor si klade otázky ve smyslu, komu mají tyto ozbrojené polovojenské oddíly sloužit, když má republika k dispozici armádu, SNB a tajnou policii. Kromě toho není o podobných jednotkách v košickém vládním programu ani zmínka. „*Mají tedy snad závodní milice být jakousi politickou zálohou, která by v jistých situacích a k jistým politickým účelům mohla vyrukovat?*“ pokládá si autor zcela logicky řečnickou otázku. V závěru doufá, že ministerstvo vnitra vydá pokyn k jejich rozpuštění a odevzdá výzbroj armádě, která ji naléhavě potřebuje. V dalším čísle lidoveckých *Obzorů* z 8. 12. 1945 se autor k problému vrací a opět kritizuje existenci Závodních milicí, přestože jistou oprávněnost jim přiznává

33 *VOA*, f. ÚRO–Org., k. 6, i. j. 50, Záležitost závodních milic, 16. 11. 1945.

34 Tamtéž, Výpis o činnosti Závodní milice Živnostenské banky, 14. 12. 1945.

35 Jeden z dochovaných Zápotockého rozhlasových projevů z jara 1946 obhazuje existenci Závodních milicí, resp. Závodních stráží: *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 100/35 (A. Zápotocký), sv. 3, a. j. 128, Závodní milice, bezpečnost i brannost, 13. 3. 1946.

v pohraničních oblastech republiky, jinde ne. V týdeníku datovaném 16. března 1946 se autor opětovně kriticky věnuje problematice Závodních milicí a nazývá je bez obalu fašistickou institucí v paralele se vznikem ozbrojených oddílů z počátků nacistického Německa. Autor dále apeluje na nutnou časovou omezenost tohoto ozbrojeného sboru, fungujícího souběžně s policií a armádou, v souvislosti s připravovaným zákonem upravujícím jejich fungování, a poukazuje na ohrožení svobody a demokracie. Pokračuje tedy v kritice Závodních milicí s ohledem na jejich možné zneužití, včetně zneužití zbraní. Autor článku závěrem kritizoval jejich dosavadní existenci s tím, že jejich čas se naplnil a nyní mají hrát roli jen v politicko-mocenských stranických přích a bojích.

Mezitím však ministerstvo vnitra dalo výnosem ze 7. 12. 1945 ÚRO na srozuměnou, že za určitých předpokladů nemá dalších námitek proti existenci a zřizování Závodních milicí. Podmínku existence milicí představovalo zejména striktní vymezení jednak osob, které by měly oprávnění nosit zbraň, a jednak situací pro jejich použití. Všechny podmínky MV byly v celé šíři zahrnuty do připravovaných směrnic.

Na schůzi konané v budově MV dne 21. 12. 1945 za účasti zástupců MV, ÚRO a MNO došlo k ostré diskusi mezi dvěma plukovníky hlavního štábu MNO o termín a formu odzbrojení obyvatelstva, především však příslušníků Závodních milicí. Tato prudká výměna názorů charakterizovala situaci v armádě, která ještě zdaleka nebyla v rukou komunistických kádrů na velitelských postech. Plk. Karmazin zastával názor o nutnosti všeobecného odevzdání zbraní do konce roku. Opačné řešení navrhoval a zastával plk. Černík z generálního štábu, který šel svými názory zástupcům ÚRO „na ruku“ a „úžasně“ jim tak vycházel vstříc, jak sami ve zprávě uvedli. Černík přikládal milicím velký význam jak v míru, kdy není třeba podniky střežit armádou, tak v podmínkách případné války, kdy by milice tvořily bojeschopné zázemí. Plk. Karmazin tvrdil, že přestože se rozhodně staví za odevzdání zbraní nutných pro výcvik nováčků, nemá nic proti Závodním milicím jako takovým. Karmazin nakonec ve většině bodů ustoupil. Milice si tak mohly v podnicích ponechat nejen pistole po termínu 31. 12. 1945, ale v určitých případech i pušky a výjimečně dokonce i automatické zbraně (Stalinovy závody). Plk. Černík rovněž zástupcům ÚRO doporučil, aby s ním ve věci ZM dále úzce spolupracovali, čímž by milice za účelem získání kredibility dostaly oficiální polovojskový charakter a spolu s tím by utichly i některé útoky v tisku.³⁶ V období od osvobození do konce roku 1945 se v Čechách a na Moravě ustanovilo 750 jednotek ZM, které čítaly 31 720 členů, na něž připadlo 3 724 kusů zbraní, z toho 2 485 pušek, 133 pistolí a 106 automatů. Zbraně byly různého původu a různých typů: francouzské, italské, ruské, staré rakouské, polské a německé. Do některých vůbec nebyly k dispozici náboje.³⁷

36 *Národní archiv* (dále jen NA), f. 100/30, sv. 131–35, Nařízení o odevzdání zbraní, které mají civilisté a Závodní milice, 21. 12. 1945. Na základě tohoto jednání vydala 28. 12. 1945 Komise pro ZM při ÚRO oběžník, ve kterém vyzvala závodní rady k podávání žádostí k dalšímu držení zbraní jednotkami Závodních milicí (potvrzených ONV) nejpozději do poloviny ledna 1946.

37 *VOA*, f. ÚRO-Org., k. 64, i. j. 286, Zpráva komise ZM.

I. 5. Směrnice Závodních stráží a jejich vyzbrojení

Prozatímní, avšak platné relevantní Směrnice pro Závodní stráž³⁸ signované A. Zápotockým vydala Komise Závodních milicí při ÚRO dne 3. 1. 1946, resp. 7. 12. 1945. Z jejich obsahu vyplývá, že Závodní stráž mohla být zřízena Ústřední radou odborů ve všech státních i privátních podnicích na požádání závodní rady. Závodní stráž měla být zřizována za účelem ochrany majetku podniku a jeho provozu, ať už před osobami, nebo živelními pohromami. Úkoly Závodní stráže spočívají ve střezení internovaných osob přidělených na práci, v hlídání závodu, skladů a jiných důležitých zařízení a plnit se mají prostřednictvím denních i nočních pochůzek. Závadné okolnosti zjištěné k ZS musejí být neprodleně sděleny orgánům národní bezpečnosti. Člen ZS může provést zadržení podezřelé osoby pouze v případě, kdy mu to umožňuje § 93 trestního zákona, tzn. pokud se domnívá, že se jedná o zločince, tedy o osobu, která se dopustila trestného činu. Členové ZS mohou použít zbraně pouze v případě, který jim umožňuje § 2 písm. g) tr. zákona, tedy když je to vynuceno spravedlivou a nutnou obranou nebo se tak stalo z donucení.

Členy Závodní stráže vybírá závodní rada z dobrovolných přihlášek mužského osazenstva závodu obeznámeného se zacházením se zbraněmi, mělo se jednat o 10–15 procent osob z celkového stavu podniku. Musí se jednat o „mravně a státně spolehlivé“ československé občany, jejichž způsobilost k nošení zbraní přezkouší okresní národní výbor, případně okresní správní komise. Ve věcech kázně a výkonu své činnosti podléhají Závodní stráž závodní radě, potažmo ÚRO. U krajských odborových rad vznikl referát Závodních stráží, kde se soustředila jejich agenda pro jednotlivé kraje. Prostředky výzbroje a výstroje pro ZS opatřil zřizovatel, přičemž členové jsou oprávněni při výcviku i službě nosit pistole. Pokud by to zvláštní důvody (jako důležitost podniku, jeho význam, rozlehlost, osamocenost nebo bezpečnostní poměry) vyžadovaly, zažádá závodní rada prostřednictvím ÚRO ministerstvo vnitra o povolení, aby členové mohli nosit jiné zbraně než pistole, zejména pušky a automaty. O žádosti rozhoduje MV v součinnosti s MNO. Členové ZS dostanou jednotné průkazy a při výkonu služby budou viditelně označeni červenou páskou s písmeny ZS a razítkem závodní rady. Výcvik členů ZS probíhá mimo pracovní dobu pod vedením instruktorů SNB minimálně dvě hodiny

38 Terminologie názvu strážních jednotek v závodech v letech 1945–46 je nejednotná a obě hlavní označení (ZM nebo ZS) se dají považovat za oficiální. V dokumentech zprvu převládá označení Závodní milice (viz „komise ZM“) a teprve v průběhu roku 1946 se začíná více prosazovat termín Závodní stráž. Změna názvu Závodní milice na Závodní stráž nebyla vyhlášena v oběžníku ÚRO a důvody nebyly objasněny. Podnikům bylo pouze oznámeno, aby změnu názvu braly jako fakt. Změna v terminologii, která se ujala patrně během jednání o statusu ZM mezi ÚRO a MV koncem roku 1945, pramenila zřejmě ze snahy oslabit kritiky existence ZM. Funkcionáři komise ZM z taktických důvodů přijali název ZS za svůj, neboť pojem „stráž“ nezněl tak bojovně a mnohovýznamově, na rozdíl od termínu „milice“, který poukazoval na možnost jiného využití ozbrojených zaměstnanců než jen k ochraně podniků před hrozbou sabotáží. Časem se samozřejmě vytrácela faktická možnost ozbrojeného napadení výrobních prostředků závodu, odboráři (potažmo KSČ) si ale potřebovali uchovat svůj nemalý vliv prostřednictvím těchto ozbrojených jednotek i nadále.

tydně. Členům ZS se vyplácí plná náhrada za ušlý výdělek při jejich použití ve službě.³⁹ Dodatkem z konce února 1946 bylo ještě stanoveno zvolení velitele ZS závodní radou podniku s přihlédnutím k názoru členů stráží. Závodní stráž měla rovněž působit výhradně v rámci svého podniku.

Výše uvedenými prozatímními úpravami argumentoval ministr vnitra Václav Nosek při obhajobě fungování Závodních milicí jako svépomocné instituce k ochraně závodu, respektive odrážel útoky proti jejich existenci s poukazem na nedostatek příslušníků SNB, kteří by nezvládali ochránit např. Stalinovy závody.⁴⁰

MNO připomínkovalo tyto směrnice po polovině ledna 1946 ve smyslu, že nestačí, aby se člen ZM obeznámil se zacházením se zbraněmi, ale musí být i řádně vycvičen, buď u SNB, nebo u vojenského útvaru. Hlavní zbraní jednotek mají být pistole, pouze pokud jich je nedostatek, dočasně je nahradí pušky. Jen ve výjimečných případech lze ZM ponechat pušky a samopaly na dobu nezbytně nutnou. Vojenská správa si rovněž vyhrazuje kdykoliv nahradit zbraně jinými. Výzbroj má být uložena v bezpečných skladištích, řádně čištěna a konzervována, za což by odpovídal správce a výdejce zbraní. Tyto směrnice vydané dne 31. 1. 1946 platily s malými úpravami fakticky po celou dobu existence Závodních milicí, resp. Závodních stráží.⁴¹

K výše rozeslaným směrnicím podaly Škodovy závody po nabytých zkušenostech s fungováním vlastních Závodních stráží v první polovině ledna 1946 pozměňovací návrhy. Hlavním podnětem byl kromě uniformované výstroje (argument většího respektu a zabránění nechtěné záměny s německými antifašisty, kteří také nosili červenou pásku) jednak návrh na zřízení stálého štábu a osazenstva Závodní stráže pro velké podniky, jako je Škodovka, kromě již vybraných 10–15 procent výrobních zaměstnanců, a jednak, aby mužstvo ZS bylo obeznámeno s většinou výzbroje používané v armádě. Důvodem pro tento návrh bylo vyjádření, že škodováci si v době míru představují ZS jako součást SNB s pravomocemi pro zaměstnance uvnitř i vně závodu. V době mimořádných opatření nebo v době války mohly podle představ Závodní rady Škody Plzeň takto vycvičené ZS podporovat regulérní armádu.⁴² Tento ideový postoj se již fakticky přibližoval charakteru pozdějších Lidových milicí.

Oddíly ZM jako v podstatě nástupnické jednotky rozličně nazvaných revolučních bojových či obranných skupin zdědily z období květnové revoluce rozmanitou výzbroj.

39 VOA, f. ÚRO-Org., k. 25, i. j. 106, Směrnice pro Závodní stráž, 3. 1. 1946.

40 Archiv Poslanecké sněmovny, f. PNS, č. spisu 336, První schůze výboru vnitřní bezpečnosti PNS, Výklad ministra vnitra ve výboru vnitřní bezpečnosti prozatímního Národního shromáždění dne 16. 1. 1946.

41 Počet členů Závodních milicí, resp. Závodních stráží se podle odhadů mohl pohybovat kolem 40 000 osob. Komunističtí historiografové s uspokojením konstatovali, že přes veškeré tlaky „reakčních sil byly díky prozíravé politice KSČ a komunistů v odborech ozbrojené závodní stráže legalizovány“. LIŠKA, František: *Čtyřicet let věrnosti straně. O historii a současnosti Lidových milicí ve Středočeském kraji*. Středočeské nakladatelství a knihkupectví v Praze, Praha 1987, s. 23.

42 VOA, f. ÚRO-Org., k. 25, i. j. 106, Pozměňovací návrh k směrnicím pro Závodní stráž, 13. 1. 1946.

Ministerstvo vnitra udělilo Závodní milici povolení k držení pouze těch vojenských zbraní, kterými příslušné jednotky prokazatelně disponovaly již v době květnové revoluce.

Až výše specifikovaný výnos MV ze 7. 12. 1945 umožnil legální ozbrojení jednotek Závodních milicí pistolemi. Proces vyzbrojení probíhal cestou nákupu pistolí ráže 7.65 mm s příslušenstvím přes Ústřední komisi Závodních stráží při ÚRO. Žádost jednotlivých podniků o povolení zbraní musel potvrdit příslušný okresní národní výbor. Finanční prostředky na jejich nákup poukazovaly podniky komisi ZS, která jim objednané pistole postupně zaslala. Jedna pistole s náhradním zásobníkem, kartáčkem a pouzdem stála 775 Kčs. Všechny zakoupené zbraně zůstávaly majetkem závodu a nesměly být svévolně vynášeny členy ZM mimo střežený areál. V případě, že některé jednotky Závodních milicí již zbraně vlastnily, musely jejich držení legalizovat zbrojními pasy.⁴³

Mezitím začaly od ledna 1946 z malých i velkých podniků přicházet na ÚRO žádosti o přidělení zbraní.⁴⁴ V reakci na tyto požadavky závodů o ozbrojení vlastních jednotek, ať už z důvodů dosud neustálených bezpečnostních poměrů v pohraničí, nebo sabotáží Němců, se MV obrátilo na MNO, SNB i ÚRO s návrhem, aby se s ohledem na obranu státu v době míru i války Závodní milice staly důležitou součástí Svazu branosti a jejich výcvik, organizace i vyzbrojení byly odborně řízeny.

Pokud však závodní rady nechtěly čekat na pistole z ÚRO, které měly být k dispozici od konce března 1946, mohly si oficiálně zažádat o zbrojní pasy pro příslušníky ZM na Ředitelství NB v Brně. Při vystavení zbrojního pasu měl příslušník ZM současně dostat nákupní povolení na zbraň a náboje, které bylo možné opatřit u firmy Dušek v Opočně.

V otázce vyzbrojení adresovala ÚRO jednotlivým závodním radám i důvěrnou instrukci, aby na místním posádkovém velitelství požádaly o uvolnění určitého počtu zbraní pro ochranu závodu, případně za účelem hlídání zajatců.⁴⁵

I. 6. Fungování v praxi

Fungování Závodních milicí v praxi se neobešlo bez komplikací, jak by se na první pohled mohlo zdát. Ministerstvo vnitra se v polovině ledna 1946 oficiálně obrátilo na ÚRO s žádostí o zjednání nápravy poměrů mezi jednotkami Závodních milicí. MV téměř až s výčitkou uvádělo, že od důvěrníků a závodních rad velkých průmyslových podniků dostávalo hlášení o chování valné části členů Závodních milicí, které zavadávalo

43 Tamtéž, Závodní milice 1946 – Korespondence A.-J., Závodní stráž, 8. 8. 1946.

44 Např. „Vilém Richter – továrna na nábytek“ ve Varnsdorfu požadovala pro své tři členy ZS po jedné pistoli, pušce a automatu zejména z důvodů nalezení nefunkčních zbraní v objektu podniku a anonymních výhrůžek českým zaměstnancům ze strany Němců.

45 *VOA*, f. ÚRO-Org. k. 25, i. j. 106, Závodní milice 1946 – Korespondence A.-J., Zbraně pro Závodní stráž (Závodní milici), 28. 2. 1946.

příčinu k pomluvám, v nejlepším případě alespoň k zesměšňování těchto nových útvarů, jelikož Závodní milice směrnice vydané ÚRO vůbec nedodržovaly. Samotná ÚRO na jejich dodržování nedbala, závodní rady je při přijímání nových členů opomíjely, a tak nebylo výjimkou, „že vloudily se sem živly, kterým pojmy povinnost a zodpovědnost jsou zcela cizí. Milicionáři přijímají od Němců a kolaborantů úplatky, zprostředkovávají jim ilegální styk, udržují milostné poměry se zajištěnými Němkami, takže je nejvyšší na čase, aby v zájmu rychlé nápravy bylo ustanoveno nové, jednotné vedení závodních milic, za vedení skutečně věci znalého, nekompromitovaného energického organizátora, který by se nezastavil ani před případným přísným potrestáním každého provinilce.“⁴⁶ V reakci na tyto zprávy vydala ÚRO oběžníky, jimiž důrazně vyzývala členy ZS k dodržování směrnic, a současně avizovala provádění kontrol v závodech.⁴⁷ Vzhledem k útokům denního tisku rozhodl výkonný výbor představenstva ÚRO počátkem března 1946 na návrh E. Erbana o neprodleném zahájení kontrol jednotek ZM ve vybraných krajích za účelem zjištění „zlořádů a nedostatků“. Prostřednictvím dalšího z řady oběžníků z 6. 3. 1946 museli velitelé ZS zavést denní záznam hlášení, včetně mimořádných událostí a návštěv.

Jednotlivými prováděcími oběžníky, které ÚRO rozesílala do podniků, se začal postupně naplňovat obsah směrnic Závodních stráží, ať již v otázkách evidence členů, jejich spolehlivosti, legitimací, výzbroje, organizace výcviku atd. Přednostně měli být za členy vybírání absolventi vojenské služby. Důraz se kladl rovněž na úschovu a ošetření zbraní, za což odpovídal velitel ZS. Pokud právě nebyli členové ZS ve službě, museli se zapojit do standardního pracovního procesu na svém pracovišti. Výcvik, ať už se zbraní, či bez ní, se konal až po pracovní době. Do Závodních stráží mohli být zařazeni normální vrátní se všemi právy i povinnostmi. Ještě počátkem podzimu 1946 nebyl příslušný návrh zákona o ZS předložen vládě. Pro řešení nedostatků v jednotlivých krajích a závodech měla alespoň při Ústřední komisi ZS vzniknout funkce styčného důstojníka. Zákon o ZS nebyl nakonec v připravované podobě nikdy přijat a zachoval se pouze jeho referentský návrh.⁴⁸ ÚRO tak nadále vše řešila prostřednictvím oběžníků. Např. oběžníkem z 18. října 1946 stanovila podmínky vydání průkazů s fotografií členům ZS, který opravňoval k nošení pistole při výkonu služby. Členové ZS museli předložit zejména potvrzení o státní spolehlivosti a vysvědčení o zachovalosti, což ještě musel potvrdit Referát pro vnitřní národní bezpečnost v Praze.

Jako předseda komise Závodní milice při ÚRO se sídlem Na Perštýně 11 působil mjr. SNB Josef Benedikt, který vedl čilou korespondenci s výrobními podniky zejména ve věci zřízení a fungování Závodních milic, resp. Závodních stráží.⁴⁹ Vedoucím

46 VOA, f. ÚRO-Orig., k. 25, i. j. 106, Závodní milice – stížnosti, 14. 1. 1946.

47 VOA, f. ÚRO-OB, k. 6, i. j. 364, Oběžník č. 2 a 3. Řada B, 29. 1. 1946. V první půli dubna např. Komise ZS adresuje Krajské radě odborů v Liberci výzvu, aby zakročila proti samozvanému předsedovi Závodní milice Gustavu Křivkovi a zrušila jím zřízené Velitelství Závodní milice „Sever“ v Liberci.

48 VOA, f. ÚRO-Orig., k. 25, i. j. 106, Zákon o Závodní stráží – referentský návrh.

49 Tamtéž, Závodní milice 1946 – Korespondence A.-J.

oddělení ZS byl Antonín Zetek. Tlak ze strany ÚRO na zřizování Závodních milic v podnicích dokládá např. korespondence s Okresní odborovou radou v Benešově, kdy ÚRO reagovalo následovně: „*Vaše hlášení ve věci Závodních stráží (Závodních milic) jsme vzali na vědomí. V závodech, kde nechtějí ustaviti ZS, nemůžeme Závodní rady nutiti. Zjistěte, z jakých důvodů a kdo se staví v těchto případech proti. O výsledku nám podejte zprávu.*“⁵⁰ Jednotlivé závodní rady v podnicích disponovaly vzhledem k vlastní jednotce Závodní milice poměrně širokými pravomocemi, což v podstatě vyplývalo i z jejich funkce navrhovatele. Ústřední komise ZS pouze dodatečně potvrzovala ustavení jednotek v podnicích. Budování milic však ruku v ruce provázela neinformovanost a někdy i zmatky zejména v okrajových oblastech republiky, kde malé podniky zpočátku neměly k dispozici směrnice ZS. Obvykle se závodní rady obracely na Ústřední komisi ZS s konkrétními i obecnými dotazy, s nimiž si nevěděly rady. Komise schvalovala (nebo negovala, pokud odporovaly směrnícím ZS) návrhy závodních rad na základě specifik toho kterého podniku.⁵¹

Ústřední komise ZS vyžadovala po závodních radách podniků, aby podávaly jednak měsíční zprávy o činnosti ZS a dále informace, které se týkaly vnitřní bezpečnosti – tzn. sabotáží, různých nedorozumění apod. Komise kladla důraz především na aktuálnost, srozumitelnost, komplexnost a stoprocentní pravdivost zasílaných hlášení. Poměrnou benevolenci komise prokazovala v systému stavění stráží a v časovém odstupu střídání, k systému stálého nebo dočasného velitele. V ZM neexistoval systém hodnotí, daný byl pouze velitel a pod ním řadoví členové. Jak již bylo řečeno, Závodní strážé tvořili kmenoví pracovníci podniku, i když do nich mohli být zařazeni i „mravně a státně spolehliví“ hlídači a vrátní, kterým poté příslušela práva a povinnosti členů ZS. V případě ohrožení nastupovali k pohotovosti záložní členové ZS, zařazení v tu dobu v pracovním procesu.

Závodní milice přejmenované na Závodní strážé a cvičené instruktory z řad SNB měly podle prohlášení ÚRO chránit „majetek národa“ a stát se při pracovní výkonnosti „důkladnou oporou“ armády. Chyby z minulosti byly údajně napravovány, protože ÚRO měla zájem, aby se na tuto „*revoluční vymoženost, která stála dost lidských životů, neházelo bláto a špína*“. Podle ÚRO se nepřihlíželo ke všem okolnostem, ale agitovalo se pod nejrůznějšími záminkami proti zbraním v rukou pracujících.

50 Tamtéž, Závodní milice 1946 – Korespondence A.-J., Závodní strážé (Závodní milice), 27. 2. 1946.

51 Blíže nejmenovaný podnik v Horní Kamenici například v únoru 1946 žádal o zaslání platových směrnic pro ZM, které však samozřejmě neexistovaly. Členstvo ZS tvořili kmenoví zaměstnanci závodů, kteří se ve službě střídali a příslušela jim náhrada za úslou mzdu. Pokud však byli ve službě ZS zařazeni hlídači z povolání, platily pro ně všeobecné platové směrnice. VOA, f. ÚRO–Org. k. 25, i. j. 106, Závodní milice 1946 – Korespondence A.-J., Směrnice pro ZS, 20. 2. 1946. V říjnu 1946 Závodní rada firmy Minerva v Boskovicích žádala o zapůjčení uniforem pro ZS ze skladu ÚRO k oslavě výročí vzniku republiky. Referent Ústřední komise Závodních stráží musel vysvětlovat, že komise žádné stejnokroje nemá a nikdy ve skladech neměla, a dodal: „*V průvodu se můžete zúčastniti v pracovním oděvu, což by nejlépe působilo na veřejnost, neb v civilu.*“ VOA, f. ÚRO–Org. k. 25, i. j. 106, Závodní milice 1946 – Korespondence A.-J., Ústroj ZS, 10. 10. 1946.

Jednotlivými dodatky ke směrnicím o zřízení Závodních stráží ÚRO mj. uváděla, že návrh na zařazení zaměstnanců do ZS podávají závodní rady spolu se zaměstnavatelem. Oba subjekty se stejnou měrou podílejí na vykonávání kontroly a dozoru ZS. Podle potřeby se určí nejvýše 10 procent mužského osazenstva za členy ZS na základě dobrovolných přihlášek z řad „národně a mravně spolehlivých“ členů osazenstva závodu, tělesně i duševně způsobilých, čs. státní příslušnosti, starších 18 let. Zaměstnanci zařazení do ZS jsou povolávání ke strážní službě pouze, pokud je třeba. Nepřipouštějí se tedy žádné bezpečnostní sbory, které by vykonávaly jen strážní službu, neboť tím by chyběli zaměstnanci ve výrobě. Je žádoucí, aby se závodní rady dohodly se správou podniku na zakoupení pracovních obleků vhodných pro ZS, tj. modré pouze pro výkon strážní služby, protože náklady na zřízení a udržování Závodní stráže hradí provozovatel podniku. ÚRO podotklo, že cyklostylované směrnice z let 1945–1946 byly vydávány výhradně pro závodní rady, aby se postaraly o bezpečnou ochranu podniků tam, kde na mnoha místech chyběli majitelé závodů. Jelikož se poměry od té doby zkonsolidovaly, směrnice pro ZS se upravovaly podle aktuální situace. V důsledku ustálených poměrů tak ÚRO žádá, aby závodní rady spolupracovaly se správou podniků. Členové ZS a závodní rady nesmějí dopustit, aby byly zneužívány pravomoci a poškozena „dobrá pověst“ závodních rad.⁵²

I. 7. Marná kampaň proti existenci ZS

Prostřednictvím svého věstníku ÚRO reagovala na článek namířený proti ZS a otištěný v *Lidové demokracii* dne 18. 6. 1947 pod názvem: *K čemu potřebují civilisté zbraní?* ÚRO upozorňuje, že se nejedná o žádné přechovávání zbraní načerno, protože výměna pušek za pistole pro ZS na ochranu a bezpečnost závodů není v rozporu s veřejnou bezpečností a děje se se souhlasem MV po dohodě s MNO. V mnoha závodech navíc pravidelně pracují trestanci a členové ZS musí být vyzbrojeni. Dotazníky sekretariátů ROH, zda se jeví potřeba zbraní pro Závodní strážě toho nebo onoho závodu, byly vydány a rozesílány na závody se souhlasem státní správy. ÚRO opakovaně zdůrazňovalo, že členem ZS se může stát jen spolehlivý a „mravně zachovalý“ zaměstnanec, pečlivě prověřený příslušnými úřady z důvodu nošení zbraně. Pistole v závodech slouží pouze k ochraně podniků a nesmí být použita mimo závod. ZM byly vytvořeny na ochranu národního majetku se souhlasem MV a MNO. ROH nechápe, proč některý český tisk „soustavně zneklidňuje veřejnost zprávami o Závodních strážích“, když redakce byly informovány o významu ZS a je známo, že jejich činnost přesně vymezují směrnice ÚRO.

52 VOA, f. ÚRO-Org. (Komise pro ZM 1947), k. 46, i. j. 169. Závodní stráž – dodatky. ÚRO všem KOR na vědomí.

Komise pro ZS ÚRO, vedená pplk. Benediktem, který je předsedou svazu zaměstnanců SNB, tak pracuje se souhlasem státní správy a ochotně vysvětlí všechny dotazy.

Odpůrci existence Závodních stráží o sobě opět dali vědět, a to dokonce na parlamentní půdě. Z obsahu „*Naléhavé interpelace poslance Oty Hory a druhů vládě republiky Československé ve věci mimořádného ozbrojování závodních stráží a jiných osob v závodech*“ ze dne 16. 6. 1947 je patrná obava poslanců demokratických stran o budoucí osud republiky. Interpelace se vztahovala k důvěrnému oběžníku Krajské odborové rady v Kolíně ze dne 7. 6. 1946, adresovanému všem závodním radám v Kolínském kraji, ve kterém jsou závodní rady vyzývány k nahlášení co největšího počtu závazných objednávek pistolí za cenu 775 Kčs/ks ze Zbrojovky Brno pro členy ZS i pro jiné osoby (např. pokladníky apod.), aby mohla být odeslána do Zbrojovky hromadná objednávka. Poslanec Hora se v obsahu interpelace se svými stranickými kolegy podívoval jednak nad tím, proč jsou objednávky přísně důvěrné, dále nad tím, proč má být v závodech proveden co možná největší počet závazných objednávek, a konečně, proč mají být provedeny urychleně. Tento důvěrný oběžník způsobil údajně velký neklid mezi obyvatelstvem, a proto byla vládě podána tato interpelace, včetně celkem deseti otázek vztahujících se většinou k existenci a ozbrojování ZS.

V odpovědi vlády na tuto interpelaci ze dne 9. 9. 1947 bylo mj. sděleno, že v tomto případě se jedná o nákup 10 000 pistolí pro ZS, objednaných s vědomím MV a MNO. Vzhledem k tomu, že úkoly ZS jsou přesně vymezeny a je nutné je řádně vybavit, nelze podle vlády dovozovat, že by v interpelaci uvedená akce ÚRO byla namířena proti jiným skupinám obyvatelstva. MV však alespoň uložilo v dohodě s MNO všem okresním národním výborům, aby se zřetelem na již konsolidované bezpečnostní poměry a provedený odsun Němců opětovně přezkoumaly nutnost dalšího držení povolených zbraní Závodními strážemi a aby tam, kde to již nebude potřeba, navrhly odnětí až dosud vydaných povolení a zařídily odevzdání vojenských zbraní vojenské správě. Vláda si je vědoma, že ZS národní podniky značně zatěžují. Hodlá proto při provádění národní mobilizace pracovních sil omezit počet ZS na nejnižší nutnou míru a jejich členy zařadit do produktivní práce.

ÚRO, resp. Komise ZS vyzvala koncem listopadu 1947 všechny sekretariáty KOR, aby v termínu do konce roku 1947 dodaly aktuální statistiky o existenci ZS v příslušném kraji, protože některé ZS byly zrušeny a jiné zřejmě nově založeny, aniž o tom ÚRO věděla. Rovněž vzhledem ke skutečnosti, že stále nebyly prověřeny zhruba dvě třetiny členů ZS, apelovala komise ZS na předložení potřebných potvrzených dokumentů o spolehlivosti jednotlivých členů, nutných k vydání průkazů, které po vidimaci na ONV legitimizovaly nošení zbraně ve službě. Na základě výnosu MV z poloviny roku 1947 byly závodní rady vyzvány k odevzdání vojenských zbraní nejbližšímu vojenskému útvaru nebo na stanici SNB, protože bezpečnostní poměry se natolik zkonsolidovaly, že k ochraně stačí pouze pistole. Tyto krátké palné zbraně měly na sobě značku ÚRO, a mohly je tak používat výhradně členové ZS.

I. 8. Vymezení ZS vůči Lidovým milicím a nástin dalšího vývoje

Na přelomu let 1947–1948 na krátkou dobu mizí stopy po archivních materiálech dokládajících činnost Komise ZS při ÚRO. Od února 1948 se již objevují první zmínky o vzniku a působení Lidových milicí pod taktovkou ÚV KSČ, a to ve formě, která je známa až do konce roku 1989. Zpočátku byly tyto jednotky nazývány buď Závodní, nebo Dělnická milice. V březnu 1948 je však již použit zbrusu nový termín – Lidové milice, zřejmě z důvodu možné záměny a snahy o vymazání jakékoliv kontinuity s původními Závodními milicemi, resp. Závodními strážemi. Užívání všech tří uvedených termínů pro pozdější Lidové milice v podobě, v jaké je známe dnes, však pokračovalo minimálně do poloviny roku 1948.

Pod vlivem únorových událostí a vzhledem k faktickému vzniku nových Dělnických (rozuměj Lidových) milicí zaslala Komise Závodních stráží dne 8. 3. 1948 všem KOR pokyny a směrnice k fungování Závodních stráží v rámcovém modelu z prosince roku 1945.⁵³ Tímto krokem se zřejmě snažila udržet svůj vliv nad ZS a zabránit chaosu, záměnám a dezinterpretacím, které se mohly vyskytnout při souběžném fungování původních Závodních stráží a nově vzniklých Dělnických, resp. Lidových milicí.

Po dokumentačním a zřejmě i koncepčním vakuu ve věci ZS se ÚRO připomnělo až v roce 1949, kdy pokračovalo v instruování pro zakládání ZS (vedle případných LM) s odkazem na „zostřený třídní boj“. Významnou novinkou byla skutečnost, že noční hlídači a vrátní měli být, pokud splňují fyzické předpoklady a vyhovují kádrovému výběru, zařazeni do závodní jednotky ZS. Zřejmě šlo o předzvěst plného zprofesionalizování Závodních stráží, známého z pozdějšího období. Členové ZS tak v tomto období vykonávali funkci vrátných a nočních hlídačů, avšak část z nich ještě nadále mimo službu pracovala v normálním výrobním procesu. Náplň činnosti ZS se postupně minimalizovala a počátkem roku 1949, kdy se apeluje na důkladnou evidenci pistolí, připomíná Komise ZS, že členové stráží vykonávají službu jen v případě požáru, při střežení trestanců nebo během jiných neobvyklých událostí. V ostatních případech mají zůstat na svých pracovištích.⁵⁴

Ke koncepční reorganizaci ZS došlo na základě nařízení MV, jímž byli na základě zákona o národní bezpečnosti ze dne 21. 12. 1948 povoláni k výkonu služby Závodní strážé dobrovolně se hlásící zaměstnanci příslušných podniků, kteří vyhovovali stanoveným podmínkám.⁵⁵ ZS se budovaly v součinnosti s ROH podle směrnic MV. Ústřední radě odborů a jejím organizačním složkám tak příslušela v součinnosti

53 *VOA*, f. ÚRO-Org. (Komise Závodních stráží 1948), k. 60, i. j. 237. Závodní strážé. Všem sekretariátům KOR na vědomí, 8. 3. 1948.

54 *VOA*, f. ÚRO-Org. (Komise ZS 1949 – Různé směrnice), k. 83, i. j. 262. Pokyny pro výstavbu Závodních stráží, květen 1949.

55 Tento zákon sehrál svou roli i při časově omezené legalizaci jednotek LM, viz dále.

s bezpečnostními orgány technická a morální výstavba ZS a jejich materiální vybavení, dále provádění náboru a výběru zaměstnanců, stanovení kázeňského řádu pro ZS a konečně obhospodařování ZS, včetně vedení jejich evidence. Naopak ministerstvu vnitra příslušelo stanovit služební odvislost ZS, služební úkoly pro ZS, směrnice pro výkon služby a způsob jejich kontroly a konečně provádění výcviku členů ZS. ZS vznikaly na popud podniků, hospodářských a politických činitelů kraje nebo přímo na pokyn ústředních míst v podnicích důležitých nebo velmi důležitých z hlediska obrany státu. Vrátní a noční hlídači se povahou své služby samočinně stávají členy ZS, pokud je v podniku ZS ustavena a oni vyhovují podmínkám. V podnicích velmi důležitých (dotýkají se náplní své výroby zájmů obrany státu) se zřizují stálé Závodní stráže, které tvoří zálohu pro případ zvýšeného nebezpečí. Výkon služby u stálých ZS je výlučným zaměstnáním ustanovených osob, resp. členů Závodní stráže a přiměřená část zaměstnanců na pracovištích tvoří zálohu. V méně důležitých podnicích se zřizují rámcové ZS, kde provádějí trvale výkon služby pouze kvalifikovaní hlídači a noční vrátní, zatímco zaměstnanci vybraní do ZS zůstávají na svých pracovištích. Tyto zálohy v obou kategoriích podniků se podle důležitosti aktivují v případech zvýšeného nebezpečí. Závodní stráž, včetně svého velitele je služebně podřízena bezpečnostnímu referentovi. Při KOR byli zřízení referenti pro ZS. Podle těchto nových směrnic se členem ZS mohl stát bezúhonný zaměstnanec až od 21 let. Při výkonu služby jsou členové ZS na prsou označeni odznakem a na hlavě černým baretem, dále mají nepromokavý plášť a vysoké gumové boty, jinak občanský oděv. MV vyzbrojí jednotky vojenskými puškami, při jejich nedostatku dodá ROH pistole, případné automaty obstará a dodá MNO v součinnosti s MV. Veškeré náklady spojené se ZS hradí provozovatel příslušného podniku, k jehož ochraně byla ZS zřízena. Podrobnou úpravou prošlo i případné kázeňské potrestání členů ZS. Z dalších sporých dokumentů lze vyvodit, že v určitých podnicích se členství v Závodní stráži fakticky stalo povoláním, kdy členové byli jmenováni ministerstvem vnitra, kterému rovněž podléhali.⁵⁶

Ze schůze bezpečnostní šestky Pražského kraje se dozvídáme o problémech při budování nových Závodních stráží. Spočívaly především v nesouhlasu jejich členů s platovými podmínkami a dále v nevyjasněných kompetencích ZS. Bylo usneseno, aby MV vypracovalo nové směrnice, přičemž je nutno vybírat „nejuvědomilejší soudruhy“. Pro první etapu bylo vybráno patnáct podniků. J. Kotal upozornil, že v některých závodech budují ZS a přitom ruší LM, což se již nesmí stávat. ZS mají být složeny z „nejlepších soudruhů“ bez ohledu na jejich případné členství v LM. KV NB dodá schopné lidi na instruktáž ZS a politickou instruktáž provede krajská organizace KSČ. ZS podléhala bezpečnostnímu referentovi závodu.⁵⁷

56 *VOA*, f. ÚRO-Org. (Komise ZS 1949 – Různé směrnice), k. 83, i. j. 262. Pokyny pro výstavbu Závodních stráží, květen 1949.

57 *NÁ*, f. 05/11 (Branné a bezpečnostní oddělení ÚV), sv. 28, i. j. 184, Zápis ze schůze krajské bezpečnostní šestky, konané dne 13. 9. 1949.

V roce 1950 převzalo výstavbu ZS ministerstvo národní bezpečnosti odbor VB/OP, které mělo mj. za úkol provést v roce 1951 distribuci obleků pro ZS, resp. stejnokrojů.⁵⁸ Ze situační zprávy krajského velitelství VB v Praze ze srpna 1951 je patrné, že v Pražském kraji střežilo 347 podniků celkem 2 879 členů ZS, z toho 131 žen. ZS měly v držení 1 225 pistolí, 37 pušek (ke střežení vězňů) a 12 samopalů (ke střežení letiště). Do konce roku 1951 měli mít všichni členové jednotnou výstroj. Průměrný věk člena ZS činil 50 let a pouze 281 z nich bylo bezpartijních, zbytek tvořili komunisté. Největší aktuální problém představovala velká fluktuace před vydáním nových průkazů, kdy příslušníci SNB šetřili spolehlivost osob. Projevily se tak předchozí nedostatky ve výběru členů. Největší nespokojenost panovala s platy a s výstrojí. Morálka a kázeň proto také nedosahovaly nejlepší úrovně. Po uskutečnění plánované reorganizace se předpokládalo, že se morálka zvýší, protože bude vyřešena mzdová otázka a proběhne přísnější kádrový výběr.⁵⁹ Toto je však již jiná kapitola, jež nesouvisí s tématem Lidových milicí, které se mezitím ubíraly vlastní, i když zpočátku složitou cestou.⁶⁰ Závěrem lze konstatovat, že původně dobrovolné členy Závodních milicí (resp. Závodních stráží) vystřídali po roce 1948 profesionální strážní pod totožným názvem Závodní stráž.

58 *VOA*, f. ÚRO-Org. (Komise ZS 1950 – Rozmnoženiny), k. 102, i. j. 349. Stejnokroje pro členy Závodních stráží.

59 *NA*, f. 05/11, sv. 28, i. j. 184, Závodní stráž – situační zpráva pro KB-5, 17. 8. 1951.

60 Stručnou genezi a problémy Závodních stráží z počátku 50. let shrnuje a návrhy řešení nastiňuje dokument vypracovaný v polovině srpna 1951. Návrhy na řešení předložil v únoru 1952 tehdy čerstvě jmenovaný velitel VB poslanec Jan Janulík, do té doby velitel LM. Jeho koncepce úpravy poměrů ZS však MNB zamítlo. *ABS*, f. A2/1, i. č. 1920, Zpráva o stavu závodních stráží a návrhy na zlepšení služby, 14. 8. 1951. Tamtéž: i. č. 94, Zápis ze schůze kolegia MNB ze dne 31. 7. 1952, Závodní stráž – úprava jejich poměrů, 31. 7. 1952, Závodní stráž a závodní ochrana – úprava jejich poměrů, 5. 6. 1952.

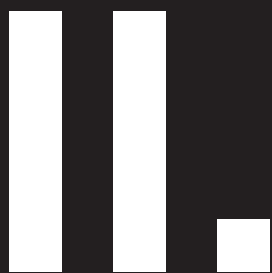
Přehlídka Revolučních gard, předchůdců Závodních milicí, na Pražském hradě v květnu 1945.
Repro: Novák Miroslav a kol.: *Pevná opora strany*. Praha 1982.

Předseda ÚRO Antonín Zápotocký, zakladatel Závodních milicí, promlouvá v rozhlasě, 13. 6. 1945.
Foto: NA

„Vyrážíme do akce“ – milicionáři z Barrandova nastupují na nákladní vůz. Foto: NA

„Ještě snímek na památku“ – počátky formování LM v podniku Československý státní film na Barrandově.
Foto: NA

Vznik a formování Lidových milicí 1948–1949

II. 1. Zrod Lidových milicí v únoru 1948

Jak bylo naznačeno v první kapitole, představitelé zejména národně socialistické a lidové strany vnímali Závodní stráže jako potenciální hrozbu pro tehdejší již tak zdeformovanou demokracii. Postupně od roku 1945 došlo k podstatnému snížení početních stavů členů těchto stráží.⁶¹ Komunistická strana se však nikdy nevzdala plánu na vytvoření ozbrojených oddílů „dělnické třídy“. Myšlenka bezprostředního ozbrojení dělníků znovu zesílila v druhé polovině roku 1947 s blížícím se mocenským rozuzlením, které předurčilo neradostnou cestu Československa po následujících čtyřicet let.

Počátkem února 1948 rozhodl ÚV KSČ, aby stranické organizace v závodech zřizovaly tzv. strážní oddíly, které byly složeny z komunistů a jejich sympatizantů. Valná většina členů se rekrutovala především z příslušníků Závodních milicí, resp. Závodních stráží. KSČ se tak systematicky připravovala na rozhodující zápas o politickou moc. Úkolem těchto zatím neozbrojených a nepočetných oddílů bylo obsadit na příkaz stranických orgánů průmyslové podniky, nepouštět do nich nikoho jiného než kmenové zaměstnance, případně zasahovat i mimo objekty továren. Tyto skupinky tvořily personální zárodek budoucích Lidových milicí, přestože komunističtí historiografové tyto strážní oddíly, stejně jako Závodní stráže (resp. milice), striktně od pozdějších všeobecně známých Lidových milicí kvůli plnění „kvalitativně jiných funkcí“ oddělovali. Komunistická strana nicméně vycházela při ustavování Lidových milicí v roce 1948 z praktických zkušeností a z činnosti těchto složek. Rozhodnutí ústředního výboru KSČ o založení Lidových milicí odpovídalo tezím VII. kongresu Kominterny z roku 1935, v nichž se hovořilo o nutnosti vytváření „*dělnických ozbrojených orgánů jako protiváhy reakčním silám a tendencím pravicových stran a organizací*“.⁶² Založení milicí bylo nedílnou součástí předem připravovaného a dlouhodobě plánovaného komunistického převratu.

Po jednání vlády 17. února 1948 dalo vedení KSČ pokyn ke zformování již existujících strážních oddílů, jejichž úkolem bylo společně se Závodními strážemi kontrolovat podniky a zamezit případnému narušování výroby. Kromě strážních oddílů se vytvářely

61 Závodní milice mohly mít v době svého poválečného formování údajně asi 40 000 příslušníků. V roce 1946 byly jen v Praze organizovány Závodní stráže ve 138 závodech. SOVA, František: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu. In: KROUPA, Vlastislav (ed.): *Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února*. Naše vojsko, Praha 1973, s. 24.

62 Komunističtí historiografové, pokud tak nazveme vzájemně opisující autory dobově poplatných děl o Lidových milicích, viděli předpoklad vzniku a existence ozbrojených dělnických jednotek v dílech klasiků marxismu-leninismu. Marx i Engels dospěli k závěru, že k zabezpečení výsledků revoluce před jejím ohrožením vnitřními a vnějšími silami bude nutné odstranit armádu a policii a nahradit je orgány „dělnické moci“ a vlastní vojenskou organizací budovanou na základě všeobecného ozbrojení obyvatel, resp. dělníků. To znamená, že „dělnická třída“ měla po „vítězné revoluci“ organizovat svůj vlastní systém obrany. Lenin zdůrazňoval důležitost výstavby ozbrojených sil „dělnické třídy“ a předpokládal, že tyto oddíly budou budovány na miličním principu. NOVÁK, Miroslav: *Lidové milice – historie a současnost*. Horizont, Praha 1977, s. 8–9.

i skupiny komunistů a jejich sympatizantů, které setrvaly v pohotovosti ve svých závodech i mimo pracovní dobu.

Dne 20. 2. 1948, tedy v době podání demise dvanácti ministrů demokratických stran, vyhlásil ministr vnitra pohotovost SNB na celém území republiky.⁶³ ÚV KSČ vydal pokyn k přeměně strážních oddílů v zesílené pohotovostní oddíly, které se měly připravit nejen na střežení závodů, ale na rozdíl od existujících Závodních stráží i k zásahu mimo objekty továren v zájmu potlačování případných nepokojů. Do těchto oddílů vstupovali především komunističtí aktivisté včetně žen a vznik jednotek řídily přímo výbory základních organizací KSČ podle direktiv nadřízených stranických orgánů. Tyto orgány také jmenovaly jejich vedoucí funkcionáře. Pohotovostní oddíly, zhruba třikrát početnější než původní strážní oddíly, vznikaly nejen v Praze, ale i v dalších místech republiky. Také v bratislavských závodech došlo k rozšíření oddílů Závodních stráží a k jejich posílení partyzánskými veliteli.

O den později, 21. února 1948, svolalo vedení krajského výboru KSČ v Praze všechny velitele zformovaných pohotovostních oddílů. Na schůzi se rozhodlo odstranit dosavadní organizační nejednotnost a přejít k systému vojenské organizace. Předsednictvo ústředního výboru KSČ rozhodlo o přeměně oddílů na jednotky Lidových milicí.⁶⁴ Tento den je považován za oficiální datum vzniku LM. Pod velením komunistů se jednotky vytvářely ve většině průmyslových závodů, přičemž zprvu byli přijímáni i bezpartijní a členové jiných politických stran, kteří se těšili patřičné důvěře. Milicionáři měli chránit závody a zamezit „provokacím“, případně spolu s jednotkami SNB předjít možnosti ozbrojené akce sympatizantů demokratických stran, jejichž ministři podali demisi. Zastřená funkce milicí však byla jiná, zastrašovací. LM se staly ozbrojeným nástrojem nátlaku KSČ s předpokladem zásahu v ulicích mimo objekty továren, přestože měly k dispozici prozatím jen zbraně Závodních stráží. Podle pamětníků docházelo například i k tomu, že do Lidových milicí přešla celá Závodní stráž. Nevedly se však žádné záznamy, jednotky většinou vznikaly bez jakýchkoliv písemností a téměř všechny pokyny byly předávány osobně nebo telefonicky.⁶⁵ Předpokládaný počet milicionářů v Praze, v místě hlavního politického střetu, měl dosáhnout 6 000–7 000 členů. Všechny oddíly a štáby LM se budovaly jako přímá součást stranických organizací.⁶⁶

Dvaadvacátého února vznikl v Praze hlavní štáb Lidových milicí, který se pod přímým vedením ÚV KSČ stal operačním a řídicím centrem činnosti milicí. Měl za úkol

63 K opatřením učiněným odd. III/2 MV ve dnech 20. 2. – 1. 3. 1948 se podrobně vyjadřuje zpráva: ABS, f. A2/1 (Sekretariát MV 1945–59), i. j. 1841, Zpráva o průběhu opatření, 8. 3. 1948.

64 Zpočátku se ještě užívaly termíny Závodní milice nebo Dělnická milice, což dokládá ideovou a personální kontinuitu s oddíly Závodních stráží (dříve Závodních milicí).

65 LIŠKA, František: *Čtyřicet let věrnosti straně*, s. 34.

66 Od 21. února držela služby ve Slovanském domě v Praze skupina kladenských dělníků jako nejbližší ochrana ústředního a krajského sekretariátu KSČ. Až 24. února ji vystřídali pražští milicionáři. Sto třicet jich nastoupilo z ČKD Vysočany a stejný počet byl z Automobilových závodů Klementa Gottwalda. LIŠKA, František: *Čtyřicet let věrnosti straně*, s. 35.

koordinovat akce Lidových milicí s opatřeními pohotovostních útvarů SNB a velitelstvím SNB v Praze.⁶⁷ Předsednictvo ÚV KSČ pověřilo pražský krajský výbor KSČ budováním jednotek LM v závodech. Velitelem hlavního štábu LM v Praze se stal na návrh Václava Noska Josef Pavel,⁶⁸ zástupcem velitele František Kriegel, politickým komisařem Josef Smrkovský, jeho zástupcem Josef Hulínský, funkci náčelníka štábu LM zastával příslušník SNB mjr. Miroslav Duda a operačním důstojníkem byl major SNB Antonín Paducha.⁶⁹ Při ÚV KSČ se dne 22. února sešla organizační komise čítající osm členů, v níž zasedal mj. Jindřich Veselý⁷⁰ a která se měla postarat o vyzbrojení členů vznikajících miličních jednotek.⁷¹ A. Zápotocký na sjezdu závodních rad a odborových skupin dne 22. 2. 1948 varoval: „...naši příslušníci pracují ve všech zbrojařských závodech. Dnes není pro nás ozbrojení dělníků žádným problémem. Vyrábíme zbraně, a proto je máme také v rukou.“⁷² Faktické vyzbrojení milicí zajistil komunistický ministr vnitra Václav Nosek, když v Praze kontaktoval jednoho z ředitelů brněnské Zbrojovky, komunistu, který slíbil zajistit dodávky zbraní.⁷³

67 HŠ LM rozhodl vytvořit sedm center LM v Praze – sedm oblastních velitelství LM (v čele s veliteli a zástupci oblastních štábů) dle principu důležitosti objektů a materiálních možností: I. oblast – závod J. Dimitrova v Letňanech, Letňanské strojírně, Pal Kbely, Cukrovar a rafinerie cukru v Čakovcích, II. oblast (1 500 osob – nejpočetnější) – ČKD Stalingrad, Automobilové závody K. Gottwalda, Tesla, Středočeské strojírně, III. oblast – ČKD Sokolovo, IV. oblast – ČKD Dukla (výše uvedené čtyři oblasti byly lokalizovány v dělnických čtvrtích ve východní části Prahy s celkovým počtem cca 3 500 mužů), V. oblast – Závody 9. května, Plynárna K. Gottwalda v Praze-Michli, TOS Pankrác, Regula (operační prostor na Tylově náměstí), VI. oblast – Strojírny W. Piecka, Vagónka Tatra-Smíchov, Křižík Praha, Barrandovské ateliéry, Smíchovský pivovar (operační prostor na Karlově náměstí), VII. oblast – Závody J. Švermy Jinonice, Meopta Košíře (operační prostor na Smíchově a na Malé Straně). Hlavními zásadami při vytváření oblastí byla především síla a aktivita komunistů v jednotlivých závodech, důležitost objektů, materiální možnosti apod. V každé oblasti byl ustaven oblastní štáb LM, do jehož čela byl jmenován velitel a politický instruktor. Oblastní štáby a milicionáři zařazení do oddílů podléhali přímo hlavnímu štábu a nesměli bez vědomí velitelů opustit pracoviště. Tím byla zajišťována neustálá pohotovost Lidových milicí. UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbraní*. Profil, Ostrava 1988, s. 39.

68 Josef Pavel (1908–1973), od listopadu 1948 náměstek MV, koncem srpna 1950 odvolán a prozatímním velitelem PS, pro konflikty s Karlem Švábem na vlastní žádost z funkce uvolněn, v únoru 1951 zadržen a vyšetřován, obviněn z trockismu, koncem roku 1953 odsouzen na 22 let, v říjnu 1955 zproštěn všech obvinění, v roce 1968 do invaze ministrem vnitra: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. Ústav pro studium totalitních režimů ČR, Praha 2009.

69 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 100/1 (Generální sekretariát ÚV KSČ 1945–51), sv. 43, a. j. 328, Velitelé, důstojníci a členové štábu ZM Praha, nedatováno. Štáb LM čítal včetně písařek celkem dvanáct osob. První tři ze jmenovaných jsou paradoxně neodmyslitelně spjati s pozdějšími „reformními“ událostmi v roce 1968. Josef Smrkovský už jako předseda Zemského národního výboru v roce 1945 i přes oprávněnou kritiku některých svých bývalých partnerů a dokonce i A. Zápotockého dělal vše možné, aby v závodech zůstaly dělníkům zbraně k ostraze podniků. VRABEC, Václav: *Vybočil z řady*. Naše vojsko, Praha 1991, s. 66. Antonín Paducha o pár měsíců později vedl sektor ochrany odboru StB.

70 Jindřich Veselý o pár měsíců později jako přednosta odboru řídil celou Státní bezpečnost.

71 VESELÝ, Jindřich: K historii vzniku Lidových milicí. In: SÝKORA, Jan (ed.): *Pražské milice v únoru. Vzpomínky*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 35. Veselý popisuje podrobnosti týkající se sehnání zbraní pro LM.

72 SOVA, František: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu, In: KROUPA, Vlastislav: *Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února*. Naše vojsko, Praha 1973, s. 23. Sova uvádí jako zdroj své práce blíže neidentifikovanou diplomovou práci: WEIS, R.: *Lidové milice ČSSR*. Praha 1967.

73 O patnáct let později při rozhovoru pro deník *Mladá fronta* podal Josef Pavel svou ideologicky podbarvenou

Od 23. do 25. února probíhala nakládka a odvoz zbraní z brněnské Zbrojovky. Již od 23. února převážela kolona 33 nákladních aut doprovázená příslušníky SNB z Brna do Prahy 10 000 pušek a 2 000 samopalů.⁷⁴ Doprava zbraní se však údajně zdržela, protože kolona aut měla problémy se sněhem. Se zbrojířmi na zemském velitelství SNB proto Josef Pavel ještě před jejím příjezdem osobně projednal, jak proběhne převzetí zbraní a příprava k vyzbrojení milicionářů, aby se vyrovnalo dopravní zdržení. Zbraně byly následně spěšně vyloženy a vyčištěny za účelem případného rychlého použití, aby mohly být opět naloženy na vozy podle výzbrojního plánu hlavního štábu Lidových milicí. V jednotlivých vozech se nacházela výzbroj s přesným určením pro oblasti a závody podle počtu milicionářů. Štáb LM rozhodl, že v případě potřeby dojde k vyzbrojení 7 000 milicionářů prvního sledu a podle potřeby k následnému ozbrojení dalších oddílů. Štáb rozhodl, aby se milicionářům prozatím nevydávaly samopaly. Mnozí totiž neměli příslušný výcvik a hrozilo nebezpečí úrazu. Vedení strany se rovněž obávalo, aby případné „něstěstí nezneužila reakce“ proti komunistům a neobvinila je, že „střílejí do lidu“.⁷⁵ Náboje do zbraní byly dovezeny z Vlašimi. Až do dalšího rozhodnutí zůstaly zbraně i s municí a příslušenstvím údajně v objektu zemského velitelství SNB v Praze-Bubenči.

II. 2. Faktické zapojení milicionářů do únorových událostí

Třiadvacátého února se ve vybraných závodech intenzivně pokračovalo v ustavování miličních jednotek, které se začaly utvářet i v jiných městech. V odpoledních hodinách se jednotky LM personálně a organizačně zformovaly. K dispozici měly nejen jednotné plány dalšího postupu, ale počítalo se i se zajištěním mobility jednotek. Činnost milicí se orientovala na případné zásahy uvnitř města, což komunistická propaganda zdůvodňovala zabráněním chaosu a „zajištěním klidu a pořádku“. Příslušníci Lidových milicí tak v Praze kontrolovali závody a jejich okolí, posilovali hlídkovou službu SNB v centru města, sledovali výpadovky, hlídkovali na pražských mostech a dalších strategických místech, to vše prozatím beze zbraně, pouze s červenou páskou na rukávě.

Pracovníci štábu začali organizovat zásobování milicí, v případě bojů museli jednotkám zabezpečit stravu, oděv a ubytování. Proto zajistili zásobovací základny, kuchyně i dopravu proviantu. Velká pozornost se věnovala spojovací službě. Hned v pondělí

verzi vzniku LM v únoru 1948. Důvody vzniku LM argumentačně podložil neověřenými informacemi o tom, že vedení národně socialistické a lidové strany chtěla řešit vládní krizi „ozbrojenou cestou“. TICHÝ, Josef: Hovoříme se soudruhem Josefem Pavlem, který velel štábu Lidových milicí v únoru 1948. *Mladá fronta*, 24. 2. 1963.

74 Někdy uváděno datum 22. 2. 1948, viz NOVÁK, Miroslav: *Lidové milice – historie a současnost*. Horizont, Praha 1977, s. 16.

75 PAVEL, Josef: Hlavní štáb Lidových milicí v Únoru. In: SÝKORA, Jan (ed.): *Pražské milice v Únoru. Vzpomínky*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 23.

23. února 1948 si hlavní štáb Lidových milicí pozval velitele jednotlivých sedmi oblastí, seznámil je s úkoly a dojednal s nimi hesla pro telefonické spojení a způsoby předávání rozkazů v nepředvídaných případech. Každé oblastní velitelství Lidových milicí vyslalo do hlavního štábu permanentní motorizovanou spojku, která měla za úkol předávat oblastním velitelům písemné rozkazy hlavního štábu. Významnou roli sehrála zpravodajská činnost hlavního štábu Lidových milicí, kterou řídil Jiří Hošek.⁷⁶ Ta měla velmi rozsáhlé pole působnosti a dělila se do několika částí. Hlavní štáb dostával zprávy od oblastních velitelů, kteří je získávali svou informační službou. Cenné zprávy přinášeli komunisté, kteří pracovali mezi studenty, jimž se v průběhu těchto dnů několikrát podařilo zorganizovat několikatisícovou demonstraci. Hlavní štáb LM požadoval informace i z kasáren, aby mohl zasáhnout, kdyby se tam demokraticky smýšlející důstojníci pokusili o ozbrojené akce. Informační důstojník hlavního štábu vytvořil na nejdůležitějších místech v Praze, např. naproti kasárnám a jiným důležitým budovám, zpravodajskou službu hlavního štábu. Tato služba neustále podávala telefonické zprávy, ať již z veřejných automatů, nebo z bytů komunistů, o tom, co se kde dělo. Nejvýznamnější informace dostával hlavní štáb od komunistů z SNB a armády. Hlavní štáb tedy znal situaci v pražských ulicích, a mohl tak během několika minut zjistit průběh demonstrací nebo jiných událostí v celé Praze. Na některých důležitých místech operovaly pěší spojky, které kontrolovaly i boční ulice, v nichž se demokraté pokoušeli organizovat demonstrace. Hlavní štáb Lidových milicí byl proto neustále informován o směru, síle a charakteru všech demonstrací a mohl ihned vydávat potřebné rozkazy. Velitelství milicí ve spolupráci s pohotovostními oddíly SNB uzavřelo některé mosty přes Vltavu v blízkosti Hradčan, aby případné studentské demonstrace nemohly pokračovat ze Starého Města směrem k sídlu prezidenta.⁷⁷

Když sjezd závodních rad rozhodl o uskutečnění manifestační hodinové generální stávky 24. února mezi 12. a 13. hodinou, zapojili se do její přípravy i členové Lidových milicí. Hlídkovali ve svých závodech a okolí, stejně jako v centru města s příslušníky SNB, i jako přímá ochrana ústředního a krajského sekretariátu KSČ. Ještě v úterý 24. února 1948 byly provedeny v plánech některé změny směřující k tomu, aby se vyzbrojilo co nejvíce milicionářů v oblastech, které se nacházely nejbližší objektům případných operací. Například pro VII. oblast v prostoru Malé Strany se počítalo s plným počtem zbraní, zatímco I. oblast, která sdružovala závody v Čakovcích a ve Kbelích, dostala na 1 800 mužů jen něco přes 1 300 pušek: vytvářela se tam větší rezerva pro druhý sled.

76 *Jiří Hošek* (1922–2003), od roku 1945 příslušník ministerstva vnitra, od května do listopadu 1968 náčelník sekretariátu MV.

77 K průběhu hodin a dní během zakládání jednotek LM se v následujících letech vyjádřili pamětníci v čele s velitelem hlavního štábu LM Josefem Pavlem, tehdejším vedoucím vojenského a bezpečnostního oddělení ÚV KSČ. PAVEL, Josef: Hlavní štáb Lidových milicí v Únoru. In: SÝKORA, Jan (ed.): *Pražské milice v Únoru. Vzpomínky*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 23–24. Tyto paměti Josefa Pavla nechal editor J. Sýkora údajně přetisknout z časopisu *Lidová armáda*. 1963, č. 2.

Pro II. a III. oblast, které byly výhodně položeny a měly dostatek dopravních prostředků, byl určen plný počet zbraní. Hlavní štáb připravoval vše tak, aby Lidové milice v případě potřeby nastoupily do svých operačních prostorů nejpozději do dvou hodin. V hlavním štábu proto neustále čekaly spojky, které měly v případě potřeby dovézt zbraně do závodů. Milicionáři mezitím zůstávali nepřetržitě na svých pracovištích, takže mohli kdykoli nastoupit do akce.⁷⁸

K distribuci zbraní mezi členy milicí nejen v Praze, ale i v dalších větších městech došlo ve středu 25. února 1948, když o tomto aktu rozhodlo předsednictvo ÚV KSČ během předchozí noci. Hlavní štáb LM vzápětí připravil plány pro nasazení jednotek. V dopoledních hodinách informoval hlavní štáb velitele všech sedmi oblastních štábů milicí o rozhodnutí vyzbrojení a vydal směrnice pro převzetí a přepravu zbraní do závodů. V Praze dostali členové LM 6 000 pušek a ke každé po deseti nábojích. Kromě toho, jak již bylo zmíněno, disponovali milicionáři také výzbrojí Závodních stráží. Velitelé jednotlivých oblastí obdrželi rozkazy pro použití zbraní. Pokyn k jejich užití mohl dát pouze velitel hlavního štábu LM. Instruktáž pro zacházení se zbraněmi proběhla bleskově. Do 17. hodiny se ozbrojené jednotky připravily k nástupu do vnitřní Prahy v případě, že by prezident Beneš odmítl přijmout demisi ministrů demokratických stran. Milicionáři tak mohli ihned reagovat na vývoj mocenské situace a v případě potřeby demonstrovat svoji sílu v ulicích.⁷⁹

Mezitím se asi 3 000 demokraticky smýšlejících studentů shromáždily na Malé Straně a zamířily Nerudovou ulicí na Pražský hrad podpořit prezidenta Beneše. Proti studentům se postavili příslušníci SNB. Hlavní štáb Lidových milicí dospěl k závěru, že je nutné požádat vedení KSČ o povolení k zásahu ozbrojených Lidových milicí, a předložil návrh k posouzení. Po schválení plánu příslušníci SNB podporovaní již vyzbrojenými jednotkami milicionářů v počtu zhruba 400 mužů spojenými silami brutálně zaútočili proti studentskému průvodu. Účastníky pochodu se podařilo rozehnat, stejně jako dav studentů, který mezitím přišel na Hradčanské náměstí od Pohořelce.⁸⁰ Do únorových událostí milice jinak fakticky vojensky nezasáhly, ale nesporně důležitá byla jejich odstrašující role. Po přijetí demise a jmenování nové vlády uskutečnily Lidové milice a útvary SNB téhož dne ve večerních hodinách demonstrační pochod Prahou z Václavského na Staroměstské náměstí. Po přečtení pochvalného rozkazu z úst Gottwalda na balkonu paláce Kinských na Staroměstském náměstí se milice vrátily do svých závodů, kde určené jednotky zůstaly v pohotovosti.⁸¹ Jiné útvary nadále hlídkovaly v centru města.

78 PAVEL, Josef: Hlavní štáb Lidových milicí v Únoru. In: SÝKORA, Jan (ed.): *Pražské milice v Únoru. Vzpomínky*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 29–30.

79 ABS, f. A17, i. j. 19, Štáb ZM: Rozkaz č. 1, 25. 2. 1948.

80 Údajný zásah milicionářů proti studentům přesouvajícím se na Hrad není doložen oficiálními dokumenty ani svodkami, odvíjí se pouze z ústního podání některých účastníků únorových událostí.

81 Text projevu A. Zápotockého přednesený z pozice předsedy ROH z 25. 2. 1948 se zachoval v NA, Archiv ÚV KSČ, f. 100/35 (A. Zápotocký), sv. 12, a. j. 511, Dík závodním milicím a SNB, 25. 2. 1948.

II. 3. Prvotní koncepce LM

Na základě úspěchu promyšlené strategie spočívající v ozbrojení sympatizantů KSČ přijalo předsednictvo ÚV KSČ 26. února usnesení o zakládání dobrovolnických jednotek Lidových milicí na celém území Československa. Dále doporučilo využít zkušeností pražských milicionářů. Podle usnesení měly vzniknout pohraniční milice složené z komunistů a ve velkých podnicích se měly zřídit stanice SNB, jejichž zálohy by tvořili právě členové milicí.⁸² Útvary LM však vznikaly mimo Prahu již dříve.⁸³ Na organizování tvořících se jednotek Lidových milicí se rovněž podíleli komunističtí příslušníci armády. Například v Bratislavě vykonával funkci velitele Lidových milicí člen „oblastního vedení stranické práce“ štábní kapitán Viliam Šalgovič.⁸⁴ Velitel posádky v Hradci Králové, plukovník Josef Prokop,⁸⁵ dal tvořícím se místním jednotkám Lidových milicí k dispozici zbraně z arzenálu hradecké posádky. Z armádních skladů se také dozbrojovaly jednotky Lidových milicí v Praze a v Bratislavě.⁸⁶

Odpoledne 27. února 1948 obdržel hlavní štáb milicí standartu Krajského výboru KSČ Praha jako „*morální ocenění zásluh jednotek a štábů LM na politickém vítězství dělnické třídy i ostatních pracujících*“.⁸⁷ Dne 28. února se na Staroměstském náměstí v Praze konala přehlídka oddílů milicí a útvarů Sboru národní bezpečnosti. Jednotky LM se poprvé organizačně zformovaly ve větší celky, když se čtrnáct praporů seřadilo v deseti-stupech s příslušníky SNB. K nastoupeným ozbrojencům promluvil Klement Gottwald, jehož řeč je považována za první programovou směrnicí Lidových milicí.⁸⁸ Gottwald

82 V usnesení PÚV je pro Lidové (resp. Dělnické) milice používán termín Závodní milice. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1 (Předsednictvo ÚV KSČ 1945–54), sv. 2, a. j. 107, Zápis č. 11, 26. 2. 1948.

83 Na Ostravsku se milicionáři kromě hlídkové činnosti soustředili na strážení vlastních závodů a důležitých objektů, jako byly např. elektrické rozvodny, kompresorovny, kotelny, sklady, železniční objekty a železniční zabezpečovací zařízení. Milicionáři na šachtách hlídali důlní technická zařízení. UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbrani*, s. 58.

84 Viliam Šalgovič (1919–1990), později nechvalně proslulý vysoce postavený slovenský komunistický politik, který se podílel mj. na přípravě a provedení invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968.

85 Plk. Josef Prokop (1897–1976), mj. v období 1951–56 byl velitelem Krajské vojenské správy Brno.

86 LIPTÁK, Ján – ŠPIČÁK, Milan: Únor 1948 a československá armáda. In: KROUPA, Vlastislav (ed.): *Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února*. Naše vojsko, Praha 1973, s. 162–163.

87 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbrani*, s. 45.

88 Část projevu K. Gottwalda na přehlídce SNB a LM na Staroměstském náměstí 28. února 1948: „*Příslušníci sboru národní bezpečnosti a dělnických milicí! Dovolte mi, abych dnes, kdy jsme již úspěšně odrazili reakční úklady proti naší republice a kdy opět nastupujeme k další svorné práci na výstavbě našeho domova, dovolte mi, abych opakoval pozdrav, který zněl ještě před několika dny ve vzrušených pražských ulicích: Ať žije Sbor národní bezpečnosti! Ať žijí dělnické milice! Ať žije ozbrojený lid hájící svou republiku před zpátečníky a rozvratníky! Dovolte mi též, abych vyslovil vřelé díky vám, útvarům SNB a dělnických milicí, které hrály opravdovou čestnou úlohu v kritických událostech, pomohly zmařit plány reakce a zajistily klidný a spořádaný průběh událostí. [...] A nakonec bych chtěl ještě vyzvednout: Stojíte tu dnes věrně bok po boku příslušníci SNB a dělnických milicí jako ztělesnění lidové obrany vnitřního pořádku ve státě. Strážte všichni jako oko v hlavě tento svazek lidu s bezpečnostními orgány! Nikdy již se nesmí nikomu podařit tento svazek roztrhat a postavit obě strany proti sobě. Postupujte i nadále v nejužší spolupráci, společně bráňte klid republiky a tvůrčí budovatelskou práci lidu!*“ SYKORA, Jan: *Pražské milice v Únoru*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1964.

vyzval přítomné k další podpoře politiky KSČ. Podobně jako v Praze prošli příslušníci LM a SNB ulicemi Hradce Králové, Brna, Ostravy, Bratislavy a dalších měst, aby demonstrovali před občany svoji sílu a odhodlání udržet KSČ u moci za každou cenu.

Oddíly milicí nebyly ve srovnání se stálými ozbrojenými složkami nijak početné: na celém území republiky šlo asi o 15 000 až 18 000 mužů, přičemž nejsilnější zastoupení měly v Praze – asi 6 550 příslušníků.⁸⁹ I přes relativně nízký početní stav, nedostatečnou odbornou připravenost a výcvik pro plnění případných bojových úkolů představovaly jednotky LM v únorových dnech silnou morální i propagandistickou podporu nastupující komunistické totalitě. Na ozbrojené milicionáře jako na celek se KSČ mohla, na rozdíl od ostatních ozbrojených složek, zejména armády, stoprocentně spolehnout, od čehož se další čtyři desetiletí odvíjel i rozvoj tradic LM. Milice v žádném případě nevznikly náhodně nebo pouze dočasně, šlo o promyšlený akt, který měl trvale vyřešit politickou situaci ve prospěch komunistů. Nepochybně se jednalo o svévolné rozhodnutí komunistické strany. Založení milicí tvořilo jedno z řady opatření KSČ, která přispěla přinejmenším k zastrašení demokratické opozice.

Začínající adorace lidového milicionáře se stala zprofanovaným symbolem „*vítězství komunistické strany, dělnické třídy a ostatních pracujících Československa nad reakčními silami v únoru 1948*“.⁹⁰ Stovky ulic, náměstí i škol v celé republice se přejmenovávaly podle názvu těchto jednotek.

V následujících měsících se začala utvářet koncepce Lidových milicí. Na poradě sekretářů, instruktorů a vedoucích oddělení sekretariátu ÚV KSČ dne 1. 3. 1948 zazněl z úst Rudolfa Slánského plán použití Dělnických (rozuměj Lidových) milicí proti „vnitřnímu nepříteli“. Při plošném zakládání jednotek v závodech i v pohraničí se jejich členy měli stát pouze prověřeni komunisté, přestože se toto pravidlo zpočátku nedodržovalo. Sama existence milicí měla zastrašit dosud váhající nebo případné odpůrce nově nastoleného režimu.⁹¹

Počátkem března 1948 se oblastní velitelé LM v krajských výborech strany seznámili s rozhodnutím ÚV KSČ, že Dělnické milice zůstanou v závodech nastálo.⁹² Předsednictvo ÚV KSČ ocenilo vystoupení milicionářů prostřednictvím děkovného dopisu z 8. března 1948 a vybídlo k dokončení organizace těchto jednotek. Velitel Josef Pavel s odkazem na pokyn R. Slánského (pravděpodobně ze 7. 3.) předložil seznam pěti osob, které se v únorových dnech zvláště „osvědčily“.⁹³

89 KROUPA, Vlastislav (ed.): *Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února. Naše vojsko*, Praha 1973, s. 10.

90 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbraní*, s. 60.

91 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 018 (Celostátní porady a konference 1945–64), sv. 2, a. j. 17, Porada krajs. sekretářů, instruktorů a vedoucích oddělení sekr. ÚV, 1. 3. 1948.

92 KOTVA, Alois: Tři únorové dojmy. In: SYKORA, Jan (ed.): *Pražské milice v Únoru. Vzpomínky*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 144–145. Alois Kotva, pozdější velitel hlavního štábu LM, vedl v únoru 1948 V. pražskou oblast.

93 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 43, a. j. 328, 8. 3. a 9. 3. 1948.

Z represivních pozic dohlíželi milicionáři spolu s příslušníky SNB v březnu 1948 na průběh pohřbu ministra Jana Masaryka, podobně jako v červnu 1948 na XI. všesokol-ský slet v Praze a v září na pohřeb Edvarda Beneše.

II. 4. Začlenění do struktury ministerstva vnitra

V březnu 1948 došlo k převedení milicí z ÚV KSČ na ministerstvo vnitra, kde vzniklo zvláštní oddělení pro řízení jejich výstavby, výcviku a činnosti pod názvem BP-9. Odpovědnost za veškerou činnost milicí i za jejich přípravu a zabezpečení tak příslušela místním a vyšším velitelům SNB. Štáby Lidových milicí v okresech a krajích však sídlily na okresních a krajských výborech strany.

Koncem dubna 1948 dosáhly celkové počty milicionářů výše 43 550 osob. Z tohoto množství patřilo 10 000 členů v pohraničních oblastech k tzv. Osadním milicím (OM). Tyto jednotky se však nacházely teprve v počáteční fázi výstavby zejména v severních a severozápadních Čechách a na jižní Moravě. Plánovalo se vyzbrojení ještě zhruba 14 300 milicionářů, ale ve skladech se nacházelo pouze 10 765 pušek. Zbývalo tak sehnat zbraně pro 3 550 dosud neozbrojených příslušníků. V Praze se (bez započítání VII. oblasti) evidovalo celkem 5 594 kompletně vyzbrojených milicionářů, na rozdíl od ostatních krajů, kde zatím vyzbrojování všech členů jednotek neskončilo.⁹⁴

Dne 6. května 1948 vydalo ministerstvo vnitra zemským národním výborům a zemským velitelstvím SNB podrobné směrnice k budování Osadních milicí, které měly vznikat z původních zemědělských stráží zejména v českých pohraničních oblastech.⁹⁵ Směrnice stanovily jejich úkoly, organizace, výstroj a výzbroj, označení jednotek i jejich příslušníků, kteří ještě nemuseli být členy KSČ. Na všech stupních se OM podřizovaly veliteli SNB, resp. ministerstvu vnitra. Měly střežit zejména státní statky, ale i soukromý majetek, vyvíjet zpravodajskou činnost, posílit ostrahu státních hranic včetně možnosti zadržovat „podezřelé osoby“, posílit bezpečnost v pohraničí a v neposlední řadě zajišťovat tamní komunistický vliv.⁹⁶

V počátku narážely Lidové milice na řadu problémů, mezi něž patřilo i špatné technické vybavení a způsoby taktického výcviku. Jako další rušivý činitel vývoje Lidových

94 Konkrétní tabulkové i faktické počty naplněnosti Lidových i Osadních milicí v jednotlivých šestnácti českých krajích (částečně včetně personálního obsazení štábů) a příslušných okresech: *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. R. Slánský, sg. Lidové milice, Přehled o výstavbě lidových a osadních milicí v Čechách a na Moravě, 28. 4. 1948. Např. velitelem krajského štábu LM v Ústí nad Labem byl Oskar Valeš, pozdější zakladatel komunistické rozvědky.

95 Tyto směrnice platily do roku 1949, kdy byly nahrazeny novými směrnici MV o ustavení milicí. Po roce 1953 se Osadní milice postupně rušily a jejich členové přecházeli do závodních jednotek nebo k Pomocné stráží VB. Na Slovensku se tyto OM prakticky ani nevytvořily.

96 Problematiku OM zpracovával na MV mj. Antonín Paducha na oddělení III/8, referát Lidových milic. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 43, a. j. 328, Osadní milice – organizace, 6. 5. 1948.

milicí se podle komunistických historiografů jevila závislost na orgánech státní moci a chybné začlenění Lidových milicí k bezpečnostním orgánům. Lidové milice se nedo-
dovaly proto, aby nahrazovaly SNB nebo armádu, ale proto, aby ve spolupráci s těmi-
to silovými složkami zabezpečovaly udržení KSČ u moci jako „nejtvrdší a nejpevnější
ozbrojené jádro KSČ“.⁹⁷ Zatímco velitelství tvořících se jednotek Lidových milicí v okre-
sech a krajích měla svá sídla v okresních a krajských výborech strany, hlavní velitelství
Lidových milicí sídlilo na ministerstvu vnitra. Přestože vnitro bylo obsazeno straníky,
tato koncepce znamenala, že se LM na svém nejvyšším stupni vymykaly přímému vli-
vu ústředního výboru KSČ. Navíc nebyla sjednocena výzbroj a neexistoval cíl výcviku.
Lidových milicí se využívalo k „pohotovostem“, které se svou povahou podobaly nor-
málním služebním povinnostem příslušníků SNB. Proto se i mezi vedoucími členy KSČ
vyskytly hlasy: „*Nač ty Lidové milice vlastně jsou?*“⁹⁸ Jasnou koncepci dal milicím teprve
IX. sjezd KSČ konaný koncem května 1949, na němž Gottwald vyzdvihl význam LM
a sdělil, že z rozhodnutí strany je nutné Lidové milice dále budovat a posilovat. Usne-
sení z tohoto sjezdu se stalo základem rodícího se organizačního řádu Lidových milicí.
Zdůrazňovalo jejich politický význam a podřízení této organizace ústřednímu výboru
KSČ.⁹⁹

Postupně se zpřísnila politická hlediska výběru milicionářů. Začala systematická or-
ganizovaná příprava velitelských kádřů a poté i ostatních příslušníků LM. První fáze
zahrnovala částečně taktickou, střeleckou a pořadovou přípravu. Výcvik probíhal po
práci v rozsahu 8 až 10 hodin měsíčně a vedli jej převážně velitelé jednotek za pomoci
příslušníků SNB nebo armády.

Po stránce výcvikové, hospodářské a materiální podléhaly milice až do roku 1952
ministerstvu vnitra, resp. ministerstvu národní bezpečnosti, ale jejich politickou výcho-
vu, organizaci, personální a operační otázky plně ovlivňoval ÚV KSČ. Na Slovensku
podléhaly Lidové milice pověřenectvu vnitra (povereníctvu vnútra). V tomto prvotním
období se jednotky v souladu s návrhem nikdy neschváleného zákona o LM prezento-
valy jako pomocný orgán a záloha SNB, neboť při výkonu služby požívali milicionáři
podobných práv.

Ještě před samotným aktem alespoň primárního právního ustanovení milicí začalo
faktické budování jednotek LM na nižších stupních, které zpočátku zabezpečovaly
místní organizační články SNB, oblastní a zemská velitelství, později krajská a okresní
velitelství Lidových milicí, která působila většinou při stranických orgánech. V prů-
běhu března a dubna 1948 skončila základní organizační výstavba LM na celém úze-
mí republiky. Koncem dubna ministerstvo vnitra všechny jednotky milicí vyzbrojilo.

97 TICHÝ, L.: Lidové milice – ozbrojený sbor KSČ. In: SÝKORA, Jan (ed.): *Pražské milice v Únoru. Vzpomínky*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 168.

98 Tamtéž, s. 169–170.

99 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 50, a. j. 251, Výklad k Řádu LM a Směrnicím k činnosti LM pro potřebu na závodech, 25. 11. 1953.

Zde je patrný zřetelný posun ve srovnání s dlouhodobým a protahovaným ozbrojováním jednotek Závodních milicí po roce 1945, protože KSČ si své nově získané mocenské pozice už mohla zajistit bez ohledu na ostatní.

O více než dva měsíce později než k Osadním milicím vydalo MV dne 13. července 1948 směrnice i k organizaci závodních jednotek Lidových milicí.¹⁰⁰ Z nich vyplývá, že se měly budovat v důležitých podnicích jako pomocné orgány SNB, tedy v podstatě zálohy SNB. Směrnice předesílaly, že k LM se stejně jako k OM vydá zákon. Zatím striktně neurčovaly, že se příslušníci LM mohou stát pouze členové KSČ, muselo se však jednat o muže starší osmnácti let, „politicky a státně bezúhonné, mravně spolehlivé“. Při ustanovení velitele rozhodovalo „politické uvědomění“, tedy věrnost komunistickým ideálům. Ženy se mohly přijímat pouze jako ošetřovatelky raněných. V případě možnosti zařazení kandidáta jak do LM, tak do OM, což mohlo nastat v pohraničních oblastech, měl vždy přednost vstup do Osadních milicí.

Oficiálně měli milicionáři plnit dva hlavní úkoly. Zaprvé měli chránit podniky a přilehlé okolí prostřednictvím stálého střežení proti průmyslové špionáži a proti tzv. sabotérům a rozvratníkům. Zadruhé měli jako pomocný sbor SNB mimo závod „chránit státní i soukromý majetek“ a životy obyvatel v případě živelních pohrom a v neposlední řadě měli udržovat „klid a pořádek“ při zesílených bezpečnostních opatřeních. Milicionáře odlišovala sedm centimetrů široká rudá páska na levém rukávu s razítkem ONV a pořadovým číslem, později přibyla na pásce černá písmena LM s otiskem razítka KV NB (Krajské velitelství Národní bezpečnosti). Slavnostní přísaha se měla skládat do rukou předsedy ONV až po vydání zákona o LM, rovněž až poté měly být vydány legitimace s fotografií a jednotka mohla začít působit. Zranění při nasazení milicionářů se měla posuzovat jako pracovní úraz. Výzbroj milicionářů, uloženou a střeženou ve vyhrazených prostorách v závodech, představovala puška, případně krátká zbraň. Evidenci a kontrolu údržby zbraní prováděli příslušníci SNB. Osobní evidenci členů LM vedlo oblastní velitelství SNB. Příslušníci LM měli v případě nasazení nárok na úslou mzdu, nikoliv však po dobu výcviku a školení. Jednotky Lidových milicí se utvářely podle vojenské organizace: družstvo, četa, rota, prapor. Velitelé jednotek působili na stupních: závod – okres – kraj. Při oblastních velitelstvích se vytvořily samostatné referáty pro jednotky Lidových milicí. Velitelé a jejich zástupci se odlišovali počtem zlatých stužek na červeném obdélníku, umístěném na klopě kabátu. Závodní jednotky LM podléhaly při výcviku a školení veliteli stanice SNB ve svém obvodu. Okresní velitel SNB mohl při provádění výcviku vybrat specialisty (ženisty, radiotelegrafisty, telefonisty) a vytvořit z nich družstva pro zvláštní úkoly. Výcvik a školení měly probíhat dvakrát měsíčně po čtyřech hodinách ve volném čase milicionářů, tedy zejména v sobotu a v neděli.¹⁰¹

100 *NA, Archiv ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 43, a. j. 328, Lidové milice – organizace, 13. 7. 1948.*

101 Výcvik LM měl probíhat v oblastech: 1) mravně-politická výchova, 2) zásady zpravodajské služby se zaměřením na zamezení špionáže, 3) základní zásady bezpečnostní služby, 4) technický výcvik jednotlivce, družstva a čety, 5) taktický výcvik, 6) výcvik ve střelbě z pušky, event. pistole, 7) strážní služba, 8) výcvik v boji proti

V rámci okresu řídil jednotky okresní velitel LM, podléhaly však příslušnému okresnímu veliteli SNB a v rámci oblasti příslušnému oblastnímu veliteli SNB, dále zemskému veliteli SNB a konečně v rámci celé ČSR ministerstvu vnitra. Otázky související s politickou výchovou, organizací a personálním zajištěním spadaly do kompetence stranických orgánů. Nejednou při nasazování jednotek LM na akce, které nemohly zabezpečit jen útvary SNB, docházelo vzhledem k neujasněným vztahům k rozporům. Řešit to mělo utváření tzv. miličních (kádrových) čtyřek v okresech a krajích, složených z politického tajemníka KSČ, bezpečnostního referenta lidosprávy (ONV či kraje), z příslušného velitele SNB a velitele Lidových milicí. V dalším období se směrnice ministerstva vnitra o utváření jednotek LM a jejich spolupráci s SNB rozváděly detailněji, avšak k podstatnějším změnám nedošlo. Existence LM se ani nadále neopírala o žádné ustanovení v zákonech a vycházela v podstatě jen z usnesení vydaných ÚV KSČ.

II. 5. Spleť organizací začátky

Jak probíhala instruktáž zakládání a vedení jednotek LM v praxi, dokládá např. dopis zasláný Krajskou bezpečnostní komisí v Pardubicích do jednotlivých závodů v kraji.¹⁰² Z dokumentu je patrný značný důraz na „prokádrování“ velitelů i řadových členů milicí, kteří měli být členy KSČ a současně nejlepšími pracovníky. Smysl existence LM měl spočívat v ochraně podniků (včetně ochrany proti „rozvratníkům“ a sabotážím), dále v zamezení vstupu různých „agentů“ do závodu, v zamezení „šeptandy a šmeliny“ a konečně měly jednotky tvořit zálohu SNB. Kartotéka členů milicí se měla vést dvojmo, přičemž jedna zůstala v podniku a druhá se zasílala na krajskou bezpečnostní komisi. Závodní stráž, závodní hasičský sbor, vrátní a noční hlídači podniku se měli v případě „kádrových“ předpokladů také zapojit do jednotek milicí. Každé jednotce LM v závodech byl přidělen instruktor – příslušník SNB – s nímž se mělo udržovat spojení. Velitelům SNB podléhali milicionáři po stránce výcviku a školení, po stránce kázeňské podléhali veliteli LM. Krajské či okresní „kádrové čtyřky“ měly řešit přání i stížnosti milicionářů, jejich případná provinění, vyloučení apod. Jasně se stanovilo, že okresní velitel LM nemůže vykonávat současně funkci velitele milicí v závodech. Zbraně se musely ukládat ve zvláštních skladištích v podnicích, přičemž klíče měl k dispozici pouze velitel nebo jeho zástupce, který vydával členům výzbroj pouze na rozkaz nadřízeného

tankům. Podrobný výcvik jednotlivce i družstva ve výše specifikovaných dovednostech stejně jako program výcviku LM na prvních šest měsíců byl přílohou směrnic k činnosti LM z 16. 6. 1948: *ABS*, 310-18-13, Technický výcvik jednotlivce a družstva, Program výcviku LM pro prvních 6 výcvikových měsíců, 13. 7. 1948. Nutnost zavedení zejména stálého střeleckého výcviku ukázaly tristní výsledky prvních střeleckých podnikových soutěží milicionářů, např. v srpnu 1949 ve válcovně trub v Kladně.

102 Blíže neidentifikovaný dopis Františka Bryndače z 15. 9. 1948 je patrně založen v některém z relevantních fondů *ABS*.

velitelství. V případě, že to situace umožňovala, měla být v podniku zřízena místnost – strážnice pro hlídky LM se čtyřmi až šesti lůžky – kde si mohli milicionáři mimo službu odpočinout, resp. vyspat po nasazení. Výcvik probíhal zatím pouze v ideologické rovině. LM se vznešeně označovaly jako nejlepší sbor (nikoli však na „parádu“), jako „strážce lidově demokratického“ zřízení ČSR a jako prostředek boje proti „reakci“.

V praxi však zdaleka neprobíhalo vše podle představ autorů směrnic. Konflikty vystávaly zejména ve vztahu milicí k SNB. Z obsahu dopisu přednosty III. odboru MV generála SNB Františka Jandy z 27. 7. 1948 adresovaného J. Pavlovi jsou patrné obavy, protože mezi moravskými členy LM se rozšířil názor o zbytečnosti SNB ve chvíli, kdy se měly dobudovat LM. Milicionáři zapojení do výroby se považují na rozdíl od SNB za „produktivní aparát“, a SNB se tak pro ně jeví jako zbytečný. Janda proto navrhl zrušit usnesení o zřizování stanic SNB ve velkých závodech, uložit zbraně přímo v závodech, kde za ně měl zodpovídat velitel milice, dále provádět výcvik výhradně prostřednictvím dodatečně vyškolených členů milicí pod vedením bezpečnostní komise a konečně centrálním pokynem MV usměrnit *„nežádoucí anomálie v myslích milicionářů“*.¹⁰³

Stav jednotek LM v Ostravském kraji na podzim roku 1948 odpovídal fázi jejich faktické výstavby.¹⁰⁴ V kraji vycházelo k bližší neurčenému datu na 4 300 milicionářů celkem pouze 2 500 pušek. Organizační struktura se dělila od desetičlenného družstva přes čet, rotu, dále prapor, pluk a konečně brigádu. Výcvik se zbraní se prováděl mimo pracovní dobu přímo v závodech pod vedením vlastních velitelů LM nebo příslušníků SNB. Velitelé disponovali pistolemi a řadoví členové puškami, uloženými přímo v podnicích. Jednotná výstroj dosud neexistovala. Používal se buď civilní oděv, nebo modré pracovní obleky s rudým páskem na levém rukávu. „Politická výchova“ se neprováděla, na akcích však byla morálka údajně výtečná, protože se jednalo výhradně o členy KSČ. V kraji se počítalo se značným rozšířením LM a zřízením vlastních štábů.

Mezi nejožehavější a dosud nevyřešené otázky patřila nutnost vytvoření právního rámce pro existenci jednotek Lidových milicí. Kromě návrhu zákona o LM řešila porada úzkého vedení milicí za účasti J. Pavla, M. Dudy a A. Hlaviny v polovině září 1948 i další témata včetně problematiky Osadních milicí. V zápisu z jednání se uvádí, že do září bylo osadním milicionářům vydáno 7 760 pušek a 465 000 nábojů a dalších 11 691 mužů v okresech u německých a rakouských hranic bylo připraveno složit přísahu, z čehož vyplývala potřeba stejného počtu pušek. Členům závodních Lidových milicí v Praze se vydalo celkem 13 204 pušek a v ostatních krajích pak 23 641. Předpokládalo se, že počet pražských milicionářů se zvýší na 25 000. Potřeba zbraní pro plánovaný budoucí celkový stav 50 000 příslušníků Lidových milicí tak činila ještě

103 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 83, a. j. 536, Sdělení gen. Jandy poslanci Pavlovi o nedobré vztahu LM a SNB ve dvou mor. krajích, 27. 7. 1948.

104 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 38, a. j. 239, 1948.

dalších 13 155 pušek. Jelikož však hlavní štáb ministerstva národní obrany nechtěl další zbraně milicionářům přidělit, museli J. Pavel a M. Duda o tomto problému dále jednat.¹⁰⁵

K organizaci štábů LM se účastníci porady usnesli, aby se členové Hlavního štábu LM (8 osob), dále krajsí velitelé včetně štábu (17 krajů x 8 osob = 136 osob) a konečně i okresní velitelé OM včetně politických komisařů (39 okresů x 2 osoby = 78 osob), tedy celkem 222 osob, vybrali z řad milicionářů a přijali za stálé zaměstnance MV. V případě pouze nejnutnějšího obsazení štábů v počtu tří osob (velitel, politický komisař, osoba k obstarávání agendy) měl nejnižší možný počet činit 132 osob. S náklady ve výši 5 000 Kčs měsíčně na osobu by celkové výdaje činily 7 920 000 Kčs ročně.

Funkcionáři milicí se na poradě dále usnesli, že na všech úrovních LM i OM od hlavního štábu až po každou četu vznikne funkce politického komisaře milicí, který by zajišťoval „mravně politickou výchovu“ a spolu s velitelem by za politickou úroveň členů i odpovídal. Velitel měl v plné míře ručit za ostatní záležitosti jako výcvik, organizace, školení a provedení úkolů. Tento systém umožňoval jednotné velení a měl zamezit nekompetentním zásahům ostatních činitelů KSČ do velení milicí. KSČ tak měla na všech organizačních stupních vliv na LM pouze prostřednictvím osob velitele milicí a politického komisaře.

Oddělení LM (BP/9) se v organizaci MV zařadilo do skupiny „Bezpečnost“, je- muž podléhalo po stránce výcvikové a materiální. V oblastech organizační, v personální (kromě štábů a velitelů – zaměstnanců MV) a v nasazení podléhaly milice prostřednictvím osoby přednosty oddělení LM Josefa Pavla samotnému ÚV KSČ. Pod oddělení LM spadala krajská velitelství LM, ale bez jakékoliv podřízenosti budoucím krajským velitelstvím SNB. Krajskému veliteli LM se měly podřídit jednotky v závodech, stejně jako okresní velitelé Osadních milicí.

Nemalou pozornost věnovalo MV zpravodajskému proškolení milicionářů, což dokládá obsáhlý nedatovaný dokument gen. SNB Jandy z roku 1948, určený všem velitelům LM v podnicích.¹⁰⁶ Podrobné pokyny popisovaly ideální způsob zpravodajské činnosti, kterou měli příslušníci LM v podniku provádět. Podle zásad konspirace měl velitel za úkol v prvé řadě nalézt vhodnou místnost bez možnosti odposlechu, kde by zásadně po pracovní době probíhalo zpravodajské školení členů LM rovněž formou diskuse k nastoleným problémům. Velitel měl vybrat ze svých podřízených naprosto spolehlivé, oddané, schopné a pro zpravodajskou práci vhodné milicionáře, které by zasvětil do budování tajné sítě pozorovatelů a informátorů podle příslušných směrnic. Každý pověřený člen LM měl vybudovat svoji síť 15–20 informátorů (nejvýše však 30) v přiděleném prostoru závodu. S každým potenciálním informátorem se měl pověřený milicionář setkat a vyložit mu úkoly ohledně pozorování okolí v podniku. V případě

105 ABS, 310-18-13, Zápis o poradě, 15. 9. 1948.

106 ABS, 310-18-13, Pokyny pro zpravodajské školení lidových milicí v závodech a podnicích, 1948.

podezření proti nějaké osobě se na ni měli zaměřit další informátoři, kteří měli tuto osobu sledovat v závodech, v místě bydliště i jinde a podávat o ní přesné zprávy. Činnost informátorů se musela zaměřit zejména: a) proti „reakčním zásahům“ bývalých majitelů a jejich „nohsledů“ v podniku, které směřovaly k poškození a snížení výnosu podniku, b) proti „sabotážím a pasivní rezistenci“ nebo krádežím v podniku, c) proti průmyslovému (případně vojenskoprůmyslovému) vyzvědačství. Získané ústní nebo písemné zprávy měli informátoři odevzdávat svým řídicím orgánům – milicionářům. Ti je měli ihned předávat veliteli milice, který je měl osobně předat veliteli stanice SNB. V případě zájmu ze strany StB měl velitel LM v podniku povinnost plně s těmito orgány spolupracovat. V pokynech se zdůrazňovala konspirace a mlčenlivost jednotlivých milicionářů pověřených zpravodajskou prací.

Praktické spolupráci příslušníků SNB včetně StB s členy milice se věnovala zpráva z Ostravského kraje, která uváděla, že k úzké kooperaci docházelo při provádění větších bezpečnostních opatření a akcí. Ve všech případech, kdy byly milice požádány o nasazení určitého počtu členů, žádosti vyhověly.¹⁰⁷ Oceňovala se „obětavost a vytrvalost“ milicionářů, kteří konali službu na pokyn krajských velitelství obou složek i přes nedostatečnou výstroj v zimě a dešti. Oproti tomu okresní velitelé LM nebyli zváni na pravidelné schůzky okresní bezpečnostní trojky (OB-3),¹⁰⁸ které rozhodovaly o bezpečnostních otázkách celého okresu. Příslušníci SNB ve výkonné službě dosud nedokázali získat členy LM k tomu, aby jim podávali bezpečnostní zprávy ze svého pracoviště a z okolí svého bydliště. Ke zlepšení situace měly přispět pravidelné týdenní schůzky mezi okresními veliteli SNB a LM a rovněž školení pro milicionáře o významu zpravodajské spolupráce s příslušníky NB a StB.

V říjnu 1948, v době, kdy se blížilo 30. výročí založení Československa, se v každém kraji z příkazu ÚV KSČ konaly porady vedoucích představitelů milicí za účelem bezpečnostního zajištění této události a zapojení jednotek LM do oficiálních oslav. Na území pozdějšího Ústeckého kraje padlo za účasti představitelů akčního výboru Národní fronty rozhodnutí, že ozbrojení milicionáři nastoupí do slavnostních průvodů 28. října 1948 s armádou a bezpečnostními složkami ve všech okresních městech (a navíc v Horním Litvínově).¹⁰⁹ Důraz se kladl na zabezpečení továren a závodů proti možným sabotážím i na nezbytnost zákroku proti předpokládaným „narušitelům z řad

107 Ke zpravodajské spolupráci obou složek bez významných výsledků však dochází pouze na úrovni okresních velitelů v okresech Krnov, Český Těšín a Frenštát. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 38, a. j. 241, Zpráva o spolupráci přísl. SNB, StB a LM a návrh na spolupráci mezi jednotlivými složkami po stránce zpravodajské, nedatováno (1949).

108 OB-3 vznikly v roce 1949, působily na okresních výborech KSČ a skládaly se z okresního tajemníka KSČ, předsedy okresního národního výboru a okresního velitele SNB, na úrovni okresu se zabývaly kontrolou a pomocí bezpečnostním orgánům, zajišťovaly spolupráci bezpečnostních složek s orgány samosprávy a prokuraturou, např. při přípravě politických procesů. Spolu s KB-5 zanikly na podzim 1951.

109 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 31, a. j. 205, Zápis z porady velitelů LM, dne 16. října 1948, v sekretariátu KV KSČ v Ústí n/L., 16. 10. 1948.

reakce s černými páskami a kravatami“. Milicionáři ze závodů podléhali při akci pouze svému krajskému veliteli Oskaru Valešovi. Naopak Osadní milice se podřizovaly SNB. Kromě příprav na zabezpečení výročí se v Ústí nad Labem jednalo o Lidových milicích jako takových. Počítalo se s jejich rozšířením až na trojnásobek stávajícího stavu. Na druhou stranu se na poradě rozvinula diskuse upozorňující na naléhavost rychlého uzákonění existence milicí, protože právní vakuum zapříčinilo případy „nekázně a nejistoty“ členů LM. „Soudruzi“ však již nehovořili o tom, že jednostranné rozhodnutí ÚV KSČ o vzniku těchto jednotek znamenalo naprosté popření principů právního státu. Účastníci porady dále poukázali na nevyřešenou otázku zbrojních pasů LM a na menší účast na cvičeních jednak z důvodu nedostatku dopravních prostředků a jednak kvůli pracovnímu, resp. brigádnickému přetížení milicionářů. Zazněla i připomínka, že oddíly milicí nemají jednotné oděvy (modráky) a mnozí milicionáři odmítají pochodovat v obyčejných občanských šatech, které „trpí třením o pušku“. Závěrem bylo řečeno, aby velitelé příležitostně pobízeli milicionáře ke vstupu do SNB.

V polovině prosince 1948, kdy se blížilo vydání zákona o národní bezpečnosti, od něhož si milicionáři slibovali své právní ukotvení, projednávalo vedení milicí Ostravského kraje palčivé otázky.¹¹⁰ Z referátů i diskuse vyplývalo, že Lidové milice mají být chápány jako ozbrojený předvoj KSČ. Účastníci schůze kvitovali skutečnost, že v brzké době má konečně dojít k uzákonění LM, protože milicionáři do té doby naráželi na překážky ze strany závodních rad a vedení podniků. Dále se diskutovalo o rozdílech mezi LM a Závodními strážemi, o „očistě“ a prověrce milicí, o zákrocích milicionářů v případě nálezu granátů a nevybuchlých nábojů. Mezi důležité schválené úkoly patřilo jednak zavedení kartotéky všech členů a její předání oddělení LM při KV SNB a jednak provedení kontroly zbraní s nahlášením závad. Velitelé jednotek LM dále žádali, aby se mohli účastnit schůzí závodních rad, aby vedení podniků a předsedové závodních rad věnovali milicionářům dostatečnou pozornost a jejich velitele respektovali, dále aby funkcionáři KSČ a ROH vstoupili do jednotek milicí, aby velitelé LM nebyli zatíženi jinými funkcemi. A konečně, aby krajská rada odborů ve spojení s ÚRO zrušila Závodní stráž v těch podnicích, kde její existence ztratila z důvodu vzniku LM smysl, protože existence obou složek s sebou přinášela opakovaná nedorozumění.

II. 6. Počáteční snahy o uzákonění Lidových milicí

Osnova zákona o Lidových milicích, který však nikdy nebyl přijat, spatřila světlo světa díky JUDr. Zdeňku Lukešovi z III. odboru ministerstva vnitra poměrně brzy

110 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 38, a. j. 241, Zápis ze schůze velitelů Lidové milice Ostravského kraje, konané dne 12. prosince 1948 o 9. hodině v zasedací síni OKD v Ostravě, 12. 12. 1948.

po faktickém vzniku jednotek. Koncem června 1948 byl návrh zákona poslán k připomínkování jednotlivým komisím MV. Paradoxně některé pasáže návrhu v rozporu s realitou určovaly, že LM se jako pomocný orgán SNB (bez spojitosti s KSČ) měly podílet mj. na ochraně ústavního zřízení a lidských (později připomínkováno jako „lidových“) práv a svobod.¹¹¹

Štáb LM návrh zákona přepracoval, doplnil a následně znovu prodiskutoval. Na již zmíněné poradě vedení LM za účasti J. Pavla, M. Dudy a A. Hlaviny v polovině září 1948 se o navrhovaném zákonu jednalo.¹¹²

Předsednictvo ÚV KSČ dne 27. září 1948 oproti původnímu návrhu značně zredukováný zákon o Lidových milicích předložený V. Noskem schválilo s tím, aby o jeho osudu rozhodla vláda na svém nejbližším zasedání.¹¹³ V návrhu zákona se milice definovaly jednoznačně jako pomocný orgán SNB (se stejnými právy a povinnostmi), jemuž měly pomáhat plnit jeho úkoly a současně spolupůsobit při branné výchově národa. Jejich zřizovatelem byl ministr vnitra, který měl rozhodovat rovněž o vydání směrnic k jejich činnosti. Milicionáři měli nadále své zaměstnání a výkon služby se považoval za dobrovolnou občanskou svépomoc bez nároku na odměnu, pokud služba nepřesáhla dvanáct hodin týdně. V tom případě jim náležela finanční náhrada v obvyklé výši jako za pracovní výkon pro svého zaměstnavatele. Všechny náklady spojené s existencí LM měl hradit stát. Ale ani toto minimalistické znění zákona nikdy nevstoupilo v platnost.

K ministroví vnitra se téhož dne, kdy návrh zákona schválilo předsednictvo ÚV, dostala osnova mírně upraveného zákona o LM.¹¹⁴ Korekce proběhly na základě žádosti ministerstva práce a sociálních věcí a týkaly se finančního zabezpečení za službu členů LM. Náhrady vyplacené milicionářům měly být upraveny zvláštním předpisem MV. Kromě toho si ještě právní rada (patrně právní oddělení ÚV KSČ) vyhradila uplatnit právní připomínky na své příští schůzi, která se konala až po schůzi předsednictva ÚV KSČ koncem září 1948. Jak však bylo uvedeno výše, žádná z připravovaných verzí znění zákona o Lidových milicích nikdy nevstoupila v platnost.

Teprve 21. prosince 1948, kdy došlo k přijetí zcela nového a průlomového zákona o národní bezpečnosti č. 286/1948 Sb., získaly Lidové milice alespoň neurčitý, i když reálný zákonný podklad. V § 15 odst. 3 tohoto zákona je stanoveno, že k ochraně zájmů národní bezpečnosti mohou být ke službě povoláni dobrovolně se hlásící spolehliví občané, kteří, jsou-li zevně označeni, mají obdobná (nikoli „stejná“ – pozn. autora) práva a povinnosti jako příslušníci SNB. Tato minimalistická pasáž zákona o národní bezpečnosti sloužila k dobové obhajobě právního podkladu miličních jednotek, i když

111 *ABS*, f. 239, i. j. 10, Osnova zákona o lidových milicích, 29. 6. 1948.

112 *ABS*, 310-18-13, Zápis o poradě, 15. 9. 1948.

113 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 3, a. j. 134, Materiál pro schůzi předsednictva ÚV dne 27. září 1948. Zákon o záv. milici, 27. 9. 1948.

114 *ABS*, 310-18-13, Informace pro pana ministra, 27. 9. 1948.

se o nich v zákoně výslovně nehovořilo. Zevní označení těchto osob stejně jako ostatní podrobnosti mělo stanovit nařízení MV.¹¹⁵

Zástupci oddělení ministerstva vnitra BP/7 a BP/9 spolu během července 1949, pět měsíců po vydání zákona, jednali o obsahu slibu Lidových milicí, o jejich zevním označení a o držení mimoslužebních zbraní členy LM. Přednosta BP/9, poslanec Národního shromáždění Viktor Linhart,¹¹⁶ předložil příslušné podklady včetně návrhu výtisku průkazu LM.¹¹⁷ Rovněž se jednalo o otázce, zda by se mělo v zákoně zveřejnit označení „Lidové milice“. Tento termín se dosud v žádném právním předpise nevy-
skytoval, přestože se s ním obecně operovalo. Přednosta Linhart souhlasil s názorem o nutnosti publikování pasáže, že osoby povolané podle § 15 zákona č. 286/1948 Sb. se stávají členy Lidové milice. Existovaly i rozdílné názory na evidenci soukromých zbraní milicionářů. Oddělení LM trvalo na svém původním návrhu, že soukromé krátké zbraně se mají zapsat do služebních průkazů příslušníků LM, neboť toto opatření schválil J. Pavel a průkazy již byly vytištěny. Evidence zbraní milicionářů se měla vést jen u oddělení LM při MV, a nikoliv již u ONV. Až na výjimky jinak nemělo žádné oddělení MV k referentskému návrhu námitek. Jen ministerstvo obrany se ohrazovalo proti označení členů LM pouhou páskou. Kvůli možnému zneužití pásky navrhovalo nošení zvláštní čepice. Tento návrh však nebyl akceptován.¹¹⁸

Příslušné související nařízení ministra vnitra č. 210/1949 Sb., o zevním označení osob povolaných ke službě podle § 15 odst. 3 zákona o národní bezpečnosti, se konečně dočkalo vydání 14. září 1949.¹¹⁹ Nařízení stanovilo, že osoby povolané ke službě podle výše citovaného znění zákona o národní bezpečnosti jsou při výkonu této služby označeny na levém záloktě páskou 10 cm širokou, na které jsou černě vytištěna písmena LM o výšce 60 mm a šířce 15 mm a na níž je otisk kulatého razítka příslušného krajského velitelství národní bezpečnosti. Nařízení nabývalo účinnosti zpětně již od 1. ledna 1949, což je zcela v rozporu s principem právní jistoty. Dne 24. září 1949 byla ještě vydána vyhláška ministerstva vnitra č. 975/1949 o pojmenování a služebním slibu osob povolaných ke službě podle § 15 odst. 3 zákona o národní bezpečnosti.¹²⁰ Tento předpis, jenž také nabyl zpětně účinnost již dne 1. ledna 1949, stanovil obsah slibu příslušníků Lidových milicí, který skládali všichni členové před svým přijetím a stvrzovali jej vlastnoručním podpisem.¹²¹ Rovněž se stanovilo, že osoby povolané ke službě

115 Tato věta o zevním označení se do zákona dostala až na přímou žádost předsedy vlády A. Zápotockého.

116 Poslanec NS republiky Československé za kraj Ostrava Viktor Linhart působil na pozici přednosty oddělení BP/9 do vzniku ministerstva národní bezpečnosti v květnu 1950, kdy ho vystřídal poslanec Jan Janulík. Linhart zemřel dne 22. 12. 1950.

117 ABS, A6/2, i. j. 935, Zevní označení, osobní průkazky, služební slib, 23. 7. 1949.

118 Tamtéž, Osobní průkazky příslušníků LM, 3. 8. 1949.

119 Nařízení bylo zrušeno jiným nařízením MV č. 28/1955 Sb., a platilo do 23. 6. 1955 včetně.

120 Vyhláška MV má nižší právní sílu než nařízení MV.

121 „Já, příslušník Lidové milice, slibuji na svou čest a svědomí, že budu vždy a za všech okolností chránit lidově demokratické zřízení a vymoženosti pracujícího lidu zaručené ústavou 9. května. Slibuji, že budu důsledně plnit rozkazy

k „ochraně lidově demokratického zřízení“ a jiných zájmů, uvedených v § 1 zákona o národní bezpečnosti, se stávají příslušníky Lidové milice podřízenými svým velitelům a v posledku ministroví vnitra.

Krátká znění nařízení, vyhlášek a ostatních právních norem týkající se bezpečnostních otázek měla svůj prazáklad patrně jednak v možnosti co nejširšího možného výkladu a jednak ve snaze o co největší konspiraci projednávaných témat včetně struktury LM.

II. 7. Směrnice k činnosti závodních a osadních LM

Po alespoň minimálním zakotvení faktické existence příslušníků Lidových milicí do zákona o národní bezpečnosti vyšly podrobné, původně přísně tajné směrnice o zřizování LM a spolupráci s SNB.¹²² Tato direktiva rušila předchozí dva zmíněné výnosy ministra vnitra o osadních a závodních LM z 6. 5. 1948 a z 13. 7. 1948. S odkazem na zákon o národní bezpečnosti se k plnění úkolů Lidových milicí oficiálně ustanovila jednak závodní Lidová milice (ZLM) v podnicích důležitých pro obranu státu, které určil ministr vnitra, a jednak osadní Lidová milice (OLM) v některých pohraničních okresech, vymezených také resortním ministrem. Příslušníky milicí stanovuje v zastoupení ministra krajský velitel LM, jemuž skládají slib a který jim předá průkazy sloužící rovněž jako zbrojní pasy. V obecné rovině mají LM spolupracovat s SNB podle zákona o národní bezpečnosti zejména při střežení státních hranic, ochraně veřejné bezpečnosti, ústavního zřízení a ústavních činitelů, „lidových práv“ a svobod zajištěných ústavou, bezpečnosti osob a bezpečnosti veřejného a soukromého majetku.

Při výkonu služby měli ozbrojení milicionáři obdobná práva a povinnosti jako příslušníci SNB, tzn. mohli zadržovat podezřelé osoby, provádět domovní prohlídky a zabavovat věci. Současně však vykonávali své zaměstnání a tato služba se považovala za dobrovolnou „občanskou svépomoc“ bez nároku na odměnu. Přitom byli plně kryti sociálním a zdravotním pojištěním, stejně jako v případě zranění či úmrtí.

Závodní Lidové milice v čele s velitelem měly za cíl ochranu vlastního závodu, zejména střežení a obranu proti „průmyslové špionáži“. V případě spolupráce s SNB mohly působit i mimo podnik, a to jednak při ochraně majetku a životů občanů při živelních pohromách a jednak při zesílení bezpečnostních opatření k „udržení klidu, pořádku a bezpečnosti“. Velitelé závodních LM podléhali příslušnému veliteli praporu,

ministra vnitra a všech svých velitelů a že budu v každou dobu bdělým strážcem proti každému, kdo by se pokusil jakkoliv naši cestu k socialismu rušit. Slibuji, že svou obětavostí v práci i v boji proti nepřítelům pracujícího lidu, jakož i oddaností věci socialismu budu vzorem všem ostatním občanům. Slibuji, že společně se Sborem národní bezpečnosti budu pečovat o vnitřní bezpečnost lidově demokratické republiky československé, a jsem ochoten ke splnění tohoto úkolu přinést v oběť svou krev i svůj život. Poruším-li tento svůj slib, nechť mne stihne zasloužený trest zákona, obecná nenávist a opovržení pracujícího lidu. Tak slibuji.“

122 ABS, 310-18-13, Směrnice o ustavení lidové milice a o spolupráci se Sborem národní bezpečnosti, 1949.

kteřý se podřizoval krajskému veliteli LM. Pokud velitel závodní LM velel několika praporům, vytvořilo se velitelství milice v podniku přímo pod vedením krajského velitele. Nasazení jednotek LM provádělo zásadně oddělení LM při MV a podřízená velitelství podle příslušných směrnic. Spolupráci ZLM a SNB podmíněnou jednotným výcvikem obou sborů prováděl přednosta skupiny „Bezpečnost“ a vedoucí oddělení LM při MV. V případě „vážných zjištění“ při pozorování situace nahlásil milicionář událost svému veliteli, který po zhodnocení případu po dohodě s referentem pro zvláštní účely předložil informaci krajskému veliteli LM. Ten pak rozhodl o nasazení ZLM ve spolupráci s orgány StB nebo SNB. V případě nebezpečí z prodlení rozhodl o akci velitel ZLM po dohodě s nejbližším velitelem SNB. Použití miličních jednotek při slavnostech, stejně jako při jiných zvláštních příležitostech, se až na výjimky zakazovalo, což se brzy přestalo respektovat. Milicionáři se účastnili v podstatě každého výročí adorovaného komunistickou stranou.

Osadní Lidové milice měly za úkol posílit strážení majetku a osob v pohraničí, zajistit zemědělské a lesní kultury proti ničení a přírodním pohromám, zesílit strážení státní hranice za účelem zamezení „ilegálních přechodů záškodníků, sabotérů, rozvratníků, špiónů a všech nepřátel republiky“, zadržet pašeráky stejně jako „osoby podezřelé z porušení celních předpisů“ a konečně zesílit bezpečnostní opatření k „udržení klidu, pořádku a bezpečnosti“ v pohraničí. Zřizovaly se v obcích v závislosti na bezpečnostní situaci a počtu obyvatel. OLM se v obcích okresu organizovaly v družstva, v obvodu stanice SNB v čtyři a v rámci okresu v jednu nebo více rot. Funkci velitele všech jednotek v okrese vykonával okresní velitel OLM, který podléhal krajskému veliteli LM. Velitel okresní OLM úzce spolupracoval s okresním velitelem SNB, podobná situace panovala i na nižších úrovních.

Činnost LM řídilo i nadále samostatné oddělení LM BP/9 zařazené do skupiny I. „Bezpečnost“ ministerstva vnitra. Oddělení se členilo na šest referátů: osobní a kádrový; politický, mravní a osvětové výchovy; operační; vnitřního obranného zpravodajství; školský a výcvikový; materiální. Tomuto oddělení LM pomáhal přidělený důstojník SNB, jeden gážista SNB jako administrativní síla a potřebný počet řidičů. Po stránce materiální podléhaly milice ministerstvu vnitra. Ve věcech personálních, politické výchovy a školení, organizační, výcvikové, operační (nasazení) spadaly do kompetence pouze přednosta oddělení LM, potažmo ÚV KSČ a jemu podřízeným velitelům z řad milicionářů. Přednostu oddělení LM stejně jako štáb jmenoval ministr vnitra na návrh ÚV KSČ. Hranice krajských velitelství LM kopírovaly kraje republiky a struktura v krajích se podobala členění u oddělení LM při MV.

Co se týká výzbroje, milicionáři měli disponovat jednotnými puškami s bodáky a jejich velitelé pistolemi. Výstroj se měla skládat z modrého pracovního obleku (buď „modráky“, nebo služební stejnokroj zaměstnanců min. dopravy, pošt, elektr. podniků apod.), z koženého opasku se závěsníkem na bodák, sumky na náboje, chlebníku nebo batohu, polní lahve, z nízkých šněrovacích bot, rudé pásky na levém nadloktí a tmavomodrého baretu s rudou pěticípou hvězdou. Příslušníci závodní LM měli nosit rudou

pásku s černými písmeny LM opatřenou kulatým razítkem KV-LM, členové osadních LM rovněž, ale s páskou v zelené barvě. Velitelé se měli rozlišovat červeným smaltovaným odznakem s různým počtem žlutých (zlatých) proužků. Při nasazení jednotek si milicionáři měli opatřit studenou stravu na jeden den z vlastních prostředků, při delším nasazení jim měl být proviant dodán. Styk a spojení velitelství s jednotkami probíhaly zejména telefonicky prostřednictvím stanic SNB, případně ze závodů nebo soukromých stanic, dále prostřednictvím spojek na motocyklu či na kole, zapojením na dálnopisnou síť SNB nebo podniků a konečně připojením na radiotelegrafní síť SNB. V případě delšího nasazení konali zdravotní službu určeni milicionáři, kteří se postupně vybavovali zdravotním materiálem. Školení a výcvik milicionářů řídily jednotlivé referáty oddělení LM při MV podle připraveného programu dvakrát čtyři hodiny měsíčně ve volném čase, nejlépe v sobotu odpoledne a v neděli. Směrnice upravovaly i oslovování mezi milicionáři: členové si měli navzájem tykat a oslovovat obligátním „soudruhu“, velitelé se oslovovali „soudruhu veliteli“. Řadoví příslušníci a velitelé se měli navzájem zdravit salutováním. Při nástupech a přehlídkách měl velitel pozdravit svoji jednotku „Vaší práci čest“ a milicionáři jednohlasně odpověděli „čest“.

Aby se KSČ stala skutečným řídicím orgánem milicí, vyšly pokyny ke směrnícím o ustavování LM. Milice jsou v nich charakterizovány jako „*ozbrojená avantgarda dělnické třídy*“ vedená KSČ a současně jako „*mocenský prostředek strany a záruka vývoje k socialismu*“.¹²³ K plnění úkolů těchto jednotek musely být zajištěny jejich materiální potřeby, musela se provést důkladná organizace s centralizovaným vedením a konečně i podřídit milice a všechna její velitelství KSČ. Náklady na zřízení i provoz hradil rozpočet MV a z toho důvodu se oddělení LM BP/9 řadilo jako samostatné oddělení skupiny „Bezpečnost“. Organizace LM fungovala na základě samostatnosti a současně na zásadě spolupráce s SNB. Přednostovi oddělení LM BP/9 proto podléhaly milice ve všech oblastech. Styčné otázky s SNB projednával přednost oddělení LM s přednostou skupiny „Bezpečnost“ v rámci koordinace výkonu služby obou bezpečnostních sborů. Přednost oddělení LM BP/9 s celým štábem jakož i všichni podřízení velitelé LM se vybírali výhradně z členů LM z důvodu zajištění „třídního charakteru“.

Lidové milice jako mocenský prostředek strany se podřizovaly v čele s přednostou oddělení LM BP/9 ÚV KSČ a všechna podřízená velitelství příslušným organizačním stupňům strany. Velitelé LM tak dostávali příkazy od příslušných činitelů KSČ. V pokynech ke směrnícím se jasně deklarovalo, že v případě Lidových milicí nedojde k vydání samostatného zákona, ale ke zřízení pouze podle citovaného ustanovení § 15 odst. 3 zákona č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti. Členové závodní LM se měli vybírat z průmyslových dělníků, příslušníků KSČ, tj. nejuvědomělejších a nejrevolučnějších příslušníků dělnické třídy. Proto závodní LM patřily k jádru milicí a k hlavní „úderné síle strany“. K plnění úkolů se nasazovaly podle směrníc a rozkazu velitelů,

123 Tamtéž, Pokyny k směrnícím o ustavení lidové milice, 1949.

potažmo KSČ, jen ve „*vážném případě ohrožení zájmů dělnické třídy a ohrožení směřování státu k socialismu*“. Z dislokace v závodech vyplývala ucelená organizace v dobře ovladatelné, větší vojensky uspořádané jednotky. Osadní LM, jejichž příslušníci se vybírali z obyvatel příhraničních okresů – rovněž členů KSČ – měly odlišný charakter vyplývající ze zvláštních úkolů. Vzhledem k těmto úkolům se osadní LM organizovaly v obcích a osadách v malé odloučené jednotky, které eventuálně měly plnit bojové úkoly. Organizace ve větší vojenské jednotky představovala administrativní nutnost. Nešlo řídit výkon služby a nasazení OLM pouze po linii jejich velitelů. V převážné většině nasazení byli velitelé jednotky OLM odkázáni na úzkou spolupráci s veliteli stanic SNB.

Za příslušníka milice měl být vybrán dobrovolně se hlásící člen KSČ „bezvadného charakteru“, se základními znalostmi marxismu-leninismu, „třídně uvědomělý“, plnící přesně všechny úkoly a povinnosti člena strany v pracovním nasazení, u něhož existovaly „ideologické a fyzické předpoklady uvědomělého bojovníka se zbraní v ruce za práva dělnické třídy a jí vydobytých vymožeností na cestě k socialismu“. Výběr členů prováděla základní organizace KSČ, která po řádném prověření vyhotovila seznam kandidátů s kádrovými posudky. Ten pak předložila okresnímu výboru KSČ ke schválení, který po přezkoušení předal seznamy krajskému veliteli LM k dalšímu řízení. Výběr všech velitelů LM realizoval v zastoupení ministra vnitra krajský velitel LM na návrh bezpečnostní a kádrové komise OV KSČ a po následném schválení KV KSČ. Při volbě velitelů LM, kteří se podle směrnic stali zaměstnanci MV, se mělo postupovat „uvážlivě“ a vybírat podle odpovídajících schopností. Při volbě politických komisařů všech stupňů se mělo dbát na jejich důkladnou znalost marxismu-leninismu a na schopnost provádět „mravně politickou výchovu“ a zvyšovat „bojovou morálku“ LM.

Přednosta oddělení LM BP/9 jmenovaný na návrh ÚV KSČ ministrem vnitra se podřizoval ÚV KSČ a podřízení velitelé příslušnému výboru strany. Jednotky LM podléhaly pouze svým velitelům, od kterých dostávaly rozkazy na základě platných směrnic. Příslušné výbory KSČ udílely velitelům LM v rámci směrnic příkazy, na jejichž základě velitelé vydávali podřízeným milicionářům rozkazy. Přednosta oddělení LM v rámci MV a politický komisař se stali členy bezpečnostní komise ÚV KSČ, při které se měla vytvořit subkomise LM, v níž se měly projednávat zásadní otázky a úkoly milicí. Usnesení této komise, po schválení bezpečnostní komisí ÚV, mělo být pro přednostu LM a politického komisaře MV rozkazem. Krajský velitel LM se stal členem bezpečnostní komise krajského výboru KSČ, při které se měla analogicky vytvořit subkomise LM, jejímž členem se stal krajský bezpečnostní referent KSČ, krajský velitel LM a krajský velitel NB, krajský velitel StB a bezpečnostní referent KNV. Podobně jako na vyšší úrovni, bylo i usnesení této komise po schválení bezpečnostní komisí KV KSČ pro krajského velitele LM rozkazem a závazné pro ostatní velitele SNB ve smyslu spolupráce s LM. Okresní velitel LM se opět analogicky stal členem okresní bezpečnostní komise strany. Podobně jako v předchozích případech, měla být i zde vytvořena subkomise LM, jejímž členem se stal bezpečnostní referent OV KSČ,

okresní velitel LM, okresní velitel SNB a rovněž bezpečnostní referent OV KNV. Usnesení komise mělo být závazné pro okresního velitele LM a v rámci spolupráce i pro okresního velitele SNB. V praxi však na rozdíl od těchto pokynů představovalo členství velitele milic v krajské či okresní bezpečnostní komisi spíše výjimku. Velitelé jednotek LM se z titulu své funkce stali členy příslušné závodní, eventuálně místní organizace KSČ. Výše popsaná organizace velení měla v zásadě zaručit, aby se milice staly mocenským prostředkem strany. Bezpečnostní referenti a výbor strany na úrovni všech organizačních složek strany osobně zodpovídali ÚV KSČ za politické vedení LM a spolu s velitelem a politickým komisařem ručili i za bojovou morálku a způsob nasazení milicí.

Školení příslušníků LM v „mravně politické výchově“ prováděli političtí komisaři všech stupňů a řídil je referát mravně politické výchovy při oddělení LM na MV. Političtí komisaři se měli postupně zdokonalovat v politických školách a kurzech přizpůsobených pro jejich výkon služby v LM. Vojenský i bezpečnostní výcvik měli provádět velitelé LM, kteří se rovněž postupně měli účastnit vojenských a bezpečnostních kurzů, v nichž měli získat vojenské znalosti nutné pro vedení LM. Program výše uvedených školení a výcviků zpracovalo oddělení LM.

V závěru pokynů ke směrnicím se konstatuje, že Lidové milice jako orgán KSČ jsou svým pojetím a hlavně organizací a výkonem služby specifickým bezpečnostním sborem působícím pouze v Československu. Tato zvláštní forma neměla v ostatních lidově demokratických státech obdobu. Z toho vyplývalo, že celkové pojetí, způsob organizace, velení a výkon služby byl sestaven bez praktických zkušeností a možností srovnání s obdobným, již ověřeným sborem v jiném státě. Je přirozené, že směrnice nebyly definitivní a s praktickými zkušenostmi se v průběhu času měnily a vyvíjely. Straniční funkcionáři i velitelé LM proto byli nabádáni, aby předkládali odůvodněné návrhy na zlepšení pro bezpečnostní komisi KSČ i pro oddělení LM při MV, aby se „*ozbrojená avantgarda dělnické třídy, vedená KSČ, stala skutečně ostrým nástrojem stupňujícího se třídního boje a spolehlivou záštitou státu na cestě k socialismu*“.¹²⁴

Bezpečnostní komise ÚV KSČ zaslala směrnice o ustavení LM spolu se stranickými pokyny o ustavení LM a vysvětlujícím dopisem všem krajským výborům KSČ v českých zemích, aby se podle nich zařídily a věnovaly budování milicí veškerou možnou péčí.¹²⁵

124 Tamtéž, Pokyny k směrnicím o ustavení lidové milice, 1949. K dokumentu je připojen přehled vydaných zbraní a střeliva pro LM v rámci jednotlivých podniků v Praze (celkem 13 204 pušek, 122 900 nábojů) i v ostatních krajích i okresech pro závodní i osadní jednotky LM (včetně Prahy 36 845 pušek v rukou ZLM, 7 760 pušek v rukou OLM). Návrh na zvýšení počtu pušek ZLM o 40 000 ks předložil J. Pavel Rudolfu Slánskému. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. R. Slánský, sg. LM, Přehled pušek ZLM, nedatováno (1949).

125 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. Bezpečnostní komise ÚV KSČ, Všem krajským výborům strany v Čechách a na Moravě, nedatováno (1949).

II. 8. Stav LM po prvním roce existence

Z rozpočtu Lidových milicí na rok 1949 zpracovaného BP/9 vyplynulo, že stav příslušníků štábů a okresních velitelů milicí v českých zemích převzatých do stavu zaměstnanců činil 76 osob, přičemž jejich úhrnný roční plat včetně přídatků dosáhl výše téměř 4 800 000 Kčs. Celkové předpokládané výdaje spojené s fungováním LM na rok 1949, které nezajišťoval rozpočet SNB, činily 5 245 350 Kčs.¹²⁶ Z inventury zásob zbraní vyplynulo, že ve skladech zůstávalo nevyzvednuto téměř 19 500 pušek určených pro milicionáře. Podle této zprávy je patrné, že od poloviny května 1948 do roku 1949 prošlo Lidovými milicemi kromě tří slovenských krajů Banská Bystrica, Košice a Prešov celkem 78 186 milicionářů, z toho 7 050 členů Osadních milicí. Příslušníci milicí měli k dispozici celkem 72 303 pušek. Současně však chybělo 100 000 ks kožených opasků a sumek a 10 000 pistolí ČZ 7,65 s pouzdrům a náboji, to vše v celkové hodnotě 24,5 mil. Kčs.¹²⁷

Od poloviny ledna 1949 probíhala čilá korespondence zejména mezi odděleními BP/7 a BP/9 při MV a ministerstvem sociální péče ohledně připravované vyhlášky o zabezpečení nároku důchodových a nemocenských dávek pro členy LM.¹²⁸ Jednalo se o několik bodů: aby milicionáře v případě povolání ke službě zaměstnavatel uvolnil bez srážky ze mzdy, aby měli nárok na pojišťovací dávky stejně jako v případě výkonu zaměstnání (i v případě úrazu, který by byl považován za pracovní), dále aby měli nárok na zaopatření podle zákona o péči o vojenské a válečné poškozence a konečně aby náklady na udržování a zřizování LM a případné náhrady pojišťovacích příspěvků platil stát. MV v každém případě vyvíjelo snahu o co nejširší sociální zabezpečení milicionářů včetně rodinných příslušníků v jakékoliv situaci. Ministerstvo sociální péče tak navrhlo zásady pojištění členů LM, které MV po drobných úpravách akceptovalo a 9. června 1949 vstoupily v platnost prostřednictvím výnosu MV.

O dalším posílení početního stavu a výzbroje Lidových milicí jednala Komise pro bezpečnost ÚV KSČ počátkem února 1949.¹²⁹ Z přiložené zprávy vyplývá, že armáda nedodržela dohodu a snažila se místo slíbených „ukořistěných“ pušek dodat 40 000 pušek za cenu 80 000 Kčs. K vyřešení tohoto problému bezpečnostní komise pověřila V. Noska jednat se zástupci MNO o předání pušek. Další problém představovala pro Lidové milice skutečnost, že početní stav jednotek se nemohl doplnit na plánovaný stav z důvodu neukončených prověrek kandidátů v krajích. Ministerstvo vnitra stanovilo

126 Na pozici přednosta oddělení ministerstva vnitra BP/9 působil poslanec NS odborový rada Linhart. *ABS*, 310-18-13, Rozpočtové zajištění lidové milice na rok 1949, nedatováno.

127 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. R. Slánský, sg. LM, nedatováno.

128 Ve věci se opět nejvíce angažoval dr. Lukeš z oddělení BP/7.

129 *ABS*, 310-18-13, Zápis porady komise pro bezpečnost, 2. 2. 1949. Na poradě byli přítomni Slánský, Nosek, zástupce MV pro bezpečnost pplk. SNB Josef Pavel, J. Veselý a Karel Šváb (1904–1952), pozdější náměstek MNB obžalovaný v procesu se Slánským a popravený.

krajům tabulkové počty členů LM v listopadu 1948 a stav náborů neustále kontrolovalo a urgovalo. Komise proto schválila, aby J. Pavel projednal s A. Novotným a F. Kriegelem co nejrychlejší ukončení prověrky milicí, aby se mohly zvýšit stavy členů na navrženou úroveň. Pavel měl dále za úkol provést kontrolu dřívějších usnesení ohledně výstroje milicí. K dalším bezpečnostním otázkám LM se konstatovalo, že štáb LM na MV by se měl stabilizovat v počtu deseti osob.

Pomalu se rozbíhaly první velitelské kurzy. V lednu 1949 proběhl v Litoměřicích kurz krajských velitelů LM za účasti osmdesáti osob. V Praze byl připraven týdenní kurz velitelů LM, v ostatních krajích včetně Bratislavy probíhala třídní školení velitelů milicí.

V roce 1948 ještě nebyla bojová a politická příprava příslušníků nijak zvlášť organizována, stejně jako příprava velitelů a štábů. Omezovala se pouze na nejzákladnější potřeby, vyplývající z nutnosti zvládnout přidělené zbraně. Ve výzbroji mužstva převážovaly pušky, pouze velitelé měli k dispozici pistole.¹³⁰

Počátkem listopadu 1948 proběhla schůze bezpečnostních tajemníků krajských sekretariátů, na které si krajská vedení strany vytyčila úkol k náboru členů závodních LM na stanovené počty, jež měly být naplněny k prvnímu výročí Února (25. 2. 1949). Situace se však jevila jako značně nepřehledná, neboť většina krajů včetně Pražského o plnění svého úkolu k plánovanému více než dvojnásobnému zvýšení počtu milicionářů nepodávala žádné zprávy.¹³¹ Z důvodu blížícího se výročí proto ÚV KSČ téměř všem sekretariátům KV KSČ zaslal dne 3. 2. 1949 urgující dopis, ve kterém je žádal o hlášení průběhu náboru osob do Lidových milicí včetně plnění stanovených kvót.¹³²

Až na tuto explicitní výzvu začínaly jednotlivé kraje reagovat a hlásit počty a stav výstavby milicí. Např. z Brněnského kraje podával R. Slánskému zprávu počátkem února 1949 Otto Šling v tom smyslu, že početní stav 1 714 milicionářů z roku 1948 se zvýšil na aktuálních 5 250 osob a požadované výše 6 000 členů bude k 25. 2. 1949 dosaženo, protože v podnicích je o zvýšení stavu zájem. Krajská škola velitelů LM za účasti 99 osob konaná v Brně v období od 31. 1. do 2. 2. 1949 rovněž údajně splnila svůj úkol a politická úroveň frekventantů byla „velmi dobrá“.¹³³

Podobně vyznívá i zpráva krajského politického tajemníka z Hradce Králové, který informoval R. Slánského o stavu tamních milicí, kde počet dosáhl 2 027 členů. Tajemník optimisticky sliboval, že k 25. 2. se početní stav zvýší na požadovaných 3 500 osob a osla-

130 K 31. 12. 1948 činil početní stav zbraní závodních LM 36 845 ks a stav výzbroje OM dosáhl výše 7 760 ks, celkem tedy 44 605 ks. Předpokládalo se však, že u jednotek LM dojde ke zvýšení o 40 000 ks zbraní na úroveň 76 845 ks.

131 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 43, a. j. 328, Krajský sekretariát KSČ Praha, nedatováno 1949.

132 Tamtéž, Krajský sekretariát KSČ Praha, 3. 2. 1949. Plánovaný počet členů milic, SNB a obecnstva při přehlídkách v krajských městech dne 26. února 1949 tamtéž. V Praze se mělo zúčastnit přehlídky 9 381 milicionářů s 1 021 příslušníky SNB před až padesátitisícovým publikem, v Brně 3 000 milicionářů se 450 členy SNB, v Ostravě 3 310 milicionářů se 105 příslušníky SNB apod.

133 Počty milicionářů požadované a uváděné v dopisech ÚV KSČ se však lišily od plánovaných počtů stanovených oddělením LM při MV, z čehož byli funkcionáři některých KV KSČ zmateni a ve svých sděleních na tyto odlišné informace reagovali. *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. R. Slánský, sg. LM, Hlášení stavu LM, 4. 2. 1949.

vy prvního únorového výročí v Hradci Králové se zúčastní milicionáři v požadovaném počtu. Rovněž třídní krajská škola pro 58 velitelů LM proběhla koncem ledna údajně v uspokojivé kvalitě.¹³⁴

Sekretariát KV KSČ v Gottwaldově zaslal zprávu o zvýšení počtu milicionářů z 2 000 osob na 4 000, náborový úkol tedy byl splněn.¹³⁵

Oldřich Vyhnálek z KV KSČ v Pardubicích uváděl, že aktuální stav zařazených milicionářů s puškami činí 1 200 osob a dalších 1 300 prověřených osob je připraveno k zařazení do jednotek. Jelikož však oddělení LM BP/9 uvádělo jiné požadované počty milicionářů, než bylo KV KSČ z ÚV oznámeno, žádal Vyhnálek o dodatečné zaslání relevantního čísla. Podle oddělení BP/9 činil podstav 200 osob, podle ÚV KSČ se naopak podařilo náborový úkol překročit.¹³⁶

Podstatně znepokojivější zpráva přišla z Libereckého kraje. Získávání nových členů sice probíhalo podle dílčích kontrol úspěšně – až na okresy Frýdlant a Bělá pod Bezdězem, kde nábor vázl a „soudruzi tam provedou zásah“ – opět však vznikla disproporce, kdy podle oddělení LM při MV měl konečný stav činit 3 000 milicionářů, ale z oznámení ÚV KSČ vyplýval požadavek pouze na 2 050 osob. Stavů 3 000 osob hodlal krajský štáb LM v Liberci dosáhnout k 20. únoru. Následující zpráva KV KSČ v Liberci ze dne 22. února upřesňovala, že původně stanovený stav je překročen na celkem 3 181 milicionářů bez okresu Frýdlant, kde je vyzbrojena asi jedna rota. Krajský štáb tam hodlá intervenovat, aby se práce LM zlepšila. Podle poslední porady na MV se mělo pokračovat v náboru. Vyzbrojeno bylo zatím 1 550 milicionářů, dalších 1 000 pušek je na cestě a beze zbraně zůstává zatím 631 osob.¹³⁷

V souvislosti s vydáním zákona o národní bezpečnosti se postavení Lidových milic zásadně upevnilo, což se mělo dát na vědomí zejména představitelům samospráv. Počátkem února 1949 zaslalo MV dopis bezpečnostním referentům všech okresních a krajských národních výborů. Oznámilo v něm nové postavení milic a z toho plynoucí úpravu vztahů se samosprávami, přestože ještě ministerstvo vnitra tou dobou nevydalo prováděcí nařízení o právech, povinnostech a označení milicionářů.¹³⁸ Tyto pokyny sledovaly, aby se povolávání milicionářů do služby dělo jednotně a pouze v mimořádných případech. S odkazem na znění zmíněného zákona č. 286/1948 Sb. a z toho vyplývajícího právního základu pro budování LM v závodech i OM v pohraničí MV upozornilo, že útvary závodních ani osadních LM nepodléhají krajským nebo okresním národním výborům. Bezpečnostní referenti KNV a ONV, stejně jako krajské a okresní velitelé národní bezpečnosti, nejsou oprávněni vydávat závodním LM jakékoliv rozkazy, tedy

134 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. R. Slánský, sg. LM, Vážený soudruhu, 10. 2. 1949.

135 *Tamtéž*, 8. 2. 1949.

136 Podle dopisu ÚV KSČ je požadavek na 2 000 milicionářů. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. R. Slánský, sg. LM, Vážený soudruhu, 14. 2. 1949.

137 *Tamtéž*, Vážený soudruhu, 11. 2. 1949 a 22. 2. 1949.

138 *ABS*, 310-18-13, Použití Lidových milic – pokyny, 3. 2. 1949.

ani je povolávat k výkonu služby, jak se na přelomu roku stalo např. při provádění hospodářských prohlídek. Jen zcela výjimečně mohli okresní velitelé národní bezpečnosti nebo velitelé stanic SNB požádat příslušné velitele Osadní milice o pomoc, a to pouze v případě, že by se musela okamžitě posílit ochrana státních hranic nebo přilehlého území v případě přímého ohrožení, na které by síly SNB nestačily, i když k tomu nebylo možné získat předchozí souhlas oddělení BP/9 na MV. V tom případě o tom velitelé SNB podají hlášení na MV dodatečně.

Počátkem února 1949 v reakci na dálnopis přednosta odboru BK plk. Viktorina při slovenském pověřenectvu vnitra zaslal J. Pavel své stanovisko ohledně výstavby LM na Slovensku R. Slánskému.¹³⁹ ÚV KSS v Bratislavě totiž předložil v tehdejších podmínkách překvapivý návrh na přidělení milicionářské výstroje a výzbroje pro 6 000 osob (včetně 50 motocyklů) v rámci oslav prvního výročí Února s termínem do 9. února 1949. Kromě 6 000 opasků a pušek s náboji a 200 ks pistolí ÚV KSS deklaroval, že si je schopen ostatní výstroj zajistit sám. O bezradnosti J. Pavla jako zástupce ministra vnitra pro bezpečnost v tomto případě svědčí, že podle předchozí zprávy bylo na Slovensku rozdáno 1 500 až 2 000 pušek většinou členům odborových organizací. V Bratislavě však již Pavlovi nikdo nedokázal sdělit, kde se zbraně momentálně nacházely, a tak padlo rozhodnutí o jejich opětovném stažení do ústředí. Pro prvotní období se tak v Bratislavě vytvořil štáb LM, který pod vedením ústředního sekretariátu strany připravoval asi 2 000 členů Komunistické strany Slovenska (KSS) pro první oddíly Lidových milic na Slovensku. Jelikož si Pavel nebyl jistý, zda se slovenským „soudruhům“ v krátké době podaří postavit 6 000 prověřených členů strany ke službě v LM, a obával se, aby nábor neprobíhal překotně, dával Slánskému zprávu na vědomí a žádal o další pokyny. Dále se domáhal rozhodnutí, v jakém rozsahu se má v Bratislavě pořádat oslava únorového výročí, protože podle jeho informací se dosud žádné přípravy z důvodu faktické „neexistence milic na Slovensku“ nekonalý.

II. 9. Mimořádné události a akce milicionářů

Po ostře sledované a vysoce zabezpečené slavnostní přehlídce útvarů LM a SNB v Praze na Václavském náměstí k prvnímu výročí Února zhodnotil přednosta oddělení BP/5 mjr. Vacek přijatá bezpečnostní opatření.¹⁴⁰ Kromě několika nepovolených fotografování přehlídky, neúmyslného vniknutí davu do vozovky mezi vládní auta po skončení přehlídky a vyjma pár zvědavců, kteří vylezli na okolní stromy, k žádnému

139 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. R. Slánský, sg. LM, Vážený soudruhu, 5. 2. 1949. Resp. tamtéž: Výzbroj a výstroj pre Lidove milicie na Slovensku, 4. 2. 1949.

140 *ABS*, 304-227-6, Slavnostní přehlídka dělnických lidových milic a útvarů SNB 26. II. 1949 – zhodnocení bezpečnostních opatření, 2. 3. 1949.

incidentu ze strany diváků nedošlo. Nedostatky však spatřoval v zajištění průběhu akce některými příslušníky SNB, stejně jako samopalníky útvaru „Jeřáb“ na okolních střechách, kteří často měnili postavení a místo ostrážitého sledování se jako diváci nechali unést průběhem přehlídky.

Naproti tomu naprostým propagandistickým fiaskem skončila plánovaná přehlídka milicí a SNB k únorovému výročí v Karlových Varech na Stalinově náměstí.¹⁴¹ Během proslovu obou řečníků a defilé tří rot milicí a jedné roty SNB nedošlo k žádné mimořádné události, účast obyvatel však byla tristní. Oproti předpokládaným zhruba 2 400 osobám sledovalo přehlídku sotva 150 až 200 zvědavců z řad civilního obyvatelstva včetně dětí a mládeže z celého karlovarského okresu. Během slavnosti sice panovalo chladnější počasí, ale obyvatelé chodili na procházku, aniž se na náměstí zastavovali. Zpráva konstatovala, že přestože měla slavnost vyznít „mohutně“, stranická organizace v karlovarském okrese naprosto selhala, neboť vylepení plakátů pro takový účel naprosto nepostačuje.

Koncem března 1949 došlo ke krádeži zbraní a střeliva milicí v podniku Meopta Trnovany, přičemž arzenál se údajně nacházel na lehce přístupném místě pod jedním zámkem a dveře šlo otevřít různými dalšími klíči ze závodu. Rudolf Slánský v této souvislosti apeloval na Josefa Pavla, aby byly provedeny svědomité revize všech skladů zbraní LM v závodech z hlediska zabezpečení a kontroly.¹⁴²

Jedné z rozsáhlých „ostrých“ bezpečnostních akcí se zúčastnilo spolu s příslušníky SNB patrně 300 členů Lidových milicí. Akce nařízená krajským velitelstvím národní bezpečnosti Praha se konala v prostoru Kokořínska koncem května 1949 za účelem dopadení dvou banderovců,¹⁴³ kteří 26. 5. 1949 zavraždili občana Neratovic Josefa Homolu, frekventanta politického školení KSČ.¹⁴⁴ Za udatnost a zadržení dvou banderovců bylo celkem pět milicionářů navrženo k vyznamenání hodnotnou knihou a peněžní odměnou ve výši 2 000 Kčs. Jeden z příslušníků milicí smrtelně zranil banderovce střelou z pistole. Návrh výše peněžní odměny odkazoval na výnos ministra vnitra z roku 1947, který přiznával občanovi za zadržení nebo upozornění na banderovce odměnu ve výši 10 000 Kčs. Až v roce 1953, čtyři roky po akci, obdrželi tři milicionáři za toto stíhání a dopadení banderovců medaili Za statečnost.

Ve stejném okrese pátralo o čtyři měsíce později 40 milicionářů z Neratovic a Mělníka spolu s příslušníky SNB v lesním terénu po neznámém muži v souvislosti s nalezeným německým samopalem. Přestože se nakonec zjistilo, že se jedná o planý poplach a žádný podezřelý se v místě nepohyboval, považovali milicionáři svůj zákrok za dobré cvičení.¹⁴⁵

141 Tamtéž, Slavnostní přehlídka LM a SNB dne 26. 2. 1949 – záznam, 18. 3. 1949.

142 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. R. Slánský, sg. LM, Vážený soudruhu, 31. 3. 1949.

143 Banderovci – souhrnné označení pro ozbrojené skupiny ukrajinských nacionalistů, které nechtěly respektovat totální porážku fašismu.

144 *ABS*, 304-227-6, Návrh na odměnu členům LM za dopadení a zneškodnění Banderovců, 31. 5. 1949.

145 Tamtéž, Lidové milice, účast při pátrání po neznámém muži – hlášení, 30. 9. 1949.

Existují i kusé záznamy o kontroverzích mezi občany a příslušníky Lidových milicí, které vyústily až v použití střelných zbraní, jako např. v září 1949 mezi členem okresního štábu LM z Prahy-Michle a pěti mladíky. Milicionář se před restaurací údajně bránil napadení výstražnými střelami z pistole.¹⁴⁶ Ať už se jednalo o spory mezi prostými občany a milicionáři rázu osobního, politického, či jiného, naštěstí málokdy končily fatálně.

Na přelomu července a srpna 1949 byl do výcvikového střediska SNB v Doupově naplánován dvoutýdenní vojenský výcvik za účasti 180 frekventantů – členů krajských a okresních velitelství LM, velitelů praporů a rot LM a velitelů milicí větších, důležitých závodů.¹⁴⁷ Cílem rozsáhlého školení měla být výchova vlastních velitelů k odolnosti v boji proti vnějším i vnitřním nepřítelům, výcvik v sebeobraně v boji zblízka, v obraně továrních objektů, ve střelbě a získávání státně bezpečnostních i vojenských zpráv. Program se skládal z „mravně politické výchovy“ (10 procent), tělovýchovy (4 procenta), speciálního vojenského výcviku (33 procent – obrana závodů, destrukční práce, nauka o zbraních, výcvik ve střelbě, sebeobrana), bojového výcviku (30 procent – v družstvu a četě), z protipartyzánského výcviku (13 procent – využití zkušenosti z bojů s banderovci a z partyzánských bojů druhé světové války, zneškodňování záškodníků) a konečně ze zpravodajského výcviku (10 procent).

V souvislosti se zřizováním Závodních stráží upozornil Jindřich Kotál na schůzi krajské bezpečnostní šestky v Praze, že v některých závodech se buduje Závodní stráž a přitom se ruší milice, což se podle něj již nesmí opakovat. ZS měly být složeny z „nejlepších soudruhů“ bez ohledu na jejich případné členství v LM.¹⁴⁸

Milicionáři se na přelomu září a října 1949 účastnili „zajišťování osob“ a domovních prohlídek prováděných příslušníky StB v Pražském kraji v rámci monstrózní akce. Tu doprovázela řada násilných opatření proti tzv. reakčním a státu nepřátelským osobám.¹⁴⁹ Za tím účelem vybralo krajské velitelství LM nejspolehlivější příslušníky, zejména z řad těch, kteří se vyznamenali při akci „dělnických kontrol“. Krajský velitel měl za úkol vypracovat přesné směrnice pro zajišťování akce ze strany členů LM. Milicionáři měli jít do akce v civilu, ozbrojeni pistolí. Ústní pokyny sice dostali v krajském sekretariátu strany, ale následně s nimi disponoval krajský velitel SNB. Muselo se dodržovat opatření, aby milicionáři při této akci zasahovali jen v těch okresech, kde sami nebydleli a nepracovali. Jejich rozdělení do skupinek měl na starost příslušný okresní velitel SNB.

Počátkem října 1949 vznikl návrh na systemizaci služebních míst u LM, přičemž se počítalo celkem s 340 milicionáři jako zaměstnanci MV.¹⁵⁰ V českých zemích mělo

146 Tamtéž, Hlášení KV NB Praha, 10. 9. 1949.

147 ABS, 310-18-13, Vojenský výcvik lidových milic, nedatováno (1949).

148 NA, f. 05/11, sv. 28, i. j. 184, Zápis ze schůze krajské bezpečnostní šestky, konané dne 13. 9. 1949.

149 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 28, a. j. 184, Organizace akce KK-T-43 v Pražském kraji, 27. 9. 1949.

150 Plukovníci byli jen dva – jeden vedl odd. BP/9 v českých zemích a druhý odd. BK/7 na Slovensku. Pplk. byli celkem tři, kromě obou oddělení působil třetí na KV LM Praha, majorů bylo 13, škpt. celkem 39, kpt. bylo 58 atd. ABS, 310-18-13, Návrh na systemizaci služebních míst u Lidové milice, 1. 10. 1949.

působit 120 osob na krajských velitelstvích a 120 na všech okresních, 11 milicionářů z povolání na KV Praha a 19 jich mělo působit na oddělení LM BP/9 při MV. Pro Slovensko se v rámci pověření vnitřně v Bratislavě (oddělení BK/7) počítalo se 14 zaměstnanci-milicionáři, krajská velitelství na Slovensku měla zaměstnávat celkem 36 osob a všechna okresní velitelství 20 milicionářů.

Koncem listopadu 1949 si ústně postěžoval krajský velitel LM v Liberci Josef Polda na různé obstrukce zejména byrokratického rázu ze strany tamního krajského velitele národní bezpečnosti pplk. Rudolfa Marka.¹⁵¹ Marek si ze své pravomoci kromě orazítkování nárokoval i podepsání všech průkazů členů LM či odmítal poskytovat štábu milic služební vozidla, přičemž je odkazoval na autobus, vlak apod. Následně si oba zneprátení funkcionáři stěžovali u zpravodajského orgánu LM, který přijel do Liberce zjišťovat vzájemný vztah jednotlivých složek. Rozdílné pohledy obou představitelů dvou ozbrojených jednotek na různé záležitosti spočívaly především ve skutečnosti, že pplk. Marek se považoval za nadřízeného, resp. nadřazeného vůči vznikajícím jednotkám LM, které vedli, stejně jako krajský štáb, pouze „prostí dělníci“. Podle dobového zhodnocení pplk. Marek špatně chápal úkoly a výstavbu LM. V tomto případě se jednalo v podstatě o špičku ledovce vzájemných konfliktů a řevnivosti mezi členy milic a SNB, které v různých formách přetrvávaly ještě řadu let.

151 ABS, 304-227-6, Polda Josef z Liberce, krajský velitel LM – stížnost, 26. 11. 1949.

Prezident Edvard Beneš v rozhovoru s předsedou vlády Gottwaldem. Foto: NA

Demonstrační pochod ozbrojených útvarů milicí centrem Prahy ke Staroměstskému náměstí večer 25. 2. 1948.
Foto: ČTK

Josef Smrkovský, politický komisař Lidových (Dělnických) milicí v roce 1948. Foto: Archiv PS

Josef Pavel, velitel Hlavního štábu LM v Praze v roce 1948. Foto: Archiv PS

Milicionáři na Staroměstském náměstí. Foto: NA

Oddíly milicí na přehlídce na Staroměstském náměstí dne 28. 2. 1948. Foto: ČTK

První jednotka LM v Pelhřimově na 1. máje 1948. Vpředu velitel Vladimír Andrle. Foto: NA

Ozbrojení milicionáři v popředí dohlížejí na pohřeb prezidenta Edvarda Beneše v Praze, 8. 9. 1948. Foto: ČTK
Na Staroměstské radnici večer dne 27. 10. 1948 milicionáři slavnostně přebírají bojovou standartu od předsedy pražské KSČ poslance Josefa Krosnáře. V pozadí vlevo Antonín Novotný. Foto: ČTK

Přehlídka Lidových milicí 28. října 1948. Foto: NA

Vítání prezidenta Klementa Gottwalda na zasedání ÚV KSČ ve Španělském sále Pražského hradu 17. 11. 1948, uprostřed Antonín Zápotocký, vpravo ministr vnitra Václav Nosek, klíčová osoba při vyzbrojení milicí v únoru 1948. Foto: NA

„Spolupracujeme s SNB i armádou“ – skupina milicionářů z Rudého Letova v Letňanech. Foto: NA
 Pochod Lidových milicí v Bratislavě. Foto: NA

Období kompetenční nevyhraněnosti 1950–1952

III. 1. Složitá situace počátkem roku 1950

Ideologicky značně vyostřená situace v této fázi „studené války“ mezi Západem a Východem se projevovala i v poměrech Československa, kde se právě rozjížděla mašinerie politických procesů s prvními popravenými oběťmi komunistické zvlá. Většinová část veřejnosti stále slepě a oddaně podporovala bezprecedentní, ničím neomezovanou totalitní politiku jediné vládnoucí strany – Komunistické strany Československa.

Po prvotním relativním zanedbání budování Lidových milicí ze strany vedení KSČ z důvodu řešení problémů spojených s naprostým ovládnutím státu se pozornost stranických orgánů začala obracet k jejich nejvěrnějším stoupencům – milicionářům. Zejména z dlouhodobého hlediska udržení KSČ u moci muselo vedení strany organizačně stmelit a stabilizovat tyto jednotky, doplnit jejich výstroj a vyškolit velitelské kádry. S tím úzce souvisel i ideologický „brainwashing“ mezi milicionáři, kteří se mu nijak nebránili, a naopak ho pod názvem „politické školení“ přijali za běžnou součást života v LM.

Převedením řízení milicí do pravomoci ministerstva vnitra došlo k abnormální situaci. Hlavní štáb Lidových milicí tím vypadl z celku ÚV KSČ, zatímco v krajích a v okresech zůstaly štáby milicí při stranických orgánech. Toto nesystémové řešení zapříčinilo řadu sporů mezi stranickými orgány a štáby milicí, jejichž členové měli blízko k SNB. Kompetenční spory zašly v mnoha případech tak daleko, že některé štáby dokonce tajily před stranickými funkcionáři základní údaje o výcviku, výstroji a činnosti při bojové pohotovosti. KSČ vzhledem k složité situaci v období „studené války“ neměla z personálního hlediska dostatečně silný aparát k řízení vojensky organizovaného celku, jaký Lidové milice představovaly. Milicionáři koordinovali svoji činnost se složkami SNB zejména při pořádkové službě, hlídkování a zásazích proti oponentům režimu. Nevyřešené problémy a nejasnosti však panovaly ve většině otázek spojených s působením a existencí Lidových milicí.¹⁵²

Bezprostředně po Únoru 1948 počty milicionářů stouply. Od konce 40. let mohli do jednotek LM vstupovat výhradně prověřeni členové KSČ, čímž se nárůst členské základny zastavil. Kromě toho řada milicionářů odcházela v letech 1949 až 1950 k SNB a ČSLA, aby „posílila“ tyto ozbrojené složky po personální (kádrové) stránce. Členství v milicích znamenalo pro řadu jejich příslušníků přímý kariérní postup a sloužilo jim někdy jako přestupní stanice před nástupem do placené služby u ozbrojených složek.

152 První zmínka k milicím v roce 1950 se týkala lyžařského závodu příslušníků bezpečnostních sborů komunistických států ve Vysokých Tatrách, kterého se měli zúčastnit i sportovci z řad slovenských milicionářů. Při té příležitosti se pověřenectvo vnitra obrátilo na slovenskou odborovou radu, aby jednotlivcům uhradila úslou mzdu. ÚRO však na dotaz slovenských odborářů odmítla žádat po podnikcích uhrazení mzdy kvůli závodům a doporučila milicionářům vzít si řádnou dovolenou. *VOA*, f. ÚRO – Gen. sekr., k. 10, i. j. 299, Zápis z mimořádné schůze generálního sekretariátu, 4. 1. 1950.

Jiným milicionářům se otevřela cesta k absolvování dodatečného, mnohdy pochybného vysokoškolského studia, k němuž neměli neprivilegovaní (resp. nestraníci) přístup.

Milicionáři měli sloužit jako vzor pro dělnickou mládež, která měla pod ideovým a politickým tlakem vstupovat do KSČ i Lidových milicí. Milicionáři se nemalou měrou podíleli na „kolektivizaci“ vesnic. Po práci jezdili na venkov a různými pochybnými způsoby, často nátlakovými a demonstrativními akcemi – či přímo násilím a vyhrožováním – „přesvědčovali“ soukromé zemědělce ke vstupu do JZD. Slídili spolu s orgány SNB po případných nepřiznaných zásobách, organizovali spolu s příslušníky SNB silniční kontroly a zátahy a střežili obilné sklady před pomstou okradených rolníků. Podobně se prezentovali i ve městech, kdy s obdobným ideologickým zápalem uzavírali a rušili řemeslné živnosti i velké dílny a znárodnili menší továrny. Milicionáři asistovali při inventarizaci zabaveného majetku a při domovních i dalších prohlídkách. Negativně se příslušníci Lidových milicí prezentovali i v noci z 13. na 14. dubna 1950 – zúčastnili se násilné akce, při které Státní bezpečnost přepadla v celé republice řeholní komunity v klášterech za účelem jejich zrušení (např. na Svatém Hostýně).

V rámci dlouhodobého procesu docházelo k pomalému zkvalitňování speciální činnosti členů LM, k jejich odbornému výcviku zacházení s vojenskou technikou a materiálem. Odborně a politicky vyškolení straníci (samozejmě ve smyslu komunistické ideologie) posilovali jednotky a štáby. Plánovaně, i když s velkými prodlevami, se začala rozvíjet vojensko-odborná příprava Lidových milicí včetně zkvalitňování jejich výzbroje a výstroje. Podle heslovitých charakteristik dobových autorů se z Lidových milicí stávaly *„organizované, připravené kolektivy, s nimiž republika mohla a nepřítel musel počítat“*.¹⁵³

Spolu s postupně nabytými praktickými zkušenostmi milicionářů vyplouvala na povrch řada věcí, které musel někdo kompetentní v zájmu dalšího vývoje zodpovědět. Jedna z častých otázek zněla, zda lze považovat neoznačeného milicionáře mimo službu při nutném zákroku proti „nepřítelům pracujícího lidu“ za osobu povolanou k výkonu služby ve smyslu § 15 odst. 3 zákona o národní bezpečnosti. Příslušný pracovník oddělení BP/7 při MV dotaz zodpověděl kladně v tom smyslu, že zevní označení se jeví jako formální, i když důležitá podmínka zabraňující zejména zneužití. V případě nutného zákroku však tuto podmínku nelze přeceňovat. Složení slibu totiž zavazuje milicionáře zasáhnout v každé situaci bez ohledu na zevní označení. Člen LM musí v takovém případě jednat podobně jako podle rozkazu velitele. V případě nepřítomnosti velitele se pro příslušníka LM složený slib stává vlastně i rozkazem.

S uvedenou otázkou úzce souvisely sporné případy přiznání pojistných dávek národního pojištění, které řešily soudy. Milicionář měl nárok na pojistné dávky pouze v případě svého povolání do služby, což vždy potvrzovaly orgány SNB. Podle výše uvedené

153 SOVA, František: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu. In: KROUPA, Vlastislav (ed.): *Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února*. Naše vojsko, Praha 1973, s. 38. Z této práce v mnoha případech čerpal výše citovaný A. Unger.

definice se však nově takovým povoláním do služby mohlo stát i vlastní rozhodnutí milicionáře o nutnosti zákroku proti „podezřelé“ osobě. Proti takto chápanému výkladu neměli námitky ani zástupci ministerstva spravedlnosti a ministerstva práce a sociální péče. Z oficiálního stanoviska oddělení BP/7 vyplynulo, že při mimořádných situacích, např. když dělník-milicionář při návratu z práce zakročí proti „sabotážníkovi“, je vázán slibem, který mu tento zásah přikazuje. Není tak třeba výslovného rozkazu ani zevního označení, neboť odložením pásky a skončením úkolu nepřestává být milicionář milicionářem a stejně tak není zproštěn složeného slibu. Milicionář měl tedy stále obdobná práva a povinnosti jako příslušník SNB.¹⁵⁴

Každý takový zákrok však vyžadoval rozvahu. Pokud nebyl milicionář zevně označen, ztěžovalo to jeho postavení. Osoba, proti níž hodlal člen LM zakročit, nemusela tušit, že se jedná o milicionáře, resp. nemusela uposlechnout jeho výzvy. Z toho pramenilo nebezpečí náhod a omylů. Samotný člen LM mohl rovněž tímto způsobem zneužít svoji legálně drženou zbraň k vyřizování účtů. Použití soukromé zbraně v těchto případech musely soudy posuzovat podle konkrétní situace. Komunistická justice bezpochyby dokázala ve sporných případech své stíhané přívržence očistit.

K těmto a podobným otázkám připravil dr. Lukeš z oddělení BP/7 na žádost oddělení BP/9 speciální školení pro příslušníky LM.¹⁵⁵ Např. na otázku, zda označení či neoznačení milicionáři podléhali vojenským trestním soudům, jasně deklaroval, že nikoliv. Členové LM spadali výhradně pod jurisdikci civilních soudů, na rozdíl od příslušníků SNB.

V podstatě po celou dobu existence provázela Lidové milice komunistická propaganda nejhrubšího zrna. Milice jako „ozbrojený předvoj strany“ nesměly chybět ani v případě propagandistických prohlášení namířených proti předem koordinovanému odletu tří československých letadel z pravidelných vnitrostátních linek a jejich přistání v Bavorsku v SRN. Po této aféře, které se ve svobodném světě dostalo nemalé publicity a která ještě více zdiskreditovala komunistický režim, se jako v podobných případech rozvinula propagandistická protiakce. Členové LM se na rozkaz hlavního štábu instruovaného bezpečnostním odborem ÚV KSČ v plném počtu zapojili do „protestních manifestací“ ve všech větších podnicích. Hlasitě vyjadřovali svůj nesouhlas s „*únosem čl. občanů a zacházení s nimi na území záp. Německa*“. V rámci protestních projevů uvnitř závodů složili milicionáři slib, který obsahoval pasáže o „*bezmeznm odporu LM vůči zahraniční i vnitřní reakci a jejím gangsterským metodám*“.¹⁵⁶ Milicionáři v rezolucích slibovali, že mj. zvýší svou „ostrážitost“ a rozšíří vlastní řady. Následně každé krajské velitelství milic i oddělení LM na pověření vnitř v Bratislavě muselo předložit oddělení BP/9 konkrétní zprávu o průběhu manifestací za účasti milicionářů.¹⁵⁷ Z bez-

154 ABS, A 6/2, i. j. 935, Informace sepsaná dr. Hájkem, Vyjádření oddělení BP/7, 23. 2. 1950.

155 Tamtéž, Záznam, 25. 2. 1950.

156 NA, Archiv ÚV KSČ, f. R. Slánský, sg. LM, Vážený soudruhu, 31. 3. 1950.

157 Se vznikem ministerstva národní bezpečnosti dne 23. 5. 1950 bylo původní oddělení BP/9 zařazeno pod MNB jako 9. sektor.

pečnostních důvodů se nesměla účast milicionářů na manifestacích předem avizovat. Komunisté se obávali, aby shromáždění většího množství členů LM mezitím „sabotéři“ nevyužili k páchání trestných činů na nehlídaných místech. Snaha o co největší utajení činnosti milicí se týkala i jejich skutečného počtu v konkrétním závodě, který nesměl nikdo nepovolaný znát.

Ze souhrnné dubnové zprávy předložené Rudolfo Slánskému vyplynulo, že ve všech krajích protestní manifestace proběhly a vystoupení LM se setkala s příznivou odezvou.¹⁵⁸ Milicionáři své provolání pod názvem *Tak slibujeme* aklamovali.¹⁵⁹ Některé kraje hlásily závazky členů LM ke zvýšení kvality a produktivity práce. Na ústředí přišly rovněž čtyři rezoluce přijaté na kurzech velitelských kádrů¹⁶⁰ ve výcvikových střediscích v Doupově a v Lišticích u Berouna, přičemž z toho dvě rezoluce „reagovaly“ přímo na odlet letadel. V dalších dvou rezolucích milicionáři tradičně „vzdávali dík“ ÚV KSČ za možnost prohloubení znalostí se závazkem, že je přenesou mezi členy závodních a osadních milicí. Celkově hodnotila krajská velitelství LM tuto propagandistickou akci jako přínos pro „morálku“ jednotek i pro nábor nových členů.

III. 2. Problémy pražských milicionářů

Koordinační komunistický bezpečnostní orgán na úrovni kraje, tzv. krajská bezpečnostní pětka (KB-5),¹⁶¹ se kromě dohledu a poskytování pomoci bezpečnostním složkám v kraji zabýval z podstaty své náplně práce i fungováním Lidových milicí. Ze zápisu z porady KB-5 v Praze vyplynulo, že otázka Lidových milicí se důkladně projednávala v březnu 1950. Krajský tajemník Antonín Novotný kritizoval nezařazení problematiky LM do pracovního plánu KB-5 na druhé čtvrtletí roku 1950. Patrně si

158 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. R. Slánský, sg. LM, Vážený soudruhu, 21. 4. 1950.

159 Text slibu milicionářů z roku 1950: <http://www.csla.cz/armada/os/lm.htm>. 1. *My příslušníci Lidových milicí slibujeme, že zvýšíme bdělost a ostrážitost v našich továrnách, dílnách i na všech pracovištích a že zabráníme všem pokusům sabotáže, hospodářské i politické špionáže.* 2. *My příslušníci Lidových milicí slibujeme, že budeme v našich jednotkách i v řadách našich spoludělníků problubovat odpor proti lupičským metodám západních imperialistů a jejich pomahačů z řad zrádců naší republiky.* 3. *My příslušníci Lidových milicí slibujeme, že naše řady rozšíříme o politicky uvědomělé a oddané obránce lidové demokratické republiky.* 4. *My příslušníci Lidových milicí slibujeme, že budeme problubovat v našich jednotkách uvědomělou kázeň, bojovou morálku a smysl pro zodpovědnost a že se staneme příkladnými pracovníky při zvyšování produktivity práce. Tímto postupem přesvědčíme svoje spoludělníky a tak zajistíme bohatý život všech poctivých a upřímných občanů naší republiky. Tak slibujeme!*

160 Pojmem „kádr“ je v této práci myšlen „odborně i politicky zdatný“ pracovník ve smyslu komunistické ideologie.

161 KB-5 byly zřízeny v únoru 1949 a zanikly na podzim 1951, působily na všech krajských výborech KSČ a zpočátku se skládaly z krajského tajemníka KSČ, krajského bezpečnostního tajemníka, bezpečnostního referenta krajského národního výboru, krajského velitele StB a krajského velitele SNB. Po reorganizaci během roku 1950 v KB-5 působil krajský tajemník KSČ, předseda krajského národního výboru, krajský velitel Sboru národní bezpečnosti, krajský bezpečnostní tajemník působil jako zapisovatel a krajský prokurátor, který byl zván dle potřeby v rámci přípravy a řešení „politických procesů“.

uvědomil, že milice spadaly do kompetence KB-5, která se musela postarat o pozvednutí jejich odborného a politického výcviku. Novotný chtěl zapojit do školení milicionářů orgány národní bezpečnosti i StB. Krajský bezpečnostní referent Jindřich Kotal na svou omluvu uvedl, že při tvoření plánu se velitel milicí nacházel mimo Prahu.¹⁶²

Na poradě KB-5 konané o dva měsíce později, v květnu 1950, vystoupili pozvaní zástupci milicí, aby seznámili přítomné s aktuálními problémy. Krajský velitel milicí Perníček sdělil, že nábor do LM má klesající tendenci z důvodu značné fluktuace členů. Milicionáři vstupují do Závodních stráží nebo přecházejí do jiných výrobních podniků.¹⁶³ Snaha o nové náborové členy se lišila podle okresů Pražského kraje. Výcviku LM, prováděného na základě směrnic BP/9, se prozatím zúčastnilo pouze 240 milicionářů na velitelských pozicích. Tato tristní situace se přirozeně odrážela na nevalné kvalitě velitelů a jejich mužstev. Jako jeden z největších problémů milicí v Pražském kraji se Perníčkovi jevil nedostatek zbrojnic a neexistence vlastního výcvikového střediska LM.

Další problém, který do určité míry paralyzoval kvalitativní vývoj Lidových milicí po řadu let již od samého počátku jejich existence, představovala fluktuace velitelských kádřů. Na konkrétní dotaz Novotného člen krajského štábu milicí Kaucký sdělil, že štábu chybí referent pro vnitřní obranné zpravodajství. K činnosti štábu dále uvedl, že se projevuje nesystematičnost práce, neboť ministerstvo vnitra doplňuje své stavy milicionáři z Pražského kraje a působí tím velkou fluktuací členů. Okresní velitelství LM se ustavila ve všech okresech a činnost většiny jejich nekompletních štábů ohrožuje neustálé střídání pracovníků na odpovědných místech. V jednotkách, kde působí více než 200 členů LM, pracuje placený velitel. Ve všech početně menších útvech se však funkce považovala za dobrovolnou ve smyslu bez nároku na odměnu. Málokterý zkušený milicionář chtěl v době „stachanovských závazků“ v zaměstnání přijmout další úvazek, spočívající v řízení jednotky.

Raporům LM, rotám a četám veleli velitelé a jejich zástupci – političtí vedoucí jednotek. I mezi nimi však panovala velká fluktuace. V Pražském kraji existovaly tři okresy, kde milice fakticky nevyvíjely žádnou činnost: jednalo se o Sedlčany, Votice a Vlašim. V ostatních okresech funkcionáři strany vydedukovali z průběhu únorové přehlídky vzestupnou úroveň disciplíny jednotek. Vojenského výcviku a politických školení jednou měsíčně se účastnilo asi 70 procent milicionářů. Za tímto neuspokojivým stavem stál často rozdílný konec pracovní doby v různých závodech. Jednou za dva měsíce se o víkend konalo školení velitelů, na které však zaměstnavatelé nechtěli milicionáře v sobotu dopoledne pouštět s ohledem na pokračující práci. K dalším problémům patřilo to, že v některých okresech vedoucí funkcionáři strany spatřovali v placených velitelích LM normálního zaměstnance okresního sekretariátu a zadávali mu vlastní úkoly. Nejednotnost a nekonceptnost existovaly v případech disciplinárního řízení,

162 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 28, a. j. 184, Zápis z porady krajské bezpečnostní pětky ze dne 17. března 1950, 17. 3. 1950.

163 V některých podnicích byla část milicionářů zároveň členy Závodní stráže.

kdy se milicionář dopustil přestupku. V praxi převládalo řešení v rámci stranického řízení. Lidové milice v této době nedisponovaly vůči svým členům žádným kázeňským nástrojem.

Na schůzi KB-5 upozornil velitel Perníček i na další neřešené problémy. V závodech funguje čtyři až pět různých bezpečnostních složek – např. LM, Závodní stráž, hasiči – které se řídí vlastními zájmy. Ke všem předneseným problémům se tvrdě vyjádřil A. Novotný. Podle něj mají hlubší příčiny a nelze akceptovat, že se na jedné straně mluví o dobrém poměru k LM a na druhé straně se účast milicionářů na akcích pohybuje pouze na úrovni 60 až 70 procent. Novotný se obával určité formálnosti a automaticnosti, kdy se milicionáři setkají na akci, po ní se rozejdou a tím pro ně vše skončí. Lidové milice by měly podle názoru vedoucího krajského tajemníka (a budoucího prezidenta republiky) existovat ještě velmi dlouho. S odkazem na zprávy z továren a výsledky cvičení Novotný vytušil, že řada věcí v otázce milicí neklape. Novotný spatřoval podstatné rozdíly mezi jednotlivými veliteli, kteří podle něj měli jednotkám dávat stále nějakou náplň a vizi a měli být na svou funkci hrdí. Nepořádky existovaly ve výcvikových střediscích, kde nefungovala administrativa. Stížnosti se množily i na velitele štábu Perníčka. Ve výše uvedených třech okresech (Sedlčany, Votice a Vlašim) musely podle Novotného milice vzniknout za každou cenu, i kdyby je tvořila byt jen stočlenná, ale tvrdá členská skupina.

V diskusi dále vystoupil Jindřich Kotal, který viděl nebezpečí v transformaci milicí v novou vojenskou složku. Tento trend, kdy se z LM stávala prostřednictvím fasování bot, systému uniformování atd. nová ozbrojená síla, Kotal odmítal. Domníval se, že smysl jejich existence nespočívá ve výcviku pro případ války, protože pak by fungovaly jako normální armáda, ale v činnosti proti vnitřnímu nepříteli. Kotalův názor přesně vystihoval bezradnost a názorovou odlišnost, která panovala z důvodu vágního výkladu působnosti milicí jako „*ozbrojených jednotek povolanych k ochraně zájmů národní bezpečnosti*“ podle znění zákona č. 286/1948 Sb. Kotal viděl chybu v opisu starých vojenských předpisů, aplikovaných na činnost LM. Velký důraz se měl podle něj klást na politickou výchovu členů LM, jinak hrozí, že dobře odborně připravení milicionáři zůstanou „politicky zakrnělí“. Další problém spatřoval ve špatném vzájemném vztahu mezi oddělením BP/9 a krajským štábem LM v Praze. Nebezpečí se podle něj projevovalo rovněž v izolovanosti milicionářů od ostatních občanů. Jako příklad uváděl slavnostní přehlídku k výročí osvobození republiky ze dne 7. května 1950, kdy příslušníci LM pochodovali jako sevřený vojenský útvar a u toho zdravili zařatou pěstí, na což přítomné publikum údajně reagovalo negativně. Averse k milicionářům však nevyplývala ze strany nečlenů KSČ pouze z faktu, že na přehlídce zdravili sevřenou pěstí, jak se to snažil Kotal prezentovat. Ozbrojená složka KSČ, již LM de facto byly, nemohla z logiky svého ustavení a dosavadního vývoje od roku 1948 získat popularitu mezi nikým jiným než mezi funkcionáři strany, jimž pomáhala nastolit totalitní komunistický režim. Lidem nepohlčeným komunistickou ideologií nezbyvalo než se s existencí této „stranické armády“ vyrovnat, podobně jako s dalšími případy bezpráví ze strany KSČ, přestože s nimi vnitřně nemuseli souhlasit.

Svůj odmítavý názor k tehdejší úloze LM projevil na schůzi KB-5 další z přítomných, „soudruh“ Svoboda z krajského velitelství národní bezpečnosti. Svoboda dokonce prezentoval své nepochopení tehdejšího poslání milicí, které se podle něj účastní jen přehlídek za účelem morálně politického tlaku na zbytky „reakce“. Lidové milice se podle Svobody používají pouze k vojenskému efektu, a nikoliv k faktické bezpečnostní službě. Dosavadní nasazení probíhalo vždy údajně stylem tzv. za pět minut dvanáct a navíc milicionářům nebyl vysvětlen konkrétní úkol. Pokud se podle Svobody nevyužívá „třídní uvědomění“ milicionářů a nasazení k bezpečnostním úkolům, prostředky do nich vynaložené přijdou vniveč. K uskladnění zbraní Svoboda nabídl možnost jejich uložení na KV NB. Další z diskutérů souhlasil se Svobodovým názorem, že LM začínají získávat charakter vojenské složky, čímž se stírá původní, morálně politický faktor. LM mají chránit socialistické hospodářství, mají tvořit „oči a uši“ závodu. Svobodovy názory v podstatě vyjadřovaly stanovisko příslušníků SNB, kteří kvůli neujasněným kompetencím milicí nechápali smysl jejich existence, jež se z jejich pohledu prakticky dosud nijak neprojevila.

Další z přítomných na schůzi KB-5 přidal podnět k diskusi ze zkušenosti z výsledku člena LM pro nedovolené nošení zbraně. Vyslýcháný milicionář údajně sdělil, že jako příslušník LM má právo nosit zbraň mimo službu i bez zbrojního pasu. Tento problém však již upravovaly směrnice o evidenci soukromých zbraní milicionářů zapsaných do jejich služebních průkazů. Diskutující člen KB-5 se s tímto privilegiem členů LM evidentně dosud neseznámil.

Krajský prokurátor Adamec následně přednesl v diskusi KB-5 domněnku, že nelze slučovat úkoly milicí a Závodních stráží, neboť každá složka má své speciální úkoly. Podle Adamce bylo budování milicí správným rozhodnutím, jako špatné se jeví přerazování velitelů do jiných bezpečnostních struktur.

Zaměstnanec oddělení BP/9 Dvorný, pozvaný na schůzi KB-5, oponoval Kotalovým slovům ve smyslu, že nelze zůstat u roku 1948. Pokud milicionáři dostali zbraně, musí se s nimi naučit zacházet. Zdůraznil, že ministerstvo vnitra nepředstavuje pro LM konečný orgán, který zadává milicím úkoly, ale koordinátora, jenž je přenáší na závody. Pokud chce KSČ milicionáře lépe vyzbrojit, musí je také naučit se zbraněmi zacházet. Milicionáři musí podle Dvorného projít základním vojenským výcvikem, protože se mezi nimi nachází řada nevojáků. V případě potřeby se při nasazení v rámci armády mohou milicionáři použít na velitelská místa. Problém fluktuace je podle Dvorného všeobecný, politická výchova úzce souvisí se stranickou závodní organizací podniku. K sedmdesátiprocentní účasti na výcviku Dvorný dodal, že některé závody pracují na tři směny, a tak se stoprocentní účast jeví jako utopie. K vzájemnému negativnímu poměru mezi BP/9 a KV LM Pražského kraje informoval, že problémy spočívají v dlouhodobém personálním neobsazení KV LM, a tedy i v neplnění úkolů. Členové milicí jako disponenti se zbraněmi musejí mít pouze jediného velitele, a ne řadu dalších. Dvorný dále vyvracel názor, že LM v závodech nepomáhají Závodní stráží, která se začala organizovat v roce 1949 a má vlastní velitele. Závěrem svého vystoupení odůvodnil svůj názor, že bezpečnostní referent závodu má plnit vlastní úkoly a neměl by být členem

LM. V případě akce by musel zůstat v závodě, což by neprospělo morálce jednotky. Dvorný se ve svém vystoupení na KB-5 projevil jako obhájce současných úkolů a existence Lidových milicí a ovlivnil i část přítomných, kteří se v podstatě poprvé mohli oficiálně seznámit s názory přizvaného zástupce krajského štábu.

Z úst dalšího pracovníka oddělení BP/9 Štechra mj. zaznělo, že MV nemá nic společného s BP/9. Štechr upřesnil svoji myšlenku ve smyslu, že toto oddělení má správně sídlit na ústředním sekretariátu strany, ale pouze vzhledem k nedostatku místa se zabydlelo na MV. Následně si částečně protičil sdělením, že po materiální stránce ministerstvo vnitra toto oddělení BP/9 snadněji podporuje. K otázce ozbrojení a nošení soukromých zbraní milicionáři Štechr uvedl, že každý člen LM zná své povinnosti. Služební zbraně se berou jen do akce, soukromá zbraň musí být podložena zbrojním pasem nebo zapsána do legitimace člena LM. K uniformování příslušníků LM sdělil, že to bylo jejich přání. Přidělené modráky, boty i barety jsou služební, protože mnohde milicionáři modráky nevlastní a na přehlídky nechtějí chodit špinaví nebo záplatovaní. Podle Štechra nelze členy LM „vykořisťovat“ nebo po nich chtít, aby si věci kupovali, a přitom je nikam nenosili, na to nemají dost peněz. Dále zdůraznil, že milicionáři bezpečnostní službu vykonávají a ostraha závodu se stává jejich hlavním cílem. Příslušníkem LM musí být především prověřený komunista s předpokladem k nošení zbraně. K náboru členů podotkl, že celkový počet členů stanovil ÚV KSČ. BP/9 čísla rozdělil krajům a okresům, které je přepočítaly na jednotlivé závody. Politická výchova se provádí údajně podle nejnovějších příruček Sovětské armády se zaměřením pro LM. K úkolům milicionářů uvedl, že chce, aby každý příslušník LM byl současně „úderníkem“ ve svém podniku. Závěrem Štechr citoval ke vztahu BP/9 a KV KSČ smířlivá slova přednosty oddělení BP/9 Linharta: *„Je jen jeden rozdíl, a sice ten, že jsou soudruzi [milicionáři – pozn. aut.], kteří sedí na BP/9, a soudruzi [milicionáři – pozn. aut.], kteří jsou na krajském sekretariátu. Jiný rozdíl není a nesmí být.“*¹⁶⁴

A. Novotný doporučil, aby se otázka stavu milicí projednala i na další schůzi KB-5, protože sám není z různých příčin se stavem milicí spokojen. Jako jasné se jeví, že LM představují bojový orgán strany, kdy ÚV je vrchním velitelem. Podle Novotného se však stále vyzdvihuje vojenská stránka milicí na úkor politické výchovy milicionářů. Ochrana závodu má pro LM představovat nejdůležitější úkol. Ústřední výbor KSČ rozhodl, že v případě ohrožení se vrchním velitelem LM stane bezpečnostní referent. Podle Novotného není důležité, zda bezpečnostní referent může být členem milicí. Určitě však nesmí vykonávat velitelskou funkci, protože plní v závodě jiné úkoly. K odčerpávání kádrů Novotný uvedl, že čím lépe se vybuduje armáda a bezpečnost, tím méně se LM budou jevit jako nadále potřebné. S nábořem do LM vyslovil nespokojenost a požadoval splnění početního stavu zadaného ÚV. Novotný uložil veliteli KV LM Perníčkovi, aby zvážil situaci v každém okrese a odstranil příčiny. Obzvláště v okresech Votice,

164 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 28, a. j. 184, Zápis z porady KB-5 konané dne 19. 5. 1950, 19. 5. 1950.

Sedlčany a Dobříš musí docílit, aby okresní předsednictvo o vybudování milicí jednalo. Do měsíce se měla na KB-5 projednat otázka vzájemného vztahu BP/9 a KV LM Praha, přičemž ještě předtím měli příslušní zástupci jednat za účasti Novotného.¹⁶⁵

Z výše uvedeného vyplynulo, že názory stálých členů KB-5 v Pražském kraji na existenci a úkoly Lidových milicí se liší. Rozhodující slovo však měl vedoucí tajemník strany Antonín Novotný, který uložil přítomným podstatně zlepšit fungování jednotek a napravit tristní situaci.

Činnost a problémy milicí v Pražském kraji opětovně řešilo zasedání KB-5 koncem srpna 1950.¹⁶⁶ Velitel krajského velitelství LM Perníček pohovořil o výcviku, náboru a způsobu práce LM. Mezi formy osvětové výchovy milicionářů patří podle pokynů ministerstva národní bezpečnosti promítání filmů, diskuse o knihách z nakladatelství Naše vojsko a seznamování členů LM se zákonem o národní bezpečnosti č. 286/1948 Sb., který zprostředkovaně upravoval jejich činnost. Političtí vedoucí mají za úkol politicky – tedy v duchu komunistické ideologie – vysvětlit každou akci a přesvědčovat milicionáře k účasti na údernickém hnutí. Neustálá fluktuace se jeví jako zásadní a nekončící problém v zlepšení práce v okresech i jednotkách. V následné diskusi vyjádřili někteří členové KB-5 nespokojenost s obecností podaných zpráv, se způsobem osvětové výchovy milicionářů i s podobou náboru. Závěrem Novotný hovořil o nutnosti provedení průzkumu stavu LM v celém kraji, nezbytnosti kontroly práce a schopností velitelů LM a nevyhnutelnosti přepracování mobilizačního plánu milicí Pražského kraje. Průzkum měl na starost J. Kotal, a to v termínu do jednoho měsíce. KB-5 rovněž schválila předložené návrhy nových okresních velitelů LM.

Jak je patrné z výše popsaného průběhu schůze, hlavní problémy na úseku LM přetrvávaly i po několika měsících od předestření řešení problémů. Pražský velitel Perníček navíc při obhajobě činnosti milicí vyjadřoval klišovité a obecné aspekty, které samozřejmě členy krajské bezpečnostní pětky, zabývající se řešením nejpalčivějších bezpečnostních problémů kraje, neuspokojily.

III. 3. Omylem budovaná zpravodajská součást LM

Typickým a téměř absurdním příkladem kompetenčních nejasností, nedorozumění a informačních šumů během budování jednotek Lidových milicí se stal od samého počátku omylem realizovaný projekt vytváření zpravodajské složky Lidových milicí.

165 Závěrem schůze ještě J. Kotal předložil žádost závodu Autopruga z Mladé Boleslavi o zabezpečení zbraní pro členy LM jako soukromých zbraní za účelem využití loveckých pušek pro myslivost milicionářů. Poté k projednávání otázky milicí nechal krajský velitel LM Perníček schválit převedení devíti milicionářů do stavu NB, což jen potvrzovalo a podporovalo fluktuaci v jednotkách. *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 28, a. j. 184, Zápis z porady KB-5 konané dne 19. 5. 1950, 19. 5. 1950.

166 Tamtéž, Zápis z porady krajské bezpečnostní pětky dne 25. 8. 1950, 25. 8. 1950.

Současně z něj vyplývá, že milicionáři koketovali s myšlenkou zpravodajské kontroly v závodech prostřednictvím vlastní informační sítě řízené vybranými členy LM bez závislosti na StB.

Na základě mylně pochopeného pokynu čerstvě zřízeného ministerstva národní bezpečnosti se v červnu 1950 začala při štábu KV LM Praha vytvářet zpravodajská složka milicí. Podle krajského vedoucího tzv. vnitřního obranného zpravodajství v oblasti milicí (VOZ-LM) Bělohradského existovala možnost vybudování rozsáhlé zpravodajské sítě prostřednictvím milicionářů. Bělohradský vypracoval návrh směrnic pro práci VOZ. V srpnu se přistoupilo k budování složek VOZ při okresních velitelstvích LM, přičemž k 7. 9. 1950 byl úkol splněn na 50 procent. Než se přikročilo k samotné instruktáži, musela být prodiskutována a schválena navrhovaná koncepce pro práci VOZ-LM. Na poradě na krajském sekretariátu KSČ se dospělo k názoru, že by bylo vhodné sloučit informační síť KV KSČ s VOZ-LM a těsně ji přimknout k bezpečnostnímu referátu KV KSČ. Jelikož milice působily v podstatě na všech úsecích veřejného života, existovala široká masová základna jako předpoklad pro vybudování informační sítě. Úkolem sítě mělo být neustálé zvyšování všeobecné „bdělosti a ostrážitosti“ ve formě instruktáží a školení a jejich přenos na ostatní členy KSČ. K dalším úkolům mělo patřit odhalování „záškodníků a třídních nepřátel“. Úkoly vedoucích VOZ-LM v okrese měly spočívat v přenesení nabytých zkušeností ze školení na štáby milicí, dále na velitele LM a s jejich pomocí i na všechny příslušníky v okrese. K tomu se jako nezbytné podle Bělohradského jevílo, aby si vedoucí VOZ vybudoval síť důvěrníků.¹⁶⁷

Bělohradský vypracoval i návrh zkoušky zdatnosti okresních vedoucích VOZ-LM, kteří měli odpovědět na okruhy otázek a zpracovat témata v oblastech: jakého smýšlení bylo obyvatelstvo během okupace; jaké jsou v okrese závody; bytové podmínky; zda v okrese dochází k sabotážím, výsadbům, letákovým akcím apod.; sledování osob postižených „národní očistou“ (velkostatkářů, bývalých továrníků a podnikatelů atd.); odevzdávání hospodářských produktů na venkově; sabotáže ve výrobě; krádeže; černé mzdy; živnostníci; činnost bezvýznamných spolků; kongregace; zdroje „šeptané propagandy“; kázání v kostele; Armáda spásy; zjištění spojení mezi domácí a zahraniční „reakcí“ apod. Po vybudování sítě měli vedoucí VOZ-LM dostat zvláštní pokyny. Členové VOZ od jednotlivých buněk až po vedoucí VOZ v okrese měli vykonávat svoji funkci jako čestnou, tzn. bezplatně, a jejich úkoly měly být informační. Zprávy se měly z jednotlivých buněk zasílat vedoucím VOZ v okrese, kde se po oznámení vedoucímu tajemníkovi mělo dále rozhodnout, zda se případ vyřeší v kompetenci okresu, či kraje. Krajský vedoucí VOZ měl o všech případech informovat bezpečnostní oddělení KV KSČ, které mělo rozhodnout o dalším postupu konkrétního politického nebo

167 Dotyčné materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromáždil v roce 1992 poslanec FS M. Malý a v roce 1994 byly zaslány na Městské státní zastupitelstvo v Praze. Momentálně jsou uloženy v *ABS* (delimitace ÚDV). Návrh směrnic pro práci VOZ – LM, 7. 9. 1950. Program školení vedoucích VOZ-LM je v 11 bodech přílohou návrhu.

bezpečnostního případu. O celé síti VOZ-LM v okrese měl být informován pouze vedoucí VOZ, o síti v kraji pouze krajský vedoucí VOZ, vedoucí bezpečnostního oddělení KV KSČ a určený referent.

Z porady bezpečnostního oddělení Pražského kraje z 11. 9. 1950 k výše uvedené věci vyplynulo, že na pokyn KV LM budovaly milice svoji vlastní zpravodajskou síť pro účely strany. Tato síť se měla dále zkoordinovat se zpravodajskou sítí StB budovanou prostřednictvím bezpečnostních referentů závodů. Na poradě padl návrh ponechat zpravodajskou síť LM podle instrukcí BP/9 a získané zprávy posuzovat v bezpečnostním oddělení s tím, že informace se podle charakteru přidělí k řešení příslušným složkám.¹⁶⁸

Radikální obrat v realizaci návrhu vedoucího VOZ-LM Bělohradského, týkajícího se budování zpravodajské sítě LM v Pražském kraji, způsobily pochyby Jindřicha Kotala o správnosti nastolené cesty. Jak vyšlo později najevo, Kotal se oprávněně domníval, že na základě porady i směrnic BP/9 se mělo VOZ budovat výlučně za účelem vnitřní obrany milicí, a nikoliv za účelem vytváření paralelní zpravodajské sítě. Původ takto zásadního omylu spočíval v tom, že spolu se směrnicemi byl na KV LM původně zaslán bez čísla jednacího i dodatek pro práci VOZ, který obsahoval čistě zpravodajské instrukce. Na základě tohoto dokumentu začalo pod vedením Bělohradského výše popsané budování VOZ v Pražském kraji. Na Kotalův dotaz, od koho dodatek pro práci VOZ pocházel, mu bylo sděleno, že písemně i ústně z oddělení BP/9. Kotal se pro ověření dotázal přímo oddělení BP/9, kde mu tamní pracovníci sdělili, že o dodatku „soudruzi“ na ústředním sekretariátu KSČ možná nevěděli, ale že vše schválil Josef Pavel. Kvůli nevyvráceným pochybám Kotal nakonec adresoval bezpečnostnímu odboru ústředního sekretariátu KSČ (k rukám Oldřicha Papeže) dopis, v němž se pídil po okolnostech budování VOZ v rámci LM. V závěru požádal o vysvětlení s tím, že instruktáž vedoucích VOZ v Pražském kraji prozatím přerušili až do konečného rozhodnutí, jak dále pokračovat.¹⁶⁹

V odpovědi ze dne 11. 10. 1950 Oldřich Papež uvedl, že k objasnění celých směrnic pozval vedoucího oddělení VOZ na BP/9 Dvorného, který během diskuse sporné body vysvětlil. Dvorný přiznal, že vydané a neočíslované směrnice formulovaly problematiku vnitřního obranného zpravodajství chybně. Následně vyzněly jinak, než jak je Dvorný ústně rozváděl na celostátní poradě krajských vedoucích VOZ. Podle relevantního názoru Dvorného i poslance Viktora Linharta, vedoucího BP/9, tak budování důvěrnické sítě LM v závodech nemá vůbec probíhat. Následně musel Dvorný zjistit, zda i v jiných krajích pochopili směrnice stejně špatně jako v Pražském kraji vedoucí VOZ Bělohradský. Kotalovi a Bělohradskému se dne 9. 10. 1950 dostalo poučení ve smyslu,

168 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 28, a. j. 184, Záznam z porady v bezpečnostním odd., týkající se organizace evidence reakčních osob a vybudování oddělení obrana strany za účasti zástupce ústředního sekretariátu s. Babela, krajského velitele StB, krajského velitele NB a soudr. Kotala – dne 11. září 1950, 11. 9. 1950.

169 *ABS*, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Vážený soudruhu, 2. 10. 1950.

že se žádná důvěrnická síť v jednotkách milicí nesmí vytvářet. Jako důležitá se jeví „dobrá politická výchova“, která má vést ke „zvýšení bdělosti“ u milicionářů, a rovněž se má dbát na řádné zabezpečení zbraní, střeliva, spisů atd.¹⁷⁰

Nedorozumění, které mělo svůj původ v oddělení BP/9 a jemuž v Pražském kraji zabránil až Jindřich Kotal, téměř způsobilo vytváření paralelní struktury tajných spolupracovníků-milicionářů v závodech. Je jasné, že případná existence této sítě by sloužila výhradně aparátu KSČ, oproštěnému od zpravodajské závislosti na MNB. Na druhou stranu si nelze představit, že by si tato síť dlouhodobě udržela svůj konspirativní charakter. Pravděpodobně z tohoto důvodu a z předpokládaného nesouhlasu ze strany ministerstva národní bezpečnosti zůstalo jen u návrhu konceptu směrnic bez čísla jednacího.

III. 4. Situace na jižní a severní Moravě

Jak se v roce 1950 jevila problematika Lidových milicí v dalších krajích, tentokrát na Moravě, je patrné z dokumentů popisujících kontrolu milicionářských aktivit ve východní části českých zemí. Situace LM v Brněnském kraji vypadala z důvodu netečnosti tamního krajského tajemníka Otto Šlinga mnohem hůř než na severní Moravě. Ještě před kontrolou KV LM v Brně proběhla za účasti členů KV LM počátkem července 1950 revize bezpečnosti závodů v kraji, respektive kontrola činnosti Závodních stráží v kraji.¹⁷¹

Dne 20. července 1950 proběhl průzkum činnosti KV LM v Brně za přispění tamního velitele Gregora, který otevřeně uvedl, že ze strany krajského sekretariátu strany a tajemníka Šlinga cítí naprostý nezájem o milice. Gregor následně jmenoval řadu konkrétních pochybení dalšího funkcionáře KV KSČ Tomšíka, vyplývajících z jeho malého „politického uvědomění“. Nedostatky se projevíly i při schvalování okresního velitele LM v Rosicích, který prošel schvalovací procedurou, ale posléze ho Šling údajně křivě obviňoval z různých věcí a zasazoval se o jeho vyhození, k čemuž nakonec nedošlo.

170 ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Zpráva o projednání některých nejasných věcí v LM, v úseku VOZ přímo v bodě, který se týkal vybudování důvěrnické sítě, 11. 10. 1950.

171 ABS, f. A2/1, i. j. 70, Zpráva z prověrky pracovišť na velitelství VB a návrh na odstranění zjištěných závad, 30. 8. 1950. Z podrobného průzkumu bezpečnosti závodů v brněnském kraji provedeného za účasti členů KV LM počátkem července 1950 a nařízeného oddělením BP/9 ministerstva národní bezpečnosti se ukázalo, že stav většiny Závodních stráží v tamních podnicích byl neúnosný. Také většina členů ZS se „politicky nedovedla přizpůsobit“ stavu, čímž patrně chtěli hodnotitelé z KV LM Brno zvýraznit důležitost milicionářů. Oproti tomu pokud se zrovna osazenstvo ZS kontrolovaného podniku skládalo z bývalých, či dokonce současných členů LM, nebyli k jeho práci ze strany kontrolorů téměř žádné výhrady. Zachovaly se záznamy z kontrol rovněž z kraje Gottwaldov, kde byly výsledky podobné. V hlášení „závadového“ jednání strážných ze Zbrojovky Vsetín se velmi angažoval Rudolf Horčic (nar. 1916, Hodonín), následně krajský velitel LM Gottwaldov a od roku 1956 velitel hlavního štábu LM.

Z nedůvěry panující mezi funkcionáři LM a KV KSČ vyplývaly i další rozpory. Krajský štáb LM byl podle Gregora plně a kvalitně obsazen, až na politického referenta, kterého navrhoval okamžitě vyměnit. Plánovaný nábor nových členů byl překročen o 20 procent, neboť se v blízké budoucnosti počítalo s odchody příslušníků LM k SNB, StB a k armádě. Krajské velitelství milicí v Brně celkově zanechalo podle ÚV KSČ dobrý dojem. I přes některé radikální názory se Gregor jako velitel LM údajně osvědčil.¹⁷²

Z navazujícího průzkumu Osadních milicí v okrese Mikulov vyplynulo, že všech třicet obcí do hloubky 20 km od hranic mělo své vlastní jednotky OM. Od vytvoření Osadních milicí v roce 1949 však odešlo nebo bylo vyloučeno celkem 20 procent členů. K hlavním úkolům těchto jednotek patřila výchova ke „kolektivní ostraze“ hranic, výstavba JZD v okrese Mikulov, prověřování spolehlivosti obyvatel obce, společné hlídky s příslušníky SNB a pohotovost v důležitých hraničních obcích za účelem zesílení ostrahy hranic. V okrese údajně velmi dobře fungovala spolupráce mezi milicemi a útvary Pohraniční stráže a také s okresním sekretariátem KSČ, přičemž okresní velitel OM se účastnil každé schůze okresní bezpečnostní trojky (OB-3) jako její stálý člen. Výsledek družstev Osadních milicí v „politické práci“ na vesnici i v zásazích proti uprchlíkům snažícím se dostat za hranice se jevil jako „dobrý“.

Osadní milice v okrese Znojmo působily v 92 obcích z celkem 93. Pouze v obci Šafov se družstvo nevytvořilo z důvodu „nedobré politické situace“, resp. kvůli místní většině „nespolehlivých osob“. V okrese Znojmo působili tři placení funkcionáři, kteří dohlíželi na 1 500 podřízených milicionářů s podobnými úkoly jako ve vedlejším okrese Mikulov. Milicionáři z okresu Znojmo měli značný podíl na utváření JZD a svým způsobem spolu oba okresy soutěžily. Spolupráce okresního sekretariátu KSČ a okresního štábu LM nepředstavovala velký problém, protože šest z devíti členů včetně předsedy a místopředsedy okresního výboru se řadilo mezi milicionáře. Rovněž ve spolupráci s SNB a StB ve Znojmě se neobjevovaly větší problémy, velitel Lidových milicí pravidelně navštěvoval schůze OB-3.¹⁷³

Je zřejmé, že situace v Osadních milicích ve vybraných okresech Brněnského kraje se jevila ve srovnání s komplikacemi mezi tamním KV LM a KV KSČ jako uspokojivá. Shodou okolností se však Šlingova éra chýlila ke konci, přičemž jeho nezájem o Lidové milice na to neměl vliv.¹⁷⁴

Na severní Moravě, kde se v tamních závodech koncentrovalo nejvíce dělníků, se situace přece jen zdála stabilnější. Ze situační zprávy o činnosti krajského štábu LM v Ostravě z května 1950 se dozvídáme, že krajský štáb měl být doplněn dvěma milicionáři. O administrativu a výcvikový referát se staral jeden příslušník SNB. Na rozdíl od

172 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 35, a. j. 227, Průzkum KV LM Brno, provedený dne 20. 7. 1950.

173 Tamtéž, Průzkum osadní LM v okrese Mikulov, Osadní lidová milice v okrese Znojmo, 20. 7. 1950.

174 Šling byl později ve vykonstruovaném procesu obviněn ze špionáže. V říjnu 1950 došlo k jeho zatčení a o dva roky později k odsouzení k trestu smrti a k popravě počátkem prosince 1952 v rámci procesu s „protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského“.

některých ostatních krajů spolupracoval krajský štáb LM v Ostravě s krajským vedením strany, KV NB i velitelstvím StB. Na základě výnosu oddělení BP/9 při MV začala dne 28. 4. 1950 pohotovost 1. stupně, která trvala až do 14. 5. 1950 v souvislosti s výročním osvobození a se Svátkem práce. Velitelé závodních LM se uvolnili ze zaměstnání, aby udržovali spojení s OV LM a KV LM. Pohotovost v určitých rizikových dnech ještě zesílila. Průběh střežení během pohotovosti nevykazoval mimořádné události, až na případ v koksově gen. Svobody v Ostravě-Prívově, kde kontrolující orgán StB přistihl milicionáře v podnapilém stavu. Dotyčný „hříšník“, jehož vystřídal jiný člen LM, byl zbaven funkce v milicích a předán okresní disciplinární komisi. Případ následně projednávala základní organizace KSČ. Druhý, podstatně tragičtější případ představoval smrtelné zranění způsobené služební pistolí člena milicí z dolu gen. Svobody rovněž v Prívově, přičemž věc se stále vyšetřovala. V nočních kontrolách všech závodů a podniků se střídali celý krajský štáb. Slavnostního nástupu na 1. máje se zúčastnily menší jednotky LM bez zbraní. Bezpečnostní a pořádkovou službu u májových průvodů konalo sedm procent všech milicionářů v Ostravském kraji. Ke slavnostní přehlídce dne 7. května 1950 nastoupilo 70 procent pěších i motorizovaných členů LM, závody zabezpečovalo 10 až 20 procent milicionářů. Část členů LM odjela do Prahy, kam je vyslaly podniky jako delegáty a úderníky. Pro další zlepšení práce milicí požadoval velitel štábu jednu vybavenou místnost v okresních sekretariátech KSČ pro okresního velitele LM, kterého zaměstnávalo MV. Příslušníci LM dostávali nové zbraně, protože za nízkým procentem splněných střelb stála zastaralá výzbroj. V obci Liptaň členové milicí zjistili, že 26 místních obyvatel neoprávněně vlastnilo zbraně. Tohoto případu se ujala StB. Osvěta milicionářů se jevila jako velmi slabá, stejně jako jejich obeznámení se zbraní, za což zodpovídal příslušný velitel LM.¹⁷⁵

Vedení KV LM Ostrava zastoupené velitelem Jaroslavem Malířem navrhlo některé kroky k prohloubení spolupráce mezi bezpečnostními složkami. Malíř mezi ně zařadil pravidelné společné schůzky KV StB, KV NB a KV LM a dále ustavení jediného bezpečnostního referenta s pomocníky pro rozsáhlý podnik Vítkovické železárny Klementa Gottwalda, čímž se měla zjednodušit a zkvalitnit bezpečnostní práce. Po stránce zpravodajské velitel milicí doporučoval, aby se závažné případy hlásily OV LM a podle charakteru ihned předávaly na okresní velitelství NB nebo StB, což by také vedlo k užšímu styku těchto tří bezpečnostních složek. Konečně poslední návrh krajského velitele spočíval ve vzájemném informování při každé větší bezpečnostní akci některé z krajských ozbrojených složek, aby nedocházelo k nedorozuměním. V minulosti např. při akci StB spočívající v kontrolách a návštěvách spolupracovníků řídicími orgány nepustili milicionáři příslušníky StB do závodních objektů. V té době členové LM právě realizovali úkol střežení závodů a při službě nesměli nikoho vpustit bez zvláštních doplňujících rozkazů.¹⁷⁶

175 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 38, a. j. 239, Zpráva o činnosti krajského štábu LM, květen 1950.

176 *ABS*, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Návrh k zaměření a prohloubení spolupráce mezi bezpečnostními složkami v kraji Ostrava, nedatováno.

Z hodnocení bezpečnostních opatření k oslavě Dne horníků konané 10. září 1950 v Ostravském kraji mj. vyplynulo, že přestože se milicionáři zapojení do bezpečnostní služby zhostili svého úkolu celkem dobře, propříště měli být oblečeni do svých modrých obleků a označeni páskou. Tato výstroj je měla přimět k udržení větší kázně a rovněž pomoci občanům, aby je registrovali jako pořadatelskou službu. Zmatek mezi členy milicí přidělených krajskému velitelství StB Ostrava způsobily rozkazy příslušníků StB z Prahy. Milicionáři tak nevěděli, které z protichůdných rozkazů týkajících se přesunů byly relevantní.¹⁷⁷

Problémy se získáváním nových členů pro jednotky Lidových milicí se týkaly prakticky všech krajů v republice. Jak se s touto otázkou hodlali poprat někteří funkcionáři KSČ, dokládá případ zaznamenaný v Olomouckém kraji. Tam nechal Karel Šváb z ÚV KSČ prošetřit zvěsti o náboru do LM ve smyslu, že v případě odmítnutí člena KSČ ke vstupu do milicí se taková osoba měla převést zpět mezi kandidáty KSČ. Krajské ani okresní velitelství LM však žádné směrnice v tomto duchu nevydalo. Posléze se zjistilo, že s tímto „politicky nesprávným názorem“ vystoupil jeden řečník na výborové schůzi ZO KSČ v Moravských železárnách v Olomouci. Přítomný krajský vedoucí tajemník KSČ Řezníček však jeho ostrý názor okamžitě usměrnil. Následně se na popud vedoucího tajemníka KSČ uskutečnila schůze předsedů ZO KSČ a velitelů milicí, kde s nimi byl celý případ podrobně rozebrán a vysvětlena „nesprávnost“ takového názoru.¹⁷⁸

Vedoucí tajemník KSČ z Olomouckého kraje Řezníček adresoval koncem roku 1950 Rudolfu Slánskému návrh na zakládání Osadních milicí v místech existence JZD. Řezníček svůj nápad odůvodnil tím, že na pokyn hlavního velitelství LM musela být na přelomu roku v pohotovosti třetina všech milicionářů, kteří měli střežit státní statky a JZD. Toto opatření představovalo pro závodní Lidové milice značnou zátěž. Podle Řezníčkova názoru by nově zřízené Osadní milice ulehčily povinnostem závodních LM.¹⁷⁹ Koncem ledna 1951 požádal Slánský ministra MNB Ladislava Kopřivu, aby se k tomuto návrhu vyjádřil. Jeho stanovisko ani výsledek Řezníčkova požadavku se v dostupných dokumentech nezachovaly.

III. 5. Problémy LM v Pardubickém kraji a exces na Slovensku

Zajímavý pohled do tehdejších vzájemných vztahů mezi stranickými a bezpečnostními orgány nabízí záznam z projednávání tématu LM na zasedání KB-5 v rámci

177 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 38, a. j. 241, Hodnocení bezp. opatření při Dni horníků 10. září 1950, 19. 9. 1950.

178 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. R. Slánský, sg. LM, Informace pro soudruha Slánského, 23. 11. 1950.

179 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 43, a. j. 328, Dopis R. Slánskému, 29. 12. 1950.

Pardubického kraje dne 5. května 1950.¹⁸⁰ Krajský velitel milicí Vrátný přednesl tři hlavní úkoly štábu. První úkol představoval vojenský výcvik ve zbrani podle měsíčních plánů výcviku zasílaných BP/9, druhý spočíval v „mravně politické výchově“ zprostředkovávané do závodů politickými vedoucími milicí na všech stupních. Třetí úkol se týkal náboru do LM, kdy se musela plnit stanovená čísla pro kraj a krajským štábem pak stanovená směrná čísla pro jednotlivé okresní štáby podle kvantitativního stavu prověřených členů KSČ v závodech.

Co se týkalo plnění výše vytyčených úkolů, výcvik ve zbrani se podle velitele milicí Vrátného v kraji celkem dařil. Prakticky se to projevovalo při různých srazech, pohotovostech a při střežení stranických, hospodářských a jiných objektů. Závadu na výcviku představovala nízká účast, která činila v průměru 75 procent. Příčinu Vrátný spatřoval ve vysokém zastoupení kovozezemědělců a dělníků z jiných sektorů v Pardubickém kraji, kteří obhospodařovali vlastní pozemky, a proto zanedbávali výcvik. Vedení KV LM se tento nedostatek snažilo odstraňovat přesvědčováním milicionářů o „důležitosti jejich poslání“. V „mravně politické výchově“ se problémy projevovaly opět v relativně slabé účasti, která dosahovala 70–75 procent. Tato školení se využívala k přesvědčování milicionářů, aby se zapojili do „socialistického soutěžení a údernického hnutí“. Političtí vedoucí naváděli členy milicí, aby agitovali na vesnicích mezi rolníky o výhodách a nutnosti společného obhospodařování půdy, tvoření JZD atd. Velká část milicionářů z měst se účastnila besed s dělníky a rolníky na vesnicích. Nejkritičtěji se situace jevila v oblasti náboru nových členů, který byl v Pardubickém kraji splněn pouze na 20 procent. Příčina špatného výsledku spočívala podle Vrátného v tom, že předsednictva OV KSČ důsledně neprosazovala plnění úkolů v závodních organizacích KSČ. Ten, stejně jako všechny ostatní náborové úkoly do ozbrojených složek, regionální vedení KSČ podceňovala a přehlížela. Za slabá náborová čísla v případě milicí odpovídal jejich nejvyšší tamní velitel. Vrátný tak chtěl svoji spoluzodpovědnost plně přenést na okresní výbory KSČ.

V celém Pardubickém kraji byla k počátku května 1950 obsazena místa všech okresních a závodních velitelů milicí. V rámci zvyšování „politické úrovně“ krajský štáb LM v čele s Vrátným propagoval četbu komunistické literatury, zejména socialistické beletrie, kterou pro členy LM objednával, což milicionáři údajně kvitovali. Organizovaly se také hromadné návštěvy sovětských a dalších propagandistických filmů. Krajský štáb spolupracoval s Veřejnou bezpečností a poukazoval zejména na konkrétní nedostatky v zabezpečení a střežení průmyslových podniků a dalších objektů. Kooperace s VB se tak považovala za celkem dobrou a začala se navazovat spolupráce i s KV StB. Rozvíjela se vzájemná součinnost mezi krajským štábem LM a bezpečnostním odborem KV KSČ, což se ukázalo v rámci tradičních komunistických svátků při únorové a květnové pohotovosti strany, milicí a bezpečnostních složek. Pravidelně se začaly konat

180 ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Projednání práce krajského štábu LM v KB-5; zpráva, 9. 5. 1950.

týdenní porady s bezpečnostním tajemníkem KV KSČ zejména za účelem provádění kontroly milicí bezpečnostním odborem KV KSČ.

Po vystoupení pardubického velitele štábu LM Vrátného proběhla diskuse k jednotlivým tématům. Krajský tajemník strany Jičínský oponoval Vrátnému, že krajský štáb LM nemá v sekretariátu KV KSČ představovat izolované těleso a nemá ze své práce a činnosti dělat „těžké tajemné problémy“. Členové štábu mají navázat kontakt s organizačně-instruktorským oddělením KV KSČ, aby jim pomáhalo zajišťovat plnění úkolů. Krajský ani okresní štáb LM se nemají izolovat, ale hledat kontakty s obyčejnými lidmi i s funkcionáři strany. Členové okresních i krajského štábu musí podle Jičínského postupně absolvovat krajskou politickou školu KSČ. Krajský velitel StB Fialka kritizoval, že nelze oddělovat práci LM a KSČ. Milice si podle něj také někdy přisvojují úkoly, které přísluší jiným složkám, např. StB. Podle Fialky vzniká dojem, že LM uplatňují nadřazenost v poměru k orgánům strany, StB i VB. Milicionáři musí s těmito složkami více spolupracovat. Tyto připomínky tvrdě zasáhly dosavadní pozici a práci krajského štábu milicí představenou jejich velitelem Vrátným.

Na kritické názory musel krajský velitel LM Vrátný, pokud si chtěl zachovat tvář, bezpodmínečně reagovat. Kontroval, že KV KSČ nevěnuje milicím dostatečnou pozornost. Sebekriticky sice přiznal některé chyby krajského štábu, spočívající ve skutečnosti, že v důsledku velkých úkolů vytyčovaných ministerstvem vnitra neměl dostatečné spojení s KSČ, ale současně alibisticky poukázal na neuspokojivou spolupráci s KV StB. Podle Vrátného nešlo s StB navázat styky, protože fyzicky se nedalo do budovy StB vůbec dostat. Vrátný upozornil na další nedostatek. Vedoucí tajemníci OV KSČ podle něj mnohdy negují spolupráci s okresními veliteli milicí, ale na druhé straně mocensky využívají jednotky LM k různým akcím, když současně přehlížejí okresní velitelství LM a odmítají jednání s poukazem na pracovní vytížení. Krajský velitel LM Vrátný závěrem smířlivě konstatoval, že porada KB-5 mu přinesla mnoho poznatků a ponaučení a usměrnil svůj štáb za účelem větší spolupráce se stranou.

Den po poradě přednesl Vrátný bezpečnostnímu tajemníkovi KV KSČ Čermákovi požadavky: 1) navázání styků krajského štábu LM s organizačně-instruktorským oddělením KV KSČ, které by zprostředkovalo požadavky milicionářů na okresní výbory strany a pak přímo do závodních organizací; 2) přímou účast na zasedáních KV KSČ; 3) těsnější spolupráci s krajským velitelem StB, který už slíbil vystavení legitimace pro volný přístup do budovy a přímo ke své osobě; 4) častější styky s bezpečnostním tajemníkem KV KSČ; 5) návrh zřízení jednotky LM přímo v krajském sekretariátu KV KSČ, která by se stala propagační jednotkou v kraji; 6) návrh na pravidelnou účast velitele štábu LM na zasedání KB-5.

Jak reagoval na Vrátného požadavky bezpečnostní tajemník, již není z dostupných materiálů patrné. Lze předpokládat, že většině návrhů bylo možné v rámci zlepšení vztahů s krajským štábem milicí vyhovět.

Na poměry v českých zemích, kde si milicionáři zatím spíše vymezovali kompetence s orgány KSČ a řešili problémy sami se sebou, přišla v polovině června 1950 mimořádná

ná zpráva z východního Slovenska. Níže popsanou zkušenost milicionářů jedné východoslovenské jednotky jejich čeští kolegové v takovém rozsahu nezakusili.¹⁸¹

V noci z 10. na 11. června prováděla jednotka LM ze Svitů noční cvičení v katastru obcí Nižná a Vyšná Šuňava, přičemž velitelství v Popradu vybralo jako objekt cvičení kapličku ležící mezi oběma obcemi. Milicionáři použili cvičné náboje. V domněnku, že bezpečnostní orgány přišly zatknout místního kněze, rázní obyvatelé obou obcí obklíčili a napadli členy LM. Přitom několik milicionářů zranili, z toho jednoho bodnutím nožem do plic. Při výpadu se místní obyvatelé zmocnili pěti pušek, které vzali zraněným členům LM. Velitel jednotky před rozruženým davem ozbrojeným noži a sekerami ustoupil.

Revolta v obou obcích měla hlubší kořeny. Obyvatelstvo v minulosti nepodepsalo kontrakty na odvod zemědělských dávek, nesignovalo zdravotní J. V. Stalinovi k jeho sedmdesátinám, před sčítáním lidu v roce 1950 odešlo do hor, shromáždilo se při katolické akci a až na několik jednotlivců odmítlo podepsat mírovou rezoluci. Tyto skutečnosti dokazovaly, že obyvatelé obou vsí si s komunistickým režimem dosud nezadali, a naopak museli být krajským funkcionářům trnem v oku. Podle dobové komunistické terminologie se jednalo o „fanaticky nábožensky založené“ osoby pod vlivem „reakčních elementů“.

Vyšetřování napadení milicionářů a zajištění aktérů probíhalo za účasti celkem 600 příslušníků armády, LM, NB a StB v ranních hodinách dne 12. 6. 1950. Obyvatelé obce postavili stráž, která při příchodu bezpečnostních orgánů zalarmovala veškeré obyvatelstvo. Před kostelem stál kněz obklopený asi sedmdesáti ženami. Obyvatelé házeli na auta příslušníků NB kameny. I přes silný odpor žen bezpečnostní orgány zatklý faráře spolu s dalšími 211 obyvateli. Ve vazbě zůstalo 74 osob, mezi nimi i členové KSČ.

Za jednu z dalších příčin neutěšeného stavu v obci se považovala sociální situace tamních rodin, kdy třeba sedm osob obývalo malou komůrku bez kuchyně. Okresní výbor ani KV KSČ nevěnovaly těmto v podstatě autonomním obcím pozornost. Naprostý vliv na obyvatele tak měl místní farář, což dokládala skutečnost, že nikdo z obyvatel nechtěl spolupracovat s bezpečnostními orgány a proti faráři vypovídat. Při domovních prohlídkách se našly pušky milicionářů, lovecké zbraně a větší množství munice. Násilný čin vedl k pacifikaci obou vsí a místní orgány státní správy i KSČ dávaly v budoucnu na jejich obyvatele bedlivý pozor.

III. 6. Zařazení LM do struktury MNB a podněty velitele Janulíka

ÚV KSČ vytyčil pro každý kraj směrná čísla, která musely příslušné krajské výbory, respektive štáby milicí v určeném termínu naplnit. Celkový počet milicionářů v Československu, kteří měli do milicí vstoupit do konce roku 1950, byl stanoven na 150 000.

181 ABS, A2/1, i. j. 70, Zpráva o prepadnutí ľudovej milície občanmi z Nižnej a Vyšnej Šuňavy, 16. 6. 1950.

Jejich početní stavy vykazovaly navzdory všem problémům spojeným se získáváním nových členů přírůsteky.

Koncem června 1950 vznikla v Praze zpráva pro Josefa Pavla o náboru milicionářů, z níž vyplynulo, že počet členů se za prvních pět měsíců roku 1950 zvýšil o 5 515 osob z 87 915 na 93 430. Ke splnění maximalistického úkolu zadaného ústředním výborem strany zbývalo za celý rok 1950 přesvědčit celkem 61 085 osob, tj. asi 5 090 měsíčně. Místo plánovaně získaných 25 450 osob za prvních pět měsíců se tak podařilo zagitovat pouhých výše uvedených 5 515 osob. Zpracovatel zprávy naprosto scestně uvádí, že dílčí plán se plnil na 250 procent. Je otázka, zda se jednalo o matematickou nemožnost, nebo o překlep. U některých krajů, jako např. Praha, Karlovy Vary, Ústí nad Labem a Olomouc, se projevovala klesající tendence v nábořích nových členů. Hradec Králové stagnoval a v kraji Českobudějovickém se nepodařilo získat dostatečný počet členů Osadních milicí. Slovensko představovalo zvláštní kapitolu a kraj Prešov svými slabými výsledky raritu.¹⁸²

Při nutnosti splnění náborového plánu nových členů se v kraji Praha patrně objevily formy nátlaku na vytipované kandidáty. V reakci na nekonkrétní zprávy o naléhání projednali způsoby získávání nových milicionářů vedoucí představitelé krajského štábu v Praze s okresními členy štábů. Při instruktážích s okresními funkcionáři strany i milicí zaznělo, aby nábor nových členů ke vstupu do jednotek probíhal na ideologické bázi bez použití nátlaku. Žádný případ naléhání však údajně nebyl podle okresních pracovníků zaznamenán. Chyby, ke kterým dosud došlo, se svalovaly buď na členy výborů či štábů, nebo na stranické organizace.¹⁸³ Důkazy o podobných tendencích „soudruhů“ k použití donucovacích prvků pro vstup do milicí se vyrojily i na Moravě, jak se ukázalo např. na Olomoucku.¹⁸⁴

Nový impuls pro vývoj Lidových milicí představoval vznik ministerstva národní bezpečnosti koncem května 1950 a výměna na postu přednosta oddělení Lidových milicí. Začaly se projednávat organizační otázky spojené s rozdělením původního ministerstva vnitra na MNB a MV. Koncem července 1950 bezpečnostní odbory ÚV KSČ a MNB dohodly, že v případě nasazení milicionářů do akcí s příslušníky SNB mimo jejich zaměstnání hradilo veškeré výlohy spojené s jejich přesunem MNB, které muselo poskytnout i dopravní prostředky.

Po poslanci Viktoru Linhartovi převzal vedení oddělení BP/9, resp. vedení 9. sektoru MNB či ještě později Velitelství Lidových milicí (VLM) poslanec Jan Janulík.¹⁸⁵

182 *ABS*, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Vážený soudruhu, 30. 6. 1950.

183 *ABS*, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Sdělení – týkající se upozornění na nedostatky při náboru do LM v pražském kraji, 23. 10. 1950.

184 Srovnej se závěrem kapitoly III. 4.

185 Poslanec za kraj Gottwaldov Jan Janulík řídil Velitelství LM do února 1952, kdy došlo k jeho odvolání a nahradil jej jeho zástupce Alois Kotva. Plk. Jan Janulík byl následně k 1. březnu 1952 nově jmenován do funkce velitele VB a poté náčelníka Hlavní správy Veřejné bezpečnosti.

Na jeho žádost se koncem října 1950 konala porada u Oldřicha Papeže na bezpečnostním odboru ústředního sekretariátu KSČ k některým aktuálním tématům Lidových milicí.¹⁸⁶ Jeden z projednávaných bodů se týkal zajištění účasti jednotek milicí ke komunistickým oslavám 33. výročí VŘSR, k čemuž měl Janulík vypracovat rozkaz pro všechny krajské velitele. Ti měli jednotlivě dohodnout s vedoucími tajemníky krajů způsob použití milicí. Političti vedoucí jednotek pak měli dohodu realizovat na svých útvarech. Další bod porady představovala reorganizace 9. sektoru ministerstva národní bezpečnosti, dříve oddělení BP/9, a personální doplnění tohoto oddělení, což mělo být předloženo ke schválení ministrowi a kolegiu. Kádrové doplňování 9. sektoru mělo čerpat z okruhu vytipovaných funkcionářů v krajích. Následně se dohodla Janulíkova schůzka s ministrem MNB Ladislavem Kopřivou za Papežovy účasti, kde se měl projednat postup v dalších zásadních věcech.

Je nepochybné, že nástup rázného Jana Janulíka do funkce výkonného velitele Lidových milicí přinesl nové podněty pro práci a působení těchto jednotek. Po uplynutí prvních měsíců ve funkci předložil Janulík informaci o stavu LM, kterou projednalo kolegium MNB.¹⁸⁷ Z rozsáhlé zprávy o průzkumu stavu Lidových milicí v některých krajích z poloviny listopadu 1950, vypracované Velitelstvím LM (9. sektor) v rámci MNB, vyplynulo několik podstatných problémů.¹⁸⁸

Nedostatky všech referátů v rámci Velitelství LM při MNB se projevovaly ve špatném, nebo dokonce žádném kontaktu s okresy, v povrchní instruktáži, ve slabé nebo žádné kontrolní činnosti a v alibistickém uspokojení se s hlášeními krajů. V začátcích své práce se Velitelství LM potýkalo podle Janulíka s vadami spočívajícími v minimálním kádrovém obsazení. Patnáct členů Velitelství LM nestačilo provádět kontrolu krajských ani okresních štábů, natož navštívit jednotky v závodech. Po stránce instruktážní měl každý člen velitelství přidělen jeden až dva kraje, kde se účastnil srazů. Tento způsob se ukázal jako nevyhovující, protože funkcionáři velitelství znali pouze svůj kraj a o ostatních neměli přehled. Z toho vyplývala často zkreslená hlášení zasílaná na Velitelství LM z českých krajů, která neodpovídala skutečnosti, např. v účasti milicionářů na politické výchově. Ještě hůř se jevila situace na Slovensku, kam se pouze zasílala usnesení a zprávy tamnímu velitelství LM při pověřenectvu vnitra v Bratislavě. Slovenští milicionáři tak neměli prakticky žádný kontakt s českými příslušníky. Na srazech si zkušenosti nepředávali, neboť zvlášť se konal sraz milicí českých, zvlášť moravských a Slovensko čekalo až na usnesení z těchto srazů. Rovněž se nepředávaly zkušenosti mezi kraji a Slováci si oprávněně stěžovali na špatnou informovanost.

186 ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Zápis z porady o některých otázkách LM, která se konala u soudr. Papeže, dne 27. 10. 1950, na žádost s. posl. Janulíka, 27. 10. 1950.

187 ABS, f. A2/1, i. j. 28, Zápis ze schůze bezpečnostního kolegia dne 18. listopadu 1950, 18. 11. 1950.

188 Tamtéž, Zpráva o průzkumu stavu LM v některých krajích, 16. 11. 1950.

Jako nedostatek samotného Velitelství LM uvedl Janulík nízkou „politickou vyspělost“ některých členů, kteří jezdili na instruktáže po krajích, kde regionální funkcionáři upozorňovali na jejich neschopnost. Další vada se projevovala v přílišné konspiraci milicionářů, což zavinilo jejich izolovanost. Členové milicí v okresech a krajích často odmítali informovat o činnosti jednotek a štábu příslušného politického tajemníka. Neměli kontakt se stranou, což podle Janulíka zavinilo jejich stagnaci, špatný nábor do LM a neplnění úkolů. Za nedostatek považoval Janulík rovněž to, že členové velitelství slibovali milicionářům materiální vybavení (modráky, pláště do deště), ale žádný ze slibů nesplnili. Také politický referát podle nového velitele řídil politickou agitaci plošně a mechanicky. Tato výchova se aplikovala na štáby v celé republice a krajským politickým vedoucím neumožnila modifikovat osnovy podle specifik toho kterého kraje. V politické výchově chyběla podle Janulíka témata týkající se „přeměny vesnice“ v socialistickou, mezinárodní situace, překonávání nedostatků ve výrobě apod. Politický referát se zaměřil na školení pouze prostřednictvím knih komunistické beletrie.

Z výše uvedeného vyplývá, že Janulík se pustil do kritiky poměrů v milicích pěkně zostra. Situace opravdu nevypadala na úseku LM dobře, a nelze jej proto podezírat, že si touto kritikou vytvářel alibi pro své organizační kroky, které měly milicím pomoci odrazit se od příslovečného dna. V další části zprávy Janulík komentoval situaci v konkrétních českých krajích a na Slovensku.

Co se týká Pražského kraje, stav LM se tam podle Janulíka jevil jako vcelku uspokojivý. Své tvrzení však vzápětí vyvrátil výčtem řady pochybení krajského velitelství. Nedostatky se projevovaly v personálním obsazení KV LM i některých okresů, kdy krajský štáb nezládal plnit všechny úkoly, protože měl pouze tři placené referenty. Tamní krajský velitel Perníček nesplnil úkol rozšířit krajský štáb s odůvodněním, že to není třeba. Politická výchova ani kontrola se tak v některých závodech vůbec neprováděly. Krajský štáb rovněž nezajistil velitelská střediska, přípravu ostré střelby a jiné úkoly, čímž vzniká dojem, že jednotky LM nemusí tyto úkoly plnit. Kázeň se jeví jako uvolněná. Členové KV LM Praha nespolečupracují s velitelstvím LM při MNB. Náprava podle Janulíka probíhá za součinnosti členů KV KSČ v Praze, přičemž musí dojít ke kádrovým změnám na velitelství LM Pražského kraje. Janulík tak nepochybně naznačil konec působení „odbojného“ krajského velitele Perníčka, který nesplňoval představy o „poslušném“ podřízeném veliteli LM.

V Ústeckém kraji sraz okresních představitelů LM potvrdil, že personální stav se jeví poměrně dobře, až na některé nedostatky ve Stalinových závodech v Záluží u Mostu a v roudnickém a v litoměřickém okrese. Instruktorský systém a kontrola ze strany Velitelství LM při MNB neprobíhá. Rovněž krajský štáb ani okresní štáby neprovádějí důslednou kontrolu jednotek v závodech, neradí se v otázce náboru a do závodů se za účelem odstranění nedostatků přímo na místě prakticky nedostaly. Tato pochybení potvrdila návštěva Stalinových závodů počátkem listopadu 1950, kdy se ukázala naprostá izolovanost místních LM od okresního i krajského štábu. Zainteresovaným osobám se dostalo na místě poučení o nutnosti spolupráce.

V Pardubickém kraji se při návštěvě dvoudenní výcvikové školy pro okresní velitele, politické vedoucí a výcvikové referenty rovněž diskutovalo o nedostatecích na úseku LM. Již zmíněný krajský velitel Vrátný měl údajně diktátorské sklony, nespolupracoval se stranou a neinformoval vedoucího tajemníka KV KSČ. Došlo k tomu, že orgány KSČ neprováděly kontrolu krajského ani okresních štábů, natož jednotlivých závodů. Vrátný v době koncipování zprávy navštěvoval krajskou politickou školu a práce tamních milicí se údajně hodně zlepšila, protože vedoucí tajemník KV KSČ jeví o LM v kraji velký zájem. Pardubičtí milicionáři si také stěžovali na nedostatečný styk s velitelstvím LM v Praze. Jako důkaz zlepšené práce v LM posloužila statistika účasti na dvoudenním školení, na kterém participovalo přes 100 procent povolaných členů LM (o devět osob více, než bylo přihlášeno).

V kraji Hradec Králové překročila podobně jako v Pardubickém kraji účast na školení LM hranici 100 procent (o tři osoby více). Přestože i v Hradeckém kraji se svého času projevovaly nedostatky, KV LM si tam údajně vede dobře. Krajský tajemník KSČ má rovněž velký zájem o aktivity LM. Milicionáři pouze upozorňovali na špatný kontakt a způsob instruktáže z Velitelství LM v Praze.

V Plzeňském kraji při návštěvě dvoudenní výcvikové školy okresních kádrů LM si okresní velitelé i členové krajského štábu stěžovali na skutečnost, že okresní velitelé (v čestné, tedy neplacené funkci) se nemohli dostatečně věnovat výstavbě milicí, protože plnili pracovní úkoly v závodech. Objevily se opět stížnosti na minimální styk s pražským Velitelstvím LM. Členové krajského sekretariátu strany v čele s politickým tajemníkem KV KSČ se o otázky LM, podobně jako ve východních Čechách, zajímají.

Na Slovensku se situace jevila jako tristní, protože milicionáři nemají kontakt s českými kolegy, a jejich zkušenosti se tak nepromítají do slovenských krajů. Bezpečnostní tajemník ÚV KSS Oskár Valášek se o Lidové milice nestará a nepodává zprávy ústřednímu sekretariátu KSS. Neinformuje tajemníka ÚV KSS Baššovanského a nepůsobí v roli spojky mezi LM a ústředním sekretariátem KSS. Při rozmluvě s Baššovanským dne 9. 11. 1950 za účasti přednosta oddělení BK/7 poslance Jána Horára,¹⁸⁹ který řídil LM na Slovensku, se diskutovala otázka tamních milicí. Baššovanský přislíbil věnovat milicím větší zájem s tím, že si jednou měsíčně nechá předkládat zprávy o stavu LM na Slovensku. Na srazu politických vedoucích LM a kádrových a výcvikových referentů všech krajských štábů z celého Slovenska se řada problémů v LM projednala. Mezi sporné otázky patří nedostatek placených okresních velitelů, např. v Bratislavském kraji, kde působili jen čtyři placení okresní velitelé a zbylých jedenáct zastávalo čestnou (neplacenou) funkci. To znamená nedostatečné organizační zajištění v příslušných jedenácti okresech. Tamní velitelé plní úkoly vyplývající z úkolů pětiletky a nemohou kontrolovat ani pomáhat milicím v okresech. Zástupci Velitelství LM slíbili Bašto-

189 Poslanec NS republiky Československé za kraj Košice Ján Horár se poslancem stal v roce 1950 a mandátu se vzdal přípisem ze dne 26. 1. 1952.

vanskému častější návštěvy Slovenska odpovědnými funkcionáři LM s tím, že porady na Slovensku musí častěji probíhat za účasti milicionářů z českých krajů, aby došlo ke vzájemné výměně zkušeností.

Ke stabilizaci špatné situace panující v oblasti Lidových milicí na Slovensku navrhl Janulík následující organizační zajištění výstavby. Podle něj měl poslanec Horár, který řídil práci LM na Slovensku, zůstat s šestičlenným kolektivem v dosavadním oddělení pobočky MNB v Bratislavě. Jejich činnost by spolu s pražským hlavním štábem spočívala v přípravě nových metod práce, které by převáděli na funkcionáře krajských velitelství. Srazy by se konaly střídavě na Slovensku a v českých zemích vždy za přítomnosti milicionářů ze všech krajů. Slovenští milicionáři mají mít k dispozici veškeré materiály z hlavního Velitelství LM, a nikoliv jako dříve až po srazech v Čechách a na Moravě. Jednotliví referenti z Velitelství LM v Praze mají jezdit na Slovensko na kontrolu a pomáhat tamním milicionářům v krajích v součinnosti s vedením LM z Bratislavy. Dále se ukazovalo, že je zapotřebí zlepšit spolupráci krajských velitelství NB s krajskými štáby LM zejména v Bratislavě a v Košicích.

Ze seznamu placených okresních velitelů LM podle jednotlivých krajů je patrné, že jich v ČSR působilo 202, neplacených zbývalo 64.¹⁹⁰ Z průběžného náhledu o doplňování stanovených početních stavů vyplynuly následující informace. Přehled náboru členů LM ukázal, že ke konci roku 1949 působilo v českých zemích celkem 79 280 milicionářů (podle směrných čísel se mělo dosáhnout 130 000) a na Slovensku 9 635 (mělo se dosáhnout 20 000). Od počátku roku 1950 do 31. 10. 1950 přibýlo na Slovensku dalších 6 414 členů a v českých zemích 37 125 osob. To znamená, že celková čísla v českých zemích činila 116 405 milicionářů a na Slovensku 16 049, dohromady 132 454 členů LM ke konci října 1950.¹⁹¹ Toto číslo představovalo poměrně strmý nárůst s předpokladem dosažení vysněné hranice 150 000 příslušníků. Kvapný nábor se však logicky musel odrazit v kvalitě získaných milicionářů, což se projeвило v následujících letech.

Z přehledu milicionářů, kteří za prvních sedm měsíců roku 1950 přestoupili do jiných složek, vyplynulo, že celkově odešlo 4 056 osob, z toho nejvíce do oblasti ochrany závodů, tedy především k Závodním strážím (1 376 osob), dále do SNB 801 osob, k StB 442 osob, jako bezpečnostní referenti se uplatnilo 422 osob, do veřejných funkcí nastoupilo 265 osob, u vojska začalo sloužit 158 osob, do stranického aparátu přešlo 119 osob a jinam 473 osob.¹⁹² Z těchto čísel je patrné, že mnohokrát kritizovaná fluktuace členů jednotek LM pokračovala. Většina bývalých milicionářů však doplnila řady bezpečnostních složek, které potřebovaly nové komunistické kádry s ohledem na neukončený proces vylučování nekomunistických důstojníků.

190 *ABS*, f. A2/1, i. j. 28, Přehled placených okresních velitelů ustanovených i plánovaných, 15. 11. 1950.

191 V dokumentu jsou podrobně rozepsány průběžné náборы LM v roce 1950 ve všech krajích ČSR. *ABS*, f. A2/1, i. j. 28, Přehled náboru LM v roce 1950, 15. 11. 1950.

192 Statistika je rovněž rozepsána podle krajů. *ABS*, f. A2/1, i. j. 28, Přehled příslušníků LM, kteří odešli z LM do jiných složek v době od 1. ledna 1950 do 31. července 1950, 15. 11. 1950.

Rychlé zvyšování početních stavů si vyžadovalo také vysoké finanční a materiální investice. 8. sektor MNB dodal přehled výdajů LM v období od 1. ledna do 30. září 1950 hrazených z úvěru SNB, z něhož je patrné, že nejvyšší položku představovalo služné pro milicionáře ve výši cca 12 050 000 Kčs z celkových výdajů necelých 19,5 mil. Kčs. Další prostředky z této sumy spolkly např. položky za výstrojní a oděvní součástky (cca 3,3 mil. Kčs), na služební cesty (2,1 mil. Kčs) a na potraviny v případech mimořádného stravování (1,3 mil. Kčs). Kromě těchto výdajů proběhly investice do výzbroje (20 000 pušek) v hodnotě 41 900 000 Kčs. Celkové výdaje za první tři čtvrtletí dosáhly výše cca 61,4 mil. Kčs.¹⁹³

Po reorganizaci a osamostatnění štábu Lidových milicí v rámci MNB a jeho přejmenování na Velitelství LM (organizačně 9. sektor MNB) chtěl Janulík osamostatnit VLM i po stránce ekonomické.¹⁹⁴ Příčinu dřívějších nedostatků v budování milicí viděl i v neexistenci vlastního rozpočtu, který by se zahrnul do celkového rozpočtu SNB. Účty Lidových milicí proplácel SNB (resp. býv. oddělení BP/4), takže štáb milicí nebyl informován o možnosti čerpání dalších prostředků k finančnímu zajištění výdajů. Janulík proto navrhl samostatné konto, které se mělo stát součástí rozpočtu MNB. 8. sektor MNB by se tak stal pouze kontrolním orgánem, kterému by se na vyžádání předložilo hospodaření s penězi milicí. Velitel Janulík předložil kolegiu MNB rozpočet na rok 1951 v celkové sumě přesahující 151 mil. Kčs, který však nebyl přijat.¹⁹⁵ Je z něj alespoň patrné, že se počítalo s 316 vedoucími milicionáři v placeném stavu MNB v českých zemích a s 59 funkcionáři LM na Slovensku.

Podstatný početní nárůst milicionářské základny si samozřejmě vyžadoval i personální posílení jednotlivých velitelství LM, což si Janulík plně uvědomoval. V rámci plánu na nové organizační zajištění výstavby LM proto prezentoval řadu návrhů. Doporučil např. rozšířit Velitelství LM při MNB (9. sektor) z dosavadních 19 na 28 osob ve složení velitel, politický referát čtyři osoby, kádrový referát šest osob, výcvikový a operační referát devět osob, administrativně-hosp. čtyři osoby, administrativní kancelář – tajný protokol čtyři osoby. Rovněž navrhl rozšířit krajský štáb v Praze a v Brně z důvodu provádění důslednějších kontrol a zajišťování úkolů v okresních štábech a přímo v závodech. Janulík dále navrhoval, aby všech 64 okresních velitelů LM v Československu převzalo MNB do svého stavu. Jelikož dosud nebyly známy výsledky hospodaření milicí pro 9. sektor MNB v uplynulém období, předložil v této věci nový návrh. Příděl 200 litrů benzinu na měsíc a krajské velitelství se ukázal jako nedostatečný, neboť po vyčerpání limitu členové štábu na okresy nejezdili a práce, resp. kontrola milicí vázla. V otázce výstroje navrhl Janulík, aby oděvy milicionářům proplácely jejich mateřské závody, protože mají z jejich existence prospěch. Mezi praktické návrhy

193 ABS, f. A2/1, i. j. 28, Výdaje za LM za dobu od 1. ledna do 30. září 1950 – podání přehledu, 15. 11. 1950.

194 Tamtéž, Konto u Poštovní spořitelny v Praze pro LM – předložení návrhů, 13. 11. 1950.

195 Tamtéž, Finanční plán materiálních potřeb Lidové milice pro rok 1951 – předložení, 13. 11. 1950.

se řadil nápad, že okresní velitelé v pohraničních oblastech by měli jezdit na silnějších motocyklech než o obsahu 125 ccm, které se v horském terénu rychle opotřebovávají.

Obsáhlou Janulíkovu zprávu o stavu milicí vzalo kolegium MNB s několika připomínkami na vědomí. Se sekretariátem ÚV KSČ se měla projednat náplň činnosti LM a placení okresních velitelů. Dosavadní pracovníci ve vedení milicí se měli ponechat na svých místech podle toho, zda se osvědčili. Velitelství LM se mělo dále posílit, ale na rozdíl od Janulíkova návrhu nepřekročit systemizovaný stav 23 osob. Další úkoly spočívaly v posilování spojení vedení milicí s jednotlivými kraji a okresy a v dokončení náboru nových členů. Rozpočet MNB měl počítat s částkou pro LM. Janulíkův rozpočet kolegium neschválilo a navrhlo vypracovat nový. Dále se mělo jednat s úřady a institucemi o možnosti úhrad potřeb LM. S pomocí Oldřicha Papeže měl být zajištěn úzký kontakt v krajích mezi vedením milicí a stranou. Kolegium závěrem Janulíka zaúkolovalo, aby připravil novou zprávu o celkovém stavu LM s uvedením nedostatků a s návrhy na jejich odstranění.¹⁹⁶

Přestože Janulík nedosáhl schválení všech svých předložených návrhů, představovala jeho kritická zpráva zárodky koncepce dalšího působení LM. Mohl tak vytyčit nový směr, který se vymykal dosavadnímu „přežívání“ jednotek a přinášel určitou perspektivu. Tak rychle podle představ velitele ale navrhované změny v tehdejšímu systému milicí, začleněných pod MNB, nešlo provést.

III. 7. Plány výcviku milicí pro rok 1951 a situace v Ostravském kraji

Vůbec nejdůležitější součástí přípravy jednotek LM a OM pro zapojení do různých akcí představoval bojový výcvik. Návrh takového výcviku spolu s plánem politické, resp. komunistické výchovy v jednotkách milicí na rok 1951 lze rozebrat v několika bodech, které ve formě direktiv tvořily příslušný plán.¹⁹⁷

Ideologická podpora vojenského výcviku jednotek LM prostřednictvím vštěpování komunistických idejí do hlav milicionářů podle vzorů převzatých od Sovětské armády se stala jedním z prvořadých úkolů politické výchovy. Dosud se politická výchova prováděla více osvětovým způsobem. Nově se považovalo za nezbytné, aby se političtí vedoucí stali spoluodpovědnými za provádění vojenského výcviku. Měli za úkol prostřednictvím politické propagandy podpořit a zajistit každý rozkaz velitele, s čímž úzce souvisela výchova k tzv. uvědomělé kázni. Vedle toho se v nastávajícím roce 1951 měla bedlivěji sledovat výchova ke „kolektivní bezpečnosti“ v závodech, kde stále docházelo k sabotážím. Bojový výcvik připravoval milicionáře na jedné straně k pohotovosti proti „vnitř-

196 Tamtéž, Zápis ze schůze bezpečnostního kolegia dne 18. listopadu 1950.

197 Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Návrh bojového výcviku a polit. výchovy v jednotkách LM na r. 1951, 15. 12. 1950.

nímu nepříteli“ a na straně druhé s přihlédnutím k zahraniční politické situaci zvyšoval mobilitu armády, za kterou převzali některé její teritoriální úkoly. Politická výchova tak musela podporovat hlavní linie bojového výcviku LM, kterou představovalo seznámení s jeho základními prvky, zejména strážní a hlídkovou službou, a dále ovládání základních pěchotních zbraní, tj. pušky, pistole, samopalu atd. Dříve se často diskutovalo, zda mají příslušníci milicí dávat k poctě zbraň, či nikoliv podle starého způsobu z dob První republiky. Tyto diskuse padly, neboť se převzal nový cvik prováděný Sovětskou armádou. Napříště měla politická výchova zajišťovat střeleckou průpravu i prostřednictvím promítání instruktážních filmů typu „zamíření, zalícení“ apod. Podle výsledku střelecké průpravy se měla následně hodnotit i práce politického pracovníka, tedy komunistického propagandisty. Výcvik, od seznámení se zaměřovačem až po střelbu vzduchovkou, měla v roce 1951 zakončit soutěž o nejlepšího střelce ze vzduchovky. K ostré školní střelbě mohl být propříště připuštěn pouze milicionář, který úspěšně splnil úkoly na zaměřovači a střelby ze vzduchovky. Kromě politického zajištění bojového výcviku se politická výchova měla zaměřit i na „živé stranické problémy“. Pod tímto názvem se skrývaly aktuální úkoly pětiletky, výroba nedostatkového zboží, seznámení se zásadami JZD atd. V neposlední řadě se měla zajistit kontrola provádění politicko-výchovné práce u jednotek milicí, kterou museli provádět i političtí vedoucí praporů a rot. Politická práce, tedy propagandistická přednáška nejhrubšího ražení počátku 50. let, se nesměla realizovat v kolektivu větším než četa (maximálně 30 milicionářů), patrně aby si příslušníci přednášenou tematiku důkladně osvojili.

Co se týkalo výcviku Osadních milicí, vyšší stranické orgány i útvary Pohraniční stráže, se kterými OLM spolupracovaly, indikovaly na základě zkušeností některé nedostatky. Osadním milicionářům chyběl kvalitní výcvik v používání krátkých palných zbraní a neprováděli dost důsledně kontrolu vozidel před nasazením do akce. Politický i výcvikový referát dospěl k názoru, že členové OLM by měli absolvovat kromě základního bojového výcviku ještě speciální, složený např. ze sebeobrany, per-lustrace osob a z pudové střelby, což mělo posílit „rozhodnost“ milicionářů v přímém použití krátké zbraně. Instruktoři tohoto výcviku měli pocházet z řad příslušníků PS. Vzhledem k častému nasazení členů OLM při akcích proti „agentům-chodcům“ doporučil politický i výcvikový referát zlepšení výstroje a výzbroje. Milicionáři měli dostat pláště do deště, gumové boty, kožíšky pro zimní období a krátké zbraně vedle již přidělených pušek. Politická výchova OLM se podle plánu bojové a politické přípravy měla více zaměřit na ostrahu hranic před „agenty“. Politické výchově se jednotky měly věnovat dvě hodiny měsíčně, což se však mnohde nedodržovalo. Přesto politický referát navrhl zvýšení na tři hodiny. Pro samotný bojový výcvik se vyčlenilo deset hodin měsíčně.

Tento plán politické a bojové přípravy představoval v podstatě první zachovaný dokument podobného rozsahu k plánům činnosti jednotek závodních a osadních Lido-vých milicí pro budoucí období. Začal se projevovat „čerstvý vítr“, který zavál s nástupem ambiciózního Jana Janulíka do čela Velitelství LM.

Nezahálely ani krajské bezpečnostní pětky, které si uvědomily, že početně zesílená struktura jednotek Lidových milicí představuje významnou ozbrojenou sílu v rámci kraje. V případě mimořádných událostí se tak mohly tyto útvary využít k nasazení do různých bezpečnostních akcí v koordinaci s ostatními ozbrojenými silami.

Počátkem ledna 1951 projednala KB-5 Ostravského kraje zprávu tamního krajského štábu LM a zhodnotila jeho práci po stránce náboru, kádrové politiky a politické výchovy zaměřené ke zlepšení kázně milicionářů.¹⁹⁸ Členové KB-5 si k diskusi pozvali představitele krajského štábu LM v čele s velitelem Malířem, po kterých chtěli objasnit vysoký počet zranění milicionářů v důsledku nesprávného zacházení se zbraní. KB-5 dále kritizovala nízké procento politicky vyškolených milicionářů (56 procent) a jejich „výchovu k nadřazenosti“, což omezovalo spolupráci milicí s StB. Dále se domáhala revize legitimací, požadovala zvýšení kázně členů LM a omezení fluktuace velitelů, protože kvapné splnění náborových čísel v posledních měsících roku 1950 se nutně muselo projevit na kvalitě kádru. Na druhé straně KB-5 uznala, že v poslední době se spolupráce milicí a krajského předsednictva strany zlepšila. Vedení KV LM v Ostravě všechny otázky a připomínky vysvětlilo a slíbilo vypracovat podrobnou zprávu o činnosti tamních jednotek.

Na další schůzi KB-5 v Ostravě počátkem května 1951 přednesl velitel milicí Malíř požadovanou zprávu. Uvedl, že se zvyšuje „ideologická a výcviková“ úroveň milicionářů mimo plánované čtyři hodiny měsíčně s pomocí nové komunistické propagandistické literatury a filmů. Dále Malíř omluvně podotkl, že důvody malé účasti funkcionářů při politických školeních spočívají v jejich zaneprázdněnosti dalšími stranickými funkcemi. KB-5 se proto usnesla, aby vedení krajských LM zintenzivnilo úsilí za účelem vyšší účasti milicionářů na politickém školení, a doporučila okresním bezpečnostním trojkám, aby věnovaly otázce milicí zvýšenou pozornost. Bezpečnostní odbor KV KSČ měl vznést na ÚV KSČ dotaz, zda by nebyla vhodná pravidelná účast velitele KV LM na schůzích KB-5 a analogicky i velitele OV LM na schůzích OB-3 k lepší koordinaci práce bezpečnostních složek. V dalších bodech se KB-5 usnesla, aby velitel StB ve dnech zvýšené pohotovosti v podnicích vždy navázal kontakt s velitelem KV LM v závodech a společně provedli opatření ke vstupu příslušníků StB do podniků. Jak je uvedeno výše, v minulosti se v Ostravském kraji staly případy, kdy milicionáři nepustili příslušníky Státní bezpečnosti do závodů, protože právě probíhala milicionářská pohotovost. Zpravodajské poznatky státněbezpečnostního významu získané od milicionářů se měly předávat veliteli závodní milice a dále přes OV LM k OV NB, případně KV NB v Ostravě.¹⁹⁹

198 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 38, a. j. 239, Zápis ze schůze krajské bezpečnostní pětky KSČ konané dne 5. ledna 1951 na krajském sekretariátu KSČ v Ostravě. Na této schůzi se rovněž projednávala tryzna za dne 22. 12. 1950 zemřelého poslance Viktora Linharta, resp. uložení urny v jeho rodné Kopřivnici. Do května 1950 Linhart vykonával funkci přednosty oddělení BP/9 v rámci MV.

199 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 38, a. j. 239, Zápis ze schůze krajské bezpečnostní pětky, konané dne 5. května 1951 na krajském sekretariátu KSČ v Ostravě.

Usnesení KB-5 dále reagovalo na vyčítavou zprávu Krajského velitelství StB v Ostravě o neexistenci zpravodajské spolupráce StB a LM. Výjimku představoval písemný styk podle aktuální potřeby, např. zasláním přípisu do rukou velitele LM. V opačném gardu milice v několika málo případech postoupily KV StB některá písemná dožádání. V roce 1950 došlo k narušení spolupráce tím, že milicionáři zasahovali do akcí zpravodajského rázu a teprve až po nezdaru případ nahlásili StB. V okresech se příslušníci StB obračeli na členy LM a požadovali různé informace. Do poloviny roku 1950 je milicionáři ochotně sdělovali, ale poté už to odmítali. Za účelem zlepšení spolupráce StB a LM se milicionáři měli na všech stupních seznámit se státněbezpečnostní službou, aby se mylně nedomnívali, že Státní bezpečnost případy nevyřizuje podle představ členů LM.²⁰⁰

Kooperace mezi LM a ostatními ozbrojenými složkami v Ostravském kraji představovala ve vývoji a zdokonalování činnosti milicí závažný problém. Vzhledem k tomu, že milicionáře materiálně a finančně z velké části zabezpečovalo právě MNB, zdál se jejich přezíravý postoj k StB na první pohled nepochopitelný. Na druhou stranu není pochyb o tom, že příslušníci StB vzhledem k vlastní „důležitosti“ považovali milicionáře za poslední článek na stupnici ozbrojených složek a nechovali k nim přílišný respekt, s čímž se milicionáři těžce smířovali. Ze vzájemného přehlížení vyplývaly antagonismy a nechuť ke spolupráci.

III. 8. Problémy řešené počátkem roku 1951

Patrně v souvislosti s prvním zatýkáním mezi významnějšími členy KSČ na podzim 1950 (Otto Šling ad.) se vynořila fáma k osobě samotného Rudolfa Slánského, kterou řešilo Velitelství LM i krajské velitelství StB v Liberci. Podle neoficiálních sdělení některých příslušníků StB z poloviny ledna 1951 souvisela pohotovost milicí nařízená KV LM na 26. ledna 1951 s osobou Slánského, který se údajně postavil s dalšími funkcionáři proti ÚV KSČ.²⁰¹ Tato „septanda“ se řešila přeřazením původce fámy – strážmistra StB – k útvaru Pohraniční stráže.²⁰²

Těžký zásah do ideologického přesvědčení řadových příslušníků bezpečnostních sborů včetně milicionářů však měl teprve přijít. Na přelomu let 1950 a 1951 vrcholil jeden z velkých střetů mezi vládnoucími komunisty. Na konci ledna 1951 došlo k zatýkání prakticky celého dosavadního vedení StB v čele s velitelem Osvaldem Závodským a náměstkem ministra národní bezpečnosti Josefem Pavlem, historicky prvním

200 Tamtéž, Členům bezpečnostní pětky, 4. 5. 1951.

201 Na Rudolfa Slánského (1901–1952) došlo v listopadu 1951, kdy byl zatčen a po vykonstruovaném procesu s tzv. protistátním spikleneckým centrem byl tento komunistický politik, který se sám významnou měrou podílel na zničení demokratické opozice v ČSR, o rok později v prosinci 1952 popraven.

202 ABS, 310-18-13, Vysvětlení přísl. StB o příčinách nařízené pohotovosti LM, 30. 3. 1951.

velitelem Lidových milicí v roce 1948. Tyto čistky se patrně na milicionářích ve větší či menší míře podepsaly. Bezpochyby však vnesly do jejich řad určité pochybnosti o smysluplnosti služby v LM. Komunistická propaganda musela vyvinout velké úsilí, aby upokojila přesvědčené straníky a zajistila do budoucna stabilitu jednotek i společnosti, kterou ovládala prostřednictvím represivních metod.

Další státobezpečnostní vyšetřování v souvislosti s činností LM vyvolal nebyvalý zájem příslušníka KV StB Žilina Lukačoviče (Lukačevič) o jmenný seznam tamních milicionářů. Lukačovič jej opakovaně požadoval po krajském veliteli LM v Žilině. Podezřelé okolnosti případu podnítily vyšetřování na Slovensku. StB se počátkem března 1951 musela tímto zájmem svého příslušníka zabývat, protože podle směrnic k utajení dat mohli podobné dotazy klást jen vyšší velitelé LM a jejich prostřednictvím vedoucí tajemníci strany. SNB ani StB neměly oprávnění zjišťovat nebo požadovat údaje o Lidových milicích.²⁰³ Jelikož krajský velitel LM i vedoucí tajemník Žilinského kraje David Lukačovič nejdříve odmítli, opatřil si tento orgán StB přípis krajského velitele StB Kubici, aby KV LM jmenné seznamy milicionářů vydalo. Podle Lukačoviče mělo KV StB v popisu práce zjišťovat informace přímo v závodech údajně za účelem prošetření spolehlivosti členů milicí na základě nařízení MNB. Velitel LM Janulík tuto aktivitu nahlásil náměstkovi MNB Baudyšovi.²⁰⁴ K vysvětlení zájmu Lukačoviče velitelství StB uvedlo, že mezi úkoly IV. oddělení KV StB patřila operativní obranná práce v LM, a podobné případy informačního zájmu se tedy mohly vyskytnout i v jiných krajích. Závěrem vedení StB upozornilo na tuto kauzu podřízené krajské útvary StB a tento způsob operativní práce zakázalo.²⁰⁵

Podobný, ba ještě větší zájem nejen o jednotky LM, ale dokonce i o SNB a StB projevil velitel útvaru Pohraniční stráž Znojmo. Objížděl příslušné velitele bezpečnostních složek v pohraničních okresech a žádal po nich, údajně na základě rozkazu MNB, údaje o dislokaci jednotek, o mobilizačních plánech, o počtu příslušníků, o výzbroji apod. Okresní velitelé LM, stejně jako krajský velitel, odmítli tyto informace podat, což Janulík zpětně schválil.²⁰⁶ Jak tento případ dopadl a zda vůbec proběhlo šetření „zvědavého“ velitele PS, není z dostupných materiálů známo.

Do třetice Státní bezpečností šetřený případ představoval kauzu okresního velitele LM ve Znojmě Františka Štiftera. Ze situační zprávy IV. sektoru velitelství StB z konce února 1951 vyplynulo, že Státní bezpečnost zaměřila svou pozornost na tohoto funkcionáře milicí, který se stýkal s milenkou podezřelou ze zpravodajské činnosti.²⁰⁷ Zprávy ke Štifterovi i dalším členům okresního štábu LM včetně některých funkcionářů z krajského štábu v Brně hovořily o zneužívání pravomocí a o pitkách a orgiích

203 Tamtéž, Zjišťování stavů LM, 2. 3. 1951.

204 Tamtéž, Zjišťování stavů LM – hlášení, 27. 2. 1951. Stanislav Baudyš (1906–1972), náměstek ministra NB ČSR 16. 1. 1951 – 14. 9. 1953.

205 Tamtéž, Zjišťování stavů LM – vyjádření, 7. 3. 1951.

206 Tamtéž, Štěch František, škpt., velitel PS útvaru Znojmo závady, 11. 6. 1951.

207 Tamtéž, Situační zpráva případu Štifter – závada ve štábu velitelství LM Znojmo, 24. 2. 1951.

pořádaných v bytě Štifterovy milenky. Kromě toho měl Štifter další „škrálop“, když se údajně hanlivě vyjadřoval o StB i SNB a rozhodl se odstranit nepohodlné příslušníky StB ze Znojma. Přitom údajně prohlašoval, že se stane vedoucím všech bezpečnostních složek na Znojemsku. Štifterovi přitížila okolnost, že jej dosadil do funkce bývalý předseda akčního výboru Národní fronty ve Znojmě, který se přátelil s tehdy již zatčeným Ottou Šlingem. Štifterova milenka měla být agenturně rozpracována KV StB Brno a činnost samotného Štiftera nadále sledována. V případě tohoto okresního velitele se patrně jednalo zřejmě „jen“ o jeho nezřízený způsob života. K rozpracování Štifterova případu StB navrhla použít spolehlivou spolupracovnici KV StB Brno za účelem navázání intimního poměru se Štifterem a získání informací k LM. Následně se mělo vyhodnotit, zda Štifter vyzrazoval informace i své původní milence podezřel z „protistátní činnosti“.²⁰⁸ O výsledku akce však dostupné archivní materiály nehovoří. V tomto případě šlo o evidentní zneužití služebních pravomocí vyplývajících z funkce okresního velitele LM a je zřejmé, že politický, resp. zpravodajský podtext kauzy zde StB indikovala jen s ohledem na náplň své práce.

S blížícím se třetím výročím Února, v podstatě nejvýznamnějším svátkem československých komunistů, proběhla důkladná příprava na oslavy i po bezpečnostní stránce. Z návrhu na rozkaz pro LM k výročí Února vyplývá, že jednotky milicí měly provést po dohodě s krajským nebo okresním tajemníkem KSČ své srazy v krajských a okresních městech dne 24. února 1951 odpoledne po pracovní době. Krajsí a okresní velitelé měli zajistit srazy podle přiložených pokynů. Milicionáři měli vyjít z mateřských závodů pokud možno v montérkách a s páskou LM na levém předloktí, s barety, puškou či samopalem, velitelé s pistolí, na předem určené seřadiště, kde se měli zformovat do pochodového útvaru. Ve stanovený čas, nejlépe s hudbou, se jednotky měly přesunout na náměstí, aby zaujaly sestavu podle místních podmínek. Po *Písni práce* měl krajský nebo okresní velitel přečíst rozkaz MNB, posléze měla zahrát hudba, případně milicionáři zazpívat hymnu. Po skončení oslav měly jednotky pochodovat zpět do svých závodů. Po dobu nástupu museli krajsí velitelé zajistit obranu závodů podle příslušných plánů. Pohraniční kraje kromě toho vyhlásily od soboty 24. 2. do pondělí 26. 2. pohotovost úderných oddílů v síle dvě čety na kraj. V okresních městech s nevýznamnými jednotkami LM se měla zajistit posila útvarů milicí z nejbližších okresů s vyšším stavem. Zároveň rozkazu apeloval na krajské velitele LM, aby pro zdárný průběh oslavy nezapomněli na nácvik revolučních písní, protože „*zpěv sbližuje diváky s pochodujícími jednotkami a vytváří srdečné prostředí*“.²⁰⁹ Tento návrh však kolegium MNB doporučilo dva týdny před oslavami přepracovat.²¹⁰ Přestože se realizovaný plán účasti milicí na oslavách od původního návrhu mírně lišil, podobný průběh každoročních únorových oslav zažívalo každé větší město. Propagandistický záměr akcí spočíval jednak ve zvýšení respektu

208 Tamtéž, Návrh opatření, 26. 2. 1951.

209 ABS, f. A2/1, i. j. 35, Návrh na rozkaz pro LM k výročí únorových dnů, 8. 2. 1951.

210 Tamtéž, Zápis ze 6. schůze bezpečnostního kolegia dne 8. února 1951.

k „nositelům tradic Vítězného února“, za které se milice považovaly, a jednak v demonstraci síly, jež měla „umravnit“ část obyvatel nespokojených s totalitním režimem.

Antipatie mezi stranickými a bezpečnostními složkami na okresní úrovni lze přiblížit na průběhu slavnosti dne 24. února 1951 v Dačicích, kde se podobně jako v ostatních městech konal slavnostní sraz milicionářů z celého okresu. Akce se kromě veřejnosti zúčastnily delegace SNB a armády. V okamžiku, když na tribunu vystoupil vedoucí tajemník OV KSČ, celá delegace armády demonstrativně opustila své stanoviště, což vzbudilo neklid mezi přítomnými. Nedaleko na vyvýšeném stanovišti za zády hovořícího řečníka posléze důstojníci kouřili a hlasitě se bavili. Teprve na zákrok člena krajského štábu LM se členové armádní delegace zklidnili. Jelikož výše uvedenou událost hodnotili přítomní jako „hrubé narušení“ průběhu oslavy, krajské velitelství LM v Jihlavě tuto událost nahlásilo. MNO případ nekázně svých důstojníků v Dačicích přešetřilo a šest podporučíků, z nichž dva byli členové KSČ, kázeňsky potrestalo.²¹¹

Patrně v souvislosti s dozvuky zatčení Šlinga, Švába, Švermové a dalších významných komunistů na podzim 1950 došlo na zasedání ÚV KSČ někdy v první polovině března 1951 k přednesu obsáhlého politického referátu pro přítomné vedoucí příslušníky LM. Zpráva z pohledu komunistické totalitní ideologie hodnotila a glosovala aktuální politickou situaci. Řečníkem byl zřejmě Jan Janulík, který milicionáře současně připravoval na blížící se vystoupení a přehlídky v rámci květnových výročí. Janulík mj. kritizoval zakládání jednotek milic na úřadech a na ministerstvech a zmínil řadu dalších problémů, jako např. plýtvání s finančními prostředky na jídlo apod.²¹²

Kolegium MNB se zjara 1951 začalo zabývat Janulíkovými podněty a nápady na zlepšení činnosti Lidových milicí. V polovině března 1951 rozhodlo neprodleně přistoupit ke kádrovému prověření pracovníků Velitelství LM a krajských funkcionářů LM a dále připravit návrh školy instruktorů pro výcvik členů Osadních milicí. Projednalo také výpomoc armádních instruktorů při výcviku LM. Dále akceptovalo plán na velitelské obsazení jednotek milicí k přehlídce ozbrojených sil, která se měla konat 6. 5. 1951 v Praze. V neposlední řadě schválilo návrh na uspořádání výcvikového kurzu pro krajské výcvikové referenty, krajské politické vedoucí a krajské operační referenty LM ve středisku v Dobříčanech u Žatce v druhé půli března 1951.²¹³ Výcvik se měl uskutečnit jednak z důvodu zjištění závažných nedostatků při strážní službě LM v době pohotovosti a jednak z důvodu ne vždy správně pochopeného nového výcviku. V neposlední řadě se měli milicionáři s ohledem na blížící se přehlídky seznámit se základy nového pořadového výcviku i výcviku se zbraní.²¹⁴

211 *ABS*, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Hlášení závad ze srazu LM v Dačicích, 3. 3. 1951.

212 *ABS*, f. A2/1, i. j. 38, Zápis z 8. schůze bezpečnostního kolegia dne 14. 3. 1951.

213 Součástí návrhu byl i podrobný denní rozvrh.

214 *ABS*, f. A2/1, i. j. 38, Zápis z 8. schůze bezpečnostního kolegia dne 14. 3. 1951.

Na další schůzi kolegia MNB dne 18. dubna 1951 se projednávalo několik bodů LM, které opět předložil velitel Janulík.²¹⁵ Mezi diskutované otázky patřil návrh *Dobrovolného řádu Lidových milic*, dále osnova plánu ústředních výcvikových středisek pro milicionáře, likvidace nehod při výkonu služby milicí, personální průzkum vedoucích členů milice na krajských velitelstvích a konečně i poměrně bizarní námět tvůrců z Československého státního filmu na hraný dokumentární film *Bdělost a ostrážitost* s překvapivým rozuzlením o skrytě prováděných kontrolách ze strany milicionářů v závodě. Janulík se svými návrhy u kolegia příliš neuspěl a musel plán výcvikových středisek stejně jako *Dobrovolný řád Lidových milic* přepracovat. Ani konkrétní předložený námět k filmu kolegium neschválilo, i když souhlasilo s další prací na tématu k Lidovým milicím. Výsledek personálního průzkumu na velitelství v krajích měl Janulík předložit do dvou týdnů.²¹⁶

Jediný kolegiem schválený bod se týkal likvidace nehod při výkonu služby milicionářů, předložený dr. Lukešem. Ze zprávy o dvou typických případech právní likvidace nehod se dozvídáme, že v květnu 1949 při neopatrném zacházení se zbraní zastřelil jeden příslušník LM z Pelhřimova druhého, za což ho okresní soud odsoudil na tři měsíce s tříletou podmínkou. Vdova po zastřeleném dostávala vdovskou penzi od pojišťovny a pojišťovna vymáhala refundaci po viníkovi. Ve druhém předloženém případě došlo v květnu 1949 při pohotovosti v brněnské teplárně k podobnému incidentu, kdy však zůstal poškozený milicionář trvale invalidní – náboj mu proletěl hrudníkem a zůstal v páteři. Okresní soud odsoudil viníka na čtrnáct dní podmíněně, invalidní milicionář ho však také žaloval o finanční náhradu. Dr. Lukeš k oběma případům uvedl, že oba „soudruzi“ své neopatrnosti litovali a v souvislosti s řešením těchto případů již hodně zakusili. Pravděpodobná exekuce jejich platu by jistě nezvýšila jejich produktivitu, protože mzdu by pohltily z větší části exekuční výměry pojišťovny a soudu. Podle Lukeše se měl také zvážit ohlas těchto žalob mezi ostatními milicionáři. Kromě těchto dvou typických nevyřízených případů došlo v roce 1950 k dalším vážnějším nehodám, které se vyřešily dohodou na místě: ztráta oka – 3x, průstřel hrudníku – 1x, uražení chodidla – 1x, průstřel kotníku – 1x, průstřel nohy – 1x. Kolegium schválilo návrh, že zástupci MNB projednají s Ústřední národní pojišťovnou, aby likvidace případů v souvislosti s výkonem služby LM projednávala jen centrála pojišťovny. V kauzách, které zasluhovaly „ochranu“, by pojišťovna nepožadovala po MNB ani po milicionářích refundaci, s čímž zástupce pojišťovny předběžně souhlasil. Ve všech případech, které se měly „chránit“, měla pojišťovna vyplatit poškozeným jednorázovou pomoc podle příslušného zákona podobně jako v případech příslušníků SNB, ale pouze s podmínkou, že poškození nebo pozůstalí by se písemně vzdali všech nároků proti členům LM i proti

215 ABS, f. A2/1, i. j. 1853, Referát pro krajské velitele a krajské politické vedoucí Lidové milice ze zasedání Ústředního výboru ÚV KSČ, březen 1951.

216 Písemný materiál z této schůze kolegia MNB obsahuje stručné strukturované životopisy vedoucích pracovníků velitelství milicí působících ve většině jednotlivých krajů ČSR.

státu. Tento přístup k řešení škod způsobených členy LM ve službě jasně dokazoval, že v případě milicionářů nešlo o obyčejné občany, ale o osoby vyšší kategorie, jimž podle okolností mohlo být a také bylo leccos odpuštěno.

Pro následující schůzi kolegia MNB předložil Janulík v květnu 1951 technické návrhy – jednalo se o úpravu služebního slibu, průkazu a razítek LM.²¹⁷ Do té doby každý milicionář po skončení šestiměsíční zkušební doby manifestačně prohlásil „svoji vůli bránit lidově demokratické zřízení“. Podepsaný text slibu tvořil součást personálního materiálu člena LM. Vzhledem ke vzniku MNB navrhl Janulík mírně pozměnit text vyhlášky MV č. 975 ze září 1949 o slibu LM. Sousedství „ministra vnitra“ mělo nahradit „ministra národní bezpečnosti“. Do průkazů členů LM, které sloužily ke kontrole milicionářů např. v době pohotovosti nebo při akcích, se již v minulosti zařadila rubrika „zbrojní pas“ pro soukromé zbraně milicionářů. Hlavní důvod tohoto kroku spočíval v nutnosti ozbrojení příslušníka LM i v době mimo službu. Druhý důvod k zavedení rubriky představovala snaha po evidenčním podchycení kořistných a upomínkových zbraní z válečné doby. Zřízením MNB rovněž vyvstala formální nutnost vydání nových průkazů. Kolegium se usneslo, aby Velitelství LM projednalo Janulíkovy návrhy se sekretariátem ÚV KSČ. Z návrhu mělo být vyškrtáno označení MNB, což by jinak patrně asociovalo úzkou propojenost s bezpečnostními složkami, a eventuálně se měl vypracovat nový text slibu LM. Rovněž na razítcích LM se měl podle sovětského vzoru objevit srp a kladivo místo státního znaku. Jednotlivé složky se měly oficiálně označovat Velitelství LM v Praze, Krajské velitelství LM v... a Okresní velitelství LM v...²¹⁸

Dokončení technických úprav vždy znamenalo, že si provedené změny museli uvědomit a zažít i řadoví milicionáři působící v jednotkách, kteří se s průkazkami a otisky razítek setkávali ve svých dokumentech. Představovalo to pro ně signál, že znovu došlo k reorganizaci nebo změně, kterou museli vzít na vědomí.

III. 9. Stabilizace situace na krajských velitelstvích LM

Přestože chtěl Janulík po svém nástupu podstatně zlepšit fungování Lidových milicí na všech úrovních, zpočátku jen poodkrýval ne zcela ideální situaci, která panovala zejména na krajských a okresních velitelstvích. Nedobré poměry se samozřejmě odrážely ve fungování řadových útvarů v závodech. Díky zvýšenému zájmu krajských výborů KSČ o činnost jednotek se situace postupem času stabilizovala, respektive docházelo k odhalení většiny pochybení. K tomu pomohly i personální změny na velitelských postech. Zejména střediska s největší koncentrací milicionářů – Pražský a Ostravský

217 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 28, a. j. 184, Materiál pro schůzi kolegia dne 11. května 1951. Služební slib, průkaz a razítka LM, 10. 5. 1951.

218 *ABS*, f. A2/1, i. j. 46, Zápis ze 16. schůze kolegia MNB dne 11. 5. 1951.

kraj – měla představovat „výkladní skříň“ krajských velitelství milicí v totalitním Československu.

Krajské velitelství LM v Ostravě v roce 1951 rekapitulovalo činnost milicí a poukázalo na problémy, které se tehdy na území kraje vyskytly. Politický referent KV LM zpracovával každý měsíc podle směrnic velitelství LM v Praze politickou výchovu, jejíž náplň spočívala v diskusích mezi členy jednotek. K doplnění znalostí v tomto oboru se milicím prodávala komunisticky zabarvená literatura a promítaly vojensko-politické filmy, o kterých milicionáři následně diskutovali. Každý měsíc krajský štáb svolával sraz okresních politických pracovníků z důvodu jejich kontroly, vzájemné výměny zkušeností a předávání nových pokynů. Více než polovinu dnů v měsíci prováděl krajský politický vedoucí kontrolu přímo v jednotkách závodů. Tato systematická výchova zvyšovala „ideologickou vyspělost“ členů LM a údajně se odrážela ve vyšší účasti na vojenském výcviku, jež však stále dosahovala jen průměrných hodnot. Zdaleka ne všichni kraje, okresní ani závodní funkcionáři milicí plně pochopili podle KV LM význam milicí. Tento nedostatek se postupně odstraňoval prostřednictvím nově jmenovaných vedoucích okresních tajemníků. Každé dva měsíce se konalo dvoudenní výcvikové školení okresních velitelů, výcvikových referentů a velitelů praporů. Spolupráce ostravských milicí s bezpečnostními složkami se údajně značně zlepšila, zejména od společně zajišťované oslavy Dne horníků v září 1950, jíž se zúčastnil i prezident Gottwald. I při menších akcích se kooperace osvědčila, až na okresy Nový Jičín nebo Vítkov. Bezpečnostní zajištění v historii ostravského regionu dosud největších oslav 1. máje údajně proběhlo bez komplikací. Potíže ve spolupráci se objevovaly v případě složky KV StB hlavně u bezpečnostních referentů, kde se projevovala „viditelná nadřazenost a určité resortnictví“. Nejvíce to pocítil podnik Vysoké železářny Klementa Gottwalda, kde bezpečnostní referenti nechťeli pustit do závodu zásobovače milicí, když stěhoval zbraně do nového skladiště. Koncem dubna 1951 se stalo, že bezpečnostní referenti svolávali všechny velitele jednotek LM, aniž o tom uvědomili okresní velitele LM. Objevily se i případy, kdy se příslušník StB navzdory směrnícím LM dotazoval na početní stav milicionářů v závodech i na jiné údaje, jak se již stalo v Žilině.²¹⁹

Krajská bezpečnostní pětka v Praze v polovině března 1951 projednávala zprávu o stavu Lidových milicí, kterou přednesl zástupce krajského velitele LM Náprstek. Konstatoval, že se podstatně zlepšila spolupráce milicí a stranických orgánů. Po personálních změnách se počet členů krajského štábu ustálil na sedmi osobách pod Náprstkovým vedením, pouze jeden ze „soudruhů“ však údajně ještě „nedorostl na funkcionáře krajského formátu“. Podobně jako v Ostravském kraji i KV LM v Praze předávalo (čtvrtletně) plány z Velitelství LM na okresy a jednotky. Z KV LM pravidelně zajižďelo šest funkcionářů do okresních štábů, se závodními jednotkami však kontakt téměř

219 ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Krajské velitelství Lidové milice Ostrava, nedatováno (1951).

neexistoval. Program výcviku milicionářů se oproti roku 1950 rozšířil a prováděl podle „sovětského vzoru“, což mělo údajně „u soudruhů skvělou odezvu“. Náprstek současně upozornil na některé omyly, které se vyskytly při strážní službě. V případě potřeby mohly Lidové milice Pražského kraje mobilizovat téměř všechny svůj stav během dvou až tří hodin za použití dálkopisu a telefonních linek KV NB. Nábor do milicí splnila Praha na 98,3 procenta. Náprstek se zmínil o uspořádaných srazech k výročí Února, které zpravidla s ohledem na početně menší provázané jednotky dopadly lépe ve venkovských okresech než přímo v Praze.

Po přednesu zprávy Náprstek čelil dotazům. V milicích podle něj neexistuje případ nečlena KSČ, každý musí být spolehlivým straníkem. Co se týkalo evidence zbraní, pověřený funkcionář prošel všechny závody, kde prováděl instruktáž a založil kartotéku zbraní. Styk s oddělením BP/9 se jevil jako poměrně dobrý. KV LM však ještě chyběla dostatečná náplň pro svoji práci, kterou od BP/9 očekávalo. V diskusi byla zdůrazněna nutnost koordinace mezi složkami LM, SNB a StB. Ke střeleckému výcviku milicionářů se mohlo využít pouze sedm broků do vzduchovky na osobu a měsíc. Přítomní řešili zneužívání existence LM, neboť např. na Ústředním národním výboru hl. m. Prahy milicionáři každou noc suplovali službu vrátných. Jeden z diskutujících zmínil potřebu úzké spolupráce LM a VB, podobně jako v jiných „lidově demokratických“ zemích, kde tamní milice vykonávaly v podstatě službu československé Veřejné bezpečnosti. Závěrem diskuse další debatér konstatoval, že milice se dosud nestaly tak „vyspělým politickým tělesem“, jakým měly být. KB-5 se v otázce LM mj. usnesla, že krajský štáb se rozšíří o politické pracovníky, a požadovala, aby na její srazy docházel zástupce Velitelství LM.²²⁰

O více než pět měsíců později krajská bezpečnostní pětka v Praze vyjádřila svou nespokojenost se zjištěným stavem jednotek. V srpnu 1951 KB-5 Pražského kraje projednala aktuální zprávu o Lidových milicích předloženou velitelem štábu Náprstkem. Výsledky předchozí práce s LM se jevily jako tristní. Političtí pracovníci v okresech věnovali Lidovým milicím jen velmi málo pozornosti. Tamní velitelé vykonávali svou funkci v LM jako druhořadou, protože se věnovali instruktorské činnosti apod. Další problém představovala skutečnost, že většina velitelů v okresech patřila mezi zaměstnance MNB, které neumožňovalo dlouhodobé internátní školení. „Soudruzi“ tak údajně „politicky stagnovali“ místo toho, aby se vzdělávali v marxismu-leninismu, což se následně negativně projevovalo i v jednotkách. Velitel Náprstek si stěžoval na dvojkojnost některých akcí a dále na to, že okresní funkcionáři velmi často používali milice pro jejich snadnou mobilitu i v těch případech, kdy to nebylo zapotřebí.

Antonín Novotný připomněl, že milice nesmějí zahájit akci, aniž ho o tom uvědomily, stejně jako okresní LM nemohly zasahovat bez vědomí krajského velitelství. Přítomní členové KB-5 se v diskusi shodli v názoru, že okresní štáby milicí tvoří těžko

220 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 28, a. j. 184, Zápis ze zasedání krajské bezpečnostní pětky dne 13. 3. 1951.

proniknutelné kolektivy. Jejich příslušníci údajně nevykazují politickou činnost, nepřijímají jiné funkce než v milicích a často nedocházejí na schůze základních stranických organizací. Podle Novotného bránili okresní funkcionáři odchodu milicionářů do vyšších funkcí a „zapomínají na to, že jejich posláním je v první řadě dodávat straně spolehlivé a schopné soudruhy, zejména do bezpečnostních složek“.²²¹ Snaha o omezení vysoké fluktuace funkcionářů milic se tedy nesetkala s pochopením A. Novotného. Na základě těchto skutečností Novotný rozhodl, že celou záležitost včetně školení velitelů LM projedná se zástupci MNB.

Z výše uvedeného poměrně zřetelně vyplývá, jak dalece se lišil názor Velitelství LM od názoru krajského tajemníka a současně velitele milic v kraji, který chtěl tyto jednotky využívat pouze jako základnu k výchově kádrů do řádných bezpečnostních sborů.

Kolegium MNB na své schůzi počátkem června 1951 projednalo dva důležité body týkající se milic.²²² Řešilo jednak personální návrhy vyplývající z prověrky vedoucích činitelů Velitelství LM v Praze i v krajských velitelstvích v celé republice a jednak návrh *Dobrovolného řádu Lidových milic*. V podkladu nového řádu kolegium navrhlo drobné obsahové změny, stylistické úpravy a v neposlední řadě zkrácení názvu pouze na *Řád Lidových milic*. Janulík tedy musel připravovanou normu již podruhé přepracovat. Vzhledem k výsledkům v březnu 1951 zadané prověrky placených krajských funkcionářů i hlavního velitelství milic navrhlo kolegium určité změny. Ve vedení krajů doporučilo z důvodu větších či menších „kádrových škraloupů“ vyměnit velitele následujících krajů: Gottwaldov – Rudolf Horčic,²²³ České Budějovice – František Nekola, Liberec – František Kupec, Brno – Oldřich Gregor, Košice – František Macko, Prešov – Vojtěch Reich. Návrhy na nové obsazení předložilo sekretariátu ÚV KSČ. V plném rozsahu kolegium schválilo plán personálních změn na Velitelství LM v Praze, kde mělo čtrnáct pracovníků zůstat na svých postech, z MNB měli odejít dva funkcionáři a další – Alois Kotva, paradoxně pozdější velitel LM – měl být přerazen na méně důležitý úsek.²²⁴ Kolegium se rovněž usneslo provést kontrolu kádrů na velitelství krajů, okresů i závodů a v neposlední řadě komisionálně zkontrolovat zabezpečení skladů výzbroje, aby se v řadách milicionářů nenacházelo více zbraní a munice, než přísluší danému stavu.

Důvod radikální obměny na postech některých krajských velitelů spočíval pouze v nejasnostech či drobných „kádrových škraloupech“ jednotlivých osob a nezabýval se jejich předpoklady k výkonu zastávané funkce. Tuto domněnku dokládá i skutečnost, že dva kolegiem odstavení funkcionáři, A. Kotva a R. Horčic, se později stali celostátními veliteli, resp. náčelníky štábů Lidových milic.

221 Tamtéž, Zápis ze schůze KB 5, která se konala dne 21. 8. 1951.

222 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. A2/1, i. j. 49, Zápis z 19. schůze kolegia MNB dne 6. 6. 1951.

223 V případě Rudolfa Horčice se jednalo o pozdějšího dlouholetého náčelníka štábu velitele LM v Československu.

224 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. A2/1, i. j. 49, Zápis z 19. schůze kolegia MNB dne 6. 6. 1951. Písemný materiál obsahuje poměrně podrobné životopisy jednotlivých prověřovaných krajských velitelů LM a funkcionářů Velitelství LM včetně Janulíka i s personálními závěry, resp. návrhy na ponechání ve funkci nebo odvolání. Místa

III. 10. Mimořádné události z druhé poloviny roku 1951

V druhé polovině roku 1951 se v životě Lidových milicí projevovalo několik nestandardních událostí a případů většinou negativního rázu. Z nich si lze udělat hrubou představu o spektru problémů a mnohdy výjimečných aktivit, jež některé jednotky provozovaly.

Poměrně bizarní případ představoval vznik jednotky LM v červnu 1950 na Lékařské fakultě v Hradci Králové. Oddíl se skládal z jedenadvaceti milicionářů, z toho sedm pomocných sil (topič, zřízenec, údržbář atd.), sedm studentů, pět úředníků a dva lékaři. Velitelem jednotky se stal údržbář, ale hlavní slovo měl děkan fakulty, člen KSČ, který však údajně jednal „proti linii strany“. Na fakultě byly zjištěny „závady“ kriminálního (zpronevěra) i personálního (potlačování „dělnických kádru“) charakteru a další nedostatky, jimiž se zabývaly orgány StB. Po dohodě s vedoucím tajemníkem KV KSČ a velitelem LM Janulíkem došlo v květnu 1951 k rozpuštění tohoto útvaru.²²⁵

Dalšího nestandardního jevu si při kontrole práce LM všiml krajský výbor KSČ v Liberci. Tamní KV LM i jednotlivá OV LM totiž rozprodaly za celý rok 1951 knihy v hodnotě jeden milion korun, což enormně zatěžovalo milicionáře a odvádělo je od jejich úkolů. Tento způsob distribuce knih se jevil jako zbytečné plýtvání sil milicionářů s ohledem na skutečnost, že KV KSČ měl v celém kraji vlastní prodejní střediska.²²⁶

Čeští milicionáři se zapojili do brigádnické činnosti během výstavby železniční trati na východním Slovensku. Hlavní Velitelství LM v Praze vyhlásilo „bojovou výzvu“ ke členům milicí v českých zemích, aby ze své standardní dovolené věnovali od konce června vždy jeden týden na stavbu tratě Družby na Slovensku. K výzvě se přihlásilo 40 000 příslušníků LM, kteří se měli uvedené brigády postupně v devíti týdenních etapách zúčastnit.²²⁷ Na stavbě se projevila řada problémů hraničících údajně se „sabotáží“, na což členové LM vícekrát upozorňovali. Např. milicionáři z turnusu pořádaného koncem července 1951 předali posléze kanceláři R. Slánského rezoluci o „závažných nedostacích“ na této stavbě. Kritizovali zejména zásobování potravinami a materiálem,

velitelů tří krajských velitelství LM nebyla v té době obsazena (Praha, Ústí nad Labem, Olomouc). Velitelem LM na Slovensku byl poslanec NS Jan Horár. Přijímání do všech placených funkcí LM se provádělo na základě personálních materiálů kandidátů, pokud byl jejich obsah nezávadný, dalo souhlas k přijetí předsednictvo OV KSČ, takto schválený materiál pak byl uložen v kádrovém oddělení KV KSČ a materiál získaný KV KSČ se zaslal na Velitelství LM do Prahy s vypracovaným návrhem a schválením předsednictva KV KSČ. Konečný souhlas ke schválení dal kádrový odbor MNB po předložení návrhu VLM. Na Slovensku probíhalo do října 1950 přijímání do placených funkcí bez předložení personálního materiálu a konečného schválení LM v Praze. Kádrové zhodnocení krajských velitelů v českých zemích bylo v minulosti provedeno bezpečnostním oddělením sekretariátu ÚV KSČ, kde bylo také uloženo.

225 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 43, a. j. 328, Vážený soudruhu, 24. 5. 1951.

226 *ABS*, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Dopis KV KSČ v Liberci adresovaný organizačnímu sekretariátu ÚV KSČ, 11. 3. 1952.

227 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 43, a. j. 328, 16. 6. 1951.

oblast využití strojů, byrokratický styk s nadřízenými orgány atd.²²⁸ Přítomnost brigádníků LM měla údajně pozitivní vliv, protože dali svým „výborným postojem k práci“ příklad stálým zaměstnancům a pomohli „odhalit některé živly“. Navzdory této proklamaci se na stavbě rozšířila fáma, že za osoby brigádníků se vydávali převlečení příslušníci StB, což vyvolalo strach stálých civilních zaměstnanců, a v důsledku toho odmítali přijímat odpovědné funkce.²²⁹

Zapadlé vsi na Slovensku se slabým vlivem komunistické strany představovaly pro tamní milicionáře rizikovou oblast. Patrné je to z incidentu s vesničany z obce Prochoť na středním Slovensku. Rok po událostech ve Vyšné a Nižné Šuňavě byli napadeni milicionáři i zde. Lidové milice z obce Nováky o síle 58 mužů prováděly ve dnech 14. až 15. července 1951 dvoudenní cvičení se zbraní v terénu. Nad ránem zadrželi dva milicionáři v lese „podezřelého“ muže, který nesl nádobu s pálenkou. Jelikož se členové LM domnívali, že jim tento člověk lže o původu pálenky, chtěli ho odvést na stanici SNB. Muž je údajně ohrozil kamenem, a jeden milicionář ho proto střelil do prsou. Velitel praporu LM po zjištění okolností poslal za zraněným vesničanem zdravotníky, kteří jej však nenašli. Vydali se tak do blízké obce Prochoť, odkud dotyčný muž pocházel. Bratr zraněného mezitím zmobilizoval celou vesnici. Místní obyvatelé v počtu 150 až 180 osob zdravotníky LM napadli a odzbrojili. Jednoho z milicionářů dokonce zadrželi.

Souhrnná zpráva o incidentu uváděla, že velitel praporu milicí se dopustil několika zásadních pochybení. Cvičení nařídil bez souhlasu krajského velitele a nechal útvar svévolně překročit hranice kraje. KV LM proto navrhlo zbavit velitele praporu funkce a vyloučit ho z LM, stejně jako milicionáře, který použil zbraň proti vesničanovi, a dále na oba podat trestní oznámení. Za účelem odstranění chyb byla svolána schůze okresních velitelů LM, jimž měl tento incident sloužit jako varovný příklad.²³⁰

Janulíkova jednoznačná reakce na událost u obce Prochoť spočívala ve vydání rozkazu ze dne 18. 7. 1951 týkajícího se plánovaných cvičení Lidových milicí. Janulík v rozkazu zdůraznil, že někteří velitelé ve snaze o zdokonalení bojové pohotovosti způsobili svými akcemi mezi občany rozruch a paniku, zejména při nočních cvičeních za použití střeliva a dělbuchů, kontrolou průkazů, osob a aut. Aby se tomu předešlo, nařídil okamžitě zákaz používání cvičného střeliva a dělbuchů, kontrolování osob a vozidel z cvičných důvodů a jakékoliv samostatné akce s použitím ostrého střeliva s výjimkou plánované střelby. Krajským velitelům zdůraznil, že zodpovídají za dodržování výcvikového programu a okamžité hlášení všech důležitých událostí týkajících se LM, akcí, zranění nebo násilných úmrtí milicionářů, krádeže zbraní, ztráty dokumentů apod. Za nesplnění tohoto rozkazu hrozilo kázeňské řízení.

228 Tamtéž, Resoluce, 10. 8. 1951.

229 Tamtéž, Vážený soudruhu, 16. 8. 1951.

230 Tamtéž, Nedovolený postup lidové milice v Novákách, 14. 7. 1951. K případu se vyjádřil i krajský prokurátor (NA, f. „Klosův archiv“, balík. č. 185, Ludová milícia – použitie zbraní, 18. 7. 1951.) a velitelství StB (ABS, 310-18-13, Shluknutie obyvateľstva v obci Prochoť – šetrenie, 15. 8. 1951).

Závěrem připomněl, že aktuální úkol LM v tomto období spočívá v pomoci JZD a státním statkům v urychlené sklizni.²³¹

Vzhledem k neuspokojivému stavu, resp. nedodržování rozkazu v oblasti nasazování milicionářů do akcí zaslalo Velitelství LM všem podřízeným krajským velitelstvím v druhé polovině července 1951 nový, upřesňující pokyn. Do stanoveného termínu totiž pouze dvě krajská velitelství LM seznámila s Janulíkovým rozkazem své vedoucí krajské tajemníky a nahlásila splnění tohoto úkolu. Navzdory striktnímu rozkazu opět došlo k většímu nasazení milicí do akcí bez předchozího souhlasu krajského tajemníka a bez oznámení akce Velitelství LM. Z výroby se tak odčerpalo značné procento pracovníků. VLM opětovně zdůraznilo, že milice nesmějí provádět bez souhlasu vyšších stranických orgánů samostatné akce a bezpečnostním složkám mohou milicionáři vypomáhat jen v naléhavých případech. Krajsští velitelé museli každou ozbrojenou akci hlásit na Velitelství LM, za což osobně zodpovídali. O každém nasazení rozhodoval krajský vedoucí tajemník s krajským velitelem milicí za souhlasu VLM. V případě časové tísně rozhodoval o akci kratší než šest hodin krajský tajemník. VLM však o ní muselo být neprodleně informováno. Krajské a okresní bezpečnostní složky SNB, StB a PS mohly žádat milice o výpomoc pouze prostřednictvím krajského vedoucího tajemníka. Krajsští velitelé milicí o nasazení do akce sami nerozhodovali. Akce většího rázu schvalovaly vyšší stranické orgány, ministr národní bezpečnosti a velitel LM. Za nedodržování toho rozkazu hrozil Janulík opět kázeňským řízením.²³²

Z nečetných dokumentů vyplývá, že větší akce za účasti milicí byly posléze skutečně ministroví národní bezpečnosti L. Kopřivovi hlášeny. Jako příklad poslouží případ, kdy v polovině října 1951 neznámé osoby odcizily ze špatně zabezpečené zbrojnice LM v podniku Elektrárna Aš šest pušek a 180 nábojů. Neúspěšné akce na jejich dopadení se účastnilo dvacet milicionářů spolu s příslušníky Pohraniční stráže.²³³

Při celorepublikové pohotovosti v souvislosti s výročím 28. října 1951 došlo k několika událostem hlášeným Janulíkem ministru Kopřivovi. V sobotu 27. 10. byl na žádost krajského velitele StB nasazen prapor LM o 110 členech v okrese Jablonec k ostraze státní hranice s Polskem pro zajištění „záškodníků“, kteří byli chyceni při přechodu do ČSR. Zpráva o nasazení milicí, s nímž krajský vedoucí tajemník dodatečně souhlasil, přišla na hlavní Velitelství LM až v neděli ráno. Pokračování rozjeté akce VLM povolilo.

V prostoru Valtic zadrželi rovněž v sobotu 27. 10. 1951 tamní milicionáři dvojici mužů, kteří se pokusili o ilegální přechod hranice. K podobnému zásahu došlo na jižní Moravě v obci Hrušovany o den později. Třetí hlášený případ představoval zranění způsobené průstřelem plic bez ohrožení života, které utrpěl velitel čtyř LM v Kladně

231 *ABS*, 310-18-13, Vojenské cvičení LM – rozkaz, 18. 7. 1951.

232 Tamtéž, Lidová milice – přikazování úkolů – rozkaz 2, 18. 7. 1951.

233 *ABS*, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Použití LM v akci – hlášení 18, 17. 10. 1951. Zcizení pušek v okrese Aš, 18. 10. 1951.

při instruktáži s pistolí. V ostatních krajích včetně Slovenska proběhla velitelská pohotovost klidně a bez mimořádných událostí.²³⁴

Jindřich Kotal, nově již ve funkci náměstka ministra národní bezpečnosti, zaslal Velitelství VB (na vědomí i Velitelství StB) počátkem listopadu 1951 závazný postup při vyšetřování trestných činů spáchaných milicionáři ve službě. Tyto instrukce měly zajistit kontrolu celého průběhu vyšetřování trestného činu ze strany funkcionářů Lidových milicí, kteří tak mohli vyšetřování i jeho výsledek svým postojem ovlivnit. O veškerých krocích, počínaje podáním trestního oznámení, mělo být vyrozuměno Velitelství LM při MNB. Ve spise se musela zřetelně vyznačit skutečnost, že se v osobě pachatele jednalo o člena LM, a vše muselo podléhat režimu „Tajné“. Při vyšetřování činu museli příslušníci SNB postupovat v úzké součinnosti s příslušným velitelem milicí a vyžádat si i jeho vyjádření. Předpokládalo se, že by se tento postup aplikoval zpravidla na nedbalostní trestné činy (ublížení na zdraví z nedbalosti, neopatrné zacházení se zbraní, neopatrná jízda motorového vozidla, ohrožení státního tajemství, porušení povinné bdělosti při styku s nepovolanými osobami apod.).²³⁵

Tímto způsobem se z milicionářů stávali privilegovaní občané, na které se nevztahoval standardní postup trestních řízení.

Na sobotu 10. listopadu 1951 odpoledne vyhlásil J. Janulík cvičnou mobilizaci 3. stupně (ostraha závodů) jednotek LM v patnácti pražských okresech za účasti vedení milicí včetně okresních velitelů, kteří dohlíželi na průběh. Cíl cvičné mobilizace spočíval v přezkoušení mobility jednotek v Praze.²³⁶ Na 23. listopadu se plánovalo zasedání všech krajských velitelů, politických vedoucích a výcvikových referentů LM v budově MNB v Praze-Bubenči, kde měla být slavnostně předána standarta hlavního velitelství LM vítěznému kraji v soutěži ostré střelby za rok 1951.²³⁷

První problémy se zbraněmi milicionářů přibližuje dokument Krajského velitelství LM v Českých Budějovicích z poloviny listopadu 1951. Nekvalitní výzbroj dokonce zavinila zranění některých členů milicí.

Prostřednictvím KV KSČ se tamní vedení milicionářů obrátilo na Velitelství LM se stížností na velmi špatnou kvalitu přidělených samopalů. Při ostré střelbě prováděné v předchozích měsících totiž vyšlo najevo, že 75 procent samopalů nebylo kvůli technickým nedostatkům schopno střelby. V některých případech dokonce špatné střelivo nebo vada samopalu zavinily zranění milicionářů. Členové LM následně žádali o přidělení pušek a rozhořčeně se domáhali vysvětlení, kdo dal tuto výzbroj milicím

234 ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Hlášení o průběhu pohotovosti LM ve dnech 27. až 29. 10. 1951, 30. 10. 1951.

235 ABS, 310-18-13, Postup při vyšetřování trestných činů, spáchaných příslušníky LM při výkonu služby, 1. 11. 1951.

236 Tamtéž, Cvičná mobilisace LM v Praze – hlášení, 8. 11. 1951.

237 Na akci měl promluvit Janulík, jeho zástupce Tišnovský, politický vedoucí HV LM Radikovský i ministr NB L. Kopřiva. ABS, 310-18-13, Pozvánka na zasedání kraj. velitelů, pol. vedoucích a výcvikových referentů Lidové milice, 12. 11. 1951.

k dispozici. Člen hlavního Velitelství LM Bukovanský původně přislíbil, že naprosto nevhodnou výzbroj vymění. Ale protože se nic nedělo, milicionáři z Českých Budějovic žádost urgovali. Bukovanský proto s Janulíkem věc dne 24. 11. 1951 projednal s výsledkem (schváleným Kopřivou), že všechny samopaly se vymění za nové.²³⁸

Na přelomu let 1951 a 1952 se opět řešily nedostatky ve spolupráci LM a StB. Při výstavbě Vítkovických železáren Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích hlídali milicionáři úseky, kde nejčastěji docházelo k sabotážím a závadám. Rozkazy velitelství StB a Lidových milicí si však vzájemně odporovaly. Milicionáři střežili staveniště denně po celých 24 hodin a po skončení práce museli každého, tedy i příslušníka StB, v areálu doprovázet. Příslušníci StB navštěvovali své tajné spolupracovníky, kteří v areálu stavby po skončení pracovní doby bydleli. Doprovod člena LM mohl zavinit jednak vzájemnou dekonspiraci orgána StB a jeho spolupracovníka a jednak omezení pohybu. V případě vpuštění samotného příslušníka StB ve večerních hodinách mohlo dojít k jeho postřelení horlivým milicionářem. Velitel StB proto navrhl, aby byl s velitelem LM navázán úzký kontakt zejména při zesílení bezpečnostních opatření v závodech. V minulosti již došlo ke střetům, kdy příslušníci StB dostali rozkaz okamžitě kontaktovat bezpečnostní referenty v závodech, ale milicionáři je přitom nesměli pustit dovnitř. V průběhu ostrých kontroverzí si členové obou složek vzájemně hrozili použitím zbraně v zájmu splnění odporujících si rozkazů.²³⁹

Následně došlo k projednání tohoto problému mezi oběma útvary, ale otázka zůstala i počátkem roku 1952 nevyjasněna. Averse mezi milicionáři a příslušníky StB ukrývaná pod rouškou plnění rozkazu tak mohla ve výjimečných případech vyústit až ve vzájemné napadení a krveprolití.

Ke konci roku 1951 došlo za dramatických okolností ke změně ve vedení a řízení Lidových milicí na Slovensku. Dosavadní velitel, poslanec Ján Horár, byl dne 29. 12. 1951 zatčen z důvodu údajné spolupráce s maďarským fašistickým režimem za války a za další prohřešky proti „lidově demokratickému zřízení“. Mimořádnou situaci ihned počátkem ledna 1952 projednali v Bratislavě zástupci Velitelství LM Janulík a J. Bukovanský s představiteli ÚV KSS v čele s tajemníkem Štefanem Bašťovanským. Za účelem plynulého řízení milicí na Slovensku se vedení dočasně ujal člen operačního oddělení VLM v Praze Suchý. ÚV KSS mělo urychleně navrhnout nového velitele a dále kádrově prověřit všechny členy slovenského hlavního velitelství milicí a poté i krajská velitelství. Komisionálně proběhla kontrola trezorů a psacího stolu v kanceláři Horára za účasti J. Janulíka. Neplánovaný zájezd byl využit i k řešení dalších problémů v otázkách národní bezpečnosti.²⁴⁰

238 *ABS*, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Průběh ostré střelby – poznatky, 15. 11. 1951.

239 *ABS*, 310-18-13, Spolupráce s LM – nedostatky, 9. 12. 1951.

240 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 39, a. j. 248, Zpráva ze zájezdu do Bratislavy za účelem vyřešení ústředního velitelství LM na Slovensku dne 4. 1. 1952, 7. 1. 1952.

Tato výjimečná situace musela opět značně znejistit řady zejména slovenských milicionářů, jejichž velitel byl ze dne na den obviněn a poslán do vazby. Případ podlomil Janulíkovu snahu o stabilizaci členské základny a nepřímo podpořil její fluktuaci, především na Slovensku. Někteří milicionáři pochybovali o smyslu existence milicí se zprofanovaným vedením.

III. 11. Výměna velitele a nové aktivity LM

Zvláštní kapitolu v životě milicí po celých čtyřicet let představovala spolupráce s tzv. Svazarmem (Svaz pro spolupráci s armádou). Na přelomu let 1951 a 1952 byla stanovena personální a ideová propojenost Lidových milicí se Svazarmem, který měl mj. prostřednictvím branné výchovy „připravovat širokou veřejnost pro obranu vlasti“. Milice se staly „páteří“ Svazarmu. Předsedové stejně jako výcvikovní referenti KV a OV Svazarmu pocházeli z řad Lidových milicí. Podobně to fungovalo i na postech vedoucích výcvikových středisek a vedoucích odborných kroužků, stejně jako v případě agitátorů politické výchovy.²⁴¹

Dosud neupravenou oblast představovala kooperace milicionářů s příslušníky Pohraniční stráže. V lednu 1952 kolegium MNB jako jeden z bodů programu projednávalo spolupráci obou těchto složek. Major Miroslav Duda vypracoval návrh směrnic o spolupráci Pohraniční stráže a Lidových milicí v pohraničních okresech již v listopadu 1951. Jednotky LM dislokované v hraničním pásmu a přilehlých oblastech měly poskytovat všestrannou pomoc útvarům PS. K úkolům milicionářů patřilo pozorování, případně odhalování místních i ostatních obyvatel s nevyhraněným nebo záporným postojem ke komunistickému zřízení, dále vytvoření pásma střežení druhého sledu ve spolupráci s PS, předávání „narušitelů hranic“ Pohraniční stráži a účast na operacích PS vedoucích k zadržení „narušitelů“ pohraničního režimu a státní hranice. Za účelem plnění těchto úkolů měli velitelé příslušných útvarů PS a LM vypracovat plán spolupráce, přičemž museli dodržet zásadu, že milicionáři z jednoho pohraničního okresu nesměli zasahovat v jiném pohraničním okresu. S ohledem na vytvoření společného plánu měli velitelé LM sdělit velitelům PS potřebná data o svých jednotkách (početní stav, dislokace, výzbroj atd.). Velitelé PS měli na oplátku poskytovat milicionářům pomoc při bojové, politické a pohraniční přípravě. Prostřednictvím vlastních velitelů měly LM během akce dostávat úkoly od velitelů PS, kteří akci řídili. V naléhavém případě, kdy „hrozilo narušení hranice nepřátelskou osobou“, mohla být o pomoc požádána i spolehlivá osoba, která nepatřila k LM. Takové občany měly vést v evidenci jednotky

241 ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Úkoly Lidové milice ve Svazu pro spolupráci s armádou, Linie LM ve Svazu, 29. 12. 1951.

PS i LM. Velitelé obou složek měli povinnost v zájmu spolupráce systematicky udržovat spojení a informovat se o bezpečnostní situaci podle potřeby. Tento dokument podepsal jak velitel PS plk. Hlavačka, tak velitel LM Janulík.²⁴² Kolegium však překvapivě rozhodlo, že se předložené ustanovení o spolupráci obou těchto složek v pohraničí nevydává a dojde pouze k rozvíjení úzké, blíže nespecifikované spolupráce.²⁴³

Počátkem roku 1952, konkrétně 23. ledna, došlo k uvolnění Ladislava Kopřivy z funkce ministra národní bezpečnosti, kterého vystřídal Karol Bacílek. S touto změnou souvisela i rošáda na dalších postech včetně výměny velitele odboru LM při MNB. A tak rozkaz nového ministra národní bezpečnosti ze dne 8. února 1952 odvolal Jana Janulíka z funkce a ustanovil jej velitelem VB.²⁴⁴ Jako prozatímní zástup byl určen Alois Kotva.

Před výročím Února vydal Bacílek rozkaz adresovaný krajským velitelstvím LM k pohotovosti II. stupně jednotek LM se zajištěním obrany závodu v období 23.–26. února 1952. Rovněž pro úderné oddíly milicí vyhlásil Bacílek pohotovost o síle dvou čet v krajských městech regionů sousedících s Rakouskem a SRN (Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice, Brno, Jihlava).²⁴⁵

Alois Kotva, dobře obeznámený s činností Velitelství LM, se ihned ujal funkce. První nepříjemnou informaci obdržel ve zprávě o kontrole na KV KSČ v Brně a v Pardubicích, provedené pracovníky odboru národní bezpečnosti aparátu ÚV KSČ v polovině dubna 1952. V Brně se měl opakovaně prošetřit závěr provedené kontroly, který ukázal, že ve zvláštním fondu (peníze za brigády) KV LM chybělo zhruba 60 000 Kčs. Bývalý krajský velitel LM Gregor v té době absolvoval školení, tak se k dalším závadám vyslovil alespoň nový brněnský velitel LM Malášek. Ten mj. uvedl, že se ve Zbrojovce sešrotovaly nové automatické zbraně, které mohly být použity pro milice. Celkově se spolupráce brněnských Lidových milicí s KV KSČ i okresními výbory podle informací z více zdrojů zlepšovala. Nadějnější situace panovala v Pardubicích, kde krajský velitel Starý pravidelně informoval orgány KSČ o činnosti milicí. Spolupráce se tam jevila jako bezproblémová.²⁴⁶

Brigádnická činnost LM se po výstavbě železniční trati na východním Slovensku přesunula do pohraničních oblastí západních částí republiky. Zde se pomoc milicionářů, jakožto prověřených straníků, jevila potřebná z důvodu pracovního nasazení v přísně střeženém hraničním pásmu se SRN a Rakouskem. Místní orgány mohly do těchto oblastí pouštět pouze osoby s propustkou, tzn. řádně prověřené bez potenciálních ambicí utéct za hranice, a nikoliv případné dobrovolné brigádníky z vnitrozemí.

242 Schůze kolegia MNB proběhla 12. 1. 1952. *ABS*, f. A2/1, i. j. 72, Ustanovení o spolupráci Pohraniční strážé a Lidové milice v pohraničních okresech, listopad 1951.

243 Tamtéž, Zápis 2. schůze kolegia MNB ze dne 12. ledna 1952.

244 *ABS*, f. A6/3, i. j. 111, TRMNB č. 14/1952 (Odvolání z funkce a ustanovení do funkce), 8. 2. 1952.

245 *ABS*, f. A6/3, i. j. 118, TRMNB č. 21/1952 (Bezpečnostní opatření ve výročí únorových událostí; rozkaz pro LM), 14. 2. 1952.

246 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 35, a. j. 227, Zpráva ze zájezdu na KV KSČ kraje Brno a Pardubice ve dnech 12.–13. března 1952.

Počátkem dubna 1952 vzneslo oddělení státní administrativy ÚV KSČ návrh k nasazení milicionářů za účelem zdoání lesního kůrovce, resp. vykácení polomu a odstranění ochranných pásů. MNB tento plán doporučilo. Návrh předesílal, že kromě hospodářských škod kůrovec „narušuje i ochranu státních hranic“, když se lesy musely vykácet. Ministerstvo lesů a dřevařské výroby se proto obrátilo na MNB, aby milicionáři v rámci „bojového úkolu“ pomohli zdolat kalamitu na západních hranicích v místech, kam civilisté nesměli. HV LM mělo provést prostřednictvím podřízených velitelství v osmi krajích nábor dobrovolných brigád, které se měly uskutečnit od dubna do srpna vždy jeden týden. Brigáda se nahradila z řádné dovolené a zaplatila podle obvyklých norem. Na akci se mělo vystřídat podle plánu celkem 9 160 milicionářů. Kromě dopravy si členové LM měli hradit z výdělku stravné a ubytování.²⁴⁷

Následující průběžná zpráva uváděla, že počáteční nedostatky v ubytování a stravování se postupně daří odstranit. Chování a pracovní morálka členů LM se jeví jako vzorná, neboť překračují normy a pracují průměrně na 120 až 180 procent. Ve druhé polovině května ministr lesů navrhl z důvodu dalšího rozšíření kůrovce v Plzeňském kraji zvýšení počtu brigádníků o 2 400 osob, s čímž KV KSČ v Plzni i HV LM v Praze souhlasilo. Rozšíření počtu dobrovolníků v Plzeňském kraji si vyžádalo zapojení krajů Olomouc, Gottwaldov, Brno a Jihlava. Celkový počet nasazených milicionářů od dubna do září měl činit 11 560 osob.²⁴⁸

Realita vypadala v roce 1952 tak, že ve čtrnáctidenních turnusech se vystřídalo celkem 11 090 milicionářů, kteří odpracovali 513 744 hodin, vyrobili 77 777 m³ dřeva a splnili tak předpokládaný úkol na 121 procent. Největší potíže v náboru členů milic představovala neochota jejich mateřských závodů uvolňovat zaměstnance s poukazem na plnění výrobních plánů. Když politický sekretariát rozhodoval 4. 6. 1952 o pomoci při odstraňování kalamity kůrovce, usnesl se, že další podporu LM napříště neposkytnou. Když se proto počátkem dubna 1953 jednala nová Ďurišova žádost o dalších milicionářských brigádách v počtu 3 300 osob k likvidaci kůrovce v zakázaném pásmu, byla zamítnuta.²⁴⁹

III. 12. Organizační řád Lidových milic

Snaha o autonomii, resp. postupné osamostatnění Lidových milic od ministerstva národní bezpečnosti vyvrcholila v dubnu 1952. K řízení Lidových milic, stále ještě

247 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/5 (politický sekretariát ÚV KSČ), sv. 19, a. j. 88, Návrh na nasazení příslušníků Lidových milic k zdoání lesního kůrovce, 2. 4. 1952.

248 Tamtéž, Návrh na rozšíření brigády příslušníků Lidových milic na zdoání lesního kůrovce, 23. 5. 1952.

249 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 36, a. j. 212, Žádost soudruha Ďuriše o pomoc Lidových milic při likvidaci kůrovce v zakázaném pásmu, 2. 4. 1953. Ďuriš v žádosti marně apeloval na kritickou situaci rozšíření kůrovce: Tamtéž, Pomoc Lidových milic při likvidaci kůrovce v zakázaném pásmu, 3. 3. 1953.

v působnosti silového ministerstva, vydal ÚV KSČ první z řady základních dokumentů k usměrnění jejich činnosti – *Organizační řád Lidových milic*. Jeho specifikum spočívalo především v tom, že veškerá dosud psaná i nepsaná pravidla a směrnice pro působení Lidových milicí shrnoval do jednoho základního dokumentu na několika stranách. V případě potřeby mohl každý milicionář vytištěnou normu otevřít a nalistovat požadovanou stránku.²⁵⁰

Tento zásadní text vznikl na popud politického sekretariátu ÚV KSČ. Zčásti akceptoval status quo, ale současně předznamenal jednoznačný odklon od MNB. Organizační řád charakterizoval milice jako „ozbrojený sbor KSČ“, jehož hlavní úkol spočíval v ochraně KSČ, komunistického zřízení a v boji proti „*trždnímu nepříteli a ostatním sabotérům, rozvratníkům a osnovatelům nové světové války*“. Svůj vzor mají LM spatřovat v „hrdinném sovětském lidu“ a jeho vůdci Stalinovi, zajišťovat plnění úkolů v „obraně vlasti“ se Svazarmem, být příkladem pracujícímu lidu v kázni atd.

Členství v LM je dobrovolné a možné u politicky vyspělého a spolehlivého člena KSČ staršího 18 let. Na návrh stranické organizace přijímá nové členy milicí OV KSČ, přičemž za plnohodnotné milicionáře je dotyčný považován až po složení přísahy. Následně obdrží zbraň a osvědčení o členství.

LM se organizují do družstev (10–15 členů), čet (3 družstva), rot (3 čety), praporů (3 roty) a pluků (3 prapory). Organizace jednotek vyzbrojených jinými než pěchotními zbraněmi se přizpůsobí uspořádání obvyklému pro příslušný druh zbraně v čs. armádě. Zřizování jednotek LM organizuje OV KSČ zejména v závodech a na vesnicích, kde k tomu existují předpoklady a schvaluje je příslušný KV KSČ.

Vrchním velitelem Lidových milicí je předseda KSČ (Klement Gottwald). Krajský velitel LM podléhá vrchnímu veliteli a je představeným pro milicionáře v regionu. Okresní velitel LM podléhá přímo krajskému veliteli jednotek LM a je nadřízeným pro milicionáře v okrese. Ostatní velitelé, osobně odpovědní za komplexní stav své jednotky, vždy velí svému družstvu, podléhají veliteli čety, ti podléhají veliteli roty atd. K řízení LM fungují štáby při velitelích LM: okresní maximálně o pěti členech, krajské maximálně o osmi členech, štáb vrchního velitele v čele s náčelníkem má mít maximálně 23 členů. Na Slovensku má mít štáb vrchního velitele LM zřízený při ÚV KSS opět v čele s náčelníkem maximálně 12 členů. Náčelník štábu vrchního velitele LM při ÚV KSČ současně zastupuje vrchního velitele milicí – tehdy Klementa Gottwalda. Oproti tomu náčelník štábu LM při ÚV KSS sice také zastupuje vrchního velitele milicí na Slovensku, ale současně se podřizuje náčelníkovi štábu

250 Tento dokument byl politickým sekretariátem ÚV KSČ schválen 9. dubna 1952. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 41, a. 228, Zpráva o tom, proč nebyly předloženy stranickým orgánům k projednání návrhy na jmenování s. Styka, Korbela a Körbera do funkcí v Lidových milicích na Slovensku, 7. 7. 1953. Koncem dubna se o jeho vytištění a distribuci jakoby mimochodem zmiňoval Václav David v dopise o přípravě květnových oslav adresovaném Gottwaldově kanceláři. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 100/24, sv. 56, a. j. 898, Předložení technického rozkazu LM k 9. 5. 1952 ze dne 25. 4. 1952. Václav David (23. 10. 1910 – 5. 1. 1996) byl tajemník ÚV KSČ a místopředseda Národního shromáždění, později ministr zahraničí Československa.

vrchního velitele při ÚV KSČ. Vedoucí tajemníci okresů a všech devatenácti krajů včetně tajemníků ÚV KSČ a ÚV KSS patří mezi členy štábů LM.

Organizační řád dále akceptoval již existující oddělení – politické, kádrové, výcvikové, materiální a operační. Náčelníky obou štábů vrchního velitele LM jmenuje předseda strany na návrh příslušných předsednictev ÚV strany, podobně jako krajské velitele LM na návrh předsednictev KV KSČ. Okresní velitele ustanovuje na návrh OV KSČ již předsednictvo KV KSČ. Velitele jednotek LM od čtveřice výše podřízených okresnímu veliteli milicí jmenuje na návrh základních organizací předsednictvo OV KSČ. Velitele družstev jmenuje na návrh příslušných základních organizací okresní velitel. Členy štábů okresních velitelů LM ustanovuje OV KSČ, u krajských štábů LM pak předsednictvo KV KSČ, členy vrchních štábů kromě náčelníků jmenují předsednictva stran (KSČ, KSS). O samostatném plnění úkolů jednotek rozhoduje opět podle úrovně (v okrese) okresní velitel LM po poradě se svým štábem a po předchozím souhlasu předsednictva OV KSČ (v naléhavém případě až s dodatečným souhlasem) a krajského velitele nebo analogicky v kraji krajský velitel po poradě se štábem a s předchozím souhlasem předsednictva KV KSČ (KSS) a na celostátní úrovni předsednictvo ÚV KSČ.

Podle stanov mohly milice při plnění úkolů spolupracovat s armádou, PS a SNB, přičemž v tu chvíli měly práva a povinnosti jako příslušníci těchto sborů. V případě spáchaných trestných činů při této součinnosti však milicionáři podléhali stejně jako dosud civilním soudům. Při samostatných akcích měli milicionáři práva a povinnosti obdobná jako příslušníci SNB. Členové LM si mohli nárokovat dávky nemocenského pojištění, stejně jako jiná plnění a zaopatření. Povinnosti milicionářů spočívaly v „*oddanosti KSČ a Gottwaldovi, v nadšeném plnění úkolů, v družnosti a pomoci soukmenovcům, ve střežení spojení se SSSR*“ atd. Výcvik a bojová příprava se měly provádět podle řádů čs. branné moci, vycházejících ze sovětských poznatků. Milicionáři si měli osvojit ovládání zbraní, řádné provádění dozorcí a strážní služby, obranu a útok, zásady partyzánského a záškodnického boje, aby dovedli ochránit závody před útokem. Ženy se měly naučit zejména poskytování zdravotní pomoci. LM představovaly jádro Svazarmu a zajišťovaly v něm plnění úkolů.

Všichni milicionáři disponovali puškou nebo samopalem, velitelé čtveřice a vyšších jednotek pistolí. O řádné uskladnění zbraní pečovali velitelé všech stupňů, přičemž místo uložení výzbroje určilo vždy předsednictvo OV KSČ. Platila zásada, že v první řadě se zbraně měly uložit v závodech. Vrchní velitel stanovil výstroj LM. Základními součástkami se stala tradiční modrá dělnická kombinéza, černý baret, opasek a červená rukávová páska opatřená razítkem KV LM. Od úrovně krajských velitelů milicí a členů jejich štábu výše pobírali milicionáři plat stanovený vrchním velitelem na základě počtu členů LM, rozmístění atd. O případném platu nižších velitelů rozhodoval krajský velitel se souhlasem předsednictva KV KSČ. Ostatní členové LM plnili své úkoly dobrovolně a bezplatně. Jen v případě ztráty na pracovním výdělku nebo u hotovostních výloh měli nárok na jejich náhradu. Sídla velitelů LM se v zásadě shodovala se sídly orgánů strany. Za vynikající činy se milicionáři mohli dočkat odměny ve formě písemné nebo ústní

(před nastoupenou jednotkou) pochvaly, dále mohli získat cenné či peněžité dary nebo stranická vyznamenání. Naopak za porušení kázně nebo povinnosti mělo přijít potrestání milicionářů napomenutím, důtkou či dokonce vyloučením z Lidových milicí.

S nově koncipovaným, přelomovým dokumentem se museli povinně seznámit nejdříve odpovědní funkcionáři milicí a strany, stejně jako samotní řadoví milicionáři, pro které byla norma určena především.

Informační kampaň zacílená na funkcionáře strany a členy krajských štábů LM k obsahu nově vydaného *Organizačního řádu Lidových milic* začala koncem dubna 1952 v Ústí nad Labem, Liberci a Hradci Králové. Zástupci ÚV KSČ a štábu vrchního velitele LM vysvětlovali znění řádu všem přítomným a zodpovídali různorodé dotazy. Krajsští funkcionáři vznesli k řádu několik připomínek týkajících se zejména finančních náhrad podniku, jemuž vznikaly vedlejší náklady při akcích útvarů LM. Přestože milicionáři údajně přijali nový organizační řád kladně, našli se i nespokojení krajsští velitelé a členové štábů. Zvláště na krajském velitelství LM v Ústí se přítomní vyjádřili, že řád vznikl bez jejich připomínek a neřešil některé problémy. Jeden z členů dokonce uvedl, že odejde z milicí, protože k tomu má své důvody. Některé příslušníky štábů patrně trápila finanční situace, neboť předpokládali, že v aparátu KSČ již tolik jako u MNB vydělávat nebudou. Z hlediska komunistické ideologie se „více stranický“ projeví účastníci školení v Liberci, horší to bylo v Hradci Králové. Organizační řád se měl v předsednictvu KV KSČ projednat v polovině května 1952. Poté se s ním měli seznámit tajemníci OV KSČ a štáby LM, závodní organizace strany a nakonec samotní milicionáři.²⁵¹

Postupné seznamování s novým organizačním řádem LM pokračovalo dne 5. května na KV KSČ Pražského kraje. Tamním funkcionářům se vznik organizačního řádu zdůvodnil tak, že bylo třeba „odstránit“ Lidové milice od SNB, aby se konečně staly tím, čím se měly stát už při svém vzniku, tzn. ozbrojeným orgánem KSČ, podřízeným voleným orgánům strany, a přestaly být „přívěskem“ SNB. S organizačním řádem se opět měli seznámit všichni funkcionáři KSČ, základní organizace strany a samozřejmě samotní milicionáři. Při diskusi byly téměř všechny připomínky vysvětleny vyjma žádosti o navýšení početního stavu krajského štábu LM nad plánovaných osm osob. Mezi další otázky patřil i dotaz ohledně hrazení výloh při nasazení milicí na akcích delších než pět hodin. V praxi vše fungovalo tak, že když některé výdaje závody nechtěly platit, účty se posílaly na různá místa. V některých případech vznikaly při okresních velitelstvích LM „černé fondy“ za odpracované brigády milicionářů, z nichž se výlohy hradily. Krajský štáb LM neměl za rok 1951 za stravování milicionářů zaplacen zhruba 32 000 Kčs a za dosavadní část roku 1952 asi 10 000 Kčs. Dodavatelé přitom hrozili soudem. K vypracování organizačního řádu vznesli přítomní důležitou poznámku ve smyslu, proč krajské výbory nebyly přizvány k debatě a připomínkování ještě před samotným vydáním řádu.

251 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 28 a. j. 188, Zpráva z provedené instruktáže KV KSČ v Ústí, v Liberci a Hradci Královém s novým organizačním řádem Lidových milicí, dne 28., 29. a 30. dubna 1952.

Vcelku však přítomní přijali organizační řád s uspokojením a kvitovali jeho vydání, stejně jako právní postavení LM, kterého se jim mělo dostat v zákoně o všeobecné vojenské povinnosti.²⁵²

Ve stejný den jako v Praze proběhla porada k organizačnímu řádu i v Gottwaldově, jíž se za tamní milice zúčastnil mj. jejich velitel a budoucí náčelník celostátního hlavního štábu Rudolf Horčic. Podobně jako v ostatních krajích i zde se přítomní vyjadřovali k jednotlivým pasážím řádu, které jim vysvětloval pracovník aparátu ÚV KSČ se zástupcem hlavního štábu velitele LM. Debata se nevyhnula obligátním dotazům ohledně pojištění a zaopatření v případě zranění milicionářů při akci. Krajští funkcionáři údajně přijali řád se zadostiučiněním a konstatovali, že byl potřeba již dříve. S R. Horčicem se probírala i ostraha Zbrojovky Vsetín, kde docházelo k poměrně častým výbuchům. Členové KV LM Gottwaldov se jeví jako „snaživí a obětaví“ funkcionáři, přičemž jejich kolektiv dosáhl podle dobových měřítek velmi dobrého hodnocení.²⁵³

O den později, 6. května 1952, se s organizačním řádem seznámili vedoucí funkcionáři v Brněnském kraji, kteří jej přijali poměrně kladně. Jednotlivé dotazy a připomínky přítomných se prodiskutovaly včetně problematiky pojištění a těžkého zranění milicionářů, aby nemuselo docházet ke sbírkám, jak se to stalo v jednom případě na Slovensku. Nejistota přítomných pramenila z obsahu diskuse o finančním zajištění milicionářů při přestupu pod KSČ nebo z otázky financování budování skladů zbraní v závodech. V závěru hodnotící zpráva konstatovala, že v Brněnském kraji se vyskytují nedostatky ve spolupráci milicí a Svazarmu, protože jeho velitel se opíjí.²⁵⁴

Vysvětlování nového organizačního řádu probíhalo i v krajích České Budějovice, Plzeň a Karlovy Vary, kde účastníci školení přijali novou úpravu s pochopením. Diskuse k jednotlivým bodům v Českých Budějovicích byla nejrušnější v otázce zabezpečení úrazu nebo onemocnění v důsledku výkonu služby. Zástupci KV LM zpočátku nesouhlasili se zněním směrnic v této oblasti a požadovali v případě úrazu či nemoci plný plat. Po delší diskusi se nakonec smířili s vysvětlením a od svého požadavku upustili. Seznámení s normou v rámci kraje mělo proběhnout do konce května 1952. Zástupci KV KSČ i štábu LM v Karlových Varech přijali řád kladně. Údajně nedošlo k žádným nedorozuměním a v debatě přítomní aplikovali jednotlivá znění článků řádu na konkrétní případy z praxe. Podobně i v Plzni zástupci hlavního štábu velitele LM a ÚV KSČ drobné dotazy vysvětlili a nevznikly žádné rozpory.²⁵⁵

252 Tamtéž, Zpráva z instruktážní porady na KV KSČ v Praze dne 5. května 1952, 9. 5. 1952.

253 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 36 a. j. 232, Zpráva o provedení instruktáže pracovníků aparátu KV KSČ v Gottwaldově k organizačnímu řádu Lidových milicí dne 5. května 1952.

254 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 35 a. j. 227, Zpráva o provedení instruktáže pracovníků aparátu KV KSČ v Brně k organizačnímu řádu LM dne 6. dubna (chybně uvedeno, správně „května“) 1952.

255 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 29 a. j. 195, Zpráva z instruktáže o organizačním řádu Lidových milicí v krajích České Budějovice, Karlovy Vary a Plzeň, nedatováno (20. 5. 1952).

V Jihlavě a v Pardubicích pokračovala instruktáž krajských špiček strany a milicí o organizačním řádu ve dnech 6. a 7. května 1952. V Jihlavě přijali všichni přítomní novou normu kladně s několika málo připomínkami včetně dotazu, kdo bude v roce 1952 hradit delší pochodová a jiná cvičení milicionářů. V souvislosti s obsahem řádu, že krajský štáb LM musí sídlit na KV KSČ, se prozatím musel jihlavský štáb uskromnit ve dvou malých místnostech krajského sekretariátu, než byly provedeny potřebné úpravy. V Pardubicích proběhla instruktáž také klidně, funkcionáři pouze požadovali vyšší počet placených míst ve štábu. Seznámení s řádem v základních organizacích i mezi milicionáři mělo proběhnout co nejdříve, nejlépe do konce května 1952.²⁵⁶

V Olomouckém kraji se porada k novému organizačnímu řádu konala 8. května. Průběh instruktáže byl obdobný jako v ostatních krajích. Kromě tradičních okruhů se projednávalo i členství příslušníků jiných komunistických stran v československých milicích, např. KS Řecka. Organizační řád přijali přítomní údajně s uspokojením. V předvečer porady s krajským velitelem milicí proběhla kontrola pohotovosti I. stupně ve dvou okresech. V Prostějově se jevilo vše v pořádku, ale v Kojetíně nefungovala služba na OV LM a rovněž po prohlídce náhodně vybraného závodu se ukázalo, že podnik také neobsadila služba LM. Také krajský sekretariát strany hlídal podobně jako na Slovensku pouze příslušník SNB uvnitř budovy, což se z hlediska bezpečnosti jevilo jako nedostatečné a muselo se to řešit.²⁵⁷

Z výše uvedených instruktážních školení v jednotlivých českých krajích je patrné, že *Organizační řád Lidových milic* přijala většina funkcionářů strany a milicí s povděkem, přestože se vyskytly i kritické hlasy, poukazující zejména na nedostatečné finanční a sociální zabezpečení milicionářů. Tento dokument však představoval základ, z něhož v následujících letech vycházela další aktualizovaná vydání řádů, odpovídající dobovým podmínkám existence a působení Lidových milicí.

III. 13. Snahy o posílení pozic LM

Po vytvoření *Organizačního řádu Lidových milic* milicionářům ještě vzrostlo už tak vysoké sebevědomí. Mohli se opírat o své první vlastní statuty bez přímé závislosti na MNB. Po ne zcela úspěšných začátcích přišla etapa posilování vydobytých pozic. Sebejistota milicionářů se opírala o existenci tohoto sice mimozákonného, ale v totalitním Československu nezpochybnitelného dokumentu, který upravoval stanovy ozbrojené komunistické armády.

256 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 28 a. j. 188, Zpráva o průběhu instruktáže KV KSČ v Jihlavě a Pardubicích o novém organizačním řádu Lidových milicí, konané dne 6. a 7. května 1952.

257 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 37 a. j. 238, Zpráva o provedené instruktáži pracovníků aparátu KV KSČ v Olomouci k organizačnímu řádu Lidových milicí dne 8. května 1952, 13. 5. 1952.

Václav David²⁵⁸ předložil koncem dubna 1952 Gottwaldovi ke schválení technický rozkaz k pohotovosti LM v květnových dnech. Dokument koncipoval Alois Kotva s tím, že slavnostní rozkaz k 9. květnu, vydávaný v předchozích letech a určený výhradně milicionářům, by na rozdíl od předloženého technického rozkazu tentokrát neměl být vydán. David to zdůvodnil tím, že „*příslušníci LM zatím nevědí o schválení nového organizačního řádu, jeho obsahu a určení vrchního velitele*“.²⁵⁹ Teprve 25. 4. 1952 se podle Davida začaly krajským výborům strany zasílat dopisy s vytištěným organizačním řádem. Během dalších čtrnácti dnů se s normou měli seznámit funkcionáři KSČ a milicí v krajích, okresech i v jednotkách v závodech, k čemuž, jak je patrné z předchozí kapitoly, skutečně docházelo. Návrh Davida a Kotvy pro květnové oslavy Gottwald akceptoval a slavnostní rozkaz určený výhradně milicím předseda KSČ na doporučení tentokrát nevydal.²⁶⁰ Vydaný technický rozkaz obsahoval pokyny k zajištění květnových oslav z hlediska bezpečnosti.²⁶¹

Na základě zkušeností z minulých přehlídek předložili A. Čepička a A. Novotný pro politický sekretariát ÚV KSČ návrh na organizační opatření civilní části přehlídky armády, SNB a LM, která se měla konat 9. května 1952. Ve schváleném návrhu se mj. uvádělo, že do pořadatelské služby se má zapojit 5 000 milicionářů z pražských i mimopražských závodů. Na nočním nacvičování před samotnou přehlídkou se počítalo s účastí 500 členů LM, které měla zásobovat armáda. Milicionáři se jako pořadatelská služba museli viditelně označit, přičemž 1 000 z nich mělo být v civilu a 500 jako dobrovolníci pro zálohu.²⁶²

V těchto dnech roku 1952 došlo k potvrzení personální změny v čele Hlavního štábu Lidových milicí a obsazen byl i post velitele na Slovensku. Bezprostředně před přehlídkou dne 7. května 1952 předložilo oddělení státní administrativy ÚV KSČ politickému sekretariátu strany návrh na personální obsazení Hlavního štábu LM. Po únorovém odvolání bývalého hlavního velitele Janulíka byl do čela definitivně schválen jeho zástupce Alois Kotva.²⁶³

258 Václav David (1910–1996), 1951–1953 tajemník ÚV KSČ a poté ministr zahraničních věcí, místopředseda NS.
259 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 100/24, sv. 56, a. j. 898, Předložení technického rozkazu LM k 9. 5. 1952 ze dne 25. 4. 1952.

260 Předsednictvo ÚV KSČ schválilo návrh obměněného průkazu člena LM a Gottwald byl koncem května 1952 požádán o podpisový vzor, aby mohl být vytvořen štoček s jeho paraťou na orazítkování všech milicionářských legitimací. Vzor průkazu je uložen v dokumentech NA. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 100/24, sv. 56, a. j. 898, Žádost o podpis Gottwalda na průkazky LM, Návrh průkazky, 26. 5. 1952.

261 A. Kotva nařídil provedení hesel „Hvězda“ (pohotovost štábu a spojek, zajištění motorových vozidel, obrana závodů a všech důležitých zemědělských objektů, ostatní členové LM jsou v domácí pohotovosti) a „Slunce“ (milicionáři v domácí pohotovosti a na štábech jeden až dva členové se spojkou), podle čehož vydají krajsí velitelé LM vlastní rozkazy.

262 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/5, sv. 24, a. j. 94, Návrh na některá organizační opatření související s civilní částí přehlídky čsl. armády, SNB a milic v Praze dne 9. 5. 1952, 5. 5. 1952.

263 Alois Kotva (nar. 14. 12. 1904) byl v roce 1948 pověřen funkcí okresního velitele LM Praha 14, v roce 1949 funkcí zástupce krajského velitele LM Praha jako kádrový a materiální referent a v roce 1950 byl pověřen funkcí kádrového referenta HV LM. Funkci náčelníka štábu hlavního velitele vykonával do roku 1956. Členy štábu vrchního velitele LM byli kromě A. Kotvy dále Václav David, Vladimír Radikovský (náčelník politického odd. štábu), Josef Butka (náč. kádrového odd.), Josef Procházka (náč. výcvikového odd.), Zdeněk Suchý

Podobným způsobem došlo k personální obměně štábu Lidových milicí při ÚV KSS. Na Slovensku se jeho náčelníkem stal Ján Styk.²⁶⁴

V druhé půli července 1952 se na základě znění v dubnu vydaného *Organizačního řádu Lidových milic* projednával návrh na zařazení milicí do aparátu KSČ, resp. na zřízení oddělení LM v ÚV KSČ, KV KSČ a OV KSČ (KSS). Podstata návrhu spočívala v založení oddělení Lidových milicí při ÚV KSČ (ÚV KSS), které mělo za úkol vypracovávat směrnice a náplň pro politickou a bojovou výchovu milicionářů, provádět usnesení komunistické strany, realizovat personální politiku, spolupracovat s příslušnými ozbrojenými složkami, kontrolovat a poskytovat pomoc podřízeným jednotkám. Vedoucí oddělení měl zodpovídat za činnost celého oddělení, které se mělo skládat z odboru politicko-výchovného, kádrového, výcvikového, operačního a materiálního. Vedením milicí měl být pověřen první tajemník ÚV KSČ (ÚV KSS).

Při KV KSČ (KV KSS) se navrhovalo zřídit oddělení LM, které by provádělo usnesení ÚV KSČ a podávalo pravidelné zprávy o své činnosti na oddělení LM při ÚV. Dále mělo uskutečňovat usnesení KV KSČ, pomáhat a kontrolovat podřízené jednotky. Vedoucí oddělení LM při KV KSČ měl podávat pravidelné zprávy předsednictvu KV KSČ. Zaměření jednotlivých referátů krajského oddělení LM mělo analogicky odpovídat zaměření odborů při hlavním oddělení LM. Vedením oddělení milicí měl být pověřen vedoucí tajemník KV KSČ.

Při OV KSČ (OV KSS) měl vzniknout referát milicí, který by prováděl práci a politickou a bojovou výchovu milicionářů v závodech podle usnesení ÚV včetně náboru do jednotek. Práva a povinnosti referátu LM v okresech vůči oddělení milicí v kraji byla analogická právům a povinnostem oddělení LM na KV KSČ vůči oddělení LM při ÚV KSČ. Po doplnění se měl tento návrh předložit příští schůzi organizačního sekretariátu.²⁶⁵

Usnesení politického sekretariátu ÚV KSČ ze dne 3. 9. 1952 ukládalo K. Bacílkovi, A. Čepičkovi z MNO a V. Davidovi, aby zpracovali celou problematiku milicí a předložili ji s návrhy politickému sekretariátu do 3. 10. 1952, což se také stalo. Tento impulz vytvořil základ pro budoucí aktualizovaný *Řád Lidových milic* vydaný v druhé polovině roku 1953. Své komentáře a připomínky k návrhu na řešení organizace Lidových milicí připojili tři výše jmenovaní.²⁶⁶ Návrh na řešení problematiky LM podal V. David dne 11. 12. 1952 politickému sekretariátu ÚV KSČ, který projednal návrh 29. 12. 1952 a usnesl se, aby byl nejdříve prodiskutován v organizačním sekretariátu ÚV, k čemuž došlo 6. ledna 1953.²⁶⁷

(náč. operačního odd.) a Václav Just (náč. materiálního odd.). *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/5, sv. 26, a. j. 97, Návrh na schválení štábu vrchního velitele Lidových milicí, 7. 5. 1952.

264 Ján Styk byl původně referentem disciplinárního oddělení aparátu ÚV KSS. Členy štábu LM na Slovensku se stali Ludovít Benada, Pavol Korbel a Štefan Polčany. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/5, sv. 26, a. j. 97, Návrh na schválení štábu Lidových milicí při ÚV KSS, 7. 5. 1952.

265 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 3, a. j. 30, Porada vedoucích odborů oddělení státní administrativy dne 22. 7. 1952.

266 *ABS*, f. A2/1, i. j. 416, Připomínky k návrhu na řešení organizace LM, 16. 10. 1952.

267 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 41, a. 228, Zpráva o tom, proč nebyly předloženy stranickým orgánům k projednání návrhy na jmenování s. Styka, Korbela a Körbera do funkcí v Lidových milicích na Slovensku, 7. 7. 1953.

Vraťme se však ještě k událostem roku 1952. V druhé polovině září vypracoval znalec problematiky milicí, náčelník HS VB a bývalý velitel LM plk. Jan Janulík, návrh směrnic na praktické provádění spolupráce příslušníků VB s milicionáři, které zaslal na ÚV KSČ. V obsahu podrobných směrnic víceméně platila zásada, že v případech chystané akce měl o nasazení jednotek LM na základě uvážení rozhodnout jejich velitel.²⁶⁸

V srpnu 1952 opětovně vznikly útvary milicí v některých armádních zařízeních, jako např. v Praze ve Vojenském technickém ústavu. K lednu 1955 v armádě působilo celkem 500 milicionářů. Problémy s velitelskou podřízeností však na sklonku roku 1955 vedly ke zrušení milicionářských jednotek v ČSLA.²⁶⁹

Vzhledem k obavě komunistické moci ze „zneužití“ výročí založení ČSR „reakčními živly“, vyvolání „neklidu“ na veřejnosti a ohrožení bezpečnosti závodů předložilo oddělení LM při ÚV KSČ návrh na bezpečnostní opatření. Podle něj mělo Velitelství LM (resp. Hlavní štáb velitele LM) nařídít milicionářům obligátní pohotovost I. stupně v období 25. až 28. října 1952. V praxi to znamenalo, že na všech velitelstvích LM, krajských a okresních sekretariátech strany a ve všech závodech musel alespoň jeden milicionář zajistit telefonní spojení a případně podle rozkazu vyvolat další opatření.²⁷⁰

Ve zprávě Aloise Kotvy o průběhu této bezpečnostní akce a souběžně prováděných kontrolách ve vybraných krajích nebyly ze strany milicionářů v okresech a v závodech zjištěny závady. Nedostatky se však projevíly v telefonním spojení se Slovenskem, kde se technické vybavení nacházelo v dezolátním stavu. Oddělení LM nemělo prakticky žádné přímé spojení ani se štábem vrchního velitele pro Slovensko, ani s jednotlivými slovenskými kraji.

Poslední dostupná zpráva roku 1952 týkající se Lidových milicí reflektovala zjištění Krajské správy StB v Brně. Její náčelník por. Svoboda zaslal počátkem prosince 1952 na HV StB alarmující informaci o dekonspiraci spolupracovníka vojenské rozvědky v Břeclavi. Šlo o okresního velitele milicí v Břeclavi Opavského, spolehlivého komunistu, který měl podle dostupných informací docházet do Rakouska jako spolupracovník čs. vojenské rozvědky. V tom samozřejmě spatřoval náčelník KS StB jako patrně zkušený zpravodajec problém. Jako horší se však jevila skutečnost, že o tom věděli všichni funkcionáři samosprávy, členové OV KSČ v Břeclavi i KV KSČ v Brně a dokonce i mnozí břeclavští občané. Navíc se rozvědka údajně chystala vyslat do Rakouska jako svého spolupracovníka i zástupce okresního velitele LM.²⁷¹

268 ABS, f. H 1-4, i. j. 165, Návrh na praktické provádění spolupráce příslušníků Lidové milice s orgány Veřejné bezpečnosti, 22. 9. 1952.

269 V Praze ve Vojenském technickém ústavu (38 osob), v nakladatelství Naše vojsko (43 osoby), v Leteckém vědeckém zkušebním ústavu (29 osob), v brněnské Vojenské technické akademii (20 osob) či v Hlavním automobilním skladu v Přelouči (57 osob). MINAŘÍK, Pavel: *Studie a materiály poválečné armády. Lidové milice*. <http://armada.vojenstvi.cz/povalecna/studie/7.htm>.

270 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 28, a. j. 189, Návrh na bezpečnostní opatření Lidových milicí k 28. říjnu 1952.

271 ABS, f. 310-18-13, Dopis Svobody z KS StB v Brně adresovaný Milerovi na HS StB v Praze, 5. 12. 1952.

Jak se tato delikátní záležitost vyřešila, tedy pokud se zakládala na pravdě, z dostupných archivních pramenů nevyplyvá. V každém případě se nepochybně jednalo o hrubé porušení zásad konspirace v činnosti zpravodajské služby, které nemohlo zůstat bez následků.

LM na motocyklech na slavnostní přehlídce k prvnímu výročí Února, Václavské náměstí v Praze, 26. 2. 1949.
Foto: ČTK

Milicionáři s portréty R. Slánského a A. Zápotockého v prvomájovém průvodu v Plzni, 1. 5. 1950.
Foto: ČTK

Viktor Linhart (1913–1950), plukovník SNB a přednosta oddělení BP/9 při MV, které mělo na starost LM.
Foto: Archiv PS

Jan Janulík (vpravo) převzal řízení LM po V. Linhartovi. Foto: Archiv PS

Delegace milicionářů gratuluje ústřednímu tajemníkovi KSČ Rudolfovi Slánskému k 50. narozeninám, 31. 7. 1951.
Foto: ČTK

Prehliídka milicionářiú k 5. výročí Února v Liberci, 1953. Foto: Muzeum PČR

Nastoupené útvary LM na Lidickém náměstí v Ústí nad Labem, únor 1953. Foto: Muzeum PČR

IV.

Počátky
nové etapy LM
1953–1955

IV. 1. Zařazení milicí do aparátu ÚV KSČ a zrušení Osadních milicí

Rok 1953 znamenal pro vývoj komunistického Československa určitý psychologický předěl. Dne 5. března 1953 zemřel v Moskvě největší tyran všech dob, Josif Vissarionovič Stalin, a brzy po návratu z pohřbu jej následoval i jeho věrný nohsled Klement Gottwald. Ještě v březnu došlo ke zvolení Antonína Zápotockého druhým komunistickým prezidentem, který pokračoval v Gottwaldově linii totální závislosti na SSSR. Společnost začala pociťovat první známky krize. Přesvědčeným komunistům přinesla tato dvě úmrtí v rychlém sledu pocit nejistoty, pro odpůrce komunismu naopak představovala určitou naději, která však brzy pohasla. Režim, neochvějně podporovaný ozbrojenými bezpečnostními složkami včetně Lidových milicí, pokračoval v brutálním potlačování jakýchkoliv náznaků nesouhlasu s totalitní komunistickou mocí. Největší vyjádřená nespokojenost obyvatel při měnové reformě v červnu 1953 pramenila z problematického hospodářského vývoje a z deziluze z budování socialismu. Následně došlo k dočasnému zmírnění kolektivizace a do roku 1955 i k trojímu snížení cen. Stav ekonomiky se navzdory krátkodobému zlepšení neměnil a kolektivizace opětovně získala na intenzitě v roce 1955. Vedení KSČ mělo veškeré snahy o liberalizaci pevně pod kontrolou. V okolních komunistických státech vypadala situace podobně. V NDR se v roce 1953 vyhrotila v občanské bouře, které musely potlačit dislokované jednotky Sovětské armády.

V této době prošly útvary Lidových milicí personální a organizační zatěžkávací zkouškou, takže v následujícím období došlo k prověrkám jejich řadových členů. Zlepšením vztahu s podnikovými hospodáři získaly LM vhodnější prostory pro umístění výstroje a výzbroje v závodech a zdokonalilo se také materiální vybavení jednotek. Vývoj a budování Lidových milicí neprobíhaly přímočaře a bezkonfliktně. I v jejich řadách docházelo k různým výstřelkům a excesům proti *Řádu Lidových milic* a někdy i proti stanovám KSČ.

V životě Lidových milicí došlo k významné změně hned na počátku roku 1953. Velitelství milicí se vymanilo ze struktury ministerstva národní bezpečnosti a definitivně se začlenilo do aparátu ÚV KSČ jako samostatné oddělení LM.²⁷² Po zrušení příslušného odboru na MNB řídil Lidové milice i nadále Alois Kotva.

Z důvodu reorganizace aparátu ÚV KSČ, resp. vzniku nového oddělení LM v budově ÚV KSČ se muselo zajistit kvalitní telefonické spojení s krajskými a okresními velitelstvími milicí. Ta se většinou již od roku 1949 nacházela na příslušných krajských nebo okresních sekretariátech KSČ (případně KSS) a byla vybavena telefonními stanicemi napojenými na síť SNB. Velitelství LM, do konce roku 1952 umístěné na MNB, mělo zajištěn operativní styk se všemi podřízenými velitelstvími. Po přesídlení Velitel-

272 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 59, a. j. 271, Zpráva o činnosti Lidových milic v roce 1953, 1. 4. 1954.

ství LM (resp. oddělení LM) do hlavní budovy ÚV KSČ mohlo toto nové oddělení využívat jen telefonickou síť strany. To sice stačilo pro české země, ale už nikoli pro kontakt se Slovenskem, kde přímé telefonické spojení s kraji bez spojovatelky prakticky nefungovalo. Se souhlasem MNB byla proto zřízena telefonní linka SNB přímo do budovy ÚV KSČ, čímž se navíc dublovalo spojení z ÚV KSČ do českých krajů.²⁷³

Ještě počátkem roku 1953, 6. ledna, se na ÚV KSČ projednával již zmíněný obsáhlý návrh směrnic Václava Davida o práci Lidových milicí.²⁷⁴ Přestože s tímto materiálem souhlasil jak ministr národní obrany A. Čepička, tak ministr národní bezpečnosti K. Bacílek, doporučilo jej ÚV KSČ přepracovat ve smyslu připomínky Klementa Gottwalda.²⁷⁵ Ten navrhl vytvořit namísto těchto podrobných směrnic samostatný nový organizační řád, který by v tiskové formě obdržel každý milicionář. Základ nového řádu LM měl vycházet z původního, dosud platného *Organizačního řádu Lidových milic*, vydaného v dubnu 1952. Celý proces schvalování úpravy činnosti milicí se tak výrazně zdržel.

Součástí návrhu směrnic k práci LM se stal i plánovaný stav milicionářů pro rok 1953, který se měl z celkového počtu v ČSR z počátku srpna 1952 (129 916 osob) zvýšit na úroveň 136 000 osob, z toho 114 000 v českých zemích (fakticky k 1. 8. 1952 – 110 406 osob) a 22 000 na Slovensku (stav k 1. 8. 1952 – 19 510 osob).²⁷⁶

V několika málo českých krajích panoval početní nadstav členů milicí. Jeho snížení se mělo dosáhnout zrušením jednotek Osadních milicí. V druhé polovině roku 1952 se počet příslušníků Osadních milicí pohyboval mírně nad číslem 17 000. Vzhledem k vytváření Pomocných stráží VB však hrozila duplicita úkolů obou těchto složek. V návrhu směrnic se proto s osadními LM již nadále nepočítalo. Příslušníci Osadních milicí tak mohli po svém uvolnění ze zanikajících jednotek doplnit stavy členů PS VB.

V navržených směrnicích se dále poprvé objevilo ustanovení, že při společných akcích milicionářů s jednotkami armády, NB, PS nebo Vnitřní stráže by disponovali stejnými právy a povinnostmi jako příslušníci těchto ozbrojených sil. Oproti předchozí úpravě

273 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 34, a. j. 206, Návrh na zřízení telefonní linky SNB do budovy ÚV KSČ pro potřebu oddělení LM, 12. 2. 1953.

274 Návrh předložilo oddělení státní administrativy ÚV a štáb vrchního velitele LM na základě usnesení politického sekretariátu ÚV KSČ ze dne 3. 9. 1952. *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 30, a. j. 198, Návrh směrnic politického sekretariátu ÚV KSČ o práci Lidových milicí, 2. 1. 1953.

275 Čepičkovy připomínky se týkaly zejména návrhu na doplnění směrnic o přílohy programu bojové a politické přípravy, včetně každoměsíčních velitelských shromáždění a každoročních větších vojenských cvičení podobně jako v armádě. Do směrnic byl zařazen Čepičkův návrh na osvojení si všech druhů pouličního boje o objekty, továrny apod. Bacílek zase s úspěchem navrhoval začlenit do směrnic konkrétní prvky spolupráce LM se Svazarmem, lépe vyjasnit poměr k CO, k Vnitřním strážím, projednat otázku právního postavení LM a nevytvářet nadále Osadní milice.

276 Např. v Praze mělo působit 37 000 příslušníků LM (fakticky k 1. 8. 1952 – 33 509), což bylo zhruba o tři čtvrtiny více než početní stav milicionářů celého Slovenska. K polovině září bylo ve štábu vrchního velitele LM v Praze celkem 13 placených zaměstnanců (z toho tři administrativní síly), v Bratislavě 4 (z toho jedna admin. síla), KV LM v 19 krajích celkem 120 (z toho 16 admin. sil) a v okresech celkem 316 placených milicionářů. Celkem tak bylo v rámci LM placeno 453 osob, z čehož bylo 20 administrativních sil. *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 30, a. j. 198, Návrh směrnic politického sekretariátu ÚV KSČ o práci Lidových milicí, 2. 1. 1953.

se návrh lišil tím, že v minulosti mohli členové milicí požívat podobná práva jen při společných akcích se SNB.

Vzhledem k rozdílným místním podmínkám v závodech a počtu milicionářů nešlo dodržet původní členění ve smyslu, že vždy tři nižší jednotky LM tvořily jednotku vyšší. Proto padl návrh, aby vyšší jednotku tvořily vždy dvě až čtyři jednotky nižší. Jelikož se v návrhu směrnic přiznávala štábům velitelů LM na všech úrovních práva oddělení KSČ, ztratilo smysl ustanovení původního *Organizačního řádu Lidových milic*, že k členům štábů velitelů milicí patří i tajemníci příslušných výborů KSČ. Rovněž dřívější dvojí podřízenost velitelů milicí vyššímu veliteli a současně příslušnému orgánu strany mohla zapříčinit ne vždy důsledné plnění rozkazů vrchního velitele LM. Proto se stanovilo, že s výjimkou ÚV KSČ nemohou ostatní stranické orgány měnit rozkazy vrchního velitele.²⁷⁷

Návrh poprvé zmiňoval i tzv. rychlé oddíly, které se vytvářely z vybraných, „politicky vyspělých“ (míněno komunismu oddaných) a fyzicky zdatných milicionářů bydlících v těsné blízkosti závodu. Jejich hlavní úkol spočíval v případném boji proti pozemním a paradesantním jednotkám „nepřítele“, které by pronikly na území ČSR.

Již tradičně, tentokrát vzhledem k polokulatému výročí Února a ke zvýšeným obavám komunistického vedení z reakcí oponentů režimu, připravovalo oddělení Lidových milicí při ÚV KSČ velice pečlivě bezpečnostní opatření k udržení pořádku. Pohotovost milicí I. a II. stupně na konci února 1953 se týkala 50 procent, resp. 30 procent všech členů LM.²⁷⁸ Pohotovostní služba milicí však v reálu nakonec ještě zesílila. Ve dnech bezprostředně předcházejících únorovému výročí museli být všichni milicionáři připraveni k případnému povolání do služby.²⁷⁹

O úspěšném zvládnutí akce všemi ozbrojenými složkami vypovídalo ocenění ve formě poděkování příslušníkům NB ze strany Aloise Kotvy. Vedoucí oddělení LM při ÚV KSČ se tak pochvalně vyjádřil prostřednictvím rozkazu Karola Bacílka, adresovaného složkám bezpečnosti za spolupráci a účast na přehlídkách milicí dne 22. února 1953.²⁸⁰

Jelikož se blížilo polokulaté výročí Února 1948, musely stranické orgány oceňovat připravovanou slavnost puncem výjimečnosti. Poprvé se kromě tradičních triumfálních přehlídek chystalo i předání vyznamenání „zasloužilým“ milicionářům na srazu jednotek milicí v Praze a v krajských městech. Celkem 43 milicionářů se dočkalo navrzení a udělení vyznamenání, z toho čtyři obdrželi medaili Za statečnost, 26 bylo oceněno pochvalným diplomem a zbylým 13 udělen pochvalný dopis. Medaile a diplomy měl na srazu LM v Praze předat první tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný. Pochvalné dopisy slavnost-

277 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 30, a. j. 198, Poznámky k předloženým směrnicím politického sekretariátu ÚV KSČ o práci Lidových milicí, nedatováno (2. 1. 1953).

278 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 34, a. j. 206, Návrh na bezpečnostní opatření Lidových milicí ve dnech 21.–26. února 1953, 12. 2. 1953.

279 ABS, 310-18-13, Pohotovostní služba LM, 17. 2. 1953.

280 Poděkování Kotvy z 24. 2. 1953 bylo v plném znění uveřejněno v rozkazu MNB: ABS, f. A6/4, i. č. 59, Rozkaz MNB č. 9/1953, 31. 3. 1953.

ně vydali vedoucí tajemníci v příslušných krajských městech na srazech milicí. Medaile Za statečnost byly připraveny pro tři členy LM, kteří se podíleli na stíhání a dopadení dvou banderovců na zmiňované bezpečnostní akci v květnu 1949. Další medaili obdržel člen Osadní milice z příhraniční obce Tři Sekery za zadržení celkem sedmi osob snažících se v létě 1950 o útěk do svobodné SRN. Pochvalné diplomy získali i další milicionáři, kteří se podíleli na stíhání banderovců, dále členové Osadních milicí, kteří se 2. července 1951 zúčastnili honu na potenciální pachatele babických vražd, a další jednotlivci, kteří pomohli k dopadení vojenských zběhů, uprchlých trestanců, „zločinců a sabotérů“ nebo včasným zásahem zabránili velkým hospodářským škodám. Poslední kategorie vyznamenaných členů milicí obdržela pochvalný dopis, jenž si vysloužila, podobně jako předchozí skupina, díky zadržení cizích agentů, hledaných osob a potenciálních uprchlíků.²⁸¹

Dne 14. března 1953, tři dny po návratu z pohřbu J. V. Stalina v Moskvě, nečekaně zemřel i Klement Gottwald. V této souvislosti na příkaz Aloise Kotvy učinily jednotky milicí bezpečnostní opatření ve formě vyhlášení pohotovosti, která trvala i během Gottwaldova pohřbu dne 19. března.²⁸² V průběhu tržny za největšího komunistického vraha v dějinách Československa nedošlo k mimořádným událostem.

Vzhledem k pozitivním zkušenostem s milicionáři při stavbě tratě Družby na východním Slovensku v roce 1951 se v druhé polovině dubna 1953 obrátilo ministerstvo železnic na ÚV KSČ prosebným dopisem. Zástupci ministerstva vylíčili těžkosti při získávání pracovních sil k železničnímu stavitelství v jihočeských a západočeských okresech a žádali po ÚV KSČ brigádnickou výpomoc zhruba 500 milicionářů od dubna do listopadu z důvodu „obranyschopnosti země“. Organizační sekretariát smetl tento požadavek koncem dubna 1953 ze stolu podobně jako v minulosti žádost ministra lesů a dřevařského průmyslu J. Ďuriše o výpomoc při zdolávání kůrovce. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že vyslání brigád má na starost ROH, a nikoliv milice, jakožto ozbrojená složka určená k „ochraně revolučních vymožeností dělnické třídy“.²⁸³

Z žádosti ministerstva železnic je patrné, kde tehdy státní orgány a řada prostých občanů spatřovaly největší smysl a přínos Lidových milicí, na rozdíl od jednotek samotných. Brigádnickou činnost na velkých stavbách či v pohraničních lesích považovali stále sebevědomější milicionáři v lepším případě za něco překonaného, co jim *Organizační řád Lidových milic* nijak nestanoví, v horším případě za snahu o zneužívání jejich levné pracovní síly.

281 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/5, sv. 50, a. j. 135, Vyznamenání příslušníků Lidových milicí, 16. 12. 1952. Rovněž viz ABS, f. A2/1, i. j. 1941, Návrh vládního usnesení na propůjčení vyznamenání a udělení veřejného uznání příslušníkům LM, 31. 1. 1953.

282 ABS, 310-111-7, Bezpečnostní opatření LM – na vědomí, 17. 3. 1953. Na rozdíl od tohoto mimořádného bezpečnostního opatření patřilo následující vyhlášení poplachových stupňů k 1. máji a 9. květnu naopak mezi již tradiční postupy. Součástí květnových BO bylo soustředění jedné čtyř rychlých oddílů LM v krajských městech. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 37, a. j. 216, Návrh na bezpečnostní opatření Lidových milicí k 1. a 9. květnu 1953, 22. 4. 1953.

283 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 37, a. j. 218, Návrh na zamítnutí žádosti ministerstva železnic o vyslání brigád lidových milicí, 30. 4. 1953.

Definitivní konec osadních Lidových milicí předznamenal návrh, který Antonín Novotný předložil 8. dubna 1953 politickému sekretariátu ÚV KSČ. Podle něj mělo ještě před schválením nového *Organizačního řádu Lidových milic* dojít k co nejrychlejšímu zrušení jednotek Osadních milicí, s nimiž se nepočítalo ani v plánu finančního a materiálního zabezpečení na rok 1953. Milice jako „jádro dělnické třídy“ měly fungovat především v samotných závodech. Důvody zrušení OLM pramenily především ze vzniku Pomocné stráže VB na vesnicích, které tvořili např. členové JZD, zaměstnanci STS a ČSSS. Dokud se však o jejich zrušení pouze spekulovalo, kolovaly mezi příslušníky OLM různé fámy o nedůvěře v jejich schopnosti, o jejich nepotřebnosti apod. Politický sekretariát nakonec zrušení OLM schválil, a tak v některých okresech nezůstali žádní milicionáři a někde jen nepatrný počet.²⁸⁴

Na rozdíl od úkolů členů závodních LM se s bývalými příslušníky Osadních milicí počítalo i nadále jako s podporou orgánů Veřejné bezpečnosti na vesnicích pod hlavičkou vznikající Pomocné stráže VB. Počty plánovaných stavů PS VB se v podstatě shodovaly s dosavadním počtem osadních milicionářů (cca 17 000 osob). Podmínku pro začlenění bývalých osadních milicionářů k PS VB představovalo mj. řádné odevzdání inventárních součástí výzbroje, výstroje a ostatního služebního materiálu. Materiál, zbraně a agenda zrušených jednotek se měly odevzdat na KV LM, personální materiály milicionářů přímo KV KSČ. K další službě způsobilí členové OLM se měli převést do PS VB. Bývalí příslušníci OLM zaměstnaní v závodech se měli organizovaně přeradit do jednotek milicí ve svých mateřských podnicích. Okresní správy VB získaly seznamy bývalých členů OLM pro případné další využití. Představitelé KV KSČ měli projednat další zařazení placených funkcionářů z rozpuštěných OLM.²⁸⁵

Zrušením osadních Lidových milicí počátkem léta 1953 skončila jedna z etap, ve které tyto jednotky plnily úkoly v pohraničních oblastech, často v úzké součinnosti s jednotkami Pohraniční stráže. Osadní milice představovaly svým způsobem autonomní součást Lidových milicí a díky roztržitosti na velkém prostoru a značné vzdálenosti od center nepodléhaly takovému dohledu, jak si funkcionáři milicí představovali. Úkoly OLM následně přebrali horliví, komunistickému zřízení naklonění dobrovolníci, působící pod hlavičkou Pomocné stráže Veřejné bezpečnosti, kteří již nemuseli nutně vlastnit stranickou legitimaci KSČ.

Posílené Lidové milice čišící sebevědomím a začleněné do aparátu ÚV KSČ se dokázaly vzepřít požadavku nejmocnější bezpečnostní složky totalitního státu, kterou představovala Státní bezpečnost. Ještě před tradičními májovými přehlídkami podalo oddělení LM při ÚV KSČ návrh na zákaz nošení uniformy milicí jinými orgány než

284 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/5, sv. 56, a. j. 151, Zrušení osadních jednotek Lidových milicí, 8. 4. 1953.

285 Zrušení Osadních milicí bylo realizováno rozkazem předloženým A. Novotným ke schválení politickému sekretariátu ÚV KSČ dne 14. května 1953. Lhůta k jeho splnění byla 60 dnů. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/5, sv. 58, a. j. 156, Rozkaz Politického sekretariátu ÚV KSČ o zrušení osadních Lidových milicí, 14. 5. 1953.

samotnými členy LM. V minulých letech totiž Státní bezpečnost používala při májových oslavách uniformy LM, které si zapůjčila z KV LM v Praze. I v roce 1953 si chtěla StB vypůjčit na přehlídku plánovanou na 9. května na Letné zhruba 1 000 stejnokrojů pro své příslušníky za účelem jejich maskování. Oddělení LM, poprvé v rámci aparátu ÚV KSČ, si tentokrát sebevědomě dovolilo oponovat a požadavek StB odmítlo jako „politicky nesprávný“, neboť uniformu měli používat pouze skuteční milicionáři. Kromě toho docházelo k prolínání příslušníků pořadatelské služby LM s maskovanými orgány StB v oděvech milicionářů, což působilo zmatek v otázce podřízenosti. Organizační sekretariát ÚV KSČ tento zákaz ze strany oddělení posvětil, což vyvolalo dočasné ochlazení vztahů se složkami StB.²⁸⁶

Alois Kotva ve zprávě o aktivitě milicí během 9. května uváděl, že slavnostních přehlídek se s vlastními útvary zúčastnily jednotky LM v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Olomouci, Gottwaldově, Prešově a v Košicích. Kromě toho se podílely i na pořadatelské službě. V přípravách přehlídek se projevily dva velké nedostatky, jednak časová tíseň, kdy slavnostní oddíly cvičily pouze o svém volném čase, a jednak nedostatečná odborná připravenost velitelů milicí. Ti totiž nestačili svými vojenskými a odbornými znalostmi na řízení útvarů větších než četa, což odráželo úroveň jejich výcviku. Vystoupení jednotek na přehlídkách proběhlo v některých krajích na slušné úrovni, v jiných se jevílo jako slabší (Bratislava, Prešov, Praha). Oproti únorové přehlídce se v Praze projevil pokles v úrovni vojenského vystoupení LM. Celkově se potvrdila „dobrá kvalita“ řadových milicionářů, ale u velitelského sboru se ukázaly nedostatky, a to tím patrnější, čím vyšší funkci velitel zastával. Z tohoto faktu Kotva odvozoval potřebu vhodné formy školení velitelů.

Samostatnou kapitolu představovalo použití LM jako pořadatelské služby. Na celých dlouhých úsecích zůstali milicionáři sami, aniž se jim dostalo řádných instrukcí o jejich úkolech a řízení bezpečnostním štábem přehlídky. Spolupráce s armádou, s VB a PS se při této akci jevila celkem dobře. Ochlazení vztahů šlo vypořizovat u StB v souvislosti s již popsaným odmítnutím zapůjčení uniforem milicionářů. Podle Kotvy se mělo do budoucna zvážit nasazení alespoň dvojnásobného počtu milicionářů v přehlídkových útvarech, neboť dosavadní stavy se v porovnání s armádou jevíly jako nepatrné. Závěrem Kotva uvedl, že přehlídky představovaly pro všechny milicionáře „zdroj povzbuzení“ a účast na nich „mocný výchovný prostředek“.²⁸⁷

Klady i zápory popsané ve zprávě velitelem Aloisem Kotvou dávaly naději pro budoucí zlepšení činnosti a výcviku milicionářů, zejména na úrovni jejich velitelů. Je nesporné, že bez kvalitních velicích orgánů nemohly jednotky dosáhnout požadované

286 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 37, a. j. 218, Návrh na zákaz používání uniformy LM jinými institucemi, 30. 4. 1953.

287 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 40, a. j. 225, Zpráva o účasti a vystoupení Lidových milicí na přehlídkách čsl. branné moci při příležitosti 8. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou, 19. 6. 1953, Zhodnocení přehlídek LM dne 9. května 1953, 10. 6. 1953.

úrovně výcviku, což platilo obzvláště pro Lidové milice. Tyto ozbrojené jednotky KSČ dobrovolnického charakteru se musely spokojit pouze s několikahodinovým výcvikem za měsíc, což mohlo stačit pouze pod intenzivním vedením odborně vyškolených velitelů. Vzhledem k vysoké fluktuaci většina velitelů požadované parametry zdaleka nesplňovala, což se plně ukázalo právě při májových přehlídkách roku 1953.

IV. 2. Aktivity LM v období měnové reformy v červnu 1953

Dne 30. května 1953 bezprostředně před vyhlášením měnové reformy, ve skutečnosti však „velké peněžní loupeže“, jež znehodnotila úspory obyvatelstva, vydal ÚV KSČ rozkaz jednotkám LM, který se jim měl přečíst téhož dne mezi 15. a 18. hodinou. V zájmu utajení se v rozkazu uvádělo, že dnes (30. 5.) v rozhlase a zítra (31. 5.) v denním tisku dojde ke zveřejnění usnesení vlády ČSR a ÚV KSČ, důležitého pro další politický a hospodářský vývoj. Všichni milicionáři měli zaujmout „bojovou pohotovost“ za prosazení tohoto usnesení a přesvědčovat o jeho správnosti obyvatelstvo. LM se tak připravovaly k zásahu pro případ nepokojů vyvolaných rozhořčeným, ožebračeným obyvatelstvem. Na základě tohoto rozkazu vyhlásili krajsí velitelé milicí dne 30. 5. 1953 v 10:00 hodin pohotovostní akci s krycím názvem „Kulomet“ za použití 50 procent stavu milicionářů současně s důslednou ostrahou podniků. V každém krajském městě se soustředily tři čtyři rychlých oddílů LM (v Praze šest rot). Kromě toho jednou rotou RO LM disponoval přímo náčelník štábu vrchního velitele LM v Praze. Politici vedoucí milicí na všech úrovních měli aktivně provádět propagandistickou práci mezi všemi členy KSČ. V každém okrese měl mít příslušný náčelník StB k dispozici 20 až 60 plně vyzbrojených a vystrojených milicionářů za účelem plnění zvláštních úkolů. Jako důležitý se jevil rovněž neustálý kontakt velitelů milicí s tajemníkem KV KSČ a veliteli StB, VB a PS.²⁸⁸

Měnovou reformu ohlásil rozhlas opravdu již v sobotu 30. května 1953 v 17 hodin. V pondělí ráno 1. června došlo na mnoha místech v celé republice k protestům proti původně přísně utajované reformě. Shlukování lidí v závodech přerostlo v řadě případů ve stávky. Všechny akce charakterizovala živelnost a spontánnost. Někde stávkovaly celé závody, jinde jen několik dílen či provozů. Nejmohutnější vystoupení rozhořčených občanů proběhlo v Plzni s epicentrem ve Škodových závodech. Rozeznění dělníci vyrazili do ulic, kde se střetli s kordonem Lidových milicí a přivolanou Vnitřní stráží. Ozbrojené složky za použití samopalů demonstranty brutálně vytlačily. Protestující se potom vydali na hlavní náměstí. Odpoledne začala vlna odporu zvolna opadávat. Do centra města totiž postupovaly dobře vyzbrojené jednotky Pohraniční stráže, armády,

288 ABS, 310-72-29, Rozkaz ÚV KSČ (adresovaný LM), 30. 5. 1953.

Lidových milicí a StB. Teprve v podvečerních hodinách odpor ustal, došlo už jen k několika pouličním potyčkám.²⁸⁹

Oddělení LM vypracovalo v červnu 1953 zprávu o působení jednotek milicí nasazených k potlačování důsledků měnové reformy a zrušení potravinových lístků. V obsahu zprávy se uvádí, že rozkaz přečtený v závodech nebo na okresních srazech přijali milicionáři údajně s nadšením a navodil u nich „bojovnou náladu“. Mnohé jednotky provolávaly paradoxně slávu prokazatelnému lháři A. Zápotockému, který ještě pár hodin před vyhlášením reformy veřejně tvrdil, že k ní nedojde. Oslavovali dále ÚV KSČ, jenž je připravil o úspory, a sovětského představitele rady ministrů G. M. Malenkova. Došlo k okamžité realizaci opatření k zajištění závodů. Po vyslechnutí usnesení strany a vlády v rozhlase nastupovali milicionáři v naprosté většině k plnění stanovených úkolů, až na několik málo výjimek. Tito jedinci se podle vedení milicí projeвили jako „slaboši a zbabělci“ a „odhalili před celým kolektivem, že nejsou hodni členství“ v LM a KSČ. V těchto případech šlo o pár soudných jedinců, kteří se nenechali zviklat komunistickou propagandou a dali přednost obhajobě svých znehodnocených úspor před obranou zločinných kroků KSČ. Případy těchto renegátů řešily příslušné stranické orgány údajně vesměs na místě, pravděpodobně přinejmenším vyloučením z milicí.

Pro střežení závodů se celkově zmobilizovalo 77 597 milicionářů, kteří v uvedené době od 30. května do 8. června odsloužili v souhrnu 4,15 mil. hodin. V rychlých oddílech LM se soustředilo 9 835 členů milicí, kteří odsloužili 465 000 hodin. Státní bezpečnost měla ve střediscích výměny peněz a SNB v mimořádných akcích (pochůzková služba s orgány VB, stíhání „diverzantů“ apod.) k dispozici celkem 26 772 příslušníků LM, kteří odsloužili 1,37 mil. hodin. Celkově bylo nasazeno 114 204 milicionářů při téměř 6 mil. hodinách. Jejich ušlá mzda činila v nové měně 3,93 mil. Kčs a výdaje na stravné dosáhly 860 000 Kčs.

Při střežení závodů se vyskytly závažnější obtíže, ale situační zprávy z krajů shodně oznamovaly „odhodlání“ nasazených milicionářů a jejich „věrnost straně a vládě“. Pouze v okrese Vimperk se ukázalo, že tamní jednotky nezaručovaly „plnou záruku spolehlivosti“. Proto přispěchal z Českých Budějovic rychlý oddíl LM, který ve vimperském okrese převzal stráž všech závodů. „Vysoká politická uvědomělost“ se objevila u členů LM, kteří působili ve střediscích výměny peněz. Kromě toho také agitovali mezi občany, jimž vysvětlovali „nutnost a důležitost“ měnových opatření. Všechny kraje hlásily, že milicionáři si svým chováním, vystupováním a pomocí poskytnutou občanům při výměně peněz získali důvěru obyvatel. Oproti tomu členové LM si poměrně často stěžovali na příslušníky VB, kteří představovali mnohdy pravý opak milicionářů a někde muselo dojít k jejich odvolání a vystřídání.

Akce opět ukázala nedostatky ve spojení zejména se slovenskými kraji a také mezi kraji a okresy, které se mohlo realizovat pouze prostřednictvím přetížených linek MNB.

289 Výše popsaný popis plzeňských událostí byl získán z otevřených mediálních zdrojů.

Problémy se zpočátku objevily i v zásobování milicionářů, což se postupně podařilo vyřešit. U rychlých oddílů se projeví nedostatky v jejich vozovém parku. Technické problémy způsobily půlhodinové zpoždění odjezdu pražských RO LM do Plzně. Naopak se osvědčila investice do nákupu několika nových třítunových nákladních automobilů. Projevil se i problém vyplývající z organizační struktury RO LM, které tvořily malé jednotky začleněné do závodních Lidových milicí. Teprve v případě soustředění se rychlé oddíly sdružovaly do větších jednotek, což působilo průtahy v jejich nasazení. Pozitivně se hodnotila naopak jejich vysoká mobilita. Na určeném místě se soustředily za 50 minut od obdržení rozkazu. Při zásahu v Plzni bylo zraněno 24 milicionářů, z toho čtyři těžce. Při dvou autohaváriích v krajích Liberec a Jihlava se zranilo pět členů milicí, z toho se řidič jednoho vozu, který částečně havárii zavinil, na místě zastřelil. Akci na podporu bezprecedentní měnové reformy hodnotil Alois Kotva velmi kladně, když podle něj Lidové milice „znovu jasně dokázaly, že jsou věrnou součástí naší strany, jejíž každý rozkaz jsou ochotny do posledního písmene splnit!“.²⁹⁰

Milicionáři se kromě služby ve střediscích výměny peněz soustředili na zabezpečení komunikačních uzlů, státních budov, závodů a jiných důležitých objektů. Tentokrát členové milicí nezasahovali proti tzv. reakci, ale zejména proti vůči režimu dosud loajálním dělníkům, kteří se oprávněně cítili podvedeni, stejně jako zbytek národa. V mnoha případech došlo k zastavení práce v podnicích, demonstračním projevům a pochodům v ulicích průmyslových center. Společná akce příslušníků LM s ostatními ozbrojenými složkami MV proti plzeňským, strakonickým, ostravským, bohumínským a dalším nespokojeným spoluobčanům větších měst nebyla vždy „úspěšná“. Teprve přivolané jednotky armády situaci zvládly bez použití střelných zbraní.

Jako poděkování milicionářům za zajištění provedení měnové reformy a zrušení lístkového systému schválil organizační sekretariát ÚV KSČ rozkaz, který se četl před nastoupenými jednotkami v závodech. Obsah rozkazu vyzdvihoval tzv. politickou a bojovou připravenost LM. Důraz se kladl na skutečnost, že se dovršilo „faktické vítězství Února 1948“ tím, že zbytkům „kapitalistických živlů“ byla odebrána ekonomicko-finanční základna.²⁹¹

V souvislosti se zkušenostmi získanými při potlačování občanských nepokojů během měnové reformy začaly okresní a krajské výbory KSČ od poloviny roku 1953 ve větší míře budovat zmíněné rychlé oddíly LM. Ty přednostně obdržely kvalitní výzbroj a výstroj za účelem účinných zásahů zejména proti případným demonstrantům nebo potenciálním ozbrojeným skupinám. Na příslušníky jednotek rychlých oddílů LM byly vzhledem k jejich náročným úkolům kladeny vyšší fyzické a politické požadavky.

290 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 40, a. j. 224, Zpráva o činnosti Lidových milic v pohotovosti ve dnech 30. 5. 1953 – 8. 6. 1953, 19. 6. 1953. Oddělení LM bylo organizačním sekretariátem zaúkolováno, aby do konce září připravilo podrobnou zprávu o nasazení milicí v krajích Plzeň, Ostrava, Ústí a Praha se zhodnocením bojové a politické připravenosti. Dále měl být vydán jednotkám LM rozkaz o splnění úkolu.

291 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 42, a. j. 229, Návrh na rozkaz Lidovým milicím k provedení rozkazu z 30. května 1953, 16. 7. 1953.

Jako jeden z motivačních faktorů, který měl za úkol povzbudit výcvikovou činnost a kvalitu přípravy milicionářů, vznikl projekt na zavedení speciálního odznaku pouze pro členy LM. V druhé polovině června 1953 předložilo oddělení LM návrh na udílení Odznaku vzorného střelce pro členy Lidových milicí, což mělo přispět k „bojové připravenosti“ milicionářů. Akceptovaný návrh na zavedení tohoto viditelného „značku bojové zdatnosti“ počítal se střeleckými soutěžemi družstev složených z nejlepších střelců na úrovni okresu, kraje i celé ČSR. Podmínky k získání odznaku závisely na výtečném splnění střeleckých úkolů, na vzorném vojenském vystupování a technickém ovládnutí zbraně, dále na příkladném plnění povinnosti milicionáře (účast na výcviku, akcích atd.) a konečně na kázni a disciplíně. Při nesplnění jedné z podmínek jej nemohl člen LM získat.²⁹²

K projednání a následnému schválení směrnic k udílení odznaku Vzorného střelce LM došlo až 11. listopadu 1953. Podrobně popsány podmínky získání, odejmutí a nošení odznaku stanovily, že jeho nositel musí kromě výborné střelby splňovat i další podmínky spojené s bezvadnou službou a chováním. Odznak doplněný průkazem po splnění všech podmínek uděloval zvláštním rozkazem velitel milicí v ČSR. Mohl jej rovněž na návrh okresního velitele odejmout, zejména při hrubém porušení kázně a neplnění povinností milicionáře. Vyznamenaný musel odznak povinně nosit na pravé straně 1 cm nad středem náprsní kapsy blůzy vždy při povolání do služby. Udělování odznaku probíhalo každoročně po odstřílení povinných střeleckých úkolů na výročí 25. února při slavnostním vystoupení nebo shromáždění LM.²⁹³

V případě odznaku Vzorného střelce LM šlo o první ocenění speciálně vytvořené a zavedené za účelem uznání loajality milicionáře k vládě jedné strany. Režim si uvědomoval, že milicionáři touží po poctách a uspokojení potřeby uznání podobně jako ostatní lidské bytosti, a ocenil tak možnost získání odznaku. Jeho udílení probíhalo po několik dalších let, dokud KSČ znovu nepřehodnotila způsob vyznamenaní nadprůměrných milicionářů.

IV. 3. Směrnice a Řád Lidových milic

Další ze zásadních posunů ve směřování milicí nastal v létě 1953. Tehdy koncem července nejdříve organizační sekretariát ÚV KSČ projednal návrh uspořádání Lidových milicí předložený Antonínem Novotným. Neoddělitelnou součástí posuzovaného materiálu kromě *Řádu Lidových milic*, který vymezil úkoly, práva a povinnosti milicio-

292 Tamtéž, Návrh na zavedení a udílení Odznaku vzorného střelce v Lidové milici, 19. 6. 1953.

293 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 49, a. j. 249, Návrh směrnic pro udílení odznaku Vzorného střelce Lidové milice, 11. 11. 1953. Okresní nominační komise předkládala návrh na udělení odznaku krajskému veliteli LM, který jej prezkoval a svým doporučením jako garant splněných podmínek předal štábu vrchního velitele, který jej předložil veliteli milicí v ČSR.

nářů a zpřesnil jejich organizační výstavbu, tvořily i *Směrnice k činnosti Lidových milic*.²⁹⁴ Tyto dva důležité dokumenty, během dalších let postupně doplňované a novelizované, upravovaly pole působnosti a vnitřní pořádek miličních jednotek.

Podklady k organizaci milicí vznikly ve spolupráci s MNO a MNB. Navrhovaný *Řád Lidových milic* se stal vnitřním zákonem budování těchto jednotek, ze kterého vycházely *Směrnice k činnosti Lidových milic*. Akceptovaný plán na začlenění štábů velitelů LM jako oddělení do systemizace příslušných orgánů KSČ jen potvrzoval faktický stav, který existoval od převedení milicí z MNB pod ÚV KSČ. Novotný dále předložil projekt na zvýšení počtu milicionářů, návrh směrnic pro zřizování zbrojnic a jiných zařízení v závodech a finanční plán oddělení LM na rok 1953.²⁹⁵ V souvislosti s projednáním nového řádu a směrnic vyvstala řada nových úkolů pro různé složky strany i vedení armády a MNB.

Geneze nové organizační úpravy probíhala poměrně složitě. Již o rok dříve, 3. září 1952, uložil politický sekretariát ÚV KSČ ministrům Čepičkovi, Bacílkovi a Davidovi zpracovat celkovou problematiku Lidových milicí a předložit souhrnný návrh politickému sekretariátu ÚV KSČ. Na základě tohoto usnesení vznikl návrh směrnic o práci Lidových milicí, který projednal na své schůzi dne 6. ledna 1953 organizační sekretariát ÚV KSČ. Zároveň uložil V. Davidovi, aby předložený návrh spolu s připomínkami z diskuse vzal za základ k vypracování nového organizačního řádu LM a směrnic.

Členové organizačního sekretariátu ÚV měli k návrhu směrnic zejména následující připomínky. Organizační řád se měl zpřístupnit všem příslušníkům LM; návrh měl zdůraznit, že hlavní úkoly Lidových milicí zůstávají v závodech; mělo se zvážít, zda zavedení vojenských hodností u velitelů LM je vhodné a správné; lépe vyjasnit se měla dvojí podřízenost velitelů LM (podřízenost stranickým orgánům a současně podřízenost vyšším velitelům LM); v návrhu systemizace oddělení LM měly být dodržovány zásady platné v ostatních odděleních (oddělení členit na odbory a referáty); systemizace oddělení LM se neměla provádět šablonovitě, ale s ohledem na pracovní podmínky a potřeby; z návrhu se měla vyřadit platová systemizace, která již existovala pro všechny pracovníky strany. Na základě těchto připomínek organizačního sekretariátu ÚV došlo k přepracování původního *Organizačního řádu Lidových milic* i směrnic týkajících se praktické činnosti LM.

Proč vlastně už po pouhém roce platnosti původního *Organizačního řádu Lidových milic* z roku 1952 došlo k vypracování řádu nového, částečně osvětluje stanovisko k jeho názvu. Pojmenování *Řád Lidových milic* nahradil předchozí termín *Organizační řád Lidových milic*, a to z toho důvodu, že mohlo údajně docházet k zaměňování se stanova-

294 Kompletní text schváleného *Řádu Lidových milic* je uveden v příloze č. 1. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 37, a. j. 337, Zápis ze 46. schůze předsednictva ÚV KSČ, konané dne 10. srpna 1953 v 16 hodin na Hradě. *Řád Lidových milic*, 10. 8. 1953. *Směrnice k činnosti Lidových milic* doplňovaly a rozvíjely znění *Řádu Lidových milic* – viz příloha č. 2. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 42, a. j. 230, Návrh k organizaci Lidových milicí, 24. 7. 1953.

295 Finanční plán a plán materiálního vybavení oddělení LM na rok 1953 obsahuje příloha č. 3.

mi KSČ. Název *Řád* měl podle funkcionářů ÚV vyjadřovat jednoduchost a odpovídat fakticky zásadám, podle nichž se milice budovaly uvnitř KSČ jako její ozbrojená složka. Řád se vytvářel s úmyslem zpřístupnění všem velitelům i ostatním příslušníkům LM. Jednotlivé hlavy řádu se nově uspořádaly a přepracovaly s přihlédnutím ke stanovám strany a zkušenostem z činnosti Lidových milicí. Úvod řádu zůstal nezměněn. V hlavě I. řádu se úkoly LM oproti dosavadnímu *Organizačnímu řádu Lidových milic* rozšířily a konkretizovaly, zdůraznila se činnost LM při ochraně závodů i dalších, z bezpečnostního hlediska významných objektů.

V hlavě II. došlo k novému zpracování a seřazení obsahu s přihlédnutím ke stanovám KSČ. Dále tam byly začleněny nové části, jako postup při přijímání příslušníků Lidových milicí; povinnost milicionářů hlásit příslušným velitelům LM přechod do jiného závodu; právo příslušníka LM odvolat se proti uděleným trestům. Povinnosti a práva příslušníků Lidových milicí se úzce vázaly na stanovy strany. Na rozdíl od dosavadního *Organizačního řádu Lidových milic* se vyjmenovávaly jen ty hlavní povinnosti a práva příslušníků LM, které se neuváděly ve stanovách strany a jež měli milicionáři plnit z titulu svého členství v Lidových milicích. Rozšířil se počet druhů trestů, a to o důtku před nastoupenou jednotkou a odvolání z funkce v LM. Mezi odměny a pocty se zařadila také státní vyznamenání.

Hlava III. mimo jiné uvádí, na rozdíl od původního *Organizačního řádu Lidových milic*, že jednotky Lidových milicí se měly organizovat vždy podle místních podmínek. Proto v novém řádu tvořily útvar Lidových milicí vždy dvě až čtyři jednotky nižší úrovně, a nikoliv striktně jen tři jednotky jako v minulosti. Výrazná změna spočívala ve výše popsaném rozhodnutí o zrušení Osadních LM díky vytvoření Pomocných stráží Veřejné bezpečnosti. Do nového řádu se začlenily články 9, 10 a 13, jejichž význam tkvěl v upřesnění způsobu uspořádání Lidových milicí při dodržení zásady, že jednotky LM řídí příslušné orgány KSČ. Článek 13 stanovil zásadu, že počty příslušníků jednotek Lidových milicí reguluje politický sekretariát ÚV KSČ.

Hlava IV. *Řádu Lidových milic* nově upravovala ustanovení o vrchním veliteli LM. Dříve jím byl předseda strany, tedy zemřelý Klement Gottwald. Vypuštěn byl název vrchní velitel, protože funkce vrchního velitele branných sil patřila prezidentovi Československa. Nahradila jej funkce velitele LM v ČSR, kterou ze své pozice zastával tajemník ÚV KSČ, pověřený ústředním výborem řízením stranické práce. Oproti dosavadnímu *Organizačnímu řádu Lidových milic* se v článku 17 měnilo ustanovení o štábech velitelů LM hlavně v tom smyslu, že štáby mají práva a povinnosti oddělení příslušných orgánů strany.

Zásady obsažené v člancích 20 a 21 hlavy V. byly převzaty z původního řádu. Do návrhu se zařadil nový odstavec, který stanovil povinnost velitelů milicí podat ihned zprávu svému nadřízenému veliteli o nasazení jednotek Lidových milicí.

K hlavě VI. se přidal nový článek 23, v němž se zpřesnily zásady spolupráce se Svazarmem. Lidové milice přestaly být kolektivním členem Svazarmu, ten prošel reorganizací v masovou instituci s individuálním členstvím.

Zásady článků 24 a 25 hlavy VII. byly převzaty z dosavadního *Organizačního řádu Lidových milic*. Článek 24 se rozšířil o úkol výchovy příslušníků Lidových milicí ke „vzornému“ plnění úkolů na pracovištích. Zásady obsažené v hlavách VIII., IX. a X. převzali autoři z původního řádu bez podstatnějších změn.²⁹⁶

Další Novotného návrh představil *Směrnice Lidových milic* jako doplňující součást *Řádu Lidových milic*, do kterého nešlo některé úkoly LM zařadit. Na rozdíl od původního návrhu, aby velitelé Lidových milicí, pokud byli důstojníky a poddůstojníky čs. armády v záloze, nosili v době plnění úkolů LM označení své vojenské hodnosti, stanovila hlava IV. organizačních pokynů zvláštní funkční označení velitelů LM. V Lidových milicích již funkční znaky z minulosti ve formě plechových odznaků existovaly. Tyto symboly se však v praxi neosvědčily. Při stanovení zásad nového funkčního označení se vycházelo z požadavku, aby označení funkcí bylo viditelné, praktické a nevyžadovalo mimořádnou úpravu výstroje.

Hlava IV. směrnic naplňovala požadavek článku 22 *Řádu Lidových milic*, v němž se uvádělo, že způsob a rozsah spolupráce jednotek LM s armádou, SNB, Pohraniční a Vnitřní stráží má stanovit politický sekretariát ÚV KSČ.

Hlava V. určovala způsob vyplácení služného funkcionářům LM, které odpovídalo schválené platové systemizaci pro pracovníky strany.

Článek 4 a 22 řádu stanovil, aby se příslušníkům Lidových milicí, pokud plní své úkoly samostatně nebo ve společné akci s jednotkami čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráž, přiznala stejná práva a povinnosti jako příslušníkům těchto ozbrojených sil. Pokud šlo o spolupráci s NB, práva a povinnosti Lidových milicí upravoval zákon z roku 1948. Musela se ještě upravit práva a povinnosti milicionářů při společných akcích s armádou, PS a VS. Zbývalo vymezit postavení a poslání Lidových milicí zákonem včetně jejich práv a povinností v případě samostatných nasazení. K samostatné zákonné úpravě Lidových milicí však nikdy nedošlo.

Nový *Řád Lidových milic* pomýšlel i na sociální dávky pro milicionáře. Dosud se milicionářům v případě úrazu, nemoci, invalidity nebo smrti přiznávalo právo na zaopatření z národního pojištění, vyplývající z titulu jejich zaměstnání. Novinkou mělo být získání přiměřeně stejného práva na důchody a zaopatření, jaké si nárokovali příslušníci ozbrojených sil.²⁹⁷

Návrh na začlenění štábů velitelů Lidových milicí jako oddělení KSČ do příslušných orgánů strany vznikl s přihlédnutím k počtu příslušníků jednotek LM v jednotlivých krajích a k úkolům Lidových milicí.²⁹⁸

296 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 42, a. j. 230, Návrh k organizaci Lidových milicí, 24. 7. 1953.

297 Tamtéž, Návrh k organizaci Lidových milicí, 24. 7. 1953.

298 Tento návrh, stejně jako přehled o počtu plánovaných systemizovaných míst a počtu placených funkcionářů LM z konce roku 1952, podobně jako přehled o plánovaných stavech příslušníků Lidových milicí na rok 1953 v poměru k předchozímu stavu obsahuje příloha č. 5.

Po vleklých diskusích byl nakonec základní dokument upravující výstavbu a činnost Lidových milicí přijat. Předsednictvo ústředního výboru KSČ²⁹⁹ schválilo dne 10. srpna 1953 navržené znění *Řádu Lidových milic*.³⁰⁰ Příslušný text se stal základní listinou vymezující jejich působení, neboť, jak bylo již konstatováno, k vytvoření a schválení zákonné normy i přes několik pokusů nikdy nedošlo. Dokument specifikoval úkoly milicionářů, vymezil jejich práva a povinnosti, řešil otázky příslušnosti k Lidovým milicím, stanovil organizaci a další otázky. *Řádem a Směrnicemi pro činnost Lidových milic* se upevnila organizační struktura jednotek milicí od okresních a krajských výborů KSČ až k ústřednímu výboru KSČ a zabezpečilo se jednotné politické řízení. Byla odstraněna jakákoli podřízenost státním orgánům a závislost na nich. Jak bylo uvedeno, schválený řád i směrnice dále rozvíjely otázky vedení milicí a stanovily rámec spolupráce jednotek Lidových milicí s ČSLA, SNB, PS, VB i se Svazarmem. Řád nastolil i směr výchovy a výcviku příslušníků LM, jejich výzbroj a výstroj.

Schválený řád a směrnice k činnosti Lidových milicí se staly rozhodujícím mezníkem ve výstavbě a budování dalších jednotek. Řád v první řadě potvrdil převedení milicionářů z podřízenosti na SNB a MNB (resp. dříve MV) přímo pod ÚV KSČ. Ve své konkrétní činnosti se milice řídily především usneseními ÚV KSČ, respektive jeho orgánů a rozhodnutími Rady obrany státu. Lidové milice získaly charakter „ozbrojeného sboru KSČ“, který spolu s ostatními vyzbrojenými složkami komunistického státu „bojuje proti třídnímu nepříteli“. První tajemník ÚV KSČ (tehdy Antonín Novotný) získal funkci velitele Lidových milicí v ČSR.³⁰¹ Nejvyšší velitelský stupeň představoval štáb vrchního velitele LM v ČSR v čele s náčelníkem, jenž měl faktickou rozhodovací moc. Řízení milicí spadalo pod jednotlivé stupně stranických orgánů. Veliteli v krajích a okresech se stali vždy vedoucí tajemníci KV KSČ a OV KSČ, pouze na ÚV KSČ existovala výjimka, že milice se podřídily oddělení státní administrativy ÚV KSČ.³⁰²

299 Předsednictvo ÚV KSČ bylo voleno ústředním výborem k „řízení práce mezi plenárními zasedáními ústředního výboru“. Předsednictvo mělo kolem 10–12 stálých členů a 3–5 kandidátů předsednictva ÚV KSČ. Zasedáním předsednictva procházely programy práce vlád, parlamentu, ÚV NF, důležitá vládní usnesení a navrhované zákony. K některým se předsednictvo vyjadřovalo, jiné pouze dostalo k informaci. Všechna významná opatření a normy musely projít předsednictvem ÚV KSČ.

300 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 37, a. j. 337, Zápis ze 46. schůze předsednictva ÚV KSČ, konané dne 10. srpna 1953 v 16 hodin na Hradě. *Řád Lidových milic*, 10. 8. 1953.

301 Po Gottwaldovi převzal funkci nejvyššího velitele LM v roce 1953 první tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný, následně v roce 1968 Alexander Dubček a od roku 1969 Gustáv Husák. Na základě nově ustavené funkce generálního tajemníka ÚV KSČ v roce 1971 jako nejvyššího představitele strany, a tedy i Lidových milicí pokračoval ve formálním vedení těchto jednotek opět G. Husák, po něm od roku 1987 stál v čele Milouš Jakeš a koncem roku 1989 krátce i Karel Urbánek.

302 V jednotlivých odděleních probíhal hlavní díl činnosti ústředního výboru KSČ. Zabezpečovala vzájemnou informovanost v aparátu ÚV KSČ. Měla poskytovat přímou pomoc stranickým organizacím v centrálních státních orgánech. Pečovala o ideovou výchovu a správné kádrové složení aparátu ÚV KSČ. Agenda jednotlivých oddělení plně kopírovala vládní agendu. Přípravovaly se tu materiály pro schůze předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ. Oddělení průběžně vznikala a zanikala či se slučovala s jinými. Rozdělení oddělení v pozdějších letech komunistického režimu: Sekretariát prvního (generálního) tajemníka, Všeobecné oddělení, Politicko-organizační oddělení, Oddělení propagandy a agitace, Oddělení masových a sdělovacích

Závazek milicionářů ke službě ve prospěch KSČ zdůraznila přísaha příslušníka LM. Členství zůstalo dobrovolné, přijímání byli komunisté či kandidáti vstupu do strany starší 18 let (v minimální míře i ženy) na návrh jejich základní organizace. Na všech vyšších stupních řízení Lidových milic působily štáby v čele s náčelníky. Rozhodování o nasazení milicionářů tak plně spadalo do kompetence stranických orgánů. Řád dále stanovil výzbroj jednotek (puška, samopal, pro velitele pistole),³⁰³ výstroj (dělnická modrá kombinéza s červenou páskou a razítkem KV LM, černý barret), refundaci mzdy, ubytování atd. Organizační struktura jednotek tvořená systémem družstvo, četa, rota, prapor a pluk se neměnila. V březnu 1955 schválil sekretariát ÚV doplnění znění *Řádu Lidových milic* i *Směrnic k činnosti Lidových milic* o několik spíše formálních prvků.³⁰⁴

Praktické uplatňování obsahu řádu a směrnic začalo poměrně záhy po jejich schválení a týkalo se nutné výměny členských legitimací. Už v polovině srpna 1953 předložil A. Novotný organizačnímu sekretariátu návrh vypracovaný oddělením LM na průkazy členů LM, jelikož milicionáři vlastnili stále staré legitimace, vydané MV, resp. MNB. Rozhodnutí ze dne 19. srpna 1953 akceptovalo vydání nových průkazů a předjednálo jejich vytištění v nákladu 170 000 kusů v češtině a 30 000 kusů ve slovenštině.³⁰⁵

Ke schválení podrobných směrnic předložených A. Kotvou pro vydávání a používání průkazů příslušníků LM došlo až v polovině listopadu 1953. Dodatečně zaznělo, že v původním návrhu se opomnělo prostřednictvím ministra vnitra Rudolfa Baráka zajistit, aby průkazy opravňovaly majitele k nošení služebních zbraní. Smysl přísně tajného průkazu LM spočíval v prokázání se příslušného milicionáře před funkcionáři KSČ, milicí nebo před příslušníky ozbrojených sborů. Dotyčný ho musel nosit ve službě vždy při sobě. Držitelem průkazu se mohl stát milicionář až po složení přísahy. Psacím strojem vyplněné a zkontrolované průkazy s orazítkovanou vlepenou fotografií podepisoval krajský velitel. Převzetí průkazu musel každý milicionář stvrdit vlastnoručním podpisem na rubu textu přísahy. Krajská, okresní i závodní velitelství LM vedla

prostředků, Oddělení školství a vědy, Oddělení kultury, Ekonomické oddělení, Oddělení stranické práce v průmyslu, Oddělení stranické práce v zemědělství, potravinářském průmyslu, lesním a vodním hospodářství, Oddělení společenských organizací a národních výborů, Oddělení mezinárodní politiky, Oddělení státní administrativy, Oddělení hospodářské správy.

303 Na základě vládního usnesení o zřizování zbrojnic, skladů, pohotovostních a jiných místností pro potřeby LM ze dne 18. srpna 1953 byly závody po dohodě s jednotkami LM povinny budovat a adaptovat tyto prostory podle vydaných směrnic (místností k bezpečnému uskladnění zbraní, střeliva, výstroje a k ubytování milicionářů po dobu zvýšených bezpečnostních opatření) na vlastní náklady. *ABS*, 310-111-24, Vládní usnesení ze dne 18. srpna 1953 o schválení směrnic pro zřizování zbrojnic, skladů, pohotovostních a jiných místností pro jednotky Lidových milic na závodech, 13. 8. 1953.

304 Např. štáb velitelů LM u ÚV KSČ byl odborem oddělení ÚV KSČ, štáb krajského velitele LM byl součástí oddělení KV KSČ atd. Ministr vnitra R. Barák dostal za úkol upravit znění nařízení č. 210/1949 Sb., o zevním označení osob povolaných ke službě podle § 15, odst. 3 zákona o národní bezpečnosti, ze 14. 9. 1949 do souladu s *Řádem LM*. *ABS*, f. A2/1, i. j. 815 (resp. A6/1, i. j. 94), Změny v *Řádu LM* a některé změny a doplňky ve *Směrních k činnosti LM*, 15. 3. 1955.

305 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 44, a. j. 234, Návrh na průkazy pro příslušníky LM, 13. 8. 1953.

evidenci vydaných průkazů. Každé zneužití a falšování podléhalo trestnímu stíhání. Při ukončení členství v milicích z jakéhokoliv důvodu musel být průkaz vrácen ke zničení. Při ztrátě se průkaz prohlásil za neplatný a v případě nálezů se již neobnovoval. Nový průkaz s novým číslem mohl být vystaven až po disciplinárním řízení, nejdříve však tři měsíce po ztrátě.³⁰⁶

Takto striktně nastavená pravidla poukazovala na výjimečnost členství v Lidových milicích, jejichž funkcionáři se obávali jakéhokoliv případného zneužití legitimace ze strany nečlenů jednotek.

Po schválení *Řádu Lidových milic* předsednictvem ÚV KSČ dne 10. srpna 1953 a po schválení *Směrnice k činnosti Lidových milic* politickým sekretariátem ÚV KSČ se musely s těmito zásadními dokumenty seznámit i všechny organizačně nižší složky strany a milicí. Oddělení LM předložilo krajským výborům KSČ dopis, který konkrétně upravoval způsob obeznámení funkcionářů a členů strany a milicí s řádem a směrnicemi. KV KSČ měly za úkol připravit jednak návrh numerického rozdělení milicionářů pro jednotlivé okresy a jednak plán náboru nových členů s termínem do 20. září 1953. Do konce září 1953 museli krajsí náčelníci a členové štábu LM složit přísahu do rukou krajského velitele LM (tzn. vedoucího tajemníka KV KSČ), stejně jako okresní náčelníci analogicky do rukou vedoucího tajemníka OV KSČ. Podobně měli složit přísahu i velitelé jednotek LM do rukou okresního velitele milicí. Řadoví milicionáři se měli s *Řádem Lidových milic* a *Směrnicemi k činnosti Lidových milic* seznámit během listopadu v rámci politické výchovy. Poté měli do konce roku 1953 složit přísahu do rukou velitelů jednotek na srazech.³⁰⁷

Vše bylo tedy důkladně připraveno, aby seznámení milicionářů s novým řádem i směrnicemi proběhlo přesně podle harmonogramu na celém území republiky a nedocházelo k informačním šumům a spekulacím jako v minulosti.

IV. 4. Program přípravy jednotek a kontrola hospodaření LM

Počátkem podzimu 1953, přesně 11. září, došlo prostřednictvím vládního nařízení k zásadní změně v organizaci bezpečnostních složek.³⁰⁸ Ministerstvo národní bezpečnosti bylo podle sovětského vzoru zrušeno a jeho kompetence se vrátily do gesce ministerstva vnitra v čele s ambiciózním Rudolfem Barákem. Agenda původního MNB

306 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 50, a. j. 250, Směrnice pro vydávání a používání průkazů příslušníků Lidových milicí, 18. 11. 1953.

307 Přílohou dopisu byl *Řád LM* a *Směrnice k činnosti Lidových milic*. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 44, a. j. 235, Dopis krajským výborům KSČ k organizačnímu zajištění projednání *Řádu Lidových milic* a *Směrnice k činnosti LM*, 21. 8. 1953.

308 Vládní nařízení č. 77/1953 o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy (částka 45) vyšlo ve sbírce zákonů 14. 9. 1953.

v nově reorganizovaném MV dominovala. Lidových milicí se už tato změna bezprostředně nedotýkala, žily si vlastním životem plně začleněné do aparátu KSČ.³⁰⁹

Milicionáři, jejichž činnost zaštiťoval nový řád a směrnice, se museli kvalifikovaně připravit k plnění zadaných úkolů, k čemuž sloužila bojová příprava. V druhé polovině září 1953 proto oddělení LM při ÚV KSČ vypracovalo návrhy na program výcviku milicí pro rok 1954, které předložilo organizačnímu sekretariátu ÚV KSČ ke schválení. Sekretariát ale plán patrně z důvodu nekompletnosti v navržené podobě neakceptoval, přestože jej předem projednal s výcvikovým odborem MNO.³¹⁰

Přepracovaný a zkvalitněný návrh na program výcviku jednotek milicí vypracovaný spolu se správou bojové přípravy MNO předložil A. Kotva k projednání opět až 13. ledna 1954. Tentokrát se dočkal schválení. Podklad obsahoval tematický postup jednak při výcviku závodních milicí a jednak při výcviku rychlých oddílů LM podle osnov a vojenských předpisů. Velitelské kurzy měly zdokonalit dosavadní odborně vojenské znalosti k taktickému vedení jednotek. Kurzy pro instruktory školily milicionáře pro speciální výcvik spojovacích jednotek – tankoborníků, radistů, pyrotechniků, telefonistů a odstřelovačů. Ostrá školní střelba uzavírala celoroční střeleckou přípravu milicionářů. Střelecké závody se měly stát vyvrcholením soutěže jednotlivců v rámci jejich tréninku.

Sekretariát tedy schválil bojový plán výcviku na období 1954–1956 i konkrétní program bojové přípravy závodních LM, rychlých oddílů LM, tankoborníků, obsluhy radiostanic, linkového vedení a odstřelovačů. Řadoví milicionáři se měli během plánovaných 108 hodin výcviku naučit dovednostem na bojišti při útoku i obraně, dokonalému zacházení se zbraní, měli za úkol splnit střelecké úkoly, prohloubit „řádný výkon“ strážní služby a v neposlední řadě se naučit „spořádaně vojensky vystupovat“ a vykonávat předepsané pohyby a cviky. Příslušníci rychlých oddílů se měli v 139 hodinách přípravy kromě dokonalého ovládnutí zbraně (včetně tankoborníků) a splnění střeleckých norem vyškolit v provádění průzkumu, naučit zásadám transportu jednotek na motorových vozidlech, seznámit s automobilovým provozem a konečně i s činností při náhlém „napadení nepřítelem“.³¹¹

Předpokladem pro odpovědné hospodaření se státními prostředky u tak velkého „organismu“, jaký Lidové milice bezpochyby představovaly, byly pravidelné a důkladné kontroly. První velký přezkum jejich hospodaření po začlenění do aparátu strany proběhl na základě usnesení politického sekretariátu ÚV z počátku srpna 1953.

309 Zavedení vlastní domácí pohotovostní služby příslušníků oddělení LM při ÚV KSČ pro případ nutnosti uvedení jednotek LM v noční době do pohotovosti dokládá schválený návrh na uložení duplikátů klíčů od pracoven a trezorů u vedoucího oddělení LM, resp. u stálé služby ÚV. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 46, a. j. 242, Doplnění směrnic pro manipulaci s klíči od trezorů a pracoven pro oddělení Lidových milic ÚV KSČ, 1. 10. 1953.

310 Návrh obsahoval program bojové přípravy jednotek závodních milicí, rychlých oddílů LM i tankoborníků v roce 1954 a výhledový plán na léta 1955 až 1956. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 45, a. j. 240, Návrh na program výcviku Lidových milic, 23. 9. 1953.

311 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 54, a. j. 257, Návrh na programy výcviku jednotek Lidových milic, 13. 1. 1954.

Ústřední revizní a kontrolní komise ÚV KSČ prošetřila hospodaření milicí v českých krajích. Téměř na všech KV LM kontroloři shledali v účetních dokladech menší či větší nedostatky. Pouze v menšině krajů schvaloval všechny výdaje, v souladu s příslušnými předpisy, odpovědný funkcionář – velitel KV LM. Ve vyúčtování za spotřebované potraviny chyběl většinou údaj o počtu osob, případně počet porcí, dní apod. Data cestovních dokladů někdy nesouhlasila s datem jízdenky a ani diety se nezúčtovaly vždy podle skutečnosti. Co se týkalo náhrad za ušlý výdělek, v některých krajích představovaly významnou výdajovou položku, v jiných krajích se tento účetní prvek vůbec nevyskytoval. Z revize v Libereckém kraji vyplynulo, že provedení relevantních kontrol v tamních okresech nepřipadalo v úvahu, neboť tam žádné záznamy nikdo nevedl. Podobná situace panovala i v ostatních krajích. Problémy se objevily v Praze a v Ústí nad Labem. V Hradci Králové na rozdíl od Pardubic kontrola odhalila značné výdaje za potraviny při pohotovostech milicí a při školeních, s přebytky potravin pak disponovali velitelé. Vysoké výdaje byly i za opravy automobilů. V Brně se ztratila řada stvrzenek, výsledky revize však poukazovaly spíše na neodbornost než na nepoctivost. Brněnské zpronevěry staršího data (z roku 1951) se staly předmětem trestního řízení. Ve všech krajích kontrolní komise ihned upozornila zodpovědné funkcionáře na zjištěné nedostatky a doporučila jim způsob nápravy. Na základě tristních výsledků kontrol mělo oddělení LM za úkol vydat jasné a stručné směrnice o hospodaření.³¹²

Po revizi nakládání s finančními prostředky proběhla počátkem srpna 1953 i vůbec první kontrola stavu zbrojního materiálu Lidových milicí a jeho evidence v českých krajích. Provedlo ji MNO na základě usnesení politického sekretariátu ÚV. Výsledek s plány na zlepšení situace předložil A. Čepička jak oddělení LM, tak organizačnímu sekretariátu, které jeho návrhy schválilo.

Prověрка výzbroje milicí provedená během šesti týdnů celkem 46 důstojníky ministerstva národní obrany odhalila aktuální technický stav, péči a údržbu zbraní. Na základě četných nedostatků dala podnět k zavedení pořádku v evidenci a v celkovém hospodaření s výzbrojí. Prohlídkou prošlo téměř 140 000 ks pěchotních ručních zbraní a 13,5 mil. ks munice. Trofejní i nové pušky, samopaly a pistole zhodnotili důstojníci po technické stránce podle příslušných vojenských předpisů vcelku jako „vyhovující“. Přesto se zjistilo, že trofejním zbraním věnovali milicionáři nedostatečnou péči a rovněž převzetí a odevzdání zbraní prováděli ledabyle. Nedostatek odborníků v LM způsobil, že nebyly včas odhaleny závažné nedostatky u některých zbraní. Munice se jevila celkem v pořádku včetně ručních granátů uložených ve skladištích KV LM a vysloužila si v hodnocení stupeň „dobrý“. Z celkového počtu zbraní důstojníci MNO klasifikovali deset procent jako vadných, a proto se v oblasti péče a údržby zbraní jevila situace jako „nevyhovující“. Zjištěný stav v oblasti skladování výzbroje odpovídal vojenským

312 *NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/5, sv. 66, a. j. 179, Zpráva o provedené revizi hospodaření organizací Lidových milic, 1. 10. 1953.*

normám pouze u 65 procent závodů, což znamenalo v hodnotícím výsledku klasifikaci „nesprávný“. Některé zbrojnice dosud nespádaly pod stálou kontrolu Závodních stráží, některé se nacházely v obytných budovách, jiné na půdě, ve sklepích nebo v bývalých protiletectvých krytech. Na oknech často chyběly mříže, okenice nebo alespoň drátěné pletivo. Někde byla nadměrná vlhkost, ukládaly se tam i hořlaviny, zbrojnice se používaly jako sušárny výstroje, učebny atd. Všechny zjištěné nedostatky vznikaly údajně v důsledku toho, že někteří ředitelé podniků a úřadů nejevili o milice dostatečný zájem. V neposlední řadě se jako „nevyhovující“ jevila živelná a nejednotná evidence zbraní a munice, a to zejména z toho důvodu, že oddělení LM dosud nevydalo příslušné směrnice. Znesnadnilo se tím i šetření případných ztrát a krádeží zbraní.³¹³

ÚV KSČ i krajská a okresní oddělení milicí podle Alexeje Čepičky organizaci prohlídek dobře zabezpečily. Hodnotící důstojníci MNO poskytli milicionářům rady, jak zjištěné závady odstranit. Výsledek prověrky, jejíž provedení všichni zainteresovaní kvitovali, přinesl důležité poznatky ve věci využívání a skladování výzbroje milicí. Vzhledem k závěrům kontroly schválil organizační sekretariát usnesení, které předpokládalo, že pro každý kraj se vybere odborník zodpovědný za výchovu zbrojářů LM a odbornou stránku pěchotních zbraní. Další bod usnesení předpokládal, že po získání 30 000 nových samopalů se při odevzdávání nadbytečných zbraní do skladů armády přednostně vrátí 14 000 vadných kusů. Do konce roku 1953 měly na krajích a okresech proběhnout instruktáže funkcionářů LM o evidenci a účtování materiálu a dále se měly projednat veškeré zjištěné nedostatky za účelem jejich odstranění.³¹⁴

Podobně jako v dalších případech se ne všechny schválené body tohoto usnesení realizovaly v daných termínech. Většinou tomu zabránily odlišné podmínky mezi jednotlivými kraji a okresy včetně špatné komunikace mezi jednotlivými stupni řízení LM.

První schválenou směrnicí představovala norma z konce listopadu 1953, předložená A. Kotvou, o hospodaření s výstrojí milicionářů. Návrh se podobal armádním směrnicím o hospodaření s výstrojí. Při jeho zpracování se přihlíželo ke specifikům milicí, obzvláště co se týkalo životnosti výstroje, protože některé druhy se na rozdíl od armády nepoužívaly denně. Velitelé jednotek a náčelníci všech stupňů zodpovídali za kvalitu a evidenci přidělené výstroje, stejně jako za skladiště. Při přechodu k jiné jednotce, při odchodu z milicí nebo při ztrátě členství musel příslušný milicionář veškerou výstroj vrátit. Stanovená životnost oděvních součástí se pohybovala mezi dvěma až deseti lety.³¹⁵

313 Zpráva podrobně rozebírá jednotlivé oblasti kontroly zbraní, munice, skladů a evidence: *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/5, sv. 68, a. j. 185, Zpráva o kontrole stavu materiálu Lidových milic a jeho evidenci, 11. 11. 1953.

314 Provedená kontrola se odráží i v dokumentech MNO uložených ve VHA. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/5, sv. 68, a. j. 185, Zpráva o kontrole stavu materiálu Lidových milic a jeho evidenci, 11. 11. 1953.

315 Například šněrovací boty a dvoudílné modráky měly určenou životnost na dva roky, naopak např. kožený opasek s přezkou nebo plstěné boty měly životnost určenou na 10 let. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 50, a. j. 251, Směrnice o hospodaření s výstrojí v jednotkách Lidových milic, 25. 11. 1953.

IV. 5. Přísaha milicionářů a aplikace nových směrnic

S čerstvým impulzem v životě Lidových milicí v podobě nového řádu a směrnic souvisela řada dalších návazných úprav a norem. K důležitým vnitřním předpisům patřila přísaha členů LM. Změnu textu slibu spolu se směrnicemi pro skládání přísahy milicionářů projednal koncem září 1953 organizační sekretariát ÚV KSČ.

Přísaha nového člena znamenala závěrečný akt, kterým dotyčný vstoupil do jednotek, přičemž až jejím složením se stal plnoprávným milicionářem. Pro zachování slavnostního rázu složení přísahy se měly volit z pohledu komunistické ideologie vhodné kalendářní termíny, tedy zejména revoluční a dělnické svátky (25. 2., 1. 5., 7. 11. apod.) nebo data výročí narození a úmrtí komunistických vůdců a ideologů (především V. I. Lenina). Přísaha se mohla skládat buď na sekretariátech OV KSČ beze zbraně, nebo v mateřských závodech – útvary se zbraní, jednotlivci beze zbraně. Výjimečně se mohli jednotlivci nebo jednotky z různých závodů, ale ze stejné obce soustředit při této slavnostní příležitosti v jednom vybraném podniku. Přísaha se musela skládat pouze za přítomnosti člena krajského či okresního štábu nebo jimi pověřeného velitele, který už sám v minulosti přísahu vykonal. Slavnostního aktu se měli účastnit funkcionáři a členové ZO KSČ mateřského podniku. Vlastní akt musel být důkladně připraven, aby vyzněl „důstojně“ a zanechal v účastnících „trvale nesmazatelný dojem“. Přísaha nesměla z důvodu utajení početních stavů jednotky probíhat veřejně ani hromadně (nanejvýš v počtu jedné čtyry).

V rámci přísahy jednotlivých příslušníků LM se ve slavnostně vyzdobené místnosti shromáždili pozvaní aktéři. Okresní velitel vydal přítomným pokyny týkající se formalit přísahy, zeptal se, zda jsou všichni milicionáři fyzicky a psychicky způsobilí složit přísahu. Po kladném ujištění hlásil stranickým představitelům okresu či kraje, že je vše připraveno k přísaze. Po příchodu do místnosti zavelel všem „pozor“. Nejvyššímu přítomnému funkcionáři KSČ podal hlášení ve smyslu, že vše je připraveno, a potom velel „pohov“. Představitel strany krátkým projevem připomněl význam přísahy z ideologického hlediska. Následně noví adepti po jednom přistupovali na určené místo a nahlas četli přísahu, kterou podepsali. Stranický funkcionář zakončil akt krátkou výzvou k plnění povinností milicionářů.

Na rozdíl od přísahy jednotlivců probíhala přísaha jednotky v počtu nejvýše jedné čtyry v kryté hale nebo v uzavřeném nádvoří ve vojenské formaci, ve strážní ústroji a s puškou u nohou. Velitel jednotky zavelel „pozor, k počtě zbraň“ a provedl hlášení k nejvyššímu delegovanému stranickému funkcionáři. Následně velel „k noze zbraň“. Po sborově odzpívané *Písni práce* vydal velitel rozkaz „pohov“. Poté okresní politický vedoucí připomněl důležitost přísahy pro komunisty-milicionáře a samotný akt proběhl jako v případě jednotlivců. Po složení přísahy posledního člena jednotky zavelel velitel „pozor“, přítomní zapěli *Internacionálu* a velitel ohlásil ukončení přísahy. Po odchodu funkcionářů se milicionáři odebrali do zbrojnice, kam vrátili zbraně. Podepsaný

text přísahy tvořil součást personálního spisu milicionáře uloženého u příslušného velitelství. Nejlépe ihned po skončení přísahy měly být členům vydány nové průkazy. Bezprostředně předtím ještě milicionáři museli vrátit ty staré, aby nedošlo k duplicitě.³¹⁶

Na samotném textu i aktu přísahy je patrná snaha o co největší připoutání milicionářů ke KSČ, kterou měli chránit a bránit se zbraní v ruce i za cenu vlastních životů. Slavnostní ráz složení přísahy psychologicky a ideově působil na zvýšení odpovědnosti příslušníků LM vůči straně, přičemž v případě porušení jejího textu hrozilo potrestání a vyloučení z „komunistické společnosti“.

Úkoly na úseku Lidových milicí vytyčené v minulosti se musely plnit i nadále včetně nutnosti dosažení maximalisticky plánovaných početních stavů. Každý kraj musel dosáhnout celkového stanoveného počtu členů zadaného ústředím s tím, že pouze na něm záleželo, jaké stavy určí jednotlivým okresům. Po seznámení s *Řádem Lidových milic* a *Směrnicemi o činnosti Lidových milic* začaly jednotlivé kraje zasílat organizačnímu sekretariátu ÚV ke schválení požadované návrhy početních stavů milicionářů v konkrétních okresech. Např. v kraji České Budějovice se během čtyř měsíců, od počátku září do konce roku 1953, musel zvýšit stav členů LM téměř na dvojnásobek z 2 608 příslušníků na plánovaných 5 013.³¹⁷

Oddělení LM v rámci ÚV KSČ předložilo jednotlivé návrhy krajů na zvýšení počtu milicionářů ke schválení. Všechny kraje navrhovaly navýšení početních stavů členů LM o několik desítek až stovek (Plzeň dokonce o 1 500 milicionářů), než původně stanovil politický sekretariát. Oddělení milicí proto sekretariátu doporučilo návrh akceptovat s tím, že součet směrných čísel okresů nesmí převýšit směrné číslo kraje. Jediný kraj Praha navrhl o 380 milicionářů méně, než mělo ústředí v plánu. Proto oddělení LM doporučilo tamní plánovaný stav nezvyšovat.³¹⁸

Z důvodu nedostatečného početního stavu členů oddělení LM při ÚV KSČ vypracovalo toto oddělení dne 11. listopadu 1953 návrh na systemizované zvýšení pracov-

316 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 45, a. j. 240, Návrh směrnic pro skládání přísahy příslušníků Lidových milic, 23. 9. 1953. Text „Přísahy příslušníka Lidových milicí“ od slibu z roku 1949 se částečně lišil, kromě nahrazení slovesa „slibuji“ slovesem „přisáhám“ se rozdíl projevil ve změně nadřízeného orgánu, tedy KSČ místo ministerstva vnitra, a rovněž v doplnění textu v předposledním odstavci: *„Já, příslušník Lidových milicí, přísahám na svou čest a svědomí, že budu vždy a za všech okolností chránit lidově demokratické zřízení a vymoženosti pracujícího lidu, zaručené ústavou 9. května. Přisáhám, že budu důsledně plnit příkazy Komunistické strany Československa, lidově demokratické vlády a všech svých velitelů a že budu v každou dobu bdělým strážcem proti každému, kdo by se pokusil jakkoliv rušit naši cestu k socialismu. Přisáhám, že svou obětavostí v práci a v boji proti nepřítelům pracujícího lidu, jakož i oddaností věci socialismu, budu vzorem všem ostatním občanům. Přisáhám, že budu pečovat o vnitřní bezpečnost lidově demokratické republiky Československé, chránit socialistickou zákonitost (sic), dodržovat pracovní disciplínu, střežit socialistické vlastnictví a jsem ochoten ke splnění tohoto úkolu přinést v oběť svou krev i svůj život, aby bylo dosaženo úplného vítězství nad nepřitelem. Poruším-li tuto svou přísahu, nechť mne za to stihne zasloužený trest zákona, obecná nenávisť a opovržení pracujícího lidu. Tak přísahám!“*

317 ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Dopis KV KSČ České Budějovice adresovaný org. sekretariátu ÚV KSČ, Plán náboru příslušníků LM v kraji České Budějovice, 24. 9. 1953.

318 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 47, a. j. 246, Návrh krajských výborů KSČ na početní stavy Lidových milic v jednotlivých okresech, 22. 10. 1953.

ních tabulek. Při poslední reorganizaci aparátu ÚV totiž nebyl tehdejší návrh akceptován a byl schválen nedostatečný počet pracovníků, kteří nezvládali agendu ani při plném stavu. Početní stav oddělení milicí se ustálil na devatenácti osobách, z nichž se navíc dva pracovníci věnovali výhradně administrativě a jeden se staral o techniku.³¹⁹

Oddělení LM si v podstatě po celou dobu své existence stýskalo nad nedostatečným počtem svých placených zaměstnanců. Koncem roku 1953 působilo v Československu více než 106 000 milicionářů. Slabě obsazené ústředí evidentně nemohlo takový počet příslušníků úspěšně ovládat. Pozdějším snížením celkového stavu LM se úměrně redukoval i počet pracovníků v oddělení.

Důležitá směrnice schválená koncem října 1953 organizačním sekretariátem se týkala evidence členů LM. Jeden z cílů tohoto propracovaného návrhu předloženého Aloisem Kotvou spočíval patrně i v zabránění definitivnímu odchodu milicionářů z jednotek v případě změny jejich zaměstnavatele.

Po evidenční stránce tak návrh prostřednictvím tzv. převodek systematicky řešil problém fluktuace milicionářů, odchodů z jednotek a úmrtí členů. Řádně vyplněná a podepsaná převodka představovala při odchodu z podniku něco jako výstupní (resp. přestupní) list z útvaru Lidových milicí a sloužila k případnému vstupu do jednotky zcela jiné, existující případně na novém pracovišti člena LM. Toto opatření současně zabránilo vstupu do milicí „nepovolaným osobám“, které se např. náhodně dostaly k průkazu člena LM. Velitel jednotky v závodě vedl abecedně řazenou kartotéku všech členů. Okresní velitel evidoval příslušníky okresního velitelství, velitele a politické vedoucí všech stupňů a všechny ostatní členy LM. Krajský velitel měl na starost evidenci příslušníků krajského i okresních velitelství LM a velitelů a politických vedoucích všech stupňů až do čet. Velitel milicí v ČSR vedl kartotéku všech placených funkcionářů podle krajů a i ostatních příslušníků KV v čestných funkcích. Velitel LM pro Slovensko disponoval evidencí stejně jako krajský velitelé v českých zemích kromě velitelů a politických vedoucích všech stupňů až do čet. Duplikáty pak zaslal štábu vrchního velitele LM do Prahy. Velitelství milicí všech stupňů vedla současně kartotéky dočasně nepřítomných. Zařazení do kartotéky probíhalo skrz evidenční štítky, na kterých existovalo místo i pro případnou fotografii milicionáře.³²⁰

Z výše uvedeného schváleného systému je zřejmé, proč se po roce 1989 nezachovala žádná ústřední kartotéka všech historických členů Lidových milicí. Důvod je prostý, žádná centrální evidence neexistovala. Jmenný seznam všech milicionářů v podniku vedl vždy konkrétní závod. Vyšší orgány LM měly přehled už jen o příslušných velitelích a vedoucích funkcionářích milicí.

Pro finanční zajištění činnosti LM v roce 1954 předložil Alois Kotva na schůzi organizačního sekretariátu po předběžné dohodě s MNO v polovině listopadu 1953 návrh

319 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 49, a. j. 249, Návrh na systemizaci pracovníků oddělení Lidové milice ÚV KSČ, 11. 11. 1953.

320 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 48, a. j. 247, Schválení směrnice pro vedení evidence příslušníků LM, 29. 10. 1953.

rozpočtu na rok 1954. Podle něj se rozpočet milicí poprvé zahrnul do finančního plánu ministerstva národní obrany. Z celkové sumy 34,8 mil. Kčs mělo jít např. 11,86 mil. Kčs na mzdy placených funkcionářů LM, dále 4,5 mil. Kčs jako náhrada ušlého platu milicionářům při akcích, 3,5 mil. jako výdaje za potraviny při školeních a akcích, pohotovostech atd. Návrh měl ještě projednat politický sekretariát ÚV KSČ.³²¹

Řada směrnic a návrhů souvisejících se zaváděním *Řádu Lidových milic* do praxe se „utěšeně“ rozrůstala. Každý potenciální problém měla podrobně upravovat příslušná norma, aby ve štábech a jednotkách propříště nedocházelo k rozdílným interpretacím.

Jednu z důležitých cyklických směrnic, podrobný návrh plánu politicko-výchovné činnosti v jednotkách LM pro rok 1954, vrátil organizační sekretariát Kotkovi v polovině listopadu 1953 k přepracování.³²²

Mezi další listopadové návrhy předložené ke schválení organizačnímu sekretariátu ÚV KSČ, pocházející z provenience oddělení LM, respektive Aloise Kotvy, patřil plán na zavedení kulatých razítek pro potřeby KV LM a pro využití OV LM. *Řád Lidových milic* totiž krajským velitelům ukládal opatřit otiskem kulatého razítka svého kraje jednak rukávové služební pásky milicionářů a jednak průkazy vydané KV LM. V obou případech se ze všech návrhů jevil malý formát razítka jako nejvhodnější a sekretariát jej akceptoval.³²³

Projednávání navržených norem pokračovalo i nadále od počátku roku 1954. Organizační sekretariát s připomínkami schválil Aloisem Kotvou předložený návrh hlavních otázek oddělení LM, které měly orgány ÚV KSČ prodiskutovat v prvním pololetí roku.³²⁴

V souvislosti s praktickým zaváděním schváleného *Řádu Lidových milic* a *Směrnice k činnosti Lidových milic* do života milicionářů zaslal organizační sekretariát ÚV KSČ dne 6. 11. 1953 všem výborům závodních stranických organizací slibovaný dopis. V něm s odkazem na oba dokumenty zdůraznil podřízenost LM výhradně KSČ s tím,

321 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 49, a. j. 249, Návrh finančního rozpočtu Lidové milice na rok 1954, 11. 11. 1953.

322 Kotva v úvodu návrhu kritizoval dosavadní nedostatečnou politickou výchovu, která spočívala zejména v předčítání referátů vypracovaných politickým odborem hlavního velitelství LM. Plán politickovýchovné činnosti obsahoval i tematický plán besed k významným výročním mezinárodního dělnického hnutí. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 50, a. j. 250, Návrh plánu politickovýchovné činnosti v jednotkách LM pro rok 1954, 13. 11. 1953.

323 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 50, a. j. 250, Doplněk ke schválení razítek pro oddělení Lidové milice ÚV KSČ, 19. 11. 1953.

324 Ještě v lednu se měl projednat přepracovaný plán politické výchovy jednotek na rok 1954, v únoru zpráva o činnosti LM za rok 1953, dále směrnice o poplachovém plánu a návrh na bezpečnostní opatření k výročí Února. V březnu 1954 měl být připraven návrh *Řádu vnitřní služby*, směrnice o střežení důležitých objektů, návrh ukázkového cvičení armády s LM. V dubnu se mělo řešit materiální zabezpečení na rok 1955, návrh na bezpečnostní opatření k volbám do národních výborů a ke Svátku práce a výročí osvobození Československa. Na květen měl být připraven návrh na bezpečnostní opatření k X. sjezdu KSČ, *Kázeňský řád LM* a konečně i návrh úkolů milicí a doplnění jejich početních stavů. V červnu se měl řešit *Řád strážní služby LM* a finanční plán na rok 1955. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 54, a. j. 258, Seznam hlavních otázek oddělení Lidových milic ÚV KSČ v I. a II. čtvrtletí 1954, 20. 1. 1954.

že štáby milicí se staly odděleními příslušných stranických orgánů. Základní stranické organizace tak zodpovídaly za činnost milicí v okruhu své působnosti. Měly dbát o „politickou a ideologickou vyspělost“ milicionářů, všestranně jim pomáhat a udržovat plánovaný početní stav. Případy přestupků milicionářů proti řádu měly ZO projednávat a vyvozovat závěry.³²⁵

Za účelem objasnění nové úpravy LM řadovým milicionářům, většinou dělníkům v závodech, vypracovalo oddělení LM na pokyn organizačního sekretariátu koncem listopadu 1953 výklad řádu a směrnic.³²⁶ Příslušný dokument se měl stát vodítkem pro politické vedoucí při objašňování povinností milicionářů a vysvětlování některých pasáží a pojmů. Na základě řádu měl být milicionář především vzorem v kázni, „obětavé práci“ a v „budovatelském úsilí“ všem ostatním občanům. Zdůrazňovala se především poslušnost vůči nadřízeným, resp. komunistickým funkcionářům. *Řád Lidových milic* dále vymezoval milice jako dobrovolný, bojový svazek stejně smýšlejících lidí – vysoce „třídně uvědomělých“ a KSČ „bezmezne oddaných“ komunistů. Do milicí tedy nikdo nemohl být, alespoň podle stanov, nadirigován. Ve skutečnosti však milicionáři část kandidátů přesvědčovali o významu LM tak důrazně, že to mohlo hraničit s nátlakem. U některých z nich to mohlo vyvolat obavu z následků v případech odmítnutí nabídky ke vstupu.

Kandidát strany, nikoliv člen, musel v milicích nejdříve „politicky vyspět“, a proto nemohl před svým plnoprávným členstvím ve straně zastávat funkci velitele ani politického vedoucího. Prvotní volbu potenciálních členů do milicí prováděla základní organizace KSČ v podniku. Na ní tak ležela při personálním výběru největší odpovědnost za kandidáta ke vstupu, zároveň musela dodržet stanovený početní stav. Přísaha se vysvětlovala nikoliv jako formální akt dovršující přijetí za plnoprávného člena, ale jako „*posvátný závazek milicionáře své rodné straně, dělnické třídě i lidově demokratické vládě, projev hluboké lásky k bratrskému Sovětskému svazu a projev nekonečné nenávisti vůči třídnímu nepříteli, který by chtěl naše národy uvrhnout do pout kapitalistického vykořisťování*“.³²⁷

Průkaz člena milicí představoval stranický dokument vázaný na členskou legitimaci KSČ. Při jeho ztrátě zahájily stranické orgány disciplinární řízení. Nový průkaz, oproti původnímu, již nemohl sloužit současně jako zbrojní pas pro soukromé zbraně, jak tomu bylo v minulosti. Na každého milicionáře se vztahovala ohlašovací povinnost při přesídlení, dlouhodobé nepřítomnosti, školení apod. Trvalé změny tohoto druhu se vyplňovaly do přestupního formuláře – tzv. převodky. Dopis organizačního sekretariátu velitelům zdůrazňoval, aby nepřecházeli bez povšimnutí žádný přestupek a naopak

325 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/1 (Oddělení stranických orgánů – I. odd.), sv. 410, a. j. 2425, Dopis org. sekretariátu ÚV KSČ adresovaný výborům ZO KSČ, 6. 11. 1953.

326 Výklad obsahuje mj. značný nános ideologického balastu se zkresleným komentářem, který obhájí existenci LM v souvislosti s poúnorovým vývojem v ČSR. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 50, a. j. 251, Výklad k *Řádu LM a Směrnicím k činnosti LM* pro potřebu na závodech, 25. 11. 1953.

327 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 50, a. j. 251, Výklad k *Řádu LM a Směrnicím k činnosti LM* pro potřebu na závodech, 25. 11. 1953.

oceňovali „houževnaté a vzorné soudruhy“. Co se týká organizace jednotek od družstva až po pluk, v čele každé stál velitel s politickým vedoucím – agitátorem. Milicionářům bylo zdůrazněno, že funkci velitele Lidových milicí v celém Československu zastává první tajemník ÚV KSČ (Antonín Novotný), funkci krajského velitele vykonává vedoucí tajemník KV KSČ atd. Pomocnými orgány velitelů milicí jsou štáby velitele LM, které mají povinnosti a práva jako ostatní oddělení příslušných stranických aparátů. Štáby velitelů LM se tak na rozdíl od dřívější praxe včlenily jako regulérní oddělení do stranického aparátu. V čele štábu stál vždy náčelník štábu, který zastupoval velitele LM ve vztahu k milicionářům a systemizaci stranického aparátu se řadil jako vedoucí oddělení LM. Velitele jednotek od čtveřice výše jmenoval okresní výbor KSČ na návrh okresního velitele milicí, velitele družstev jmenoval přímo okresní velitel LM. Povinnost velitelů všech stupňů spočívala v informování stranických orgánů a v kontrole práce milicionářů. Velitelé LM měli povinnost v době cvičení a nasazení nosit označení své velitelské funkce, které rozlišovalo velitele jednotek od velitelů územních (okresů, krajů, Slovenska, ČSR). Všichni milicionáři měli být vedeni snahou vybudovat LM jako „*ideologicky jednolitou armádu strany*“ v duchu učení Marxe, Engelse, Lenina a Stalina, schopnou splnit jakýkoliv rozkaz uložený KSČ.³²⁸

Vysvětlující průvodní text k *Řádu Lidových milic* a směrnicím měl poučit a seznámit i řadové milicionáře s novou strukturou této „stranické armády“, s právy a povinnostmi všech příslušníků.

IV. 6. Působení LM za rok 1953 a pokračování v roce 1954

Poprvé od počátku existence Lidových milicí zpracovali pracovníci oddělení LM k 1. dubnu 1954 souhrnnou informační zprávu o činnosti a budování jednotek v předcházejícím roce. Z této zprávy lze extrahovat řadu zajímavých informací. Kromě vyčlenění vedení milicí z MNB a zařazení jako oddělení LM do aparátu ÚV KSČ se dalším významným počinem roku 1953 stalo schválení *Řádu Lidových milic*. Nadále však přetrvávala řada nedostatků, které pramenily z dřívější izolace velitelství milicí od KSČ.

Co se týkalo členské základny a personální oblasti, maximálního početního stavu plánovaného v roce 1949 na 150 000 členů se dosáhlo v prosinci 1950, přičemž průměrný věk členů v té době činil 41 let. Nábor prováděný tehdy bez spolupráce se stranickými orgány způsobil, že někteří příslušníci se v průběhu ukázali z komunistického pohledu jako nevhodní. Pozdější úbytek členů zapříčinila podmínka předúnorové registrace v KSČ. Od okamžiku dosažení maximálního plánovaného stavu tak docházelo jenom k poklesu: 1. 12. 1950 – 150 174 členů, 31. 12. 1951 – 145 105 milicionářů,

328 Tamtéž.

k 31. 12. 1952 – 128 848 příslušníků LM a k 31. 12. 1953 – 106 662 členů milicí.³²⁹ Úbytek v roce 1953 vyplýval ze zrušení jednotek osadních LM v sedmnácti krajích, 145 okresech a v 1 665 obcích, což představovalo celkem 17 359 členů. Do veřejných a stranických funkcí odešlo asi 1 430 osob, do Závodních stráží zhruba 680 osob, do bezpečnostních sborů asi 1 200 osob a přirozený úbytek činil zhruba 1 500 členů. Zrušení OLM znamenalo i oslabení „bojové hodnoty“ milicí, neboť údajně patřily zpravidla k nejlepším milicionářským jednotkám v jednotlivých krajích. V Jihlavském kraji tímto způsobem ubylo 50 procent milicionářů, v Českobudějovickém 45 procent, v Karlovarském 30 procent, podobně i v Plzeňském 27,5 procenta. Rozhodnutím politického sekretariátu z počátku srpna 1953 se plánované početní stavy snížily na 136 000 milicionářů.³³⁰ Toto číslo se však jevilo jako nedosažitelné, protože faktický stav činil zhruba 106 500, složený nejen z členů, ale i z pouhých kandidátů KSČ. V roce 1953 disponovaly milice 464 placenými funkcionáři včetně 18 řidičů a 24 administrativních pracovníků. Z tohoto počtu působilo na oddělení LM při ÚV KSČ 14 + 1 pomocná síla, na oddělení LM při ÚV KSS 5 + 2 osoby, v krajích 108 + 35 osob, v okresech 292 funkcionářů a sedm placených velitelů závodů. Probíhající systemizace se zaměřila na snižování tohoto stavu.

Nesplněným úkolem zůstalo obsazení funkce krajských zbrojářů, neboť systemizace již s touto funkcí nepočítala. Nedostatky se projevovaly při výběru placených, především okresních funkcionářů. Ve svém důsledku to znamenalo pokles úrovně a kvantity komunistické ideologie indoktrinované milicionářům. V roce 1953 došlo k personální změně na 98 placených systemizovaných místech LM. Dlouhodobého školení v politických školách se zúčastnilo pět procent funkcionářů. Kázeň v jednotkách se zdála dobrá, ojedinělé negativní případy se nekompromisně řešily. Soudy projednávaly třináct případů porušení zákona ze strany milicionářů. Jednalo se například o vraždu, čtyři případy postřelení osoby z neopatrnosti, defraudaci větší finanční částky při měnové reformě, zhářství, rozkrádání majetku atd. Oproti tomu 43 milicionářů, jak již bylo zmíněno, dostalo vyznamenání, ovšem za činy staré několik let. V roce 1953 došlo k 57 případům zranění při cvičeních (včetně osmi těžkých) zejména při hodu granátem, z toho jedno zranění skončilo smrtí a jedno ztrátou oka. Koncem března 1954 stále probíhaly přísahy milicionářů a výměny členských průkazů.

Co se týkalo bojové přípravy milicionářů, která tvořila hlavní náplň činnosti, výcvik se v roce 1953 zaměřil na trénink jednotlivce, družstva a čtyry. Oproti předchozím letům znamenal rok 1953 posun v tom, že původně slabá odborná vyspělost velitelů jednotek se zvýšila díky dvoutýdenním až měsíčním kurzům ve vojenském učilišti pod řízením vojenských odborníků. Čtvrtletně probíhala vždy třídní instruktážně-metodická zaměstnání velitelů milicí spolu s prověrkou přípravy k výcviku. Pro malý počet pracov-

329 Např. v Praze koncem roku 1953 působilo 30 000 milicionářů místo plánovaných 37 000. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 59, a. j. 271, Zpráva o činnosti Lidových milic v roce 1953, 1. 4. 1954.

330 Plánovaný počet milicionářů v roce 1953 obsahuje příloha č. 6.

níků oddělení LM se systematická kontrola prováděla a pomoc jednotkám poskytovala jen namátkově. Za účelem zvýšení bojeschopnosti se ve vojenských střediscích konaly výcvikové kurzy pro krajské instruktory. Tito odborníci ve svých krajích organizovali hromadné kurzy pro cca 1 200 okresních instruktorů od každého druhu zbraně (pyrotechnici, obsluha radiostanic, linkové spojení, odstřelovači, tankoborníci), kteří následně vyškolili specialisty jednotek. Výcvikový program sestavený poprvé ve spolupráci s armádou pomohl zvýšit účast na cvičeních, která činila celkem 63 procent oproti 55 procentům v roce 1952. Plán výcviku se zvýšil ze 60 hodin v roce 1952 na 108 ročně. Splněn byl ale jen z necelých 52 procent. Tento stále neuspokojivý stav způsoboval dvou- až tříměnný provoz v závodech, nepřítomnost milicionářů v podnicích, nemoci apod. Celkově se odcvičilo 5,8 mil. hodin. V úrovni střelby byl zaznamenán kvalitativní posun, který pozvedla i střelecká soutěž o nejlepší družstvo i jednotlivce.

Politická příprava členů LM měla podporovat všechny akce a bojový výcvik milicionářů. Nejrozšířenější formu stále představovala propagandistická činnost jako pozůstatek organizačního přiřazení k MNB. Jako velký nedostatek funkcionářů milicí v placených funkcích se jevila nízká ideologická vyspělost, o čemž svědčila statistika absolventů stranických politických škol. Na základě pokynu vedení přistoupily jednotky k budování sítě komunistických agitátorů v družstvech, kteří však neměli potřebné instrukce pro další práci. Výklad ke schválenému *Řádu Lidových milic* byl zaslán každé četě LM. Organizační sekretariát, jak je uvedeno výše, informoval dopisem z 6. listopadu 1953 výbory závodních organizací KSČ o novém *Řádu Lidových milic* a o odpovědnosti za činnost milicí v okruhu jejich působnosti. Podle zpráv krajských funkcionářů milicí ovšem řada ZO neprojednala dopis dostatečně. V důsledku toho tyto základní organizace nevěnovaly pozornost doplňování početního stavu LM a nepovažovaly péči o jednotky za součást svých povinností. Za účelem posilování „nenávisť k třídnímu nepříteli“ dohodlo oddělení LM s generální prokuraturou účast milicionářů, hlavně velitelů a politických vedoucích nižších jednotek, na soudních procesech s „protistátními skupinami“. V souvislosti se schválením odznaku Vzorný střelec LM zadalo oddělení milicí podniku Kovová bižuterie v Jablonci nad Nisou zakázku na výrobu 5 000 těchto odznaků a ze státních zásob byly uvolněny 2 q potřebných kovů na výrobu. Oddělení LM vyhlásilo mezi milicionáři soutěž o sběr barevných kovů, aby se na odznaky nečerpalo ze státních zásob. Členové LM sesbírali celkem 346 q různých barevných kovů, včetně 2,5 q bronzu.

Z rekapitulace o použití jednotek vyplývá, že jejich nasazení v roce 1953 proběhlo zejména při těchto bezpečnostních akcích: 5. výročí Února (21.–26. 2.), úmrtí K. Gottwalda (14.–19. března), velikonoční svátky (4.–7. dubna), oslavy 1. a 9. května (30. 4. – 11. 5.), měnová reforma (30. 5. – 10. 6.), Den znárodnění (27. 10. – 2. 11.) a vánoční svátky (24. 12. – 3. 1.). Na zajištění všech těchto opatření, jednak ostrahou závodů a jednak aktivizací jednotek rychlých oddílů, se opakovaně podílelo v součtu 644 788 milicionářů, kteří na střežení závodů v mimopracovní době věnovali téměř 13,5 mil. hodin. Do dalších celkem šesti akcí v krajích vyhlášených ve spolupráci

s orgány VB se zapojilo celkem 10,5 tisíce členů rychlých oddílů LM. Nejvýznamnějším bezpečnostním opatřením se stalo nasazení v období měnové reformy. Na splnění úkolů se podíleli až na výjimky všichni příslušníci milicí. Důležitou roli hrály jednotky RO LM soustředěné v krajských městech ve stálé pohotovosti. Nedostatky spočívaly v nevhodné barvě výstroje (modráky a černý gumový plášť), která představovala i v noci zdaleka viditelný terč. Při měnové reformě si „velmi dobře“ počínaly RO LM Pražského kraje nasazené do Plzně k potlačení tamních nepokojů a demonstrací. Jako naprosto nevhodné se po taktické stránce ukázalo využití neozbrojených ostravských milicionářů k „agitátorské práci“, kteří patrně u našťvaných horníků a hutních dělníků nenašli se svým výkladem o nutnosti měnové reformy pochopení. Zkušenosti nabyté při měnové reformě potvrdily účel použití RO LM jako expedičních jednotek. Při měnové reformě strážilo závody 77 600 členů LM a v rychlých oddílech se soustředilo 9 835 milicionářů. Ve výměnných střediscích působilo spolu s orgány StB a VB 26 772 členů milicí. V ojedinělých případech odmítnutí nástupu k pohotovosti došlo k vyloučení člena z LM a ke stranickému řízení. Při slavnostních přehlídkách se nedostatky projevíly ve výběru velitelských kádřů, protože velitelé jednotlivých úseků pořadatelské služby se řádně neseznámili s instrukcemi a vnášeli do celé organizace chaos. Pro rychlé soustředění jednotek v mimopracovní době existovaly poplachové plány zaměřené na spojení jednotlivých velitelství, buzení jednotek ze sekretariátů OV KSČ a zvláštní poplachové plány pro jednotky RO. Nejdůležitějším článkem poplachové struktury se stal vybudovaný systém budičů a spojek na závody a stálé pohotovostní služby.

Součástí zhodnocení uplynulého roku 1953 v jednotkách Lidových milicí se stalo i materiální a finanční hospodaření. Původní plán na rok 1953 počítal s doplněním výzbroje o lehký kulomet, pancéřovku, ruční granát a zvýšení počtu samopalů. Ve výstroji se kalkulovalo s vybavením všech milicionářů oděvem a obuví, případně ochranným oblekem a botami do nepohody. Plán se podařilo splnit na 100 procent kromě samopalů (75 procent) a lehkých kulometů (pouze na 20 procent). Závažnou otázkou představovalo uskladnění výzbroje a výstroje v závodech, jak to naznačila kontrola důstojníků MNO v srpnu 1953. Problém existoval také ve výstroji, která se hodila do letního období, ale v zimě naprosto nevyhovovala. Z toho pramenilo i značné procento nemocných členů. LM disponovaly následujícím vozovým parkem: nákladní auta (27 včetně jedné sanitky), osobní auta (70 ks) a motocykly (200 nových, 454 vyřazených od ozbrojených složek). Kromě nákladních aut a nových motocyklů se všechna ostatní vozidla převzatá od MNB nacházela v neuspokojivém stavu, který se navíc stále zhoršoval. Nevyhovující evidenci materiálu mělo vyřešit školení odpovědných referentů v roce 1954. Vzhledem ke zjištěným závadám v oblasti finančního hospodaření došlo k vydání směrnice upravující tuto otázku.

Závěrem hodnocení se konstatovalo, že LM by mohly podstatně přispět ostatním existujícím ozbrojeným složkám při „rozdrčení každého pokusu třídního nepřítelů o narušení státní nezávislosti“. Organizační sekretariát se usnesl, že neplnění stavu počtu mi-

licionářů projedná s příslušnými kraji, upozorní na nedostatky ve zbrojnicích a skladištích a prodiskutuje návrh na odstranění příčin fluktuace placených kádrů LM.³³¹

Z výše popsané situace v roce 1953 a vytyčených úkolů vyvstává pro komunistické vedení jako největší problém neradostná bilance podstavu na úrovni zhruba 78 procent milicionářů (106 000 osob). A to i přesto, že došlo ke snížení plánovaného počtu ze 150 000 v roce 1952 na 136 000 o rok později. Tyto okolnosti představovaly patrně nejvýraznější slabinu, neboť s nedostatečným počtem nebylo možné realizovat veškeré plánované bojové úkoly Lidových milicí. Ústředí si tuto skutečnost uvědomovalo. Od roku 1955 se plánované stavy milicionářů v Československu až do ukončení existence milicí v roce 1989 pohybovaly v realistické rovině těsně nad hranicí 80 000 členů.

Další podstatný problém omezující kvalitní řídicí činnost štábů spočíval v nedostatečném počtu placených funkcionářských míst na všech stupních štábů. Při plánovaném počtu 136 000 milicionářů nemohlo pouhých několik desítek až stovek funkcionářů tento počet důsledně školit, řídit a kontrolovat. ÚV KSČ ale trval na dalším snížení počtu placených pracovníků s cílem ořezat náklady na jejich platy. Zároveň přišel s provizorním řešením, které se ujalo a v následujících letech se z něj stal standard. Oddělení LM totiž zapojilo do práce štábů neplacené dobrovolné odborníky z jednotek.

Počátkem ledna 1954 předložilo oddělení LM při ÚV zprávu o stavu v podřízených odděleních milicí v krajských výborech KSČ. Ještě v prosinci 1953 proběhl průzkum systemizace oddělení KV LM se snahou snížit počet placených funkcionářů krajských velitelství. Prováděná akce měla zásadní nedostatek: v některých krajích probíhala formálně ve snaze snížit počet pracovníků za každou cenu. Zbylým funkcionářům byly úkoly rozděleny mechanicky, např. v Pardubickém kraji došlo ke sloučení funkce náčelníka a kádrového referenta nebo funkce výcvikáře a referenta pro věci materiální. Z toho důvodu ani nezačalo plnění úkolů vyplývajících ze závěrů kontroly výzbroje důstojníky MNO, na jejímž základě se měl vybrat jednak odborník pro pěchotní zbraně, resp. školitel zbrojířů LM, a jednak se měla zorganizovat instruktáž o evidenci materiálu. Protože pracovní náplň jednotlivých referátů milicí se výrazně lišila a jedna osoba nedokázala zvládnout spojení funkcí dvou či více referátů, varovalo oddělení LM před mechanickým slučováním funkcí. Současně navrhlo, aby placenou funkci nouzově vykonával schopný pracovník v čestné, tedy neplacené pozici, jak to již fungovalo u okresních štábů.

Tehdejší situace ve většině krajských oddělení milicí se jevila jako chaotická vzhledem k nejistotě pracovníků v oblasti jejich funkčního zařazení i organizace práce. Tento problém tedy vyžadoval řešení, stejně jako další, již uvedené sporné záležitosti, jako např. neuspokojivý průběh náboru na doplnění milicionářů, nedostatečná péče o výzbroj a její uložení nebo lhostejný postoj k hospodaření milicí. Vzhledem k pouze čtyřem placeným systemizovaným místům na krajích doporučovalo oddělení LM

331 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 59, a. j. 271, Zpráva o činnosti Lidových milic v roce 1953, 1. 4. 1954.

obsadit funkce vedoucího oddělení, výcvikového referenta, materiálního referenta a zbrojře. Na funkce operačního referenta, politického vedoucího a referenta pro kádrovou práci měli být vybráni schopní milicionáři, kteří by se stali neplacenými členy štábu.³³²

Počátkem roku 1954 pokračovala jednání o nových úpravách směrnic, jako např. o součinnosti mezi ozbrojenými bezpečnostními složkami při potlačování demonstrací³³³ nebo o kádrovém pořádku LM.³³⁴ Tradičním způsobem proběhlo zajištění 6. výročí Února po bezpečnostní linii v závodech i u RO LM v rámci pohotovostí milicionářů.³³⁵ Plán na květnová bezpečnostní opatření předložil Kotva ke schválení již koncem března 1954. Schválený návrh koncipoval tak, aby se ostraha podniků snížila na minimum a hlavní síly milicionářů byly použity k přímé posile bezpečnostních orgánů. Tentokrát se návrh vztahoval kromě tradičních svátků z počátku května i na volby do národních výborů, které se konaly 16. května 1954. Jejich průběh se musel po bezpečnostní stránce zajistit mnohem lépe než tradiční svátky, zejména nasazením rychlých oddílů. Všichni straničtí funkcionáři, kteří dostali během kampaně politické úkoly, mohli být po dobu nezbytně nutnou zproštěni svých povinností v milicích.³³⁶

K podstatné změně, respektive ke značnému zpřísnění dosud benevolentních podmínek došlo v případě držení soukromých zbraní milicionářů. Rozkaz ministra vnitra z 10. února 1954 upravoval jednorázový výkup soukromých zbraní milicionářů v roce 1954, který vyplýval ze skutečnosti, že příslušníci LM již nemohli mít soukromé zbraně zapsány v nových členských průkazech, a potřebovali tak vlastní zbrojní průkaz. Vzhledem ke složitějším podmínkám přidělení zbrojního průkazu, které spočívaly zejména v prokázání potřeby zbraně, se předpokládalo, že řadě členů LM zanikne nárok na držení vlastní zbraně. Zbraně, jež milicionáři dosud nosili na základě služebního průkazu LM, proto museli předat okresnímu náčelníkovi milic, který je dále postoupil

332 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 53, a. j. 256, Zpráva o stavu v odděleních Lidových milic na krajských výbo-
rech KSČ a návrh na odstranění nedostatků, 6. 1. 1954. Pracovní náplň jednotlivých odborů oddělení LM KV
obsahuje příloha č. 4.

333 Po projednání návrhu podrobných směrnic o použití složek MV, LM a ČSLA v mimořádných událostech
se kolegium MV usneslo, že návrh se nepředloží politickému sekretariátu ÚV a na základě připomínek se
upraví a následně provede instruktáž krajských náčelníků. Za mimořádné události, při kterých by došlo
k součinnosti všech jednotek, se považovaly např. masové demonstrace obyvatel na vesnicích a městech.
LM měly být v takovém případě použity zejména na ochranu vlastních závodů, dále na likvidaci případ-
ných shluknutí a protistátních demonstrací, kterých by se zúčastnili „svedení“ dělníci, a konečně i na větších
akcích, které by směřovaly k likvidaci „teroristů a diverzantů“. *ABS*, f. A2/1, i. j. 148, Zápis ze 4. schůze
kolegia MV dne 21. 1. 1954, Návrh směrnic o použití složek ministerstva vnitra, Lidových milic a útvarů
čs. armády v případě mimořádných událostí, 21. 1. 1954.

334 V polovině února předložilo oddělení LM, resp. Alois Kotva ke schválení návrh kádrového pořádku Lidových
milic, který však organizační sekretariát ÚV KSČ nepřijal a vrátil k přepracování. *NA*, Archiv ÚV KSČ,
f. 02/3, sv. 57, a. j. 262, Návrh kádrového pořádku Lidových milic, 18. 2. 1954.

335 Pohotovost proběhla od večera 24. 2. do rána 26. 2. 1954. 30 procent všech členů LM mělo domácí pohotovost.
Kromě toho v Praze, Plzni, Brně a Ostravě se soustředila vždy jedna četa rychlých oddílů LM. *NA*, Archiv
ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 56, a. j. 261, Bezpečnostní opatření LM k 6. výročí únorového vítězství, 10. 5. 1954.

336 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 59, a. j. 270, Návrh na květnová bezpečnostní opatření LM, 24. 3. 1954.

okresnímu oddělení MV. Oddělení zařídilo odhad a odkup zbraní. Získanou částku deponovalo okresnímu náčelníkovi LM.³³⁷

Milicionáři mimo službu tak již zbraně vlastnit nemohli, pokud jejich držení dostatečně nezduvodnili. Tento akt vyplýval i z celkové zklidněné situace oproti konci 40. let, kdy kvůli komunistickému teroru došlo k potlačení téměř všech antikomunistických politických skupin, které výjimečně zbraněmi disponovaly. Členům LM tak odpadl argument k jejich vyzbrojení palnými zbraněmi i mimo vlastní službu, přestože skupina bratrů Mašínů utekla do zahraničí až v říjnu 1953.

V minulosti často kritizovaný primitivní způsob agitační práce politických vedoucích se konečně dočkal z pohledu ÚV KSČ potřebných změn. V druhé polovině března 1954 došlo ke schválení příslušných směrnic upravujících tuto oblast v jednotkách LM. Ve zdůvodnění návrhu se uvádělo, že pouhý vojenský výcvik a mechanické provádění bezpečnostních akcí vedou k bezduchému drilu a samoučelnosti. Proto se považovalo za nutné, aby se každý účel odborného úkonu předem politicky, resp. ve smyslu komunistické ideologie zdůvodnil a každá bezpečnostní akce náležitě objasnila v souvislosti s mezinárodní a vnitřní situací. Vedle ideologické výchovy, kterou procházel každý člen KSČ v rámci stranického školení, se jako nejvhodnější forma pro splnění těchto úkolů ukázala politicko-agitační práce, která se prováděla podobně jako v armádě. Politická příprava jednotek LM probíhala v těchto formách:

a) politická informace – musela seznamovat milicionáře s nejdůležitějšími politickými událostmi prostřednictvím vlastního pokřiveného výkladu KSČ a se stranickými usneseními, prováděl ji politický vedoucí nebo agitátor družstva,

b) beseda – zaměřovala se na aktuální úkoly KSČ (příprava voleb, soc. soutěžení apod.), mohla být uspořádána např. v přestávce mezi výcvikovou hodinou a její úkol spočíval v krátkosti vysvětlit problém a dát milicionářům podnět k diskusi,

c) práce s aktivem³³⁸ „vzorných“ milicionářů – který mohli velitelé vytvořit z nejagilnějších funkcionářů, tito aktivisté po seznámení s úkolem pomáhali vést jednotku k „úspěšnému splnění“ úkolů,

d) názorná agitace – z mnoha jejích forem se mohly při soustředění jednotek LM v pohotovostních místnostech a na střelnicích použít bojové letáky, plakáty apod. zaměřené k určitému bojovému úkolu,

e) velitelské hodnocení – muselo se stát nezbytnou součástí politickovýchovné práce každé akce, velitel jednotky prováděl hodnocení z odborného a z politickovýchovného hlediska.

337 ABS, f. A6/3, i. j. 510, TRMV č. 26/1954, Výkup soukromých zbraní příslušníků LM v r. 1954, 10. 2. 1954.

338 Termín „aktiv“ měl širší význam podle kontextu. Ve stranické hantýrce mohl znamenat jakýsi neformální, vyšší stupeň členství v organizaci (KSČ, LM apod.), vyjadřoval skutečnost, že takto označení členové příslušné organizace byli aktivnější než ostatní a přenášeli úkoly od řídících složek mezi řadové členy. Okruh těchto aktivistů pomáhal svému vedení realizovat příslušnou politiku, resp. úkoly.

Prostřednictvím těchto forem komunistické výchovné propagandy mělo být dosaženo „správného“ pochopení ukládaných úkolů jednotkám LM. Předpokladem pro tuto agitaci se stala metodická instruktáž krajských a okresních politických vedoucích prováděná na jejich srazích a v každém výcvikovém kurzu.³³⁹

Politicko-agitační práce realizovaná komunistickými propagandisty a agitátory měla za cíl podporovat výcvikové a bojové nasazení příslušníků v jejich službě za zájmy KSČ. Ústředí si představovalo, že morálně podpořený a komunistickými idejemi nabuzený milicionář splní zadané rozkazy vnitřně přesvědčen o jejich správnosti s mnohem větší chutí a odhodláním.

IV. 7. Stav milicí v roce 1954 a snaha o úspory

Rok 1954 představoval poslední rok I. pětiletky, kterou československé centrálně plánované hospodářství splnilo jen s vypětím všech sil. Definitivně skončilo období (z valné části iluzorního) spontánního budovatelského nadšení dělníků, prezentované oficiální propagandou. Současně se po smrti Stalina a Gottwalda zmírnily masové represe vůči obyvatelstvu. Důvody pramenily zejména ze dvou faktorů. Většina odpůrců komunistického režimu už byla internována ve vězeňských táborech, případně popravena nebo v emigraci. Druhý důvod spočíval ve skutečnosti, že část osnovatelů represí z řad Státní bezpečnosti a vedení KSČ se sama stala obětí čistek.

Základ pro budování Lidových milicí spočíval v ideologické úrovni příslušníků a štábů. Na prvním místě se vyžadovala „*věrnost zásadám marxismu-leninismu, důvěra v politiku Komunistické strany Československa a socialistického státu, uvědomělá nenávisť k imperialismu a všem nepřátelům socialismu*“. Za tehdejší vrcholné hodnoty milicionáře, z dnešního pohledu značně pochybné až absurdní, se považovalo „*socialistické vlastnictví, projevující se především v činnosti práci, a proletářský internacionalismus, zejména bratrství se Sovětským svazem a ostatními socialistickými státy, s armádami států Varšavské smlouvy a se sesterskými miličními organizacemi*“.³⁴⁰

Podobně jako v armádě a SNB platila i pro „vojáky KSČ“ povinnost respektovat princip velitelské pravomoci. Koncem dubna 1954 předložilo oddělení LM informaci o aktuální politické situaci a stavu kázně v jednotkách. Zpráva zahrnovala problematiku nesplněných náborů nových členů a v souvislosti s tím i skládání přísahy, problém přeregistrace osobních zbraní milicionářů, početní stav v krajských odděleních milicí ve spojitosti s personální restrikcí v systemizaci a množství přidělených zbraní a střeliva.

339 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 59, a. j. 269, Směrnice pro politicko agitační práci v jednotkách LM, 17. 3. 1954.

340 SOVA, František: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu. In: KROUPA, Vlastislav: *Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února*. Naše vojsko, Praha 1973, s. 66–67.

Ze zprávy vyplývá, že plánované početní stavy milicionářů v celkové výši 136 000 osob se nenaplnily z důvodu formálně prováděného náboru. Místo aby základní organizace kandidáty členství v LM přesvědčovaly, ukládaly jim to jako stranickou povinnost. Návrhy ZO na členství se vyřizovaly zdlouhavě a nepružně, čímž se zdržovalo zařazení nových kandidátů do milicí. Početní stav členů LM k 28. 2. 1954 se oproti konci roku 1953 opět snížil, na 105 994 osob. Nejhorší situace panovala v Ostravském kraji, kde chyběly zhruba 4 000 milicionářů, tzn. třetina plánovaného stavu.

Prísahy, jež se měly konat do konce roku 1953, se zpozdíly, neboť z technických důvodů se výklady k *Řádu Lidových milic* a směrnícím dostaly k jednotkám až v prosinci. Provedení hromadných přísah, k dubnu 1954 splněné na 90 procent, se považovalo za jistý druh prověrky, která prezentovala, že drtivá část milicionářů tímto skutkem prokázala „oddanost socialismu“. Nízké procento členů milicí ale s provedením přísahy váhalo a využilo nesložení přísahy k „vysmeknutí se“ z povinností vůči LM. Případy otevřeného odmítnutí složení přísahy z politických důvodů představovaly v rámci jednotlivých krajů vždy jen pár jednotlivců. Celkově šlo o 296 osob (0,3 procenta všech členů LM). Oddělení milicí řešilo alarmující situaci v SONP Kladno, kde v březnu 1954 odmítlo složení přísahy téměř 50 procent členů jednotky. Z prošetření celé záležitosti vyplynulo, že celkového stavu 895 tamních příslušníků bylo dosaženo „papírovým“ náboem již v roce 1950. Z toho téměř polovina členů byla od samého počátku pasivní. Neúčastnili se cvičení a mnohdy ani neplnili základní povinnosti člena KSČ. Ostatních asi 500 příslušníků zajišťovalo všechny běžné úkoly a funkcionářům tento stav vyhovoval. Formální počet 900 milicionářů se udržoval v nezmenšené míře zřejmě proto, aby se nadřízené orgány domnívaly, že situace v závodě je v pořádku. Tento stav fakticky uvítali formální členové LM, kteří ve svých ZO KSČ odmítali stranické funkce s poukazem na zaneprázdněnost v milicích. Teprve povinnost složení přísahy odhalila tuto pro oddělení LM nemilou realitu. Odmítnutí milicionářského slibu v SONP Kladno se vysvětlovalo nikoliv vzpourou či „obratem politického smýšlení“, ale vyvrcholením několikaleté pasivity formálně registrovaných členů milicí. Vedle toho existovalo v celém kraji Ústí nad Labem celkem asi 10 procent „papírových“ milicionářů, kteří odmítali složit přísahu z důvodu, že by tímto aktem museli začít vykazovat činnost. Největší hromadné odmítnutí v tomto kraji proběhlo u jednotky LM v ČSD Louny, kde složení slibu odřeklo 11 z 98 členů. Plánovalo se disciplinární řízení s odpadlíky. Podobný případ se stal i v jednotce LM ČSD Liberec, kde přísahu vysloveně odmítlo dokonce všech 12 členů.³⁴¹

Z přehledu o početních stavech milicionářů a stavu složených přísah vypracovaného o tři měsíce později vyplývá, že došlo k zastavení úbytků členské základny. K 1. 5. 1954 činil stav příslušníků LM 105 529 a o měsíc později dokonce již 108 303, ale z tohoto počtu dosud 18 706 milicionářů nesložilo přísahu. Sekretariát ÚV KSČ uložil I. oddě-

341 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 61, a. j. 276, Zpráva o současné politické situaci a stavu kázně v jednotkách Lidových milicí, 26. 4. 1954.

lení ÚV zabývat se otázkou velkého množství dosud nevykonaných přísah a odstranit tento pro stranu i jednotky neuspokojivý stav.³⁴²

Úroveň kázně v LM se koncem dubna 1954 hodnotila jako normální s tím, že drtivá většina členů obhájí „linii strany“. Určitý neklid vnesla do řad milicionářů až přeregistrace osobních zbraní prováděná SNB. Od roku 1948 mohli členové LM vlastnit libovolný počet pistolí evidovaných pouze ve starém průkazu, který tak současně sloužil jako zbrojní průkaz milicionáře. Po dohodě s ministerstvem vnitra bylo stanoveno, že členové LM, jimž vystavil okresní velitel LM (tedy okresní tajemník KSČ) doporučení, mohli vlastnit jen jednu osobní pistoli evidovanou na zbrojní pas v centrálním registru zbraní. Zbylí milicionáři měli odevzdat pistole ráže 6,35 nebo 7,65 podniku Mototechna, který je od nich odkoupil. Ostatní zbraně měly být bez náhrady předány armádě. Celá akce by snad proběhla bez problémů, kdyby příslušníci VB (zejména v kraji Praha a Liberec) neodmítali vydávat zbrojní průkazy milicionářům, kteří splňovali uvedené podmínky obsažené i v tajném rozkaze ministra vnitra č. 26/1954. Milicionáře to rozhořčilo vzhledem k tomu, že v předchozích letech jim jejich nadřízení doporučovali, aby si obstarali vlastní zbraně, jimiž měli v případě poplachu disponovat již cestou do závodu. Ty si příslušníci milicí pořídili na vlastní náklady.

Nedostatky a potíže panující v odděleních LM v krajích vyplývaly ze specifické situace. Do roku 1951 se výcvik milicí v podstatě omezoval na pořadovou přípravu, střelbu a strážní službu. Velitelé jednotek se na srazech seznamovali se svými úkoly informativním způsobem. Plán bojové přípravy a školení velitelů se rozšířily až v letech 1952 a 1953, přičemž milice úzce spolupracovaly s armádou. Materiální vybavení milicionářů mezitím narostlo na 60 různých položek v celkové hodnotě 181 mil. Kčs v nové měně. Placený aparát nemohl zvládat tuto práci ve stejném početním stavu, jaký panoval při omezené činnosti milicí v minulosti. Funkcionáři si nestíhali vybírat řádné dovolené a s tím souvisela i jejich častá fluktuace. Situaci mohlo částečně uklidnit alespoň schválení 19 nových zbrojů, vždy jeden do štábu každého kraje. Namísto toho však v prosinci 1953 proběhla restrikce v početních stavech placených funkcionářů v krajích. Oddělení LM při ÚV KSČ se domnívalo, že tuto kritickou situaci lze částečně stabilizovat zařazením neplacených milicionářů z podnikových jednotek na uvolněné pozice v odděleních LM na KV KSČ.

Strážení zbrojnic v závodech zpravidla neprobíhalo kontinuálně. Závodní stráž je kontrolovala v pravidelných intervalech ve dne i v noci. Některé velké závody zřídily u zbrojnic poplašná zařízení a oddělení LM se snažilo o jejich další rozšíření. Početní stav výzbroje byl zhruba následující: pušky – 87 000 ks, samopaly – 30 500 ks, lehké kulomety – 2 000 ks, odstřelovací pušky – 50 ks, pistole – 21 500 ks a pancéřovky – 400 ks. Na každého příslušníka připadala jedna puška, samopal nebo kulomet, velitel vlast-

342 Např. v Praze složilo z téměř 30 000 milicionářů přísahu pouze asi 20 900 osob. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 49, a. j. 10, Přehled o početních stavech LM a stavu složených přísah v jednotkách LM, 30. 7. 1954.

nil pistoli, stejně jako motospojka. Rychlé oddíly disponovaly jedním kulometem na družstvo (celkem 1 500 ks), zbylých 500 ks bylo svěřeno velkým závodům. Pancéřovky zůstávaly v okresních nebo krajských skladech (umístěných v budově krajské správy VB) a jejich přidělení mělo proběhnout až po proškolení tankoborníků. Počet pušek se stále snižoval, jejich konečný stav měl činit 75 000 ks. V závodech se skladovalo střelivo v počtu 200 ks na samopal, 120 ks na pušku, 25 ks na pistoli a 800 ks na kulomet. Ostré ruční granáty ani jiné výbušniny se v miličních skladech nenacházely. Závěrem jednání organizační sekretariát mj. schválil, aby v každém oddělení LM při KV KSČ působil placený zbrojř, což vycházelo vstříc steskům oddělení milicí na nízký systemizovaný stav pracovníků. Sekretariát se dále usnesl, aby se proti bývalým milicionářům, kteří odmítli složit přísahu, neprováděla protiopatření, pokud nemají vyloženě protistranické názory.³⁴³ Sekretariát tak ustoupil od tendencí potrestat vzpurné milicionáře, protože tím by se z dosud dobrovolnické organizace staly v očích obyvatel ČSR jednotky, do nichž nelze nabízený vstup odmítnout. Není však pochyb o tom, že nesouhlas s přísahou, a tedy vystoupení z milicí znamenalo pro komunistu kádrový škraloup, který zpravidla bránil jeho dalšímu kariérnímu nebo stranickému postupu.

Kooperace příslušníků Lidových milicí s orgány ministerstva vnitra samozřejmě probíhala po celou dobu jejich společné existence. Prostřednictvím tajného rozkazu ministra vnitra Rudolfa Baráka vstoupily v polovině června 1954 v platnost směrnice o spolupráci příslušníků MV, VB, PS a VS s LM, které platily až do roku 1981. V rámci jednotek nebo i samostatně mohli milicionáři kooperovat s těmito bezpečnostními orgány MV v akcích proti „nepřátelským agentům a třídním nepřátelům“, pozemním a paradesantním jednotkám, které pronikly na území státu, dále v případě zvýšeného bezpečnostního opatření při zajištění důležitých objektů, v boji proti rozkrádání národního majetku a konečně při živelních pohromách. S Pohraniční a Vnitřní stráží spolupracovaly LM při střežení hranic v případě zvýšených bezpečnostních opatření, při „odhalování nepřátelských osob“ v hraničním pásmu, při obraně objektů proti pozemním a leteckým útokům a v rámci pomoci jednotkám Vnitřní stráže při střežení podniků. Práva a povinnosti měli milicionáři při zásahu stejné jako příslušníci těchto ozbrojených sborů. Při samostatném plnění úkolů měli členové LM práva a povinnosti stejné jako vojenské jednotky, v případě spáchání trestných činů při akcích však nepodléhali pravomoci vojenských soudů.³⁴⁴

Tajný Barákův rozkaz tak dostatečně upravoval mantinely spolupráce jednotlivých ozbrojených složek. V případě sporných momentů šlo problémy díky této nové normě osvětlit a vyřešit. V praxi ale patrně k zásadnějším neřešitelným sporům nedocházelo, což vyplývá z poměrně dlouhé doby platnosti této ministerské úpravy.

343 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/3, sv. 61, a. j. 276, Zpráva o současné politické situaci a stavu kázně v jednotkách Lidových milicí, 26. 4. 1954.

344 *ABS*, f. A6/3, i. j. 611, TRMV č. 127/1954, Spolupráce příslušníků ministerstva vnitra, veřejné bezpečnosti a Pohraniční a Vnitřní stráže s Lidovými milicemi, 16. 6. 1954.

Jeden z důležitých úkolů milicionářů spočíval nejen v ochraně závodů a budov, ve kterých sídlili a pracovali, ale v případě mimořádných událostí i ve střežení objektů zvláštního významu, jaké představovaly energetické zdroje, dopravní uzly apod.

Už v roce 1952 vznikly seznamy objektů rozdělených podle významu do tří stupňů. Odbor Lidových milicí proto v roce 1954 aktualizoval jejich soupis v případě mimořádných opatření. Dosavadní systém spočíval v hlídání všech závodů bez ohledu na jejich důležitost. Nové směrnice měly upřednostňovat strážení objektů podle významu. Dne 24. srpna 1954 organizační sekretariát ÚV schválil hrubou podobu těchto směrnic k vypracování seznamu důležitých objektů pro střežení LM. Do první skupiny měl okresní štáb LM vybrat nejdůležitější objekty jako OV KSČ, okresní soudy, přehrady, elektrárny, vysílací stanice, plynárny, pošty. Do druhé, méně důležité skupiny se řadily centrální pekárny, jatka, STS, ČSSS apod. A konečně ve třetí skupině se nacházely zbylé objekty. Celá realizace směrnic měla být hotova do 20. 10. 1954.³⁴⁵

Počátkem listopadu 1954 však organizační sekretariát změnil své srpnové rozhodnutí o soupisu a střežení důležitých objektů v tom smyslu, že se k realizaci přistoupí až po reorganizaci jednotek LM a po snížení jejich početních stavů. Důvod ke změně původního usnesení spočíval v pokynech zadaných odborem LM,³⁴⁶ který měl pro politické byro ÚV KSČ vypracovat návrh na podstatné omezení počtu milicionářů. Redukce měla proběhnout jednak na základě přísného kádrového výběru a jednak na základě revize politických a organizačních podmínek pro jednotky LM v jednotlivých závodech, což mělo značně pozměnit rozložení sil LM v okresech a obcích. V té době byli milicionáři údajně plně zapojeni do volební kampaně a zaměstnání inventurou majetku LM.³⁴⁷

Ze záměru snižovat početní stavy vyplývá, že se na činnost a provoz milicí vynakládalo více finančních prostředků, než strana považovala za účelné. Původně nemalá výhoda Lidových milicí oproti ostatním ozbrojeným složkám se odvíjela od relativně nízkých výdajů. Toto plus však začaly ztrácet se zvyšujícím se početním stavem, přičemž zároveň klesala hrozba válečného konfliktu.

V milicích pracoval poměrně nízký počet placeného aparátu, mnohé funkce vykonávali převážně dobrovolníci. Jako zařízení nutná pro činnost Lidových milicí sloužily prakticky jen zbrojnice poskytnuté závodem, často využívané i jako učebny, místa srazů milicionářů apod. LM neměly žádná další zvláštní výcviková zařízení ani ubytovací prostory. K tréninku, např. střeleckému, využívaly zařízení armády a jiných ozbrojených složek. Cvičení milicionářů probíhala v podstatě až po skončení zaměstnání, převážně o víkendech. I tak se ale zdály vynaložené náklady na poměrně velké množství členů

345 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 50, a. j. 12, Návrh směrnic na vypracování seznamu důležitých objektů pro střežení LM, 16. 8. 1954.

346 V rámci reorganizace aparátu ÚV KSČ mezitím došlo ke změně oddělení LM na odbor LM.

347 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 57, a. j. 28, Odložení termínu stanoveného pro zavedení nového způsobu ostrahy důležitých objektů jednotkami Lidových milic, 1. 11. 1954.

neúměrné a ÚV KSČ se rozhodl vsadit spíše na kvalitu než kvantitu. Jednoduše řečeno, zdálo se účelnější zajistit lepší výzbroj pro jednoho milicionáře než financovat výstroj pro dva špatně vyzbrojené.

V souvislosti se snahou ušetřit na výdajích spojených s Lidovými milicemi došlo v září 1954 k revokaci některých starších usnesení. Organizační sekretariát původně schválil na své schůzi 19. ledna 1954 programy škol a výcviku jednotek LM. Školení se mělo zúčastnit v měsíčních kurzech asi 1 200 velitelů rot a praporů. Vzhledem k neúměrným nákladům vyčísleným téměř na 2 mil. Kčs a navíc s ohledem na zameškaných v součtu 4 800 týdnů na pracovištích revokoval sekretariát ÚV KSČ své rozhodnutí a školení zrušil. Jeho odvolání sice zdůvodňoval novou koncepcí výcviku, ale hlavní důvod spočíval v nedostatku financí. Rovněž z finančních důvodů došlo ke zrušení závěrečného celostátního kola střelecké soutěže milicionářů, protože předpokládané náklady by dosáhly výše 200 000 Kčs.³⁴⁸ Projednání plánu materiálně-technického zabezpečení milicí na rok 1955 předložené I. oddělením ÚV KSČ politbyro v druhé polovině srpna 1954 také odložilo.³⁴⁹ Z důvodu uspořené dalších nákladů padlo v lednu 1955 rozhodnutí o zrušení stálé spojovací noční služby milicionářů na sekretariátech OV KSČ, neboť tříleté zkušenosti z poplachových cvičení ukázaly, že tato služba měla přínos pouze v okresech s vysokým stavem členstva. Náklady na noční spojovací službu se tak snížily z 590 000 Kčs na pouhých 90 000 Kčs.³⁵⁰ K dalším snahám o úspory bezpochyby patřilo i zrušení nerentabilního výcvikového střediska LM v Ořechově v Gottwaldovském kraji.³⁵¹

IV. 8. Zhodnocení působení milicí v roce 1954

Výsledky roku 1954 na úseku Lidových milicí projednal sekretariát ÚV KSČ na základě předložené informace na své schůzi až v červnu 1955.³⁵² Zpráva se dělila na čtyři hlavní celky: 1) členská základna, osobní a personální záležitosti, výcvik, 2) organizační záležitosti, 3) přehled akcí, 4) materiální a finanční hospodaření LM.

348 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 50, a. j. 12, Návrh na revokaci usnesení sekretariátu ÚV KSČ ze dne 19. 1. 1954 o pořádání velitelských škol LM a střeleckých závodů LM, 10. 9. 1954.

349 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 11, a. j. 15, Plán materiálně technického zabezpečení Lidové milice na rok 1955, 17. 8. 1954.

350 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 63, a. j. 44, Zrušení spojovacích služeb LM na sekretariátech OV KSČ, 24. 1. 1955.

351 *ABS*, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Výcvikové středisko LM Ořechov – zrušení, 31. 1. 1955.

352 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 76, a. j. 67, Zpráva o činnosti Lidových milicí za rok 1954, 31. 5. 1955. Tuto zprávu, která měla být vypracována již v únoru 1955, předložilo oddělení orgánů strany, odborů a mládeže ÚV KSČ až koncem května z důvodu vrácení zprávy k přepracování, resp. jiných naléhavějších úkolů.

1) K počátku roku 1954 působila většina milicionářů převážně na výrobních závodech, případně v ČSSS, STS, méně již na úřadech, a to v podstatě jen pražských. Dřívější úbytek členské základny pokračoval v důsledku odčerpávání členů do jiných funkcí, kvůli přirozenému poklesu a konečně z důvodu fluktuace pracovníků v podnicích. Celkem tak ubylo 14 052 členů.³⁵³ Jelikož v tomto období se již upustilo od získávání členů za každou cenu, přírůstek ve výši 12 608 osob plně nevyrovnal pokles a došlo k úbytku 1 444 příslušníků, až na celkový stav ke konci roku 1954 ve výši 105 218 milicionářů v Československu. Koncem roku 1953 a v první polovině 1954 se konaly přísahy, které odhalily určité procento v podstatě jen formálně registrovaných milicionářů.³⁵⁴ V období 1949 až 1953 se vyčerpaly veškeré možnosti k získání maximálního počtu členů. S ohledem na celkový počet osob a průběh přísah se ukázalo, že nejvhodnější počet aktivních milicionářů se pohyboval kolem 70–75 tisíc osob. Později, v průběhu roku 1955, došlo v souladu se zněním *Řádu Lidových milic* k vyškrtnutí milicionářů, kteří nesložili přísahu.

Disciplína v jednotkách LM se zdála dobrá. Někteří milicionáři dosahovali ve všech oblastech „vynikajících“ výsledků, jak o tom svědčil počet celkem 1 627 udělených odznaků Vzorný střelec LM oproti 792 uděleným o rok dříve.³⁵⁵ Případy nekázně řešily stranické orgány nebo přímo milicionáři v jednotkách. Členové LM spáchali „pouze“ pět trestných činů oproti třinácti v předchozím roce. Šlo o ublížení na těle při zaviněné autonehodě (peněžitá pokuta), rozkrádání národního majetku (šest měsíců podmíněně), ublížení na těle neopatrným zacházením se zbraní (úhrada bolestného) a dva případy ublížení na těle z nedbalosti (šest a osm měsíců podmíněně). Úrazovost členů LM oproti předchozímu roku sice klesla, ale smrtelná zranění se v roce 1954 zvýšila z jednoho případu na čtyři.³⁵⁶ Tento rok vstoupila v platnost úprava o zaopatření milicionářů invalidním důchodem. Odpovídající náhrada byla vyplacena za některé případy z dřívějších let, jakož i pozůstalým po čtyřech smrtelně zraněných členech v roce 1954.

Bojová příprava podle zásad uznávaných armádou tvořila převážnou náplň činnosti jednotek milic. Program výcviku vypracovalo bývalé oddělení LM při ÚV KSČ. V roce 1954 útvary trénovaly po dobu osm měsíců, ve zbylé části roku se aktivita milicionářů agitačně zaměřila k volbám do Národního shromáždění, a cvičení se proto nekonala.³⁵⁷ V předvolební podzimní kampani, která v době faktické vlády jedné strany představovala naprostou frašku sehranou pro obyvatelstvo, se angažovali členové LM jako agitátoři, vedoucí středisek nebo vedoucí agitačních skupin. Jejich cílem

353 Pro vysoký věk, nemoci, úmrtí a pasivitu ubylo celkem 11 631 milicionářů. Další se přemístili do jiných veřejných či stranických funkcí nebo přešli k jiným ozbrojeným složkám.

354 Ke konci roku 1954 složilo přísahu cca 95 000 z celkového počtu zhruba 105 000 milicionářů.

355 Nejvíce odznaků (257) získali milicionáři v kraji Praha, nejméně v kraji Plzeň (2) a Brno (8).

356 Zranění vyžadující léčbu poklesla ze 42 případů na 27, naopak lehká zranění bez přerušení zaměstnání se zvýšila ze 14 případů na 16.

357 Celkem se odevčilo cca 3,6 mil. hodin a plán výcvikových hodin se splnil na pouhých 42 procent. Každý aktivní člen LM odevčil průměrně sedm hodin měsíčně.

bylo dostat k volebním urnám co nejvíce osob, aby se účast blížila magické hranici 100 procent. Například v kraji Ústí nad Labem se z počtu 5 900 členů zúčastnily agitací kampaně téměř dva tisíce milicionářů. Zastavení výcviku v září 1954 z důvodu voleb působilo na některé jednotky milicí údajně „depresivně“, protože jim to funkcionáři dostatečně politicky nevysvětlili. „Politicko-agitační práce“ při bojovém výcviku družstev a čet stanovená směrnicemi v první polovině roku 1954 ještě nezapustila dostatečně hluboké kořeny. Nejdůležitější součást bojové přípravy představoval nácvik střelby, který začal v dubnu. Protáhl se ale až do října, čímž se upustilo od cvičení v hodů ostrými granáty z důvodu zvýšeného nebezpečí úrazu na kluzkém povrchu, v mlze apod. Statistika úspěšnosti střelby se v roce 1954 oproti roku 1953 mírně zlepšila, většinou o několik procentních bodů, s výjimkou pistole, kde se naopak snížila. Počet vyznamenaných vzorných střelců se zvýšil ze 792 na 1 627.

Za účelem zvýšení technické kvalifikace velitelů milicí se konala celkem tři dvoutýdenní internátní školení okresních náčelníků. Účastnilo se jich celkem 249 milicionářů, na podobných školeních participovalo i 219 velitelů rychlých oddílů. Školení proběhla ve vlastním středisku v Ořechově (již zrušeném) v Gottwaldovském kraji a ve středisku SNB v Topolčiankách v Nitranském kraji pod vedením velitelů LM a instruktorů armády. Vyškolení okresních náčelníků představovalo nutný předpoklad pro zrušení dosavadních instrukčně metodických shromáždění všech velitelů jednotek, konaných vždy čtvrtletně k programu bojové přípravy, což se odrazilo ve finančních úsporách za rok 1955. V září 1954 proběhl ve spolupráci s armádou třítydenní kurz zbrojířů všech devatenácti krajských štábů. Namátkové kontroly výcviku jednotek v několika krajích provedené členy odboru LM při ÚV KSČ ukázaly, že milicionáři zaostávali v technickém výcviku. Ve specializovaných kurzech pyrotechniků, spojařů, odstřelovačů aj. se vyškolovalo ve vojenských střediscích celkem 257 frekventantů, kteří mohli v krajích instruovat další milicionáře. Pyrotechnici měli kromě toho oprávnění zneškodňovat nevybuchlou munici a současně působili ve funkcích okresních zbrojířů. Nedostatky vytknuté vedením milicí v rámci využívání armádních kurzů spočívaly v příliš vysokém věku frekventantů, ve vyslání malého počtu účastníků z krajů a v nedostatečné předběžné přípravě.

2) Z hlediska organizačního se jednotky LM v roce 1954 skládaly, jak již bylo výše uvedeno, celkem z 8 816 družstev, 2 834 čet, 899 rot a 290 praporů. K vytváření pluků se přikročilo pouze v několika málo okresech. Zkušenosti ukázaly, že pluk se pro účely milicí nehodil z důvodu problematického výcviku a velení.³⁵⁸ Proto se v aktualizovaném *Řádu Lidových milic* z roku 1955 již nevyskytoval. Okresní štáby se v průběhu roku 1954 přebudovaly na méně početná, ale zato aktivnější tělesa. Funkci zbrojířů obsadili frekventanti pyrotechnických kurzů. Podobně i v krajských štábech došlo ke snížení počtu členů, zejména placených funkcionářů, kteří se starali o materiál a výcvik.

358 Pluk se utvořil v okresech Praha 9, Praha 16, VŽKG Vítkovice a Svit Gottwaldov.

Operační a kádrové úkoly převzali v krajských štábech čestní, tedy neplacení pracovníci. Výběr funkcionářů odborů LM při OV a KV KSČ se oproti minulým letům údajně zlepšil, přesto se nepodařilo odstranit jejich fluktuaci. Naopak počet změn oproti roku 1953 stoupl z 98 na 120. Dlouhodobého politického školení v ústředních, krajských a oblastních politických školách se zúčastnilo celkem 34 politických pracovníků z různých krajů, tedy 8,2 procenta z celkového stavu, což bylo o 3,2 procenta více než v roce 1953.³⁵⁹ Během roku 1954 došlo ke snížení celorepublikového početního stavu pracovníků aparátu Lidových milicí ze 464 na 438 osob, z čehož bylo 22 administrativních pracovníků a 17 řidičů. Ke konci roku 1954 působilo na ÚV KSČ na odboru LM deset funkcionářů a dva pomocní pracovníci, na ÚV KSS 5 + 2, na krajských štábech 83 + 35 a na OV KSČ celkem 301 funkcionářů. Redukce počtu pracovníků v aparátu LM v roce 1954 šla na vrub zejména zrušení funkce politických vedoucích v krajských výborech strany a na ÚV KSČ. Naopak zavedením funkce zbrojáře, bez navýšení početních stavů, došlo ke splnění usnesení politbyra z 19. listopadu 1953. Autoři zprávy sebekriticky přiznali, že úroveň vlastní práce štábů zdaleka neodpovídá významu štábu jako orgánu velitele LM. Všem pracovníkům štábů při ÚV KSČ, ÚV KSS i KV KSČ údajně chybělo hlubší politické (rozuměj marxistické) a vojenské vzdělání.

V první polovině roku 1954 probíhalo každé pondělí školení odborů LM seznamující s přidělenou vojenskou technikou, ale v druhé polovině roku se kvůli reorganizaci odborů od tohoto školení upustilo. Odbornost okresních štábů značně posílilo dvou-týdenní velitelské školení téměř 85 procent okresních náčelníků. V okresech a krajích docházelo k poměrně intenzivnímu kontaktu štábů s nižšími složkami, na rozdíl od styku s ÚV KSČ. Spojení s ústředím probíhalo na úrovni instruktorů zodpovědných za jednotlivé kraje, ale pouze z úzce odborného hlediska, a nikoliv komplexně. Například výcvikový instruktor se zajímal pouze o výcvik v krajích, materiální instruktor pouze o hospodářské zabezpečení a zbytek byl opomíjen. Za nejlepší štáb jako celek hodnotil odbor LM při oddělení ÚV KSČ krajský štáb v Gottwaldově, kde byli všichni tamní příslušníci údajně všestranně odborně i „ideologicky vyspělí“, takže mohli zastávat jakoukoliv funkci ve štábu. Tento štáb se zároveň dobře obeznámil se situací v milicích v okresech a navíc byl pravidelně kontrolován vedoucím krajským tajemníkem Širůčkou.

3) Co se týká bezpečnostních opatření a akcí, ty zpravidla probíhaly ve dnech kolem komunistických svátků a výročí za účelem zabezpečení závodů a objektů před teoreticky hrozícím napadením. Z jejich přehledu v roce 1954 vyplynulo, že se uskutečnilo celkem šest celostátních pohotovostí: únorová, květnová, pohotovost při X. sjezdu KSČ (červen), k výročí znárodnění (resp. vzniku ČSR 28. 10.), při volbách do Národního shromáždění a pohotovost v době vánoční a novoroční. Kromě toho některé jednotky milicí pomáhaly obyvatelstvu při povodních, např. v Československém a Karlovarském kraji nebo v Bratislavě a ve slovenských okresech Trenčín, Piešťany, Trnava.

359 Ze 34 školených funkcionářů jich 11 pocházelo z ÚV KSČ, 1 z ÚV KSS a 22 z různých KV KSČ.

V červenci 1954 se uskutečnila brigáda osmatřiceti osob v zakázaném pásmu okresu Český Krumlov za účelem dokončení blíže nespecifikovaného úkolu na hranicích. Práci stanovenou lesní správou na jeden měsíc se podařilo splnit během patnácti dní.

Už v roce 1953 se ukázalo, že dosavadní praxe střežení závodů nestačí. Milicionáři hlídali pouze podniky, kde působily jejich jednotky, čímž docházelo k paradoxním situacím. Například při vyhlášené pohotovosti střežili milicionáři továrnu na výrobu hraček a zároveň zůstala bez dozoru vodárna v Praze-Podolí, a to jen proto, že v ní neexistovala jednotka milicí. V roce 1954 se přistoupilo k takové praxi, že byla vyhlášena pohotovost pouze prvního stupně. To znamenalo, že se na všech velitelstvích a v závodech držela služba u telefonu. Tento způsob nezatěžoval pracovníky v závodech, nevyžadoval mimořádné finanční náklady a současně v případě potřeby umožnil rychlé svolání jednotek. Kromě toho byl pro bezprostřední potřebu KV LM připraven malý oddíl RO o síle jedné až dvou čet, v Praze jedné až dvou rot, pro nepředvídanou potřebu. Po snížení početních stavů a reorganizaci jednotek měl sekretariát ÚV projednat příslušný návrh změn a doplňků pro střežení objektů.

4) V oblasti materiálního a finančního zabezpečení jednotek Lidových milicí na rok 1954 se nejevil téměř žádný problém. Plán se podařilo splnit na 100 procent téměř u všech položek. Pouze ruční granáty jednotky nezískaly a nedošlo k dodání radiostanic z důvodu změny ve výrobě. Uskladnění materiálu se podstatně zlepšilo. Všechny krajské výbory KSČ vybudovaly vhodné sklady pro zásoby výstroje a rovněž arzenály v krajských správách MV byly dobře zabezpečené. Vzhledem k nedostatku skladovacích prostor u městské správy MV Praha probíhalo jednání mezi odborem LM s MV o možnosti jiného uskladnění.

První řádná kompletní inventura veškerého materiálu za celou existenci LM ukázala, že až na výjimky hospodařili milicionáři s tímto materiálem zodpovědně. Inventura přispěla i ke zlepšení dosavadního systému evidence, který neodpovídal nastaveným měřítkům. Značný posun v hospodaření s výzbrojí a střelivem znamenalo zavedení funkce krajských zbrojírů a jejich výškolení. Tento prvek se významně projevil v kvalitnější péči a údržbě zbraní a v bezpečnosti jejich uložení. Úkol I. oddělení KV i ÚV KSČ spočíval v tom, aby se zbrojíři věnovali přímé kontrole zbraní a nebyli zatěžováni administrativními úkoly.

Z počtu 27 nákladních vozů (včetně čtyř dodávek), 65 osobních automobilů a 756 motocyklů vyžadovala většina vozového parku častou opravu. Technický stav se zdál poměrně neuspokojivý až na nákladní automobily a 250 nových motorek. Odbor LM při ÚV KSČ předal koncem roku 1954 všechna dosud používaná vozidla hospodářské správě ÚV KSČ.

V oblasti pohonných hmot se kromě plánu předpokládané spotřeby v roce 1954 počítalo i s jejich úhradou ve formě předplatních bloků pro vozidla podniků zapůjčených k přepravě jednotek. V průběhu roku se objevila výrazná disproporce mezi plánovanou a skutečnou spotřebou. Důvodem bylo jednak to, že národní podniky požadovaly finanční úhradu včetně amortizace vozu, a jednak to, že v druhé polovině roku došlo v důsledku připravované reorganizace LM k zastavení výcviku jednotek, velitelských škol a k ukončení pravidelných kontrol. Obě příčiny způsobily, že zůstaly nespotřebovány zhruba dvě třetiny

plánovaného množství pohonných hmot, takže armádou dodané předplatní bloky se vrátily MNO nebo hospodářským správám KV KSČ k zajištění podzimní volební kampaně.

Odpověď na otázku spolupráce s ostatními ozbrojenými složkami nebyla zcela jednoznačná. Co se týkalo kooperace s armádou, hodnotila se jako prospěšná a bezproblémová, protože armáda poskytovala milicím všestrannou pomoc. Spolupráce se složkami MV nebyla hodnocena negativně, ale problémy se projevily v období bezpečnostních opatření při volbách do národních výborů a Národního shromáždění. Tehdy někteří pracovníci MV údajně kladli „nereálné“ požadavky na početní stavy milicionářů a na jejich podřízenost příslušníkům SNB, což se údajně na místě vyjasnilo a uvedlo na pravou míru. Nedostatky v součinnosti s ostatními ozbrojenými složkami a Civilní obranou měly vyřešit směrnice pro případ ohrožení republiky.

Závěrem se konstatovalo, že za klady lze v roce 1954 považovat zesílenou aktivitu „zdravého jádra“ milicionářů v bojové přípravě, zlepšení odborných schopností funkcionářů, zvláště okresních náčelníků a velitelů rychlých oddílů, a konečně i zkvalitnění materiálového vybavení jednotek. Naopak za vážný nedostatek byla považována pasivita značného počtu milicionářů.³⁶⁰

Uvedené informace celkem objektivně postihují stav jednotek v roce 1954. Je patrné, že došlo k určité konsolidaci spojené s ujasněním pozic milicionářů, jejich seznámení s řádem a směrnicemi, jakož i složení přísah. Zároveň odpadli ti příslušníci, kteří odmítli složit slib a jejichž dosavadní aktivita v milicích se rovnala nule. Tento úkaz vyplýval z původně hromadného náboru milicionářů prováděného za účelem honby za splněním plánovaných počtů, které na počátku 50. let ÚV stanovil na nereálných 150 000 osob. Přestože se tohoto stavu podařilo formálně dosáhnout, ukázala se nereálnost tohoto čísla. Jako nezbytná se projevila nutnost snížení stavů za účelem zvýšení kvality jednotek. Problém stále představoval nízký počet pracovníků v jednotlivých štábech milicí. Význam měly kontroly hospodaření, výzbroje a provedení celkové inventury majetku od počátku existence milicí. Rok 1954 lze považovat za pokračování konsolidace jednotek započaté o rok dříve.

IV. 9. Rekapitulace a pokračování v nastoleném trendu

Počátkem roku 1955 měly Lidové milice za sebou téměř sedm let existence, když sekretariát ÚV projednával zásadní zprávu o jejich aktuálním stavu, budoucím vývoji a o dalších úkolech.³⁶¹

Zpráva rekapituluje historii milicí od února 1948, kdy LM působily zejména v Pražském kraji, kde jejich početní stav dosáhl až 11 000 osob. V průběhu roku 1948 byly

360 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 76, a. j. 67, Zpráva o činnosti Lidových milicí za rok 1954, 30. 5. 1955.

361 Zpráva projednaná sekretariátem ÚV dne 18. ledna 1955 byla následně předložena i politbyru ÚV KSČ. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 61, a. j. 41, Zpráva o vývoji, současném stavu a dalších úkolech Lidových milicí,

jednotky svolávány pouze za účelem plnění bezpečnostních úkolů, přičemž je řídily stranické orgány. Početní stav milicionářů se měl podle směrnic rapidně zvýšit až na 150 000 s odkazem na události kolem všesokolského sletu a pohřbu Edvarda Beneše. To způsobilo, že se jednotky rozšířily i do nejmenších závodů a vesnic. Současně však došlo k organizační roztržitosti na malé, značně vzdálené, a proto i hůře ovladatelné a kontrolované útvary. Stanovený počet 150 000 milicionářů se podařilo splnit na přelomu let 1951–1952. Ale krátce poté nastal nejdříve pozvolný a později stále se zrychlující pokles členstva. Tisíce milicionářů totiž odcházely jednak do ostatních ozbrojených složek a jednak do funkcí ve státním a stranickém aparátu.

Projetovala se silná snaha vymanit milice z vlivu KSČ a podřídit je výhradně bezpečnostnímu resortu, což usnadňovala neexistence směrnic vydaných KSČ. Pod záminkou lepšího zvládnutí úkolů byl z rozhodnutí Karla Švába a Josefa Pavla zřízen ústřední štáb při ministerstvu vnitra, resp. MNB a krajské a okresní štáby při územních stranických orgánech. Štáby milic se nezodpovídaly stranickým orgánům, neboť pracovníci aparátu LM byli v podstatě příslušníky SNB – resp. zaměstnanci MV (MNB) – a veškerá jejich činnost byla z těchto míst i řízena. Díky tomu např. krajsí a okresní velitelé milic nesměli svého času informovat vedoucí tajemníky stranických orgánů o početních stavech, výzbroji a poplachových plánech. Milicionáři patřili zpravidla ke starším ročníkům a značné procento z nich tvořili nevojáci. Tuto nevýhodu mělo odstranit zavedení jednoduché bojové přípravy, zaměřené na používání zbraní. Závažné nedostatky se objevovaly v politické přípravě, která probíhala formou přednášek vypracovaných na MV a prostřednictvím politických vedoucích se přenášela do závodů. V roce 1952 došlo ze strany ÚV KSČ k zásadní proměně tohoto stavu. Výsledkem bylo vyčlenění LM z MNB a jejich zařazení pod aparát strany. Vydaný řád a směrnice poskytly milicím pevný organizační základ. Ustanovením vedoucích tajemníků OV a KV KSČ jako velitelů LM bylo dosaženo toho, že milice vedla bezprostředně KSČ. Stupňovala se snaha o zkvalitnění bojové a politické připravenosti v součinnosti s armádou. Cvičební doba se zvýšila na deset hodin měsíčně. Zavedením lehkých kulometů, pancéřovek a ztrojnásobením počtu samopalů narostla palebná síla jednotek. Pro zvýšení kvalifikace velitelů, stejně jako pro výcvik specialistů, se pořádaly kurzy. Byla dokončena organizace LM v závodech a došlo ke zrušení Osadních milic.

K počátku roku 1955 se LM dělily, jak je výše uvedeno, na 290 praporů, 899 rot, 2 834 čet a 8 816 družstev. Původně mělo být do konce roku 1953 dosaženo počtu 136 000 členů. Skutečný stav k počátku prosince 1954 činil zhruba 105 000 osob, z toho jen 90 000 milicionářů složilo přísahu (85 procent).³⁶² Zbytek tak neučinil zejména z důvodů vy-

10. 1. 1955. V prakticky totožném znění pro zapracování připomínek zprávu projednalo i politické byro ÚV KSČ. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 31, a. j. 40, Zpráva o vývoji, současném stavu a dalších úkolech Lidových milic, 18. 1. 1955.

362 Opačný problém mělo ministerstvo vnitra se členy Závodních stráží, kterých byl vzhledem k jejich úkolům strážení podniků (případně odsouzených na civilních pracovištích) permanentní přebytek a v mnoha případech se jejich práce nelišila od práce vrátného. *ABS*, f. A2/1, i. j. 286, Zpráva o situaci v závodních strážích, 18. 9. 1958.

sokého věku, nemoci, přílišné vytíženosti, ale také z důvodu lhostejnosti k povinnostem milicionáře. V souladu se zněním *Řádu Lidových milic* bylo třeba takové osoby z řad milicí vyškrtnout. Část milicionářů neměla ani po složení přísahy o práci v LM zájem, protože mnozí byli k členství doslova přinuceni. Další nedostatky se projevovaly v nepochopení poslání a úkolů milicí ze strany některých funkcionářů KSČ, kteří je využívali k hospodářským pracím. Např. v Lovosicích vyhlásil tamní vedoucí tajemník v říjnu 1954 poplach III. stupně a poslal shromážděné milicionáře na brigádu sbírat brambory.

Věčný problém představoval nedostatek zkušených funkcionářů do vedení štábů i jednotek. Projevovalo se to nekvalitní prací a následnou fluktuací. Skladování zbraní v některých závodech rovněž nevyhovovalo. Desetihodinový výcvik za měsíc členy milicí nadměrně zatěžoval. Naopak materiální stav jednotek byl považován za naprosto dostačující. I přes poměrně vysokou úroveň bojové připravenosti Sboru národní bezpečnosti a armády se existence milicí i nadále považovala za žádoucí. Díky kvalitnímu velitelskému obsazení dvou státních ozbrojených složek mohl klesnout početní stav LM za předpokladu zvýšení jejich kvality. Jako nejvhodnější počet milicionářů se v době míru jevílo 70 000 až 75 000 osob, což v podstatě odpovídalo tehdejšímu stavu aktivně činných příslušníků.³⁶³ V době „ohrožení republiky“ se počítalo s kvantitativním navýšením milicionářů.³⁶⁴ V místech s vysokým zastoupením komunistů se měly formovat početnější jednotky, které by případně zasahovaly v jiných oblastech. Doporučovalo se vytvářet jednotky dvojího typu, jednak masovější k ochraně objektů a jednak méně početné, mobilnější a údernější k případnému plnění úkolů v jiných okresech a krajích (rychlé oddíly). Hlavní charakteristika RO LM spočívala ve schopnosti rychlého soustředění v každé době, spěšného přesunu na delší vzdálenost a ve způsoblosti manévru a úderu. Při výběru kandidátů na milicionáře se neměli do jednotek začleňovat „soudruzi“, kteří zastávali důležité funkce ve stranických, veřejných nebo hospodářských orgánech, a kteří by tudíž nemohli svoji funkci v LM důsledně vykonávat.³⁶⁵

Výše provedená rekapitulace v podstatě potvrzovala zahájenou stabilizaci jednotek a štábů, přestože se ještě vyskytovala řada problémů. Zbraně a výstroj začala milicím

363 V rychlých oddílech mělo být 6 900 členů LM z celkového stavu 58 000 milicionářů v českých zemích. Na Slovensku 1 600 příslušníků RO z tamních 13 800 milicionářů. Celkový počet tak byl plánován na 71 800 členů.

364 Ministr národní obrany projevil své připomínky až po projednání návrhu. Týkaly se zejména zvýšení počtu milicionářů v době ohrožení republiky, s čímž MNO nesouhlasil. MNO kontroval tím, že povoláním členů LM do armády se naopak jejich počty dočasně sníží a musí být doplněny staršími členy KSČ. *ABS*, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Dopis MNO adresovaný A. Novotnému ze dne 24. 1. 1955.

365 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 31, a. j. 40, Zpráva o vývoji, současném stavu a dalších úkolech Lidových milicí, 18. 1. 1955. Jako reakci na tuto reorganizaci včetně snížení počtu členů ze strany vedoucích milicionářů v krajích a okresech lze prostudovat diskusi vedenou na poradě v Královéhradeckém kraji koncem února 1955: *ABS*, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Zápis z porady okresních velitelů a náčelníků LM a instruktorů KV KSČ, konané dne 21. 2. 1955 ve 13.00 hod. na KV KSČ v Hradci Králové, 21. 2. 1955.

dodávat od roku 1953 komunisty zcela ovládaná Československá lidová armáda. Šlo o pušky, pistole, samopaly, lehké, těžké a časem i protiletadlové kulomety, pancéřovky, osobní a nákladní automobily atd. Případnou společnou akci LM a armády řídil vždy velitel vojenské jednotky, který milicionářům vydával rozkazy prostřednictvím velitelů. Do poloviny 50. let se členové LM, často v úzké součinnosti s příslušníky SNB a armády, podíleli celkem na 67 zásazích, kdy přímo nebo nepřímo plnili represivní úkoly. Šlo o posilování střežení západní hranice, nasazení proti demonstrantům po vyhlášení měnové reformy v roce 1953, ostrahu důležitých objektů a komunikačních uzlů, likvidaci tzv. protistátních ilegálních skupin, např. Světлана, Clay – Eva atd.³⁶⁶

S novou situací v jednotkách milicí, respektive s redukcí počtu členů souvisel i návrh finančního rozpočtu a plánu materiálně-technického zásobování Lidových milicí na rok 1955. V letech 1953 a 1954 zabezpečovalo finanční plán a materiální potřeby milicí ministerstvo národní obrany. Na rok 1955 MNO zajišťovalo pouze materiální požadavky milicionářů, finanční rozpočet hradila KSČ ze svých zdrojů. Schválený návrh celkového rozpočtu LM na rok 1955 dosahoval výše 16,8 mil. Kčs.³⁶⁷ O něco později předložil vedoucí I. oddělení ÚV KSČ M. Pastyřík na vyžádání ministra národní obrany A. Čepičky návrh na materiálně-technické zásobování jednotek LM pro rok 1956, který sekretariát ÚV schválil. Při vypracování plánu se přihlíželo k pokrytí nejnutnějších potřeb milicí a jejich výcviku.³⁶⁸

V polovině března 1955 schválil sekretariát ÚV³⁶⁹ v souvislosti s reorganizací stranického aparátu doplnění znění *Řádu Lidových milic* i *Směrníc Lidových milic* o několik prvků. Velitelem LM v celém Československu se mohl stát člen ÚV KSČ, analogicky na Slovensku byl velitelem člen ÚV KSS. Se změnami provedenými v aparátu KSČ došlo i k formální transformaci původního oddělení LM při ÚV KSČ na odbor LM. Štáb velitelů LM u ÚV KSČ se tak stal odborem oddělení ÚV KSČ, štáby krajských velitelů LM se staly součástí oddělení KV KSČ atd. Členy štábu mohli být kromě náčelníka pracovníci štábu a instruktoři v čestných (neplacených) funkcích. Ministr vnitra Rudolf Barák dostal za úkol upravit znění nařízení č. 210/1949 Sb., o zevním označení osob povolanych ke službě podle § 15, odst. 3 zákona o národní bezpečnosti, v souladu s *Řádem Lidových milic*.³⁷⁰

366 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbraní*, s. 64.

367 V lednu 1955 plán projednal sekretariát ÚV KSČ. Jednotlivé položky rozpočtu jsou rozepsány a zdůvodněny v příslušném návrhu: *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 61, a. j. 41, Návrh finančního rozpočtu a plánu materiálně-technického zásobování Lidové milice na rok 1955, 7. 1. 1955.

368 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 70, a. j. 58, Plán materiálně-technického zásobování jednotek LM na rok 1956, 1. 4. 1955.

369 Sekretariát ÚV KSČ byl volen ústředním výborem „k řízení běžné práce, hlavně organizování kontroly plnění usnesení a pro výběr kádrů“. Měl zpravidla 10 až 15 členů: všichni tajemníci ÚV KSČ a někteří další významní funkcionáři. Vedoucí jednotlivých oddělení ÚV KSČ, někdy v součinnosti s nestranickou organizací (vládou, ČSM apod.) předkládali návrhy usnesení a u důležitých usnesení přednesli zpravidla krátký úvodní příspěvek.

370 *ABS*, f. A2/1, i. j. 815 (resp. A6/1, i. j. 94), Změny v *Řádu LM* a některé změny a doplňky ve *Směrních k činnosti LM*, 15. 3. 1955. Aktualizovaného *Řádu LM* a *Směrní k činnosti LM* mělo být podle návrhu vytištěno po 1 000 kusech.

Vzhledem k tomu, že se v nařízení jednalo o novelizaci pouhých čtyř slov, bylo doporučeno celé nařízení zrušit a nahradit novým zněním. Návrh se projednal s příslušnými ministerstvy, přičemž do něj byly zapracovány jejich připomínky.³⁷¹ V obsahu nařízení MV z června 1955 se uvádí, že příslušníci Lidových milicí povolání ke službě podle příslušného znění zákona o národní bezpečnosti *„jsou při výkonu služby označeni rudou páskou 10 cm širokou, na které jsou vytištěna černě písmena LM o výšce 60 mm a šířce 15 mm. Na pásce je otisk kulatého razítka příslušného krajského velitele Lidových milic. Páska se nosí na levém záloktí.“*³⁷² Původní razítko krajského velitelství národní bezpečnosti tak nahradilo aktuální razítko KV LM.

V souvislosti s další z řady reorganizací na úseku Lidových milicí, zrušením oddělení LM a jeho nahrazením odborem na krajských výborech KSČ a KSS již nevyhovovala dosud používaná razítka oddělení LM. V květnu 1955 proto sekretariát ÚV KSČ rozhodl o zhotovení nových razítek pro devatenáct krajských štábů milicí. Podle platného *Řádu Lidových milic* se velké kulaté razítko krajského štábu milicí používalo k ověření červené pásky na rukávech milicionářů, která sloužila jako služební označení členů LM. Malé kulaté razítko ve štábech LM při OV a KV se používalo k potvrzování průkazů milicionářů.³⁷³

Na rozdíl od dřívější systemizace oddělení LM při ÚV KSČ z počátku října 1953 došlo s ohledem na hlavní náplň činnosti odboru LM při I. oddělení ÚV KSČ (bojová příprava ZLM a RO LM, plán ostré školní střelby a odborných škol) ke změně v počtu pracovníků odboru LM. Návrh vedoucího I. oddělení Pastyřika na radikální snížení z původních 14 + 1 pracovníků na šest politických a jednu administrativní pracovníci sekretariát ÚV přijal.³⁷⁴

Už od října 1951 platil závazný postup stanovený Jindřichem Kotalem, tehdy ještě ve funkci náměstka MNB, podle něhož museli příslušníci VB a StB hlásit svým nadřízeným případné trestné činy spáchané milicionáři. Tento způsob uplatňovaný v praxi měl za cíl kontrolovat vyšetřování členů LM a umožňoval zasahovat do jednotlivých kauz ze strany štábu LM v ČSR ve prospěch milicionářů.

Tento zvýhodňující postup, zavedený v říjnu 1951 generální prokuraturou, zahrnoval schvalovací povinnost v trestních věcech, kde pachatelé byli členové milicí při výkonu služby. Od února 1953 pak generální prokuratura na žádost HŠ LM hlásila dokonce

371 ABS, f. A6/1, i. j. 94, Nařízení ministra vnitra o zevním označení příslušníků Lidových milic, 8. 6. 1955.

372 Nařízení ministra vnitra ze dne 14. června 1955 o zevním označení příslušníků Lidových milic. NMV č. 28/1955 Sb. vydáno dne 24. 6. 1955. Toto nařízení současně zrušilo předchozí úpravu, tedy nařízení MV č. 210/1949 Sb.

373 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 74, a. j. 63, Zhotovení razítek pro účely a potřeby štábů Lidových milicí na OV, KV KSČ a KSS, 10. 5. 1955. Návrh se týkal všech krajských štábů a dále štábů ve čtyřech bratislavských obvodech a okresního štábu Mikulov. V návrhu je zmíněno mj. vytváření závodních jednotek LM v okrese Mikulov po zrušení osadních milicí v roce 1953.

374 Složení odboru LM bylo: vedoucí odboru, 1.–3. instruktor výcviku, výzbrojní instruktor, instruktor kádrové evidence. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 69, a. j. 54, Systemizace odboru LM ÚV KSČ, 21. 3. 1955.

všechny trestné činy spáchané milicionáři i mimo službu. Praxe se vyvinula tak, že hlavnímu štábu LM předkládala generální prokuratura celé spisy týkající se trestné činnosti příslušníků LM. V jednotlivých věcech se nemohlo rozhodnout, dokud k tomu nedali pracovníci HŠ LM souhlas. V tomto případě stranický aparát nezákonně suploval státní orgán a navíc v trestních případech docházelo k nepřiměřeným průtahům. Generální prokuratura tak hodlala tuto oznamovací povinnost od dubna 1955 zrušit a žádala o reakci sekretariát ÚV.³⁷⁵

Tímto způsobem se z milicionářů měli alespoň před zákonem stát opět normální občané, na něž se vztahovaly standardní postupy v trestních řízeních. Bohužel, z dostupných materiálů není známo stanovisko ÚV KSČ.

Jak se strana uměla postarat o své věrné stoupence, ukázal případ příslušníka milicí z Chebu Vlastislava Voldřicha. Ten během bezpečnostních opatření v souvislosti s 1. májem 1954 při neopatrném zacházení se zbraní těžce ublížil na zdraví blíže neurčenému civilistovi. Lidový soud v Chebu člena LM odsoudil ke třem měsícům odnětí svobody s roční podmínkou a k úhradě škody poškozenému ve výši 10 000 Kčs. Na doporučení byra KV KSČ Karlovy Vary rozhodl sekretariát ÚV KSČ v dubnu 1955 o vyplacení poloviční částky, tedy 5 000 Kčs, odsouzenému Voldřichovi z fondu „Náhrada škod“. Toto finanční plnění na částečnou úhradu odškodného zdůvodnil tím, že stanovenou pokutou došlo k citelnému poškození rodiny milicionáře, trestný čin nebyl úmyslný a stal se v době služby v LM. Doporučení k vyplacení části odškodnění dodal i OV KSČ v Chebu.³⁷⁶

Nedostatky, které se projevovaly u základních útvarů rychlých oddílů v závodech, se odstraňovaly formou jednotného školení a výcviku. Jedním z takových táborových výcviků se stalo školení velitelů v Benešově. V děkovném hodnocení vypracovaném samotnými frekventanty kurzu téměř nelze nalézt negativa. Nedostatek cvičných nábojů do pancéřovek a samopalů a názorných učebních pomůcek představoval v podstatě jedinou pihu na kráse tohoto branného kurzu. Kromě výcviku a školení se mohli frekventanti vyžít jak sportovně, tak kulturně návštěvou kina a zámku Konopiště.³⁷⁷

Podobných velitelských kurzů se každý rok konaly desítky a ke standardu patřilo i zaslání děkovného dopisu zpravidla na ÚV KSČ, který obvykle obsahoval poděkování za umožnění vyškolení milicionářů za účelem zkvalitnění jejich velitelské a instruktorské činnosti.

375 V dopise generálního prokurátora adresovaném v březnu 1955 sekretariátu ÚV KSČ je shrnuta geneze postupu v předkládání zpráv o trestné činnosti milicionářů pracovníkům HŠ LM: Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Dopis GP ve věci postupu předkládání zpráv o trestné činnosti příslušníků LM, 24. 3. 1955.

376 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 70, a. j. 58, Poskytnutí příspěvku na úhradu škody příslušníku Lidových milicí s. Vlastislavu Voldřichovi, 5. 4. 1955. Celková částka ve fondu „Náhrada škod“ pro rok 1955 byla ve výši 30 000 Kčs.

377 Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Hodnocení II. běhu výcviku velitelů RO LM v době od 24. 7. do 6. 8. 55, 5. 8. 1955.

Snaha o úspory v široké škále výdajů Lidových milicí málem zasáhla i do pořádání jednotlivých krátkodobých velitelských a instruktorských kurzů. K těmto odborným školením příslušníků závodních LM se z finančního hlediska vyjadřovala zpráva ze září 1955. V kurzech se frekventantům bezplatně poskytovalo ubytování a stravování jako součást materiálního zabezpečení činnosti jednotek LM. Školení mělo výlučně vojenský ráz a nesloužilo k eventuálnímu zvýšení výdělečných možností milicionářů. Naopak se na tyto milicionáře vzhledem ke zvýšené odbornosti kladly vyšší pracovní nároky, a tak bylo jejich zatížení vyšší než u řadových členů. Kurzy se každoročně zajišťovaly z rozpočtových položek na úhradu stravování, úslé mzdy a jízdného podle *Řádu Lidových milic*. Hlasy, aby se po milicionářích požadovala úhrada z jejich osobních prostředků, nebyly vyslyšeny. Hlavní argument zněl, že by se to odrazilo na životní úrovni jejich rodin.³⁷⁸

IV. 10. Aktualizace Řádu LM a evidence milicionářů

Významnou úlohu v následující etapě života Lidových milicí sehrály dva novelizované dokumenty: *Řád Lidových milic* a *Směrnice k činnosti Lidových milic*, které vstoupily v platnost dne 1. 1. 1956. Přinesly několik zásadních změn.

Úvodní článek definoval postavení jednotek jako ozbrojené složky KSČ. Řád určoval zařazení Lidových milicí do stranické struktury. ÚV KSČ představoval nejvyšší orgán, jemuž příslušelo rozhodování o všech otázkách souvisejících s výstavbou Lidových milicí. Jasně se stanovily zásadní úkoly LM, práva a povinnosti jejich příslušníků, způsob organizace, stejně jako otázky vedení i rozhodování o plnění úkolů. Upravil se též rámec spolupráce jednotek s ČSLA a SNB. *Řád Lidových milic* se také zabýval otázkami výchovy a výcviku příslušníků LM, stanovil jejich výzbroj i výstroj. Tyto dva dokumenty přehledně vyjasnily otázky, které dosud nabízely možnost různého výkladu.

Aktualizované znění *Řádu Lidových milic* a *Směrnic k činnosti Lidových milic* vyšlo tiskem v roce 1955.³⁷⁹ Řád nově upravoval organizaci jednotek ve smyslu, že nejvyšší útvar představoval prapor (již ne pluk) a výjimky v organizaci schvaloval krajský velitel LM. Příslušnou jednotku tvořily vždy jen čtyři jednotky nižší, tedy čtyři družstva tvořila četou, čtyři čtyry rotu a čtyři roty prapor (bod 8. řádu). Ke změnám došlo i v dalších bodech. Velitelem milicí na celém území musel být člen ÚV KSČ jako představený všech milicionářů, který již nebyl nijak dále specifikován. Podobně i na území Slovenska vykonával funkci velitele člen ÚV KSS. Krajským velitelem musel být člen byra KV KSČ

378 Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Vysvětlení k finančnímu zajištění odborných škol LM, 15. 9. 1955.

379 *Směrnice k činnosti Lidových milic*, vydal ÚV KSČ, Praha 1955. *Řád Lidových milic* Schválen ústředním výborem KSČ, Praha 1955.

a analogicky okresní velitel musel působit v byru OV KSČ (bod 14. řádu). Příslušné výbory strany zřizovaly štáby jako výkonné orgány velitelů LM a štáby těchto velitelů (při ÚV KSČ, KV KSČ a KSS) se staly součástí oddělení těchto orgánů. Štáb velitele LM u ÚV KSČ v čele s náčelníkem štábu se stal odborem oddělení ÚV KSČ, analogicky i štáb velitele LM u ÚV KSS byl odborem oddělení u ÚV KSS. Štáb krajského velitele LM se stal součástí oddělení KV KSČ a štáb okresního velitele LM (max. šestičlenný) řídil náčelník štábu okresního velitele (bod 17. řádu). Náčelníky štábu velitele LM při ÚV KSČ a ÚV KSS jmenoval sekretariát ÚV KSČ. Náčelníky a členy štábu krajského (okresního) velitele LM jmenoval na návrh krajského (okresního) velitele LM krajský (okresní) výbor KSČ (bod 19. řádu). V případě samostatného plnění úkolů jednotek milicí v rámci okresu rozhodoval o jejich nasazení sice stále okresní velitel LM po poradě se svým štábem, ale již ne se souhlasem okresního výboru strany, ale se souhlasem krajského velitele LM a krajského výboru KSČ (bod 20. řádu). Rozhodování o nasazování jednotek se doplnilo o hrozbu kázeňského prvku, kdy v případě nesprávného používání v akcích hrozilo stranické řízení proti původcům rozkazu k nasazení (bod 21. řádu). V rámci výcviku a bojové přípravy měli milicionáři podle znění řádu zcela nově využívat prostředky protichemické a protiatomové obrany. Řád dále explicitně požadoval, aby členové rychlých oddílů ovládali základní prvky bojové taktiky – zejména obranu a útok (bod 25. řádu).

V případě *Směrnice k činnosti Lidových milic* došlo k podstatně větším změnám a doplněním než u samotného řádu. Kromě pozměnění některých formulací a přeskupení pasáží se směrnice upravily ve smyslu nově doplněného *Řádu Lidových milic*.³⁸⁰ Drobné úpravy se týkaly např. udělování souhlasu k nasazení milicí s jednotkami armády a ozbrojenými složkami MV, který již nesměl jako v minulosti vydávat pouze okresní výbor KSČ, na rozdíl od KV či ÚV. Okresní velitel LM musel v případě akce nepřesahující území okresu žádat o souhlas svého nejbližšího nadřízeného krajského velitele milicí (bod 7. a 8. směrnice). V souvislosti se zrušením pluků se samozřejmě již neupravovalo označení velitelů pluků (bod 17.). V aktualizovaných směrnících přibyl rozsáhlý oddíl VI., který podrobně popisoval rozčlenění, povinnosti a náplň práce funkcionářů jednotek LM.³⁸¹

Směrnice o evidenci, přísahách a průkazech členů LM sekretariát ÚV projednal a schválil v září 1955. Předchozí platné směrnice k těmto otázkám pocházely z podzimu 1953, tedy z doby před reorganizací jednotek milicí v období 1954 až 1955, a potřebovaly tak aktualizovat. Potíže působila zejména nepřehlednost dosavadních směrnic, musely se řešit změny vzniklé organizací štábů, nadbytečné administrativní podrobnosti dosud platných směrnic, nepřesné formulace a zastaralá terminologie, jako např. krajské velitelství LM místo krajský štáb LM apod. Nevyhovovala ani dosavadní

380 Např. původní oddíl I. (Rychlé oddíly LM) byl z původních směrnic podřazen pod III. oddíl, původní oddíl III. (Označení funkcí v LM) byl přeskupen do oddílu IV.

381 Tuto doplněnou část *Směrnice k činnosti LM* obsahuje příloha č. 7.

praxe předávání spisu odcházejícího milicionáře na jiný kraj, neboť vstup člena do nové jednotky závisel na tom, zda měla jednotka naplněn plánovaný stav, či nikoliv.³⁸²

Podle směrnic pro vedení evidence ve štábech LM a v závodech tvořily obsah evidence tyto osobní materiály: a) kartotéční štítek, b) přihláška (doklad dobrovolného vstupu do LM), c) přísaha (potvrzení dobrovolné příslušnosti v LM), d) záznamy z odborných škol LM (sledování odborného růstu milicionářů), e) převodka (doklad při přestupech členů LM), f) průkaz (propůjčen po dobu služby milicionáře).

Evidence se vedla podle následujících zásad:

a) ÚV KSČ vedl jednak evidenci pracovníků aparátu strany na úseku LM v Československu a jednak evidenci všech ostatních příslušníků krajských štábů v čestných funkcích,

b) ÚV KSS vedl evidenci pracovníků aparátu strany na úseku LM na Slovensku,

c) KV KSČ (KV KSS) vedl evidenci pracovníků aparátu strany na úseku milicí na území kraje, dále všech ostatních příslušníků krajského štábu v čestných funkcích a konečně přehled specialistů podle příslušných oborů,

d) OV KSČ (OV KSS) vedl abecedně evidenci všech příslušníků LM a přehled specialistů,

e) nejvyšší velitel v závodě vedl abecedně evidenci všech příslušníků LM a kartotéku vyřazených milicionářů.

Směrnice dále podrobně upravovaly průběh evidence nově zařazených příslušníků LM, postup při zrušení, resp. při zániku členství (uložení do archivu) i při přestupu milicionářů do jiných jednotek prostřednictvím převodek.³⁸³

Ve schváleném návrhu na úpravu směrnic o přísaze milicionářů se srovnávalo původní znění s navrhovaným. Změny nebyly nijak zásadní, projeví se především ve formulačním rázu. Složení přísahy muselo, stejně jako dosud, probíhat neveřejně a maximálně v počtu jedné čtyř milicionářů. Pro zachování slavnostního rázu aktu se doporučovalo volit jako vhodné termíny komunistické dělnické svátky, avšak už ne data narození nebo úmrtí dělnických vůdců a klasiků marxismu-leninismu.³⁸⁴

Podobně se upravilo i znění pro vydávání a používání průkazů milicionářů. Původní termín „oddělení LM“ nahradil „odbor LM“, stejně jako původní název „krajské (okresní) velitelství“ nahradil „štáb krajského (okresního) velitelství LM“. Při dočasné nepřítomnosti mimo jednotky delší než 30 dnů (včetně účasti na brigádách) museli milicionáři odevzdat své průkazy do úschovy. Původní články o ukončení platnosti starých průkazů byly z nové úpravy vypuštěny.³⁸⁵

382 *NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 83, a. j. 80, Některé změny směrnic o evidenci, přísahách a průkazech LM, 5. 9. 1955.*

383 *Tamtéž, Směrnice pro vedení evidence příslušníků Lidových milicí ve štábech LM na ÚV, KV, OV KSČ (KSS) a na závodech, 5. 9. 1955.*

384 *Tamtéž, Návrh na úpravu směrnic o přísaze příslušníků Lidových milicí, 5. 9. 1955.*

385 *NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 83, a. j. 80, Návrh na úpravu směrnic pro vydávání a používání průkazů příslušníků Lidových milicí, 5. 9. 1955. Na rozdíl od tří výše uvedených směrnic se sekretariát ÚV KSČ na stejné schůzi usnesl, že navržené Směrnice pro udílení odznaku Vzorný střelec LM musí být přepracovány.*

IV. 11. Plán bojové přípravy a nerealizovatelné úkoly LM v případě napadení ČSR

Výhledový plán bojové přípravy na léta 1956 až 1961 schválil sekretariát ÚV KSČ v listopadu 1955. Součástí návrhu se kromě tohoto plánu (1) stal i program bojové přípravy jednotek milicí (2), rozvrh zaměstnání bojové přípravy strážních oddílů LM pro rok 1956 (3), rozvrh zaměstnání bojové přípravy rychlých oddílů LM pro rok 1956 (4), plán odborných kurzů pro příslušníky LM v roce 1956 (5), pokyny pro kádrový výběr příslušníků LM do kurzů pořádaných v roce 1956 (6), program ostré školní střelby v roce 1956 (7) a návrh na vydání předpisu pro bojovou přípravu jednotek LM v počtu 8 500 výtisků (8).³⁸⁶

ad 1) Výhledový plán bojové činnosti strážních a rychlých oddílů milicí se připravil podle hlediska předpokládaných úkolů. Jedním z bodů se stal i výcvik v protiatomové a protichemické ochraně jednotlivce, střelba z těžkých kulometů a používání pancéřovky. Rychlé oddíly se měly od roku 1959 cvičit v používání plamenometů.

ad 2) Náplň bojové přípravy jednotek milicí byla sestavena na základě programů armády s ohledem na podmínky LM.

ad 3) Rozvrh zaměstnání bojové přípravy strážních oddílů milicí pro rok 1956 obsahoval ustanovení, které činnosti a druh měly jednotky v jednotlivých měsících a výukových hodinách provádět. Jeho součástí se stal i záznam o účasti na výcviku.

ad 4) Plán zaměstnání bojové přípravy rychlých oddílů LM pro rok 1956 byl analogický k rozvrhu strážních oddílů LM.

ad 5, 6) Plán odborných kurzů pro příslušníky milicí v roce 1956 odpovídal požadavkům dalšího odborného školení velitelů a příslušníků. Zároveň obsahoval instrukce pro personální výběr milicionářů do kurzů.

ad 7) Program ostré školní střelby v roce 1956 vycházel z Osnov střelby LM a byl pokračováním rozvrhu z roku 1955.

ad 8) Návrh směrnic pro střelecké přebory jednotek LM v roce 1956 měl být předložen a vydán až dodatečně po uskutečnění celostátních přeborů v roce 1955, aby se mohly uplatnit získané zkušenosti.³⁸⁷

Výše představený plán bojové přípravy musel být podpořen nejen personálně, ale i materiálně. Od roku 1953 dodávala výzbroj a výstroj jednotkám milicí Československá lidová armáda, která v této logistické činnosti podle přání ÚV KSČ pokračovala až do definitivního rozpuštění LM v roce 1989.

386 *NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 86, a. j. 89, Výhledový plán bojové přípravy jednotek Lidových milicí pro léta 1956–1961, 31. 10. 1955. Za oddělení orgánů strany, odborů a mládeže ÚV KSČ opět předložil Pastýřík.*

387 *Podrobné plány a programy obsahuje příslušný návrh. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 86, a. j. 89, Výhledový plán bojové přípravy jednotek Lidových milicí pro léta 1956–1961, 31. 10. 1955.*

Na vyžádání náčelníka generálního štábu ČSLA Václava Kratochvíla³⁸⁸ vypracovalo I. oddělení ÚV KSČ plán materiálního zabezpečení milicí vojenskou technikou na léta 1957–1961 jako podklad pro sestavení perspektivního projektu ozbrojených sil. Tento návrh sekretariát ÚV schválil. Při vypracování plánu se přihlédlo k nutnosti pokrytí nejdůležitějších potřeb k výcviku a činnosti milicí. U výstroje se vzaly v úvahu její dosavadní zásoby a její životnost. Plán obsahoval položku soukenných oděvů pro potřeby členů rychlých oddílů LM, neboť v akci jejich činnost znesnadňovaly zdaleka viditelné modráky. V chladném počasí měl tento nový oděv zlepšit podmínky milicionářů pro bojovou činnost. S přilbami se počítalo jako s ochranou při házení ručních granátů. Nově se kalkulovalo s výcvikovým materiálem v protichemické přípravě, který dosud nebyl k dispozici. Pancéřovky měla používat i družstva strážních oddílů.³⁸⁹

Poměrně dlouho se diskutovalo o plánu hlavních úkolů milicí v případě ohrožení, resp. vnějšího napadení komunistického Československa. Po projednání s armádou a ministerstvem vnitra schválilo tento projekt politbyro ÚV KSČ dne 14. listopadu 1955. Jak se ale později zjistilo, schválená podoba se ukázala jako maximalistická a nevhodná.

Podle tohoto plánu tak mezi hlavní úkoly Lidových milicí v době ohrožení republiky patřilo:

- a) pokračovat v plnění úkolů uložených *Řádem Lidových milic* v období míru,
- b) spolupracovat s armádou při organizování a provádění obrany závodů a měst proti pozemním a vzdušným jednotkám nepřítelů,
- c) spolu se složkami ministerstva vnitra bojovat proti „záškodníkům, agentům a reakčním živlům“,
- d) spolu se všemi ozbrojenými složkami bojovat proti nepřátelským vzdušným výsádkům,
- e) spolupracovat s orgány civilní obrany při udržování pořádku v případě nepřátelského vzdušného útoku a odstraňování těch škod, které by ohrožovaly chod válečného hospodářství, a další provádění obrany země,
- f) provádět další úkoly podle rozhodnutí ÚV KSČ.³⁹⁰

Jelikož z dosavadního počtu milicionářů podléhalo vojenské povinnosti 75–80 procent, což představovalo 56 000 až 60 000 osob, aktivní stav členské základny by tvořilo 12 000 až 16 000 osob. Početní stav milicionářů a jejich pomocníků se musel doplnit na 80 000 osob z řad:

- a) komunistů zproštěných vojenské povinnosti z výrobních důvodů a současně nevykonávajících žádné zásadní politické a hospodářské funkce (15 000–20 000 osob),

388 Genplk. Václav Kratochvíl (1903–1988), náčelník GŠ v letech 1952–1958, pokračoval ve výstavbě armády podle sovětského vzoru, ale současně prosazoval její modernizaci; do zálohy odešel v roce 1961.

389 *NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 87, a. j. 90, Perspektivní plán materiálního zabezpečení jednotek Lidových milicí vojenskou technikou na léta 1957–1961, 7. 11. 1955. MNO v čele s A. Čepičkou mělo za úkol zajistit pro plnění materiálního zabezpečení Lidových milicí příslušné finanční prostředky.*

390 *NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 70, a. j. 87, Hlavní úkoly Lidových milicí v případě ohrožení republiky, 8. 11. 1955.*

- b) starších ročníků, nevojáků, komunistů (cca 10 000),
- c) komunistek schopných konat pomocnou službu v LM (5 000),
- d) spolehlivých nekomunistických zaměstnanců – nevojáků či vojáků zproštěných vojenské služby z výrobních důvodů, kteří by se začlenili do celkového počtu jako pomocníci LM,
- e) tří předvojenských ročníků vybraných příslušníků ČSM, členů Svazarmu, kteří by se také začlenili jako pomocníci LM (20 000).

Nestraníci či příslušníci jiných stran zařazení do jednotek se měli stát pouhými „pomocníky LM“. Měli mít odlišný text přísahy, jiné průkazy i jiné označení. Doplnění jednotek „pomocníky LM“ mělo proběhnout až v době přímého ohrožení totalitního Československa při odchodu milicionářů na vojnu. Zproštění vojenské povinnosti v době případné války se mělo dohodnout s GŠ ČSLA. Mělo k němu dojít jednak u zodpovědných pracovníků štábů LM na ÚV, KV, OV KSČ a KSS (cca 260 osob) a jednak u velitelů praporů, rot a čet rychlých oddílů LM (také cca 260 osob).

V jednotkách milicí se měly vytvořit tři druhy oddílů, kromě strážních a rychlých oddílů nově ještě oddíly protivzdušné obrany. Útvary protivzdušné obrany organizované do baterií (rot) měly bránit podniky proti vzdušným útokům nepřítele. Výzbroj strážních oddílů se měla rozšířit o pancéřovku na jedno družstvo a podle potřeby o těžký kulomet pro jednu čet. Dosavadní výzbroj rychlých oddílů se měla rozmnožit o protiletectvé kulometry podle potřeby.

Na pomoc odboru LM při ÚV KSČ měl být přidělen jeden aktivní důstojník. Výstroj, výzbroj a nákladní vozy pro potřeby milicí měla zajistit armáda. V první řadě měly útvary LM využít podnikové nákladní automobily, které by případně zůstaly v závodech po odevzdání automobilů k doplnění ČSLA. Ke všem výše uvedeným opatřením museli příslušní pracovníci armády, MV, ÚV KSČ i LM zajistit a vypracovat konkrétní prováděcí předpisy.³⁹¹

Je tedy patrné, že s milicionáři se stoprocentně počítalo i v případě válečného konfliktu na území totalitního Československa. Po mobilizaci měli jejich řady zacetit starší komunisté, komunistky, sympatizující nestraníci a členové jiných stran a konečně i mladí členové Svazarmu a mládežnické komunistické organizace ČSM. Bojová síla by však tímto provizoriem nesporně utrpěla a význam milicí by klesl na úroveň ideologicky motivované domobrany.

Za účelem realizace schváleného usnesení politbyra ÚV v případě ohrožení komunistického Československa vypracoval Alois Kotva příslušné prováděcí předpisy. Kromě toho oddělení orgánů strany, odborů a mládeže ÚV KSČ podal návrh textu přísahy a osobního průkazu „pomocníků milicí“. Jako základ pro návrh přísahy se použil stáva-

391 K zajištění dvou podzimních usnesení politbyra jednak o vytvoření organizace a vyzbrojení závodních jednotek protivzdušné obrany a jednak k hlavním úkolům LM v případě ohrožení republiky LM vypracoval A. Kotva odpovídající návrhy. Sekretariát ÚV schválil časový harmonogram vytvoření nových struktur a určil termíny k seznámení se s nimi. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 87, a. j. 93, Návrh politicko-organizačního zajištění usnesení politického byra ÚV KSČ o Lidových milicích, 21. 11. 1955.

jící text milicionářského slibu s tím rozdílem, že by „pomocníci LM“ (tedy nestraníci a členové jiných stran) skládali přísahu do rukou vlády ČSR. Jako průkaz měla „pomocníkům LM“ alespoň zpočátku sloužit občanská legitimace doplněná vytištěnou doložkou. Ke schválení návrhu však z důvodu aktuální politické situace nedošlo. Jeho projednání bylo odloženo až po návratu delegace z XX. sjezdu ÚV KSSS.³⁹²

V průběhu následujícího roku od schválení politbyrem ÚV z listopadu 1955 se při plnění plánu v případě ohrožení státu dospělo k rozporuplným zjištěním, které v důsledku vyústily až ve zrušení usnesení politického byra.³⁹³

Nepříznivý vliv na obranyschopnost zázemí indikovaly některé v praxi zjištěné skutečnosti. Z usnesení zůstal pouze bod týkající se přidělení aktivního důstojníka na pomoc odboru LM při ÚV KSČ, který tam již pracoval. Ke splnění vytyčených úkolů by bylo podle propočtů potřeba 125 000 až 130 000 osob, aktuální početní stav milicionářů (v mírovém stavu) však činil pouze 65 000 osob. V případě ohrožení republiky by se stav snížil na 10–20 procent (6,5–13 tis. osob) a po získání dalších komunistů ze závodů včetně žen by celkový stav dosáhl 40–50 tis. komunistů, kteří by tak z předpokládaného potřebného počtu tvořili pouze 30 až 40 procent. Zbylých 60 až 70 procent bezpartijních „pomocníků LM“ by mělo údajně „nepříznivý morální vliv“ na obyvatele, což by snižovalo bojeschopnost milicí.

Další praktické problémy spočívaly v tom, že podle odlišného vnějšího označení straníků a bezpartijních by bylo možné zjistit politické složení jednotek milicí. Pro vypracování a udržování mobilizačních plánů by bylo třeba podstatně zvýšit počet placených funkcionářů LM. V případě ohrožení komunistické ČSR by při obraně závodů došlo k souběžnému velení ze tří míst: jednotky protivzdušné obrany řízené MNO, strážní jednotky LM podléhající KSČ a civilní obrana podřízená MV. Už v dobách míru se projevovaly nevhodné důsledky nejednotného velení při střežení závodů a budování CO. Při vyhlášení pohotovosti milicí hlídaly podnik spolu s jednotkami LM Závodní stráž, podřízené řediteli závodu, a v některých důležitých závodech i útvary MV – Vnitřní stráž. Rovněž vyzbrojení závodních jednotek protivzdušné obrany protiletadlovými kanony by způsobilo těžkosti v organizaci obrany a výcviku, protože při účinné obraně by se kanony musely rozmístit ve vzdálenosti 3–5 km od podniku s neustálou obsluhou. Bez spolupráce s protivzdušnou obranou státu existovala rovněž reálná možnost ohrožení vlastního letectva. Rozhodnutí proto znělo nevytvářet jednotky protivzdušné obrany z útvarů LM a připravit nový plán organizace a úkolů milicí v případě ohrožení republiky.³⁹⁴

392 *NÁ, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 91, a. j. 102, Návrh textu přísahy a osobního průkazu pomocníků Lidových milicí, 30. 1. 1956.*

393 Usnesením politického byra ÚV KSČ z 12. 9. 1955 o vytvoření organizace a vyzbrojení závodních jednotek protivzdušné obrany bylo Lidovým milicím uloženo, aby spolu s Vnitřní stráží tyto jednotky tvořily. O rok později však došlo k obratu. *NÁ, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 114, a. j. 136, Zrušení usnesení politického byra ÚV KSČ ze dne 12. 9. 1955 a usnesení ze dne 14. 11. 1955, 27. 8. 1956.*

394 *NÁ, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 114, a. j. 136, Zrušení usnesení politického byra ÚV KSČ ze dne 12. 9. 1955 a usnesení ze dne 14. 11. 1955, 27. 8. 1956.*

Přestože se plány v případě ohrožení státu projednávaly poměrně dlouhou dobu před jejich schválením politbyrem v roce 1955, až praxe jejich realizačních příprav ukázala, že jejich uskutečnění by bylo velmi složité. Z pracně vytvářeného a schváleného projektu tak v podstatě zůstal cár papíru. Muselo se začít s novým plánem a zahrnout do něj již nepřehlédnutelné skutečnosti.

Útvary milicionářů na celostátní přehlídce LM a SNB v Praze na Strahově v květnu 1953. Foto: Muzeum PČR
Deset dnů po vyhlášení měnové reformy vítají milicionáři vysočanského závodu ČKD Sokolovo prezidenta Zápotockého a náměstka předsedy vlády Dolanského, kteří přicházejí na celozávodní schůzi odborové skupiny, 10. 6. 1953. Foto: ČTK

Do poloviny 50. let zasahují milicionáři s příslušníky SNB nezřídka i při „ostrých akcích“.

Repro: Novák Miroslav a kol.: *Pevná opora strany*. Praha 1982

Presun jednotek LM na cvičení. Repro: Novák Miroslav a kol.: *Pevná opora strany*. Praha 1982

Milicionář z patronátního závodu školy asistuje při vázání šátku u slavnostního slibu pionýrů v Muzeu Klementa Gottwalda, 27. 2. 1956. Foto: ČTK

První tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný hovoří na zasedání ÚV ve Španělském sále na Hradě, 3. a 4. 1. 1954. Foto: NA

V.

**Doba
konsolidace
a upevňování
pozic
1956–1967**

V. 1. Nucená obměna vedení LM a vliv politických událostí roku 1956

Výrazným mezníkem padesátých let se stal XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu v únoru 1956, na kterém nejvyšší představitel SSSR Nikita Sergejevič Chruščov pronesl projev odhalující zločiny J. V. Stalina a jeho „kult osobnosti“. Demaskování Stalinových represí zaskočilo i vedení Komunistické strany Československa. Chruščovův projev rozproudil uvnitř strany bouřlivou diskusi. Logicky vyvolával otázky, jestli také v Československu nedošlo k podobným zločinům a případně, kdo je za ně odpovědný. Následovala další krize společnosti v Československu i v ostatních východoevropských sovětských satelitech. Na svolané celostátní konferenci strany v červnu 1956 se vedení KSČ podařilo debatu o „kultu osobnosti“ a jeho důsledcích v ČSR poměrně šikovně utlumit. Za většinu pochybení učinilo odpovědného popraveného Rudolfa Slánského a elegantně se vyhnulo odpovědnosti za „loutkové“ politické procesy vedené proti členům KSČ na počátku 50. let.

V červnu 1956 došlo k nepokojům v Polsku, pramenícím z nespokojenosti dělníků. Při srážkách zahynulo zhruba 120 demonstrantů. Dělnické bouře potlačili polští komunisté vlastními silami, ale vedly k mocenské krizi a k obměně vedení strany. Nejvýznamnějším protikomunistickým vystoupením se stala maďarská revoluce v říjnu 1956. Její příčina tentokrát pramenila z nespokojenosti s politickou situací a ze snahy o změnu. Sovětský svaz rozhodl o vojenské intervenci a počátkem listopadu 1956 začala Sovětská armáda obsazovat maďarské území. Při rozdrčení povstání zahynulo na 4 000 povstalců, 300 osob včetně předsedy vlády bylo později popraveno a na 20 000 uvězněno. Maďarské povstání představovalo výstražný signál pro ostatní komunistické vládcy, ale na druhou stranu i znamení pro obyvatele zemí sovětského bloku, protože Západ nepřišel maďarským povstalcům i přes očekávání na pomoc. Tehdy definitivně pohasly naděje na násilný pád komunistické moci.

Od roku 1957 mělo Československo jediného vůdce. Po smrti prezidenta Antonína Zápotockého se nechal do prezidentské funkce zvolit dosavadní první tajemník strany Antonín Novotný. Iluze o povaze komunistické moci se u mnoha občanů nadále rozplývaly. Komunistické vedení v Československu se událostí v Maďarsku zděsilo a dohlíželo na veškeré snahy o liberalizaci. Novotného režim opět situaci zvládl a v roce 1957 zahájil kampaň proti revizionismu, která pohřbila naděje na liberalizaci. Stabilitu režimu v Československu využili komunisté k dalšímu upevnění moci. Vrchol představovala nová ústava a prohlášení o vybudování socialismu v roce 1960. Padesátá léta končila jako doba stability komunistického režimu. Odpůrci byli již dávno zastrašeni a umlčeni, emigrovali nebo setrvali ve věznicích a lágrech.

V životě Lidových milicí zaujaly zásadní pozici po roce 1955 dva aktualizované dokumenty: *Řád Lidových milic* a *Směrnice k činnosti Lidových milic*. V souvislosti s odhalením „kultu osobnosti“ se však už v roce 1956 objevily kritické hlasy poukazu-

jící na existenci a úlohu Lidových milicí. Kritika se promítla i do vztahu některých představitelů KSČ, armády a SNB k Lidovým milicím a jejich požadavkům. Výsledky XX. sjezdu KSSS a červnové celostátní konference KSČ měly vliv na část členstva LM, takže došlo k poklesu početního stavu v jednotkách, což pozdější komunističtí historiografové alibisticky vítali jako další „politické a třídní upevnění“.³⁹⁵ ÚV KSČ provedl analýzu vzniklé situace a přijal závěr o opodstatněnosti další existence Lidových milicí. V roce 1956 bylo stanoveno, že LM se v součinnosti s ČSLA musí podílet i na případném boji se vzdušnými výsadky nepřítele a pomáhat při odstraňování následků použití zbraní hromadného ničení.

Ještě před zveřejněním Chruščovova projevu ze sjezdu KSSS sekretariát ÚV KSČ v poklidu projednal návrh na plán materiálně-technického zabezpečení jednotek Lidových milicí vojenskou technikou v roce 1957. Tento dokument, vypracovaný na žádost náčelníka GŠ, sloužil generálnímu štábu jako podklad pro sestavení plánu na rok 1957. Jeho finanční zabezpečení měl zajistit Alexej Čepička. Většina materiálu pocházela z hotových zásob a ze skladů ČSLA. Některé další vybavení (spací pytle) bylo německého původu, takže plánované požadavky na novou výrobu zůstaly minimální. Veškerý uvedený materiál pro milice nadále dodávalo a proplácelo MNO.³⁹⁶

Nad působením Aloise Kotvy ve vedení Lidových milicí se začínala stahovat mračna. Závažnou informaci s personálními důsledky nejen pro náčelníka Hlavního štábu prodiskutoval dne 6. dubna 1956 sekretariát ÚV KSČ. Zpráva se týkala špatného hospodaření vedení milicí v letech 1951 až 1953. Na základě výsledku kontroly byl Alois Kotva zbaven funkce náčelníka HŠ LM a zařazen do výroby za své „nezodpovědné chování a lehkomyšlné rozhodování ve finančních záležitostech, zvláště pokud jde o vytvoření ‚černého fondu‘ ve štábu LM a souhlasu ke zničení všech dokladů příjmů a vydání“.³⁹⁷ Sekretariát schválil udělit Kotvovi stranický trest – důtku. Dalším potrestaným se stal Karel Bouše – instruktor pro výzbroj ve štábu LM. Dostal také důtku, byl zbaven funkce, propuštěn z ÚV KSČ a zařazen do výroby pro „nesrovnalosti a nedostatečné vedení hospodářské agendy“ a půjčku 10 000 Kčs, kterou dosud nevrátil. Vyloučen z KSČ byl Václav Just, bývalý člen štábu LM, tehdy příslušník SNB, za „nezodpovědné a lehkomyšlné hospodaření“ ve štábu a zničení všech dokladů před peněžní reformou. Důtku obdrželi dále čtyři bývalí pracovníci štábu milicí – Suchý, Fuchs, Butka a Čapková – kteří si půjčili peníze z hotovosti štábu a dosud je nevyúčtovali.

Miroslav Pastyřík jako vedoucí I. oddělení ÚV KSČ pověřil prozatímním vedením Hlavního štábu LM Rudolfa Horčice, dosavadního instruktora pro výcvik. V případě bývalých členů štábu v čele s Justem se doporučovalo propustit je ze SNB. Hospodářské

395 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbrani*, s. 69.

396 *N4*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 93, a. j. 105, Plán materiálně-technického zabezpečení jednotek Lidových milicí vojenskou technikou v roce 1957, 20. 2. 1956.

397 Zprávu předložil vedoucí I. oddělení ÚV KSČ Miroslav Pastyřík. *N4*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 95, a. j. 110, Zpráva o nezodpovědném hospodaření v hlavním štábu LM za rok 1951–1953, 15. 3. 1956.

oddělení ÚV KSČ dostalo za úkol provést podrobnější revizi hospodaření ve štábu LM, odebrat všem bývalým členům štábu hodinky zakoupené z prostředků milicí a konečně vyúčtovat nesplacené půjčky.

Obsah zprávy poukazoval na nezodpovědné hospodaření milicí v letech 1951 až 1953, kdy je částečně ještě vedl J. Janulík a velitelství LM spadalo pod MNB. Tehdy neproběhla žádná kontrola, což uvolnilo chování některých členů štábu. Tento stav trval i po začlenění oddělení LM do struktury ÚV KSČ. Vedení milicí obdrželo v roce 1952 3 000 ks sportovních souprav (200–260 Kčs/ks), které měly krajské štáby prodávat dále milicionářům. Doklady k prodeji se však nezachovaly a značná část vybraných financí byla použita na tvorbu „černého fondu“. Členové štábu LM si např. vyplátili mimořádné odměny (až 3 000 Kčs) a zakoupili hodinky (6 500 Kčs/ks), aktovky (2 500 Kčs/ks) ad. Na různé dárky, odměny a nepodložená vydání bylo vydáno celkem více než 400 000 Kčs, o čemž se nevedly žádné účetní doklady. Přesné částky nebylo po letech možné zjistit.³⁹⁸

Po čtyřech letech ve funkci tak došlo z důvodu zjištěných nesrovnalostí k odvolání náčelníka Hlavního štábu velitele LM v Československu. Jestli stálo za Kotvovým sesazením skutečně jen špatné hospodaření, nebo se za ním skrývaly ještě jiné důvody, nelze s jistotou říci. Předpokládáme, že po mnoha letech první inventura opravdu odhalila závažné nedostatky v hospodaření štábu a způsobila pád Aloise Kotvy, který za ně jako náčelník nesl zodpovědnost. Kotva se v každém případě stal ikonou změn, symbolem přerodu Lidových milicí z pomocného orgánu SNB v ozbrojenou organizaci KSČ. Přestože jeho vynucený odchod ze štábu byl černou kaňkou v jeho kariéře, nastolil čerstvý kurz v životě milicí, jehož se následující náčelník Rudolf Horčic úspěšně držel.

V září 1956 byly v souvislosti se závěry XX. sjezdu KSSS a nastoupeným trendem destalinizace společnosti projednávány v sekretariátu ÚV aktuální otázky a budoucnost Lidových milicí. Mezi milicionáři se nejvíce diskutovaly úkoly a použití jednotek LM, problémy výcviku a materiálního zabezpečení, nedostatky v řízení stranickými orgány a konečně nevyhovující výstroj příslušníků hlavně pro zimní období. V některých jednotkách a závodních stranických organizacích (např. celozávodní výbory KSČ ve VŽKG Vítkovice a v Leninových závodech v Plzni) se objevovaly „kacířské“ hlasy, že milice své historické poslání splnily a mělo by se přistoupit k jejich zrušení nebo alespoň ke snížení počtu. Zdůvodňovaly to snížením mezinárodního napětí, početních stavů Sovětské armády i argumentem, že útvary LM nebyly v posledních třech letech nasazeny proti „třídním nepřátelům“.

Další bod projednáváný sekretariátem ÚV se týkal jednak malého zájmu některých stranických orgánů a organizací o činnost milicí a jednak dlouhodobého neřešení problémů, na které se mnohokrát poukazovalo (doprava a stravování při výcviku, materiální vybavení). Tehdejšími požadavkům nevyhovoval ani dosavadní způsob

398 *NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 95, a. j. 110, Zpráva o nezodpovědném hospodaření v hlavním štábu LM za rok 1951–1953, 15. 3. 1956.*

organizace LM. Přestože při poslední reorganizaci byla stanovena zásada, že útvary milic se mají ve větších celcích soustředit ve velkých závodech (případně ministerstvech), nebyla dodržována. Z celkového počtu 2 660 podniků působilo v 2 000 závodech asi 25 000 milicionářů v útvarech menších než jedna četa (tedy méně než 30 příslušníků). Tato roztržitost působila problémy v řízení, v provádění výcviku a snižovala rovněž akceschopnost jednotek. Naopak většina – asi 40 000 milicionářů – se soustřeďovala ve zbylých 660 velkých podnicích.

Do budoucna se předpokládalo, že potřeba bojového nasazení členů LM bude v době míru stále menší a převládne komunisticko-agitační a výchovná činnost. Další existence milic měla zabránit případnému otevřenému vystoupení „třídních nepřátel“ nebo měly LM operativně zasáhnout v případě náhle vzniklé problémové situace. Bojová příprava jednotek se konala s ohledem na použití milic v míru i v případě ohrožení totalitního ČSR, výcvik probíhal pro útočný a obranný boj. Jeden z nedostatků v provádění bojové přípravy spočíval v centralizaci řízení výcviku, navíc nedostatečně materiálně zajištěného, bez ohledu na místní podmínky v okresech a závodech (roztržitost jednotek, směny). Jelikož dost často nebyla vyřešena doprava na místo výcviku, prováděl se přímo na továrních dvorech nebo v místnostech. Pokud chtěli milicionáři vzhledem k vícesměnnému provozu vyjet na výcvik do terénu v neděli, neměli zajištěnu dopravu ani úhradu stravování. Omezoval je i nedostatek materiálu – světlic, dělbuchů, protichemických prostředků ochrany – s nímž plán na rok 1956 nepočítal. Tyto vady zapříčinily neatraktivnost výcviku. Jeho přílišný důraz na teorii vyvolával u členů LM tendence považovat jej za zbytečný a samoučelný. Svědčila o tom i účast, která se pohybovala mezi 40–50 procenty. Názory některých milicionářů, že jednotky jsou zbytečné, pramenily i z malého zájmu závodních stranických organizací a okresních výborů o problematiku LM. Někteří okresní velitelé se začali o milice zajímat až v případě potřeby jejich zásahu. Všichni členové jednotek disponovali dvěma soupravami modráků a černými gumovými plášti, kromě toho rychlé oddíly LM měly 10 000 ks soukenných pláštů barvy khaki. Tato výstroj se v zimě ukázala jako nedostatečná. V návrhu se objevilo vybavit všechny útvary soukennými obleky a plášti pro zimní období a modráky ponechat jako letní oděv. Gumové pláště z roku 1951 se měly postupně vyřazovat a nahrazovat vojenskými stanovými dílci (celty). K doplnění výzbroje se doporučovalo vybavit milicionáře přilbami a bodáky na pušky.³⁹⁹

Každodenní problémy v životě Lidových milic spolu s nejasnou otázkou jejich dalších perspektiv měly vliv na odchod některých členů z jednotek. Tento trend umocnily dozvuky odhalení „kultu osobnosti“, kdy část pravověrných komunistů ztratila iluze o správnosti komunistického směřování vývoje společnosti.

Vedení milic se rozhodlo alespoň zvýšit motivaci svých členů. Ve snaze dosáhnout co nejlepších výsledků se mezi útvary Lidových milic ujal různé soutěže, např. o putovní

399 *NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 114, a. j. 136, Důvodová zpráva, 8/1956.*

standartu a titul nejlepšího kraje LM. Účel soutěže vyhlášené ještě Velitelstvím LM spočíval ve zkvalitnění činnosti milicí, ve směřování k důslednému plnění povinností a v odstranění nedostatků. Hodnotilo se na základě tří kritérií: účast na politické výchově, na výcviku a v plnění stanovených úkolů v termínu. Nejlepší kraj měl být každoročně vyhlášen při výročí VŘSR (7. listopadu), kdy putovní standartu předávali jeho zástupcům funkcionáři vítězného kraje z minulého ročníku. V této souvislosti se některé okresy v rámci svého regionu inspirovaly touto celostátní soutěží. Např. v Břeclavi nechal v roce 1955 místní štáb vyrobit putovní standartu pro nejlepší okresní jednotku. V druhém čtvrtletí roku 1956 se nejlépe umístil rychlý oddíl podniku Gumotex Břeclav. Při přebírání putovní standarty požádal ředitel podniku okresní štáb o zajištění tří- až čtyřdenního zájezdu pro vítězné milicionáře do některého z komunistických států jako další odměnu od vedení závodu. Štáb okresního velitele žádost doporučil všem šedesáti členům jednotky a totéž požadoval od ÚV KSČ.⁴⁰⁰

Vzhledem ke krvavému průběhu povstání v Maďarsku na podzim 1956 projednal štáb LM v okrese Břeclav otázku ustavení osadních jednotek LM. Téměř ve všech vesnicích okresu Břeclav, kde LM působily, požadovali komunisté zřízení Osadních milicí. Odvolávali se na skutečnost, že z českých okresů leží ten breclavský nejbliž hranic s Maďarskem. Byro OV KSČ jednomyslně schválilo žádost na politické byro ÚV KSČ o povolení zřídit OM ve vybraných devíti obcích o celkovém počtu 160 členů. Aktuální počet milicionářů se pohyboval kolem 190 příslušníků a ustavením nových závodních jednotek mělo přibýt dalších 70 členů. Spolu s navrhovanými členy OLM měl stav milicionářů dosáhnout asi 420 osob.⁴⁰¹ Přestože z dostupných archivních materiálů není známa reakce na tento konkrétní breclavský požadavek, lze předpokládat, že ani v tomto případě ÚV KSČ žádnou výjimku neumožnilo a zřízení OM v breclavském okrese zamítlo. V obecné rovině se zakládání OM na vesnicích nedoporučovalo z důvodu nedostatku zabezpečených zbrojnic a z důvodu roztržitosti jednotek na malé skupiny. V případě potřeby by bezpečnost v okrese zajistila posílená PS VB nebo ostatní ozbrojené složky státu.

Postoj milicionářů v Pražském kraji k maďarským událostem ještě před jejich krvavou pacifikací sovětskými vojsky přiblížila zpráva I. oddělení KV KSČ Praha z konce října 1956. U členů LM se údajně projevovala „bojovná nálada“ a odhodlání případně bránit komunistický režim v ČSR. Příslušníci milicí prokazovali zvýšenou pohotovost a někteří uzavírali osobní „socialistické závazky“.⁴⁰²

Konkrétní příklad sociální výpomoci ve službě poškozeným milicionářům ukazuje schválený návrh sekretariátu ÚV z počátku října 1956. Příslušné závodní stranické

400 ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Žádost o zájezd do zahraničí, 13. 8. 1956.

401 ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Dopis vedoucího tajemníka OV KSČ Břeclav adresovaný politickému byru ÚV KSČ, 22. 11. 1956.

402 ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Zpráva o postoji příslušníků LM k událostem v Maďarsku, 29. 10. 1956.

organizace měly vyplatit jednorázovou výpomoc ve výši 5 000 Kčs členovi LM Rudolfo Chlupáčovi a odškodnit další čtyři milicionáře v rozmezí 420 až 2 250 Kčs. Výpomoc Chlupáčovi pramenila z jeho zranění oka při explozi granátu, přičemž s pětasedmdesátiprocentní pracovní schopností nedosáhl takového stupně invalidity, z něhož by mu plynul nárok na invalidní důchod. Chlupáčovo zranění při jeho nízkém výdělku alespoň částečně kompenzovala tato vyplacená částka. Za škody způsobené při házení ručních granátů se dočkali odškodnění i zbylí čtyři milicionáři. V jejich případě však nešlo o zranění, ale pouze o zničení oděvů. Náhrada ve výši 2 250 Kčs kompenzovala poškozené zlaté náramkové hodinky [sic] posledního člena LM.⁴⁰³

Z vyplacených odškodnění vyplývá, že poškozené součásti oděvu se hradily stejným způsobem jako zranění člověka s trvalými následky. Orientace společnosti na materiálno a odškodnění vážného zranění oka poměrně malou částkou dokládá odlišné vnímání hodnot totalitním komunistickým režimem.

Po překonání prvotního ořesu z odhalení kultu osobnosti J. V. Stalina připravilo ÚV KSČ koncem října 1956 rozkaz určený milicionářům o bojové přípravě jednotek. Hlavní úkoly a cíle Lidových milicí ve výcvikovém roce 1956–1957 spočívaly v decentralizaci řízení a plánování bojové přípravy, resp. ve vyšších pravomocích přenesených na krajské a okresní štáby LM. K bodům výcviku jednotek patřilo bránění a dobývání obydlených míst, vedení pouličního i lesního boje. Ve střelecké přípravě se měli milicionáři naučit pálit salvami na nízko letící letadla nepřítele.⁴⁰⁴

Na tento rozkaz ÚV KSČ vydaný milicionářům koncem října 1956 reagovali členové LM formou připomínek. Obecně ho údajně přijali s nadšením a řada členů a kandidátů strany žádala o přijetí do LM. Některé stranické organizace žádaly o zřízení jednotek LM a vesnické organizace požadovaly obnovení Osadních milicí. I. oddělení ÚV zakládání OLM nedoporučilo, zejména z důvodů případné další roztržičnosti jednotek do malých, od sebe vzdálených skupin s obtížnou možností řízení. Dále s ohledem na to, že ve vesnicích neexistovala vhodná skladiště k úschově zbraní a munice (zejména kulometů a samopalů) a při jejich ponechání v rukou milicionářů hrozilo odcizení nebo zneužití. Místo zřizování OLM se měly posílit sbory Pomocné stráže VB, které čítaly celkem zhruba 60 000 členů.

Dále se řešily otázky spojené s vydáváním nových zbrojních průkazů pro milicionáře. Příslušníci VB totiž vydávání těchto průkazů obstrukcemi milicionářům znemožňovali. V minulosti odevzdané zbraně dosud nebyly některým členům LM proplaceny. V souvislosti s událostmi v Maďarsku požadovali milicionáři vrácení osobních zbraní a vystavení zbrojních průkazů s tím, že v případě poplachu by nebyli při nástupu do závodů ozbrojeni. Jednotky LM dále požadovaly vydání ostrých ručních granátů jako zálohu

403 *NÁ, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 107, a. j. 139, Poskytnutí finanční výpomoci a odškodného příslušníků Lidových milicí, 2. 10. 1956.*

404 *NÁ, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 108, a. j. 140, Rozkaz velitele Lidových milicí pro bojovou přípravu jednotek LM ve výcvikovém roce 1956/57, 8. 10. 1956.*

pro případ použití v akci. Jelikož se granáty musely skladovat odděleně ve zvláštních betonových bunkrech, což v závodech nešlo, byl návrh zamítnut. Milicionáři z brněnského i jiných krajů si stěžovali na nespolehlivost kořistných německých kulometů a navrhovali, i vzhledem ke sjednocení používané munice a zbraní, přezbrojit jednotky výzbrojí používanou ČSLA. Oddělení stranických orgánů předložilo sekretariátu ÚV návrh, který kromě neschválení opětovného zakládání Osadních milicí naopak dne 20. 11. 1956 souhlasil s udělováním zbrojních průkazů milicionářům (na doporučení okresního velitele), kteří je opravdu potřebovali – velitelé, spojky a budiči. Současně se jim měly vrátit funkční osobní pistole, v minulosti odevzdané orgánům MV. Usnesení dále uložilo vedoucímu XIV. oddělení ÚV KSČ Jiřímu Salgovi,⁴⁰⁵ aby projednal s ministrem národní obrany Bohumírem Lomským⁴⁰⁶ možnosti lepší výzbroje milicí.⁴⁰⁷

Na některé body usnesení sekretariátu ÚV nesouhlasně reagoval náměstek MV plk. Jindřich Kotal v dopise adresovaném náčelníkovi vnitřní správy MV pplk. Karlu Komárkovi. Např. v bodě týkajícím se vystavování zbrojních průkazů milicionářům byl náčelník HS VB plk. Jan Janulík před jednáním se zástupcem ÚV instruován, aby trval na co nejmenším počtu vyzbrojených milicionářů soukromými zbraněmi. Služební zbraně jim měly postačovat a souhlasit se dalo maximálně s vyzbrojením uvedených funkcionářů (velitelé, spojky, budiči).⁴⁰⁸

Je jasné, že představitelé MV, resp. SNB si žárlivě hlídali pozici strážců „veřejného pořádku“ a v milicionářích, ozbrojených i mimo službu, spatřovali potenciální problém. V konečném důsledku došlo k ozbrojení pouze malé části milicionářů soukromými zbraněmi, kteří je potřebovali pro specifický výkon služby.

V. 2. Pomalá stabilizace LM v roce 1957 a první velké cvičení

Odhalení kultu osobnosti přineslo komunistům a milicionářům částečnou deziluzi. Zpochybňované existenci Lidových milicí tak přišly vhod argumenty související s událostmi v Maďarsku. Budoucí opodstatněnost LM se prezentovala právě s odkazem na krvavé povstání, jemuž v československých podmínkách měly zabránit právě útvary milicionářů. Na podzim 1956 v rámci „udržování klidu“ během maďarského povstání

405 Jiří Salga, r. 1953 tajemník ÚV KSČ a člen organizačního sekretariátu, 1952–1962 člen ÚV KSČ.

406 Bohumír Lomský (1914–1982) – od roku 1945 zastával řadu velitelských funkcí v československé armádě, v letech 1953–1956 první náměstek ministra národní obrany, 1956–1968 ministr národní obrany, 1958–1968 člen ÚV KSČ, 1960–1969 poslanec Národního shromáždění, 1969–1971 poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění.

407 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 109, a. j. 145, Zpráva o ohlasu na rozkaz ústředního výboru KSČ Lidovým milicím a návrhy na řešení některých připomínek z jednotek LM, 12. 11. 1956.

408 *ABS*, f. A2/1, i. j. 1061, Zpráva o ohlasu na rozkaz ÚV KSČ LM a návrhy na řešení některých připomínek z jednotek LM, 6. 12. 1956.

plnily jednotky milicí v ČSR svou mocenskou úlohu. V době pohotovosti střežily své závody a klíčové objekty v jejich okolí. Nemusely však nikde zasahovat. Je logické, že v následujících letech po potlačení povstání se maďarští komunisté obrátili na československé kolegy, aby jim poradili s budováním maďarské obdoby Lidových milicí, tzv. Maďarské dělnické stráže. Jejich formování posléze probíhalo podle zkušeností československých milicí.

V souvislosti s doznívajícími vleklými událostmi v Polsku roku 1956 se v lednu 1957 aktivizovaly jednotky Lidových milicí v jednotlivých krajích, buď ve formě zvýšené pohotovostní služby, nebo v přípravě rychlých oddílů. Vedení KSČ se obávalo, aby situace nepřerostla do tragických rozměrů jako v Maďarsku. Některé podniky rovněž požadovaly ustavení jednotek ve svých závodech.⁴⁰⁹

Po maďarských událostech se nadále budovaly personálně a materiálně kvalitnější jednotky rychlých oddílů LM, které měly zasahovat na teritoriu podle rozhodnutí krajského nebo ústředního výboru KSČ. Rychlé (úderné) oddíly začaly zdokonalovat svoji výzbroj. Vedle ručních zbraní disponovaly i těžkými a protiletadlovými kulomety, pancéřovkami, tarasnicemi, minomety apod. Do rychlých oddílů se vybírali fyzicky nejvyšší a komunistické ideologii nejoddanější milicionáři. Druhá, mnohem početnější součást Lidových milicí, strážní oddíly, byla určena převážně k ostraze závodů a důležitých objektů. Štáby LM se snažily dodržet zásadu co nejrychlejšího uvedení těchto jednotek do bojové pohotovosti. Pozornost se věnovala kvalitativnímu doplňování početních stavů, výcviku příslušníků a osvojování si techniky moderní pěchotní výzbroje. Značný význam měla politická výchova spočívající v ideologickém drilu příslušníků LM, oslavujícím činy představitelů komunistických stran Československa a SSSR.

V polovině roku 1957 se Vojenská komise obrany ÚV KSČ usnesla na organizaci jednotek milicí v případě ohrožení republiky.⁴¹⁰ Lidové milice měly plnit pouze úkoly stanovené KSČ a v žádném případě neměly nahrazovat orgány státní moci. V případě vnějšího ohrožení měly LM při obraně týla zůstat v záloze. Jejich úloha spočívala v ochraně důležitých objektů a měst, v boji proti vzdušným výsadbám nepřítelů, „agentům záškodníkům a reakčním živlům“, ve spolupráci s orgány CO v případě napadení zbraní hromadného ničení a v odstraňování škod, které ohrožovaly vedení vojenských

409 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 014/12, sv. 29, a. j. 1094, Informační bulletin A7/1957. K Lidovým milicím, 17. 1. 1957.

410 Usnesením politického byra ÚV KSČ ze dne 2. dubna 1957 byla zřízena Vojenská komise obrany jako orgán politického byra pro řízení obrany státu. Působila v letech 1957 až 1968 a v tomto období byly ústavní a státní orgány včetně prezidenta republiky, vlády a národního shromáždění při řešení otázek obrany státu odsunuty do pozadí nebo z rozhodování zcela vyloučeny. Předsedou VKO byl I. tajemník ÚV KSČ a členy další straníční funkcionáři – tajemník ÚV KSČ pro ideologické otázky, předseda vlády, místopředseda vlády – předseda Státní plánovací komise, místopředseda vlády – stálý představitel v RVHP a silovní ministři (MNO, MV). VKO měla velmi úzký vztah k státně administrativnímu oddělení ÚV KSČ, v jehož čele stál Miroslav Mamula, označovanému nejprve jako 14. oddělení, od 1960 jako 13. oddělení, od 1961 jako XI. oddělení a od roku 1965 jako VIII. oddělení ÚV KSČ.

operací a chod válečného hospodářství. Souvislémi opatřeními mělo dojít mj. k ponechání jednotek LM jen v důležitých závodech a ke zproštění vojenské povinnosti u členů štábů milicí na všech úrovních (cca 260 osob) a velitelů čet (cca 355 osob). Jednotlivé úkoly usnesení měli zajistit A. Novotný, R. Barák a B. Lomský.⁴¹¹

K materiálnímu zajištění milicí na rok 1958 s výhledem až do roku 1965 předložil M. Pastyřík koncem května 1957 sekretariátu ÚV k projednání příslušný plán. Tento rámcový projekt, předem projednaný se zástupci MNO, sekretariát ÚV v hrubých obrysech schválil. Jeho realizaci a financování uložil ministrovi národní obrany Lomskému.⁴¹²

Na základě usnesení schůze vojenské komise obrany schválil koncem srpna 1957 sekretariát ÚV dodatek plánu materiálního zabezpečení LM na rok 1958. Podle výše uvedeného usnesení mělo v roce 1958 dojít k reorganizaci rychlých oddílů LM a vytvoření 32 praporů těchto specializovaných jednotek. Kromě ženijních a spojovacích jednotek RO LM měly nově vzniknout roty těžkých zbraní složené z čtyř velkorážních protiletadlových kulometů (3 ks/četa), z čtyř tarasnic (3 ks/četa) a z průzkumné čtyř vybavené třemi motocykly a přívěsy. Kromě toho měly prapory RO LM dostat polní kuchyně (tři na prapor), aby bylo možné zajistit stravování pro milicionáře v terénu. Vzhledem k těmto novým požadavkům se pro prvotní zajištění výcviku a bojeschopnosti jednotek musely jednotlivé nové čtyř vybavit alespoň po jednom kusu kulometu nebo tarasnice. Na 32 praporů se tedy muselo dodat celkem 96 tarasnic, 96 protiletadlových kulometů a 96 motocyklů s přívěsem, zpočátku však minimálně od každého druhu po 32 kusech.⁴¹³

Mezi kontrolní prvky dosažené úrovně bojové přípravy milicionářů patřila cvičení. V tomto období se začala konat celostátní cvičení jednotek s cílem prověřit politickou a vojensko-odbornou přípravu milicionářů. Získané poznatky se využívaly k sestavování nově pojatých výcvikových plánů.

Jako příklad nového využití milicí lze uvést cvičení ve výcvikovém prostoru Milovice v roce 1957, kdy jednotky LM posílily tanky, dělostřelectvo a letectvo ČSLA. I v dalších letech se poměrně pravidelně konala rozsáhlá cvičení teritoriálních sil v jednotlivých krajích za účasti krajských a okresních velitelů s využitím jednotek milicí ze sousedních krajů. Na cvičení participovali rovněž představitelé armády, Sboru národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže.

Celostátní závěrečné cvičení několika praporů milicionářských jednotek v kraji se připravovalo na základě usnesení ÚV o bojové přípravě ve výcvikovém roce 1956/1957. Štáb velitele LM spolu s MNO vypracoval plány tohoto cvičení. Vzhledem k důležitosti kraje Praha a počtu jednotek měly cvičení provést útvary milicí z Prahy ve vojenském výcviko-

411 *VHA*, 5. schůze Rady obrany státu ze dne 29. 12. 1969, Opis 3. schůze vojenské komise obrany ze dne 20. 6. 1957. Úkoly a organizace Lidových milicí v případě ohrožení republiky.

412 Plán se týkal původně případného prvního roku války s ohledem na snížený stav 16 000 milicionářů. Sekretariát jej schválil, ovšem vypustil pasáž týkající se prvního roku války. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 121, a. j. 174, Plán materiálního zajištění jednotek Lidových milicí pro rok 1958 a výhledově na rok 1965, 20. 5. 1957.

413 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 128, a. j. 187, Dodatek k plánu materiálně technického zajištění jednotek LM na rok 1958, 21. 8. 1957.

vém prostoru Mladá u Milovic. Protože šlo o dosud nejrozsáhlejší cvičení jednotek milicí, měla se ho v roli diváků účastnit delegace ÚV KSČ včetně vedoucích oddělení, vedoucího oddělení ÚV KSS a náčelníka štábu velitele LM pro Slovensko, ministra národní obrany, náčelníka GŠ, náčelníků VS a VB, vedoucích tajemníků KV KSČ se svými veliteli štábů a další, v celkovém počtu 80 až 85 osob. Ministr národní obrany B. Lomský měl zajistit podporu jednotek rotou tanků a po jednom roji bombardovacího a stíhacího letectva. Oddělení hospodářské správy ÚV akci finančně zajišťovalo včetně občerstvení a oběda pro přihlížející podle požadavků oddělení stranických orgánů ÚV. Na závěr cvičení přednesl první tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný před shromážděnými milicionáři projev.⁴¹⁴

Po skončení závěrečného cvičení výcvikového roku LM 1956/1957 jej veřejně vyzdvihl nejvyšší představitel Novotný. Naprostá většina milicionářů to kvitovala s tím, že se po dlouhé době konečně hovořilo o bojové připravenosti milicí v rozhlase a tisku. Podobné ocenění aktivit milicionářům chybělo. Řadoví příslušníci údajně spokojeně konstatovali, že ÚV KSČ docenil význam jednotek. Kromě Novotného projevu o tom svědčilo i to, že se závěrečného cvičení v nepříznivém počasí zúčastnili členové ÚV KSČ včetně členů politického byra. Díky tomuto ocenění začali milicionáři v některých okresech uzavírat závazky jednak za účelem zvýšení výcvikových hodin a jednak za účelem přijímání dalších členů a personálního posilování jednotek. Stále se však vyskytovaly hlasy, jako např. v okrese Ústí nad Orlicí, které upozorňovaly na nedostatečnou péči stranických orgánů a na překážky ze strany vedení závodů. Díky veřejnému ocenění LM se řada bezpartijních začala zajímat o činnost milicionářů na závěrečném cvičení. Toto otevřené potvrzení existence LM nejvyšším orgánem KSČ pozvedlo autoritu jednotek a umlčelo hlasy některých funkcionářů, že milice již svou roli sehrály a měly by být v nejbližší době rozpuštěny.⁴¹⁵ Ocenění mělo svůj původ i v době zvládnutých bezpečnostních opatření v souvislosti s událostmi v Maďarsku na podzim 1956.

Díky tomuto prvnímu rozsáhlému cvičení milicionářů Pražského kraje na podzim 1957 a jeho veřejnému propagandistickému vyzdvižení z úst Antonína Novotného se podstatně zvedla prestiž a sebevědomí řadových členů. Utichly pochybnosti o smyslu existence a směřování Lidových milicí. Po překonání dočasné krize způsobené Chruščovovým projevem v únoru 1956 se rozběhla další etapa.

V. 3. Bojová příprava LM a změny ve směrnících v roce 1957

Milicionářské jednotky v totalitním Československu se nadále budovaly a doplňovaly spolehlivými komunisty, čímž se zvyšovala jejich bojová připravenost, pečlivěji se

414 Tamtéž, Provedení závěrečného cvičení jednotek Lidových milicí, 21. 8. 1957.

415 Tato informace byla zpracována na ÚV KSČ z jednotlivých zpráv krajských KV KSČ. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 014/12, sv. 28, a. j. 1058, Informační bulletin č. 61/1957. Ohlas ke cvičení LM, 5. 10. 1957.

organizoval výcvik příslušníků a značná pozornost se věnovala ideologické výchově. Existence nových bojových prostředků, zejména raketových jaderných zbraní, a potenciální možnost jejich použití znepřátelenými mocnostmi ve světě setřela rozdíly mezi frontou a zázemím. LM se tak postupně začleňovaly do systému obrany země s předurčením pro plnění úkolů spojených zejména s ochranou a obranou teritoria. Lidové milice v té době představovaly plánovitě připravovanou ozbrojenou složku strany k plnění zcela konkrétních úkolů při obraně zázemí. Postupně se začlenily do branného systému komunistického státu a staly se faktickou součástí československých ozbrojených sil, což zakotvil i jejich základní dokument – *Řád Lidových milic*. Tento proces současně znamenal, že vedle vnitřní funkce, pro jejíž plnění se s milicemi dosud výhradně počítalo, se rozvíjela i jejich vnější funkce – případná obrana komunistického režimu proti „zahraničnímu nepříteli“, kam patřilo zejména NATO. Výcvik v protivzdušné obraně a nová tematika protiatomové a protichemické ochrany si vyžádaly změnu v materiálním vybavení jednotek LM i kvalitnější přípravu velitelů a štábů všech stupňů.

Vzhledem k tomu, že k 31. říjnu 1957 končil výcvikový rok 1956/1957, oddělení stranických orgánů jej vyhodnotilo. Současně předložilo sekretariátu ÚV návrh úkolů v bojové přípravě pro rok 1957/1958 včetně připomínek od MNO a MV. Na základě některých relevantních konkrétních komentářů se pro rok 1957/1958 upustilo od součinnostních taktických cvičení jednotek LM, ČSLA a MV. Důvody spočívaly především v tom, že útvary ministerstva vnitra se nedostatečně připravily po bojové linii. Podobně ani milice ještě dostatečně nezvládaly součinnostní cvičení obranného boje jednotek větších než četa. Kromě toho útvary armády už nemohly rozšířit naplánovaný počet svých cvičení. Se součinnostním cvičením se tak počítalo až pro rok 1959.⁴¹⁶ Jiné připomínky, zejména ze strany náměstka ministra vnitra Hlavačky, se nepovažovaly za relevantní.⁴¹⁷

V usnesení určeném všem řadovým milicionářům byla vyzdvížena nová opatření v úseku milicí, která vedla ke zvýšení jejich aktivity. Jednalo se např. o posílení pravomocí a odpovědnosti okresních a krajských štábů a velitelů jednotek. Zavedením odborného školení členů štábů všech stupňů se zvýšily jejich schopnosti, což se údajně projevilo zejména při závěrečných cvičeních. Z milicionářského pohledu bylo výrazných úspěchů dosaženo v taktické přípravě, zejména ve vedení boje proti výsadbám potenciálního nepřítele a v rámci boje v osadách. Díky střelbám podle nových osnov se milicionáři lépe předvedli především ve střelbě na mizivé cíle. Podstatně se zdokonalilo i materiálně-technické vybavení útvarů. Obecně se celý výcvikový rok 1956/1957 vyznačoval vysokou aktivitou jednotek milicí, což se potvrdilo i při závěrečných cvičeních – okresních, krajských i při

416 Obsáhlé plány ke společnému cvičení naplánovanému v polovině ledna 1958 pod názvem Vypátrání a likvidace uprchlých potrestaných ve spolupráci s orgány VB a vojsk Vnitřní stráže a CO počítaly i s účastí jednotek LM. Zda se tento plán realizoval ve skutečnosti, není známo. *ABS*, f. H1-4, i. j. 366, HS VB Praha 1958, Skupinové cvičení: Vypátrání a likvidace uprchlých potrestaných ve spolupráci s orgány VB a vojsk VS a CO, 15. 1. 1958.

417 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 132, a. j. 197, Usnesení ústředního výboru KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milicí ve výcvikovém roce 1957–1958, 29. 10. 1957.

celostátním. Přirozeně se projeví i dílčí nedostatky, které se měly soustavně odstraňovat komplexním zlepšováním metod práce a prohlubováním znalostí a dovedností milicionářů. Krajské a okresní výbory strany, stejně jako příslušné organizace KSČ, měly jednotkám milicí věnovat větší, všestrannou péči. Funkcionáři LM měli více dbát na upevnění kázně a „morálně politického stavu“ milicionářů, prohlubovat praktické otázky velení v případě nasazení, zdokonalovat péči o udržování zbraní a výstroje a jako hlavní metodu měli používat osobní styk s jednotkami na místě. Štáb velitele LM měl za úkol v rámci zdokonalení znalostí krajských výcvikových instruktorů uspořádat spolu s MNO měsíční školení ve vojenském pěchotním učilišti, pořádat celostátní střelecké závody za účasti vybraných družstev ze všech krajů a opět provést celostátní závěrečné taktické cvičení jednotek. Krajské a okresní štáby měly za úkol vybudovat rozsáhlou síť instruktorů štábů podle odbornosti a využívat je ke zlepšení pomoci jednotkám, organizovat krátkodobé kurzy a semináře pro velitele družstev a čet, lépe využívat ukázková cvičení a závěrem výcvikového roku uspořádat taktická cvičení. Velitelé jednotek všech stupňů měli organizovat výcvik tak, aby se co nejvíce přibližoval skutečným bojovým podmínkám a stal se pro milicionáře atraktivní, prostřednictvím agitátorů a zástupců pro věci politické řídit tuto práci podle potřeb dané situace, dohlížet na pečlivé ošetřování zbraní a materiálu a dbát na dodržování bezpečnostních pravidel při používání zbraní a střeliva. Při výcviku jednotek v následujícím výcvikovém roce se štáby a velitelé měli zaměřit na splnění úkolů bojové přípravy mj. v oblastech bránění zaujatých postavení, provádění rychlého útoku na protivníka za chůze, pouličního boje a konečně v přípravě vybraných jednotek ke „vzornému“ vystoupení při 10. výročí Února.⁴¹⁸

Výše uvedené pokyny pro milicionáře otištěné v bulletinu ÚV KSČ se v podstatě každoročně opakovaly a případně doplňovaly o několik aktuálních bodů. Po milicionářích se permanentně vyžadovala disciplína, maximální bojová a ideologická připravenost, aby mohli bezodkladně plnit úkoly zadané orgány Komunistické strany Československa (případně Slovenska). Jednotky Lidových milicí fakticky představovaly na první pohled paralelní armádu plně ovládanou KSČ, která mohla být kdykoliv uvedena do plné bojové pohotovosti a použita na obranu komunistických zájmů.

Na základě změn v organizaci rychlých oddílů LM a zkušenosti štábů schválil počátkem listopadu 1957 sekretariát ÚV předložené korekce textu ve směrnicích k činnosti milicí. Rovněž došlo ke schválení zásady, že za veškerý materiál LM odpovídají a jeho evidenci vedou příslušné štáby. Mezi schválené úkoly, kromě provedení inventury materiálu krajských štábů, patřilo vypracování směrnice pro hospodaření s materiálem milicí, k čemuž později došlo. Za účelem dosažení jednotné odpovědnosti za majetek měly za veškerý materiál LM nadále ručit vždy jen příslušné štáby na všech stupních.⁴¹⁹

418 Návazné usnesení bylo vydáno i tiskem viz: *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 014, sv. 2, a. j. 47, Bulletin č. 47/1957. Usnesení ÚV KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milicí ve výcvikovém roce 1957–1958, 5. 12. 1957.

419 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 132, a. j. 197, Změny ve směrnicích k činnosti jednotek LM, 4. 11. 1957. Směrnice k hospodaření s materiálem předložil M. Pastyřík v lednu 1958 (viz další kapitola).

První část schváleného návrhu změn směrnic se týkala rychlých oddílů LM. Text směrnic měl odpovídat nové organizaci rychlých oddílů, schválené vojenskou komisí obrany 20. 6. 1957. Organizaci rychlých oddílů milicí a jejich početní stavy určoval jednotlivým krajům pouze ÚV KSČ, stejně jako úkoly. Výběr členů rychlých oddílů se prováděl podle pokynu štábu velitele LM v ČSR (bod 12.). Po stránce bojové přípravy a velení při taktickém použití se RO LM podřizovaly vždy velitelům příslušné vyšší jednotky rychlého oddílu (bod 13.). Velení jednotek rychlých oddílů zabezpečovali velitelé příslušných jednotek RO (bod 14.). Souhlas k použití jednotek RO LM dával ÚV KSČ a při nebezpečí z prodlení krajský velitel po poradě se svým štábem (bod 15.).

Během procedury doplnění *Směrnic k činnosti Lidových milic* byla ještě v roce 1955 přidána část VI. nazvaná *Funkcionáři jednotek LM*.⁴²⁰ Od té doby proběhla v aparátu milicí výše specifikovaná systemizace a počet příslušníků se snížil. Zkušenosti z praxe ukázaly silnou potřebu rozšíření krajských štábů o neplacené funkcionáře a upřesnění jejich úkolů. Druhá část návrhu vyjmenovávala funkční pozice milicí v krajských a okresních štábech a jejich povinnosti. Projekt řešil rozdělení práce příslušníků štábů krajského a okresního velitele na skupiny podle povahy činnosti. Náčelníky skupin na krajském velitelství LM se měli stát placení funkcionáři, jimž se podřizovali instruktoři těchto skupin – dobrovolní pracovníci. Tento nový systém umožňoval rozšířit krajská velitelství milicí a s větším počtem lidí zlepšit kontrolu a pomoc jednotkám LM. Počet instruktorů ve skupinách a rozdělení funkcí určoval podle počtu jednotek krajský velitel LM. Podobné řešení se ujalo i v okresech s tím rozdílem, že náčelníci okresních skupin už nepatřili mezi placené funkcionáře. Kromě toho se vedoucí oddělení stranických orgánů v krajském výboru stal zástupcem velitele LM a tím i nadřízeným všech krajských jednotek a nejen členům štábu jako dosud.⁴²¹

Mírně komplikovaná organizační změna v krajských a okresních štábech dotvářela smysl rozčlenění Lidových milicí v zájmu jejich snadnějšího řízení vzhledem k systémovému nedostatku placeného aparátu. Neplacení milicionářští odborníci, jak se postupem času ukázalo, představovali nepostradatelnou součást krajských a okresních štábů při zvládání značného penza práce. Příslušné skupiny dobrovolných instruktorů-milicionářů pomáhaly pod vedením placených náčelníků těchto skupin s konkrétními projekty, školením a náplní práce, kterou by jediný placený odborný pracovník štábu pro konkrétní oblast jen těžko zvládl.

420 Viz příloha č. 7.

421 Viz příloha č. 8. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 132, a. j. 197, Změny ve směrnicích k činnosti jednotek LM, 4. 11. 1957.

V. 4. Desáté výročí existence, plán bojové přípravy a pohotovosti

Lidové milice postupně prorůstaly do branného systému státu a staly se specifickou součástí československých ozbrojených sil pod výhradním velením ÚV KSČ. Etapu prvních deseti let své existence ukončily i přes pokračující fluktuaci jako personálně stabilizovaný ozbrojený celek KSČ. Na stupni okresu se v roce 1958 vytvořil další článek Lidových milicí, tzv. oddíly okresních záloh, které představovaly mezistupeň závodních a rychlých oddílů LM. Pozdější vývoj však ukázal, že nadměrné rozčlenění závodních jednotek vede ke ztížení jejich operativního řízení.⁴²²

Jako odměna za deset let plnění úkolů v zájmu strany byly všem krajským jednotkám propůjčeny „bojové zástavy“. Ty měly představovat jednak „symbol cti, statečnosti a slávy dělnické třídy“ a jednak výraz příslušnosti Lidových milicí k systému obrany země. Dekrety o propůjčení „bojových zástav“ LM byly tištěny na ručním papíře. Zástavu předával veliteli jednotky krajský velitel milicí. Mohla se nosit při slavnostní příležitosti nebo umístit do bojové sestavy při nasazení jednotky v síle minimálně jednoho praporu. Zástavu bylo možné použít i v případech, kdy se před ní za odměnu fotil milicionář za vzorné plnění povinností.⁴²³

Za permanentní podporu totalitního komunistického režimu obdržely Lidové milice k 10. výročí Února Řád Klementa Gottwalda. Na rozkaz ministra vnitra se zúčastnily přehlídek a slavnostních pochodů spolu s jednotkami ČSLA a MV v Praze na Letné a v krajských městech dne 23. února 1958.⁴²⁴ „Nejobětavější“ příslušníci LM se dočkali ocenění vysokými státními vyznamenáními. K odznaku Vzorný střelec LM přibýlo v případě některých milicionářů státní vyznamenání zřízené přímo k 10. výročí vzniku jednotek. První z řady oficiálních ocenění – Za zásluhy – 10 let Lidových milicí – mělo pozvednout jejich prestiž. Nové vyznamenání vzniklo na základě usnesení politického byra ÚV ze 14. května 1957 ve dvou stupních. K výročí Února bylo jednorázově uděleno 5 141 vyznamenání I. stupně a 14 582 II. stupně. Úprava z listopadu 1958 schválená politickým byrem uváděla, v jakém pořadí měla být tato stranická vyznamenání zařazena, resp. nošena mezi ostatními řády a vyznamenáními.⁴²⁵

422 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbrani*, s. 72.

423 Text usnesení ÚV KSČ o propůjčení bojových zástav jednotkám milicí a návrh směrnic pro jejich používání a ukládání předložil M. Pastyřek za I. oddělení koncem ledna 1958 na základě usnesení sekretariátu ÚV z 22. července 1957. Tento text byl po zpracování připomínek sekretariátu schválen. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 138, a. j. 206, Text usnesení ústředního výboru KSČ o propůjčení bojových zástav jednotkám Lidových milicí a návrh směrnic pro jejich používání a ukládání, 25. 1. 1958.

424 *ABS*, f. A6/4, i. j. 521, RMV č. 12/1958 – Přehlídky a slavnostní pochody jednotek Lidových milicí, čs. lidové armády a ministerstva vnitra v hlavním městě Praze a v krajských městech dne 23. února 1958, 4. 2. 1958.

425 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 194, a. j. 266, Zařazení vyznamenání Za zásluhy – 10 let Lidových milicí mezi státní řády a vyznamenání, 7. 11. 1958. V roce 1948 se udělilo celkem 13 969 řádů 25. února 1948 všech tří stupňů. Vyznamenání Za zásluhy – 10 let Lidových milicí I. stupně se řadilo za stříbrnou medaili Řádu 25. února 1948 a vyznamenání Za zásluhy – 10 let Lidových milicí II. stupně za bronzovou medaili Řádu 25. února 1948.

K vyznamenání se politické byro v květnu 1960 ještě vrátilo, a to z toho důvodu, že ve Sbírce zákonů z června 1959 se místo termínu *vyznamenání* Za zásluhy – 10 let Lidových milicí objevil termín *odznak*. Předsedovi vlády Širokému politbyro uložilo, aby zjednal nápravu a ve Sbírce zákonů se správně uváděl termín *vyznamenání*.⁴²⁶

Vzhledem k rozporuplným výsledkům kontrol hospodaření s materiálem Lidových milicí provedených v minulosti předložil M. Pastyřík v lednu 1958 podrobné směrnice, jednoznačně upravující tuto oblast. O nakládání s materiálem jak zbrojním, tak výstrojním vydal v minulosti štáb LM i oddělení hospodářské správy ÚV několik směrnic. Jelikož za veškerý materiál do budoucna odpovídaly výhradně příslušné štáby LM, vznikly na základě získaných zkušeností směrnice shrnující jednotné a účelné hospodaření s materiálem od jednotek až po štáby všech stupňů. Kontrolu nakládání s materiálem měly provádět odborné komise volených orgánů OV, KV a ÚV KSČ, stejně jako vyřazování materiálu s přihlédnutím ke skutečnému stavu opotřebení. Materiál se dělil podle druhu a účelu a tím pádem i podle stupně zabezpečení. Směrnice upravovaly mj. zajištění zděných zbrojnic, uložení zbraní (ve stojanech), munice (odděleně od zbraní) a dalšího materiálu včetně jeho kontroly.⁴²⁷

Nové směrnice měly zabránit svévolnému a špatnému zacházení milicionářů se zbraněmi a výstrojí, které stály nemalé prostředky. Dodávaný materiál pocházel výhradně ze skladů armády, případně na její objednávku přímo od výrobce. Představoval nejvyšší finanční položku investovanou do jednotek Lidových milicí. Není divu, že správné nakládání, péče a údržba mohly životnost jednotlivých druhů významně prodloužit a ušetřit tak finanční prostředky. Kvalitně prováděná kontrola zřetelně ovlivnila hospodárnost jednotek.

Definice bojové pohotovosti Lidových milicí znamenala schopnost jednotek přejít k plnění bojových úkolů. Dosahovala se splněním souhrnu velitelských, organizačních, personálních a logistických opatření, která zabezpečovala organizovaný a rychlý přechod z klidového do pohotovostního režimu, resp. z mírového do válečného stavu.

Směrnice bojové pohotovosti jednotek LM schválil sekretariát ÚV s platností od 1. července 1958. Současně byly zrušeny dosud platné směrnice pro pohotovost milicí, která se původně dělila na čtyři stupně – I. stupeň (pohotovost velitelů LM), II. stupeň (částečná pohotovost příslušníků LM), III. stupeň (úplná pohotovost všech příslušníků LM), IV. stupeň (pohotovost rychlých oddílů). Toto členění se používalo už od roku 1950 a znali jej jak bývalí milicionáři, tak jiné, „nepovolané“ osoby. Čtyřstupňové označení svědčelo k vyhlásování rozsahu bojové pohotovosti nikoliv pomocí hesel, ale přímým vyslovením stupně v hovorové řeči, což vedení milicí považovalo za dekonspirační prvek. Jednotlivé stupně bojové pohotovosti již nevyjadřovaly potřebný rozsah,

426 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 259, a. j. 343, Změna názvu vyznamenání Za zásluhy – 10 let Lidových milicí, 10. 5. 1960.

427 Pastyřík směrnice předložil na základě usnesení sekretariátu ÚV z 8. listopadu 1957. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 137, a. j. 205, Směrnice k hospodaření s materiálem Lidových milicí, 20. 1. 1958.

což se údajně ukázalo při vyhlásování bojové pohotovosti při událostech v Maďarsku a Polsku. Při vyhlášení II. a III. stupně měly jednotky milic v součinnosti se Závodní stráží a orgány MV střežit objekty rozdělené do tří kategorií. Zkušenosti ukázaly, že toto rozčlenění objektů nevyhovovalo a jejich počet byl příliš vysoký. Střežením všech nařízených objektů totiž docházelo k roztříštění sil na malé skupiny a ke značně zvýšené potřebě milicionářů. Následně chyběly jednotky k plnění úkolů podle nastalé situace. Komise rad okresních a krajských národních výborů pro věci obrany měly do poloviny roku 1958 zpracovat plány obrany okresů, v nichž se počítalo i s útvary LM.⁴²⁸ Po jejich zamýšleném vypracování tak již dosavadní směrnice k vyhlášení pohotovosti neodpovídaly skutečnosti.

Schválené směrnice obsahovaly nové rozdělení a označení bojové pohotovosti podle rozsahu a vypustily označení podle stupňů. Bojová pohotovost se tak členila na: a) pohotovostní služba příslušníků LM, b) částečná bojová pohotovost jednotek LM, c) bojová pohotovost rychlých oddílů LM, d) úplná bojová pohotovost všech milicionářů. Směrnice dále upřesňovaly činnost štábů, velitelů a jednotek po vyhlášení některého druhu bojové pohotovosti tím, že ukládaly štábům a velitelům při vyhlášení bojové pohotovosti menšího rozsahu vytvořit podmínky k hladkému provedení bojové pohotovosti většího rozsahu. Činnost jednotek při vyhlášení pohotovosti prostřednictvím poplachových hesel nebyla jednoznačně určována jako v minulosti, ale umožňovala provádět různá opatření podle plánů ochrany a obrany okresů a krajů nebo podle vzniklé situace. Jednotky LM měly kromě svých závodů střežit jen takové objekty, které měly rozhodující význam pro řízení státu (budovy orgánů KSČ, důležité telekomunikační centrály, rozhlas apod.). To umožňovalo, aby byla značná síla útvarů milic použita na rozhodující místa. Části směrnic pojednávající o způsobu vyhlásování bojového poplachu a zpracování poplachových plánů zůstaly bez podstatnějších změn.⁴²⁹

Nové směrnice bojové pohotovosti Lidových milic se tak vypořádaly s původní kritizovanou roztříštěností jednotek při obraně a ochraně neúměrně vysokého množství „důležitých“ objektů. Redukce seznamu objektů se měla projevit posílením jednotek na místech rozhodujících zásahů či střetů s předpokládaným protivníkem, které spočívaly v ničení paradesantních výsadků z letadel.

Tyto důležité úkoly měly plnit zejména rychlé oddíly LM, jejichž velitelé se museli účastnit plánovaných kurzů pro velitele RO LM na období 1958 až 1960. Organizované rychlé oddíly se v krajích přetvořily do samostatných praporů, případně rot a čet včetně roty těžkých zbraní a ženijní čtyry a také v chemická, průzkumná a pozorovací družstva. Pro zajištění potřebné odborné úrovně speciálního výcviku a velitelského

428 Zpracování plánů nařizovalo usnesení vlády č. 955 ze dne 4. 9. 1957.

429 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 139, a. j. 209, Směrnice pro vyhlásování bojové pohotovosti jednotek LM, 22. 2. 1958.

sboru bylo schváleno uspořádání velitelských jedno- až čtyřtýdenních kurzů v učilištích ČSLA podle druhu a zaměření výcviku.⁴³⁰

Další z mnoha administrativních opatření v historii Lidových milicí se týkalo výměny starých průkazů příslušníků LM za průkazy nové. Vzhledem k tomu, že platnost členských průkazů vydaných v roce 1953 končila k 31. 12. 1958, předložilo oddělení stranických orgánů ÚV KSČ v květnu 1958 návrh nových průkazů a zásad jejich výměny podle připomínek funkcionářů štábů milicí. Podstatná změna ve schváleném návrhu nového průkazu spočívala zejména v tom, že zmizelo místo pro fotografii držitele, protože průkaz platil jen ve spojení s legitimací člena KSČ. Platnost zjednodušených průkazů se měla každoročně prodlužovat až do další plánované výměny za sedm let. Zjednodušení se projevilo při jejich vydávání i evidenci. Dosud průkazy vydávaly krajské štáby, které rovněž vedly jejich jmennou evidenci, přičemž kopie evidence se uchovávaly v okresních štábech i v závodech. Nové průkazy vydávaly okresní štáby a krajské štáby evidovaly jen početní přehledy vydaných tiskopisů průkazů, čímž se podstatně zjednodušila písemná agenda krajských štábů, které také trpěly nedostatkem pracovníků.⁴³¹

V oblasti sociálního zabezpečení milicionářů zraněných či zabitých ve službě došlo také ke změně, tentokrát s patrným profitem pro invalidní členy milicí, případně pro pozůstalé členy jejich rodin.

Úprava z ledna 1954 o invalidním a důchodovém zabezpečení milicionářů a jejich rodin se částečně přizpůsobila v jejich prospěch. Politbyro dne 7. 10. 1958 schválilo zvýšení základní částky pro vyměřování důchodů u všech milicionářů (bez ohledu na jejich zařazení) z 1 200 Kčs na 1 500 Kčs. Ve výjimečných případech mohl ÚV KSČ přiznat vyšší důchodový základ, nejvýše až 1 900 Kčs (původně 1 600 Kčs). Opatření mělo za cíl zejména u milicionářů s nižšími příjmy udržet jejich životní úroveň zhruba na stejné výši jako před zraněním či nemocí. V případě nezvýšení důchodového základu by zabezpečení invalidních příslušníků LM zůstalo stejné jako u ostatních pracujících. Od vzniku milicí uplatnilo nárok na invalidní důchod celkem 20 milicionářů a na započítací důchod 15 osob.⁴³² Přesto šlo o další zvýhodňující prvek členů Lidových milicí na úkor běžných občanů komunistického Československa. Milicionáři se tak dostávali na úroveň příslušníků ozbrojených sil.

430 Na základě usnesení schůze vojenské komise obrany z 20. 6. 1957 došlo konečně v květnu 1958 ke schválení těchto kurzů. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 144, a. j. 217, Plán odborných kurzů pro velitele jednotek rychlých oddílů Lidových milicí v roce 1958 až 1960, 5. 5. 1958.

431 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 145, a. j. 219, Nové průkazy příslušníků LM a návrh zásad výměny průkazů, 17. 5. 1958.

432 Oddělení stranických orgánů ÚV podalo politickému byru ÚV KSČ návrh na změnu vládního usnesení z ledna 1954 o invalidním a důchodovém zabezpečení milicionářů a jejich rodin. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 190, a. j. 261, Změna 5. článku vládního usnesení ze dne 15. ledna 1954 o invalidním a důchodovém zabezpečení příslušníků LM a členů jejich rodin, 27. 9. 1958.

Se zvyšujícími se nároky na výcvik a bojovou připravenost milicionářů začalo zůstávat jejich materiální vybavení. Nedostatečná vybavenost jednotek LM radiostanicemi, co do počtu i výkonnosti, se projevila při závěrečném součinnostním cvičení s armádou a útvarů MV koncem září 1958 v Olomouckém kraji. Ukázala se i akutní potřeba osobních terénních vozidel pro velitelství praporů rychlých oddílů a vůbec nutnost celkového přezbrojení jednotek LM. Podle plánu materiálního zabezpečení se mělo milicím v roce 1959 předat 5 000 ks samonabíjecích pušek vz. 52 a jejich výměnu za staré typy provést ve výhledovém plánu na léta 1959 až 1965. Rovněž mělo dojít k předání 200 ks radiostanic, ale z důvodu jejich nedostatku se od tohoto požadavku upustilo. Za účelem odstranění problémů v materiálním zásobování požádal vedoucí I. oddělení ÚV KSČ M. Pastyřík o přidělení plánovaných pušek vz. 52 ještě v roce 1958 a dále o předání radiostanic už o rok později. Zajištění terénních vozů a obměna radiostanic za výkonnější model měly proběhnout v rámci plánu MTZ na rok 1960/1961, kdy se měl naplnit požadavek HŠ LM na dodání 32 terénních sovětských vozů GAZ a 400 ks radiostanic.⁴³³

Pastyříkovy nároky náčelník GŠ ČSLA Otakar Rytíř v prosinci 1958 zamítl. Požadavek na přednostní dodání 200 ks radiostanic nebylo možné realizovat, protože o toto množství by došlo ke krácení nároků armády. Potřeby milicí se tak zahrnuly do perspektivního plánu na rok 1961. Rovněž nahrazení radiostanic výkonnějšími typy německého původu s proslou životností nešlo provést, protože armádě se tohoto vybavení nedostávalo. Radiostanice se mohly k milicím výhledově dostat nejdříve v letech 1962 až 1965. Vzhledem k nedostatku náhradních dílů to však vypadalo nereálně. S ohledem na počet požadovaných nových radiostanic (400 ks) a k jejich vysokou pořizovací cenu (250 000 Kčs/kus) doporučil Rytíř štábu LM znovu prověřit jejich potřebu z hlediska organizačního a taktického. Pokud by štáb LM na požadavku trval, dočkal by se dodání až v letech 1962 až 1965 podle možností výroby. Současně to však znamenalo zvýšení finančního rozpočtu MNO o 100 mil. Kčs. Naproti tomu bylo možné zajistit osobní terénní auta pro milicionáře už na období 1960/1961.⁴³⁴

Potíže se získáním moderního a kvalitního vybavení zejména spojovacího charakteru brzdily snahu Lidových milicí o dosažení požadovaného stupně a kvality, čímž se možnost jejich nasazení v případných bojových akcích snižovala. Československá lidová armáda měla jako hlavní ozbrojená opora režimu proti případnému útoku, resp. při použití proti „nepříteli“ mimo území Československa absolutní přednost.

Podobně jako o rok dříve, schválil sekretariát ÚV plán bojové přípravy jednotek milicí i pro výcvikový rok 1958/1959. Usnesení určené všem milicionářům připomnělo symboliku udělení nejvyššího státního vyznamenání Řád Klementa Gottwalda – za budování socialistické vlasti Lidovým milicím v předchozím výcvikovém roce.

433 VHA, Dopis M. Pastyříka adresovaný ministrovi nár. obrany B. Lomskému, 28. 10. 1958.

434 VHA, Úprava požadavků LM na plán MTZ v roce 1959 a v letech 1960–65, 12/1958.

Ideologicky tím posílilo komunistické přesvědčení členů LM. Uplynulý výcvikový rok byl hodnocen i přes některé nedostatky pozitivně. Byly splněny stanovené výcvikové úkoly a došlo i ke zvýšení „morálně politického“ stavu a kázně milicionářů. Závěrečná cvičení údajně prokázala posílenou bojeschopnost jednotek. Příslušníci armády i MV předávali své odborné znalosti a zkušenosti velitelům i útvarům milicí.⁴³⁵

V novém výcvikovém roce 1958/1959 mělo být zlepšení práce jednotek dosaženo podobnými metodami jako v předchozím ročníku. Štáb velitele LM měl před zahájením nového výcvikového roku uspořádat celostátní poradů náčelníků krajských štábů a jejich náčelníků operačních skupin. Na srazu mělo proběhnout zhodnocení uplynulého roku a seznámení s úkoly pro nový výcvikový rok. Štáb měl i nadále provádět odborná školení členů štábů LM. Velitelé i štáby všech stupňů měli usilovat o splnění úkolů bojové přípravy jednotek, např. zlepšit provádění strážní služby, naučit milicionáře bojovat s nepřátelskými diverzními a průzkumnými výsady, při všech cvičeních účelněji využívat techniku, na závěr výcvikového roku provést závěrečná součinnostní cvičení s ostatními ozbrojenými sbory, taktická cvičení spojit s provedením poplachů jednotek, ve střelecké přípravě seznámit milicionáře se samonabíjecí puškou vz. 52, přiblížit všem členům LM pancéřovku a připravit je na střelbu z ní, v pořadové přípravě si osvojit nový cvičební řád ozbrojených sil, v protichemické přípravě seznámit všechny příslušníky s prováděním částečné speciální očisty osob, zbraní a materiálu, ve zdravotnické přípravě upevňovat návyky milicionářů v osobní hygieně. Speciální jednotky rychlých oddílů (čty protiletadlových kulometů a tarasnic) se měly seznámit s přidělenými zbraněmi, velkorážními protiletadlovými kulomety a tarasnicemi. Ženíjní čety se měly naučit konstrukce min a zacházení s nimi, minování, ženijní průzkum a destrukční práce. Členové průzkumných jednotek si měli osvojit maskování, chování družstva v léčce, při výpadu a při pozorování. Chemické jednotky se měly seznámit se základními vlastnostmi všech existujících bojových látek a se speciální bojovou technikou. U jednotek těžkých kulometů se hlavní důraz kladl na znalost zbraní a jejich ovládání v boji. Příslušníci zdravotní služby v LM se měli zdokonalovat při poskytování první pomoci a cvičit při taktických cvičeních a odsunu raněných.⁴³⁶

Tento plán hlavních úkolů milicí na výcvikový rok 1958/1959 prezentoval jen pověstnou „špičku ledovce“. Rozvíjet se měly i další dovednosti, které již část dělesloužících milicionářů znala. Pro nově přijaté příslušníky v RO LM, pokud zrovna neměli krátce po vojenské službě, však tyto plány představovaly nutnost seznámení se s množstvím znalostí a dovedností, na které nestačil pouhý jeden výcvikový rok s několika cvičnými hodinami měsíčně. Trénink v ovládání výzbroje a materiálové výstroje včetně

435 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 154, a. j. 235, Návrh usnesení ústředního výboru KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milicí pro výcvikový rok 1958/1959, 18. 10. 1958.

436 Usnesení bylo podobně jako v předchozím výcvikovém roce vydáno tiskem, viz *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 014, sv. 3, a. j. 61, Bulletin č. 7/1958. Usnesení ústředního výboru KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milicí pro výcvikový rok 1958/1959, 11. 11. 1958.

nácviku chování milicionářů v bojových situacích se postupně stále více specializoval a permanentně se zvyšovaly požadavky na jeho zvládnutí.

V. 5. LM za branné pohotovosti státu a bojová příprava v období 1958/1959

S ohledem na dlouhodobý projekt postupného dozbrojování a obměny výzbroje všech typů jednotek Lidových milicí projednal sekretariát ÚV KSČ výhledový časový plán materiálního zajištění LM pro léta 1959–1965 již koncem ledna 1958. Ale vzhledem ke kvalitativnímu zvýšení úkolů uložených jednotkám milicí usnesením politického byra ÚV ze dne 18. 12. 1958 se muselo přikročit k některým změnám v perspektivním plánu výzbroje a vojenské techniky.

K zajištění ochrany závodů důležitých pro komunistický režim se měl počet milicionářů v totalitním Československu zvýšit na 80 000 osob. Kromě toho se pro období let 1961–1965 předběžně počítalo s vytvořením osadních jednotek v počtu asi 30 000 osob, k čemuž nakonec nedošlo. Předpokládané zvýšené stavy příslušníků milicí spolu s uloženými úkoly v případě „ohrožení republiky“ vedly k nutnému přepracování plánu materiálně-technického zabezpečení. Materiál byl naplánován tak, aby do roku 1965 umožňoval plnění všech uložených úkolů v případě nutné obrany totalitního režimu. Výstrojní materiál a prostředky protichemické ochrany byly určeny pro celkový budoucí početní stav včetně Osadních milicí. S ostatními druhy materiálu se počítalo pouze pro vybavení jednotek rychlých oddílů LM odpovídající jejich schváleným počtům. Pro zajištění vyšší bojové pohotovosti měla alespoň část jednotek RO LM (konkrétně průzkumné čtyři krajského štábu) získat motocykly s přívěsem, velitelství praporů RO automobily GAZ a krajské štáby nákladní vozidla Praga V3S. Z nových druhů výzbroje se počítalo s vybavením jednotek minomety ráže 82 mm. Tato zbraň měla po proškolení 128 velitelů minometných čet a obsluhy podstatně zvýšit údernou sílu milicí a zbavit se při likvidaci menších „nepřátelských skupin“ závislosti na podpoře ze strany armádního dělostřelectva. Tento přepracovaný návrh perspektivního plánu na období 1960–1965 sekretariát ÚV schválil.⁴³⁷

Samostatnou kapitolu v předpokládaném působení Lidových milicí představovalo doplňování a řízení milicionářských útvarů za branné pohotovosti státu. V této výjimečné situaci, k níž však mohlo v období „studené války“ dojít v podstatě kdykoliv, měly jednotky LM zůstat zachovány. Důvody pro jejich udržení i během branné pohotovosti

437 Na základě požadavku GŠ ČSLA předložilo oddělení stranických orgánů ÚV KSČ tento plán ke schválení. *NÁ, Archiv ÚV KSČ*, f. 02/4, sv. 161, a. j. 249, Plán materiálně technického zabezpečení jednotek Lidových milicí pro rok 1960 a perspektivní plán pro léta 1961–1965, 18. 2. 1959.

státu existovaly v podstatě dva. Jednak se měl využít jejich „politický význam“ a jednak jejich struktura při obraně zázemí.

V této mimořádné situaci přecházely strážní oddíly LM, které se věnovaly zejména ochraně významných objektů, do podřízenosti a péče ministerstva vnitra. Podle připravených plánů měly strážní oddíly zajišťovat obranu kraje (okresu) a provádět bezpečnostní a vojenská opatření podle rozhodnutí komise rady KNV (ONV) pro věci obrany. Strážní oddíly LM v podřízenosti MV měli doplňovat členové KSČ nebo podle potřeby vybraní nestraníci. Pokud nebylo možné tyto oddíly doplnit o nestraníky na základě dobrovolnosti, měl být použit zákon o obraně státu. Místo dobrovolníků by do jednotek nastoupili nuceně nasazení nestraníci. Členové strany měli ve strážních oddílech současně tvořit kádrovou rezervu pro doplňování rychlých oddílů nebo oddílů okresních záloh LM.⁴³⁸

Po schválení těchto směrnic dne 23. 6. 1959 se s jejich obsahem nesměli funkcionáři krajů a okresů seznámit, aby se utajilo podřízení strážních oddílů LM v době branné pohotovosti pod MV. Směrnice byly v zapečetěné obálce uloženy u mobilizačních plánů krajské správy MV a štábu krajského velitele LM a mohly se otevřít pouze na zvláštní pokyn ÚV KSČ nebo při vyhlášení všeobecné mobilizace. Zásobování jednotek milicí výstrojí a dalším vojenským materiálem v době branné pohotovosti státu mělo na starost ministerstvo vnitra. Cíl opatření spočíval v tom, aby MV zásobovalo v zázemí všechny ozbrojené složky kromě ČSLA. Při předpokládaném plnění bojových úkolů se měl o bezplatné stravování strážních jednotek starat příslušný závod, o jednotky a štáby LM zúčastněné na akcích ministerstvo vnitra a o štáby milicí příslušný stranický orgán jako v době míru. Úhradu ušlé mzdy měl u strážních oddílů v závodech hradit příslušný podnik. Při nasazení rychlých oddílů a okresních záloh mimo závod měl tyto náklady financovat rozpočet LM a u členů strážních oddílů ministerstvo vnitra.⁴³⁹

Při branné pohotovosti státu se tak Lidové milice v podstatě operativně rozdělily podle svého bojového určení. Strážní oddíly milicí v této mimořádné situaci podléhaly velení ministerstva vnitra, které je úkolovalo při ochraně teritoria.

V tomto období ještě vyšel rozkaz MV upravující vstup příslušníků ozbrojených sil, bezpečnostních sborů MV a jednotek Lidových milicí do hraničního a zakázaného pásma.⁴⁴⁰

Podobně jako v předchozích letech, předložil M. Pastyřík sekretariátu ÚV s končícím výcvikovým rokem jednotek LM jeho zhodnocení a návrh úkolů v bojové přípravě jedno-

438 Na základě usnesení politického byra z 18. 12. 1958 předložili A. Novotný s R. Barákem v červnu 1959 směrnice pro doplňování a řízení jednotek Lidových milicí včetně materiálního zásobování během branné pohotovosti státu. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 222, a. j. 301, Směrnice pro doplňování, řízení a materiální zásobování jednotek Lidových milicí za branné pohotovosti státu, 17. 6. 1959.

439 Schválené směrnice byly v zapečetěné obálce zaslány na příslušná místa. *ABS*, f. A2/1, i. j. 1334, Směrnice pro doplňování, řízení a materiální zásobování jednotek LM za branné pohotovosti státu, 23. 6. 1959 (31. 3. 1960).

440 Rozkaz ministra vnitra z poloviny roku 1959 obsahoval směrnice o vstupu příslušníků čs. ozbrojených sil, bezpečnostních sborů MV a jednotek Lidových milicí do hraničního pásma a zakázaného pásma. *ABS*, f. RMV, i. j. 12, RMV č. 68/1959, Směrnice o vstupu příslušníků čs. ozbrojených sil, bezpečnostních sborů MV a jednotek Lidových milicí do hraničního pásma a zakázaného pásma, 27. 6. 1959.

tek pro nastávající výcvikový rok 1959/1960. Ve vyhodnocení minulého výcvikového roku se posuzovala součinnostní cvičení v rámci komisí obrany krajů. Ukázalo se, že jednotky LM uložené úkoly vcelku zvládly, přestože se míra zvládnutí probrané látky lišila. Nejlepších výsledků dosáhly kraje Praha-město, Gottwaldov, Olomouc a Bratislava. Slabší úroveň zaznamenaly kraje Karlovy Vary a Nitra. Vcelku se dalo říci, že výcvikový rok 1958/1959 přinesl další zvýšení bojové připravenosti milicí. Velitelé a štáby se zdokonalili v řízení svých jednotek a bojových akcí. Byly odstraněny nedostatky, které bránily rychlému soustředění útvaru, zlepšily se i výsledky ve střelbě. Rekordy překonávala v průměru osmdesátiprocentní účast jednotek na výcviku. KV, OV a ZO KSČ se ve výcvikovém roce 1958/1959 více zabývaly činností milicí a pomáhaly s odstraňováním nedostatků. Členové byra KV a OV KSČ a předsedové ZO strany se v roli pozorovatelů účastnili větších cvičení, což ideologicky posilovalo řadové milicionáře.⁴⁴¹

Ale vyskytly se i nedostatky. Speciální jednotky rychlých oddílů ve většině krajů nesplnily své úkoly ve výcviku. Krajské štáby totiž věnovaly malou pozornost tréninku těchto útvarů. I přes snahu štábu velitele LM v ČSR obdržely tyto jednotky některý speciální materiál až v průběhu roku kvůli nedodržení plánovaného termínu dodání ze strany dodavatele. Štáby a velitelé družstev a čet řídili nasazení svých jednotek ne vždy úspěšně, což zavinila pokračující fluktuace velitelů nižších jednotek. U náčelníků okresních štábů se projevila nutnost hlubšího proškolení, neboť dosavadní vzdělávání poskytovalo pouze základní znalosti prováděného výcviku. Dostatečná pozornost se nevěnovala otázkám protichemické a protiatomové obrany. Štáby se přitom domnívaly, že školení jednotek provedená v minulých letech byla v tomto ohledu dostačující. Nepodařilo se zabránit mimořádným událostem, které vznikaly hrubým porušováním bezpečnostních opatření, zejména při ostrých střelbách. V kraji Košice a Banská Bystrica takto došlo ke dvěma smrtelným zraněním příslušníků milicí.⁴⁴²

S dosaženými úspěchy ve výcvikovém roce kráčely ruku v ruce přetrvávající nedostatky a problémy, které nešlo vyřešit ze dne na den. Permanentní vadu již od konce 40. let představovala nekončící fluktuace velitelů na nižších postech, čemuž se jen těžko dalo zabránit. Služba v milicích s nemalou zodpovědností byla neplacená a na velitelských postech časově i obsahově náročná.

Za účelem zvýšení bojové připravenosti milicionářů ve výcvikovém roce 1959/1960 ÚV KSČ navrhl mimo jiné zdokonalit všechny jednotky LM v boji proti „diverzním a průzkumným výsádkům nepříteli“. V pohraničních krajích si měly útvary prohloubit

441 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 177, a. j. 282, Návrh usnesení ústředního výboru KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milicí ve výcvikovém roce 1959/1960, 9. 11. 1959.

442 Důvodovou zprávu k návrhu usnesení k hlavním úkolům bojové přípravy LM ve výcvikovém roce 1959/1960 použil za základ svého projevu vedoucí I. oddělení ÚV KSČ Miroslav Pastyřík dne 11. 12. 1959 na celostátní poradě vedoucích I. oddělení KV KSČ a náčelníků štábů KV LM. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 018 (Celostátní porady a konference), sv. 58, a. j. 272, Celostátní porada vedoucích I. odd. KV KSČ a náčelníků štábů KV LM, 11. 12. 1959.

znalosti vedení obranného boje a funkce a použití protitankových zbraní. V ostatních krajích se měly zdokonalit ve vedení střetného boje. Jednotky rychlých oddílů a oddílů okresních záloh se měly seznámit s prováděním perlustrace osob. U speciálních jednotek se mělo splnění úkolů zajistit organizováním krátkodobých školení v krajích. Všechny útvary se musely seznámit s protichemickou a protiatomovou ochranou a s likvidací následků po použití zbraní hromadného ničení. Za tím účelem se měla pořádat instrukčně-metodická shromáždění za pomoci armády a CO. Všechny štáby a velitelé jednotek v závodech měli pokračovat v kontrolách dodržování protipožárních opatření a k této činnosti vést i ostatní milicionáře. Odborná školení náčelníků štábů OV LM se měla řešit prováděním krátkodobých kurzů v učilištích ČSLA. Proti mimořádným událostem se mělo bojovat tím, že při každé příležitosti měla být zdůrazňována nařízená bezpečnostní opatření a prováděny kontroly jejich dodržování a vážné mimořádné události se měly použít jako varovný případ pro všechny útvary milicí. Dále mělo dojít ke zvýšení odpovědnosti a disciplíny velitelů a jednotek při všech akcích a cvičeních, aby se úrazy a smrtelná zranění milicionářů omezily na minimum. Každá mimořádná událost měla být prozkoumána. Proti zjištěným viníkům měly být vyvozeny „přísné stranické“ tresty, případně je za nejhrubší narušení bezpečnosti předat k trestnímu stíhání.⁴⁴³

Plán bojové přípravy Lidových milicí na výcvikový rok 1959/1960 se částečně lišil od projektu předchozího roku. Důraz byl po nabytých zkušenostech kladen na zvládnutí situace v případě útoku na komunistické Československo jak konvenčními, tak atomovými či chemickými zbraněmi.

V. 6. Reorganizace jednotek LM v roce 1960, revize a inventura materiálů

S končícími 50. lety českoslovenští komunisté prozatím překonali dosavadní hospodářskou a společenskou krizi. Vedení KSČ v roce 1960 deklarovalo, že socialismus v Československu „zvítězil“. Název státu se změnil na Československá socialistická republika. Nová ústava přijatá v polovině roku 1960 zakotvila tzv. vedoucí úlohu komunistické strany a prohlásila marxismus-leninismus za státní ideologii, přičemž tyto skutečnosti fakticky platily po celé předchozí desetiletí. Nastala etapa budování „vyspělé socialistické společnosti“ jako předstupeň vybudování komunismu. Ústava představovala jen prázdný dokument. Veškerá moc patřila komunistické straně Československa.

443 Usnesení bylo podobně jako v předchozích letech vydáno tiskem, viz *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 014, sv. 3, a. j. 78, Bulletin č. 24/1959. Usnesení ústředního výboru KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milicí pro výcvikový rok 1959/1960, 15. 12. 1959.

Situace v okolních satelitech Sovětského svazu byla celkem stabilizovaná. V roce 1961 se však stupňovala tzv. druhá berlínská krize a došlo k vybudování berlínské zdi mezi západním a východním sektorem města. Na Kubě mezitím upevňoval svou pozici levicový režim Fidela Castra, který se od roku 1960 silně přikláněl k SSSR. Na dostřel USA se tak za výrazné podpory Sovětů začal utvářet totalitní systém komunistického typu. Na podzim 1962 došlo k tzv. karibské krizi, jež i přes svou zeměpisnou vzdálenost ovlivnila činnost Lidových milicí v Československu. Armádní vojenské jednotky byly v tomto období uvedeny do stavu pohotovosti mimo kasárny. ČSLA podobně jako LM se připravovaly na to, aby sehrály svou roli ve zvažovaném vojenském střetnutí. Mezinárodně-politické krize začátku šedesátých let zasadily beztak krachující centrálně plánované československé ekonomice další těžké rány.

V souvislosti se změnou územního uspořádání a vzniku dvanácti nových krajů v ČSSR došlo po roce 1960 v řadě jednotek k organizačním i personálním změnám. Některé útvary zanikly a místo nich vznikaly v nových podmínkách nové jednotky. Vzhledem k novému územnímu členění z roku 1960, resp. se zvýšením pravomoci a odpovědnosti nových okresů v bezpečnostní oblasti předložil Antonín Novotný politickému byru ÚV KSČ návrh na reorganizaci útvarů milicí. Jako nezbytné se jevilo některé jednotky LM dosud v pravomoci krajů podříditi okresním výborům KSČ, čímž muselo dojít k celkové reorganizaci útvarů LM.⁴⁴⁴

Tehdejší doba znala tři druhy milicionářských jednotek. Útvary Lidových milicí se organizovaly do rychlých oddílů v počtu 19 783 členů (32 praporů a 11 samostatných rot a čet), do oddílů okresních záloh o síle družstvo až rota v počtu 13 123 příslušníků a konečně do strážních oddílů v počtu 42 750 osob. Celkový stav milicionářů k počátku roku 1960 tedy činil 75 656 příslušníků. Prapory rychlých oddílů byly většinou rozmístěny ve více okresech v rámci jednoho kraje. Jen v několika krajích se RO LM organizovaly pouze v jediném okrese. O jejich nasazení rozhodoval ÚV KSČ. Oddíly okresních záloh se formovaly většinou v závodech v místě okresního výboru KSČ nebo v jeho blízkosti a o jejich využití rozhodoval KV KSČ. O nasazení strážních oddílů rozhodoval OV KSČ.

Součinnostní cvičení v roce 1959 ukázala, že pro včasný zásah praporu rychlého oddílu se jako výhodnější jevila jeho organizace v rámci jednoho okresu. Pokud by to nebylo možné, měly se vhodněji ostatní jednotky RO organizovat do samostatných rot a čet z jednoho závodu nebo z několika závodů v blízkosti. Reorganizace útvarů LM měla proběhnout podle těchto zásad:

1) V krajích podle důležitosti a rozlohy nechat jeden až dva prapory rychlých oddílů (v Praze čtyři prapory RO). Tyto prapory organizovat v rámci jednoho, výjimečně dvou sousedních okresů. Ostatní prapory RO LM se jako prapory měly zrušit. Jejich střelecké jednotky se měly začlenit do oddílů okresních záloh a speciální jednotky

444 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 251, a. j. 335, Provedení reorganizace jednotek Lidových milicí a nového vymezení pravomoci jejich použití, 6. 2. 1960.

(průzkumné, ženijní čety, minometné roty ad.) se měly ponechat jako samostatné jednotky, organizované do čet a řízené KV KSČ. Úkol RO LM spočíval v zajišťování „klidu a pořádku“ v kraji a podle potřeby v posilování nebo podpoře oddílů okresních záloh při jejich nasazení do akcí.

2) Kromě rychlých oddílů a samostatných speciálních jednotek se měly v okrese podle jeho důležitosti organizovat oddíly okresních záloh (OOZ) o síle alespoň dvou až tří samostatných střeleckých čet. Do oddílů okresních záloh měly nově patřit i střelecké jednotky zrušených rychlých oddílů a samostatné střelecké čety a roty rychlých oddílů s takovou organizací, aby byly rozmístěny po celém území okresu a část sil i přímo v sídle OV KSČ. OOZ v součinnosti s orgány MV nebo s ostatními ozbrojenými složkami měly zajišťovat „klid a veřejný pořádek“ v okrese.

3) Organizace strážních oddílů zůstala beze změny. Jejich úkoly spočívaly v ochraně a obraně budov KV a OV KSČ, důležitých závodů a zařízení a objektů podle plánů ochrany a obrany okresů.⁴⁴⁵

Po realizované reorganizaci měl při zachování stávajícího celkového stavu milicionářů (75 656 osob) klesnout početní stav příslušníků rychlých oddílů (17 praporů a 150 speciálních samostatných čet) na 13 300 osob (z původních 19 783). Naopak vzrůst měl počet příslušníků okresních záloh (v průměru jedna rota a dvě samostatné čety na okres) na 20 000 osob (původně 13 123) a stav členů strážních oddílů měl zůstat téměř na stejné úrovni jako před reorganizací – 42 356 osob (původně 42 750). Nové uspořádání a způsob řízení jednotek LM měly umožnit rychlé a operativní použití podle vzniklé situace. V době míru i během branné pohotovosti státu měly okresní výbory KSČ k dispozici 82 procent všech útvarů, tzn. zhruba 62 350 milicionářů. Plnění úkolů přesahujících rámec jednoho okresu mohl kraj ovlivnit použitím praporu rychlých oddílů LM nebo použitím oddílů okresních záloh ze sousedních okresů. Návrh nové organizace rychlých oddílů a oddílů okresních záloh podle schválených zásad měly zpracovat KV a OV KSČ do konce května 1960.⁴⁴⁶

Nová reorganizace správního uspořádání krajů způsobila poměrně výrazné přeskupení milicionářů mezi oddíly okresních záloh a rychlými oddíly LM. Výše navržený systém se patrně jevil v tehdejší době jako nejvhodnější. Rozčlenění jednotek Lidových milicí na tři kategorie s rozdílnými úkoly a výcvikem však z dlouhodobého hlediska nepředstavovalo ideální řešení.

445 O nasazení strážních oddílů v době míru rozhodoval OV KSČ s hlášením nadřízeným stranickým orgánům. U oddílů okresních záloh o jejich použití rozhodoval KV KSČ s okamžitým hlášením na ÚV, v případě nebezpečí z prodlení rozhodoval OV KSČ a dodatečně žádal o souhlas KV. O nasazení rychlých oddílů rozhodoval ÚV KSČ, v případě nebezpečí z prodlení KV KSČ s požadavkem dodatečného souhlasu. V případě branné pohotovosti státu rozhodovaly o nasazení jednotek LM příslušné komise obrany při OV KSČ, resp. při KV KSČ. Podrobnosti včetně podřízení strážních oddílů LM pod MV upravovaly přísně tajné směrnice schválené politickým byrem v červnu 1959.

446 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 251, a. j. 335, Provedení reorganizace jednotek Lidových milicí a nového vymezení pravomoci jejich použití, 6. 2. 1960.

Podobně jako inventura majetku a kontrola finančního a materiálního hospodaření v předchozích letech se další akce obdobného druhu konala v roce 1959. Hlavní důvod revize tentokrát netkvěl v odhalení případných nesrovnalostí, ale v potřebě předání materiálu jednotek milicí novým stranickým orgánům vzhledem k provedené reorganizaci.

Realizace inventury výzbrojního, výstrojního a technického materiálu útvarů Lidových milicí proběhla podle pokynu štábu velitele. Šlo o důkladnou fyzickou inventuru celkem 240 druhů veškerého materiálu, který dostaly štáby a jednotky LM do užívání. Dlouhých zbraní, tedy vyjma pistolí, se nacházelo v závodech 83 620 kusů a k tomu 39,5 mil. ks munice. Park motorových vozidel se skládal celkem z 694 dopravních prostředků, z toho 302 motocyklů Jawa 250, 362 motocyklů s přívěsem a 30 terénních vozidel GAZ. Na úseku spojení fungovalo celkem 871 radiostanic. Ze zimní výstroje bylo jednotkám dodáno přes 79 tis. soukenných obleků a stejné množství pláště.⁴⁴⁷

Význam soupisu materiálu spočíval v provedení fyzické inventury, protože ta se v minulosti v některých krajích neprováděla důsledně a vykazované počty položek nesouhlasily se skutečným stavem. Inventury předložené z krajů Praha, Žilina, Banská Bystrica a Prešov nesouhlasily s ústředními záznamy. To svědčilo o tom, že některé dodávky a přesuny materiálu mezi kraji nebyly evidenčně podchyceny a nedošlo k provedení důsledné fyzické kontroly, která se tak musela opakovat. Odpisy materiálu vcelku odpovídaly skutečnému opotřebení až na krajský štáb v Žilině v případě pláštěnek. Nesrovnalosti v kraji Praha svědčily o skutečnosti, že od roku 1955 neproběhla řádná fyzická inventura zbraní, výstroje ani zbylých položek. Na druhé straně došlo k dodatečnému zaevidování dosud nepřiděleného skladového materiálu.⁴⁴⁸

V březnu 1959 provedla ÚKRK revizi přímo na odboru Lidových milicí v rámci organizačně-politického oddělení ÚV KSČ za přítomnosti R. Horčice a jeho spolupracovníků. Odbor LM prováděl centralizovaně za celou republiku plánování materiálu, což schvaloval ÚV KSČ. Na základě plánu rozepsal odbor milicí materiál na jednotlivé kraje, ty dále na okresy a okresy na závody. Plánované dodávky zabezpečovalo MNO jednak přímo ve výrobě a jednak ze svých zásob. V roce 1957 zavedená jednoduchá evidence položek dávala dostatečný přehled o výchozím stavu materiálu, o jeho pohybu během roku i o konečném stavu. Ztrát a odpisů bylo poměrně dost, obzvlášť ve výstrojním materiálu. Nedostatek se objevil v protipožární ochraně skladů a materiálu, kdy se v celém rozsáhlém skladu ÚV KSČ nacházel pouze jeden hasicí přístroj. Jelikož řadu let nebylo využito zhruba 4,5 tis. skladovaných slamníků a podhlavníků, sekretariát ÚV KSČ je doporučil za úhradu předat ÚV Československého svazu tělesné výchovy pro účely II. celostátní spartakiády. Provedená revize materiálu LM ze strany ÚKRK se nejevila jako dostatečná. Kontrola měla proběhnout hloubkově. Sekretariát ÚV

447 *NZ*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 188, a. j. 304, Provedení inventury výzbrojního, výstrojního a technického materiálu jednotek Lidových milicí v roce 1959, 20. 4. 1960.

448 V případě tohoto dosud neevidovaného materiálu se jednalo o téměř 50 ks pušek, více než 200 pistolí a tři odstřelovací pušky bez zjištěného původu.

doporučil její pravidelné provádění každoročně k datu 31. 12. Odbor LM na ÚV KSČ z důvodu nového územního uspořádání vydal *Pokyny štábu LM v ČSR k předání a převzetí materiálu a písemností LM při provedení územních změn*.⁴⁴⁹

Inventura materiálu proběhla celkem standardním způsobem a Ústřední kontrolní a revizní komise nezjistila žádné extrémní případy ztrát či naopak přebytků. Schválení pravidelné každoroční kontroly mělo podchytit případné úbytky materiálu co nejdříve a zabránit tak chaosu v materiálové oblasti, který odstranila až první uskutečněná inventura po roce 1948.

V. 7. Bojová příprava jednotek LM ve výcvikovém roce 1959/1960

Každý plán bojové přípravy Lidových milicí (ale i ČSLA) zahrnoval výcvikovou činnost prováděnou během určitého období v rámci jednoho nebo více kalendářních let. Od začátku února do konce května 1960 proběhlo zimní výcvikové období jednotek LM.

Hlavní důraz v uplynulém zimním výcvikovém období spočíval v seznámení milicionářů s účinky zbraní hromadného ničení a ochranou proti nim. Kromě toho se nácvik týkal ostré střelecké přípravy, strážní služby, obrany závodů a boje s „nepřátelskými diverzními“ výsadky. Obtíže při výcviku ochrany proti zbraním hromadného ničení způsobil nedostatek plynových masek. Během léta mělo zbývajících dvacet procent milicionářů masky obdržet. Nedostatky se projevovaly i při tréninku jednotlivce v boji s výsadky protivníka. Se zásadami perlorustrace osob se seznámily jednotky rychlých oddílů, v menší části i oddíly okresních záloh LM. Provádění ostrých střelb se celostátně splnilo v průměru na šedesát procent s dobrými výsledky. Plánování střelb se v některých krajích zpozdílo z důvodu nedostatku vhodných střelnic. Školní střelby z pancéřovek se nekonaly z důvodu závady na této zbraní a MNO výcvik zastavilo až do prověření chyby. Speciální jednotky prošly organizovanými několikadenními kurzy. Průměrná účast milicionářů na zimním výcviku dosáhla 78 procent, přičemž došlo jen k několika lehkým zraněním.⁴⁵⁰

V souvislosti s územními změnami a s reorganizací proběhlo předání a převzetí materiálu a písemností jednotek LM údajně bez závad. K zajištění reorganizace se na KV KSČ konaly instruktáže náčelníků okresních štábů. Došlo i k přepracování poplachových plánů. Při začleňování jednotek z jiných okresů prováděly okresní štáby opatření k uvedení těchto útvarů milicí do bojové pohotovosti.

449 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 188, a. j. 304, Provedení inventury výzbrojního, výstrojního a technického materiálu jednotek Lidových milicí v roce 1959, 20. 4. 1960.

450 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 193, a. j. 312, Informační zpráva o plnění úkolů štáby a jednotkami Lidových milicí v zimním výcvikovém období, 29. 6. 1960.

K zakončení zimního výcvikového období, podobně jako v ostatních případech, provedl štáb velitele LM v polovině června 1960 celostátní poradu náčelníků štábů a náčelníků operačních skupin. Po zhodnocení uplynulého období štáb vytyčil (staro) nové úkoly pro letní výcvikové období včetně házení granátů. Došlo i na provedení instrukčně-metodického zaměstnání náčelníků na téma „Zbraně hromadného ničení“. Dosavadní činnost štábů LM ukázala, že z důvodu splnění úkolů v nových podmínkách musel být rozšířen počet členů štábů. Kolem vlastního štábu s řídicí a kontrolní funkcí, složeného z náčelníků jednotlivých skupin, se utvářel tzv. aktiv v počtu dvaceti až padesáti členů podle konkrétní situace a potřeb. Tento aktiv složený z dobrovolníků pomáhal užšímu štábu rozpracovávat úkoly a zajišťovat jejich plnění v jednotkách a závodech. I přes rozvinuté zapojení aktivu se v okresech s velkým počtem milicionářů rozmístěných v mnoha závodech ukázalo, že jeden placený pracovník na úseku milicí nemohl úspěšně a zodpovědně zajistit splnění všech úkolů. V systemizaci na úseku LM musel být v některých okresech štáb doplněn o dalšího odborného pracovníka. Ten se měl starat výhradně o evidenci a péči o svěřený materiál, aby se náčelník štábu mohl plně věnovat řídicí činnosti. Sekretariát ÚV tak ve svém usnesení schválil rozšíření vybraných šestnácti okresních štábů o odborného pracovníka a navýšení úseku LM na KV KSČ o jednoho politického pracovníka.⁴⁵¹

Alespoň tímto schváleným rozhodnutím se další aktivity Lidových milicí do budoucna částečně personálně zajistily, protože nedostatek kádrů zvýšení kvality přípravy milicionářů svým způsobem omezoval.

Další důležité usnesení ÚV KSČ navazovalo na to předchozí a týkalo se bojové přípravy jednotek ve výcvikovém roce 1959/1960. Vzhledem k blížícímu se konci výcvikového roku (30. 11. 1960) Miroslav Pastyřík jako vedoucí I. oddělení ÚV opětovně předložil sekretariátu zhodnocení uplynulého roku a usnesení k bojové přípravě jednotek milicí pro následující výcvikový rok 1961. Částečně navazoval na zhodnocení zimního výcvikového období 1960.⁴⁵²

Speciální chemické jednotky LM obdržely v průběhu výcvikového roku 1959/1960 dozimetrické přístroje, se kterými se učily pracovat. Absolvování velitelských kurzů ve výcvikových střediscích armády se příznivě projevilo na organizaci a řízení různých druhů boje. Velitelé střeleckých družstev a některých střeleckých čet mohli údajně dosáhnout lepších výsledků než ve skutečnosti. Slabiny se projevily i ve výcviku jednotlivce, což způsobovala častá fluktuace milicionářů. Např. v červnu 1960 odešlo z milicí 2 209 příslušníků a přibýlo 2 380 nových členů. Pro velitele družstev a čet se počítalo se zdokonalovacími kurzy v okresech v délce dvou až tří dnů. Jako nedostatek hodnotil Hlavní štáb LM zbytečné odvolávání velitelů z funkcí. Každé pověření velitele případ-

451 Tamtéž.

452 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 200, a. j. 327, Usnesení ÚV KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milicí pro výcvikový rok 1961, 1. 11. 1960.

nou novou funkcí měla projednat stranická organizace, aby se předešlo jejich přetížení. Přestože ve výkonu strážní služby bylo dosaženo dobrých výsledků, z důvodu obměny milicionářů a změn střezných objektů se v tomto výcviku muselo pokračovat. Ve střelecké přípravě bylo i při ztížených specifických podmínkách (střelba v ochranné masce) patrné zlepšení. Nově vznikaly minometné jednotky, s čímž souviselo pětileté školení jejich velitelů.

Vedle plnění výcvikových úkolů došlo k nasazení jednotek i při menších živelních pohromách a k záchranným pracím. Útvary městského výboru KSČ v Praze plnily úkoly spojené s oslavami 15. výročí osvobození republiky a s II. celostátní spartakiádou. Milicionáři údajně v několika případech přispěli svou „bdělostí“ k zabránění nebo omezení požárů. Ideologická úroveň komunistického smýšlení a kázeň členů LM dosahovala relativně vysoké úrovně, k čemuž přispěla i soutěž o nejlepší jednotku. Oproti tomu se u některých jednotlivců, velitelů, a dokonce i okresních náčelníků projevila nedisciplinovanost a nedůslednost v dodržování bezpečnostních opatření. Přesto počet úrazů oproti předchozímu výcvikovému roku podstatně klesl. Některé zbrojnice v závodech již prostorově nevyhovovaly; tento problém se měl řešit s řediteli podniků.

Územní změny z roku 1960 vytvořily lepší předpoklady pro řízení štábů a jednotek. Novým členěním došlo k reorganizaci útvarů milicí s následujícími početními stavy:

a) rychlé oddíly – 14 206 příslušníků (21 střeleckých praporů, 110 samostatných střeleckých čet ze zrušených praporů, 20 krajských průzkumných čet). Výzbroj RO LM se kromě tradičních palných zbraní skládala z lehkých a těžkých kulometů, pancéřovek, tarasnic, protiletadlových kulometů a minometů. Jednotky dále disponovaly spojovacími a ženijními prostředky, motocykly a jedním terénním automobilem pro každý prapor.

b) oddíly okresních záloh – 13 391 členů (56 střeleckých rot, 252 samostatných střeleckých čet, 21 čet těžkých kulometů, 3 samostatná střelecká družstva). Jejich výzbroj byla stejná jako u střeleckých jednotek rychlých oddílů.

c) strážní oddíly LM – 47 680 příslušníků (stráže k zabezpečení ochrany a obrany důležitých objektů podle plánů komisí obrany). Tyto oddíly se organizovaly do strážních směn o síle družstva až roty a mezi jejich standardní výzbroj patřily pistole, pušky, samopaly, lehké a těžké kulomety a pancéřovky. K vyzbrojení strážních oddílů chybělo asi 8 000 samopalů, které dočasně nahradily pušky.⁴⁵³

Celkový stav tedy činil 75 877 osob a nová organizace útvarů LM vcelku odpovídala schváleným zásadám z března 1960. Lidové milice tvořily tři druhy jednotek, z nichž každá plnila jiné úkoly podle svého zaměření, výzbroje a výcviku. S rychlými oddíly a oddíly okresních záloh se počítalo pro plnění speciálních úkolů, strážní jednotky jistily nadstandardní zabezpečení při ochraně objektů při mimořádných událostech.

453 Tamtéž. Na své 14. schůzi dne 2. 2. 1961 schválila Vojenská komise obrany ÚV KSČ *Pokyny pro zpracování válečné varianty plánů ochrany a obrany*, které počítaly se zapojením jednotek Lidových milicí.

V. 8. Počátek 60. let v činnosti milicí

I přes nechuť nejvyšších představitelů v čele s Antonínem Novotným charakterizovala téměř celá 60. léta v Československu postupná liberalizace společnosti, která měla vliv i na určité uvolnění režimu. V roce 1960 proběhla první částečná amnestie politických vězňů, později v roce 1963 i rehabilitace komunistů odsouzených v politických procesech. Následně došlo k jejich postupnému návratu do politického života.

To prohloubilo krizi oficiální komunistické ideologie, která ovlivnila všechny oblasti společenského života. Místo budovatelského nadšení nastoupil formalismus a ideová rozkolísanost. V některých oblastech začínala velmi pozvolná obnova přerušených vztahů s demokratickou Evropou, což usměrňovalo politickou atmosféru a vědomí společnosti. Začal se šířit spotřební způsob života, který však byl omezen nedostatkem zboží v obchodech.

Po celou dobu existence Lidových milicí plnili příslušníci díky svému komunistickému přesvědčení úlohu jádra skupiny aktivních členů (aktivistů) KSČ. Tisíce milicionářů i během 60. let zastávaly různé stranické funkce od základní organizace až po ústřední výbor. Další členové působili v různých společenských, komunisty ovládaných organizacích – ať již v ROH, ve Svazarmu, SČSP apod. Milicionáři se podíleli i na správě a řízení státu ve funkcích poslanců národních výborů všech stupňů i v centrálních orgánech. Na výzvu KSČ odešla již během 50. let řada příslušníků LM do armády a Sboru národní bezpečnosti, aby posílili ideologické aspekty těchto ozbrojených sborů.

Období do konce roku 1967 je charakterizováno postupným růstem bojové a politické přípravy jednotek. Podstatně se zlepšilo řízení LM stranickými orgány, upevnila se organizační výstavba jednotek. Každý příslušník milicí si byl vědom skutečnosti, že *„dobrovolně přebírá povinnosti, zejména:*

ukázněně a obětavě plnit rozkazy svých velitelů, usnesení a pokyny příslušných stranických orgánů,

neustále zvyšovat bojovou připravenost jednotek LM, mistrovsky ovládat svěřené zbraně, šetřit výstroj a výzbroj,

být bdělým a ostražitým vůči nepřítelům lidu a vlasti a chránit před nimi budovatelské úsilí pracujícího lidu a socialistického zřízení,

*být příkladem v kázni a obětavé práci při budování vyspělé socialistické společnosti“.*⁴⁵⁴

Během roku 1960 se Kuba v čele s Fidelem Castrem přiřadila mezi tzv. země socialistického tábora. Jeden z prvních dokumentů k LM z počátku 60. let přibližuje družbu mezi spřátelenými, i když geograficky vzdálenými miličními organizacemi komunistického bloku. Zajímavý vhled do této situace nabízí zpráva o dvouměsíčním působení dvojice pracovníků HŠ Lidových milicí na Kubě na podzim 1960 za účelem poraden-

454 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbraní*, s. 76.

ské činnosti u kubánské vlády ve věci tamních Národních revolučních milicí. Na závěr pobytu požádali kubánští „soudruzi“ o vyslání dvacetičlenné delegace vedoucích členů Národní revoluční milice Kuby a provincií do Československa s cílem získat praktické zkušenosti od Lidových milicí. Třítýdenní stáž kubánských milicionářů v Československu měla proběhnout od konce ledna do poloviny února 1961. Pobyt delegace měl organizačně zajistit vedoucí I. oddělení ÚV M. Pastyřík včetně návštěvy vybraných závodů a míst „revolučních bojů“.⁴⁵⁵

Trochu odlišným stylem než o působení zástupců LM na Kubě referovala zpráva o návštěvě tříčlenné delegace československých Lidových milicí v Maďarsku v roce 1963. Zástupci LM odletěli do Budapešti na oplátku za pobyt maďarských milicionářů v Československu počátkem roku 1961. Jejím cílem mělo být předání zkušeností a seznámení se s výsledky a budováním Maďarské dělnické stráže (MDS). Delegaci vedenou náčelníkem štábu velitelem LM v ČSSR R. Horčicem na letišti přivítal mj. vedoucí I. oddělení ÚV Maďarské socialistické dělnické strany (MSDS), velitel MDS Papp, a československý velvyslanec v Maďarsku. Maďarské milicionáře nejvíce zajímala organizace a uložení zbraní LM. V Maďarsku se totiž výzbroj MDS soustřeďovala na jediném místě, což znamenalo značné zdržení při nástupu jednotek a nákladnost při střezení zbraní. Na závěr pobytu předvedli maďarští milicionáři delegaci LM cvičení svých jednotek. Na schůzi hodnotící toto cvičení údajně skandovalo 380 příslušníků MDS slogany: „*At žije KSČ, at žije československá Lidová milice.*“ Maďarští milicionáři měli zájem na dalším rozvíjení spolupráce. Na vybudování jejich Dělnické stráže se výrazně ideově i materiálně podílel ÚV KSČ, který hned zpočátku vyslal své členy do Maďarska. Přestože se řada věcí v otázce MDS musela přizpůsobit tamní situaci a podmínkám, základ se shodoval s Lidovými milicemi v Československu. Maďaři měli zájem opět navštívit ČSSR a R. Horčic přislíbil, že to navrhne sekretariátu ÚV KSČ. Na závěrečné slavnostní večeři u velitele MDS Pappa obdrželi členové delegace LM vyznamenání za pomoc při výstavbě Maďarské dělnické stráže. Sekretariát ÚV KSČ odsouhlasil pozvání maďarské delegace MDS včetně hrazení vzniklých nákladů.⁴⁵⁶

Je patrné, že k MDS měli českoslovenští milicionáři podstatně blíž než na Kubu, a to jak geograficky, tak historicky. Vzájemná spolupráce mezi těmito miličními jednotkami se rozvíjela téměř až do konce 80. let.

Stalo se téměř nepsaným pravidlem, že k rozsáhlejší výtržnostem a sporům milicionářů s místními obyvateli docházelo zejména na slovenském venkově. Nejinak tomu bylo i v roce 1961. Na nejvyšší úrovni se opět po letech řešil problém, k němuž došlo v oblasti východního Slovenska.

455 Dvuměsíční pobyt na Kubě absolvovali Ladislav Hrbek a Břetislav Vlček. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 204, a. j. 335, Zpráva pracovníků Lidových milicí o pobytu na Kubě, 2. 1. 1961.

456 Delegace čs. milicionářů do Maďarska byla vyslána na základě usnesení sekretariátu ÚV KSČ ze dne 27. 4. 1963. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 13, a. j. 21, Zpráva o pobytu československé tříčlenné delegace Lidových milicí v Maďarské lidové republice, 18. 7. 1963.

Dne 28. května 1961 se pod vedením okresního náčelníka konaly ostré střelby třia-
dvaceti příslušníků jednotky LM z Královského Chlmce v okrese Trebišov. Při návratu
se nákladní automobil s milicionáři na opakovanou žádost velitele jednotky zastavil
v obci Budkovce na místním fotbalovém utkání právě s mužstvem z obce Královský
Chlmec. Někteří milicionáři zůstali v autě a další, posilnění alkoholem, šli sledovat fot-
balový zápas. Během utkání došlo k drobné rozepři s místními fanoušky. Po skončení
vypjatého střetnutí se hráči začali vzájemně okopávat, což vyvolalo střet i mezi fanouš-
ky. Milicionáři se začali ohánět opasky a rozhořela se šarvátka. Ustupující členové LM
prchali před přesilou k automobilu, kde měli uložené zbraně. Přestože se jednotlivé
verze případu liší, pravděpodobně čtyři milicionáři vytáhli zbraně z auta a mířili s nimi
na obyvatele obce Budkovce. Jeden místní občan vzal na oplátku samopal z milicio-
nářského auta a mířil s ním na členy LM. Pak s ním odběhl, ale později jej odevzdal
příslušníkovi VB. Celý nacionalisticky zabarvený incident (slovenská versus maďarská
obec) s deseti zraněnými hodnotil košický KV KSS jako vyprovokovaný jednotlivci-
-civilisty na fotbalovém utkání a přijal jen mírné závěry. Na zásah ÚV KSS a ÚV KSČ
však svoje usnesení přehodnotil a byro ÚV KSS přijalo dne 19. 6. 1961 přísná opatření
vůči provinilým milicionářům, kteří namísto odjezdu po skončení ostrých střelb domů
navštívili i přes zákaz okresního velitele fotbalový zápas. V důsledku tohoto incidentu
došlo ke zrušení jednotky LM v Královském Chlmcu a bylo zavedeno disciplinární
řízení proti milicionářům, kteří se ve stejnokroji zúčastnili utkání a následné rvačky.⁴⁵⁷

Jak již bylo uvedeno v kapitole IV. 2., k metodám zvyšování střeleckých dovedností
milicionářů patřila v roce 1953 zavedená soutěž o získání odznaku Vzorný střelec LM
a dále organizování střeleckých soutěží v okresech a krajích. Oddělení orgánů strany,
odborů a mládeže ÚV KSČ navrhlo dále se nezaměřovat na soutěže jednotlivců, ale na
soutěže celých jednotek ve střelbě. Proto také předložilo návrh zásad soutěže o nejlepší
výsledky ve střelbě v jednotkách LM.⁴⁵⁸

V roce 1960 splnili milicionáři úkoly střeleckých cvičení v průměru na 87 procent při
osmdesátiprocentní účasti. Udělování odznaku Vzorný střelec LM představovalo ur-
čitou odměnu členům milicí za jejich „vzornou“ práci v jednotkách. Oproti roku 1953,
kdy byly úkoly ostré střelby plněny v průměru pouze na 50–60 procent, šlo o znatelný
posun vpřed. Jednou z hlavních podmínek pro získání odznaku se tak stala výtečná
střelba. Cílem střeleckých závodů v okresech a krajích bylo vyhledávání dobrých střel-
ců, kteří by rozšířili základnu instruktorů střelecké přípravy. Střelecké závody se stávaly
stále více záležitostí několika vynikajících střelců, protože počet účastníků byl omezen.
Situace vyústila v navržení a posléze i schválení soutěží celých jednotek s odměnami ve

457 ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Usnesení byra KV KSS v Košicích ze dne 6. června 1961. Informační zpráva o výsledku šetření celkové situace při fotbalovém zápase v obci Budkovce, okres Michalovce, 3. 6. 1961.

458 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 215, a. j. 360, Zásady soutěže o nejlepší výsledky ve střelbě v jednotkách Lidových milicí, 7. 8. 1961.

formě putovních vlajek, diplomů a čestných uznání. Dosud udělené odznaky byly milicionářům ponechány, ale skončilo pořádání střeleckých závodů jednotlivců v okresech a krajích. Nadále měly probíhat pouze soutěže mezi všemi jednotkami LM ve formě započítávání výsledků střelb za celý výcvikový rok ze všech zbraní souhrnně. Tato nová soutěž zvyšovala úroveň ostrých střelb, které jednotky plnily. Podle dosažených výsledků se závěrem výcvikového roku vyhlásila vítězná jednotka v okrese, vítězný okres v kraji a vítězný kraj v celorepublikovém měřítku. Ve střelbě z velkorážních kulometů a minometů soutěžily jednotky na úrovni celé ČSSR, neboť podmínky střelb z těchto zbraní se značně lišily od osobních zbraní a těchto specializovaných čet bylo velmi málo (1–2 kulometné a 3–15 čet minometných v jednom kraji). Střelby z pistolí, pušek a samopalů příslušníků těchto čet se do celkového hodnocení s ostatními jednotkami započítávaly. Smysl soutěže spočíval v podněcování velitelů a štábů LM, aby zajistili účast co nejvyššího počtu co nejkvalitnějších milicionářů na střelbě. Vítězné jednotce byla propůjčena putovní vlajka s nápisem: *Vítěz ve střelbě v okrese* (resp. v kraji, v ČSSR).⁴⁵⁹

Nová soutěž tak více dbala na pozvednutí úrovně, a tedy i motivaci všech jednotek, které mohly po určité snaze společně v rámci konkrétního regionu získat ocenění. Kolektivní pojetí tak dostalo přednost před individuálním.

V říjnu 1961 schválilo politické byro ÚV KSČ zvýšení početních stavů jednotek milicí v Západoslovenském kraji. Po reorganizaci se původně směrný stav ustálil na počtu 6 100 milicionářů. Při zpracování konkrétních úkolů se ukázalo, že v Bratislavě se projevil nedostatek členů LM pro zajištění nejdůležitějších úkolů stanovených krajskou a okresní komisí obrany. Milicionáři chyběli zejména při střezení významných závodů a objektů, kde se nedostávalo 512 osob k zajištění třisměnné ostrahy. Západoslovenský KV KSS a bratislavský městský výbor strany provedly rozbor situace v jednotlivých závodech a zjistily, že navýšení stavu bylo možné provést nábořem starších členů strany, nevojáků a žen. V mnoha případech se jednalo o bývalé milicionáře. Tímto doplněním došlo k navýšení počtu na požadovaných 6 600 členů. Vyzbrojení a vystrojení nových příslušníků provedl krajský štáb ze svých zásob, kromě ochranných masek, jež měla dodat armáda.⁴⁶⁰

K doplnění stavů na požadované množství se, jak vidno, používaly všechny prostředky, tedy i nábor neperspektivních komunistů, aby v případě mimořádné situace byly splněny tabulkové počty v rámci splnění plánovaných úkolů.

Opět s nadcházejícím koncem výcvikového roku (k 31. 11. 1961) sekretariát ÚV projednal zhodnocení výcvikového roku 1961 a usnesl se na bojové přípravě pro další rok.⁴⁶¹

459 Schválené usnesení sekretariátu obsahovalo návrh zásad hodnocení této celoroční střelecké soutěže. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 215, a. j. 360, Zásady soutěže o nejlepší výsledky ve střelbě v jednotkách Lidových milicí, 7. 8. 1961.

460 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/2, sv. 326, a. j. 415, Zvýšení početních stavů jednotek Lidových milicí v Západoslovenském kraji, 21. 10. 1961.

461 Zhodnocení činnosti jednotek LM v uplynulém výcvikovém roce předložilo oddělení orgánů strany, odborů, mládeže a Národní fronty ÚV KSČ stejně jako návrh usnesení k bojové přípravě pro výcvikový rok 1962.

Tradičně vysoko se v uplynulém výcvikovém roce hodnotila kázeň a „politické uvědomění“ milicionářů, kteří sami požadovali zintenzivnění svého tréninku a prověření bojeschopnosti jednotek. Výjimečně došlo ze strany členů LM k přestupkům, které řešili velitelé spolu se stranickými organizacemi. Výstrahou se stal výše uvedený případ šarvátky s diváky v Královském Chlmcu a následné odcizení samopalu, což předznamenalo trest v podobě rozpuštění jednotky. K jinému porušení kázně došlo v jednotce závodu Silon v Táboře, kde po úspěšném cvičení dovolil velitel popíjet alkoholické nápoje a následně jeden milicionář ztratil pistoli. Byro OV KSČ Tábor zbavilo velitele funkce a stranicky jej potrestalo.

Prověrky bojové připravenosti se ve výcvikovém roce 1961 ověřovaly během vyhlášeného bojového poplachu. V mimopracovní době musely do bojové pohotovosti nastoupit čtyři do jedné hodiny, roty do dvou hodin a prapory do tří hodin od vyhlášení poplachu. Bojeschopnost jednotky se počítala od dosažení 80 procent plánovaného početního stavu za přítomnosti velitelů a obsluhy speciálních zbraní. Pro vyhlášení bojového poplachu se záměrně vybíral nejnevhodnější čas, např. sobota a neděle odpoledne nebo večer. Činnost štábů se při vyhlášení poplachu ukázala většinou jako vcelku dobrá, až na některé dílčí nedostatky. Podobně úspěšně se jevila i bojová pohotovost jednotek. Například v Západočeském kraji dosáhly všechny okresy 80 procent bojových stavů, Plzeň-sever dokonce 100 procent. Ve Středočeském kraji dosáhlo 85 procent jednotek soustředění během stanovených časových limitů, u zbylých 15 procent byla provedena opatření ke snížení potřebného času. Slušnou úroveň bojové pohotovosti prokázaly krajské průzkumné čety, které byly schopny v mimopracovní době nastoupit za jednu až dvě hodiny po vyhlášení poplachu. Jejich vybavení a výzbroj v podobě deseti motocyklů s přívěsem, tří motocyklů, devíti lehkých kulometů a pěti radiostanic umožňovaly rychlý přesun a vypátrání jednotek protivníka. Mohly tak izolovat nepřítele do příchodu posil, s čímž se počítalo v boji proti „záškodnickým skupinám“. Prověrky bojové pohotovosti potvrdily ve všech krajích kvalitu zpracovaných poplachových plánů, ale zároveň i řadu nedostatků, na jejichž odstranění se postupně pracovalo. Jako hlavní problém se jevilo to, že nejvíce času po vyhlášení poplachu potřeboval štáb na vydání rozkazu velitelům jednotek, s čímž souvisela otázka problematického spojení (telefony, spojky a budiči). Často opakovaným nedostatkem byla neúplná výzbroj a výstroj při nástupu jednotky. Provádění bojových poplachů spojených s cvičením mělo pokračovat i ve výcvikovém roce 1962.

K dalšímu zlepšení práce došlo u štábů i velitelů, přesto nebylo dosaženo požadovaných výsledků z důvodu fluktuace velitelů. Pozornost se měla zaměřit na posílení samostatného rozhodování velitelů rychlých oddílů a oddílů okresních záloh. Rozšířily se počty dobrovolných funkcionářů okresních a krajských štábů LM, což štáby nutně

NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 219, a. j. 370, Usnesení ústředního výboru KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milicí pro výcvikový rok 1962, 7. 11. 1961.

potřebovaly, aby nedošlo k narušení jejich činnosti. Například spojení v krajích a okresech vykonávali výhradně dobrovolní pracovníci mimo pracovní dobu, přestože šlo o odborně náročnou činnost. Krajské a okresní štáby se podílely na zpracování plánů obrany a ochrany komisí obrany při OV a KV KSČ z hlediska použití LM, čímž došlo k úzké spolupráci s tajemníky komisí obrany.

Výcvik se v roce 1961 zaměřil na zdokonalování boje proti „nepřátelským záškodnickým“ skupinám v pohraničních oblastech a dále na vedení obranného a střetného boje. Zlepšily se znalosti v používání prostředků protichemické ochrany jednotlivce. Ze speciálních jednotek dosáhly nejlepších výsledků minometné oddíly, které začaly cvičit teprve v roce 1961 za pomoci instruktorů z ČSLA. V novém výcvikovém roce 1962 byly plánovány ostré střelby z minometů se soustředěním ve vojenských prostorech po dobu tří dnů. Dále se měl více cvičit útočný boj současně s prohlubováním znalostí obranného boje pro případné zničení části výsadku předpokládaného protivníka. Koncem nadcházejícího výcvikového roku se měla uskutečnit velitelská příprava velitelů a štábů na výcvikový rok 1963.

V materiální oblasti došlo k důležitým prohlídkám zbraní za pomoci příslušníků armády. Vadné zbraně (20 procent), zejména pušky a lehké kulomety německého původu, se nechaly opravit nebo vyměnit. Pozornost Hlavního štábu LM byla věnována kontrolám zbrojnic LM, kterých se v ČSSR nacházelo 2 700. Krajské a okresní štáby prověřily zabezpečení arzenálů, aby se neopakoval případ krádeže dvou pistolí přímo ze zbrojnice strojírenského podniku Totex Tanvald. Pachatelé byli zajištěni a velitel jednotky se o ztrátě dozvěděl teprve na základě upozornění štábu LM v ČSSR. Kromě toho došlo ke dvěma ztrátám pistolí. V prvním případě v Jihočeském kraji zřejmě spadla veliteli pistole do řeky (viz výše Silon Tábor) a v druhém došlo z důvodu nepořádku ke ztrátě ve zbrojnici LM Stalinových závodů v Záluží u Mostu.⁴⁶² Z obou mimořádných událostí byly údajně vyvozeny tvrdé závěry. Částečný trest je znám pouze u osoby velitele jednotky v Silonu Tábor, který byl zbaven funkce a blíže nespecifikovaným způsobem stranicky potrestán.

V. 9. Nový Řád Lidových milicí a bojová příprava jednotek v roce 1962

Od začátku šedesátých let tvořila příprava k plnění úkolů ochrany a obrany teritoria převážnou náplň činnosti LM. Lidové milice z té doby měly již charakter a podobu milicí z konce roku 1989. Upevňovaly si svůj vnitrostranický charakter, přestože se je KSČ snažila prezentovat jako součást branného systému státu. Novotného vedení si jednotky

462 Tamtéž.

LM i nadále ponechávalo jako soukromou stranickou armádu. Od počátku roku 1956 až do roku 1973, tedy i v letech 1968 a 1969, vykonával funkci náčelníka štábu velitele LM při ÚV KSČ (resp. vedoucího odboru LM při oddělení ÚV) Rudolf Horčic.

V roce 1962 schválilo předsednictvo ÚV KSČ nový, v pořadí již čtvrtý *Řád Lidových milicí*. Milice v něm byly charakterizovány jako ozbrojený sbor KSČ a součást ozbrojených sil ČSSR, jako „jedna z forem účasti lidu na ochraně socialistického státu“. Poslání Lidových milicí obsahovalo takové úkoly jako boj proti „nepřátelským vzdušným výsadbům“, spolupráce s orgány ministerstva vnitra na „zachování klidu a pořádku a pomoc při odstraňování škod po napadení zbraněmi hromadného ničení“. Novinku představovala zásada, že během branné pohotovosti státu se do jednotek mohli přijímat i „další občané republiky“, tedy nečlenové KSČ. Řád podrobně rozvedl poslání a organizaci všech tří součástí LM: rychlých oddílů, oddílů okresních záloh a strážních oddílů.

Nový *Řád Lidových milicí* předložil M. Pastyřík za oddělení orgánů strany, odborů, mládeže a Národní fronty ÚV KSČ dne 24. ledna 1962 sekretariátu ÚV KSČ ke schválení. Od přijetí původního *Řádu Lidových milicí* v roce 1953 uplynulo téměř devět let. Mezitím došlo na základě usnesení politického byra ÚV KSČ a vojenské komise obrany ÚV KSČ k podstatným změnám v organizaci milicí. Počátkem 60. let se zdálo, že jejich postavení je, alespoň v dohledné době, komplexně vyřešeno. Proto došlo k aktualizaci základního dokumentu určujícího existenci a organizaci LM, aby jeho obsah ladil s usneseními politického byra, sekretariátu ÚV KSČ a vojenské komise obrany ÚV KSČ.⁴⁶³

Lidové milice zaměřily svou pozornost především na taktickou přípravu střeleckých jednotek a takticko-odbornou přípravu speciálních jednotek. Cvičily v takových terénních a klimatických podmínkách, aby se obtížnost vedení boje co nejvíce přiblížila realitě, která mohla přijít během případného válečného konfliktu. Milice řešily problematiku zajištění bojové a mobilizační pohotovosti a „boje proti diverzním a průzkumným výsadbám nepřítele“. Pokračovaly ve výcviku ostrahy závodů, ochrany a obrany objektů zvláštní důležitosti. Významnou roli přitom sehrála podpora příslušníků armády a SNB.⁴⁶⁴

Opět s ohledem na blížící se konec výcvikového roku, tentokrát shodného s kalendářním (31. 12. 1962), předložil M. Pastyřík sekretariátu ÚV zhodnocení činnosti milicí a návrh usnesení k bojové přípravě jednotek LM pro výcvikový rok 1963. V roce 1962 se vytyčené úkoly v jednotkách LM v podstatě podařilo splnit. V řadě okresů se snížila doba nutná k vyrozumění jednotek o poplachu, zvýšila se odborná úroveň přípravy speciálních jednotek a zlepšila se jejich činnost při podpoře střeleckých jednotek v boji.⁴⁶⁵

463 Zkrácené znění nového, pozměněného *Řádu Lidových milicí* obsahuje příloha č. 9. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 223, a. j. 377, Nový řád Lidových milicí, 11. 1. 1962.

464 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbraních*, s. 73.

465 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 1, a. j. 1, Návrh usnesení ústředního výboru KSČ pro bojovou přípravu jednotek Lidových milicí ve výcvikovém roce 1963, 19. 12. 1962.

Úspěch komunistické propagandy se projevil v „ideologické úrovni“ milicionářů zejména v období karibské krize, kdy se členové LM dobrovolně hlásili do služby. Činnost Lidových milicí „pozitivně“ ovlivnilo projednávání nového *Řádu Lidových milic* ve stranických orgánech, organizacích a jednotkách milicí. Seznamování s novým řádem se nestalo jednorázovou kampaní, ale jednotlivá ustanovení se probírala kontinuálně. Ukázalo se, že v praktickém životě velitelé téměř nevyužívali systém odměn a trestů – pochvaly milicionářům v podstatě neudělovali. Okresní a krajské výbory strany spolu se stranickými organizacemi zpravidla věnovaly jednotkám milicí potřebnou péči. V rámci zlepšení kázně v jednotkách se ujal „kritický a nesmlouvavý“ přístup kolektivů milicionářů k „narušitelům“ disciplíny. K oslabení kázně docházelo údajně z důvodu nízké úrovně politického (ideologického) vzdělávání v některých jednotkách, nedostatečné péče některých štábů o útvary LM a rovněž nedoceníení milicí ze strany podnikových ekonomů, kteří patrně nechťeli aktivity útvarů dotovat z prostředků závodu.

V uplynulém výcvikovém roce 1962 se opět zvýšila bojová připravenost jednotek a štábů. Výsledky prověrek byly analyzovány na všech úrovních. K prověrce každé jednotky došlo v průměru dvakrát do roka. Pro zvýšení bojové úrovně se pozitivně projevilo spojení prověrek pohotovosti u rychlých oddílů a oddílů okresních záloh s taktickými cvičeními, kdy se ukázala jejich akceschopnost. U strážních oddílů LM se nikde neprojevily podstatnější nedostatky. Při nácviku bojové pohotovosti se ukázaly některé vady, např. ne vždy byly dodrženy stanovené časové normy. Některé jednotky nebyly dostatečně vybaveny předepsaným materiálem nebo nedisponovaly stanoveným počtem osob. K narušení pohotovosti jednotek došlo častěji než v minulosti z důvodu pozdního přistavení vozidel. Vyrozumění o poplachu se běžně provádělo pouze telefonicky. Při mimořádných opatřeních, kdy byla telefonní síť přetížena, se to ukázalo jako málo spolehlivé a jednostranné. V nadcházejícím výcvikovém roce se měly dvakrát ročně provádět prověrky bojové pohotovosti poplachem, jedna z nich společně s taktickým cvičením. Dále se mělo dbát na zkracování doby nutné k vyhlášení pohotovosti závodními jednotkami LM.

Velitelé a štáby svoji práci také vcelku zvládali. Činnost krajských štábů se zlepšila a zkvalitnila se jejich práce směrem k okresům a jednotkám. Při srovnání úrovně okresních štábů se projevovaly velké rozdíly v jejich práci. U některých okresních štábů se objevily chyby v organizaci, v řízení a v nedostatečné kontrole jednotek v závodech, což se projevovalo nepořádkem ve zbrojnicích a v ošetřování zbraní. Takovým okresům musely krajské štáby věnovat značnou péči a předávat zkušenosti z nejlepších okresů.

Dobrovolní příslušníci okresních a krajských štábů aktivně pomáhali po pracovní době se zvýšením bojové připravenosti jednotek LM. Odborný růst nižších velitelů (družstev a čet) značně ovlivňovala jejich fluktuace, kterou nešlo zastavit. Zlepšila se práce velitelů rot a praporů. Někteří z velitelů se však setkávali se svými jednotkami pouze na závěrečných cvičeních. Ve výcvikovém roce 1962 se podařilo dosáhnout toho, že tito velitelé začali po pracovní době docházet na výcvik svých podřízených jednotek dislokovaných v několika závodech a okresech a byli ve stálém styku se svými podří-

zenými veliteli. Plánovaný výcvik spočívající ve vedení útočného boje jednotky zvládly. Vyrcholením bojové přípravy se stala taktická rotní a praporní cvičení, která ukázala i některé slabiny, jako např. pomalé rozhodování velitelů. Milicionáři si prohloubili znalosti v ochraně proti účinkům zbraní hromadného ničení. Bojovou připravenost zvýšily speciální jednotky. Dostatečnou odbornou úroveň ještě museli získat spojaři. V nadcházejícím výcvikovém roce 1963 se příprava jednotek měla orientovat pro změnu na vedení boje proti „záškodnickým“ skupinám.

Každý milicionář musel v rámci střelecké přípravy odstřílet dvě cvičení ostrých střel – na mizivé cíle za pochodu a v ochranné masce. Soutěž o dosažení nejlepších výsledků ve střelbě, schválená sekretariátem ÚV, přispěla ke zlepšení střelecké připravenosti jednotek. Účast na střelbách se nepatrně zvýšila oproti předchozímu roku z 86 na 88,7 procenta. Střelby z protiletadlových kulometů, tarasnic a minometů byly splněny na „výtečnou“. S výsledkem „dobře“ proběhla střelba z pušek (včetně odstřelovacích), samopalů a lehkých kulometů. Jako „vyhovující“ splnili milicionáři střelbu z těžkých kulometů a hodnocením „nevyhovující“ skončila střelba z pistolí. Velitelé, členové štábů LM a kulometčíci evidentně nevěnovali pistoli jako své druhé zbraně dostatečnou pozornost. Celkově se střelby podařilo splnit na kritérium „vyhovující“. Nejhůře dopadly jednotky hl. města Prahy, protože neměly dostatek možností provádět nácvik střelby v terénu. Úkol štábu LM v ČSSR spolu s městským štábem v Praze spočíval v nápravě tohoto stavu. V soutěži o nejlepší kraj bylo pořadí na prvních místech následující: 1. Východoslovenský kraj, 2. Jihočeský kraj, 3. Jihomoravský kraj. V hodnocení ostrých střel z minometů podle čet se na prvním místě umístila 2. četa minometné roty praporu RO LM Kladno. Ve střelbě z protiletadlových kulometů se jako nejlepší předvedla četa protiletadlových kulometů praporu RO LM Gottwaldov. Podle zásad soutěže dostaly útvary na prvních místech diplom s putovní vlajkou. Jednotky na druhých a třetích místech obdržely čestná uznání ÚV KSČ.

Uložení, ošetřování a evidenci materiálu věnovaly krajské a okresní štáby oproti první polovině 60. let značnou pozornost. Hospodářské skupiny okresních štábů prováděly pravidelné prohlídky zbraní a materiálu. Významným činitelem, který pomáhal zlepšovat stav materiálu, se staly soutěže organizované krajskými štáby LM, z nichž nejlépe vycházel Východoslovenský kraj. Výjimečně se vyskytly nedostatky v uložení zbraní a materiálu v okresech, jako např. v okrese Prachatice či v některých jednotkách Západočeského kraje. Během roku došlo ke čtyřem neúspěšným pokusům o vloupání do zbrojnic LM. Ve zbrojnici STS Vráble (okres Nitra) bylo odcizeno pět pistolí a v jednom případě ukradl pistoli dokonce samotný milicionář. V těchto případech se zbraně podařilo nalézt a byly vyvozeny příslušné závěry. Ve dvou závodech v Praze došlo ke krádežím vždy po jedné pistoli, přičemž ani jedna se nenašla.⁴⁶⁶

Situace Lidových milicí ve výcvikovém roce 1962 se jevila jako poměrně stabilizovaná, až na zmíněné excesy spočívající v krádežích zbraní a v konfliktu východoslovenské jednotky milicí s místními obyvateli. V následujícím období se už výrazně začala projevovat hospodářská krize, která zapříčinila odložení plánovaného přezbrojení jednotek z prostředků ČSLA. Milice se musely prozatím spokojit se starým výzbrojním a materiálním vybavením.

V. 10. Dlouhodobé problémy obměny výzbroje a materiálu jednotek

Chybná ekonomická koncepce československých plánovačů zavinila hospodářskou krizi v letech 1961–1964, což způsobilo pokles národního důchodu a nedostatek zboží. Hospodářské komplikace a krach třetí pětiletky uvedly československou ekonomiku do stavu permanentní paralýzy. Armáda jako složka Varšavské smlouvy se nacházela pod vlivem sovětských velmocenských zájmů. Z tohoto důvodu rostly výdaje na její provoz a udržení bojeschopnosti. Neúměrně vysoké početní stavy ČSLA, která zásobovala i Lidové milice, zatěžovaly státní rozpočet.

Koncem ledna 1963 vypracovalo oddělení stranických orgánů, odborů, mládeže a národních výborů ÚV KSČ návrh na zvýšení početních stavů jednotek LM v Západočeském kraji. Sekretariát ÚV zvýšení počtu tamních milicionářů na 6 300 osob schválil, protože se v okrese Sokolov budoval nový kombinát ve Vřesové. Jelikož jeho výstavba značně pokročila, usnesl se západočeský KNV doporučit zřízení jednotky strážních oddílů milicí v počtu 46 osob. Po dokončení stavby se měl stav milicionářů posílit na 100 členů. V závodě pracovalo celkem 1 400 osob, z nichž bylo 150 členů KSČ. Zvýšením početního stavu příslušníků LM v Západočeském kraji o 100 osob se upravily celkové počty milicionářů v ČSSR na 81 700 členů.⁴⁶⁷

Vlivem tristní ekonomické situace totalitního státu se musela přehodnotit schopnost doplnění jednotek milicí výzbrojí a vojenskou technikou v horizontu let 1963–1967. Ministr národní obrany Bohumír Lomský vypracoval pro Vojenskou komisi obrany ÚV KSČ zprávu o možnosti přezbrojení jednotek LM v letech 1963 až 1967 unifikovanými zbraněmi vzhledem ke sníženým dodávkám nových zbraní pro MNO. Komise vzala na vědomí, že v důsledku změn dodávek nových zbraní pro MNO nelze realizovat usnesení sekretariátu ÚV KSČ z 26. června 1957 a politického byra ÚV z května 1959 a srpna 1960 o přezbrojení unifikovanými zbraněmi z armádních zásob.⁴⁶⁸ Unifikovanými zbraněmi se rozuměla výzbroj používaná vojsky států Varšavské smlouvy.

467 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 2, a. j. 4, Zvýšení početních stavů jednotek Lidových milicí v Západočeském kraji, 28. 1. 1963.

468 Tento návrh MNO se měl před Vojenskou komisí obrany projednávat až v květnu 1963. Fakticky došlo k jeho

Sekretariát ÚV se už 26. listopadu 1956 usnesl, aby Lidové milice perspektivně získaly unifikovanou výzbroj. Na základě tohoto požadavku předložil štáb velitele LM v Československu v roce 1957 ministerstvu národní obrany požadavek na dodání 12 300 pistolí, 33 700 ks samopalů, 37 500 pušek, 540 odstřelovacích pušek, 6 100 lehkých kulometů a 1 000 těžkých kulometů. Tomuto požadavku MNO vyhovělo u pistolí, odstřelovacích pušek a těžkých kulometů. Zbytek požadované výzbroje byl zahrnut do perspektivního plánu přezbrojení všech ozbrojených složek. Plán schválil sekretariát ÚV dne 26. června 1957. Dále uložil ministrovi národní obrany zabezpečit přezbrojení milicí v první etapě v roce 1961 u zbraní kořistního původu (pušky, lehké kulomety) a ve druhé etapě v roce 1964 přezbrojit útvary unifikovanými zbraněmi starších typů (samopaly, samonabíjecí pušky, lehké kulomety).

Realita však byla jiná. Zbraně předané jednotkám milicí v roce 1961 se měly vrátit MNO a uvolnit na vývoz do zahraničí. Plánované přezbrojení LM se v první etapě neuskutečnilo, protože výzbroj původně zamýšlená pro milice putovala na revoluční Kubu. Kubánským ozbrojeným silám bylo v letech 1961 až 1962 z českých arzenálů dodáno 100 000 samonabíjecích pušek, 100 000 samopalů a přes 6 000 lehkých kulometů. Po dohodě se štábem LM došlo k přepracování perspektivního výzbrojního plánu. Politické byro ÚV KSČ v červnu 1962 v rámci úsporných opatření schválilo na léta 1963 až 1965 snížení nákladů na obranu. Tato racionalita spočívala v zastavení přezbrojování armády ručními zbraněmi a ve využití stávající unifikované výzbroje. Dodávky pro MNO se snížily, a nešlo tak provést přezbrojení milicí unifikovanými zbraněmi, schválené už v roce 1957 sekretariátem ÚV. Technický stav výzbroje jednotek LM se jevil jako velmi slabý. Chyběly náhradní díly a bylo nutné provést alespoň nejnutnější obměnu, nahradit staré pušky, kořistní kulomety a opotřebované samopaly. Některé zbraně bylo možné získat ze zásob MNO a MV, některé nikoli. Alespoň částečně měly být odstraněny největší nedostatky ve výzbroji milicionářů, spočívající ve špatném technickém stavu. I tak se muselo perspektivně naplánovat přezbrojení LM výkonnějšími zbraněmi, odpovídajícími tehdy aktuálním požadavkům na unifikaci a vedení boje. Pro léta 1965–1967 se počítalo s přezbrojením novými samopaly a univerzálními kulomety. Celkové náklady na výrobu nových zbraní měly činit 145 mil. Kčs. O tuto významnou částku se musel zvýšit rozpočet MNO. Milicionářům dále chyběly prostředky radiačního průzkumu a dozimetrické kontroly, kde se jejich počet pohyboval zhruba na 50 procentech potřebného množství, což vyplývalo z nízké produkce přístrojů. Lomského zpráva závěrem konstatovala, že je nutné po roce 1965 výzbroj LM modernizovat vzhledem k morálnímu zastarávání zbraní a nedostatku náhradních dílů. S tímto názorem vojenská komise obrany ÚV KSČ také souhlasila.

Jedním ze schválených bodů usnesení vojenské komise obrany ÚV KSČ o doplnění vojenské techniky LM ze dne 6. června 1963 bylo postupné uvolnění celkem 32 000 sa-

schválení až 6. 6. 1963. *VHA*, Vojenská komise obrany ÚV KSČ, Zpráva o možnostech doplnění útvarů Lidových milicí výzbrojí a ostatní vojenskou technikou v letech 1963–67, 1. 3. 1963.

mopalu a 2 000 kulometů v letech 1963–1965 ministerstvem vnitra pro potřeby jednotek milicí.⁴⁶⁹ Úkol pro rok 1963 ministerstvo vnitra již splnilo v dubnu 1963. Pro další léta bylo uvolnění zbraní pro potřeby milicionářů také zajištěno. Počítalo se s předáním schválené dodávky zbraní prostřednictvím opravárenských zařízení ČSLA, neboť kapacity MV na renovaci výzbroje pro milice nestačily.⁴⁷⁰

Tato zpráva dostatečně podává představu o materiálních nedostatcích, s nimiž se v první polovině 60. let potýkala i tak preferovaná ozbrojená složka, jako byla armáda. Její problémy se následně přenesly na Lidové milice, které veškerou výzbroj a výstroj dostávaly na základě požadavků materiálně-technického zabezpečení prostřednictvím ČSLA.

Zvyšující se propojenost s armádou potvrdil i rozkaz ministra vnitra Lubomíra Štrougala z března 1963, jímž zaváděl směrnice o vydávání a vedení evidence osobních známek příslušníků čs. ozbrojených sil včetně členů LM. Osobní známky z nerezové oceli o rozměru 30 x 15 x 1 mm měly sloužit ke zjištění totožnosti padlých příslušníků ozbrojených sil v době války, pokud je nebylo možné identifikovat na základě jiných dokumentů. Číselnou evidenci známek pro milicionáře vedl ÚV KSČ.⁴⁷¹

Mezi předložené a sekretariátem ÚV schválené návrhy patřil projekt materiálně-technického zabezpečení jednotek Lidových milicí na léta 1964–1970, které tradičně finančně zabezpečoval ministr národní obrany B. Lomský. Plán zahrnoval požadavky milicí na doplnění a vylepšení dosavadního materiálního vybavení, na spotřební materiál sloužící k zabezpečení výcviku a konečně za účelem vytvoření minimálních zásob nutných pro provádění obměny, náhradu ztrát a zabezpečení činnosti LM v době branné pohotovosti státu. Milice měly být v souladu s již zmíněnými usneseními politického byra ÚV z let 1959 a 1960 přezbrojeny unifikovanými zbraněmi. Vzhledem k „solidárním“ akcím provedeným za účelem vyzbrojení komunistické Kuby se na milice už nedostalo.⁴⁷²

Plánované požadavky pokrývaly potřebu doplnění výstroje milicionářů na plné početní stavy. Jednotky rychlých oddílů a oddílů okresních záloh měly být vybaveny mas-kovacím oděvem, tzv. maskáči (stejnokroj vzor 60). Po splnění těchto požadavků měl každý příslušník dostat soukenný stejnokroj s pláštěm a dvěma soupravami modráků,

469 Mezitím byl ministr vnitra Rudolf Barák v důsledku mocenského boje s Novotným v roce 1962 odsouzen za své údajné kriminální činy k 15 letům vězení. Rozsudek byl zrušen v roce 1968 jako nezákonný. Po Barákově působení ve funkci MV v období 1961–1965 Lubomír Štrougal (nar. 1924).

470 ABS, f. A2/2, i. j. 825, Zpráva o možnostech doplnění útvarů LM výzbrojí a ostatní vojenskou technikou v letech 1963–1967, 6. 7. 1963.

471 Směrnice platily do roku 1980, kdy byly zrušeny nařízením MV ČSSR č. 8/1980. ABS, f. A6/4, i. j. 887, RMV č. 8/1963, Směrnice o vydávání a vedení evidence osobních známek vojáků čs. ozbrojených sil, příslušníků LM a příslušníků StB a VB, 15. 3. 1963.

472 MTZ pro následující období tak bylo vypracováno v souladu s návrhem ministra národní obrany předloženým vojenské komisi ÚV KSČ. Návrh B. Lomského se však měl ve vojenské komisi ÚV KSČ projednávat až v květnu 1963, a proto sekretariát schválil předložený plán MTZ jednotek LM předběžně 24. 4. 1963 a byl zahrnut do celkového plánu MTZ MNO. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 7, a. j. 12, Plán materiálně technického zabezpečení jednotek Lidových milicí na léta 1964–1970, 18. 4. 1963.

jednotky RO a OOO také maskovacími oděvy. Nároky na chemický materiál předpokládaly, že do roku 1970 dojde k plnému vybavení prostředky individuální protichemické ochrany. Tento materiál k provádění protichemického a radiálního průzkumu by v podstatě zabezpečil činnost milicí při plnění úkolů během branné pohotovosti státu. U spojovacích prostředků byly naléhavě nutné náhradní díly a obměna některých radiostanic, které ČSLA v minulosti předala milicím jako materiál nižší kategorie bez náhradních součástek. U polní proviantní výstroje požadovaly LM v omezeném rozsahu jednak prostředky pro přepravu teplého jídla, kterých byl nedostatek, a jednak výhledově obměnu 20 ks polních kuchyní trofejního (německého) původu. Dosavadní motocykly s přívěsem používané průzkumnými oddíly již dosluhovaly a měly je nahradit osobní terénní vozy v menším počtu. Schválení a plnění MTZ do roku 1970 mělo jednotkám LM po materiální stránce zajistit plnou bojeschopnost v míru i v případě branné pohotovosti státu.

O rok později, v březnu 1964, na poradě XI. oddělení ÚV KSČ přítomní projednali zásady pro hospodaření s materiálními a finančními prostředky při zabezpečení činnosti milicí. Navrhované znění se mělo ještě upravit podle připomínek. Přesto platily základní premisy, že v době míru dodávalo výzbroj, technický a výstrojný materiál MNO a během branné pohotovosti státu MV. Plánování vojenského materiálu prováděl štáb velitele LM v ČSSR. Dopravní prostředky k bojovým a výcvikovým účelům zajišťovala armáda. Ostatní vozidla, náhradní díly a veškeré pohonné hmoty pro potřebu štábů LM poskytovaly hospodářské plány příslušných stranických orgánů. Materiály k vybavení a údržbě skladů, nocleháren a zbrojnic, které sloužily milicionářům, objednávaly a financovaly příslušné hospodářské organizace.⁴⁷³

Materiální zabezpečení Lidových milicí během branné pohotovosti státu se tedy podstatně lišilo od standardní situace v mírových dobách. Lze předpokládat, že v případě krizové situace by docházelo k nemalým zmatkům v zásobování milicí, které by mohly paralyzovat jejich činnost.

V. 11. Kontrola hospodaření a příprava jednotek LM ve výcvikovém roce 1963

Tzv. karibská krize na podzim 1962, během níž nakonec Sověti stáhli své rakety z Kuby, znamenala patrně jednu z největších bezprostředních hrozeb jaderné války.

473 O vyřazení opotřebovaného materiálu LM rozhodoval příslušný stranický orgán na návrh štábu velitele. Některé výstrojní součásti (boty, modráky, košile, barety) mohly být přiděleny do vlastnictví členů LM k do-nošení. Další podrobné zásady hospodaření jsou včleněny do směrníc. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 17, a. j. 112, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ konané dne 24. března 1964. Zásady pro hospodaření materiálními a finančními prostředky při zabezpečení činnosti LM, 11. 3. 1964.

Podobně o rok dříve tzv. berlínská krize, která v důsledku znamenala rozdělení východního a západního sektoru Berlína betonovou zdí, představovala silný zásah do křehké stability ve světě. Tyto dvě vyhrcoené situace, hrozící otevřeným vojenským konfliktem mezi dvěma mocenskými bloky, opožděně ovlivnily i projednávané otázky aktivit Lidových milicí během branné pohotovosti státu.

Jedním z projednávaných bodů porady XI. oddělení ÚV KSČ (odd. státní administrativy) konané dne 30. září 1963 se staly směrnice pro zproštění mimořádné vojenské služby příslušníků LM. Tento akt měl zajistit alespoň základní funkci milicí v době branné pohotovosti státu, kdy většina členů LM musela narukovat do armády. XI. oddělení se směrnicemi v zásadě souhlasilo a uložilo ještě R. Horčicovi ujasnit způsob zprošťování milicionářů. Oddělení branné a bezpečnostní navrhlo stanovení limitu pro zproštění mimořádné služby pro Lidové milice a příslušné směrnice.⁴⁷⁴

Důvodová zpráva uváděla, že politické byro ÚV se 18. prosince 1958 usneslo, aby byl v době branné pohotovosti státu využit „politický význam“ a osvědčená organizace milicí při ochraně zázemí. Počátkem roku 1959 obdržely KV KSČ a krajské vojenské správy pokyny ke zproštění mimořádné vojenské služby potřebného počtu záložníků pro LM. Mělo se týkat asi 1 500 milicionářů z celkového počtu.

Význam milicí mezitím nadále rostl. Na základě usnesení politického byra ÚV ze dne 21. 11. 1961 museli členové LM stranickým orgánům zabezpečovat rádiové spojení z míst případné válečné dislokace. Provedeným průzkumem se zjistilo, že odchod některých milicionářů v době všeobecné mobilizace do armády by způsobil snížení bojeschopnosti jednotek a štábů. Ukázalo se, že stávající rozsah zproštění neodpovídá situaci, a oddělení proto navrhlo uvolnit z mimořádné služby až 12 000 členů LM, což znamenalo značný početní nárůst. Na druhou stranu toto množství nepředstavovalo ani 15 procent mírového stavu milicí, z poloviny šlo o osoby starší 40 let a z jedné pětiny o nevojáky. Zproštění mělo být pouze krátkodobé a u hlavních funkcí v okresních a krajských štábech, v jednotkách RO, OÖZ a v nejdůležitějších závodech nemělo přesahovat dobu tří měsíců.⁴⁷⁵

V dubnu 1963 předložil M. Pastyřík sekretariátu ÚV návrh směrnic pro uvedení jednotek a štábů milicí do bojové pohotovosti, které po schválení nahradily směrnici z roku 1960. Nová směrnice obecně zohledňovala nové poznatky a zkušenosti získané v období příprav k případnému vojenskému řešení berlínské a karibské krize. Směrnice umožňovala vyhlášení bojové pohotovosti milicí buď samostatně, nebo spolu s ostatními ozbrojenými složkami. Byl zaveden další, třetí stupeň pohotovosti a zpřesněn obsah jednotlivých stupňů i obsah bojového a cvičného poplachu. Aby se nemuselo povolávat

474 Porady se zúčastnil mj. R. Horčic. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 16, a. j. 109, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ konané dne 30. září 1963. Směrnice pro zproštění mimořádné služby příslušníků Lidových milicí, 30. 9. 1963.

475 Směrnice v listopadu 1963 projednalo a schválilo Předsednictvo ÚV KSČ. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 41, a. j. 46, Směrnice pro zproštění mimořádné služby příslušníků Lidových milicí, 14. 11. 1963.

zbytečně mnoho milicionářů do štábů, ale přitom se dostatečně prověřila činnost dozorčích služeb, byl zaveden nový signál JISKRA. Došlo ke zrušení stálé služby milicionářů na KV KSČ v krajských městech, protože případné vyhlášení pohotovosti probíhalo v mimopracovní době prostřednictvím služby KV KSČ. Zpřísnila se přitom domácí pohotovost milicionářů. Zdůraznila se povinnost utajení obsahu plánů bojové pohotovosti, které ve svém souhrnu tvořily předmět státního a stranického tajemství.⁴⁷⁶

Ústřední kontrolní a revizní komise a hospodářská správa ÚV předložily v listopadu 1963 informaci o výsledcích kontrol hospodaření prováděných od února do září, mj. na úseku Lidových milicí. Revize probíhala z popudu předsednictva ÚV na okresních a krajských výborech, přičemž celkově se od poslední kontroly zjistilo znatelné zlepšení situace, přestože se objevilo i množství nedostatků.⁴⁷⁷

Na činnost milicí se z pokladny KSČ v roce 1962 vynaložilo přes 8,66 mil. Kčs a na rok 1963 se počítalo s 8,7 mil. Kčs. K této částce musely být připočteny ještě zhruba další 2 mil. Kčs ročně jako náklady na pohonné hmoty a součástky k vozovému parku. Nevyčíslené zůstaly prostředky placené ze zdrojů podniků, jako mzdy, nemocenské, náklady na zbrojnice, skladiště, užívání vozidel apod. Výzbroj a výstroj dodávala milicím stále ČSLA ze svých zdrojů bezplatně.⁴⁷⁸ Značná část vynakládaných stranických finančních prostředků pokrývala náklady na stravování milicionářů při akcích a v tomto vyúčtování se objevilo nejvíce nedostatků. Kontrola se zabývala i otázkou ztráty pracovních směn při školeních a cvičeních. Štáby velitelů LM se snažily přesouvat akce mimo pracovní dobu, popř. podněcovaly milicionáře k napracování zameškané doby. Řada činností ale stále probíhala v pracovní době, přičemž takové ztráty nebylo možné finančně vyčíslit. V některých případech podniky nesprávně hradily náklady milicí ze svých rozpočtů. Pro cvičení ve střelbě disponovaly LM celkem 57 vlastními střelnicemi (často nezkolaudovanými a s nejasnými vlastnickými vztahy), ale využívaly i střelnice MV a armády. Stav vozového parku nebyl dobrý, stejně jako možnosti jeho garážování. Rovněž asi čtvrtina skladů výstroje nevyhovovala kvůli prašnosti a vlhkosti. Některé zjištěné nedostatky se odstranily již během kontroly, ale ukázala se potřeba systémově řešit řadu opakujících se problémů. Sekretariát ÚV schválil na základě dosavadních zkušeností plán přehodnotit stravovací normy milicionářů při akcích a posoudit jejich stanovení v korunách i v kaloriích a jejich odstupňování z hlediska obtížnosti konaných akcí. Dále se měl zvážit stávající způsob evidence prostředků LM za účelem důslednější kontroly. Měla být zavedena jednotná evidence v autodopravě na celém úseku ÚV KSČ (knihy jízd), cvičení a školení měly probíhat mimo pracovní dobu. Rovněž se měly finančně ocenit střelnice LM

476 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 7, a. j. 11, Směrnice pro uvedení jednotek a štábů Lidových milicí do bojové pohotovosti, 8. 4. 1963.

477 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 18, a. j. 32, Výsledky kontrol hospodaření Lidových milicí, kontrol a pomoci v orgánech strany, 20. 11. 1963.

478 Finanční vyčíslení hodnoty výzbroje, výstroje a vojenského materiálu předaného Lidovým milicím armádou v roce 1963 činilo téměř 50 mil. Kčs.

a po jejich kolaudaci vyřešit převod pod ČSLA, MV nebo Svazarm s možností využívání ze strany milicionářů.⁴⁷⁹

O několik měsíců později, v březnu 1964, předložil odbor LM k projednání státně-administrativnímu oddělení (XI. odd. ÚV), pod které spadal, informační zprávu o inventuře v jednotkách milicí za rok 1963. K 31. 12. 1963 proběhl fyzický soupis veškerého materiálu přiděleného Lidovým milicím. Zásadní revize hospodaření provedená v polovině roku 1963 pomohla k důkladnému provedení fyzických inventur a odpisu materiálu. Z jeho přehledu se pozitivně hodnotilo, že ztráty zbraní klesly na minimum (krádež pistole v Levicích na Slovensku). K odpisům materiálu, jako např. záložní hlavně k samopalu a kulometu, docházelo z důvodu poškození v rámci cvičení. Zvýšená pozornost měla být věnována opakujícím se ztrátám drobných výstrojních součástí jako útočných nožů (133 ks ztraceno), polních lopatek, misek, chlebníků apod. a mělo se trvat na zjišťování ztrát v jednotkách LM hned po skončeném cvičení. U některých krajů s přílišnou ztrátovostí měl být proveden důkladný rozbor hospodaření a případně prosazena zásada o úhradě neúměrných ztrát. XI. oddělení ÚV po projednání zprávy uložilo R. Horčicovi důslednou kontrolou zabezpečit řádné hospodaření LM, rozvíjením soutěže o nejlepší jednotku zamezit zbytečným ztrátám a poškozování materiálu. V krajích, kde došlo k velkým ztrátám, měli pracovníci HŠ LM projednat s vedoucími tajemníky zajištění zvýšené péče o svěřený materiál a případně zavést placení ztracených věcí.⁴⁸⁰

Provedená kontrola měla kromě revize stavu zajistit do budoucna zlepšené hospodaření s milicionářským materiálem a tím pádem i úsporu finančních prostředků. Poprvé se dokonce spekulovalo o sankcích, resp. náhradách vymáhaných po milicionářích za ztracený materiál, což úzce souviselo se špatnou ekonomickou situací totalitního Československa.

Opět po roce od zhodnocení působení LM projednalo v prosinci 1963 XI. oddělení ÚV informaci o činnosti jednotek v roce 1963 včetně návrhu usnesení pro bojovou přípravu ve výcvikovém roce 1964.⁴⁸¹ Ze zprávy vyplývá, že úkoly stanovené útvarům milicí se v podstatě podařilo splnit.⁴⁸²

479 Zpráva o provedené kontrole podrobně popisovala zjištěné prohřešky a možnost systémových řešení nápravy do budoucna. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 18, a. j. 32, Výsledky kontrol hospodaření Lidových milicí, kontrol a pomoci v orgánech strany, 20. 11. 1963.

480 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 17, a. j. 112, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ, konané dne 24. března 1964. Informační zpráva o provedení inventury výzbrojního, výstrojního a technického materiálu jednotek LM v r. 1964, 11. 3. 1964. V příloze zprávy byly uvedeny seznamy jednotlivých položek inventury i s popisem a kvantifikací ztrát.

481 Ještě předtím v září 1963 XI. oddělení ÚV KSČ souhlasilo s návrhem nových programů bojové přípravy jednotek LM, přičemž je upravilo a doplnilo o připomínky vzešlé z porady. Tyto programy sloužily pro velitele a štáby milicí jako pomůcka, která stanovila témata a náplň výcviku ke splnění úkolů v příslušném výcvikovém roce. Nové programy bojové přípravy měly být vydány jednotkám současně s usnesením ÚV pro bojovou přípravu jednotek LM v roce 1964. Obsahovaly např. vzorové rozvrhy výcviku jednotlivých speciálních jednotek. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 16, a. j. 109, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ konané dne 30. září 1963. Návrh nových programů bojové přípravy Lidových milicí, 30. 9. 1963.

482 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 16, a. j. 110, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ ze dne 16. 12. 1963. Návrh usnesení ústředního výboru KSČ pro bojovou přípravu jednotek Lidových milicí ve výcvikovém roce

Krajské a okresní výbory strany se v roce 1963 větší měrou zapojily do řešení problematiky LM. Věrnost komunistickému režimu prokázali milicionáři obzvláště v zimním období, kdy se kromě standardního výcviku podíleli i na odstraňování následků mrazivého počasí. Nedostatky v „politickovýchovné práci“ v jednotkách se projevovaly v ignoraci možnosti využití velitelských pochval a v oblasti objasňování nutnosti výcviku. Ocenění vybraných členů jednotek ze strany velitelů se omezilo pouze na tradiční udělování knih u příležitosti výročí Února. Naopak se v jednotkách vysoce rozvíjelo „socialistické soutěžení“ v oblasti hospodaření s materiálem nebo ve střelbě. Také kázeň se zdála na vysoké úrovni, až na ojedinělá porušení bezpečnostních pravidel zejména v případech manipulace s výbušninami. Výjimečně se milicionáři odmítli zúčastnit výcviku nebo uposlechnout rozkaz velitele. V takovém případě to řešil kolektiv jednotky. Proverky bojové pohotovosti rychlých oddílů a jednotek oddílů okresních záloh probíhaly spolu s taktickými cvičeními na téma „útok z chodu“. Strážní oddíly LM při prověrkách bojové pohotovosti vcelku úspěšně řešily úkol ochrany svěřených objektů, přičemž se zlepšovala součinnost s jednotkami Vnitřní a Závodní stráže. Z důvodu opožděného přistavení podnikových vozidel se projevíly nedostatky v dodržení časových norem poplachového nástupu.

Činnost okresních a krajských štábů vykazovala velmi slušnou úroveň, i když v některých okresních štábech se nepracovalo plánovitě a většinu úkolů zajišťoval náčelník. Zvýšila se připravenost velitelů praporů a jejich štábů pro řízení boje. Většina příslušníků velitelství praporů absolvovala v minulosti měsíční odborný kurz ve vojenském učilišti ve Vyškově. Drobná pochybení existovala v organizaci práce mezi velitelem praporu a jeho štábem, což mělo odstranit plánované pětidenní celostátní instruktážně-metodické shromáždění velitelů praporů a náčelníků štábů praporů (za účasti 46 osob). V přípravě velitelů nižších jednotek, v jejichž řadách stále docházelo k vysoké fluktuaci, se osvědčila pravidelná instrukčně-metodická setkání, která se stala v podstatě jedinou možností, jak naučit provádět výcvik a velet jednotce.

Nácvik jednotek LM se zaměřil na vedení boje s „nepřátelskými záškodnickými skupinami“. V zimních měsících se probírala teorie na úkor výcviku jednotek v terénu. Pokud nešlo provádět nácvik po skončení pracovní doby, milicionáři si zameškané hodiny buď napracovali, nebo si měnili směny. Některé akce musely proběhnout v pracovní době z důvodu vzdálenosti vojenských výcvikových prostor (střelba z protiletadlových kulometů, minometů apod.). Závěrečná čtyřadvacetihodinová cvičení k likvidaci „diverzního výsadku“ ukázala vcelku kvalitní přípravu útvarů LM na bojové akce, přestože z vojenského pohledu se vyskytla drobná pochybení. Údajně vysoké bojové kvality prokázaly krajské průzkumné čtyři. Nedostatky se objevily u jednotek chemického a radiačního průzkumu,

1964, 16. 12. 1963. Usnesení schválil sekretariát ÚV na své schůzi dne 17. 1. 1964. Pomoc ze strany ministerstva vnitra za první pololetí 1964 při celostátních instrukčně-metodických shromážděních zhodnotilo kontrolní vyjádření MV. *ABS*, f. A2/2, i. j. 1090, Usnesení ÚV KSČ pro politickou a bojovou přípravu jednotek LM v r. 1964, 14. 5. 1964.

stejně jako ve vedení rádiového provozu u spojovacích jednotek. Za účelem jejich odstranění měl v roce 1964 proběhnout kurz mechaniků a obsluhy radiostanic.

Účast na střelbách se oproti roku 1962 opět zvýšila z 88,7 na 92,5 procenta. Podle plánu se zlepšily výsledky ve střelbě z těžkých kulometů (90,8 procenta hodnoceno „výtečně“) a z pistolí (74,5 procenta „vyhovující“). Střelby z ostatních zbraní získaly v hodnocení známku „výtečně“. Podstatně se zvedla úroveň střelby jednotky hl. města Prahy, pro což učinil městský štáb po předchozím výcvikovém roce řadu opatření (splněno na 85 procent). Významným stimulačním faktorem se stala soutěž o dosažení nejlepších výsledků ve střelbě.

Velká pozornost byla věnována hospodaření Lidových milicí jak s majetkem, tak s finančními prostředky. Štáb velitele vedla snaha o co nejhospodárnější zabezpečení jejich úkolů. Jednotky se postupně vybavovaly potřebným materiálem podle schváleného plánu MTZ. Tyto prostředky vyžadovaly stále lepší péči ze strany milicionářů. Na úseku hospodaření LM proběhla rozsáhlá kontrola, která konstatovala, že se materiálu věnovala dostatečná péče, čemuž přispívala i okresní a krajská „socialistická soutěž“. Přesto se vyskytly nedostatky v ošetřování zbraní a uložení materiálu, když velitelé nedbali na okamžité vyčištění zbraně a neprováděli kontroly. Hrubou nedbalostí zástupce velitele jednotky v závodě Tisk Brno došlo k požáru ve skladu LM, přičemž byla zničena výstroj v hodnotě 27 000 Kčs. Snížil se počet vloupání do zbrojnic. V jednom případě došlo k odcizení pistole v Levicích.

Za vítězství v celostátní střelecké soutěži měly obdržet diplom ÚV KSČ a putovní vlajku jednotky LM Východoslovenského kraje. V soutěži minometných čet zvítězila 3. četa minometné roty praporu RO LM Praha 9 a ve střelbě z protiletadlových kulometů zvítězila četa protiletadlových kulometů praporu RO LM Brno-město.⁴⁸³ Plánovaný výcvik pro rok 1964 se zaměřil na odstranění přetrvávajících nedostatků milicí z předchozích let.

Hodnocení situace na úseku LM v roce 1963 vykazovalo opětovné zlepšení s minimem mimořádných událostí oproti roku předchozímu. Stav jednotek se i přes nedobrou hospodářskou situaci zlepšoval a morálka milicionářů, resp. jejich ideologické přesvědčení o správnosti nastolené cesty ke komunismu výrazně nekolísalo, i s ohledem na dozvuky napjaté mezinárodní situace spojené s berlínskou a karibskou krizí.

V. 12. Aktivity Lidových milicí v roce 1964

Oslabení sovětského bloku v mezinárodněpolitické oblasti, vyvolané zejména stažením raket s jadernými hlavicemi z Kuby, dovršilo nespokojenost značné části členů

483 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 16, a. j. 110, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ ze dne 16. 12. 1963. Zpráva o činnosti jednotek LM v roce 1963, 16. 12. 1963.

politbyra ÚV KSSS s kroky prováděnými Chruščovem. V říjnu 1964 jej proto zbavili moci a na jeho místo dosadili Leonida Iljiče Brežněva, který zahájil politiku konvenující představitelům špiček komunistického aparátu. Náhlou výměnu na sovětském „trůnu“ nesl nelibě Antonín Novotný, který prezentoval své sympatie pro Chruščova. Činnost Lidových milicí v Československu mezitím pokračovala stanoveným tempem. Potýkaly se kvůli ekonomické situaci s nedostatkem modernější a kvalitnější výzbroje, stejně jako s chybějícími finančními prostředky na provoz.

I přes nedostatek materiálních a finančních prostředků se pro zachování základního fungování milicí podle schváleného výcvikového plánu muselo pokračovat ve vzdělávání a školení velitelů jednotek i štábů.

XI. oddělení ÚV KSČ v březnu 1964 projednalo a s připomínkami odsouhlasilo návrh na provedení velitelské přípravy štábu velitele LM v rekreačním zařízení ÚV KSČ Hořalka během dubna. Na základě usnesení politické a bojové přípravy jednotek ve výcvikové roce 1964 měla proběhnout dvě pětidenní shromáždění jednak k přípravě štábů krajských velitelů a jednak k přípravě velitelství praporů RO LM. V prvním případě mělo proběhnout seznámení se zaměřením vojenské politiky KSČ, k prohloubení znalostí o vedení války v soudobých podmínkách vojenství s důrazem na ochranu a obranu teritoria v počátečním období války, k zdokonalení štábů ve vedení vojenských operací se zaměřením na likvidaci výsadek atd. Oproti tomu skupina velitelů praporů RO LM si měla prohloubit znalosti politicko-agitační práce v jednotkách, seznámit se s vedením války v soudobých podmínkách, připravit na velení praporu při cvičeních i vojenských operacích atd. Na organizačním zabezpečení akce financované štábem velitele LM se měly podílet i příslušné složky MV a MNO.⁴⁸⁴

Na podzim proběhlo ve dnech 14. a 15. září 1964 shromáždění týlových funkcionářů štábů krajských velitelů LM, jehož součástí bylo i školení na téma péče o materiál. Na realizaci tohoto zaměstnání se významně podíleli i vybraní pracovníci MV. R. Horčic jim v dopise přes náměstka MV J. Kotala zaslal poděkování a doporučil udělit pochvalu za mimořádnou péči.⁴⁸⁵

K zásadní změně došlo v oceňování jednotek Lidových milicí, které od roku 1961 soutěžily o získání prestižního titulu nejlepšího střeleckého útvaru. Zpravidla se ale střelby za účelem dosažení co nejlepších výsledků pořádaly za bezvětřného slunečného počasí. To popíralo smysl výcviku, který měl naopak probíhat za ztížených podmínek, přibližujících reálnou bojovou situaci.

Rudolf Horčic proto předložil XI. oddělení ÚV v září 1964 návrh k dalšímu rozvoji „socialistické soutěže“ v jednotkách LM. Měl vzniknout čestný odznak Vzorný příslušník LM a Vzorná jednotka LM. Toto ocenění mělo charakterizovat jednotlivce

484 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 17, a. j. 112, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ konané dne 9. března 1964. Návrh na provedení velitelské přípravy štábu velitele LM, 9. 3. 1964.

485 *ABS*, f. A/5, i. j. 497, Poděkování příslušníkům MV na shromáždění týlových funkcionářů štábů krajských velitelů Lidových milicí, 6. 10. 1964.

i celou jednotku ve všech aspektech, prostřednictvím objektivního posouzení celkové činnosti jednotky. Hodnocení měly provádět stranické orgány, které by na návrh příslušného štábu čestné odznaky a tituly udělovaly. Současně došlo ke zrušení zásad soutěže o dosažení nejlepších výsledků ve střelbě z roku 1961.

Na rozdíl od R. Horčice však XI. oddělení dospělo k názoru, že by nebylo správné organizovat individuální soutěž o vzorného milicionáře na úkor soutěže vzorné jednotky. Proto chtělo zavést ocenění pouze pro celé útvary. OV a KV KSČ měly nejlepším jednotkám udělovat různá vyznamenání. Štáb LM dostal za úkol ještě upřesnit zaměření soutěže a kritéria vyhodnocování. Na základě diskuse porady oddělení měl Horčík vypracovat jednak návrh na řešení odměny členů LM vojenskými i jinými vyznamenáními a jednak na funkční označení milicionářů. Poté měl materiál předložit XI. oddělení.⁴⁸⁶

Vyhodnocení činnosti Lidových milicí za rok 1964 schválil ÚV KSČ počátkem následujícího roku.⁴⁸⁷ Všechny vytyčené úkoly pro rok 1964, spočívající v další indoktrinaci komunistického světového názoru, v přípravě jednotek na plnění úkolů obrany okresů a krajů a konečně ve zlepšení řídicí práce velitelů a štábů, byly víceméně splněny. Ke zlepšení došlo i v oblasti hospodaření s materiálními a finančními prostředky.

Politický a morální stav jednotek ovlivnila skutečnost, že v milicích působila řada stranických funkcionářů, kteří pracovali v KSČ i mezi veřejností.⁴⁸⁸ Během školení se velitelé na přednáškách, besedách a seminářích seznamovali s otázkami vnitřní i zahraniční politiky KSČ, komunistického hnutí východního bloku i s brannou politikou státu. Ze striktně ideologického pohledu stranických funkcionářů se vyskytly nedostatky v tom, když někteří velitelé považovali splnění úkolu od milicionáře za samozřejmou povinnost. Nevysvětlovali jim účel výcviku a nepřipravovali je ke splnění úkolu. Z toho se vyvozovalo, že členové nebyli dostatečně přesvědčeni o účelnosti prováděné přípravy v jednotkách, respektive neměli v některých případech jasno o aktuálním poslání LM.

Na svých pracovištích se zapojila téměř polovina milicionářů do brigád socialistické práce nebo do kolektivů soutěžících o titul 20. výročí osvobození. Téměř devatenáct procent členů se údajně řadilo mezi zlepšovatele a vynálezce, řada z nich obdržela vyznamenání za pracovní výsledky. Soutěžení se přeneslo i přímo do jednotek LM,

486 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 17, a. j. 114, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ konané dne 8. 9. 1964. Návrh usnesení sekretariátu ÚV KSČ k dalšímu rozvoji socialistické soutěže v jednotkách LM, 11. 3. 1964. 8. 9. 1964.

487 V lednu 1965 schválil sekretariát ÚV tuto přepracovanou zprávu o činnosti jednotek LM za rok 1964. Koncept zprávy byl zahrnut v obsáhlém materiálu k plánované činnosti jednotek LM v roce 1965. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 17, a. j. 114, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ konané dne 12. října 1964. Návrh usnesení ústředního výboru KSČ pro politickou a bojovou přípravu jednotek Lidových milicí v roce 1965, 12. 10. 1964. Zpráva k činnosti LM však byla následně ještě rozšířena a schválena sekretariátem ÚV KSČ na schůzi dne 13. 1. 1965. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 32, a. j. 59, Zpráva o činnosti jednotek LM v roce 1964, 13. 1. 1965.

488 V roce 1965 pracovalo 40 procent milicionářů ve stranických organizacích, v okresních a krajských výborech. 18 procent členů LM působilo v odborech a téměř 8 procent příslušníků LM byli poslanci MNV, ONV a KNV.

kde milicionáři soupeřili o dosažení co nejlepších výsledků v bojové přípravě, ve správné péči o zbraně, materiál apod.

Plánovaný stav členů LM, do kterého chybělo 2 100 osob, činil 81 600 příslušníků (po začlenění nové jednotky z Vřesové u Sokolova 81 700 osob). Předpokládalo se, že plného stavu by mělo být v roce 1965 dosaženo. Z milicí každoročně odcházelo do důchodu, na jiná pracoviště (bez jednotek LM) nebo do jiných funkcí zhruba 4 000–5 000 členů, které nahrazovali noví příslušníci. Co se týká sociální struktury, 82,7 procenta pocházelo z původních dělnických povolání. Dělníci tvořili 51,4 procenta a technici 36,1 procenta. Poměrně malý podíl patřil v jednotkách ženám (1,9 procenta). Věkové složení bylo následující: do 25 let 3,5 procenta všech milicionářů, dále od 26 do 35 let 30,1 procenta, do 45 let 39,2 procenta, do 55 let 19,7 procenta, do 60 let 6 procenta a nad 60 let 1,5 procenta. Složení členů LM podle data vstupu a délky trvání členství bylo: od roku 1948 15,1 procenta, od roku 1949 6,4 procenta, z období 1950 až 1955 22,4 procenta, z období 1956 až 1962 43,9 procenta, z roku 1963 7,1 procenta a z prvního pololetí 1964 3,3 procenta členů. Věkové složení jednotek LM bylo považováno za celkem příznivé, obzvláště s ohledem na to, že mladší měli při branné pohotovosti státu odejít do armády. K zajištění bojeschopnosti milicí při branné pohotovosti státu mělo být vojenské povinnosti zproštěno cca 12 000 velitelů a funkcionářů. Převážná část starších milicionářů by za této situace v jednotkách zůstala a bojeschopnost milicí by nijak významně neutrpěla. Úbytek milicionářů odchodem do armády měly nahradit zálohy použité především ve strážní službě. Podle délky členství tvořili největší procento příslušníci přijatí k LM v období 1956 až 1962. Stále klesal počet původních členů z dob založení jednotek. Například v Praze, kde početní stav v roce 1948 činil zhruba 11 000 osob, zůstalo z té doby jen 1 873 členů. Značná část příslušníků LM odešla zejména v roce 1950 a později do různých hospodářských funkcí, do armády a dalších bezpečnostních sborů. Z výše uvedeného vyplývaly tendence orientovat se při přijímání nových členů ve vyšší míře na dělníky, mladé lidi a na získávání žen do jednotek.

V oblasti bojové připravenosti se výcvik v roce 1964 orientoval na vedení boje proti „nepřátelským diverzním skupinám“, částečně i proti taktickým výsadbám. Z hlediska tohoto zaměření prováděly jednotky LM nácvik v pátrání v terénu a v uzavírání prostoru. Současně s tím se zdokonaľovaly ve střelecké přípravě a strážní službě. Zvláštní pozornost byla věnována nácviku ochrany proti účinkům zbraní hromadného ničení. Provéřky bojové připravenosti ukázaly, že útvary LM byly celkem dobře ideologicky i vojensky připraveny k plnění úkolů. Převážná většina jednotek strážních oddílů dosáhla zaujmutí pozic při ochraně závodu jednou směnou po vyhlášení bojového poplachu v mimopracovní době ve stanoveném časovém limitu. Jednotky RO a oddílů okresních záloh LM své stanovené časové limity většinou také plnily. Zlepšily se i výsledky ostrých střelb, jichž se zúčastnilo 96 procent milicionářů (zvýšení o 3,5 procenta oproti r. 1963) a splnilo je 92 procent příslušníků (oproti 90 procentům v r. 1963). Ostré střelby z minometů spojené s taktickým cvičením dopadly úspěšně. Relativní pokles zaznamenaly výsledky ve střelbě z protiletadlových kulometů, přestože se celkově

hodnotily stupněm „vynikající“. Hlavním cílem ostrých střelb měla být příprava jednotky na reálné podmínky palby (v zimě, v noci apod.). Celostátní soutěž ve střelbě se však tomuto záměru vymykala, neboť v zájmu co nejlepších umístění organizovaly jednotky střelbu v ideálních podmínkách. Tím se nedosahovalo pravého účinku ostrých střelb. Oddělení branné a bezpečnostní proto doporučilo soutěž probíhající od roku 1962 zrušit a nahradit soutěží v rámci malých jednotek, vyhodnocovanou na úrovni okresu. Mělo se dbát o to, aby střelba probíhala za ztížených podmínek. Opět se zlepšila připravenost speciálních jednotek, zejména krajských průzkumných čet, které dosahovaly vynikající úrovně. U některých minometných a protiletectvých kulometných jednotek se nepodařilo vycvičit zástupce pro obsluhu a do odborných funkcí. Dobré výsledky přineslo dvoutýdenní soustředění 463 radiotelegrafistů. Až na výjimky probíhal výcvik milicionářů v mimopracovní době.

Krajské a okresní štáby řídily činnost jednotek s přehledem, osvědčilo se zapojení dobrovolných pracovníků. Kladně byla hodnocena odborná připravenost štábů i velitelů útvarů, k čemuž přispěly i provedené instruktáže s pomocí příslušníků armády a MV.⁴⁸⁹ Závěrečná taktická cvičení potvrdila připravenost štábů a velitelů a jejich dobré praktické a teoretické znalosti v řízení jednotek. U některých okresních štábů ještě panovala nahodilost a neorganizovanost a někde se plně nevyužívalo kolektivu štábu. Někteří velitelé vydávali svá rozhodnutí pro vedení boje poměrně zdlouhavě. Jeden z nejslabších článků představovali velitelé čet a zejména družstev, kde neustále docházelo k fluktuaci. Okresní štáby s nimi prováděly diferencovanou přípravu a věnovaly jim větší pozornost.

Z hlediska materiálního zabezpečení byly jednotky LM plně zajištěny. S určitým zadostiučiněním přijali milicionáři přezbrojení samopaly za zastaralé a nevyhovující německé pušky vz. 98 N. Materiál byl vcelku dobře uskladněn a správně ošetřován, i když v některých zbrojnicích dosud nepanoval patřičný pořádek, protože na něj velitelé nedohlíželi a neprováděli kontroly. Zvýšenou pozornost věnovaly štáby a velitelé zabezpečení zbrojnic proti vloupání, některé zajistili poplašeným systémem.

Kromě standardních úkolů se měly jednotky milicí v roce 1965 aktivně zapojit do oslav 20. jubilea osvobození republiky včetně účasti na vojenských přehlídkách. U příležitosti výročí Února se měly jednotky tradičně začlenit do pořádaných manifestací a uspořádat srazy a propagační ozbrojené pochody ulicemi měst.⁴⁹⁰ Branné a bezpečnostní oddělení ÚV KSČ jako každoročně vypracovalo a v říjnu 1964 i projednalo návrh usnesení pro politickou a bojovou přípravu jednotek milicí na další rok 1965.

489 Výčet pomoci ze strany MV pro Lidové milice v roce 1965 shrnují dokumenty založené v ABS, f. A2/2, i. j. 1109, Zpráva o činnosti jednotek LM v roce 1964 a návrh opatření na z hospodárnění činnosti LM, 14. 12. 1965.

490 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 17, a. j. 114, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ konané dne 12. října 1964. Návrh usnesení ústředního výboru KSČ pro politickou a bojovou přípravu jednotek Lidových milicí v roce 1965, 12. 10. 1964. Zpráva k činnosti LM však byla následně rozšířena a schválena sekretariátem ÚV KSČ na schůzi dne 13. 1. 1965. *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 32, a. j. 59, Zpráva o činnosti jednotek LM v roce 1964, 13. 1. 1965.

Tento plán sekretariát ÚV z jednoho prostého důvodu nepřijal:⁴⁹¹ usnesení přijaté pro předchozí rok 1964 totiž obsahovalo zásadní politickou dlouhodobou linii pro činnost LM platnou i v roce 1965. Vzhledem k přetrvávání vytyčených úkolů sekretariát ÚV na své schůzi 13. ledna 1965 doporučil pro rok 1965 nový dokument nevydávat, ale pokračovat v plnění hlavních úkolů z roku 1964.⁴⁹²

Aktivita milicí v roce 1964 prokázaly poměrnou stabilitu jednotek. V podstatě nedošlo k žádným mimořádným událostem, které by zpracovatelům zprávy stály za zmínku. Do plných početních stavů chyběly zhruba 2 000 milicionářů, což neohrožovalo případné nasazení jednotek při branné pohotovosti státu nebo na mimořádné akci. Sociální i věkové rozložení příslušníků milicí se považovalo za dobré, převládali mladší dělníci. Přetrvávající problém představovala neustálá fluktuace velitelských kádrů na nižších pozicích.

V. 13. Snaha o snížení nákladů

Komplikace v centrálně řízeném hospodářství komunistického Československa představovaly chronický jev, i když se občas objevila období stability. V první polovině 60. let ale československá ekonomika zažívala mimořádné potíže. Do složitých poměrů stupňujícího se ekonomického rozvratu přišel v červenci 1961 vrchol berlínské krize a na podzim 1962 karibská krize. S nimi se pojil nepředvídaný nárůst nákladů na obranu, výrazně zatěžující státní rozpočet i výrobní možnosti upadajícího hospodářství. Už několik let po sobě byla milicím odpírána potřebná a původně i plánovaná modernizace výzbroje a výstroje. Příčinou byl nedostatek finančních prostředků i výrobních kapacit. Kromě toho musely Lidové milice z důvodu špatné hospodářské situace hledat skryté zdroje ve vlastním provozu. Mezi racionální opatření patřila direktiva týkající se uvolňování milicionářů ze zaměstnání během pracovní doby, která tento v minulosti používaný prvek podstatně omezila.

Konkrétní úkoly v politické a bojové přípravě jednotek každoročně stanovila politicko-organizační směrnice štábu velitele milicí v ČSSR. Doplněná verze směrnic s návrhy na úspory v oblasti milicí se vyprofilovala na schůzi sekretariátu 13. ledna 1965, který ji také schválil.⁴⁹³

491 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 17, a. j. 114, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ konané dne 12. října 1964. Návrh usnesení ústředního výboru KSČ pro politickou a bojovou přípravu jednotek Lidových milicí v roce 1965, 12. 10. 1964.

492 Usnesení pro politickou a bojovou přípravu LM na rok 1965 tedy sekretariát neschválil. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 32, a. j. 59, Usnesení 59. schůze sekretariátu ÚV KSČ ze dne 13. ledna 1965. Činnost jednotek Lidových milicí v roce 1964 a návrh opatření na zhospodárnění činnosti LM, 13. 1. 1965.

493 Na základě schválených politicko-organizačních směrnic štábu velitele LM v ČSSR přijatých sekretariátem ÚV měly ZO, OV a KV KSČ projednat výsledky činnosti LM v roce 1964 a přijmout příslušná opatření k politické a bojové přípravě jednotek LM v kraji, okresu a závodě v roce 1965.

Ještě předtím, v listopadu 1964, přijal sekretariát ÚV usnesení, jež mělo v souvislosti se schvalováním plánu výcviku a výzbroje připravit konkrétní návrhy na dosažení podstatných úspor a na omezení uvolňování milicionářů ze zaměstnání na různé srazy a cvičení. Pro splnění tohoto úkolu se musela provést opatření již v roce 1965. Úkoly LM pro obranu a ochranu teritoria zpracovaly příslušné komise obrany okresních a krajských výborů ÚV KSČ. Lidové milice tvořily fakticky v době míru i v plánech během branné pohotovosti státu nejpočetnější vojenskou sílu těchto komisí obrany. Početní stav k 1. 11. 1964 činil 79 500 milicionářů organizovaných v 2 298 závodech, který tvořilo:

1) 20 samostatných průzkumných čet krajských velitelů jako úderná a pohyblivá jednotka určená k zásahům do ohrožených prostorů před příchodem početnějších sil,

2) 22 střeleckých praporů rychlých oddílů,

3) 36 samostatných minometných čet,

4) 14 samostatných čet velkorážních protiletadlových kulometů,

5) 10 samostatných tarasnicových čet,

6) 10 samostatných ženijních čet,

7) 16 samostatných praporních obvazišť,

8) 114 samostatných střeleckých rot oddílů okresních záloh,

9) 70 samostatných střeleckých čet oddílů okresních záloh,

10) v každém závodě strážní oddíl v síle jednoho družstva až roty.

Náklady na vybavení, výcvik a aktivity milicí činily v roce 1963 zhruba 70 mil. Kčs, vedle výloh hrazených závody.

Na finančních a materiálních výdajích LM se podílely tři složky:

a) Z rozpočtu KSČ (v r. 1963 – 9,4 mil. Kčs) se hradily položky za stravování milicionářů při cvičeních, školeních a akcích, dále školení v odborných, nejvýše měsíčních kurzech a konečně i náklady na údržbu výstroje a provoz vozidel, která poskytovaly jednotkám LM jednotlivé závody.

b) Podniky budovaly jednotkám milicí zbrojnice s jejich vnitřním zařízením, poskytovaly svá vozidla a hradily mzdy milicionářům, kteří se účastnili různých akcí do délky tří dnů. Tyto náklady nebylo možné celostátně vyčíslit, neboť jejich evidence neexistovala.

c) MNO zabezpečovalo jednotky milicí potřebným materiálem, tzn. zbraněmi, technikou, dopravními prostředky, výzbrojí, na základě schválených plánů materiálně-technického zabezpečení (v r. 1963 – 60 mil. Kčs).

Největší položku v nákladech KSČ tvořily výdaje za stravu milicionářů (67 procent) podle stanovených norem. Při výcviku a akcích v závodech příslušníci LM fasovali konzervy, případně jedli v závodní jídelně. Při závěrečných cvičeních si členové milicí sami připravovali teplou stravu v polních kuchyních, případně doplněnou konzervami. Pro školení velitelů a štábů nedisponovaly LM vlastním zařízením, proto se využívala rekreační střediska stranických orgánů, závodů nebo i podniku Restaurace a jídelny. Vedle nákladů na potraviny započítávaly tyto organizace i poměrné výdaje za režii

a ubytování. Tato ubytovací zařízení se v zájmu co nejnižších výloh využívala hlavně mimo sezonu. Při cvičení jednotek v Jihočeském kraji se ověřila alternativa zásobování konzervami používanými armádou. Zkušenosti ukázaly, že je výhodné mít pro jednotky LM k dispozici určité množství konzerv jako pohotovostních dávek deponovaných ve skladech ČSLA. V případě potřeby, např. právě při velitelsko-štábních cvičeních, by se následně spotřebovaly. Využívání konzerv pro milicionáře mělo vést k rychlejší obměně potravin ve skladech a ke snížení částky plánované na nákup potravin v celostátním měřítku. Konzervy z maloobchodní sítě nevyhovovaly, protože vážily minimálně půl kilogramu a nebyly vždy pohotově k dispozici. Štáby a velitelé byli pobízeni k zajišťování stravování především pomocí hospodářských jednotek LM, čímž by se snížily režijní náklady.

V oblasti výcviku, taktických cvičení a ostrých střelb byla praxe zhruba následující. Jednotky cvičily po celý rok jednou měsíčně po pracovní době v rozsahu do osmi hodin. Jednou ročně proběhla závěrečná taktická cvičení v rozsahu 24 hodin. Kromě toho milicionáři zajišťovali další akce, jako přehlídky, oslavy, návštěvy zahraničních státníků apod. Například v Praze se za jedenáct měsíců roku 1964 takovýchto akcí zúčastnilo 16 000 příslušníků LM, což představovalo zhruba 27 000 hodin odčerpaných z pracovní doby a 73 000 hodin z doby mimopracovní. Usnesení ÚV KSČ z roku 1964 vymezilo zásadu provádět výcvik pouze v mimopracovní době. Výjimky se udělovaly pouze závodům, kde existovala vysoká zaměstnanost na směny. Ojedinele se vyskytovaly případy, kdy velitelé z přílišné iniciativy výcvik prodlžovali nebo ho prováděli ve vzdálených místech, což zvyšovalo náklady na dopravu. V této souvislosti muselo každé proplacení zameškané směny odsouhlasit krajské předsednictvo strany. Ostré střelby probíhaly jednou ročně, přičemž střelnice se nacházely poměrně daleko od závodů. V roce 1965 mělo dojít k přezbrojení jednotek novými zbraněmi.

Příprava velitelů a štábů se prováděla dvakrát ročně na jejich shromáždění o délce dvou až tří dnů. Kromě toho velitelé rot a praporů realizovali se štáby velitelsko-štábní cvičení v terénu jako přípravu na závěrečná cvičení. Čtvrtinu vynaložených nákladů na akci tvořilo stravování. Cvičení probíhala v pracovní době, což hradily závody ze svých rozpočtů.

Útvary LM obhospodařovaly k roku 1964 výzbroj, výstroj a techniku v hodnotě zhruba 500 mil. Kčs. Milicionáři disponovali většinou zbraněmi, které již armáda nepoužívala, ale pro potřeby milicí stačily. U jednotek probíhalo přezbrojení novými samopaly vz. 58 na unifikované střelivo ze zásob ministerstva zahraničního obchodu, pro něž nebyl odbyt. Zčásti milice dostaly samopaly, kterých se zbavovalo vnitro. Současně začala postupná obměna lehkých kulometů, čímž se měla zvýšit palebná síla, ale zároveň i náročnost na péči o zbraně. Dlouho odkládané přezbrojení působilo na jednotky milicí také jako motivující faktor ve smyslu projevené péče ze strany ÚV KSČ. Staré zbraně se odevzdaly MNO, které je po provedení generálních oprav dodalo podnikům zahraničního obchodu k výhodnému prodeji. Podstatnou část techniky v rukou milicionářů tvořil spojovací materiál, což vyžadovalo důkladnou přípravu

obsluhy – radiotelegrafistů a radiodálnopisců. Škrty v této odborně náročné oblasti se proto nemohly realizovat. K počátku listopadu milice disponovaly více než 1 250 motocykly (včetně 379 ks sovětských M72 s přívěsem), 49 terénními automobily GAZ, 34 lehkými terénními nákladními automobily T 805, 68 nákladními automobily Praga V3S (z toho 17 s navijákem) a 23 automobily pro radiostanice. Motocykly Jawa 250 a M72 předala armáda milicím i se všemi náhradními díly. Ty zabíraly ve skladech LM velký prostor, ale z důvodu velké poruchovosti motorek bylo množství náhradních dílů potřeba. Předpokládalo se, že motorky M72 nahradí jiná vozidla a motocykly se vrátí MNO k sešrotování.

S výstrojí hospodařili milicionáři velmi dobře. Například životnost košilů u nich byla šestnáctkrát vyšší než v jiných ozbrojených složkách a z poloviny se ještě používaly košile dodané prvně v roce 1957. Podobně tomu bylo i u rukavic. Gumové pláště pocházely z roku 1951. Jednotky LM uskladovaly materiál převážně v závodech, tzn. ve zbrojnicích a vyhrazených místnostech. Částí materiálu disponovali jednotliví příslušníci LM, zbytek byl vyskládněn v příručním skladu útvaru. Pro každou jednotku existovala mobilizační rezerva některých druhů materiálu, takže v případě úderu protivníka bylo lépe zajištěno jeho uchování na různých místech republiky. Většina zbrojnic vyhovovala požadavkům na uskladnění výzbroje. Několik jich však bylo vlhkých, a proto se pracovalo na odstranění nedostatků. V některých krajích se budovaly centrální krajské sklady, čímž se soustředil materiál do jednoho místa. Současně ale vyvstal problém s jeho údržbou. Při výstavbě nových zbrojnic se měla dodržovat zásada maximální úspornosti. Současně se přehodnotil plán MTZ na rok 1965 s tím, že většina dodaného materiálu měla být předána přímo jednotkám.

Co se týkalo sestavování finančních plánů a jejich kontroly, rozpočty stranických orgánů se vytvářely od září daného roku a zahrnovaly požadavky štábů LM. Jelikož plánované úkoly milicí pro další výcvikový rok se stanovovaly až koncem kalendářního roku, často se finanční rozpočet ze září rozcházel s úkoly, jež měly jednotky milicí plnit v dalším výcvikovém roce. V některých okresech a krajích byly rozpočty překročeny, v jiných se naopak nevyčerpaly. V souhrnu se celkové rozpočtové prostředky v žádném roce nespotřebovaly. Po dohodě XI. oddělení s hospodářským oddělením ÚV se měly finanční plány v prvním pololetí příslušného rozpočtového roku upřesnit. Štáb velitele LM v ČSSR hodlal spolu s hospodářským oddělením ÚV zpracovat pokyny pro jednotnou strukturu finančních plánů, aby se mohly průběžně kontrolovat podle jednotlivých položek. Návrhy na úspory v již zpracovaném rozpočtu na rok 1965 měly kraje a okresy předložit sekretariátu ÚV ve zpřesněném plánu ÚV KSČ za první pololetí 1965. Náklady na milice z rozpočtu KSČ v roce 1963 činily 9,4 mil. Kčs, na rok 1964 se plánovalo 10,7 mil. Kčs v důsledku úhrady za soustředění radistů. Uvolněné částky se však nevyčerpaly. Na základě výše uvedených opatření se předpokládalo snížení rozpočtu na rok 1965 oproti návrhu, přestože měly přibýt výdaje spojené s přezbrojením.

Sekretariát ÚV se na své schůzi dne 13. ledna 1965 mj. usnesl, aby byla mezi příslušníky milicí zahájena přesvědčovací kampaň s cílem dosáhnout úspor, a to zejména

omezením uvolňování milicionářů ze zaměstnání na srazy a cvičení, které měly probíhat až po pracovní době. Dále měla zesílit kontrolní činnost v oblasti hospodárního využívání materiálních a finančních prostředků.

Část výdajů milicionářů hrazených příslušným podnikem upravovala vyhláška ministerstva financí a ÚRO. Závod platil členům LM mzdy s tím, že při akcích trvajících déle než tři dny poskytoval náhradu těchto výdajů příslušný stranický orgán. Podnik měl povinnost dále hradit výdaje na místnosti potřebné pro skladiště, noclehárny, zbrojnice a jejich nezbytné vybavení (včetně údržby), jakož i výdaje na otop a světlo. K další povinnosti závodu patřilo bezplatné zapůjčení vozidel, přičemž podnik mohl požadovat na příslušném stranickém orgánu pouze náhradu za spotřebované pohonné hmoty.⁴⁹⁴

Miroslav Mamula⁴⁹⁵ s R. Horčicem měli za úkol svolat celostátní poradu funkcionářů krajských štábů milicí za účelem projednání jejich úkolů pro rok 1965 a zajistit i další plánované instruktáže vedoucích příslušníků. V celostátní střelecké soutěži za rok 1964 zvítězily v jednotlivých kategoriích jednotky Severočeského kraje, minometná četa Plzeň-sever a četa protiletadlových kulometů Most. To byli poslední držitelé putovní vlajky, protože soutěž kolektivů o dosažení nejlepších výsledků ve střelbě (pořádaná od roku 1961) byla k 31. 12. 1964 zrušena s tím, že se má organizovat již pouze v nižších jednotkách LM a vyhodnocovat na úrovni okresu.⁴⁹⁶

Přestože Lidové milice nevyčerpaly celý svůj rozpočet v příslušných letech, situace si vynucovala materiální a finanční úspory. Zejména se tlačilo na dodržování zásady, aby členové LM nepůsobili podnikům zbytečné ztráty svým uvolňováním ze zaměstnání. Hodnota movitého majetku v jednotkách obhospodařovaného štábem milicí v ČSSR dosáhla půl miliardy korun. Dobrovolné jednotky milicionářů představovaly pro napjatý státní rozpočet nemalou finanční zátěž.

Jubilejní, 20. výročí květnového osvobození Československa předznamenovalo významnější oslavy než v předchozích letech. Sekretariát ÚV na základě svého usnesení z 10. února 1965 předložil v dubnu 1965 předsednictvu ÚV návrhy na propůjčení vyznamenání jednotkám a příslušníkům LM u příležitosti 20. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Předsednictvo projednalo propůjčení dvou Řádů rudé zástavy jednotkám milicí městské organizace KSČ Praha a jednotkám středočeské krajské organizace KSČ. Dále prodiskutovalo udělení osmi Řádů rudé hvězdy jednotkám milicí v závodech a 23 Řádů rudé hvězdy, 239 medailí Za zásluhu o obranu vlasti

494 Vyhláška č. 121/1965 Sb. Ministerstva financí a ÚRO o použití prostředků fondu kulturních a sociálních potřeb a financování některých činností státních hospodářských organizací byla schválena 26. 10. 1965 s účinností od 1. 1. 1965. Přestože byla tato vyhláška zrušena k 1. 6. 1967, nová vyhláška č. 48/1967 Sb. na povinnosti podniků v rámci úhrad pro LM nic podstatného neměnila.

495 Miroslav Mamula (1930–1986), vedoucí státně administrativního oddělení ÚV KSČ, od r. 1970 krajský tajemník KSČ v Ostravě.

496 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 32, a. j. 59, Usnesení 59. schůze sekretariátu ÚV KSČ ze dne 13. ledna 1965. Činnost jednotek Lidových milicí v roce 1964 a návrh opatření na zhospodárnění činnosti LM, 13. 1. 1965.

a 543 medailí Za službu vlasti jednotlivcům. Navrzení příslušníci LM se dlouhodobě aktivně podíleli na budování milicí. Současně šlo o „obětavé“ komunisty, dávané za příklad ostatním milicionářům. Návrhy na ocenění projednaly příslušné ZO, OV a KV KSČ. Městský výbor KSČ v Praze předložil původně vyšší počet návrhů na propůjčení Řádu rudé hvězdy jednotkám LM v závodech. Předpokládalo se propůjčení vyznamenání i jednotce v ČKD Praha. Struktura podniku se však značně lišila od struktury v roce 1948. Proto MěV KSČ navrhl samostatně vyznamenat jednotky těch závodů, které patřily do ČKD, nejvíce se v roce 1948 podílely na únorových událostech a současně „úspěšně“ plnily úkoly stanovené pro milice.⁴⁹⁷

V. 14. Plnění úkolů milicionářů ve výcvikovém roce 1965

Politické uvolnění od poloviny 60. let poznamenalo i vládnoucí totalitní Komunistickou stranu Československa. Mezi vysokými funkcionáři uvnitř strany probíhal skrytý spor o snahu buď přizpůsobit KSČ stávajícím podmínkám, nebo zabránit jakýmkoli změnám. Rostl kritický vztah k oficiální politice strany. Ideovou jednotu podkopávaly časté změny směrnic a hesel. V členské základně KSČ došlo k sociální a generační výměně, ubývalo dělníků a mládeže. Dvě třetiny členů vstoupily do strany po roce 1948. KSČ si zachovávala masový charakter, každý pátý dospělý člověk byl jejím členem. V polovině šedesátých let se uvnitř KSČ vytvořily takové poměry, že strana nebyla schopna jednotně a disciplinovaně prosazovat svoji vůli.

I přes nelehkou ekonomickou situaci se v roce 1965 podařilo zajistit slibované částečné přezbrojení jednotek Lidových milicí modernějšími zbraněmi, a dokonce ušetřit nemalé finanční prostředky. Zpřesněním finančních plánů bylo dosaženo snížení rozpočtu LM téměř o 900 000 Kčs. Hlavní úkoly pro rok 1965 spočívaly tradičně ve zvýšení „politické připravenosti“ a bojové pohotovosti jednotek pro plnění úkolů vyplývajících z plánů ochrany území, v přezbrojení útvarů novými ručními zbraněmi a konečně v zajištění aktivní účasti milicionářů na oslavách výročí Února a osvobození republiky Rudou armádou. Tyto základní úkoly milice vcelku splnily.⁴⁹⁸

Politický a morální stav milicionářů ve smyslu komunistické ideologie se i nadále upevnil, k čemuž přispěla aktivita vyvolaná oběma výročími. Jednotky kvitovaly „kladné ocenění“ dosavadní činnosti milicí vyjádřené A. Novotným na manifestaci v Praze, podobně

497 *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 104, a. j. 106, Propůjčení vyznamenání jednotkám a příslušníkům Lidových milicí u příležitosti 20. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou, 8. 4. 1965.

498 Zprávu o LM s návrhem na provádění politické a bojové přípravy na léta 1966 až 1968 předložilo státně administrativní oddělení v zastoupení M. Mamuly. *NÁ*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 50, a. j. 97, Plnění úkolů v Lidových milicích v roce 1965 a návrhy k provádění politické a bojové přípravy jednotek LM v letech 1966–1968, 2. 2. 1966.

jakož i ostatními funkcionáři v krajích a okresech. Příznivý vliv mělo i propůjčení vyznamenání a konání besed se zakládajícími příslušníky LM. Ideologická výchova v jednotkách posilovala komunistický přístup milicionářů k plnění úkolů. Pro členy se organizovaly přednášky, besedy a semináře. Štáb LM v ČSSR vydával k tématu obrany totalitního státu různé tištěné materiály. K výročí Února proběhly manifestační pochody jednotek. Na besedách ve školách a vojenských útvech objasňovali milicionáři únorové události v roce 1948, vznik LM i jejich úkoly ve společnosti. Útvary milicí také vystoupily v rámci vojenských přehlídek v Praze a v některých krajských městech při květnových oslavách.

Zvláštní pozornost se v roce 1965 věnovala bojové připravenosti a pohotovosti jednotek LM. Územní štáby instruovaly velitele, aby v útvech upevňovali znalosti a návyky při bojovém poplachu a prověřovali bojovou připravenost jednotek. Proběhly проверки u okresních štábů a ve většině útvarů. Velitelé závodů organizovali nácvik činnosti při vyhlášení bojového poplachu a prověřovali reálnost zpracovaných plánů vyrozumění a svozu milicionářů do závodu. Při těchto kontrolách nebylo všude dosaženo plánovaných početních stavů. Problémy se projevíly v zabezpečování jednotek LM podnikovými vozidly. Výcvik se zaměřil na procvičování tematiky obranného boje. V jeho průběhu se zkvalitnila připravenost jednotek na obranu důležitých terénních a komunikačních objektů, stejně jako objektů zvláštní důležitosti. Milicionáři posílili spolupráci s orgány armády a bezpečnosti. Provedená závěrečná a součinnostní cvičení ukázala, že se zatím nepodařilo v dostatečné míře zvládnout bojové zabezpečení jednotek. Menší pozornost se věnovala provádění aktivního průzkumu, ochraně proti zbraním hromadného ničení, protivzdušné obraně a maskování jednotek. Při procvičování střežení závodů nebylo dosaženo těsné vzájemné součinnosti s vnitrozávodními složkami, s příslušníky Závodních stráží a Civilní obrany. Rozsah přípravy prováděné po pracovní době byl omezen, a proto se jako neúčelné jevílo plánovat výcvik pouze na dobu jednoho roku. Doporučilo se rozvrhnout jej vždy na dvouleté výcvikové období, což mělo umožnit větší perspektivnost a zmenšení rozsahu každoročně se opakujících prací na úrovni štábu. S potřebným předstihem se měla ovlivnit tvorba finančních plánů, které se zpracovávaly dříve, než byly známy výcvikové úkoly. Navrhovalo se proto stanovit dvouleté výcvikové období od roku 1967 a úkoly obsažené v návrhu usnesení sekretariátu zpracovat pro celé období 1966 až 1968.

Mezi významné úkoly roku 1965 patřilo přezbrojení většiny jednotek novými ručními zbraněmi na unifikované střelivo zavedené v ozbrojených silách členů Varšavské smlouvy. Zastaralé pušky a samopaly nahradily nové samopaly vzor 58 a samopaly vz. 24 a vz. 26. Rovněž zastaralé kulomety vz. 26 byly částečně vyměněny za univerzální kulomety vz. 59 L. Kompletní přezbrojení kulomety mělo skončit v roce 1966. Za účelem propagandistického využití přezbrojení LM se zbraně předávaly slavnostním způsobem za přítomnosti výborů stranických organizací a zástupců okresních a krajských výborů strany. Milicionáři při té příležitosti přijímali různé závazky zaměřené především na rychlé ovládnutí zbraně a na kvalitní péči o ni. Ve střelbě z nových zbraní dosáhli členové milicí údajně dobrých výsledků, stejně jako ve střelbě z ostatních zbra-

ní, kromě minometů, kde došlo k mírnému poklesu oproti roku 1964. Návík střelby komplikoval nedostatek vhodných střelnic, jejichž počet se dále snižoval. Jiné než armádní střelnice disponovaly pouze primitivním vybavením. U strážních jednotek se střelby prováděly v menším rozsahu než u ostatních dvou typů milicionářských útvarů.

Příprava velitelů probíhala po skupinách diferencovaně pro příslušníky územních štábů a štábů jednotek. Hlavní funkcionáři štábů krajských velitelů LM a velitelů praporů rychlých oddílů se připravovali spolu se štábem velitele milicí v ČSSR na celostátních seminářích. Tam si prohlubovali znalosti vojenské politiky KSČ včetně úkolů LM za mimořádných opatření. Na tyto semináře navazovala obdobná školení velitelů jednotek a příslušníků štábů v krajích a okresech, kteří připravovali jednotlivé specialisty jednotek. Rovněž se konaly měsíční kurzy ve vyšším vojenském učilišti ve Vyškově. Výsledky školení patrně nebyly dostačující. Podle kritického vyjádření HŠ LM neodpovídaly požadavkům soudobého vojenství a úkolům velitelů a štábů milicí.

Na úseku spojení se hlavní pozornost věnovala přípravě jednotek zabezpečujících rádiové spojení stranickým orgánům při branné pohotovosti státu. Tato péče se projevila údajně kvalitními výsledky, které se však v případě radiotelegrafistů a dálhopisců musely nadále rozvíjet. Vzhledem ke složitosti používané techniky a důležitosti spojení se počítalo s další organizací soustředění těchto specialistů v délce alespoň dvou týdnů.

V období 1964–1965 proběhla součinnostní cvičení štábů milicí Jihočeského a Západočeského kraje. Cvičení ukázala, že jednotky by v období mobilizace a v případném válečném konfliktu představovaly hlavní vojenskou sílu na teritoriu pod vedením stranických orgánů – komise obrany krajských a okresních výborů strany. Akce prezentovala, že jednotky LM by se v této situaci podílely na „zajišťování veřejného pořádku“, působení proti panice, na likvidaci případných nepokojů mezi obyvatelstvem, na ochraně závodů a dalších objektů. Ujasnila se jejich účast na zneškodnění výsadků protivníka a při evakuaci obyvatelstva ve městech v součinnosti s orgány MV a velením armády. Praktické poznatky z cvičení ukázaly, že plnění úkolů v době mobilizace by značně ztěžovala skutečnost, že někteří milicionáři zařazení v RO nebo OOO by při mobilizaci odešli do armády nebo do útvarů MV. Po zvážení situace a projednání s MNO bylo schváleno rozšíření počtu zproštěných členů LM z dosavadních 12 000 na 30 000 osob. Uvolnění pro jednotky milicí se mělo týkat zejména vojáků v záloze starších 35 let, kromě speciálních odborníků důležitých pro armádu. V tomto duchu měly být upraveny i směrnice z listopadu 1963 o zprošťování mimořádné služby příslušníků LM.⁴⁹⁹

Dozvuky krizí mezi komunistickým a demokratickým mocenským blokem z první poloviny 60. let se odrazily v cvičeních Lidových milicí, prováděných pro případ branné pohotovosti státu. Cvičení ukázala silné stránky i slabiny milicí při předpokládaném zproštění služby části příslušníků. Oslabenými jednotkami by disponovaly vojenské komise obrany, které měly koordinovat jejich činnost s ostatními ozbrojenými složkami.

499 Tamtéž.

V. 15. Konsolidovaná situace v LM před rokem 1968

Díky různým mezinárodním i domácím souvislostem proběhla druhá polovina 60. let ve znamení pozvolného politického a kulturního uvolnění. Sdělovací prostředky informovaly o veřejném mínění, které bylo často kritické ke komunistickému režimu. Stupňující se kritika ovlivnila politickou atmosféru a přispěla k oslabení pocitu strachu mezi obyvateli.

Období od poloviny 60. let do počátku roku 1968 lze v životě Lidových milicí, na rozdíl od občanské společnosti, považovat za stabilizované a konsolidované bez vnějších pozitivních či negativních vlivů na jejich aktivity. Tato klidná etapa však svým způsobem znamenala „ticho před bouří“, která se strhla v letech 1968 a 1969.

XIII. sjezd KSČ v červnu 1966 vyzněl formálně a bez „rušivých elementů“. Ocenil připravenost Lidových milicí a jejich místo v branném systému státu. Sjezdové usnesení orientovalo další rozvoj Lidových milicí k „*zabezpečení ochrany revolučních vymožeností lidu a všelidové obrany země soustavným zvyšováním jejich politické a bojové připravenosti, prohlubováním jejich stranického charakteru*“.⁵⁰⁰

Po XIII. sjezdu KSČ se výcvik Lidových milicí tradičně zaměřil na další zvýšení bojové připravenosti a pohotovosti všech jednotek. Trend speciální politické přípravy příslušníků se zaměřil na úsek „boje proti antikomunismu“ a poznání cílů a prostředků „ideologické diverze nepřítelů“. Ve výcviku se kladl důraz na taktickou přípravu střeleckých jednotek a takticko-odborný trénink jednotek speciálních. Příprava až na výjimky vycházela z požadavků soudobého vojenství. Probíhala v různě obtížných klimatických a terénních podmínkách se zřetelem k vedení boje na teritoriu, který by mohl nastat v počátečním období případné války. Procvičovala se ochrana a obrana objektů zvláštní důležitosti na teritoriu v mobilizačním období a v počátečním období války, stejně jako vyhledávání a ničení průzkumně-diverzních výsadek nepřítelů.⁵⁰¹ Účast na výcviku a odborné přípravě se pohybovala v průměru kolem 85 procent. Členové milicí si dávali závazky, jejichž plnění mělo zvýšit všestrannou připravenost. Nejrozšířenější sliby spočívaly v získání odznaku Vzorného milicionáře či třídního specialisty. Podle dobových

500 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbraní*, s. 75.

501 Návrh na upřesnění organizačních a materiálně-technických vztahů mezi složkami MV, CO a LM při zásobování vojenským materiálem zmiňoval mj. mírovou a válečnou disproporcii v zásobování u jednotek Lidových milicí. Vojenský materiál Lidovým milicím standardně dodávalo MNO, v případě války však tato povinnost přešla na MV a nebylo zajištěno centralizované týlové zabezpečení. V případě nesouladu tak hrozilo nesplnění úkolů. MNO proto navrhlo zásobovat jednotky LM v době míru i války vlastními silami. V tom smyslu mělo dojít i ke změně směrnic pro doplňování, řízení a materiální zabezpečení za branné pohotovosti státu schválených předsednictvem ÚV KSČ dne 23. 2. 1959. Návrh dne 3. 3. 1967 zaslal náčelník hlavního týlu a náměstek MNO genpor. Martin Dzúr (zastoupen plk. Stejskalem) náměstkovi MV Jindřichovi Kotlovi. *ABS*, f. A/5, i. j. 935, Návrh na upřesnění organizačních a materiálně-technických vztahů mezi složkami MV, CO a LM při zásobování vojenským materiálem, 3. 3. 1967.

autorů svědčila úroveň cvičení o bojeschopnosti jednotek LM a o vcelku dobré připravenosti štábů a velitelů všech stupňů na plnění plánovaných úkolů.⁵⁰²

Nedílnou součástí bojového výcviku představovaly ostré školní střelby a taktická cvičení minometných a protiletadlových jednotek spojená s bojovou střelbou. To znamenalo, že se příslušníci Lidových milicí museli naučit dokonale ovládat přidělené zbraně. Zhruba dvě třetiny z nich patřily do střední a starší věkové kategorie. Někteří neprodělali ani základní vojenský výcvik, přesto více než padesát procent střílejících plnilo úkoly na „výtečně“ podle norem platných pro vojenské zálohy.

Zpráva o činnosti Lidových milicí v roce 1966 obsahovala návrhy na další období včetně změn v *Řádu Lidových milicí*.⁵⁰³ Milice jako nedílná součást KSČ měly i nadále prohlubovat svůj stranický charakter. Měly se zapojit do systému obrany teritoria nejen v době míru, ale i v případě eventuálního konfliktu při pořádkové, ochranné a obnovovací činnosti za války. Pracovalo se na podstatném zjednodušení organizační výstavby, řízení a zrealizování, resp. snížení požadavků na milicionáře, kteří museli zvládat své občanské zaměstnání v podnicích. Až na výjimky se dalo o členech LM tvrdit, že bezvýhradně stáli za politikou KSČ, což potvrdili svým postojem při závěrečných taktických cvičeních pořádaných během centrálního zvýšení maloobchodních cen zboží. Některé stranické organizace se vyhýbaly odpovědnosti a ponechávaly péči o jednotky milicí pouze na velitelích a okresních štábech.

Krajské a okresní štáby přicházely s novými náměty na zjednodušení přijímání nových členů a jmenování velitelů, což byl důsledek každodenní praxe. Nového kandidáta na členství v milicích dosud přijímal na návrh základní organizace okresní výbor. Jelikož každý uchazeč musel být členem strany, nebylo třeba podstupovat stejný proces jako při vstupu do KSČ. V této souvislosti sekretariát ÚV upravil některé změny v *Řádu Lidových milicí*. S konečnou platností tak přijetí do milicí schvalovala členská schůze stranické organizace, na které nový milicionář složil přísahu. Členství se datovalo ode dne, kdy schůze ZO KSČ schválila žádost o přijetí do milicí. Toto opatření mělo nejen zvýšit autoritu základní organizace, ale i povznést její vědomí odpovědnosti za činnost jednotky LM. Dále došlo ke zjednodušení zásad pro jmenování velitelů. Dosud je s výjimkou velitelů družstev jmenovaly okresní výbory strany a velitele rychlých oddílů krajské výbory KSČ. Tyto zásady byly upraveny následovně:

- a) náčelníky a členy štábů jmenoval příslušný stranický orgán, kterému štáb podléhal,
- b) velitele praporů a členy velitelství praporů jmenovaly krajské štáby LM po projednání návrhu ve výboru příslušné stranické organizace,
- c) velitele rot, členy velitelství rot a velitele čet jmenovaly okresní štáby LM po projednání návrhu ve výboru příslušné stranické organizace,

502 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbraní*, s. 75.

503 V únoru 1967 předložilo státně administrativní oddělení ÚV KSČ v zastoupení M. Mamuly zprávu o činnosti jednotek LM, kterou sekretariát ÚV vzal na vědomí a schválil předložené návrhy. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 11, a. j. 17, Zpráva o činnosti jednotek LM, 10. 2. 1967.

d) závodního velitele LM jmenovaly okresní výbory strany na návrh příslušné stranické organizace,

e) zástupce velitelů čet, agitátory čet, velitele družstev a členy závodního velitelství LM jmenoval závodní velitel LM po projednání návrhu ve výboru stranické organizace.

Vedle těchto sekretariátem ÚV KSČ schválených zásad navrhovali milicionáři i další úpravy (např. zavedení nového funkčního označení), které však měly být projednány a realizovány až při zpracování celkové koncepce Lidových milicí.

Nácviky prověrky bojové pohotovosti prokázaly schopnost jednotek a štábů LM zahájit plnění úkolů ve stanovené lhůtě. Projevilo se to při závěrečných taktických cvičeních i při součinnostním cvičení Vltava, jehož se v Jihomoravském kraji zúčastnilo 1 500 milicionářů. Pohotovost jednotek ale nepříznivě ovlivňoval nedostatek pojízdných vozidel v závodech a v době pracovního volna i delší lhůta potřebná ke svolání jednotek. V uplynulém období se přistoupilo k diferencovanému výcviku jednotek, což se projevilo zejména u strážních útvarů poklesem počtu hodin a zdůrazněním výcviku ve strážní službě. Snížení výcvikových hodin proběhlo i u dalších jednotek z původních osmi hodin v průměru na čtyři až sedm hodin měsíčně. Přestože závěrečná cvičení ukázala kvalitní připravenost jednotek na plnění úkolů, zejména v ochraně a obraně objektů, což bylo hlavní náplní výcviku v roce 1966, se projevila i řada nedostatků v jejich přípravě. Díky soustředění konanému v roce 1966 se zvýšil počet vyškolených radistů na 60 procent. Celostátní rádiová síť byla obsazena specialisty z 90 procent, krajské sítě ze 60 procent, což dávalo dobrou záruku kvalitního spojení. Slabší výsledky panovaly v malých jednotkách především z důvodu nedostatku vhodných radiostanic. Získání odborné kvalifikace radisty vyžadovalo značné časové a finanční výdaje. K povinností spojařů milicí původně patřilo zabezpečení rádiového spojení i pro stranické orgány. Tento úkol měla převzít armáda a systém spojení se měl omezit na nejnutnější míru. Prakticky ve všech krajích se výcvik prováděl po pracovní době. Výjimky z této zásady schválené stranickými orgány v okresech a krajích se děly pouze v případě úzce specializovaných činností. Mohly to být ostré střelby z minometů a z protiletadlových kulometů, dále vysílání radistů a v některých okresech z důvodu nedostatku střelnic i ostré střelby z pěchotních zbraní.

V práci územních štábů se osvědčili dobrovolníci. Někteří však měli problémy s uvolňováním z pracoviště v případě neodkladných pracovních úkolů. Potvrdila se výhodnost připravovat funkcionáře LM dlouhodobě a přitom diferencovaně pro potřeby bezprostředního výkonu funkce. Celkový výsledek přípravy velitelů snižovala skutečnost, že téměř pětina velitelů se školení neúčastnila pravidelně. Jako vážný problém se opět ukázala neustálá fluktuace velitelů, neboť získání potřebných znalostí trvalo několik let. Například v období 1962 až 1966 se z celkového počtu velitelů a členů územních štábů vystřídal 57 procent milicionářů, ve funkcích velitelů speciálních jednotek dokonce 64 procent milicionářů. U minometných jednotek zůstalo ve funkcích jen 10 velitelů (2,4 procenta) z těch, kteří prošli školením při budování útvarů v letech 1958–1959. Z celkového počtu velitelů střeleckých jednotek RO zůstalo od jejich vytvoření v roce 1957 ve funkci jen

10 procent z nich. V roce 1966 došlo celkově k mírnému snížení fluktuace, přesto funkce opustilo 9 procent velitelů. Důvody fluktuace spočívaly ve střídání pracovišť, v odchodu milicionářů do jiných funkcí, v přetíženosti velitelů a v neposlední řadě i v nedostatečné péči stranických organizací. Řada velitelů žádala o dočasné uvolnění z důvodu studia.

Ke konci roku 1966 činil početní stav v LM 78 636 členů (z toho 1,4 procenta žen), což představovalo 16 procent všech komunistů v závodech, ve kterých milice existovaly. Od roku 1964 zůstávaly počty zhruba na stejné úrovni a neměnila se ani sociální a věková struktura. Převážná většina příslušníků (71 procent) byla mladších 45 let a 91 procent milicionářů pocházelo z výrobních závodů, v 54 procentech případů šlo o dělníky. V některých krajích docházelo v roce 1966 k mírnému poklesu členů z důvodu změn struktury výroby a přechodu na jiná pracoviště. Nábor byl obtížný, protože členství v milicích představovalo pro příslušníka značnou zátěž. Mělo dojít k přezkumu plánovaných stavů počtu členů LM a k provedení případné korekce.

Jednotky milicí byly dislokovány celkem v 2 148 závodech a skládaly se ze tří součástí: rychlé oddíly LM (podíl 20 procent), oddíly okresních záloh (20 procent) a strážní oddíly v závodech (55 procent). Zbýlých pět procent počtu milicionářů připadalo na územní štáby. Poměrně složitá organizační struktura odpovídala úkolům, které musely jednotky milicí v plánech ochrany a obrany teritoria plnit.⁵⁰⁴ Ke změnám v organizační výstavbě mohlo dojít až na základě propracování systému obrany teritoria s předpokladem přenesení značné části těchto úkolů na vojenské teritoriální útvary.

Provedené kontroly potvrdily, že péče o materiál a finanční hospodaření byly až na výjimky dobré. Přezkoumávala se otázka financování a materiálního zabezpečování v těch položkách, které dosud platily závody. Státně administrativní oddělení a hospodářské oddělení ÚV doporučilo, aby tyto náklady „vzhledem k celospolečenskému významu“ hradil státní rozpočet. Směrnice k provádění politické a bojové přípravy jednotek LM na léta 1967 až 1968 byly vypracovány již v druhé polovině roku 1966, čímž bylo dosaženo potřebného předstihu na zahájení dvouletého výcvikového období 1967–1968.⁵⁰⁵

Ze závěrů hodnocení roku 1966 v Lidových milicích je patrná obava z přetrvávající fluktuace velitelů, jejichž časté střídání ve funkcích neustalo ani téměř dvacet let po vzniku jednotek. Tento problém podstatně komplikoval kvalitní přípravu milicionářů. Finanční a časová náročnost výcviku spojarů způsobila, že úkol spočívající v zajištění spojení pro stranické orgány přešel z členů LM na příslušníky armády. Tím se milice zbavily jednoho závazku.

504 Jednotky rychlých oddílů a oddílů okresních záloh se organizovaly do 22 střeleckých praporů, 114 střeleckých rot a 70 samostatných střeleckých čet, 132 spojovacích čet územních štábů a 92 zabezpečovacích a podpůrných jednotek (průzkumné, minometné, ženijní apod.).

505 S příslušnými schválenými změnami v *Řádu Lidových milicí* měl M. Mamula, R. Horčík ad. seznámit všechny štáby a jednotky LM a vydat potřebné prováděcí směrnice. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 11, a. j. 17, Zpráva o činnosti jednotek LM, 10. 2. 1967.

Otázku LM v roce 1967 otevřelo předsednictvo ÚV KSČ, které v lednu 1967 schválilo návrh uspořádání celostátního aktivu příslušníků k 19. výročí Února.⁵⁰⁶ Zástupci milicionářů se měli setkat 22. února ve Španělském sále Pražského hradu s vedoucími představiteli KSČ. Smysl této akce uspořádané z podnětu Antonína Novotného spočíval ve zvýraznění poslání a úkolů milicí. Prostřednictvím Novotného projevu měl aktiv získat širokou publicitu ve všech tehdejších masmédiích, zejména v *Rudém právu*, v rozhlasu a televizi. Akce s navazující besedou se měli zúčastnit členové a kandidáti předsednictva ÚV KSČ, tajemníci ÚV, vedoucí organizačně politického a státně administrativního oddělení ÚV, vedoucí tajemníci KV KSČ a ministři silových resortů. Aktivu se mělo zúčastnit zhruba 600 milicionářů oblečených do stejnokrojů s připnutými vyznamenáními, převážně z významných závodů.⁵⁰⁷ Po celostátním aktivu měly k výročí Února proběhnout srazy milicionářů přímo v jednotkách.⁵⁰⁸

Připravovaný Novotného projev, který měl zaznít před aktivem milicionářů, byl zaslán místopředsedovi vlády Otakaru Šimůnkovi k připomínkování. V projevu tradičně přeplněném ideologickým balastem Novotný označil milice nejen za ozbrojenou sílu KSČ, ale i za součást ozbrojených sil země v případě ohrožení svrchovanosti a bezpečnosti státu. Tento projev výrazně politického zaměření stručně hodnotil okolnosti Února 1948 a současně měl čelit některým nekomunistickým názorům na význam Února.⁵⁰⁹ Novotný si uvědomoval, že jako zastánce konzervativních neaktuálních myšlenek v rámci komunistické ideologie má oporu v podobně naladěných členech strany, jejichž jádro tvořili právě příslušníci LM. Prostřednictvím aktivu a veřejným oceněním milicionářů na Pražském hradě se snažil získat jejich sympatie, čímž by posílil svou pozici v rámci vnitrostranických rozepří.

V červnu 1967 proběhla porada vedení státně administrativního oddělení ÚV KSČ, která probírala zásadní otázky spojené s organizací milicí. Po rozsáhlé diskusi, námětech a připomínkách týkajících se úkolů, výstavby, řízení, navrhovaného nového znění *Řádu LM*, přísahy a označení funkcí příslušníků milicí uložilo vedení oddělení pokračovat v práci na materiálu, aby mohl být do konce roku 1967 předložen ke schválení předsednictvu ÚV. Oddělení dále rozhodlo vytvořit pro zpracování jednotlivých oblastí a problémů skupiny pracovníků z různých pracovišť a vědeckých úseků, které by působily pod vedením štábu LM. Organizační zajištění pokračující činnosti měl zařídit R. Horčic s dalšími funkcionáři.⁵¹⁰

506 Definice aktivu – viz kapitola IV. 6. V případě celostátního aktivu se jednalo o shromáždění (schůzi) aktivistů z nižších úrovní.

507 Tento počet mělo tvořit 242 řadových členů LM, 77 velitelů družstev, 44 velitelů čet, 31 velitelů rot, 22 velitelů praporů, 47 velitelů LM velkých závodů a po jednom členovi z každého krajského a okresního štábu milicí.

508 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 21, a. j. 21, Uspořádání celostátního aktivu příslušníků LM a jejich setkání s představiteli KSČ u příležitosti 19. výročí únorového vítězství, 14. 1. 1967.

509 Text navrhovaného projevu i s jednotlivými odůvodněnými připomínkami je uložen v *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 21, a. j. 21, Projev s. A. Novotného na aktivu LM dne 22. 2. 1967, 16. 2. 1967.

510 Podklady jsou uloženy v *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 19, a. j. 121, Zápis z porady vedení státně

Na poradě státně administrativního oddělení koncem července 1967 byl předložen a schválen postup pro vypracování materiálu o perspektivním vývoji Lidových milicí. Jednotlivé pracovní skupiny formující nové pojetí LM se měly skládat ze zaměstnanců Vojenské politické akademie (filozofové, historici, právníci ad.), z funkcionářů ideologického oddělení ÚV a organizačně politického oddělení, ze zástupců MNO a MV. Do dalších skupin se měli zapojit i funkcionáři odboru LM při ÚV. Jejich hlavní činnost měla spočívat v přípravě podkladů pro jednotlivé skupiny a v působení v těchto pracovních skupinách.⁵¹¹ Vlivem uvolňující se politické situace k realizaci návrhů nedošlo.

administrativního oddělení ÚV KSČ konané dne 20. 6. 1967. Úkoly Lidových milicí v období dalšího rozvoje socialistické společnosti, jejich organizační výstavba a řízení, 20. 6. 1967.

511 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 19, a. j. 122, Zápis z porady vedení státně administrativního oddělení ÚV KSČ konané dne 26. 7. 1967. Pojetí pro vypracování materiálu o perspektivním vývoji Lidové milice, 26. 7. 1967.

Členka LM ze Závodů 9. května (Moto Jawa n. p.) na čestné stráž v místnosti OV KSČ v Praze 14 v rámci piety na počest zemřelého prezidenta Zápotockého, 14. 11. 1957. Foto: ČTK

Nejvyšší velitel LM a prezident Antonín Novotný v rozhovoru s milicionáři na Pražském hradě při příležitosti 19. výročí Února, 22. 2. 1967. Foto: ČTK

Jeden ze zakládajících členů LM František Štěpánek (vlevo) seznamuje se zbraní mladé milicionáře z podniku Avia Letňany dne 13. 1. 1968. Foto: ČTK

Vyznamenání Za zásluhy – 10 let Lidových milicí I. stupně; Vyznamenání Za zásluhy o Lidové milice I. stupně (líc uprostřed, rub vpravo). Foto: Muzeum PČR

Představitel „konzervativního“ křídla v KSČ Vasil Bilak hovoří s delegací milicionářů na slavnostním setkání k 20. výročí Února ve Španělském sále Pražského hradu, 24. 2. 1968. Foto: ČTK

Oslavy 20. výročí Února v Příbrami v roce 1968. Uprostřed pod tribunou trojice milicionářů spolu s příslušníky SNB a ČSLA. Foto: archiv autora

VI.

Dočasná
dezintegrace
LM v letech
1968 a 1969

VI. 1. Počátky veřejné kritiky LM a požadavky milicionářů

„Obrodný proces“ uvnitř KSČ, který měl vést k tzv. socialismu s lidskou tváří, byl zahájen již před lednem 1968. Pramenil z mnoha faktorů, ale zejména z vystřízlivění nad neslavnými důsledky „budování socialistické společnosti“ v Československu od doby komunistického převzetí moci v roce 1948. Rozdíl mezi ideálem a realitou byly nebetyčné.

Bezprostředně před rokem 1968 patřily Lidové milice ke konzervativním prvkům v KSČ. V letech 1968–1969 bylo kolem 50 procent milicionářů členy KSČ z období let 1945–1948, mnozí z nich se řadili mezi její předválečné členy. Více než 10 procent aktivních milicionářů prožilo s páskou LM na rukávě únorové události roku 1948.⁵¹² Jako čelní „budovatelé socialismu“ proto nesouhlasili se všeobecnou kritikou předchozího dvacetiletého období. Jelikož milice představovaly organizovanou ozbrojenou základnu konzervativních marxisticko-leninských sil, vzbuzovaly mezi běžnou populací oprávněné obavy.

Pro neschopnost řešit celospolečenské problémy se na podzim 1967 v základních stranických organizacích vzedmula vlna kritiky namířená proti ústřednímu výboru KSČ. Členové ÚV kritiku personifikovali v osobě prvního tajemníka strany a zároveň prezidenta republiky Antonína Novotného, který se netěšil oblibě ani u zástupců z řad slovenské národnosti. O sympatiích se nedalo mluvit ani v případě vztahu Novotného s Leonidem Brežněvem, což v konečném důsledku předznamenalo jeho pád.

Na přelomu října a listopadu roku 1967 proběhly spontánní demonstrace nespokojených studentů nově zbudovaných strahovských kolejí z důvodu opakovaných výpadků elektrického proudu. Studenti se vydali na pochod, přičemž skandovali hesla jako: „*Chceme světlo, chceme studovat.*“ Pokojný studentský průvod v Nerudově ulici pod Pražským hradem brutálně napadli a rozehnali příslušníci SNB. Následovaly studentské nepokoje a mítinky.

Zajímavý pohled do interpersonálních vztahů oddělení státní administrativy ÚV po období strahovských nepokojů dokládá výpověď náčelníka štábu velitele LM v ČSSR Rudolfa Horčice z počátku března 1968. Vedoucí tohoto oddělení Miroslav Mamula se během studentské rebelie obrátil na Horčice, zda by milice mohly v případě potřeby proti studentům operativně zasáhnout. Horčic Mamulu ubezpečil, že se nemusí obávat, protože milicionáři v krajích a okresech drží domácí pohotovost. Horčic dodal, že během karibské krize se LM zaktivizovaly do pohotovosti během půl hodiny. V prosinci 1967 po prvním dni jednání pléna ÚV svolal Mamula večer Horčice

512 SOVA, František: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu. In: KROUPA, Vlastislav (ed.): *Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února*. Naše vojsko, Praha 1973, s. 43.

a Gumulku⁵¹³ na ÚV KSČ, kde v náznacích rozrušeně hovořil o situaci mezi studenty a spisovateli. Mamula se zajímal, kolik lůžek je v „pohotovostní místnosti“ LM. Horčic mu sdělil, že zatím dvě, ale během chvíle můžou být čtyři. Horčic pak zašel do sklepa, odkud vzal nafukovací matrace a čtyři samopaly Škorpion. Jelikož se tomu Gumulka vysmál, zase zbraně odnesl zpátky. V této situaci šlo jen o službu na oddělení, nikoliv o pohotovost štábu milicí. Podle vlastního vyjádření si Horčic tehdy neuvědomoval, že by v období studentských nepokojů probíhala nějaká akce pražských nebo jiných útvarů milicí. Náčelník štábu velitele LM v ČSSR by o tom jinak musel být zpraven.⁵¹⁴

Oslabená pozice Novotného se ukázala koncem roku 1967 na zasedání ÚV KSČ, které pokračovalo po Novém roce.⁵¹⁵ Znamenalo počátek zvratu, který poté vešel ve známost pod názvem Pražské jaro. Byly odstartovány personální změny na všech stranických úrovních. Do funkcí nastupovali noví lidé, kteří byli nazýváni jako „představitelé Ledna“.

Počátkem ledna 1968 byl Antonín Novotný zbaven funkce prvního tajemníka ÚV KSČ a na necelé tři měsíce mu zůstal jen mocensky fakticky bezvýznamný úřad prezidenta. Odstartovala tak nová, i když relativně krátká etapa celospolečenského uvolnění v Československu. Do pozice prvního tajemníka zvolil ÚV KSČ Alexandra Dubčeka, který si svým neformálním chováním vzápětí získal přízeň sdělovacích prostředků a potažmo i širokých vrstev obyvatelstva.

Po lednu 1968 se neuskutečnila plánovaná propagační kampaň k dvacátému výročí Února za účasti Lidových milicí. Prvně projeвили milicionáři nespokojenost s některými rysy polednového vývoje ve své reakci na zrušení již dříve schválené přehlídky LM k jubileu Února. Některé územní štáby si zorganizovaly vlastní přehlídky v okresech a v některých krajích, např. v Ostravě a Hradci Králové. Slavnostní nástup se konal i na Staroměstském náměstí v Praze a kromě jednotek LM a SNB z Prahy se ho zúčastnili i milicionáři ze všech okresů Středočeského kraje.⁵¹⁶

K 20. výročí Února byli vyznamenáni i vybraní „zasloužilí“ milicionáři a jednotky na slavnostních setkáních s funkcionáři KSČ v okresech, krajích i na Pražském hradě, podle návrhu schváleného předsednictvem ÚV KSČ ze dne 25. 10. 1967.⁵¹⁷ Vyznamenání, řády

513 Ing. Jozef Gumulka, vedoucí branného odboru ÚV KSČ, v letech 1970–1971 náčelník politické správy Pohraniční stráže.

514 Ke sblížení Horčice s vedoucím oddělení M. Mamulou došlo údajně v době, kdy si chtěl Mamula koupit auto a radil se s Horčicem jako s odborníkem. *N4*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 125A, Zápis z výpovědi s. Rudolfa Horčice, náčelníka štábu velitele Lidových milicí v ČSSR, dne 8. 3. 1968.

515 Zasedání ÚV KSČ probíhala několikrát do roka a věnovala se vybrané konkrétní problematice. Předsednictvo a sekretariát podaly zprávy o své činnosti. Následovaly organizační a kádrové otázky. Poté probíhala diskuse, ve které vystupovali řadoví členové ÚV. Na závěr bylo schváleno usnesení ústředního výboru navržené předsednictvem ÚV. Ideologický význam zasedání spočíval v tom, že veřejně formulovalo politiku KSČ v dané oblasti.

516 Po nástupu na Staroměstském náměstí podle vzpomínek náčelníka okresního štábu LM Praha-západ Oldřicha Hájka: „*procházely zúčastněné jednotky Celetnou ulicí a Národní třídou až k Národnímu divadlu. Nevítaly nás jen přátelské pohledy, ale i neuraživé.*“ LIŠKA, František: *Čtyřicet let věrnosti straně*, s. 63.

517 Již v září 1967 projednalo státně administrativní oddělení ÚV návrh na opatření na úseku LM u příležitosti

a čestná uznání měly být předány 6 653 nejaktivnějším milicionářům (7,5 procenta z celkového počtu) a nejlepším jednotkám, od Řádu práce (15 návrhů) přes Řád rudé hvězdy (58 návrhů, z toho 22 kolektivů), vyznamenání *Za zásluhy o výstavbu*, *Za vynikající práci*, *Za zásluhy o obranu vlasti* (1 075 návrhů), *Za službu vlasti* (3 155 návrhů), čestná uznání KSČ (2 205 návrhů) apod. U návrhů jednotlivců se přihlíželo k jejich dlouholetému působení v milicích a stranických funkcích, k velitelským postům i aktivitám na pracovišti. Při výběru kolektivů se kladl důraz na jejich komunistickou morálku a míru bojové připravenosti. Příslušníci působící v LM od jejich založení a zasloužili milicionáři, kteří odešli před nedávnem do důchodu, obdrželi 36 000 pamětních plaket ÚV KSČ. Udělením vyznamenání měla být oceněna dosavadní práce milicionářů a jednotek a podnícena vyšší snaha všech členů LM.⁵¹⁸

Zejména z důvodu výlučné stranickosti milicí a možnosti jejich zneužití se od jara roku 1968 staly tyto jednotky předmětem otevřené a oprávněné kritiky, která se objevovala i ve sdělovacích prostředcích. Probuzená veřejnost si na základě dvacetileté zkušenosti uvědomila nutnost přezkoumání opodstatněnosti existence Lidových milicí, které ve většině případů považovala za přežitek. Oproti tomu milicionáři vystupovali s kategorickými požadavky na vyřešení postavení a funkce těchto jednotek v politickém systému. Podpora ze strany vedoucích státních a stranických představitelů klesla v roce 1968 na nejnižší úroveň, přestože KSČ jako celek se ve svých prohlášeních za milice stavěla. Se stupňujícími se slovními útoky sdělovacích prostředků mířenými na podstatu a existenci Lidových milicí rostla ve většině milicionářů podrážděnost a jasně vystupovali proti obrodnému procesu a jeho nositelům jak ve vedení strany, tak mimo ni. Členové Lidových milicí v tomto období v převážné většině neustoupili z konzervativních pozic obhájců marxismu-leninismu.

První ironizování poslání a úkolů Lidových milicí zveřejnila *Obrana lidu* dne 24. února 1968 v článku B. Rupeše *Rozhdující slovo měl lid – zamyšlení nad únorem 1948*. Autor v něm označil Lidové milice za anachronismus. Poukazoval na to, že „*při existenci dobře připravené armády není třeba, aby strana měla vlastní ozbrojenou sílu*“.⁵¹⁹

Milicionáři byli s ohledem na předchozí dvacetileté období podrobováni kritice i na svých pracovištích. Někdy přímo ředitelé závodů předkládali návrhy na zrušení mili-

20. výročí Února. Na základě diskuse zadalo pracovníkovi štábu LM vypracovat nový návrh účasti milicí podle připomínek a předložit ho sekretariátu. Z návrhu dále vyplynulo, že dosud bylo uděleno celkem 20 596 vyznamenání a medailí členům LM. Z tohoto počtu se v 19 793 případech jednalo o vyznamenání *Za zásluhy – 10 let LM* obou stupňů. Jako celku byl Lidovým milicím propůjčen Řád Klementa Gottwalda u příležitosti 10. výročí Února a jednotlivým krajům předány Bojové zástavy. Předložený návrh obsahoval kromě udělování vyznamenání mj. zavedení diplomů ÚV, KV a OV KSČ (KSS) a jejich udělení zasloužilým milicionářům. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 19, a. j. 122, Zápis z porady vedení státně administrativního oddělení ÚV KSČ konané dne 12. 9. 1967. Návrh na opatření na úseku Lidových milicí u příležitosti 20. výročí únorového vítězství, 12. 9. 1967.

518 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 61, a. j. 68, Udělení vyznamenání příslušníkům a jednotkám LM k 20. výročí, 6. 2. 1968.

519 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbraní*, s. 46.

čního útvaru. V některých podnicích se sbíraly podpisy za propuštění velitele tamní jednotky. Administrativně se omezovala výcviková a další činnost jednotek Lidových milicí.

V březnu 1968 začaly na ÚV KSČ docházet dopisy a petice ze srazů členů milicí, ve kterých si příslušníci stěžovali na malou podporu ze strany vedoucích stranických orgánů a reagovali na začínající diskuse o postavení těchto jednotek.

Jako jedni z prvních se počátkem března 1968 ze svého shromáždění ozvali znepokojení příslušníci jednotek LM historické Kolbenky. V reakci na diskusi ve sdělovacích prostředcích i na veřejnosti po lednovém plénu⁵²⁰ ÚV KSČ zaslali k rukám velitele LM – Alexandra Dubčeka – „rozhorčený dopis“. Impulzem k napsání se stal právě článek B. Rupeše v *Obraně lidu*. Milicionářů se nedotkl pouze obsah článku, ale i veřejná vystoupení vedoucích stranických a kulturních pracovníků, kteří podporovali pro milicionáře nepřijemnou a „škodlivou“ diskusi a polemiku. Rovněž otisknutí Rupešova článku v armádním týdeníku považovali milicionáři historické Kolbenky za „narušení semknutosti ozbrojených složek“.⁵²¹ Žádali po ÚV KSČ jednoznačné a nekompromisní stanovisko v otázce potvrzení další existence Lidových milicí.⁵²²

Podobně se i funkcionáři štábů kraje a okresů LM Severočeského kraje obrátili na ÚV KSČ se žádostí o plnou legalizaci milicí jako součásti ozbrojených sil ČSSR. Podnět k tomuto kroku jim daly dotazy a připomínky tamních komunistů na členských schůzích a okresních konferencích. Požadovali rovněž po ÚV, aby zaujalo urychleně ve věci existence milicí veřejné a konkrétní vysvětlující stanovisko.⁵²³

Ještě koncem března 1968 zaslali velitelé a funkcionáři LM v Praze 5 ÚV KSČ petici, v níž se stavěli za závěry lednového pléna ÚV a „vítali demokratizační proces“. Současně podpořili existenci Lidových milicí i do budoucna. Upozornili na skutečnost, že se do popředí dostaly neřešené nedostatky v postavení a činnosti LM, na které upozorňovali již v minulosti. Dále kritizovali nedostatečný výcvik a vyzbrojení v případě, že by se jednotky milicí postavily při obraně teritoria kvalitně vycvičenému protivníkovi. Hlavní potíže podle velitelů z Prahy 5 spočívaly v nízké účasti členů na cvičeních z osobních i pracovních důvodů, dále v obtížném získávání nových příslušníků a v krátkém čase na výcvik. Za hlavní příčinu problémů považovali nevyjasněnou pozici jednotek ve společnosti i ve straně. Základní rozpor spatřovali ve skutečnosti, že milice tvoří součást

520 Plénum ÚV KSČ (resp. plenární zasedání) mělo rozsáhlé pravomoci, především kádrové a programové. Jeho úlohou bylo schvalovat předsednictvem předkládané materiály.

521 Po obdržení nesouhlasných dopisů od jednotek Lidových milicí i jednotlivců napsal B. Rupeš v *Obraně lidu* dne 13. 4. 1968 nový článek *Zamyšlení nad Lidovými milicemi*, kde mimo jiné napsal: „Poznal jsem totiž, že v některých případech toto myšlení, které je také zbraní, zasáhla koroze.“ UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbraní*, s. 46.

522 Dopis podepsalo 42 milicionářů z ČKD. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Dopis příslušníků jednotek LM historické Kolbenky adresovaný veliteli LM v ČSSR ze dne 1. 3. 1968.

523 Účastníci velitelského zaměstnání požadovali informovat o svých požadavcích Předsednictvo ÚV i prvního tajemníka. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Dopis účastníků velitelského zaměstnání funkcionářů LM Severočeského kraje adresovaný VIII. oddělení ÚV KSČ (Václavu Prchlíkovi) ze dne 20. 3. 1968.

ozbrojených sil a rovněž součást KSČ, přičemž jejich postavení dostatečně neformuluje zákon ani stanovy strany. Velitelé z Prahy 5 ale hned nabídli řešení: buď zachovat LM jako orgán strany s vhodnou formou pro přímé řízení volenými stranickými orgány, nebo řešit jejich postavení zákonem jako součást ozbrojených sil podřízených státní moci a zabezpečit vedoucí úlohu KSČ hlavně v kádrových otázkách. Dále požadovali kvalitní a co nejúčinnější výzbroj a materiál, zákonem ukotvené zrovnoprávnění služby v LM se službou v armádě a zahrnutí finančního plánu milicí do státního rozpočtu. Jako odpověď na své návrhy očekávali usnesení některého z příštích plén ÚV.⁵²⁴

I ze srazu velitelů děčínského okresu z konce března 1968 zazněla výtka na neinformovanost o vnitrostranických otázkách jednotek a členů milicí, kteří byli odkázáni pouze na sdělovací prostředky, v nichž se již odráželo společenské uvolnění a názorová pluralita. Milicionáři požadovali pregnantní názor ÚV KSČ na existenci Lidových milicí a veřejné vystoupení nejvyšších stranických funkcionářů k této otázce. Také děčínští velitelé se stali terčem dotazů na oprávněnost a perspektivu existence LM. Požadovali uzákonění jednotek jako součásti obranného systému státu. Uvedli, že sice souhlasí s cestou demokratizace nastoupené po lednovém plénu ÚV KSČ, ale mnohonoše požadovali „*citlivé posouzení vyvstalých problémů, aby události nemohlo být zneužito ve prospěch jednotlivců*“.⁵²⁵

Na výše uvedené spektrum obav milicionářů reagoval Alexander Dubček částečně zklidňujícím vyjádřením na plenárním zasedání ÚV KSČ dne 1. dubna 1968 slovy, že Lidové milice začleněné do systému obrany státu mají být zachovány a komunisté v těchto jednotkách mají důvěru strany.⁵²⁶

Náčelník krajského štábu LM Východočeského kraje Ladislav Chvojka si v dopise adresovaném počátkem dubna 1968 A. Dubčekovi postěžoval na tehdy mladého redaktora Karla Jezdinského.⁵²⁷ Ten měl v rozhlasové besedě v Hradci Králové dne 2. 4. 1968 v přímém přenosu do regionu Východočeského kraje vyjádřit svůj názor na opodstatněnost existence Lidových milicí. Četné dotazy shrnul do odpovědi, že on osobně nevidí oprávnění jejich existence ve státě, kde funguje armáda a VB. Následkem tohoto sdělení začali do krajského štábu milicí telefonovat rozhořčení funkcionáři z jednotlivých okresů kraje, kteří nesouhlasili s jeho názorem a požadovali nápravu. Krajský náčelník štábu Chvojka v této souvislosti požadoval začlenění milicí do akčního programu strany a jejich uzákonění jako součásti ozbrojených sil. Štáb KV LM se

524 Petici ze srazu podepsalo několik desítek milicionářů. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Petice velitelů závodů Prahy 5 a funkcionářů a velitelů 26. střeleckého praporu pražského RO LM adresovaná A. Dubčekovi na ÚV KSČ dne 25. 3. 1968.

525 Tamtéž, Dopis OV KSČ-LM Děčín adresovaný VIII. oddělení ÚV KSČ ze dne 29. 3. 1968.

526 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 148A, Informace, 5. 4. 1968.

527 Karel Jezdinský (1939–1998), od r. 1963 redaktor Čs. rozhlasu, 1968–1969 zpravodaj v Bělehradě, v srpnu na dovolené v Praze se zapojil do protiokupačního vysílání, po svém odvolání z Bělehradu se nevrátil do ČSSR a působil jako redaktor Rádía Svobodná Evropa.

rozhodl reagovat na vystoupení Jezdinského sepsáním otevřeného dopisu, otištěného dne 5. dubna v krajském deníku *Pochodeň*. V něm se autoři snažili vyvrátit Jezdinského „nesprávný“ názor, otázkou ovšem zůstává, jak dalece se jim to povedlo. Chvojka dále Dubčka informoval, že 5. dubna měl na KV LM proběhnout aktiv náčelníků štábů a náčelníků politických skupin OV LM. Cílem akce bylo ujistit milicionáře o pokračování existence útvarů a vyzbrojit je argumenty proti „extremistickým názorům“. Ve všech okresech měly v dubnu 1968 probíhat aktivity členů milicí, na kterých měly být projednány otázky dalšího trvání jednotek.⁵²⁸

Z výše popsanych reakcí milicionářů je patrná obava o jejich další osud. Kritické projevy se ozývaly nejen z řad laické veřejnosti, ale i od některých stranických orgánů a organizací, jež považovaly LM za vyčpělé a překonané.

Z jednotlivých rezolucí a stanovisek zaslaných zjara 1968 milicionáři na ÚV KSČ k problematice LM byl proveden výtah, který shrnoval pět hlavních problémových okruhů: postavení milicí, problémy organizační výstavby řízení LM, materiální zabezpečení, finanční a sociální problémy a konečně personální otázky.

Masový požadavek právní legalizace LM ze strany členů předpokládal přesná pravidla pro nasazení jednotek v míru i během branné pohotovosti státu, s pojistkou proti jejich zneužití. Všeobecná shoda milicionářů panovala v otázce podřízenosti KSČ. Poslání milicí se mělo zakotvit do stranických stanov a jednotky se měly začlenit do jednotného teritoriálního obranného systému státu. Dále měly zcela samostatně zabezpečovat obranu důležitých podniků a zařízení a v součinnosti s SNB plnit úkoly pořádkové a bezpečnostní služby za mimořádných okolností. Podle ojedinělého názoru milicionáře z konference NHKG v Ostravě neudělal ÚV dobře, když připustil, aby LM dostaly vševojskový charakter. Tím ohrozil milice tak, že by v případě ozbrojeného konfliktu došlo k vybití jádra KSČ. Zcela odlišnou koncepci postavení a úlohy LM předložil jejich bývalý velitel Alois Kotva, když navrhl budovat část armády na principu milice a odmítal pojetí LM jako součásti KSČ.

V oblasti organizační výstavby a řízení zaslaly nejpropracovanější náměty do diskuse KV Hradec Králové, KV Brno město a KV České Budějovice. Podle jejich názoru se měl(a): milicionářský výcvik oprostít od všeho zbytečného; usnesením ÚV řešit odpovědnost stranických orgánů za činnost LM na všech stupních; vytvořit jednotná organizace s nejvyšším útvarem – střeleckou rotou; neomezovat počty členů štábů OV LM (umožnit větší počet instruktorů); přehodnotit a s ohledem na nové podmínky přepracovat *Řád Lidových milicí*; snížit počet hodin během výcvikového roku zhruba na 50; na pomoc štábům vydávat vlastní odborný časopis; zavést označení velitelů všech stupňů; zrealizovat časové normy k dosažení bojové pohotovosti; usměrňovat politickou práci v LM z ideologického oddělení ÚV; zasadit výcvikový rok do období 1. 10. až 30. 6.; zachovat dvouleté výcvikové období; centrálně stanovit hlavní cíle výcviku

528 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 148A, Informace, 5. 4. 1968.

i krajům a okresům ponechat iniciativu pro rozpracování vlastních podmínek; při centrálním plánování brát v potaz geografické rozložení krajů; přehodnotit, zda vytvářet jednotky pouze na závodech, a už nikoliv v nepokrytých zemědělských oblastech.⁵²⁹

S uvolněnou politickou a společenskou situací se někteří vedoucí funkcionáři milicí rozhodli nestát stranou a navrhli změny v organizaci a úkolech jednotek. Vznesené návrhy vzal štáb velitele LM při ÚV KSČ na vědomí. Vlivem prudce se vyvíjející politické situace ale k zásadnějším rozhodnutím nedošlo a ani dojít nemohlo.

VI. 2. Komplikovaná situace a perspektivy LM zjara 1968

V této etapě celospolečenského uvolnění neměli reformní komunisté chuť k zásadním změnám ani nepomýšleli na zavedení politického pluralismu, což by znamenalo ústup z jejich pozic. Nikdo z nich nehovořil o nastolení standardního demokratického systému, ale pouze o demokratizaci veřejného a stranického života. Jednalo se stále pouze o kosmetické změny.

Se stupňující se demokratizací společnosti mezitím předsednictvo strany odvolalo z prezidentské funkce Antonína Novotného, který by jinak svým dalším setrváním diskreditoval nové politické vedení. Jeho nástupcem byl dne 30. března 1968 zvolen armádní generál Ludvík Svoboda. Prezident jmenoval novou vládu v čele s „reformistou“ Oldřichem Černíkem. Novým předsedou Národního shromáždění byl zvolen Josef Smrkovský, politický komisař Lidových milicí z roku 1948.

Informační zprávu o politické situaci v jednotkách milicí připravil k diskusi pro předsednictvo ÚV Václav Prchlík.⁵³⁰ Zpráva obsahovala závěry z rezolucí zaslaných ÚV KSČ, názory a připomínky milicionářů milicí vyjádřené na srazech a aktivech a další náměty k existenci.

Aktuální společenská situace významně ovlivňovala názory a postoje příslušníků milicí. Naprostá většina z nich souhlasila s výsledky lednového pléna a se závěry rezolucí přijatých na dubnovém a květnovém zasedání ÚV.⁵³¹ V některých jednotkách narůstalo

529 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Podstatný výtah z rezolucí a stanovisek zaslaných k ÚV KSČ k problematice Lidové milice, nedatováno (1968).

530 Gen. Václav Prchlík (1922–1983), exponent reformního procesu v KSČ, 2–7/1968 vedoucí státně administrativního oddělení ÚV KSČ, 1955–1958 náměstek MNO, 1956–1968 náčelník Hlavní politické správy ČSLA, 1969 vyloučen z KSČ a degradován, 1971 odsouzen za údajné vyzrazení voj. tajemství.

531 Výsledkem dubnového pléna ÚV KSČ byly personální změny v předsednictvu ÚV. Výměna celého ÚV KSČ měla proběhnout na mimořádném sjezdu KSČ v září. Zde také měly být přijaty nové, demokratičtější stanovisky strany. Na dubnovém zasedání byla ustanovena tzv. Pillerova komise, která měla dokončit a prověřit rehabilitaci vedoucích osob postižených v procesech 1949–1954. Důležitým bodem bylo také jednomyslné schválení Akčního programu strany, který stanovil úkoly pro nejbližší budoucnost. Snahou Akčního programu bylo uskutečnění demokratizace socialistického systému, zakotvení zásadního odklonu od stalinismu a vytvoření socialistického zřízení nového typu. Byl to pokus o jakousi humanizaci totalitního režimu. Na květnovém

„kolísání, váhavost“ a zvyšovala se nespokojenost s vedlejšími „negativními projevy“ doprovázejícími demokratizační proces. Ve 150 rezolucích zaslaných na adresu ÚV KSČ milicionáři nesouhlasili s „protisocialistickými a protisovětskými výstřelky“ a s narážkami na vedoucí úlohu KSČ a existenci milicí. Napětí členů se projevovalo slabší účastí na cvičeních a akcích, nechutí objevit se na veřejnosti v uniformě milicionáře. V ojedinělých případech došlo k odchodu z LM z důvodu „neujasněnosti“ v jejich poslání. Oproti tomu se do milicí údajně hlásili mladí kandidáti a výjimečně i bezpartijní. V názorech vyjádřených v rezolucích a na aktivech členů LM zaznívaly obavy o směřování dalšího vývoje, o zachování vedoucí úlohy strany. Milicionáři kritizovali některá vystoupení ve sdělovacích prostředcích. Dezorientace v jednotkách se většinou odvíjela od celkové situace ve straně. Jednalo se zejména o složitost a nepřehlednost politické situace a dále o to, že chyběla stranická stanoviska i k základním otázkám a nově vzniklým problémům. Přestože vedení strany zaujalo kladné stanovisko k další existenci LM, šířilo se pouze vnitrostranickou cestou. Oproti tomu pochybnosti o opodstatněnosti milicí propagovaly sdělovací prostředky, zejména tisk. Nejasnosti a pochyby milicionářů vyvolávaly i poplašné (podle Prchlíka nešlo vyloučit, že i provokační) zprávy o tom, že v některých místech se milicionářům odebíraly zbraně. Mezi příslušníky to vyvolávalo odezvu ve stylu „zbraně nedáme“. Z toho občané podle Prchlíka vyvozovali „neopodstatněné závěry“, že milice jsou „zálohou konzervatismu“.

Před květnovým plénem narůstaly hlasy požadující politické akce na podporu tehdejšího kurzu ÚV KSČ, na podporu existence LM s realizací připomínek zasílaných v rezolucích a osobně tlumočených delegacemi jednotek a krajů ústřednímu výboru. Názory se koncentrovaly v podstatě do dvou podob. První počítala s pokračující existencí milicí pod křídly KSČ. V tisku se naproti tomu objevovaly názory, aby své milice měly i ostatní politické strany nebo aby se členy jednotek mohli stát i nestraníci či příslušníci jiných stran. V jednotlivých případech, i z úst funkcionářů a milicionářů, zazněly názory na podřízení LM Národní frontě nebo Národnímu shromáždění. Pro začlenění nekomunistů do útvarů svědčily podle Prchlíka zejména změny v sociální struktuře společnosti a nové úkoly na teritoriu, na nichž se mělo podílet obyvatelstvo ve větším měřítku, čímž by milice dostaly všelidový charakter.

Druhá varianta vyžadovala koncipovat postavení LM podle funkce, kterou plní ve společnosti v případě boje proti „vnějšému nepříteli“ na teritoriu ČSSR. De facto se měly stát součástí ozbrojených sil režimu. Existence milicí vedla k řadě úprav v ozbro-

plenárním zasedání ÚV KSČ (29. 5. – 1. 6.) byl Novotný vyloučen z ústředního výboru a dalším exponentům režimu z 50. let bylo pozastaveno členství ve straně. Aktuální společenský proces byl charakterizován jako „obroda socialismu, demokratizace se socialistickým obsahem“. Zasedání ÚV KSČ ale fakticky signalizovalo ústup od Akčního programu a rozladilo veřejnost. V závěrečné rezoluci je vyslovena obava vedoucích komunistů, aby proces „socialistické demokracie“ neohrozil „základ socialismu“. Politické vedení země mělo zajistit komunistickou stranu proti její diskreditaci, proti „antikomunistickým tendencím“, proti pokusům „upírat KSČ právo“ vést společnost a mělo čelit snahám o „diskreditaci“ Lidových milicí.

jených silách, mimo jiné byla i jedním z argumentů vedoucích ke zrušení Vnitřní stráže MV. Prohloubení orientace jednotek na teritoriální obranu by podle Prchlíka vyžadovalo zpracování úkolů v branném systému.

V souladu s rozhodnutím o dalším zaměření milicí a vymezení jejich postavení ve straně, společnosti a mezi ozbrojenými složkami se musel dořešit komplex legislativních opatření. Ústavněprávní zakotvení jako součásti ozbrojených sil mohla vyřešit novelizace branného zákona a zákona o SNB. Sociálně-právní záležitosti se mohly uzákonit podobně jako u Civilní obrany. Rychlé vyřešení těchto otázek mohlo pomoci upevnit morálku a „zdravou sebedůvěru“ milicionářů.

Hlavní štáb velitele LM navrhl pokračovat v plnění výcvikového plánu na rok 1968, prohloubit „politicko-výchovnou práci“ k pochopení demokratizačního procesu a důsledně plnit úkoly bojové a politické přípravy. Pro mimořádný XIV. sjezd měl být zpracován podklad o úkolech a zaměření činnosti jednotek. Do konce roku 1968 se měl uskutečnit sociologický průzkum názorů a postojů milicionářů, členů KSČ i širší veřejnosti o Lidových milicích jako podklad pro zpracování jejich perspektivních úkolů.⁵³²

Státně administrativní oddělení ÚV KSČ v čele s Václavem Prchlíkem se, jak vidno, vážně zabývalo aktuálními problémy vzniklými na úseku Lidových milicí a zvažovalo jejich budoucí působení. Konceptů existovalo více a prognóza dalšího vývoje byla velmi nejistá. Žádná z nově navrhovaných variant nepřinesla do řad členů milicí uklidnění.

Ze situačního hodnocení Lidových milicí v jednotlivých krajích k 11. květnu 1968 vyplynulo, že ve Středočeském kraji se jednotky jeví jako stabilizované, s poměrně dobrou morálkou. Pobouření mezi členy způsobily již zmíněné Rupešovy články v *Obraně lidu*. Plán bojové a politické přípravy příslušníci LM plnili, i když s nižší účastí než v roce 1967. Milicionáři požadovali zakotvení úlohy milicí v příštích stanovách strany a uzákonění v budoucí ústavě. Považovali za nutné, aby KSČ zaujala jasné stanovisko k jejich existenci a „odsoudila pokusy o znevážení“ jednotek, které nahloďávaly bojovou připravenost a komunistické přesvědčení milicionářů. Ale už i v řadách členů LM se objevily pochybnosti o nutnosti další existence milicí.

V Severočeském kraji se útvary LM stavěly za politiku KSČ, ale požadovaly urychlené vyřešení svého právního postavení pod vedením ÚV. Vyskytly se názory, aby byly milice doplňovány o nestraníky. Řadoví příslušníci kritizovali malou aktivitu ústředního i krajského štábu velitele a od ÚV KSČ požadovali ve věci změn rozhodnější kroky.

Situace ve Východočeském kraji byla celkově hodnocena jako uspokojivá. Jako nejzávažnější se jevila diskuse v závodech ohledně perspektivy milicí a jejich právního ukotvení. Ve věci dalšího zachování jednotek se milicionáři v kraji téměř shodli a očekávali i podporu ÚV, zbraně odmítli komukoliv vydat. Předpokládali začlenění útvarů do obranného systému státu s podmínkou, aby se nevymkly kontrole KSČ.

532 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 21, a. j. 133, Informační zpráva o politické situaci v jednotkách LM, nedatováno (1968).

Z pohledu vedení LM panovala špatná situace v jednotkách v Jihočeském kraji, na které měla dopad aktuální společenská situace. I z toho důvodu se stanovené úkoly téměř neplnily. Hlavní příčiny neutěšeného stavu spočívaly opět v nejasnostech o postavení a úloze milicí. Tamní milicionáři kritizovali skutečnost, že Akční program strany ani vládní prohlášení s úlohou LM v obranném systému nepočítaly. Myšlenka o podřízenosti milicí ozbrojeným silám nenašla mezi členy LM odezvu.

Morálka příslušníků ve Východoslovenském kraji se považovala za celkem dobrou. Tamní členové se údajně stavěli za demokratizační proces. Požadovali upřesnit postavení a úkoly milicí ve vztahu k závodu i ve smyslu právního zakotvení. Určité uklidnění v těchto otázkách přinesl projev Alexandra Dubčeka.⁵³³

Dostupné informace z některých krajů svědčí o postupně se zvyšující nervozitě milicionářů. Nebylo výjimečné, že sami členové LM veřejně pochybovali o další smysluplnosti existence jednotek, čímž ovlivňovali své tápající kolegy.

Neskrývanou nervozitu a znepokojení s vnitropolitickou situací a v podstatě i s aktuálním společenským klimatem vyjádřili milicionáři z Prahy 9 v rezoluci ze svého shromáždění. Jejich vyjádření, podobně jako dalších jednotek, vyznělo dosti ambivalentně. V obsahu dokumentu sice na jednu straně podpořili Dubčekovo vedení a úsilí KSČ o odstranění deformací z minulosti zahájené lednovým plénem ÚV, ale vzápětí projeвили velké obavy a nesouhlas s kritikou milicí a celého poúnorového vývoje, která napadala jejich podstatu a existenci. Odmítali rehabilitaci postižených osob z 50. let „nepřátelských“ režimu, slovní výpady proti SSSR a v podstatě dále setrvali na marxistických pozicích. Po ÚV KSČ požadovali ještě před sjezdem ÚV:

- „očistit stranu“ od osob, které neměly důvěru,
- plnou kontrolu sdělovacích prostředků se zákazem protisocialistických a protisovětských výpadů,
- vyslovit plnou důvěru příslušníkům SNB a ČSLA a nepřipouštět jejich osočování,
- potvrdit poslání milicí jako nedílné součásti obranného systému země a zlepšit stav výzbroje a výstroje,
- svolat za účasti předsednictva ÚV v nejbližší době městské a celostátní shromáždění příslušníků LM.⁵³⁴

Milicionáři z Prahy 9 se tímto dokumentem jednoznačně postavili za dosavadní vývoj totalitního Československa po roce 1948 a odmítli jakoukoliv revizi uplynulých dvaceti let. Podobnou jednotu však řada dalších územních útvarů takto jednoznačně nevyjádřila.

533 *NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. 91, s. 24–33, Situace na úseku bezpečnosti, čl. lidové armády a Lidových milic – výpis ke zhodnocení politické situace předložené k 12. 5. 1968 územními stranickými orgány, 12. 5. 1968. Zprávy ze Západočeského, Jihomoravského a Středoslovenského kraje milicionáře vůbec nezmiňovaly. Zprávy ze Severomoravského kraje, ze Západoslovenského kraje a z Prahy nebyly k dispozici.*

534 *NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 71, a. j. 89, Rezoluce ze shromáždění příslušníků Lidových milicí Prahy 9 konaného dne 20. května 1968, 20. 5. 1968.*

Lidové milice bezesporu patřily k oporám konzervativních sil. Veřejnost včetně některých liberálních funkcionářů strany se vyslovovala pro podřízení milicí jinému orgánu než KSČ. Měly se zpřístupnit členům ostatních politických stran a nestraníkům. Někteří pragmatictí činitelé KSČ dokonce prohlašovali, že se ještě musí zvážit další existence LM. Deklarovali, že Lidové milice později zaniknou samy a že se v nich nesmí živit pocit nezbytnosti. Někteří funkcionáři dedukovali, že KSČ je řídicí silou ve společnosti, kde nejsou antagonistické třídy, a proto Lidové milice nemají své opodstatnění. Oproti tomu rezoluce květnového pléna ÚV KSČ uváděla: „*ÚV KSČ považuje rovněž za nezbytné, aby se všichni komunisté jednotně stavěli proti snahám zdiskreditovat LM. Lidové milice vznikly jako nástroj dělníků a pracujících k obraně výsledků socialistické revoluce a v současné době strana nebude nic měnit na jejich postavení.*“⁵³⁵

Ve sdělovacích prostředcích mezitím vrcholila kampaň za zrušení nebo alespoň za zásadní přeměnu Lidových milicí. Nestranická veřejnost je chtěla přinejmenším vyjmout z přímého vlivu KSČ. Například populární cestovatel Jiří Hanzelka veřejně prohlašoval, že milice jsou přežitkem: „*Mohly by se však stát základem občanských gard, podřízených naší nejvyšší ústavní složce.*“⁵³⁶ Deník *Svobodné slovo* dne 9. 6. 1968 vyjadřoval stanovisko Československé strany socialistické, když požadoval milice „*zbavit jejich výlučně stranického charakteru a začlenit je do celkového obranného systému země a dát je pod kontrolu Národního shromáždění.*“⁵³⁷

Vedoucí státně administrativního oddělení Václav Prchlík shrnul ve svém příspěvku na poradě s vedoucími státně administrativních odborů KV KSČ v polovině června 1968 situaci v Lidových milicích.

Za zásadní označil zájem občanů i komunistů o samotnou problematiku existence útvarů, kde se vyskytovaly značné názorové rozdíly. Individuálně i z kolektivů zaznívaly ve sdělovacích prostředcích názory o milicích jako o přežitku Února 1948, kdy se mělo umožnit i jiným politickým stranám organizovat milice nebo dovolit členství i nestraníkům. S podobnými názory většina milicionářů na aktivech a v rezolucích nesouhlasila. Požadovali zachování LM jako ozbrojeného sboru KSČ. V té souvislosti se domáhali rychlého dořešení problematických oblastí jejich existence zejména v legislativní oblasti. Prozatím se milice měly opírat o usnesení květnového pléna ÚV KSČ, které podpořilo jejich další neměnné trvání.

Hlavní štáb LM vydal v tomto období doplněk k platné směrnici pro politickou a bojovou přípravu z roku 1966. Reagoval v něm na některé změny, k nimž došlo v důsledku úprav dřívějších usnesení o obranném systému totalitního Československa. Štáb velitele LM již připravoval plány politické a bojové přípravy na období 1969–1970

535 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbrani*, s. 88.

536 Tamtéž, s. 81, 95.

537 SOVA, František: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu, In: KROUPA, Vlastislav (ed.): *Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února*. Naše vojsko, Praha 1973, s. 47.

ve spolupráci s pracovníky milice, armády a bezpečnosti. Předpokládalo se, že po připomínkování v krajích a okresech se plán schválí po konání mimořádného XIV. sjezdu KSČ. Za pomoci právníků štáb připravoval návrh postupu vyřešení komplexu legislativních otázek. Za nejdůležitější úkol oddělení státní administrativy ÚV považoval Prchlík perspektivu Lidových milicí, která měla být rozpracována do dvou etap. V první etapě se musela během mimořádného sjezdu prodiskutovat existence milicí a stanovit další možný vývoj, v druhé měla být vypracována jejich dlouhodobá perspektiva, k níž se mělo přistoupit až po vypracování dílčích studií z historie a vývoje LM. V rámci ovlivňování veřejného mínění Prchlík apeloval na postupné zveřejňování dílčích statí a článků o milicích. To měla zajistit síť „schopných dopisovatelů“ z krajů a okresů, budovaná po celostátním aktivu příslušníků LM.⁵³⁸

Je patrné, že vedení oddělení ÚV spravujícího odbor LM si uvědomovalo palčivost aktuálního problému a nebralo argumenty vznesené proti milicím na lehkou váhu. Prchlík se snažil vést diskusi po odborné, a nikoliv pouze ideologické stránce, která však neměla zpochybňovat existenci Lidových milicí jako takovou.

VI. 3. Celostátní aktiv milicionářů v Ruzyni v červnu 1968

Funkcionáři i řadoví milicionáři, zastánci konzervativních postojů ve straně i společnosti, se domáhali veřejného vystoupení na obhajobu svých protidemokratických stanovisek. Chtěli uspořádat hromadné srazy milicí v Praze a dalších centrech, spojené s demonstrativními pochody ulicemi měst v uniformách a se zbraněmi. V tomto vypjatém období se hlavní štáb velitele LM rozhodl uspořádat celostátní aktiv milicionářů, aniž o tom předem diskutoval s vedením ÚV KSČ. Souhlas přišel v druhé polovině května. Původně se srazu měly zúčastnit pouze jednotky z Prahy a Středočeského kraje. Později vedení strany ustoupilo tlaku konzervativních milicionářů a souhlasilo s přizváním delegací ze všech krajů republiky.⁵³⁹ Konání celostátního aktivu se plánovalo na 19. června 1968 mimo centrum Prahy v nově dostavěném hangáru na letišti v Ruzyni.

Z informace o celostátním aktivu příslušníků Lidových milicí pro Dubčeka vyplynulo, že o uspořádání městského a krajského aktivu milicionářů v Praze (po květnovém plénu ÚV) rozhodl sekretariát a předsednictvo ÚV KSČ ve dnech 21. a 22. května 1968. Při jednání delegace příslušníků LM z pražské městské stranické organizace a středočeské krajské organizace KSČ rozhodl Dubček, že na aktiv plánovaný na 19. června budou pozváni delegace členů LM z celé republiky. Tímto rozhodnutím získal aktiv celostátní charakter. Na jeho uspořádání se původně sešla řada protichůdných návrhů:

538 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. č. 1, Příspěvek do úvodního slova s. Prchlíka pro poradu s vedoucími státně administrativních odborů KV KSČ dne 17. 6. 1968.

539 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbraní*, s. 89.

- měl se konat na Staroměstském náměstí v Praze za demonstrativního shromáždění milicionářů,
- měl mít omezený rozsah v nějakém pražském zařízení v počtu 2 500 až 3 000 členů LM, což by umožnilo věcné a otevřené projednání aktuálních problémů i perspektiv za účasti reprezentativních zástupců. V Praze ale nešlo zajistit tak velké prostory pro tak vysoký počet osob. Z toho důvodu se v minulosti konaly podobné akce v Brně. Provedení celostátního aktivu v Brně s větší účastí milicionářů z Prahy by si vyžádalo značné dopravní náklady a navíc by se nedostálo požadavku delegací LM hl. m. Prahy a Středočeského kraje, které chtěly hromadnou veřejnou akci na podporu politiky KSČ a jejího vedení,
- měl se využít čerstvě dostavěný hangár na novém letišti v Praze-Ruzyni, vzdáleném od centra. Tato alternativa umožnila vytvořit pracovní ráz akce a zajistit hromadnou účast členů LM z Prahy a Středočeského kraje. Přes řadu potíží technického rázu (nedostatek míst k sezení) se jinak jevila reálně. Tento návrh byl po zvážení všech okolností akceptován.

Program aktivu měl zahrnovat zahájení náčelníkem hlavního štábu velitele LM Rudolfem Horčicem, dále referát A. Dubčka k výsledkům jednání květnového pléna ÚV a k problémům milicí, diskusi, dotazy, připomínky a přijetí rezoluce pro ÚV KSČ. Akci měl uzavřít masový zpěv *Internacionály*, hymny komunistického a dělnického hnutí. Aktiv řídil vedoucí státně administrativního oddělení ÚV KSČ Prchlík. Z Prahy se ho měly účastnit zhruba 4 000 a ze Středočeského kraje 3 000 milicionářů (přestože původní návrh zněl na 4000 až 5 500 milicionářů z Prahy a 4 000 až 5 000 členů ze SČK). Z ostatních českých krajů (zástupci ze závodů, náčelníci okresních a krajských štábů) se počet příslušníků pohyboval v průměru 150 osob, celek mělo tvořit 8 300 milicionářů. Faktická účast však přesáhla 11 000 příslušníků. V roli hostů se aktivu měli zúčastnit někteří členové předsednictva ÚV (Smrkovský, Černík, Kriegel), představitelé ÚV KSS, vedoucí tajemníci MV KSČ Praha a KV KSČ SČK, předseda ÚRO, předseda ÚV Svazarmu ad.

Publicitu aktivu měli zajistit zástupci televize, rozhlasu i tisku. V denním tisku měl být zveřejněn podrobný výtah z Dubčekova referátu a ostatní sdělovací prostředky měly podat rozsáhlou zpravodajskou informaci. Hospodářské oddělení ÚV spolu se štábem hlavního velitele LM mělo zajistit asi 7 000 židlí (zbytek účastníků měl stát) a improvizovanou tribunu pro 50 osob s jednoduchou výzdobou bez hesla. Pořadatelskou službu, ozvučení, nejnnutnější hygienická zařízení apod. zajistil štáb městského velitele v Praze. Náklady spojené s konáním aktivu (doprava, stravné, refundace mezd ad.) ve výši cca 362 000 Kčs měly být uhrazeny z mimorozpočtových prostředků KV KSČ (KV KSS) a přeúčtovány ÚV KSČ.⁵⁴⁰

540 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Informace o uspořádání celostátního aktivu příslušníků Lidových milicí, nedatováno (5–6 /1968).

Zahajovací projev na aktivu dne 19. června 1968 přednesl Rudolf Horčic, když přivítal všechny účastníky i pozvané hosty a seznámil je s programem. Vzhledem k pracovnímu rázu celého aktivu se měla vést věčná diskuse.⁵⁴¹

Po Horčicovi vystoupil s proslovem velitel LM v ČSSR Alexander Dubček. Zdůraznil usnesení květnového pléna ve smyslu, aby se komunisté jednotně postavili proti snahám zdiskreditovat Lidové milice, na jejichž statusu nebude KSČ momentálně nic měnit. Jinými slovy, i přes probíhající společenské změny se postavení LM mělo hájit v dosavadní podobě. Přesto se podle Dubčka musela v budoucnu pozice milicí a jejich úkoly vyřešit. Od počátku 60. let se sice s milicemi počítalo jako s jednou ze součástí teritoriálních vojsk, ale řešení nebylo důsledné. Základní příčinu existence LM představovala nutnost obrany před „vnější hrozbou“. Dubček dále nastínil některé úvahy o postupu KSČ ve věci budoucích úprav postavení LM. V oblasti velitelské podřízenosti chtěl Dubček hledat cestu k začlenění milicí do obranného systému státu na nejvyšší úrovni. Uvažoval i o návratu k formě členství před rokem 1952, kdy se příslušníci LM mohli stát i „socialismu oddaní dělníci“ nestraníci.⁵⁴² Na závěr zdůraznil, že KSČ nedopustí, aby došlo k „*odzbrojení dělnické třídy*“.⁵⁴³

Projev Alexandra Dubčka jako nejvyššího představitele LM vyzněl smířlivě k požadavkům milicionářů a utlumil militantní tendence uvnitř jednotek. Milicionáři se dožadovali legalizace útvarů. Dubčekovo vedení tak ve snaze najít východisko umožňující další existenci LM navrhovalo možnost přijímat bezpartijní, případně i příslušníky jiných politických stran za členy milicí. To však vyvolalo odpor v části členské základny.

Na aktivu předneslo své diskusní příspěvky čtrnáct osob, kromě toho vystoupili čtyři pozvaní hosté včetně delegace ÚV KSČ. Z obsahu diskuse vyčníval souhlas se závěry lednového pléna ÚV a vyjádření podpory politice strany a jejímu novému vedení. Současně však zazněla ostrá kritika demokratizačních tendencí polednového vývoje a jejich interpretace sdělovacími prostředky včetně odsouzení jejich původců. Některé oblasti práce v milicích se dočkaly návrhů, jež se daly rozdělit do šesti bodů:

1) Zákonná úprava otázek – perspektiva výstavby – úkoly LM: Nejvíce připomínek a návrhů tvořily požadavky legislativních úprav otázek souvisejících s existencí milicí,

541 Tamtéž, Zahajovací projev R. Horčice na celostátním aktivu příslušníků LM, 19. 6. 1968. Jelikož se nepočítalo s přestávkami, Horčic umožnil přítomným kouření během aktivu, požádal je však, o co největší omezení tohoto návyku.

542 Pracovník sekretariátu ÚV KSČ v roce 1968 Dušan Havlíček (vedl Úsek tisku, rozhlasu a televize na ÚV) ve svém svědectví uvádí, že stenografický záznam z ruzyňského aktivu LM dokládá, že se Dubčekovi podařilo v napjaté atmosféře navázat s milicionáři při projevu kontakt. Ujistil účastníky srazu, že se v nejbližší době neuvažuje o změně statutu milicí, ale přece jen nadhodil, že by LM mohly být podřízeny státnímu vojenskému velení a že by do jejich řad měli mít přístup i lidé bez vazby na KSČ. „*Oblas byl nečekaný. Hangár zabouřil souhlasem: To už jsme dávno navrhovali.*“ Dubčekovi se podařilo alespoň na okamžik situaci zvládnout, neodstranil však trvalé nebezpečí, které LM pro reformní proces i nadále představovaly. HAVLÍČEK, Dušan: *Jaro na krku*. ÚSD AV ČR, Praha 1998.

543 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Referát I. tajemníka ÚV KSČ s. Alexandra Dubčka přednesený na celostátním aktivu příslušníků LM dne 19. června 1968.

zejména uzákonění postavení, místa a poslání LM jako součásti systému obrany země. S tím souvisel i požadavek na novelizaci nebo vypracování kompletně nového *Řádu Lidových milic*.

2) Řízení – organizace – výcvik: Část diskutérů doporučila podřídit milice obecně voleným stranickým orgánům za účelem zvýšení významu jednotek. Zazněly hlasy k posílení personálního obsazení jednotlivých štábů a naopak i ke snížení počtu dosavadních tří typů útvarů. Ve výcvikové oblasti se objevil návrh na zúžení a zkvalitnění tréninku v zájmu hlavního úkolu LM – ochrany závodů a objektů.

3) Přijímání nových členů do LM: V této otázce se návrhy lišily. Navrhovalo se doplňovat milice rolníky jakožto přirozenými spojenci „dělnické třídy“ nebo je otevřít nečlenům KSČ (nikoliv členům jiných stran), ale aby jádro stále tvořili straníci.

4) Výcvik a výstroj LM: Projevily se energické požadavky na přehodnocení materiálně-technického vybavení, zejména na výměnu zastaralé výzbroje. Obecný požadavek se týkal i nahrazení výstroje, neboť soukenná uniforma a letní montérky nevyhovovaly, výstroj se fasovala zpravidla z vytríděných zásob armády a maskované činnosti v terénu odporovala tradiční modrá barva.

5) Sociální a důchodové zabezpečení příslušníků LM – některé další finanční otázky: Nejčastější podněty se týkaly vyřešení a uzákonění zabezpečení milicionářů v případě úrazu nebo invalidity vzniklé v důsledku výkonu služby, např. jako tomu bylo v ozbrojených silách. Některé návrhy, zejména milicionářů ze Slovenska, požadovaly zvýhodnit důchodové zabezpečení tím, že by se doba služby v LM započítávala do rozhodné doby pro výpočet důchodu. Milicionáři rovněž požadovali zkrátit dobu pro nárok na stravu na dvě hodiny.

6) Různé: Do této kategorie spadaly podněty např. na zvýšení informovanosti členů LM o vývoji branných systémů západních zemí (zejména SRN); vydávání vlastního časopisu; zřízení vyznamenání pro členy, které by se udělovalo za počet odsloužených let v milicích; závazky na pomoc národnímu hospodářství (vybudování určitého úseku dálnice příslušníky LM apod.).⁵⁴⁴

Na základě širokého spektra připomínek se měl připravit podrobný plán řešení všech problémů s předložením sekretariátu ÚV.⁵⁴⁵

Kromě výše uvedených námětů a připomínek ocenili diskutující v duchu zásad internacionálního komunismu činnost příslušníků SNB a ČSLA a jejich podporu milicionářům. Vyzdvihovali vztah se SSSR a s východoevropskými totalitami. Vyzvali filozofy a historiky, aby reagovali na „útoky“ proti milicím, SSSR a socialismu a podpořili

544 Dokument obsahuje jednotlivé oblasti návrhů diskutujících milicionářů. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Přehled připomínek a návrhů z aktivu LM dne 19. 6. 1968.

545 Požadavky jednotlivých okresů a krajů na celostátním aktivu dne 19. 6. 1968 shrnuje: *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Výtah z diskusních příspěvků přednesených na celostátním aktivu LM dne 19. června 1968.

federativní uspořádání Československa.⁵⁴⁶ Z průběhu aktivu je nesporné, že se sešlo tvrdé jádro jednotek LM, které se nehodlaly smířit s úpadkem svých pozic. Přestože se přítomní milicionáři navenek vyjadřovali pozitivně ke změnám v nejvyšších stranických orgánech, nepřáli si žádnou změnu poměrů, nebo dokonce přechod k „demokratickému socialismu“. Vzhledem k uvolněné společenské situaci ventilovali svou frustraci nahromaděnou z důvodu neřešení některých dílčích problémů v jednotkách v minulých letech. Současně dávali najevo svou nespokojenost s útoky na podstatu existence Lidových milicí ze strany necenzurovaných sdělovacích prostředků i veřejnosti.

VI. 4. Důsledky a ohlasy aktivu, občanské iniciativy za zrušení LM

Již od března 1968 sílily slovní útoky většinou okolních komunistických států proti demokratizačnímu procesu v Československu a opakovaně zdůrazňovaly odhodlání zabránit změně společenského systému. Počátkem léta se v tisku těchto „satelitů Moskvy“ začaly objevovat propagandistické a dezinformační zprávy o kontrarevoluci v Československu, která byla úzce spojována se „západním imperialismem“.

V červnu 1968 proběhlo plánované štábní cvičení vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR, které sovětské vedení skrytě využilo k přípravě budoucí invaze. Cvičení provázely obavy veřejnosti z nevybíravého nátlaku na domácí politickou scénu. Odsun vojsk po ukončení cvičení koncem června se neustále zpomaloval a odkládal. Proběhl až po měsíci průtahů na základě diplomatické aktivity československých představitelů počátkem srpna 1968.

Aktivu milicionářů konaném v červnu 1968 se paradoxně dostalo mnohem větší pozornosti až několik dní po jeho skončení. Jak bývalo zvykem, na závěr každého podobného mítinku a schůze byly v zájmu propagandy rozeslány dopisy a „soudružské pozdravy“ všem spřízněným spřáteleným orgánům, organizacím apod. Nejinak tomu bylo i v případě milicionářského mítinku.

Rezoluce milicionářů z aktivu adresovaná ÚV KSČ obsahovala informaci o programu aktivu, který si vyslechl Dubčekův projev, projednal výsledky květnového pléna a další úkoly milicí. Milicionáři se postavili za květnovou „konzervativně laděnou“ rezoluci pléna ÚV. Aktiv ubezpečil ÚV a nové vedení strany o své podpoře včetně rozvoje tzv. socialistické demokracie zahájené lednovým plénem. Podporoval všechna opatření k nápravě chyb a nezákonností v minulosti, na druhou stranu odmítal pokusy, aby s oprávněnými požadavky na rehabilitaci byla napadána „revoluční opatření“.

546 Tamtéž, Připomínky z celostátního aktivu Lidových milicí, nedatováno (6/1968). Z organizačního hlediska se vyskytla řada nedostatků, např. předseda celozávodního výboru KSČ na letišti nebyl vůbec o pořádání aktivu informován, milicionáři nedostali nic k jídlu, na pití se stály dlouhé fronty, nepostačovala kapacita sociálních zařízení, a jelikož se na polovinu diskutujících vůbec nedostalo, měl aktiv probíhat po celý den.

Zdůraznil, že milice neměly nikdy nic společného s nezákonnostmi a deformacemi z minulých let. Aktiv dále hájil nutnost vystoupení proti antikomunistickým tendencím a podpořil prohlášení ÚV ve smyslu, že není možný návrat do poměrů před lednem 1968 ani před únorem 1948. Výstražně zněla proklamace, že jednotky LM nedovolí „zneužití demokratizačního procesu“ k pokusům o revizi Února 1948 a že budou „střežit tento revoluční odkaz a pevné spojení“ se Sovětským svazem. Na druhou stranu se milicionáři snažili ujistit občany o neopodstatněnosti obav z jejich zneužití proti „zájmům lidu a socialismu“, což se dalo samozřejmě vykládat všelijak. Příslušníci dále apelovali na pracovníky sdělovacích prostředků, aby se nenechali „zneužívat k antikomunistickým a protisovětským útokům“. Aktiv v závěru po ÚV KSČ požadoval zakotvit v nových stanovách strany článek o LM a svolat celostátní pracovní poradů krajských a okresních náčelníků, která by projednala otázky organizace, výstroje, výzbroje, sociálního zabezpečení atd.⁵⁴⁷

Dalším adresátem, tentokrát zdvořilostního pozdravného dopisu sestaveného pracovní komisí aktivu, se stali příslušníci SNB. V něm sice zazněl požadavek „přísného a spravedlivého“ potrestání všech viníků přehmatů z 50. let, současně však milicionáři deklarovali, že nedovolí, aby kdokoliv znevažoval „*nebezpečnou a namáhavou práci těch, kdo denně střeží klid a bezpečnost našich domovů*“.⁵⁴⁸ Oba dopisy, obsahově jednoznačně negativní vůči reformním snahám, se ještě nedočkaly výrazného ohlasu.

To již neplatí u třetího dokumentu, který měl zásadní dosah a publicitu. Na svém srazu totiž milicionáři schválili kromě dopisu SNB a ČSLA i nadmíru vstřícný dopis adresovaný a předaný sovětskému velvyslanci S. V. Červoněnkovi dne 20. 6. 1968.

V obsahu proklamace, sestavené v podstatě pouze z ideologických hesel, se milicionáři plně stavěli na „obranu leninských principů výstavby socialismu a komunismu“, „oslavovali“ spojení mezi oběma národy a distancovali se od „neodpovědných“ novinářů, kteří chtějí narušit „přátelství a družbu“ se SSSR.⁵⁴⁹

Na první pohled bezobsažný a frázovitý dopis podporující nejtěsnější vazby se SSSR se absencí jakékoliv reflexe lišil od předchozích dokumentů schválených aktivem. To nahrává spekulacím, že prostřednictvím tajemníka ÚV KSČ Aloise Indry byl dopis předem připraven a se sovětskou stranou dohodnut. Sovětský deník *Pravda* jej otiskl již 21. června 1968. V následujících dnech na něj reagovala doslova lavina „souhlasných rezolucí sovětských pracujících“ organizovaných z Moskvy, která zahltila sekretariát ÚV KSČ. Dopis zasláný z aktivu členů Lidových milicí představoval pro Sověty vítaný nástroj sílící kampaně proti reformním snahám v Československu. Zároveň se stal součástí ideologické a psychologické přípravy sovětského obyvatelstva na vojenské řešení tzv. československé krize. Dne 7. července 1969 odpověděla moskevská *Pravda*

547 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Rezoluce celostátního srazu příslušníků Lidových milicí ze dne 19. 6. 1968 konaného v Praze.

548 Tamtéž, Dopis účastníků aktivu LM adresovaný příslušníkům SNB ze dne 19. 6. 1968.

549 Tamtéž, Dopis účastníků aktivu LM adresovaný Velvyslanectví SSSR ze dne 19. 6. 1968.

na proklamaci celostátního aktivu Lidových milicí ujištěním, že „sovětský lid chápe volání našich dělníků o pomoc“.

I proto se tento vůči Sovětům podlézavý dopis stal terčem oprávněné kritiky reformních sil ve společnosti projevené ve sdělovacích prostředcích. Některé komentáře tisku k dopisu milicionářů nepříznivě hodnotily jeho samotné odeslání. Například článek *Naše znepokojení* v deníku *Práce* ze dne 10. 7. 1968 uváděl: „*Povědomost o tom, že se v Československu děje něco nekalého, co nemá daleko ke kontrarevoluci, co nemá daleko k odklonu od socialismu a socialistického tábora, byla posílena zejména nešťastně formulovaným dopisem Lidových milicí z jejich mítinku v Ruzyni. Navíc byl v SSSR pochopen tento dopis jako dopis československé policie (v SSSR je milice – policie) a přispěl k dezorientaci lidí a k hrubé jejich dezinformaci.*“⁵⁵⁰

V polovině července se náčelník štábu LM v ČSSR R. Horčic snažil vyhocenou situaci mírnit. Tlumočil krajským a okresním vedením štábů ohlasy dopisu z aktivu adresovaného „sovětskému lidu“ s poukazem na skutečnost, že některé informace československého tisku v reakci na tento dopis nebyly přesné. Ohlasy „sovětských pracujících“ měly podle Horčice vyjadřovat pozdravy milicionářům a všem ostatním československým pracujícím, kteří nemají dopustit „*narušení přátelství mezi oběma národy*“ a čelí všem „*protisovětským a antisocialistickým projevům*“.⁵⁵¹

Svobodné slovo dne 24. července 1968 zveřejnilo dopis Lidovým milicím, podepsaný vedením a stranickou organizací Ústavu dějin socialismu: „*Při současných, ničím neopodstatněných a nedokázaných obviněních jako by náš obrodný proces vedl k restauraci kapitalismu, se mnohé časopisy bratrských stran nesprávně odvolávají na váš dopis odevzdaný svého času sovětskému velvyslanectví v Praze. Jeho obrovský ohlas v SSSR, jak dokazuje téměř 14 000 odpovědí, které jste obdrželi, svědčí o tom, jakou máte důvěru u sovětských občanů. Navrhujeme vám proto, abyste se právě vy dnes znovu obrátili na sovětský lid a vyjádřili veřejně stanovisko k postupu předsednictva ÚV KSČ a vysvětlili skutečnou situaci u nás, abyste ukázali, že u nás jde o takový obrodný proces, který socialismus neohrožuje, nýbrž naopak ho upevňuje.*“⁵⁵² Je patrné, že problematický dopis příslušníkům Lidových milicí na popularitě nepřidal, a naopak vzbudil emoce i v takové organizaci, jakou představoval právě Ústav dějin socialismu. U některých občanů vyvolal dokonce radikální tendence ústící v organizovanou snahu o zrušení milicí.

Z analýzy politické situace po celostátním aktivu vyplynulo, že svolání srazu i jeho průběh hodnotili milicionáři kladně. Považovali to za morální vzpruhu. Psychologicky aktiv údajně zapůsobil i na ostatní členy KSČ, kteří projevovali zájem a sympatie k LM. Předtím milice již celé dva měsíce usilovaly o vystoupení na podporu nového

550 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbrani*, s. 93.

551 Horčicův dopis byl zaslán všem krajským a okresním štábům LM. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Dopis R. Horčice adresovaný štábu velitele LM pro Slovensko, krajským a okresním štábům LM ze dne 15. 7. 1968.

552 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbrani*, s. 93–94.

vedení strany. Průběh aktivu údajně potvrdil, že milicionáři se stali spolehlivou garancí dalšího rozvoje demokratizačního procesu a nepřipustí jeho zneužití „zprava ani zleva“. Členové LM diskutovali, proč se aktiv nekonal již před dvěma měsíci, když jednotky stály za progresivními silami již od ledna. Štáb LM měl podle mínění řadových milicionářů vystoupit proti invektivám vedeným proti útvarům již dříve. Celostátní aktiv považovali příslušníci za nástup k řešení svých požadavků, zformulovaných v rezoluci pro ÚV KSČ. Očekávali, že v dohledné době dojde k zakotvení postavení a úlohy milicí v politickém a obranném systému státu, přičemž veškeré záležitosti budou předem prodiskutovány v jednotkách.⁵⁵³

Milicionáři tak nadále požadovali vyřešení některých sporných otázek ve své činnosti. Očekávali zejména právní zakotvení, které by vzalo vítr z plachet kritikům tohoto ozbrojeného sboru KSČ.

V červenci 1968 došlo v organizační struktuře štábu velitele LM k podstatné změně. Bylo zrušeno státně administrativní oddělení ÚV, pod které dosud štáb spadal, a vedoucí oddělení generál Prchlík, terč sovětské propagandy, se vrátil do armády. Štáb velitele LM se organizačně osamostatnil a podřídil přímo prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ Dubčekovi.

Na přelomu července a srpna 1968 proběhla schůzka představitelů ČSSR a SSSR na hranici obou států v Černé nad Tisou, která měla přispět k uklidnění napjatých vztahů. Avšak sovětská strana, jak bylo jejím zvykem, vyrukovala s otevřeným a hrubým nátlakem. Ten se minul účinkem, stejně jako na následném mítinku v Bratislavě počátkem srpna 1968, kam se sjeli i ostatní signatáři Brežněvovy doktríny z východoevropských satelitů.

V první polovině srpna 1968 se rozšířila podpisová akce veřejnosti za zrušení Lidových milicí. V proluce u Dětského domu v Praze, v tzv. Hyde parku, kde mohl každý svobodně vyjadřovat své názory, podepisovali zájemci od 9. srpna 1968 petici za zrušení LM. *Rudé právo* zveřejnilo 14. srpna zprávu ze zasedání předsednictva ÚV KSČ, v níž se mimo jiné říká „... *předsednictvo ÚV KSČ odmítlo nepodložené útoky proti Lidovým milicím, které jsou součástí obranného systému naší republiky*“.⁵⁵⁴

Informace pro A. Dubčka o podpisové akci za zrušení Lidových milicí ze dne 12. srpna 1968 mj. uváděla, že v pátek 9. 8. se po 23. hodině shromáždilo asi sto mladých lidí v proluce Myslbek s transparenty s nápisy: „*Chceme svobodné volby*“ a „*Pryč s milicí.*“ Poté začala podpisová akce. Shlukovaly se tam skupinky osob většinou mladšího věku a docházelo k názorovým střetům. Akce se údajně nesetkala s podporou veřejnosti. Na celou kampaň byl upozorněn Městský výbor KSČ v Praze s tím, že jde o věc politického charakteru. Vzhledem k tomu byla přijata adekvátní opatření. Jelikož shromážděné hloučky bránily v průjezdu veřejné dopravy, na požádání se všichni odebrali do méně frekventovaných míst. Poté již k narušení „veřejného pořádku“ ani dopravy nedocházelo.

553 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Politická situace v jednotkách LM po celostátním aktivu, nedatováno (6/1968).

554 Zpráva ze zasedání předsednictva ÚV KSČ. *Rudé právo*, 14. 8. 1968.

Po poradě s redakcemi deníků a rozhlasu byla dohodnuta nespecifikovaná opatření ve smyslu publicistické kritiky této akce. Pravděpodobně došlo k instrukcím novinářů, aby akci v zájmu zachování klidu nepopularizovali, ale spíše kritizovali. Zpráva v příslušném duchu se vysílala v rozhlase po drátě a měla být otištěna ve *Večerní Praze*. Opatření ze strany SNB spočívala v tom, že do prostorů, kde se konaly podpisové akce, byl nasazen zvýšený počet členů dopravních čet VB. Celou podpisovou akci hodnotil neznámý autor dopisu pro Dubčeka tak, že neměla masovou podporu, aby ji šlo hodnotit jako politicky znepokojivou.⁵⁵⁵

Podpisová akce však navzdory bagatelizaci pokračovala. Z období bezprostředně před obsazením okupačními vojsky Varšavské smlouvy pochází podrobná zpráva předložená zástupcem náčelníka HS VB plk. Jaroslavem Rybářem o pokračování podpisové akce za zrušení LM v proluce Myslbek a opatřeních ze strany VB.⁵⁵⁶

V proluce, která byla mezitím záměrně zastavěna prodejními stánky, se však ráno 16. 8. opět sešly skupinky osob. Dva mladé organizátory akce předvedli příslušníci VB na ONV Praha 1. Tam uvedli, že v dopoledních hodinách má akce skončit a podpisové archy budou převezeny na Hrad a předány A. Dubčekovi. Plakát na stolku organizátorů oznamoval, že do odpoledne 15. 8. se podařilo získat 52 000 podpisů ke zrušení milicí a v celé republice 250 000 podpisů. Pokud se někdo z přítomných občanů pokusil vystoupit na obranu LM, přítomní ho podle zprávy zesměšňovali. Po poledni 16. srpna se malá skupinka přesunula i s podpisovými archy do proluky k Národnímu divadlu. Organizátoři akce proklamovali, že bude pokračovat, dokud nejvyšší orgány nevyřeší otázku existence LM. V ranních hodinách 17. 8. došlo k vykázaní organizátorů podpisových akcí na obou místech, v proluce Myslbek je však nahradili jiní. V následujících hodinách a dnech již k zásadnějším opatřením ze strany SNB nemuselo dojít, protože občanští aktivisté svoji činnost podstatně omezili.⁵⁵⁷

Situace ohledně podpisové akce za zrušení milicí korespondovala s tehdejším společenským klimatem, kdy se na řadě míst ve městech scházeli lidé a podporovali vedení země. Pravděpodobně tušili, že vojenská intervence SSSR a tím pádem i ohrožení krátce trvající relativní svobody jsou velmi reálné. Málokdo však předpokládal, že k invazi dojde tak brzy.

VI. 5. Odras srpnové okupace v jednotkách LM

Vzhledem k Sověty nekontrolovatelnému reformnímu vývoji v Československu proběhla v polovině července 1968 ve Varšavě porada představitelů SSSR, NDR, BLR,

555 ABS, f. A2/3, i. j. 2223, Podpisové akce proti LM, 12. 8. 1968.

556 ABS, f. H 1-4 (HS VB Praha), i. j. 903, Zpráva o situaci vytvořené podpisovou akcí za zrušení LM, 19. 8. 1968.

557 ABS, f. H 1-4, i. j. 903, Zpráva o situaci vytvořené podpisovou akcí za zrušení Lidových milicí v obvodu Prahy 1, 17. 8. 1968.

Polska a MLR, kde byla formulována tzv. Brežněvova doktrína. Její hlavní zásadu představovala „povinnost“ komunistických stran „bránit socialismus“ i vojenským zásahem. Z této doktríny se odvozovalo právo zasahovat do vnitřních záležitostí sovětských satelitů, což však ÚV KSČ odmítal.

Zhruba půl milionu sovětských vojáků s podporou 6 000 tanků zahájilo v noci na 21. srpna 1968 okupaci Československa, rovněž za podpory menších jednotek dalších čtyř členských států Varšavské smlouvy (Polsko, NDR, Maďarsko a Bulharsko, nezúčastnilo se Rumunsko). Tento akt mezinárodní agrese vyvrcholil odvečením šesti vedoucích představitelů KSČ a států na území SSSR.

Do pražských Vysočan byl svolán mimořádný a později anulovaný XIV. sjezd KSČ, který se otevřeně postavil proti okupaci a vznesl požadavek na stažení cizích vojsk. Zhruba 1 200 delegátů přijalo řadu dokumentů, mezi nimi provolání k národům Československa, spolu s požadavkem propuštění zatčených představitelů států a strany, provolání ke slovenskému národu, výzvu komunistickým a dělnickým stranám světa. Na protest proti okupaci a za odchod okupačních vojsk bylo rozhodnuto o vyhlášení generální stávky v celé zemi.

Československá delegace v Moskvě doplněná o zavlčené politiky souhlasila s časově neomezeným pobytém sovětských vojsk v ČSSR a s výjimkou Františka Kriegla podepsala pod hrubým nátlakem tzv. moskevský protokol. Dokument obsahoval zákaz činnosti „protisocialistických“ organizací, zákaz sociální demokracie, kontrolu tisku a personální změny ve vedení státu. Obsahoval naopak příslib stažení Sovětské armády. Reálně ale místo toho Sověti požadovali podpis dohody o „dočasném“ pobytu sovětských vojsk, k čemuž v říjnu 1968 skutečně došlo.

Během invaze okupačních vojsk dne 21. 8. 1968 zabavili sovětští vojáci řadě jednotek LM v Praze a v Bratislavě zbraně. To ovšem některým milicionářům nezabránilo, aby byli mezi prvními, kteří spolupracovali s okupanty a podporovali tzv. normalizaci poměrů. Například krajský štáb Lidových milicí v Ostravě vydal již ve tři hodiny ráno 21. srpna rozkaz číslo 01, v němž podřízené jednotky a štáby LM vyzýval ke spolupráci se sovětskými vojsky. Vydání rozkazu krajského štábu vyvolalo značnou nevoli u veřejnosti i v některých jednotkách a štábech milicí nejen v kraji, ale i v dalších částech republiky. Pod vlivem těchto reakcí přijal krajský štáb ve večerních hodinách 22. srpna zmírňující tzv. Prohlášení.⁵⁵⁸

Nutno podotknout, že některé jednotky Lidových milicí vydaly nesouhlasné rezoluce se vstupem vojsk do Československa. Většina se ale aktuální situaci přizpůsobila. V srpnových dnech milicionáři nekladli vojákům Varšavské smlouvy odpor a střežili zbrojnice milicí proti případnému pokusu o ozbrojení občanů. V některých místech hlídali milicionáři i celé závody a objekty zvláštní důležitosti a snažili se plnit úkoly při „zabezpečování klidu a pořádku“. Přestože část příslušníků se „nechala strhnout

558 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbraní*, s. 100–101.

emocemi“, většina zastávala konzervativní, prosovětské postoje a vstup vojsk Varšavské smlouvy v podstatě vítala. Viděla v něm záruku udržení komunistického kurzu po roce 1948 a vedoucí úlohy KSČ, tedy i svého vlivu. Tito milicionáři navazovali kontakty s příslušníky sovětských vojsk a v řadě případů jim poskytli účinnou pomoc včetně obstarání základních potřeb, mezi něž patřila pitná voda nebo možnost osobní hygieny v podnicích. O několik měsíců později tato kooperace povýšila na úroveň propagandistických besed, vzájemných setkání, materiální pomoci, účasti na významných komunistických akcích a na oblast výcviku a výchovy.

Ze situační zprávy štábu velitele LM v ČSSR z 28. srpna vyplynulo, že k mimořádným událostem vážnějšího charakteru nedošlo. Jednotky milicí v krajích střežily zbrojnice a zabezpečovaly služby ve štábech. K dalšímu odzbrojování jednotek ze strany okupantů už nedošlo. Štáby LM plnily pokyny z celostátní porady u A. Dubčeka ze dne 28. srpna, projednávaly spolupráci s orgány VB a ČSLA a připravovaly opatření v závislosti na místních podmínkách. Pořádkové úkoly až na ojedinělé výjimky milicionáři zatím neplnili. Morálka v jednotkách byla údajně poměrně dobrá, po projevech vedoucích představitelů postupně ustupovala skleslost a skepse. Postoj k cizím vojskům zůstal negativní. K pokusům o navázání kontaktů s milicemi ze strany velitelů okupačních vojsk docházelo pouze ojediněle. Pomalu se vzpamatovávající jednotky LM stály v tuto dobu za Dubčegovým vedením strany. Jako mimořádná událost byl hodnocen sebevražedný pokus náčelníka okresního štábu milicí Teplice, který po skončení porady okresních náčelníků v Ústí nad Labem vyskočil ze čtvrtého patra budovy a utrpěl těžká zranění.⁵⁵⁹ Událost se pokusila propagandisticky zneužít publikace sovětských žurnalistů k situaci v Československu (tzv. *Bílá kniha*). Předsednictvo KV KSČ v Ústí nad Labem 10. října dementovalo údajnou „násilnou smrt“ náčelníka LM v Teplicích F. Veselého ve smyslu, že nebyl zavražděn, ale neúspěšně se pokusil o sebevraždu.

V Praze se zatím jednotky LM také nezapojily do pořádkové služby. Milicionáři těžce nesli své odzbrojení, přesto se chovali ukázněně. Většina hodlala přispět k udržení klidu a pořádku. Odzbrojené jednotky milicí zasílaly protesty velvyslanectví SSSR. V rámci Jihočeského kraje se projevila „ochablost“ při plnění úkolů. V Pelhřimově byli někteří funkcionáři štábu milicí plnící úkoly označeni za kolaboranty. Veřejně se za ně postavil OV KSČ. V Prachaticích chtěly početně menší jednotky odevzdat zbraně. V Táboře se projevovala „skleslost a nejistota“ ohledně dalších perspektiv milicí. V Západočeském kraji upustily jednotky LM na žádost ředitele od střežení rozhlasu Plzeň. Tamní útvary milicí hlídaly vysílače Krašov a Přeštice, od nichž po příchodu milicionářů odešli sovětské vojáky. V Železně Rudě, kde došlo ke stržení pomníku osvoboditelům, prováděli členové LM spolu s PS pořádkovou službu. U některých příslušníků se projevovala jistá deprese. V Severočeském kraji došlo na několika místech po 21. srpnu

559 Zprávu vypracoval štáb LM pro schůzi předsednictva ÚV KSČ. *ABS*, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Situační zpráva štábu velitele Lidových milicí v ČSSR ze dne 28. 8. 1968, 30. 8. 1968.

k vyvezení zbraní ze zbrojnic, případně i k jejich zazdění. Na pokyn štábu se proto uváděly zbrojnice do původního stavu. Ve Východočeském kraji přijímali milicionáři prováděná opatření vesměs kladně a navzdory jednotlivým případům rozladěnosti se morálka v jednotkách jevila jako dobrá. V Jihomoravském kraji se projevovalo roztrpčení zejména u příslušníků milicí v Brně. V okrese Brno-venkov se nedoporučovalo využívat členy LM k provádění pořádkové služby z důvodu hrozby diskreditace milicí v očích veřejnosti. V okrese Vyškov bylo zrušeno střežení vysílače Kojál jednotkou LM. V okrese Gottwaldov organizoval vedoucí tajemník součinnost LM, SNB a ČSLA k zajištění „klidu a pořádku“. Ze Slovenska byl hlášen poměrný klid, přičemž zprávy z jednotlivých krajů kromě Západoslovenského ještě nebyly zpracovány. K odzbrojení jednotek v Západoslovenském kraji nedošlo. Milicionáři střežili kromě zbrojnic také některé sekretariáty OV KSČ. V okresech, kam nevstoupily vojenské útvary Varšavské smlouvy, prováděli příslušníci LM, VB a ČSLA pořádkovou službu. V okrese Trenčín sovětský velitel opakovaně požadoval provádět kontrolu zbrojnic LM, po vysvětlení od dalších požadavků prozatím upustil. V okresech Komárno a Nové Zámky označili někteří členové štábů LM náčelníky okresních štábů za kolaboranty, neboť se nepostavili na ozbrojený odpor. Milicionáři tam v zásadě podporovali Dubčeka.

Štáb LM v této souvislosti navrhoval vydat náčelníkům a tajemníkům KV KSČ pokyny, jež by činnost milicí omezily na střežení zbrojnic a uvedení materiálu ve zbrojnicích do původního stavu, pokud došlo k jeho vyvezení na pokyn místních orgánů. Instrukce měly dále omezit počty osob ve službách ve štábech včetně zrušení služby případných dozorčích radistů, pokud fungovala, a vypracovat směrnice pro spojení pro mimořádné situace.⁵⁶⁰

Ze zprávy hodnotící situaci v jednotkách bezprostředně po invazi je zřetelná celková skepse většiny milicionářů. Problém spatřovali i v nedůvěře ze strany Sovětů, když jim zabavili zbraně. Na druhé straně se členové LM obávali i reakcí veřejnosti, která některé útvary a jednotlivce označila za zrádce a kolaboranty. Milicionáři tak potřebovali čas, než se srovnali s reálnou situací, která jim však v konečném důsledku otevřela nové obzory na příštích dvacet let.

Alexander Dubček řídil 5. září celostátní poradu vedoucích krajských funkcionářů Lidových milicí. O den později vyšla v *Rudém právu* informace o poradě štábů LM na ÚV KSČ. Dubček prostřednictvím formálního, nekonkrétního dopisu poděkoval milicionářům za postoj během okupace, že „zůstali věrni politice z ledna 1968“.⁵⁶¹

Štáb LM reagoval na propagandistická a naprosto lživá tvrzení otištěná v novinách některých agresorských komunistických režimů. V jejich tisku se množily články ve smyslu, že zbraně zabavené československým Lidovým milicím invazními vojsky Varšavské smlouvy byly „zbraněmi kontrarevoluce“. Koncem září 1968 štáb LM v *Rudém*

560 ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Situační zpráva z Lidových milicí za dobu od 29.–30. 8. 1968 8:00 hod., 30. 8. 1968.

561 Porada štábů Lidových milicí na ÚV KSČ. *Rudé právo*, 6. 9. 1968.

právu dementoval vykonstruované zprávy bulharského tisku, že zbraně nalezené a zabavené ve zbrojnici na Ruzyni dne 21. 8. 1968 patřily „kontrarevolucionářům“. Městský štáb milicí v Praze se proti tvrzení bulharského listu ohradil s tím, že se nezakládá na pravdě. Skutečnost vysvětlil tím, že sklady zbraní LM na letišti v Ruzyni existovaly od roku 1948. Výzbroj zabavila okupantská vojska v ranních hodinách dne 21. srpna 1968, podobně jako i mnoha dalším jednotkám v hlavním městě. Štáb LM v Praze učinil údajně hned v době invaze všechna potřebná opatření, aby se zbraně milicí nedostaly do nepovoláných rukou. Všechny zbrojní sklady byly uzamčeny a přísně stráženy. O počtu a typu zabavených zbraní a materiálu existovaly přesné doklady a podle štábu probíhala jednání o navrácení výzbroje a materiálu odebraného jednotkám LM.⁵⁶² K faktickému vrácení zbraní však nikdy nedošlo a jejich ztrátu musely milice hradit z vlastních, resp. armádních zdrojů.

Stanovenými úkoly, vyplývajícími z rezoluce červnového celostátního aktivu milicionářů v Ruzyni, se už po invazi v září 1968 začali zabývat odpovědní pracovníci. V již výše zmiňované rezoluci z aktivu, adresované ÚV KSČ, se v první části stavěli milicionáři za polednový vývoj a ve druhé pak kritizovali „protisocialistické a antisovětské“ tendence. Bezprostřední vývoj událostí po aktivu, které charakterizovaly další „útoky“ proti straně a milicím, vrcholící podpisovou kampaní za zrušení milicí, potvrdil podle milicionářů správnost jejich usnesení. Rezoluce měla platnost i po okupaci. Neodporovala podle vedení LM „moskevskému protokolu“ ani usnesení pléna ÚV z 31. 8. 1968, které zrušilo Vysočanský sjezd a odvolalo některé konzervativní členy ÚV. Postoj před srpnovými událostmi i „ukázněný postoj“ během srpna měl dávat milicionářům „morální právo odmítnout neodpovědné útoky antisocialistických sil proti LM a dokázat našim spojencům, že i LM je připravena plnit své poslání obrany výsledků a vymožeností socialistické revoluce a že je spolehlivou oporou proti jakémukoliv ohrožení socialistického rozvoje společnosti“.⁵⁶³

Okupanti kladli větší váhu na postoje milicionářů přímo v srpnu a pak během normalizace poměrů než na jejich historická stanoviska. Reálně si uvědomovali, že část členů milicí zaujímala odlišné stanovisko od rezoluce přijaté na celostátním aktivu, stejně jako existenci nesouhlasných prohlášení některých štábů a jednotek, formulovaných během srpnové invaze. Milicionáři jako celek si proto museli získat důvěru sovětských okupantů. Zástupci SSSR si ověřovali a dotazovali se, zda milicionáři stojí za svou červnovou rezolucí z aktivu a za „pozdravným dopisem sovětskému lidu“, který tehdy vzbudil tolik emocí. Tato skutečnost představovala pro prosovětské vedení LM komplikovanou situaci, jak se před okupanty vypořádat s „neinternacionálními“ postoji některých svých útvarů. Hlavní štáb LM proto vyzýval „neposlušné“ štáby a jednotky

562 Štáb Lidových milicí o zabavených zbraních. *Rudé právo*, 28. 9. 1968.

563 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Úkoly, které vyplývají z rezoluce celostátního aktivu LM ze dne 19. června 1968, nedatováno (10/1968).

k objasnění jejich stanoviska vůči srpnové invazi. Situaci navíc komplikovala nevyřešená otázka navrácení zbraní některým jednotkám, neboť Sověty nedokázaly přesvědčit protesty ani důrazná prohlášení štábů proti odzbrojení. Okupanti potřebovali důkazy, aby zbraně případně vrátili pouze do rukou svých „spojenců a přátel“. Tento postoj deklaroval velitel okupačních vojsk při opakovaných jednáních se zástupci ÚV KSČ. Dokud některé stranické orgány v čele s veliteli zakazovaly milicionářům styk s okupačními vojáky a dokud Sověti nedostali politické záruky, zbraně nehodlali vrátit. Tuto situaci musel vzít štáb velitele LM v ČSSR v úvahu, když se připravoval na jednání se Sověty na nejvyšší úrovni. Pro milice to znamenalo shromáždit a předložit taková fakta, která by vyvrátila obavy a nedůvěru sovětských okupantů.

Po vyřešení těchto komplikací a nastolení „politicky výhodné“ situace se předpokládalo uskutečnění druhé části rezoluce celostátního aktivu. Ta spočívala v milicionářském požadavku vyjasnění postavení a úlohy jednotek v politickém a obranném systému společnosti. Tyto žádosti začali členové LM opět vznášet na své vedení. Štáb LM měl proto do konce roku 1968 předložit předsednictvu ÚV alternativy postavení milicí včetně jejich řízení v případě federativního uspořádání Československa. Bez vyjasnění těchto dvou základních okruhů nebylo v dalším období možné řešit požadavky červnového celostátního aktivu, jako např. organizační výstavba, výstroj, výzbroj, speciální a právní otázky.⁵⁶⁴

Nejdůležitější úkol LM v posrpnovém období spočíval v získání důvěry okupantů, aby mohli milicionáři opět začít vykonávat činnost podle plánu bojového a politického výcviku. Tato snaha se zúročila teprve po několika měsících, kdy si vedení štábů s postupnou konsolidací poměrů upevňovalo pozici, přestože situace v útvarech nebyla jednotná ani přehledná.

Během října a listopadu 1968 probíhala korespondence mezi náčelníkem štábu velitele LM v ČSSR R. Horčicem s představiteli MV ve věci přípravy legalizace postavení milicí podle pokynu A. Dubčeka. Horčic zmínil problémy s prokazováním legality jednotek LM vůči zástupcům armád během invaze vojsk Varšavské smlouvy. Právní zakotvení milicí se nacházelo teprve v přípravné fázi. Štáb už však jasně deklaroval, že příslušníkem milicí jako ozbrojeného oddílu KSČ by mohl být v budoucnu pouze člen strany. LM měly plnit vnější a vnitřní (proti „nepřátelům socialismu“) funkci. Hlavní štáb viděl dvě možnosti, jak milice legalizovat: buď postupovat cestou dílčích novelizací již platných předpisů (branný zákon, zákon o obraně ČSSR, zákon o SNB), nebo pomocí zákonného předpisu o LM, který by komplexně umožnil upravit problémy postavení a činnosti milicí. Horčic požadoval po ministrovi vnitra Janu Pelnářovi stanovisko ke koncepcím LM.⁵⁶⁵

564 Tamtéž, Úkoly, které vyplývají z rezoluce celostátního aktivu LM ze dne 19. června 1968, nedatováno (10/1968). Dokument z října 1968 vznesl i otázky, které bylo třeba zabezpečit na základě plánu práce orgánu ÚV KSČ na měsíc září a říjen schváleného dne 17. 9. 1968. Rada nesplněných úkolů měla již prošlý termín ke splnění.

565 ABS, f. A/10 (Sekretariát státního tajemníka v MV ČSSR plk. JUDr. Jána Majera), i. j. 59, Dopis R. Horčice adresovaný min. vnitra J. Pelnářovi, 24. 10. 1968.

V odpovědi na vznesené podněty se odrážel souhlasný postoj Pelnáře k Horčicovým úvahám.⁵⁶⁶ Vzhledem k širokému záběru činností a významu milicí zastával Pelnář jednoznačně kladné stanovisko k urychlenému vypracování komplexního samostatného zákona o Lidových milicích.⁵⁶⁷ I přes podporu uzákonění LM samostatným zákonem k této právní úpravě nikdy nedošlo.

Aktivita Lidových milicí v posrpnových měsících opět nabírala na síle. Kromě odborné přípravy většina jednotek už koncem roku 1968 prováděla výcvik v terénu. Příslušníci a útvary LM již věděli, kde je jejich místo. Ve svých rezolucích požadovali plnění závěrů celostátního aktivu z června 1968 a vystupovali proti „liknavému plnění moskevského protokolu“ a zejména proti studentským protestům, které reagovaly na závěry listopadového pléna ÚV KSČ.⁵⁶⁸ Štáby a jednotky, jež navazovaly styky se sovětskými vojsky, si u veřejnosti vysloužily přídomek „kolaborantské“ a ojedinele se nevyhnuly ani fyzickým útokům ze strany odpůrců okupace. V některých případech se od „kolaborantských milicionářů“ distancovaly i stranické orgány v podnicích. Proti-sovětská vystoupení opět gradovala u příležitosti 51. výročí VŘSR v Praze, Bratislavě, Brně, Českých Budějovicích a na dalších místech, kde se konaly akce menšího rozsahu. Při demonstracích obyvatelstva se občané střetli se zasahujícími příslušníky SNB a LM v počtu několika tisíc.⁵⁶⁹ Kromě toho se delegace útvarů Lidových milicí zúčastnily oslav výročí VŘSR přímo u sovětských jednotek rozmístěných na území Československa. V mnoha případech stáli milicionáři čestnou stráž u památníků a pomníků padlých sovětských vojáků v druhé světové válce a zúčastňovali se kladení věnců. Příslušníci LM tímto definitivně ukázali, na čí straně stojí a komu a čemu jsou oddáni.

Dne 13. listopadu 1968 proběhl aktiv slovenských milicionářů v Bratislavě, který jasně deklaroval postoje ve smyslu upevnění komunistického systému a představoval „morální a politickou posilu“ pro příslušníky a štáby Lidových milicí v českých zemích. I když se situace na Slovensku zdála oproti českým krajům pro milicionáře příznivější, výsledky aktivu přispěly i ke „stabilizaci“ slovenských milicí.

Stejně jako v celé KSČ, došlo i v Lidových milicích k názorové diferenciaci a „rozkolísání soudruzi“ byli „trpělivým přesvědčováním“ získávání pro „marxisticko-leninskou politiku strany“. Proces „očisty“ v jednotkách začal již po listopadovém plénu ÚV KSČ

566 Jan Pelnář (1911–1982), ve funkci MV působil v období 31. 8. 1968 až 28. 1. 1970.

567 ABS, f. A/10, i. j. 59, Dopis min. vnitra J. Pelnáře adresovaný R. Horčicovi, 13. 11. 1968. V podstatě doslovný opis Pelnářova dopisu Horčicovi zaslal o týden později, dne 22. 11. 1968 i Ján Majer.

568 Listopadová rezoluce měla podle Dubčka ukončit období nejistoty a nastolit vnitropolitickou stabilitu, ale předložený návrh přinesl vnitrostranický boj. Původní návrh rezoluce byl po Brežněvově intervenci podstatně změněn a nový dokument znamenal vítězství konzervativních sil v KSČ. V podstatě se jednalo o první oficiální normalizační dokument. Ve většině ohledů negoval Akční program z jara 1968 a popíral vývoj do srpnové okupace. V reakci na rezoluci vyhlásili studenti 18. listopadu třídní okupační stávku vysokých škol. Proti stávce vláda nakonec nezasáhla, protože proběhla pokojně.

569 Příklad fyzického napadení příslušníků LM na mostě Družby v Českém Těšíně dne 29. 10. 1968 uvedl UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbrani*, s. 104.

v roce 1968. Část příslušníků nesouhlasících s okupací musela milicionářské útvary opustit nebo byla při prověrkách v roce 1970 vyloučena z KSČ, a tedy i z řad Lidových milicí. Za ně se verbovali noví příslušníci, i když zpočátku s minimálním úspěchem.

VI. 6. Zhodnocení situace v jednotkách za rok 1968 a plány na rok 1969

Zvraty, které proběhly na politické a společenské scéně v Československu v roce 1968 včetně brutální vojenské invaze armád Varšavské smlouvy, měly podstatný vliv na aktivitu a samotnou existenci Lidových milicí. Podobně jako celá společnost, dali se i jednotliví milicionáři diferencovat podle projevených sympatií k Pražskému jaru. Poměr příznivců a odpůrců v jejich řadách byl opačný než u většinové občanské společnosti. Je nesporné, že majorita členstva stála za konzervativními kruhy KSČ a nepřála si uvolnění poměrů, natož politický zvrat, který by způsobil oslabení vlivu jednotek, jejich převedení pod jinou organizaci mimo KSČ, nebo dokonce zrušení.

Na tehdejší situaci v milicích reagovalo předsednictvo ÚV KSČ. Tento orgán projednal 11. prosince 1968 shrnující informaci o politické situaci v milicích a návrh dalších úkolů předložených štábem.⁵⁷⁰

Podle zprávy chápali milicionáři závěry lednového pléna ÚV KSČ jako nástup k odstranění nedostatků v práci strany, které sami kritizovali. Následné útoky na LM a zpochybňování jejich existence považovali členové za útok na stranu a její vedoucí úlohu. Zvýšenou politickou aktivitu příslušníků milicí podnítil dálnopis z ÚV z 20. března 1968, který zdůrazňoval pokračování své péče o ozbrojené složky včetně LM. Milicionáři posílali ÚV značné množství rezolucí, ve kterých vyjadřovali vedení strany plnou podporu. Současně odsuzovali „antisocialistické síly“ a požadovali právní ukotvení existence jednotek. V útvarech LM sílily požadavky na svolání celostátního aktivu k vyjasnění potřeb a situace milicí a obhájení jejich „cti“. Na celostátním aktivu v Ruzyni se projevíly obavy milicionářů o další vývoj situace. V daném období přispěl aktiv ke „stmelení řad“ milicionářů. Zklamala a rozhořčila je podpisová akce za zrušení útvarů. Při invazi nekladly jednotky LM ozbrojený odpor vojskům Varšavské smlouvy. Střežily zbraně a další prostředky milicí, což v podstatě vyjadřovalo úkoly prvního stupně pohotovosti ve štábech a v jednotkách, který však byl vyhlášen až 24. 8. 1968 (signál ÚNOR). Jejich hlavní úkol spočíval v tom, aby se zbraně nedostaly do rukou nepovolaných osob, což se podařilo splnit. Ani později nedošlo k vojenskému vystoupení jednotek milicí proti intervenčním

570 *NÁ, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Zpráva o současné situaci a dalších úkolech Lidových milicí, 6. 12. 1968.*

vojskům. Podle HŠ LM se během srpnových událostí značně upevnil vztah a důvěra veřejnosti k LM, která údajně pozitivně přijala zapojení milicionářů spolu s příslušníky VB a ČSLA do pořádkových hlídek po stažení invazních vojsk z měst.

U příležitosti výročí 28. října, 7. listopadu, 17. listopadu a během studentské stávky po listopadovém plénu ÚV plnily jednotky LM opatření k „zajištění klidu a veřejného pořádku“ v součinnosti s příslušníky VB. V řadách milicí probíhala názorová diferenciace. Většina milicionářů chtěla pokračovat v polednové politice bez názorových extrémů a „protisocialistických tendencí“. Proto se valná část členů stavěla za rezoluci listopadového pléna ÚV. Milicionáři požadovali obnovení normální činnosti a vytvoření podmínek pro výcvik. Výcvikový plán plnili v roce 1968 nerovnoměrně a z důvodu invaze se nekonalo závěrečné cvičení plánované na podzim. Ve štábech a v jednotkách se projevovala netrpělivost se zdoluhavým řešením závěrů červnového celostátního aktivu. V srpnu odzbrojili vojáci Varšavské smlouvy některé jednotky milicí v Praze, Brně a v Bratislavě. K prosinci 1968 zůstalo odzbrojeno zatím sedmnáct jednotek v Praze a čtyři v Bratislavě, přičemž se jednalo převážně o útvary na ústředních úřadech, v rozhlasu a v televizi. Milicionáři požadovali navrácení zbraní. Odzbrojení považovali za projev nedůvěry a ohrazovali se proti některým údajům uváděným o výzbroji LM ve východoevropském komunistickém tisku. Na Dubčekův pokyn proběhla dvě setkání s představiteli sovětských vojsk v Čs. vládní komisi. Na prvním setkání sovětská strana přislíbila vyřešení této otázky, na druhém sdělila, že problematiku vrácení zbraní ještě projedná. Vzhledem k tomu, že se v této citlivé věci dosud nedobraly obě strany žádné shody, muselo padnout rozhodnutí, co dál. Milicionáři tuto skutečnost velmi kritizovali. Štáb LM navrhl, aby Dubček opětovně požádal sovětskou stranu o kladné vyřízení legitimního požadavku na vrácení zbraní.

V přijatém usnesení předsednictvo ÚV ocenilo činnost a postavení milicí v předchozím období. Za hlavní úkol považovalo další zvyšování úrovně bojové a politické přípravy a sjednocování konzervativních komunistických postojů na základě listopadového pléna ÚV. Ke zvyšování autority jednotek na veřejnosti měly napomáhat stranické organizace. Komunisté z hospodářského vedení podniků měli poskytovat jednotkám milicí trvalou podporu. Mělo se dořešit zákonné zakotvení LM v právním řádu ČSSR a do XIV. sjezdu KSČ vyřešit postavení milicí v soukolí branného systému státu. Předsednictvo ÚV dále schválilo předložené zásady směrnic pro politickou a bojovou přípravu jednotek a štábů v dvouletém výcvikovém období 1969–1970. Štáb velitele LM a A. Dubček měli zajistit urychlené vypracování těchto směrnic. Samostatný Dubčekův úkol spočíval i v dořešení navrácení zbraní jednotkám milicí v Praze a v Bratislavě. V rámci realizace všech schválených zásad uložilo předsednictvo jednotlivým představitelům strany a vlády řadu dalších úkolů.⁵⁷¹

571 Tamtéž, Zpráva o současné situaci a dalších úkolech Lidových milicí, 6. 12. 1968. Průběh plnění usnesení předsednictva ÚV ze strany MV do konce ledna 1969 dokládá: ABS, f. A/10, i. j. 95, Informace o plnění usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 11. 12. 1968, 29. 1. 1969.

Vlivem složité situace došlo k zanedbání projednání a schválení směrnic na další výcvikové období. Vzhledem k tomu, že platnost dosavadní směrnice k politické a bojové přípravě končila k poslednímu dni roku 1968, musel štáb LM urychleně vydat instrukce na léta 1969–1970.⁵⁷² Štáb velitele zpracoval směrnice již v červnu za využití aktivu složeného z členů MV, LM a ČSLA. Přípomínky zaslané z krajů byly využity pro dopracování směrnic, které měly být vydány formou rozkazu velitele milicí. Při stanovení úkolů a náplně se vycházelo z tehdejšího stavu v LM a navázalo se na stupeň připravenosti jednotek dosažený v minulém období. Politická výchova se měla zaměřit k dosažení názorové jednoty ve smyslu učení marxismu-leninismu, k prohloubení prosovětského postoje členů LM. Do budoucna se počítalo s rozpracováním výhledu činnosti na delší, nejlépe pětileté období. Vážný problém představovala pro milice otázka soustavného doplňování jednotek na plánovaný početní stav. Kromě Středoslovenského kraje chybělo v ostatních regionech do tohoto počtu od 5 do 15 procent členů. Příčina spočívala v přirozeném úbytku. Působil ale i vliv „propagandy“ a útoků proti jednotkám, srpnová invaze a na řadě míst i nezámerné stranické organizace o řešení tohoto problému. Dosažení plánovaného stavu představovalo jednu z důležitých podmínek zajišťujících aktivity štábů a jednotek. Otázkou doplnění útvarů na plánované počty se měly intenzivně zabývat orgány a organizace strany.

Práce na úpravě právního postavení a vypracování komplexního rozboru problematiky milicí, kterou připravoval štáb velitele LM v ČSSR, vycházela z následujících zásad. Milice byly ozbrojeným sborem KSČ budovaným na principu dobrovolnosti. Jejich příslušníkem se mohl stát pouze člen strany s „vysokými politickými a morálními“ vlastnostmi. Výjimky z tohoto pravidla se připouštěly jen v době bezprostředního vojenského ohrožení, kdy se milicionáři mohli stát i další občané. Jako „záruku politické stability“ komunistického režimu bylo třeba zachovat LM i do budoucna. Lidové milice měly plnit dvě funkce: vnější a vnitřní. Vnější funkce, v úzké vazbě na Radu obrany státu, MNO a teritoriální vedení ozbrojených sil, spočívala v ochraně a obraně státu před vnějším napadením.⁵⁷³ V případě počátečního stadia jaderné války měla mít obrana teritoria strategický význam. Vnitřní funkce LM, s úzkými vazbami na MV, spočívala ve spoluúčasti na ochraně „socialistických vymožeností“ před zásahem oponentů totalitního režimu a ve spolupráci na zajištění „pořádku a bezpečnosti“. Těmto dvěma základním funkcím milicí mělo odpovídat jejich právní zakotvení ve státě, organizace, výcvik i vybavení. Po vyřešení právního ukotvení milicí měl být aktualizován organizační *Řád Lidových milicí*. Některé nové organizační prvky se měly v roce 1969 experimentálně ověřit v okrese Kladno. Štáb LM zahájil práce na organizaci zpracování komplexního vědeckého rozboru problematiky milicí, jejich úlohy a postavení v politickém, sociálním, ekonomickém a branném

572 Co se týká střeleckého výcviku, v únoru 1969 vyšly tiskem pro služební potřebu dvě brožury vydané HŠ LM v ČSSR (dostupné momentálně v Národní knihovně ČR): Programy střeleckého výcviku jednotek LM, Praha 1969. Osnovy střelieb z ručních zbraní jednotek LM, Praha 1969.

573 Funkci a postavení Rady obrany státu upravoval Ústavní zákon o Radě obrany státu č. 10/1969 Sb. ze dne 31. 1. 1969 vydaný dne 10. 2. 1969.

systému státu, stejně jako na rozpracování problematiky organizační výstavby a řízení LM, jejich materiálního, technického a finančního zabezpečení. Do konce března 1969 měl štáb předložit předsednictvu ÚV návrh na úpravu stejnokroju a na vyřešení označení funkcí velitelů a příslušníků štábů. To patřilo ze strany milicionářů mezi dlouhodobě kritizované otázky. Na financování milic se nemělo nic měnit. I nadále se na něm jako dosud podílely závody, strana i MNO ve formě materiálních dodávek.⁵⁷⁴

Ještě v polovině prosince 1968 předložil R. Horčic sekretariátu ÚV návrh řešení úhrady mimořádných nákladů spojených s činností Lidových milic včetně změny norem stravování příslušníků při akcích.⁵⁷⁵

Běžná činnost milic byla financována z prostředků KSČ na základě vyhlášky ministerstva financí, ÚRO a také z prostředků hospodářských a jiných organizací. V důsledku mimořádné situace v rámci zapojení milicionářů do pořádkových jednotek s VB došlo k neplánovaným výdajům spojeným s uvedenou činností. Od srpna do prosince 1968 dosáhla výše těchto nákladů 1,5 až 2 mil. korun. S výlohami v podobné výši se počítalo i pro rok 1969. Úhradu těchto mimořádných nákladů nešlo provádět podle zmíněné vyhlášky ani z prostředků KSČ, protože se jednalo o výkon pořádkové služby spadající do kompetence státního orgánu. Do doby plného zajištění této služby příslušníky VB se měly výlohy milic pro přechodnou dobu hradit z prostředků státního rozpočtu jako činnost MV. Předběžně bylo mezi štábem LM, hospodářskou správou ÚV a MV domluveno hrazení těchto mimořádných nákladů (stravné, pohonné hmoty, náhrada ušlé mzdy) z rozpočtu ministerstva vnitra. Vzhledem k růstu některých cen potravin v předchozích letech schválil sekretariát zvýšení stravovacích norem zhruba o 25 procent v ozbrojených složkách s přihlédnutím k náročným úkolům milicionářů. V celoročním rozpočtu LM představovalo toto navýšení částku 1 mil. korun.

Podle této úpravy je patrné, že se část spolehlivých milicionářů na úkor jiné činnosti podstatným způsobem podílela na pořádkové službě ruku v ruce s příslušníky SNB. Těchto aktivit začalo ubývat a členové LM se v rámci svých úkolů museli přeorientovat na výcvikovou činnost v době míru.

VI. 7. Stav počátkem roku 1969 a řešení problematiky odzbrojených jednotek

Od začátku roku 1969 se prostor dosud vydobytých relativních společenských a politických svobod nadále zužoval. Mezitím došlo k sérii výměn v předních politických funk-

574 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Směrnice pro politickou a bojovou přípravu jednotek LM na léta 1969–1970, 6. 12. 1968.

575 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 29, a. j. 48, Řešení úhrady mimořádných nákladů spojených s činností Lidových milic a na změnu norem stravování příslušníků LM při akcích, 11. 12. 1968.

cích. Od invaze vojsk v srpnu 1969 probíhala počáteční fáze normalizace, která spočívala v postupném odstavování Dubčekova reformního vedení od moci. Představitelé Pražského jara každým dnem ztráceli vliv a na jejich místa nastupovali věrní kremleští sluhové.

Většina štábů a jednotek LM přivítala prosovětský výsledek listopadového plenárního zasedání ÚV KSČ. Na podporu a vysvětlení listopadové rezoluce ÚV se konaly milicionářské aktivity v jednotlivých krajích. Aktiv příslušníků hl. města Prahy a Středočeského kraje proběhl 24. ledna 1969. Je patrné, že Lidové milice jako celek sehrály svou další neslavnou roli v působení proti demokratickým silám ve společnosti.

Politická a propagandistická vystoupení Lidových milicí na konci roku 1968 a začátkem roku 1969 samozřejmě dráždila demokraticky naladěnou populaci. Milice představovaly konzervativní sílu otevřeně spolupracující s okupanty, na což ještě část obyvatel byla schopna reagovat vyjádřením otevřené averze proti příslušníkům LM. Řada milicionářů rozšiřovala kolaborantské tiskoviny, jako byly *Zprávy* i pozdější *Tribuna*. V průběhu roku 1969 bylo v tisku zveřejněno několik údajných pokusů o získání zbraní ze skladů LM a vojenských útvarů na různých místech republiky.⁵⁷⁶ Milice se aktivně postavily také proti veřejným občanským vystoupením, např. v souvislosti s pohřbem studenta Jana Palacha dne 25. ledna 1969, který se stal všenárodní demonstrací proti snahám konzervativců vrátit společnost před rok 1968. Další zvýšenou aktivitu zažily jednotky milicí při krátkodobé euforii obyvatel vyplývající z výsledků hokejových utkání mezi ČSSR a SSSR koncem března 1969. Tehdy obyvatelstvo demonstrovalo protiokupantské postoje, když se jen na Václavském náměstí sešlo odhadem 150 000 osob.

Nástin nového uspořádání organizační struktury hlavního štábu LM v ČSSR, respektive jeho systemizaci a řešení řízení milicí v českých zemích představil R. Horčic. Na základě usnesení předsednictva ÚV ze dne 11. 12. 1968 se vše mělo dále pracovat. Jedna z mnoha změn měla spočívat ve zvýšení početního stavu pracovníků štábu o dvě osoby na celkových deset. Dále mělo dojít ke změně názvu štábu velitele LM v ČSSR na Hlavní štáb LM, který více odpovídá vojenské terminologii. Vzhledem k federalizaci státoprávního uspořádání k 1. 1. 1969 měla být vyřešena organizace velení i v samotných českých zemích, když na Slovensku velel milicím I. tajemník ÚV KSS. Horčic prozatím doporučoval, aby Hlavní štáb LM vykonával funkci štábu LM pro byro ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích.

Horčic dále rekapituloval organizaci štábu. V minulosti prošel štáb velitele LM řadou etap a současně i zásadních změn. Do roku 1953 tvořil štáb samostatné oddělení ÚV KSČ se systemizovaným počtem třidvaceti pracovníků a plnil úkoly politického i odborného vedení. Od roku 1953 představoval součást organizačně politického oddělení ÚV KSČ (fakticky se ale štáb LM nazýval oddělením LM), přičemž početní stav se snížil na pouhých pět, později osm pracovníků. Politické vedení milicí a související otázky pomáhaly řešit jiné úseky oddělení, případně další oddělení ÚV KSČ. V roce 1963 se

576 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbraní*, s. 109–110.

štáb stal součástí státně administrativního oddělení ÚV KSČ s počtem osm pracovníků. Konečně v červenci 1968 došlo ke zrušení státně administrativního oddělení a štáb velitele LM se organizačně osamostatnil a podřídil přímo prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ A. Dubčekovi. S ohledem na specifika obsahu a systému práce štábu LM oproti jednotlivým odborům, případně oddělením ÚV KSČ, se v praxi ukázala nemožnost budování štábu analogicky jako jiná oddělení ÚV. Jednalo se zejména o tyto problémy:

Neosvědčilo se odtržení politického a odborného vedení milicí. Ostatní oddělení věnovala problematice LM jen malou pozornost. Štáb se tak snažil obsáhnout i politickou činnost, k čemuž neměl dostatek sil. Výsledkem byla nárazovost a malá koncepčnost v politické a odborné přípravě. Radikální snížení z triadvaceti na osm pracovníků se neosvědčilo.

Nedocenila se nezastupitelnost činnosti štábu, který završoval mnohačetnou organizaci vojenského typu a celou organizační výstavbu. Neměl svůj protějšek po státní, resp. společenské linii.

Úkoly štábu kladly vysoké požadavky na všeobecně politickou i odbornou úroveň pracovníků štábu. Milice obhospodařovaly velké množství vojenského materiálu, který vyžadoval zvláštní evidenci, péči a kontrolu, aby se zamezilo případným ztrátám a zneužití.

Štáb rovněž pracoval s nestálým aktivem dobrovolných spolupracovníků. Vzhledem k nutnosti utajení některých skutečností nešlo neplacené milicionáře plně využívat k řešení všech otázek.

Milice se připravovaly na nutnost obrany a ochrany státu v době války, což vyžadovalo jednotně řízený centrální systém obrany po celé republice. Tyto zákonitosti vojenství znamenaly, že decentralizace úkolů a odpovědnosti nepřicházela v řadě oblastí v úvahu.

Ve štábu LM byla nutná, podobně jako ve vojenských štábech, hluboká specializace činností, které nemohlo při daném početním stavu osm pracovníků dosáhnout.

Vzhledem k nízkému početnímu stavu se štáb v minulosti orientoval na operační a výcvikovou činnost, při níž se také nevyvaroval chyb. Teprve v druhé polovině 60. let se začaly řešit koncepční otázky úlohy milicí v obranném systému. Nově nastolený požadavek na LM spočíval v samostatné a rychlé orientaci v situacích a v odpovědnosti za činnost a postoje milicí. V minulosti patřila problematika LM do uzavřených záležitostí strany. V tehdejší situaci se však jako nevyhnutelná jevila spolupráce se sdělovacími prostředky v propagaci a vysvětlování úkolů jednotek.⁵⁷⁷

Horčicem provedený analytický rozbor organizace Lidových milicí a kritika některých historických řešení v problematice jednotek dávaly dobrý předpoklad pro budoucí kvalitnější uspořádání, vycházející z dvacetiletých zkušeností s fungováním této ozbrojené složky KSČ.

577 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 1, Návrh systemizace a působnosti štábu velitele Lidových milicí v ČSSR a řešení řízení LM v českých zemích, nedatováno (1969). R. Horčic připravil nedatovaný dokument k projednání sekretariátem ÚV KSČ.

Stoprocentní informovanost sovětských diplomatů o dění v okupované zemi dokládá návštěva sovětského velvyslance v Československu Stěpana Vasiljeviče Červoněnka v Hlavním štábu pouhý jeden den po sebeupálení Jana Palacha. Velvyslanec představil stanovisko sovětské strany k otázce odzbrojených jednotek LM. „Shodou okolností“ se tak stalo pouhý den před projednáním této závažné otázky ve výkonném výboru předsednictva ÚV KSČ, který tak již neměl problém navrhovaný plán opatření schválit, aniž ještě musel jednat se sovětskou stranou.

Dne 17. února 1969 navštívil Hlavní štáb LM na vlastní žádost velvyslanec Červoněnko, který sdělil, že účelem jeho návštěvy je dořešení otázky zbraní odebraných milicionářům. Červoněnko uvedl, že v srpnu 1968 šlo o preventivní akt motivovaný snahou zajistit bezpečnost vojsk v centru měst, protože neexistovala záruka proti zneužití zbraní „nezodpovědnými extremistickými živly“. Dále zdůraznil, že to neznamenal projev nedůvěry sovětské strany k milicím, které Sověti považují za „přední revoluční oddíl dělnické třídy a KSČ“. Červoněnko sdělil, že přišel čas tuto záležitost vyřešit. Vzhledem k obtížnosti soustředění a vrácení výzbroje, kterou před půl rokem zabavily sovětské oddíly během intervence, navrhl velvyslanec vydat milicionářům zbraně z československých zásob. Sověti se rozhodli do této věci nezasahovat a plně ji nechat na české straně. Horčic poděkoval Červoněnkovi a uvedl, že výkonný výbor předsednictva se touto otázkou hodlá v nejbližší době zabývat.⁵⁷⁸

Vzápětí Dubček předložil v souladu s usnesením předsednictva ÚV ze dne 11. 12. 1968 návrh opatření na vyřešení problému odzbrojených jednotek LM v Praze a Bratislavě. Tato komplikace trvale rezonovala ve stížnostech milicionářů prostřednictvím jejich žádostí, rezolucí či přímo osobních návštěv na ÚV KSČ. V celkem dvaceti postižených jednotkách v Praze a ve čtyřech v Bratislavě se toto odzbrojení považovalo za velkou křivdu a neřešení problému za projev nedůvěry. Na svých pracovištích se dotčení milicionáři stali terčem invectiv a nárážek ze strany některých zaměstnanců. Tuto otázku kritizoval i aktiv milicí hl. m. Prahy a Středočeského kraje a její vyřešení požadoval i vedoucí tajemník MěV KSČ v Praze Bohumil Šimon. Štáb LM proto chtěl tuto záležitost definitivně uzavřít. Situace dospěla k paradoxu, neboť odzbrojeným jednotkám se ukládaly výcvikové úkoly, zapojovaly se do pohotovosti a služeb při „udržování klidu a pořádku“, ale nedisponovaly potřebnou výzbrojí. Z pohledu LM nešlo podceňovat ani skutečnost, že této otázce se široce věnoval tisk. O věci věděla veřejnost, která očekávala, že se problém vyřeší. V návrhu se počítalo (po skončení reorganizace na ústředních úřadech) s opětovným zformováním „postižené“ jednotky, jejím vyzbrojením zbraněmi ze zásob LM a informováním sovětské strany o celém procesu. Dále mělo být Šimonovi v Praze a Strhaňovi z MěV KSS v Bratislavě uloženo, aby předložili Dubčekovi návrh na vyzbrojení jednotek spolu se zhodnocením jejich politicko-morálního stavu

578 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/6 (Výkonný výbor předsednictva ÚV KSČ 1968–1969), sv. 3, a. j. 11, Záznam o návštěvě velvyslance SSSR s. S. V. Červoněnka v hlavním štábu Lidových milicí v ČSSR dne 17. února 1969, 17. 2. 1969.

a provedení prověrky bezpečného uložení zbraní ve zbrojnicích podle platných směrnic. Dubček měl před výročím Února zaslat odzbrojeným jednotkám dopis o stavu řešení této otázky. Hlavní štáb LM měl za úkol projednat s MNO potřebné doplnění zásob zbraní útvarů.⁵⁷⁹

Dlouho neřešený problém konečně Sověti „blahosklonně“ ukončili, když deklarovali, že zbraně nelze nalézt, a tedy ani vrátit. Milicionáři tak získali jistotu, že ukradenou výzbroj již neuvidí a musí ji příležitostně nahradit z centrálních skladových zásob.

VI. 8. Plánované změny jako nový impulz pro službu v LM

Jeden z požadavků milicionářů z jara 1968 zněl na výměnu již funkčně a esteticky nevyhovující výstroje. V dalším roce se začal tento problém spolu s ostatními řešit. Přijaté usnesení předsednictva ÚV KSČ z poloviny roku 1969 se týkalo modernizace vystrojení milicionářů, funkčního označení členů ve velitelských a štábních funkcích a konečně i zásad pro oceňování příslušníků milicí. Výstroj, výzbroj a ostatní materiál se zavázalo stejně jako v minulosti dodávat MNO.⁵⁸⁰

Vystrojování milicionářů od roku 1948 vycházelo z materiálních možností štábu (případně MNO) a z úkolů LM. Po svém vzniku používali členové milicí do roku 1949 vlastní oblečení s rukávovým páskovým označením ZM (Závodní milice). V letech 1949 až 1951 byli vybaveni tmavomodrými obleky s označením LM na rukávu. Doplnky jako košile, boty, ponožky aj. si pořizovali příslušníci z vlastních prostředků. K dalšímu sjednocení výstroje došlo v letech 1951 a 1952, kdy byly zavedeny keprové tmavomodré stejnokroje a doplňky se unifikovaly. Tato výstroj měla své opodstatnění v době, kdy bylo třeba zvýraznit charakter jednotek jako „ozbrojené složky dělnické třídy“, přičemž odpovídala dobovým surovinovým a finančním možnostem. Postupně od roku 1956 se zaváděly soukenné šedomodré stejnokroje a od roku 1966 částečně i polní stejnokroje vz. 60 (maskáče). Jednotky tak byly aktuálně vybaveny celkem třemi komplety stejnokrojů a dvěma druhy maskovacích oděvů s příslušnými doplňky.

Milice se jako součást branného systému státu více přibližovaly úloze a poslání ostatních ozbrojených sil. Zatímco však ve vývoji vystrojování ČSLA došlo ke kvalitativním změnám, stejnokroje milicí od počátku 60. let relativně zaostávaly. Od této doby se také

579 Problematiku projednal výkonný výbor předsednictva ÚV na 11. schůzi dne 18. 2. 1969. Příloha návrhu obsahuje seznam všech dosud odzbrojených jednotek v Praze a v Bratislavě a dále seznam odebraných zbraní (např. v Praze přes 1 000 samopalů, téměř 120 kulometů atd.). *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/6, sv. 3, a. j. 11, Návrh opatření na vyřešení problému odzbrojených jednotek Lidové milice v Praze a Bratislavě, 17. 2. 1969.

580 Tento návrh schválený předsednictvem ÚV na schůzi dne 30. 6. 1969 vypracovaný na základě usnesení předsednictva ÚV z 11. 12. 1968 připravovali mj. aktivisté z LM a odborníci z ostatních ozbrojených složek. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 98, a. j. 163, Návrh koncepce vystrojení, funkčního označení a zásad oceňování činnosti v Lidových milicích, 24. 6. 1969.

datovaly připomínky a kritika kvality i funkčnosti výstroje. Štáb velitele LM po zhodnocení připomínek, vlastních zkušenostech a po konzultaci s vojenskými odborníky dospěl u jednotlivých druhů stejnokrojů a doplňků ke konkrétním závěrům, které lze obecně charakterizovat takto:

- kvalita součástí výstroje nebyla v některých ukazatelích na patřičné úrovni,
- některé součástky (např. stejnokroj z pracovního kepru) nevyhovovaly funkční účelnosti, kvalitou materiálu, barvou a střihem,
- některé druhy používaných materiálů se značně mačkaly, po delším nošení a vyprání se jevily jako nemístné,
- výstroj svým střihem byla zdravotně a hygienicky nevhodná (nemožnost tepelné regulace), vyžadovala pracnost při oblékání i odstrojování,
- některé druhy materiálů se v milicích neosvědčily a musely se nahradit,
- některé součásti výstroje se naopak osvědčily a štáb doporučil jejich ponechání.

Hlavní štáb LM již od roku 1960 pozastavil dodávání některých zastaralých součástí výstroje. Přesto se muselo vyřešit, zda pokračovat v neperspektivním vystrojování a prohlubovat tak rozpor mezi úkoly a úrovní výstroje, nebo přistoupit k modernizaci výstroje. Štáb se rozhodl pro modernizaci.

a) Jako náhrada za dosavadní tmavomodré obleky z pracovního kepru a za šedomodré soukenné stejnokroje měl být zaveden stejnokroj vz. 63, používaný také armádou. Barevné provedení bylo doporučeno šedomodré, aby zvýraznilo tradice LM, dále s rukávovým označením a funkčním označením v novém provedení. K tomuto stejnokroji se měl zavést plášť vz. 70 v šedomodré barvě. Vázanka se vyráběla ze silonové tkaniny. Měly se používat vlastní černé polobotky, jejichž tvar a provedení by se rámcově vymezily.

b) Pro výcvik a užití v polních podmínkách doporučil štáb ponechat a všeobecně zavést polní stejnokroj vzor 60 (maskáče) pro všechny příslušníky milicí včetně patřičných doplňků (zimní ponožky).

c) V budoucnu se měly perspektivně používat i nově navrhované šedomodré stejnokroje a pláště. Toto řešení přicházelo v úvahu až v roce 1980.

Za předpokladu stejné doby životnosti navrhovaných a dosavadních výstrojních součástí se měly zvýšit náklady na vystrojení milicionáře (cca 70 Kčs na jednoho příslušníka). HŠ LM navrhoval k 1. 1. 1970 zavedení nových výstrojních součástí náhradou za původní druhy s tím, že přehlídkové a pořádkové jednotky a příslušníci LM na exponovaných místech se měli vybavit přednostně. Celé přestrojení se zamýšlelo provést v letech 1970–1978, což představovalo roční výrobu v rozsahu 10 000 souprav stejnokrojů. Toto opatření mělo zamezit nežádoucí výrobě neperspektivních výstrojních součástí a dosáhnout účelného spotřebování tehdejších skladových zásob.

Předpokládalo se, že nové stejnokroje pro vystupování na veřejnosti a ochranné stejnokroje pro výcvik a k činnosti v době zvláštních událostí pozitivně přijmou především sami milicionáři. V kvalitnějším a pohodlnějším oblečení by se cítili lépe a služební úkoly by plnili s větším nasazením.

Problémy funkčního označení příslušníků LM zahrnovaly tři momenty: vlastní označení milicionářů podle zastávané funkce, symbol příslušnosti k jednotkám a konečně vyznačení příslušnosti členů milicí k ozbrojeným silám. Dřívější funkční označení z různých důvodů nevyhovovalo. Stalo se v milicích jednou z nejkritizovanějších otázek a často se spojovalo s nedůvěrou ve schopnost hlavního štábu prosadit a řešit problémy LM.

Dosavadní označení svou malou srozumitelností, nevýrazností i umístěním ztěžovalo práci velitelů a štábů, orientaci příslušníků jednotek a způsobovalo nedorozumění s důstojníky ostatních ozbrojených složek. Důvody k provedení změn v označení spočívaly i ve skutečnostech souvisejících s vnějším posláním LM od roku 1960. Jednak se projevovala nutnost přizpůsobit se vojenským zákonitostem a jednak nezbytnost užší součinnosti s armádou a s příslušníky Veřejné bezpečnosti. Tomuto vývoji muselo odpovídat i vnější funkční označení.

U milicí se jednalo o označení funkce, nikoliv hodnosti, jak tomu bylo v ostatních ozbrojených sborech. Označení se vázalo na výkon určité funkce. Pokud přestal příslušník LM z jakéhokoli důvodu funkci vykonávat, označení mu bylo odebráno. Šlo celkem o rozlišení triadvaceti funkcí různých stupňů, od velitelů družstev přes příslušníky okresních štábů až po náčelníka hlavního štábu LM a velitele LM v ČSSR. Snahou rovněž bylo, aby finanční náklady byly co nejnižší (proto se zčásti využívalo materiálu používaného v ČSLA). Označení měli milicionáři nosit u dvou typů stejnokrojů na náramenících, na polním stejnokroji na prsou (tj. v obou případech jako příslušníci ostatních ozbrojených sborů).

Příslušnost k Lidovým milicím dosud označovala široká červená rukávová páska s černými písmeny „LM“. V souvislosti s novými úkoly se toto označení považovalo za nevhodný, demaskující prvek v případných bojových situacích a tím i za moment, který mohl vést k vyšším ztrátám na životech. Nové navrhované označení vycházelo z tradičního označení (rukávová páska), používalo však symbolu ve tvaru pavězy v původní barvě a s písmeny „LM“ (u polních stejnokrojů byl stejný emblém na krycí barvě khaki).

Označení příslušnosti milicí k ozbrojeným silám se na původních stejnokrojích dosud nevyskytovalo. S LM se počítalo při ochraně a obraně teritoria, na což se jednotky podle schválených plánů již delší dobu připravovaly. Na základě tohoto úkolu se chystalo i jejich uzákonění, ke kterému však nikdy nedošlo. Tato skutečnost se měla zvýraznit i vnějším způsobem a vyjádřit příslušnost milicí k ozbrojeným silám ČSSR. Uzákonění a označení milicionářů by poskytovalo jejím příslušníkům v případném ozbrojeném konfliktu ochranu mezinárodního práva. Návrh proto počítal s označením členů LM na pokrývce hlavy státním znakem ve stejném provedení jako u vojáků. Označení funkcí se mělo provádět od ledna 1970.

V oblasti oceňování působení příslušníků se brala na zřetel dobrovolná činnost v milicích. Milicionáři se podřizovali vojenské kázni a dalším požadavkům vojenského života dobrovolně, stejně jako vysokým nárokům na plnění vojensko-odborných úkolů.

Tyto faktory vystupovaly do popředí zejména v tehdejší období, kdy se milice staly de facto jednou ze součástí ozbrojených sil. Zároveň ale neexistovaly žádné zvláštní možnosti alespoň na formální ocenění jejich aktivit. Dosavadní způsob oceňování milicionářů řády, vyznamenáními a čestnými uznáními umožňoval ohodnotit jejich práci převážně jednorázově a pouze za dlouholeté kvalitní výsledky v přípravě. Dosud se udělovaly:

- a) jednotlivcům a jednotkám vojenské řády a vyznamenání,
- b) jednotlivcům k 10. výročí Února vyznamenání 10 let LM I. a II. stupně – jednorázové vyznamenání z roku 1958,
- c) jednotlivcům pamětní medaile k 20. výročí Února – jednorázové vyznamenání,
- d) jednotlivcům a jednotkám uznání orgánů strany.

Štáb velitele LM v ČSSR proto kromě dosavadních poct doporučil založit vyznamenání Za zásluhy o LM na úrovni vyznamenání 10 let LM.⁵⁸¹ Schválením tohoto ocenění mělo dojít k odstranění jednorázovosti kladného ohodnocení práce v milicích a jejího nahrazení vyznamenáním, jehož název zvýrazňoval druh a oblast zásluh. Vyznamenání Za zásluhy o LM se mělo udělovat jednak dlouholetým příslušníkům a jednak politickým a veřejným činitelům za mimořádné dlouholeté zásluhy o budování jednotek, za vynikající trvalé výsledky v plnění úkolů bojové a politické přípravy a za významnou a trvalou pomoc, vytváření podmínek a předpokladů pro činnost LM.

Dále se měly udělovat odznaky:

a) Čestný odznak LM milicionářům odcházejícím do důchodu, případně k životním jubileím; představitelům a příslušníkům ozbrojených složek ČSSR za spolupráci a pomoc ve výcviku a budování milicí; představitelům a příslušníkům ozbrojených sil (včetně sesterských milicionářských organizací) komunistických států.

b) Vzorný milicionář jednotlivcům za vzorné plnění úkolů v bojové a politické přípravě.

c) Střelecký odznak jednotlivcům za výtečné splnění všech střeleckých úloh z přidělené zbraně.

d) Odznak za dosažení výkonnostní třídy jednotlivcům specialistům (spojáři, ženisté, atd.) za dosažený stupeň kvalifikace.

Udělování odznaku bylo vnitrostranickou záležitostí a jejich propůjčování podle návrhů krajských štábů LM měly upravovat směrnice hlavního štábu.⁵⁸² Všechna výše uvedená opatření, od nových stejnokrojů až po čerstvě zřízená ocenění, se fakticky realizovala až v období po událostech kolem 21. srpna 1969. Nová vyznamenání a výstroj proto asociovaly formu odměny milicionářům, kterou si vydobyli brutálním potlačením občanských nepokojů během prvního výročí srpna 1968.

581 Vyznamenání 10 let LM patřilo mezi státní vyznamenání, důležitostí se řadilo za Řád práce a bylo udělováno jednorázově.

582 Při projednání této otázky předvedli manekýni pro názornost jednotlivé oděvy a součásti oděvů: 1. Oděv Lidových milicí používaný po vzniku LM (modrý baret, modráky s rukávovou páskou, černý plášť z koženky), 2. Šedomodrý stejnokroj LM z mykané příze, 3. Stejnokroj vz. 60, baret s pavézou a nový rukávový znak,

VI. 9. Stav jednotek LM v některých krajích

Plénium ÚV KSČ v dubnu 1969 znamenalo definitivní konec všem nadějím o zachování alespoň některých reformních znaků roku 1968. Na tomto zasedání vystoupil Alexander Dubček se sebekritickým projevem, ve kterém sám navrhl zásadní změny v politice strany, jež znamenaly konec veškerých nadějí. Dubnové plénium rozhodlo o Dubčkově sesazení z pozice prvního tajemníka ÚV KSČ a jeho nahrazení Gustávem Husákem. Okamžitě po převzetí moci ve straně, respektive v komunistickém Československu zahájil Husák tzv. konsolidaci poměrů ve společnosti. Začal s „obnovou jednoty“ KSČ na základech marxismu-leninismu, s upevněním vedoucí úlohy strany ve společnosti a znovunavázáním přátelských svazků s ostatními komunistickými státy v čele se Sovětským svazem.

Postupným odstraněním reformistů z vedoucích politických funkcí pokračovala první fáze normalizace, která se zprvu vyznačovala čistkami v celé československé společnosti. Občané byli za svoji podporu reformního procesu v roce 1968 postihováni zákazem výkonu dosavadního povolání. K hlavním cílům normalizace patřilo podlomení veškerého odporu proti sovětské okupaci a vyloučení nespolehlivých členů KSČ.

Mezitím si štáb Lidových milicí nechal vypracovat informační zprávy o situaci v jednotlivých krajích Československa zhruba k polovině roku 1969.

Východočeský kraj

Zpráva z června 1969 o aktuálním morálně-politickém stavu jednotek Lidových milicí zahrnovala celý Východočeský kraj, přestože krajský štáb během dubna 1969 provedl faktickou prověrku jen ve čtvrtině jednotek (tzn. v 68 jednotkách LM).⁵⁸³

U menší části milicionářů existovaly názorové rozdíly na politický vývoj. Pokles politické angažovanosti ve prospěch KSČ v některých stranických organizacích se přímo odrážel v činnosti milicí. I přes značné rozdíly v hodnocení politické situace od ledna 1968 stála údajně naprostá většina za politikou nového normalizačního vedení KSČ v čele s Husákem. Vlivem názorové diferenciaci někteří milicionáři z jednotek, případně

4. Stejnokroj vz. 70 z česané příze (nový baret, stejnokroj a plášť Radames, šedomodrý), 5. Stejnokroj příslušníků ministerstva vnitra (nově zavedený), 6. Stejnokroj vz. 63 včetně doplňků a pláště vz. 70, 7. Navrhované označení funkcí v LM. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 98, a. j. 163, Návrh koncepce vystrojení, funkčního označení a zásad oceňování činnosti v Lidových milicích, 24. 6. 1969.

583 Krajský štáb LM v Hradci Králové vypracoval tuto informační zprávu pod vedením náčelníka Chytky na základě usnesení předsednictva KV KSČ z února 1969, přičemž předsednictvu ji předložil tamní vedoucí tajemník KV KSČ Miroslav Štěpán (není totožný s M. Štěpánem – vedoucím tajemníkem MěV KSČ v Praze 1988–1989). *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Zpráva o současném morálně-politickém stavu jednotek Lidových milicí ve Východočeském kraji, 4. 6. 1969.

i z komunistické strany, dobrovolně odešli. Ke konci roku 1967 tvořilo početní stav LM v kraji téměř 8 500 tisíce milicionářů. Ubylo 89 členů a vstoupilo nových 99 příslušníků, přičemž pouze 25 jich odešlo z důvodu neplnění povinností. V jednotkách údajně dále zůstali příslušníci LM, kteří řadu let neplnili své povinnosti a patrně se báli vystoupit, protože členství v milicích představovalo dobrou kádrovou vizitku. Pasivitu některých milicionářů zapříčinil i neúměrně náročný plán početních stavů pro Východočeský kraj, který činil 20 procent z celkového počtu straníků v závodech, kde byly jednotky dislokovány. To samozřejmě narušovalo zásadu přijímání pouze stranicky prověřených a „pevných soudruhů“. Od počátku ledna 1968 do konce dubna 1969 ubylo 845 milicionářů, mnohdy dělníků, z toho za čtyři měsíce roku 1969 458 příslušníků. Početní stav tak činil celkem necelých 7 700 členů. Důvody úbytku spočívaly zejména v odchodu z KSČ a tím i z LM (128 osob), v nesouhlasu se vstupem vojsk Varšavské smlouvy (113 osob), bez uvedení důvodů nebo pro neplnění úkolů (109 osob), vlivem útoku na milice ze strany veřejnosti a vzhledem k právní nezakotvenosti (89 osob), pro potíže na pracovištích plynoucí z členství v LM (82 osob), z důvodu nesouhlasu s existencí milicí (67 osob), z obav ze zneužití LM (43 osob) atd. Do jednotek v tomto období vstoupilo pouze 31 kandidátů. Nepříznivé politické podmínky pro nábor nových členů přetrvávaly v okresech Semily a Hradec Králové. Hlavní příčiny poklesu stavu spočívaly údajně v politických chybách 50. let i v polednovém vývoji. Mnozí funkcionáři jednotek se pro aktivní plnění úkolů a svoji zásadovost dostávali na pracovištích do nesnází, což „pro klid duše“ řešili odchodem z milicí. „Rozkolísanost a dezorientovanost“ některých členů způsobila i absence podpory okresních i centrálních stranických orgánů. Na slabou aktivitu jednotek mělo vliv i dosavadní právní vakuum existence milicí. V roce 1969 se projevovaly značné potíže s uvolňováním milicionářů z pracovišť. V řadě stranických organizací poklesla péče o jednotky.

Krajský štáb LM ve Východočeském kraji se z ideologického hlediska jevil jako stmelенý kolektiv ve všech zásadních protireformních postojích a zabezpečoval plánované úkoly. Nedostatečné personální obsazení omezovalo činnost výcvikové skupiny štábu. U funkcionářů všech okresních štábů panovala až na výjimky názorová politická shoda. To znamená, že podporovali nové, konzervativní vedení strany. Ve většině okresů bylo třeba doplnit politické skupiny štábů. V některých jednotkách nebyly vlivem politického vývoje obsazeny funkce velitelů. Nejpasivněji se projevoval okres Semily, kde probíhaly pohovory s některými členy za účelem zlepšení situace. Stále více útvarů v okresech přecházelo od politických diskusí zpět k reálnému tréninku. Účast milicionářů na výcviku u jednotek, které s ním opět začaly (dvě třetiny všech okresních jednotek), dosáhla 72 procent. Zdaleka ne všichni milicionáři oplývali ochotou plnit úkoly i mimo mateřský závod. V pasivních jednotkách se svolávaly srazy za účelem zjištění názorů na plnění úkolů. Potvrdilo se, že kvůli odlišnému pohledu na politickou situaci část příslušníků jednotek ještě odejde a další část štáby a velitelé k odchodu donutí. V minulosti bylo z rozhodnutí komisí obrany v plánech pro „zabezpečení klidu a pořádku“ vyčleněno 1 110 milicionářů. Provedený průzkum ukázal, že tento počet byl až na problémový okres Semily zabezpečen.

Zpráva závěrem uváděla, že většina jednotek zahájila v roce 1969 opětovné plnění standardních výcvikových úkolů. Situace se měla nadále zlepšovat postupným upevnováním komunistické ideologie u příslušníků. Úsilí se mělo věnovat „dezorientovaným“ milicionářům a zvýšení početních stavů jednotek. Naopak milice se měly urychleně zbavit těch členů, kteří představovali „*nositele nesprávných a rozbíječských názorů*“.⁵⁸⁴

Situace ve Východočeském kraji se i přes potíže, jež musely tamní milice řešit, nejevila k polovině roku zcela špatně. Desetiprocentní pokles členů nepředstavoval zásadní problém. Záleželo ovšem ještě na tom, jaký bude skutečný úbytek milicionářů po odchodu dosud nerozhodnutých příslušníků a po předpokládaných čistkách.

Jihomoravský kraj

V Jihomoravském kraji hodnotil zpracovatel informativní zprávy „morálně-politický“ stav ve štábech a jednotkách milicí s ohledem na složitý vývoj situace jako uspokojivý. Část příslušníků v regionu však v roce 1968 silně ovlivnily necenzurované informační kanály sdělovacích prostředků.

Díky přímému působení stranických organizací, štábů a velitelů na útvary se situace v jednotlivých okresech a závodech značně lišila. Největší „problémy“ s konsolidací měla Jihlava. Potíže v zabezpečování úkolů řešily jednotky dislokované ve strojírenských závodech. Hlavní úkol pro krajský štáb LM v roce 1969 představovalo obnovení standardní činnosti útvarů milicí, což se podařilo ve druhém čtvrtletí. Většina jednotek již k polovině roku 1969 prováděla výcvik s průměrnou účastí 60–70 procent a doháněla tak zanedbané první čtvrtletí. Útvary milicí dosud neabsolvovaly prověření bojové pohotovosti, na rozdíl od plánovaných ostrých střelb. Podle předběžného průzkumu 70 procent příslušníků LM podporovalo listopadovou rezoluci ÚV a stálo za novým stranickým vedením v čele s G. Husákem a L. Štrougaem. Funkcionáři milicí na všech úrovních až na výjimky zaujíмали jasné normalizační postoje. Jihomoravští milicionáři prokázali svou věrnost myšlenkám marxismu-leninismu a Sovětskému svazu už na krajském aktivu v únoru 1969.

Kromě politické angažovanosti pomáhali členové LM s řešením ekonomických potíží, když se např. 300 milicionářů z Brna pravidelně účastnilo brigád ve stavebnictví, což mělo upevňovat autoritu jednotek na veřejnosti. Obavy z případných problémů při oslavě Svátku práce se ukázaly jako liché a výstup milicionářů byl hodnocen jako důstojný. Štáb krajského velitele a některé okresní štáby navázaly spolupráci se zástupci velení sovětských vojsk. Zpracovatel zprávy konstatoval, že hluboká krize milicí započatá v předchozím roce ustupuje. Vytvářely se reálné předpoklady k vnitřní konsolidaci jednotek a ke splnění plánů na rok 1969. Politické postoje milicionářů v kraji se daly rozdělit

584 Přílohou zprávy byl statistický přehled o sociálním a věkovém složení milicionářů v kraji a jejich zapojení do stranických a jiných funkcí, stejně jako návrhy dopisů předsednictva KV KSČ stranickým organizacím a některým jednotkám. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Zpráva o současném morálně-politickém stavu jednotek Lidových milicí ve Východočeském kraji, 4. 6. 1969.

na tři typy: na příslušníky podporující aktuální politiku a vedení KSČ, na zbytek „dezorientovaných“, přičemž řadu z nich bylo údajně možné ještě získat, a konečně na milicionáře nesouhlasící s invazí, s politikou strany i s další existencí LM. Poslední skupiny se hodlalo vedení milicí v Jihomoravském kraji vbrzku zbavit. Názorová diferenciacie se samozřejmě odrazila na vývoji početních stavů. K polovině roku 1969 panoval podstav členů oproti plánu ve výši 14 procent (o 1 640 osob méně). Během první poloviny roku 1969 odešlo z jednotek více než 900 milicionářů a vstoupilo jen 200 nových členů. Od roku 1968 argumentovalo 50 procent odcházejících příslušníků politickými důvody, přičemž asi třetina z nich současně vystoupila i z KSČ. Z důvodu nedostatku členů došlo ke zrušení čtyř jednotek LM. Začala se však vytvářet reálná půda pro stabilizaci. K tomu měla napomoci ideologickovýchovná práce v útvech a dále dořešení problémů spočívajících v legalizaci jednotek, v jejich začlenění do obranného systému státu a ve zlepšení materiálně-technického vybavení. Bojovou pohotovost hodnotil zpracovatel zprávy jako vyhovující, závislou právě na „morálně-politickém“ stavu. Snížené počty členů LM ohrožovaly plnění úkolů podle mobilizačních plánů, zejména zabezpečení ostrahy objektů zvláštní důležitosti. Ve spolupráci s jinými orgány však milicionáři mohli plnit úkoly k „zabezpečování klidu a pořádku“. Početné „zdravé stranické jádro“ v milicích umožňovalo pohlížet na další vývoj jednotek v kraji „optimisticky“.⁵⁸⁵

Stranické organizace v závodech a okresní výbory KSČ měly věnovat jednotkám milicí mnohem větší pozornost a vytvářet pro ně lepší podmínky. V dalším období se mělo usilovat o konsolidaci útvarů a názorové sjednocení milicionářů v souladu s nastupující normalizací. Poslední úkol spočíval v zamezení dalšího úbytku členů prostřednictvím politickovýchovné práce a ve snaze získat nové.

Je zřejmé, že podobné problémy jako ve Východočeském kraji trápily i vedení milicí na jižní Moravě. Situace tam se zdála horší. Procentuální podstav příslušníků dosahoval téměř 15 procent. Stále však nebylo dosaženo dna početních stavů. Existoval předpoklad, že řada dalších milicionářů z důvodu nesouhlasu s politikou strany ještě v blízké budoucnosti odejde.

Západočeský kraj

V západních Čechách krajský štáb vypracoval zprávu o stavu jednotek až po celostátní poradě krajských náčelníků LM, která se konala 10. 7. 1969 v Praze.⁵⁸⁶

585 Náčelník výcvikové skupiny Krajského štábu LM v Brně Svatopluk Stavinoha zpracoval tuto informační zprávu dne 24. 7. 1969, přičemž předsednictvu KV KSČ ji dne 1. 8. 1969 předložil tamní vedoucí tajemník KV KSČ Karel Neubert. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Informativní zpráva o současné situaci v jednotkách Lidových milicí Jihomoravského kraje, 24. 7. 1969.

586 Informační zprávu projednal sekretariát KV KSČ Západočeského kraje dne 21. 7. 1969. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Informační zpráva o politicko-morálním stavu jednotek LM v Západočeském kraji, 22. 7. 1969.

Ze sdělení okresních štábů a náčelníků vyplynulo, že „vnitřní život“ jednotek byl úzce spjat s „vnitřním životem“ stranických organizací. Velkou snahu věnovaly štáby intenzivní ideologické a propagandistické práci mezi členy milicí a snaže o zachování jednoty mezi milicionáři. „Nedůslednost a povrchnost“ v práci ZO KSČ ovlivňovala politicko-morální stav jednotek. Za takové situace docházelo k protichůdnosti názorů, což následně neutralizovalo komunistickou agitační práci v útvech. Přesto se údajně politicko-morální stav jednotek v kraji jevil jako dobrý, to znamená, že milicionáři ve většině podporovali Husákovu politiku normalizace. Členy LM bylo možné rozdělit do tří skupin. První a nejpočetnější skupina věkově starších „soudruhů“ stála na marxistických pozicích. Patřila do ní naprostá většina velitelů a funkcionářů jednotek. Druhá skupina, věkově i členstvím mladších příslušníků milicí, „kolísala“ ve svých politických názorech, přestože své úkoly tito milicionáři plnili. Nepočítalo se s nimi v případném nasazení při „zajišťování klidu a pořádku“ v případě nepokojů. Třetí, početně nejslabší skupina nesouhlasila s nastolenou normalizační politickou linií a tito členové měli tendence opustit řady milicí i KSČ. Přestože nešlo o rozhodující kategorii, v některých jednotkách se výrazně podílela na snížení členské základny. „Tvrdé jádro“ marxistických milicionářů vidělo v této skupině hrozbu spočívající ve vnášení „nejistoty a pochyb“ mezi ostatní příslušníky. Takovéto případy vedly až ke zrušení některých jednotek jako třeba ve Favoritu Rokycany.

Funkcionáři LM neponechávali situaci živelnému vývoji a snažili se jednotlivé problémy, jako např. neplnění a odmítání úkolů, řešit. V mnoha případech však nenacházeli pochopení a podporu u ZO KSČ, když chtěli přesvědčovat zejména služebně starší členy milicí o nutnosti plnění úkolů. Morálně-politický stav příslušníků okresních štábů a většiny velitelů jednotek se považoval za poměrně dobrý. Odlišná situace panovala přímo v krajském štábu Západočeského kraje, kde někteří funkcionáři dosud nebyli o „správnosti“ politického kurzu ÚV KSČ přesvědčeni. S těmito jednotlivci se v září 1969 měl provést pohovor a v případě odlišných názorů měli krajský štáb LM opustit.

V zájmu konsolidačního procesu v útvech milicí proběhly v prvním pololetí roku 1969 aktivity v okresech a srazy členů v jednotkách, které se zabývaly projednáváním závěrů stranických dokumentů přijatých na plénech ÚV KSČ. Některé okresní štáby spolu s tajemníkem navštívily všechny jednotky na okrese. V květnu 1969 se konala mj. týdenní školení velitelů jednotek a v červnu i funkcionářů štábů. Všechny uspořádané akce měly za úkol urychleně konsolidovat situaci na zásadách marxismu ve velitelském sboru a v samotných útvech. Výsledky se projeví u ostré střelby, kterou milicionáři v kraji splnili na 70 procent. Mimoto členové LM prováděli dvou- až tří-denní cvičení v terénu.

Ve velkých závodech, kde působili placení předsedové celozávodních výborů KSČ, se projevovaly největší problémy. Tito funkcionáři nejevili o milice zájem a někde nebrali v potaz ani vznesené připomínky a žádosti milicionářů. V některých případech se příliš agilní příslušníci stali za své „normalizační postoje“ v závodech terčem petic a zloby ostatních zaměstnanců. Naproti tomu v jiných podnicích, jako třeba v Pivovaru Plzeň,

se situace z pohledu normalizátorů jevila jako velmi dobrá. Zvláštní pozornost krajského štábu si zasloužila Škoda Plzeň, kde se účast na akcích milicí pohybovala pouze na úrovni 35 procent. Ostrá střelba probíhala celkem dobře, ale minometné střelby se vzhledem k nedostatku členů neuskutečnily. Kromě toho pracovníci ekonomického úseku působili svým nezájmem komplikace.

Ve všech okresech a v Plzni se jednotky milicí s VB domlouvaly na provedení zá-
kroků při „narušení klidu a pořádku“ pouze v krajních případech, pokud by se veškeré
další možnosti vyčerpaly. V některých okresech se za tímto účelem vyčlenily dosavadní
organické celky milicí, v jiných se poskládaly z vybraných příslušníků různých jednotek.
Hlavní důraz se kladl na důsledné zajištění zbrojnic a místností LM. Zabezpečení spo-
čívalo i v elektronických signalizačních zařízeních. Zaměstnanci v podnicích aktivitami
jednotek pohrdali, jako např. v závodu Metalis Nejdek. Před milicionářskými cvičeními
trousili uštěpačné poznámky o tom, že důvody nácviu pramení ve snaze potlačovat
demonstrace.

Závěrem autor informační zprávy konstatoval, že štáby musí pomáhat jednotkám
v urychlené konsolidaci a prostřednictvím ideově-politické výchovy čerpat informace
z dokumentů ÚV KSČ. Na pomoci milicionářům se měly výraznější měrou podílet
dosti pasivní závodní organizace strany.⁵⁸⁷

Stav v milicích Západočeského kraje k polovině roku 1969 se nejevil z pohledu
normalizátorů nejlépe. Lidové milice jako takové nejenže postrádaly oporu ve velkých
plzeňských závodech, ale dokonce na samotném krajském štábu seděli proreformní
příslušníci, kteří patrně s novým Husákovým politickým kurzem nesouhlasili.

Severočeský kraj

Politický a morální stav v jednotkách milicí opět odrážel situaci v základních orga-
nizacích strany, v orgánech okresních i krajského výboru. Hlavní podíl na „dezorien-
taci“ milicionářů mělo údajně nejednotné vystupování řady funkcionářů, což přispělo
k odchodu části řadových členů z jednotek (zhruba 12 procent z celkového počtu
v kraji) i z KSČ. Po květnovém plénu ÚV se díky jednotnému vystupování vedení
strany začala situace v útvech stabilizovat.⁵⁸⁸ Naprostá většina jednotek tak údajně
stála za vedením KSČ, i když někde ještě panovala názorová diferenciaci. Očekával
se odchod malé části příslušníků, kteří setrvali na „nemarxistických a nacionalistic-
kých“ pozicích. Ještě poměrně dlouho po zveřejnění listopadové rezoluce ze zasedání
ÚV, jakožto v podstatě prvního normalizačního dokumentu, docházelo k názorovým

587 Tamtéž, Informační zpráva o politicko-morálním stavu jednotek LM v Západočeském kraji, 22. 7. 1969.

588 Květnové zasedání ÚV KSČ přijalo dokument pro „boj s pravicí“ a jako svůj hlavní úkol stanovilo „obnovit
marx-leninskou jednotu KSČ a její vedoucí úlohu, konsolidovat hospodářství a prohloubit internacionální svazek se
SSSR a socialistickými zeměmi“. František Kriegel, který po invazi odmítl podepsat moskevské protokoly, byl
vyloučen z ÚV.

střetům mnohdy i s představiteli okresů a kraje. Např. delší dobu požadovaný krajský aktiv se konal až v únoru 1969 a vlivem vystoupení jednoho z delegátů došlo namísto k sjednocení politické linie opět k rozporům. Rovněž okresní stranické výbory neměly na milice „kladný“ vliv, spíše naopak. Až po květnovém plénu po kádrových obměnách v okresech a v kraji došlo ke sjednocování postojů v normalizačním duchu. Činnost milicionářů směřovala k aktivitě v základních organizacích a ke „konsolidaci“ stranických orgánů. Členové LM, kteří nesouhlasili s Husákovou politikou ani po přesvědčovací kampani, měli být z jednotek uvolněni. Ve velkých závodech dosud panovala napjatá situace kvůli reformně zaměřeným okresním výborům strany a celozávodním výborům KSČ. Stranické organizace nebyly schopny řešit situaci v jednotkách a v některých případech docházelo k útokům proti milicím (v Severočes. chem. záv. v Lovosicích, v okrese Děčín, Tatra Česká Lípa). Několik jednotek LM bylo zrušeno.⁵⁸⁹

V otázce akceschopnosti útvarů při „zajištění klidu a pořádku“ zpráva konstatovala, že pro tento účel lze počítat asi se 70 procenty milicionářů ze stávajícího stavu. Výhrady ale panovaly při jejich případném použití na potlačování stávek. Naopak námitky neexistovaly v případě nasazení síly LM proti „provokatérům“ a při ničení státního majetku. Značný problém představovalo dobudování okresních výborů a stranických orgánů v největších závodech v kraji, jejichž nové personální obsazení konzervativními kádry dávalo předpoklad ke stabilizaci příslušných jednotek. Z Mostecka se ozývaly hlasy volající po uzákonění Lidových milicí.

Řízení a zabezpečení bojové a politické přípravy ve štábech OV a KV a přípravu velitelů speciálních jednotek se nedařilo zajistit dostatečnou účastí milicionářů. Plánované prověrky bojové pohotovosti se neplnily. Oproti tomu realizace této přípravy v jednotkách začala v podstatě až v dubnu a v květnu 1969, a proto se nestihla řada témat procvičit nehledě na nízký stav členů. Ohrožena tak byla kvalita závěrečných taktických cvičení plánovaných na září 1969. Vyšší účast byla při školních střelbách, které se splnily asi na 85 procent vzhledem ke skutečným stavům. Řada jednotek ještě nezačala od počátku roku cvičit vůbec.⁵⁹⁰

Z hlediska normalizačních elementů panovala v severních Čechách o něco málo lepší situace než v Západočeském kraji. Stav jednotek se však stále nejevil jako stabilizovaný, což ovlivňovaly proreformní stranické orgány v okresech a závodech. Přesto se dalo s většinou milicionářů počítat v rámci případného nasazení.

589 Zprávu na základě požadavku celostátní porady krajských náčelníků dne 10. 7. v Praze zpracoval Bohumil Zíbar – pracovník severočeského KV KSČ a schůzi předsednictva severočeského KV KSČ ji předložil vedoucí tajemník Antonín Krček k projednání dne 24. 7. 1969. *N4*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Informace o politicko-morálním stavu a plnění bojové a politické přípravy jednotek LM v Severočeském kraji, 25. 7. 1969.

590 Tamtéž, Informace o politicko-morálním stavu a plnění bojové a politické přípravy jednotek LM v Severočeském kraji, 25. 7. 1969.

Jihočeský kraj

Co se týkalo morálně-politického stavu jednotek v Jihočeském kraji, většina milicionářů oddaných marxistickým myšlenkám kvitovala listopadovou rezoluci ÚV KSČ. Oceňovali obzvláště pasáž, která zdůrazňovala úlohu a význam milicí jako jedné ze záruk „socialistického rozvoje“ společnosti. Na podporu této rezoluce se v následujících měsících uskutečnila řada aktivů a besed. Štáb krajského velitele realizoval v prosinci 1968 aktiv členů okresních štábů a velitelů důležitých závodů kraje. V diskusích na těchto aktivech a besedách zavrhovali milicionáři činnost „extrémních skupin“ a jednotlivců, kteří protestovali proti invazi vojsk Varšavské smlouvy. Dále členové LM kritizovali „nerozhodnost a nejednotnost“ postupu při výkladu listopadové rezoluce funkcionáři na všech úrovních od OV po ÚV KSČ. Kárávé připomínky adresovali i Hlavnímu štábu LM za malou pomoc podřízeným územním štábům a jednotkám včetně slabé reagenty na kritiku samotných milicí ze strany veřejnosti. Příslušníci LM souhlasně přijali i závěry dubnového a květnového pléna ÚV KSČ. U části milicionářů se projevila „ideologická rozkolísanost a dezorientace“, která ovlivňovala plnění bojových úkolů uložených směrnicemi ÚV KSČ. Většina okresních štábů a velitelů zastávala marxistická stanoviska, kromě okresů Tábor a Prachatice, kde se část členů štábů a většina velitelů neangažovala v normalizační politice strany a projevovala nedůvěru k Husákovu vedení. Ani ostatní okresy nebyly bezproblémové a některé jednotky se musely z důvodu nízkých početních stavů zrušit (Elektrárna Lipno, Madeta Tábor, Masna Tábor aj.). Část útvarů ani nezačala s výcvikem a pouze prováděla besedy a udržovala zbraně a materiál. Důvod „rozkolísanosti“ milicionářů spočíval v (ne)činnosti základních organizací strany, jejichž „nepevné postoje“ se přenášely i na členy milicí v závodech. Příslušníci štábů a velitelé vedli s „dezorientovanými“ milicionáři pohovory. Přesto v ojedinělých případech docházelo i nadále k jejich odchodu z útvarů i z KSČ. V hodnocení politického stavu jednotek autor zprávy uvedl, že většina příslušníků milicí v Jihočeském kraji zastává stanovisko linie strany.

Doplňování jednotek novými, zejména mladými příslušníky zůstávalo trvalým úkolem, neboť milice stárly. Plánovaný počet členů v Jihočeském kraji se dosud ani v jednom roce nenaplnil. Od roku 1966 nestačil už přírůstek nových členů krýt ani přirozený úbytek a v rámci kraje docházelo k trvalému snižování početních stavů, což eskalovalo od počátku roku 1968 do poloviny roku 1969. V tomto období odešlo z milicí 531 členů a přibýlo 122 nových. Z celkového úbytku opustilo milice asi 25 procent z důvodu výhrad a nesouhlasu s politikou KSČ nebo proto, že dále odmítli plnit úkoly vzhledem k situaci v roce 1968. Štáb LM v Jihočeském kraji předpokládal další pokles stavu svých členů. V závodních organizacích zejména v okresech Tábor a Pelhřimov se neustále odkládalo projednání uvolnění příslušníků, kteří neplnili své povinnosti, a mnozí využili vzniklé situace pro zdůvodnění svého odchodu z jednotek. V doplňování početních stavů se zásadně projevila situace roku 1968, kdy se objevily útoky proti existenci milicí. Např. v závodě Čemolen v Humpolci se

na doplnění jednotky připravovalo dvanáct nových kandidátů, kteří pak odmítli vlivem dobových událostí do milicí vstoupit. Této situaci do značné míry napomáhal „labilní“ postoj některých stranických organizací. Vstup do milicí nebyl pro mladé členy KSČ nijak populární, protože ztratili iluze o jejich perspektivě a nutnosti. Mnozí kandidáti vyčkávali nebo se odvolávali na přijetí zákona o LM, který měl zajistit právní a sociální zabezpečení milicionářů. Úsilí ze strany velitelů a štábů o získávání nových příslušníků se míjelo účinkem, proto se očekávalo další snížení početních stavů. Zlepšení v náboru mohlo podle autora zprávy nastat jen prostřednictvím stálé kontroly okresních výborů a ZO strany.

Plnění úkolů na úseku bojové přípravy se v roce 1969 smršlo na překonání pasivity, která nastala omezením polního výcviku od druhé poloviny roku 1968. Krajský štáb učinil řadu opatření, aby jednotky a štáby mohly plnit směrnice ÚV KSČ pro politickou a bojovou přípravu na léta 1969–1970. Vydal pro podřízené okresní štáby milicí různé dokumenty včetně směrnic pro politickou a bojovou přípravu na rok 1969, v nichž konkretizoval úkoly uložené směrnicemi ÚV pro specifické podmínky Jihočeského kraje. Na jejich základě zpracovaly všechny okresní štáby milicí vlastní plány činnosti a předložily je krajskému štábu ke schválení. Štáb krajského velitele organizoval v jednotlivých měsících školení funkcionářů okresních štábů LM a některých specialistů. Mnohdy nedostatečnou účast (40–77 procent) způsobil kromě politického klimatu po roce 1968 i postoj některých ekonomů v závodech, kteří nesouhlasili s uvolňováním zaměstnanců z pracoviště. Průměrný podíl jednotek na plnění úkolů dosáhl 70–75 procent, prováděné ostré střelby končily s dobrými výsledky.

Předsednictvo krajského výboru KSČ Jihočeského kraje mj. uložilo okresním výborům věnovat náležitou pozornost jednotkám v důležitých závodech a také zabezpečit přípravu milicionářů na blížící se výročí srpnových dnů. Zvýšená pozornost měla být věnována členům LM předurčeným k součinnosti s orgány bezpečnosti. Krajský štáb měl pomáhat okresním štábům v aktivizaci jednotek, ve kterých se projevovaly vážné „nedostatky v morálně-politickém stavu“, a v provádění bojové přípravy. Mimořádná pozornost se měla věnovat okresům Tábor a Prachatice.⁵⁹¹

Klima v jednotkách Jihočeského kraje se rovněž nejevilo v nejpříznivějším světle. Menší koncentrace jednotek Lidových milicí v tomto spíše zemědělském regionu způsobovala i slabší vazbu na centrální orgány KSČ. Díky tomu se projevila značná pasivita příslušníků, která vyústila ve zrušení několika útvarů milicí. Stabilizace v tomto kraji si vyžádala značné propagandistické úsilí.

591 Jihočeský štáb LM KV KSČ vypracoval zprávu na žádost Hlavního štábu LM a KV ji projednal dne 24. 7. 1969. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Informativní zpráva o současném morálně-politickém stavu jednotek Lidových milicí v Jihočeském kraji, 28. 7. 1969.

VI. 10. Situace pražských milicionářů a vytvoření štábu velitele LM v ČSR

Na desítkách pořádaných propagandistických srazů vytvářeli milicionáři prostor pro vystoupení protireformních stranických funkcionářů. Po dubnovém plénu v roce 1969 i v rámci následujících opatření vyjádřili podporu normalizačnímu vedení strany v čele s Gustávem Husákem. Sami příslušníci LM se později velmi aktivně podíleli na pohovorech k výměně stranických legitimací i na následných čistkách. Pasivní rezistence i otevřený odpor reformátorů vyvolal novou vlnu aktivity milicionářů. Posléze bylo za tzv. aktivní pravicově oportunistickou činnost z KSČ vyloučeno devět vedoucích tajemníků KV KSČ a devětapadesát vedoucích tajemníků OV KSČ, kteří v té době byli současně veliteli Lidových milicí v příslušném kraji nebo okrese.⁵⁹²

O tom, jaká panovala situace na úseku Lidových milicí v hlavním městě, v centru většiny politického a společenského dění, vypovídá zpráva z července 1969.⁵⁹³ Informace rekapitulovala události od jara roku 1968.

Z iniciativy pražských milicionářů se konal celostátní aktiv v červnu 1968, na němž účastníci obhajovali „vše kladné“, co se za dvacet let od února 1948 podařilo. Vzhledem k různým výkladům rezoluce listopadového pléna ÚV požadovali pražští členové milicí svolání dalšího celostátního aktivu, na kterém chtěli odsoudit „antisocialistické síly“. Někteří funkcionáři a stranické orgány příslušníky LM celkem oprávněně obviňovali z konzervatismu. Údajně pak pod tímto tlakem docházelo k rozkladu jednotek. I přes rozštěpenou situaci ve straně se „morálně-politický“ stav u většiny milicionářů (70–75 procent) jevil údajně jako dobrý s příznivým postojem k novému Husákovu vedení. Deset až patnáct procent milicionářů v Praze ještě nebylo rozhodnuto a zbytek, dalších 10–15 procent, s novým vedením strany nesouhlasil. U členů městského a obvodních štábů se „váhavost“ neprojevovala. Podobně jako v ostatních krajích, odrážela situace v jednotkách milicí poměry ve vedení příslušné stranické organizace.

Proreformní personální obsazení OV KSČ Praha 1 ovlivňovalo téměř třetinu tamních jednotek, přičemž v podniku Ligna štáb raději „nespolehlivým“ milicionářům nepřidělil zbraně. Případných předpokládaných akcí se mohlo zúčastnit zhruba 85 procent příslušníků LM v obvodu.

Na OV KSČ Praha 2 se situace jevila podobně. Například ve Všeobecné nemocnici měli milicionáři-lékaři „rozkladný“ vliv na ostatní členy LM. Za normalizačním vedením KSČ stálo v tomto obvodu asi 70 procent příslušníků milicí.

592 SOVA, František: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu. In: KROUPA, Vlastislav (ed.): *Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února*. Naše vojsko, Praha 1973, s. 53.

593 Zprávu projednalo předsednictvo MV KSČ v Praze dne 30. 7. 1969. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Informační zpráva o současné situaci v jednotkách Lidových milicí v Praze, 30. 7. 1969.

V Praze 3 panovala „kritická“ situace v Tesle, kde polovina členů podporovala celozávodní výbor, který byl označen za protistranický. Např. v Dopravním závodu spojů napadl předseda ZV ROH pěstitel velitele Závodní stráže s tím, aby mu vydal zbraň, že s ní postřílí komunisty. V Praze 3 se normalizátoři mohli spolehnout na 85 procent milicionářů. Některé jednotky a štáby navázaly kontakt s příslušníky sovětských vojsk. V jednotce podniku Mototechna se díky novým členům po návratu z vojenské služby podařilo překročit plánovaný stav o šest osob.

V obvodu Prahy 4 se situace v jednotkách jevila nejednoznačně. S některými útvary bylo možné počítat pro nasazení do všech akcí, u jiných se musela zvážit jejich vhodnost podle druhu úkolů.

V Praze 5 panovala z pohledu štábu LM nespokojenost s „morálně-politickým“ stavem u jednotek ve velkých závodech. Např. v Motorletu a ve Škodovce zhruba polovina milicionářů nesouhlasila s oficiální politickou linií vůči SSSR. Ve Staropramenu se proti Sovětskému svazu stavěla kompletně celá jednotka. Přesto mělo údajně celých 80 procent členů LM „kladný“ postoj k novému vedení strany a připravenost k akcím vykazovalo 60 procent milicionářů. Ostatní příslušníci tvrdili, že odmítají působit mimo závod.

V obvodním štábu LM Prahy 6 se situace s výjimkou jednoho člena a politické skupiny, která nepracovala, jevila „pozitivně“. Drtivá většina členů údajně aktivně pomáhala realizovat normalizační politiku KSČ na svých pracovištích. Vlivem celozávodního výboru strany na letišti Ruzyně odmítali tamní milicionáři plnit službu a vystupovali z jednotky. Celozávodní výbor v Ruzyni návrhy obvodního štábu LM na ustanovení nových velitelů až na jednu výjimku odmítl. Tento výbor tak podstatně narušoval akceschopnost celé obvodní jednotky, protože v Ruzyni byla dislokována celá třetina milicionářů z obvodu. Pouze spojovací četa RO LM na letišti vykazovala kvalitní činnost. Alarmující situace panovala i v malých závodech a ve výzkumných pracovištích, kde se útvary postupně rozpadaly až do úplného zrušení. Hlavní důvod údajně spočíval v neuzákonění LM a v tlaku ze strany ostatních zaměstnanců. Štáb se mohl spolehnout většinou na starší příslušníky na rozdíl od mladších.

Stav v obvodním štábu LM v Praze 7 a u velitelů závodů se jevil jako velmi dobrý. Horší situace panovala v jednotkách, z nichž milicionáři vystupovali (Tesla, Mikro-techna). Situace v podniku KOVO se zklidnila s příslibem pohovorů s nerozhodnými příslušníky ze strany vedení podniku. Poměry na obvodním výboru strany v Praze 7 se stabilizovaly a očekávala se sebekritika za protiinvazní prohlášení vydaná v srpnu 1968.

V Praze 8 se „pozitivně“ jevílo 70 procent příslušníků LM. Někteří milicionáři nechtěli vystoupit z jednotek, ale tvrdili, že není čas k jakýmkoliv akcím. Některé tamní celozávodní výbory strany se stavěly proti nové politice KSČ i proti milicím jako takovým. Zhruba 20 procent členů milicí odmítlo nastoupit do případné akce nebo pouze s velkými obtížemi.

Základní organizace v Praze 9 v největší míře ovlivňovaly morálně-politický stav v jednotkách. Třetinu milicionářů v obvodu tvořily jednotky ČKD, mezi kterými byly značné rozdíly. „Nejhůř“ se jevíly Kompresory. Z pohledu normalizátorů se kritická si-

tuace v Pragovce v roce 1968 stabilizovala. Pomalu se konsolidující situaci v Avii narušil bývalý člen předsednictva OV KSČ, který vystoupil z milicí a strhl s sebou i ostatní členy. Celkově zhruba 500 milicionářů stálo za politikou strany, dalších 500 váhalo a s ostatními asi 400 členy nemohli normalizátoři počítat. Obvodní štáb hodlal zaktivizovat agitátory k politické práci.

Stav štábu LM v Praze 10 byl dobrý, ale klima v jednotkách se opět lišilo závod od závodu. Zpravidla v menších podnicích se situace zdála lepší než ve velkých závodech, jako např. ve Vozovně Strašnice a Kablu Hostivař. Někteří milicionáři se báli chodit a cvičit mimo závod, neboť na ně působily tlaky ekonomického vedení podniku i ostatních zaměstnanců.

Převážná většina pražských milicionářů plnila zadané úkoly, což se několikrát v letech 1968 a 1969 projevilo při společném nasazení s orgány VB k „udržení klidu a pořádku“. V případě plnění náročných úkolů, což představovalo např. nasazení do ulic města, se muselo mezi ochotou členů diferencovat. Do ulic by vyšlo zhruba 70–75 procent, zbylých 25–30 procent by plnilo úkoly v závodech. Štáb městského velitele LM i obvodní štáby měly tyto jednotky vytipované a věděly, které útvary či příslušníky mohou použít k přímé akci. Poklesla kázeň jednotlivých výborů ZO KSČ, které záležitosti milicí neřešily. Krajně znepokojující problém pro štáb znamenal odchod milicionářů z jednotek a doplňování jejich plánovaných početních stavů. Nejrozšířenějším důvodem k odchodu se stalo dlouhodobé neplnění stranických povinností, jež výbory ZO KSČ neřešily. Zvýšený úbytek členů spočíval rovněž údajně v tom, že někteří příslušníci využívali změnu zaměstnání ke zrušení členství v KSČ a v LM. Další problém představovala věková struktura, resp. neustále se zvyšující věkový průměr. Početní úbytky za roky 1968 a 1969 se jevily kriticky zejména v obvodech Prahy 5 a 9 co do absolutního počtu (chybělo 524 a 500 milicionářů) a v obvodech Prahy 4, 5 a 7 co do procentuálního úbytku (29 procent, 40 procent a 35 procent). Alarmující situace v případě odchodů z milicí, způsobená rovněž malým zájmem ZO KSČ a vedením závodů, panovala v Praze 5. Politické důvody odchodů milicionářů z pražských jednotek spočívaly v nejasnosti jejich poslání včetně jejich neuzákonění, v nedostatečném obhájení milicí při invektivách proti LM a KSČ v roce 1968 a začátkem roku 1969, v invazi vojsk Varšavské smlouvy, v nesouhlasu s politikou KSČ a ve zbytečnosti obrany země po invazi a konečně i v obavách ze zneužití milicí proti spoluobčanům. Další důvody tkvěly ve finančních a hospodářských těžkostech na pracovištích, v nemocech některých příslušníků, ve stáří a odchodu do důchodu, v přechodech na nová pracoviště a v úmrtích.

V přípravě nového výcvikového období 1969–1970 se vycházelo z charakteristických podmínek roku 1968 a ze směrnic štábu LM na toto období. Štáb městského velitele v Praze zpracoval potřebnou dokumentaci ve formě směrnic s obsahem: organizační pokyny, tematický plán velitelsko-metodické přípravy, plán hlavních opatření, rozpočet hodin bojové přípravy, tematický plán výcviku a plán střelby. K těmto úkolům proběhla porada s hlavními funkcionáři obvodních štábů a městský štáb poskytl pomoc v plánování v obvodech a v jednotkách. Omezení činnosti milicí v roce 1968 se odráželo

i v roce 1969 především v pomalém vzestupu bojové přípravy jednotek, částečně i v připravenosti velitelů a štábů a v menší účasti na výcviku (50–60 procent). Průvodním jevem této situace byl postoj politických i hospodářských orgánů, ekonomická situace některých závodů a v některých případech i hmotná zainteresovanost milicionářů a jejich strach o zaměstnání. Střelecká příprava měla v roce 1969 oproti předchozímu roku vzestupnou tendenci, úkoly se plnily na 70–80 procent. Např. milicionáři z Prahy 3 absolvovali v dubnu 1969 ostré střelby ze samopalu ve vojenském výcvikovém prostoru Mimoň za pomoci Sovětské armády, která zapůjčila veškeré zařízení včetně obsluhy. Rozbíhal se i výcvik v některých závodních jednotkách. Horší situace panovala v menších závodech, kde se účast na tréninku pohybovala mezi 50–60 procenty. V některých případech, kde to situace dovolovala, se osvědčil výcvik formou dvou- až třídních soustředění. Na obvodních štábech probíhala příprava a zpracování rotních taktických činností, která se plánovala na září a říjen 1969.

Podle usnesení MěV KSČ v Praze ze dne 16. dubna 1969 měli vedoucí tajemníci OV provést opatření k zajištění zbrojnic. Podle souhrnné zprávy městského štábu velitele LM pokračovali členové štábu v kontrolách arzenálů milicí. K odstranění nedostatků, spočívajících v neukončené instalaci signalizačních zařízení ve zbrojnicích závodů, do stanovených termínů nedošlo. Část arzenálů přímo hlídala Závodní stráž. Vybudování bezpečnostních zařízení ve zbrojnicích zůstávalo i nadále v Praze prvořadým úkolem štábů LM na všech stupních. Aktuální počet pražských milicionářů k 1. červenci 1969 činil 6 535, což znamenalo získat 2 275 členů (cca 25 procent) do plánovaného plného početního stavu 8 810 osob.⁵⁹⁴

K 1. lednu 1969 vstoupil v platnost zákon o československé federaci. Vznikly nové federální a národní (české a slovenské) instituce. Počátkem července 1969 došlo k vymezení stranické působnosti byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích také v oblasti branné politiky a na úseku Lidových milicí. V té souvislosti byly předloženy příslušné návrhy na změnu struktury aparátu byra ÚV KSČ. Byro pro řízení stranické práce v českých zemích mj. schválilo vytvoření oddělení branné, bezpečnostní a právní politiky byra ÚV KSČ s tím, že systemizace měla být ještě upřesněna. Odpovědnost za práci oddělení převzal předseda byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích Lubomír Štrougal,⁵⁹⁵ který se stal i velitelem milicí v českých zemích.⁵⁹⁶

594 Tamtéž, Informační zpráva o současné situaci v jednotkách Lidových milicí v Praze, 30. 7. 1969. Dokument v příloze obsahuje přehled úbytku a počtu milicionářů v Praze k 1. 7. 1969 a dále přehled o délce členství, věkovém a sociálním složení členů LM, kteří odešli v roce 1969 z milicí v Praze 5. Početní stav milicionářů v Praze k 1. 1. 1968 činil 7 756 osob a o rok později 7 278 členů.

595 Lubomír Štrougal (nar. 19. 10. 1924), po funkci ministra vnitra působil od roku 1965 do 1968 jako tajemník ÚV KSČ, v letech 1968–1970 místopředseda vlády, 11/1968–1/1970 tajemník ÚV KSČ a předseda byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích, v období 1968–1969 zastával centristická stanoviska, v srpnu 1968 zaujal odmítavý postoj k sovětské invazi, postupně však přešel na platformu „normalizačních“ sil. Stal se jedním z nejvýznamnějších představitelů Husákova aparátu 70. a 80. let.

596 Návrhy byly konzultovány s Benčíkem (oddělení branné a bezpečnostní politiky ÚV KSČ) a s R. Horčicem a F. Weisem (štáb velitele LM v ČSSR). *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/7, sv. 9, a. j. 26, Usnesení 26. schůze byra

Rozdělení dosavadního oddělení státních orgánů a společenských organizací byra ÚV KSČ na dvě samostatná oddělení (na oddělení branné, bezpečnostní a právní politiky a oddělení volených státních orgánů a společenských organizací) se považovalo za nutné z důvodů přílišné kumulace a různorodosti problematiky. Rozdvojení umožnilo koncepčně a důsledněji řešit problémy, které vznikly oslabením či zánikem činnosti státních orgánů. Součástí oddělení branné, bezpečnostní a právní politiky se stal štáb velitele LM v ČSR (1 + 3 političtí pracovníci), který se v podstatě konstituoval jako relativně samostatný odbor, podřízený prostřednictvím vedoucího oddělení velitele LM v ČSR. Působnost štábu měla za úkol:

- zabezpečovat podle rozhodnutí byra v souladu s pokyny hlavního štábu LM politické a odborné řízení územních štábů a jednotek milicí v ČSR,
- rozpracovávat plány bojové a politické přípravy, zabezpečovat jejich plnění a v souladu s operačními plány zajišťovat akceschopnost milicí v ČSR,
- spolupracovat se státními orgány a společenskými organizacemi při zajišťování ochrany a obrany teritoria,
- kontrolovat, jak podřízené územní štáby a jednotky LM plní úkoly, zajišťují výměnu zkušeností a stranických informací a pečují o propagaci milicí.

Po ustanovení štábu LM v ČSR se měla jeho práce orientovat na úzkou součinnost s Hlavním štábem LM v ČSSR v zájmu rozpracování úkolů a další výstavby milicí, zejména do provedení úplné delimitace. Velitel LM v ČSR L. Štrougal byl později jmenován předsednictvem ÚV KSČ do funkce zástupce hlavního velitele milicí v ČSSR. V souladu s celkovým záměrem práce oddělení se měla rozpracovat v součinnosti s hlavním štábem LM působnost štábu velitele milicí v ČSR.⁵⁹⁷

Toto nové členění, které svým způsobem rozmělnělo řízení LM, vydrželo velmi krátce, do roku 1971, kdy došlo ke zrušení byra pro řízení stranické práce v českých zemích.

VI. 11. Činnost a problémy v jednotkách v polovině roku 1969

Koncem července informoval Hlavní štáb LM v ČSSR sekretariát ÚV KSČ o některých aktuálních problémech, činnosti a úkolech v Lidových milicích od posledního jednání předsednictva ÚV KSČ dne 11. 12. 1968.⁵⁹⁸ Tato zpráva se již plně nesla v duchu normalizačního pohledu na události let 1968 a 1969.

ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích ze dne 7. července 1969. Změny ve struktuře a v systemizaci aparátu byra ÚV KSČ, 25. 6. 1969. Funkce vedoucího oddělení branné, bezpečnostní a právní politiky byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích se ujal Z. Zuska.

597 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/7, sv. 9, a. j. 26, Změny ve struktuře a v systemizaci aparátu byra ÚV KSČ, 25. 6. 1969.

598 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 36, a. j. 59, Informační zpráva o činnosti, úkolech a některých problémech v Lidových milicích, 22. 7. 1969. Informační zprávu vypracoval člen Hlavního štábu LM v ČSSR František Weis v druhé polovině července 1969.

Hlavní štáb předložil informaci o:

- 1) Politické aktivitě milicí od listopadového pléna ÚV KSČ do května 1969,
- 2) Početních stavech, sociálním a věkovém složení a doplňování LM,
- 3) Zajištění zbrojnic,
- 4) Směrech rozvoje činnosti milicí v nejbližším období – do XIV. sjezdu strany.

ad 1) Štáby a jednotky LM údajně v naprosté většině přijaly výsledky listopadového pléna ÚV KSČ. Jelikož požadavky štábů a útvarů na svolání celostátního aktivu nebyly akceptovány, byly organizovány aktivity a srazy ve všech krajích ve značné části okresů a částí závodů. Za nejvýznamnější se považoval společný aktiv milicionářů Prahy a Středočeského kraje dne 24. 1. 1969, tedy v době napjaté situace po úmrtí Jana Palacha. Podle domněnek HŠ LM zabránily milicionářské schůze ještě větším aktivitám proreformních sil. Občané oprávněně viděli v Lidových milicích „konzervativní nátlakovou sílu“ a směřovali milice, aby svou činnost vyvíjely výhradně ve svých ZO KSČ. Na aktivech a srazích proklamovali příslušníci LM prosovětská stanoviska v rezolucích zasílaných ÚV KSČ a dalším orgánům. Tato usnesení obsahovala především podporu výsledkům listopadového pléna ÚV KSČ a dalším stranickým dokumentům. Tvrdé jádro milicionářů požadovalo dodržování „stranické disciplíny“ a sjednocení strany na „zásadách marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu“. Převážnou většinu aktivů a srazů svolaly přímo příslušné stranické orgány a zúčastnili se jich kromě milicionářů ve většině případů i další straniční funkcionáři. Na aktivech referovali pověření členové předsednictva ÚV KSČ, členové ÚV KSČ, KV KSČ, OV KSČ. Aktivity LM se pro některé členy stranických orgánů staly často jediným místem, kde v té době mohli vystoupit před širším stranickým fórem. Zúčastnily se jich tisíce milicionářů. V diskusích se znovu ozvaly požadavky na brzké uzákonění milicí. Dále aktivističtí členové kritizovali nedostatečnou obhajobu milicí proti útokům na jejich existenci a neplnění závěrů z celostátního aktivu LM v červnu 1968.

Kromě uvedených politických akcí drželi milicionáři domácí, případně vyšší stupně pohotovosti, organizovali střežení zbrojnic, prováděli běžný plánovaný výcvik a jiné aktivity. Hlavní štáb LM považoval právě uplynulé období za náročnější než období do srpna 1968. Milice údajně sehrály po dvaceti letech od roku 1948 znovu významnou politickou roli v „životě strany a společnosti“.

Mnozí milicionáři a ojedinele i některé jednotky podle autora zprávy už v roce 1968 a také v prvních měsících roku 1969 „neodolali psychickému nátlaku“ vedenému proti straně i proti LM. Následně „ventilovali nesprávné názory“ na poslání milicí a politiku KSČ, případně nesouhlasili s linií nebo s některými opatřeními. Docházelo k odchodům z jednotek. Rozbor konkrétních příčin probíhal přímo v krajích, okresech, závodech a byla přijímána opatření k dalšímu „zpevňování“ LM.

ad 2) Plánované početní stavy Lidových milicí činily 81 600 příslušníků a odvozovaly se z úkolů, které měly LM plnit v přípravě na obranu teritoria. Význam stanovených počtů vyplýval z nutnosti předchozí přípravy materiálně-technického zásobování. Určení a dodržování početních stavů se tedy jevilo jako objektivní a nezbytné. Dlouhodo-

bé sledování vývoje ukázalo, že až na nepatrné a celkem přirozené výkyvy vykazovaly počty do roku 1967 stabilitu. Teprve v letech 1968 až 1969 nastal prudší pohyb v členské základně. Byly sice zaznamenány silné přírůstky, ty však nestačily kompenzovat ještě vyšší úbytky.

Situaci v pohybu členů LM ukazuje tabulka:

Plánovaný početní stav	Početní stav k 31. 12. 67	Přírůstek od 1. 1. 68 do 31. 3. 69	Úbytek od 1. 1. 68 do 31. 3. 68	Skutečné počty k 31. 3. 69
81 600	78 491	2 646	7 474	73 663
v procentech k plánovanému počtu	96,2 %	3,2 %	9,1 %	90,3 %

Počet milicionářů snížený na 90,3 procenta plánovaných stavů představoval hranici únosnosti. Jejich další výraznější pokles ohrožoval plnění navrhovaných úkolů. Rozborem příčin úbytku došel Hlavní štáb LM k těmto, poněkud alibistickým závěrům:

- z větší části šlo u odcházejících o příslušníky, kteří již v minulosti neplnili povinnosti a politická situace jim poskytla příležitost k odchodu,
- početnou skupinu tvořili milicionáři, kteří odcházeli ze zdravotních důvodů, z důvodů stáří nebo jiných objektivních příčin,
- po srpnové invazi odešlo z politických důvodů (nesouhlas s politikou KSČ) z milicí údajně jen asi jedno procento členů.

I v polovině roku 1969 chtěli jednotlivci, případně menší jednotky, z politických příčin odejít z LM. Údajně většinou v místech, kde špatně pracovala stranická organizace a jednotlivci (jednotky) byli vystaveni tlakům, které jen podtrhovaly skutečnost, že tehdy nebylo nijak lehké kromě členství ve straně působit ještě v milicích. Po náležitém vysvětlení většinou tito členové milicí korigovali svá rozhodnutí. Svou roli sehrála patrně i skutečnost, že odchod z jednotek dosavadní *Řád Lidových milicí* zvlášť neupravoval. V uplynulých měsících roku 1969 se místy vytvořila praxe, že uvolnění z milicí schvalovala ZO KSČ, a to často bez vědomí a vlivu okresního štábu, který se to dozvídal až dodatečně. Vzhledem k situaci řada ZO KSČ často uvolňovala členy z milicí benevolentně až ochotně. Štáby zpětně zjišťovaly, že v podstatě nešlo o snahu příslušníků opustit jednotky, ale o nejasnosti, které bylo vysvětlením a pohovorem možné překonat. Hlavní štáb LM se chystal vypracovat návrh vnitřní směrnice k úpravě režimu odchodu z milicí.

Jako poměrně příznivé se jevílo sociální složení LM. Větší část milicionářů (51,2 procenta) tvořili dělníci, středně technických kádřů bylo 32,8 procenta, vyšších hospodářských pracovníků 8,5 procenta, administrativních pracovníků 5,9 procenta a zemědělců

ců 0,3 procenta. Většina členů pocházela přímo z výrobních úseků nebo byli s výrobou bezprostředně spojeni. Uvedený přehled ukazoval, že sociální složení milicí se z marxistického pohledu jevílo „příznivěji“ než sociální složení KSČ jako celku. To však bylo vzhledem k historickému vzniku LM, k jejich struktuře a organizační výstavbě přirozené. Při srovnání se stavem v roce 1966 bylo možné dospět k závěru, že v sociálním složení milicionářů došlo jen k nevýraznému posunu: počet dělníků v milicích se snížil o 2,5 procenta, vyšších hospodářských pracovníků o 1,3 procenta, administrativních pracovníků o 2,9 procenta. Naproti tomu se zvýšil počet středně technických kádřů o 5,5 procenta.

Příznivě hodnotil HŠ LM rovněž složení z hlediska délky členství milicionářů ve straně. Celkem 42,1 procenta příslušníků vstoupilo do strany v letech 1945–1948 a dalších asi 10 procent členů do roku 1953. Tato pro politické uvědomění komunistických zásad vcelku pozitivní skutečnost měla však svoji stinnou stránku, která nepřímou poukazovala na stárnutí milicí. V souvislosti s nutností přijímat do jednotek mladé kandidáty a s odchodem starších pracovníků se očekávalo snižování průměrné délky členství milicionářů ve straně. Podle délky členství v milicích vstoupilo nejvíce příslušníků v období let 1960–1965 (27,7 procenta). Od roku 1948 působilo v LM 11,1 procenta členů, kterých však citelně ubývalo. Zastoupení žen v jednotkách činilo jen 1,27 procenta. V milicích se organizovalo 12,6 procenta členů KSČ z těch stranických organizací, především na velkých závodech, kde jednotky LM fungovaly. Tento poměrně silný aktivistický kádr se mohl využít v práci v ZO KSČ. Další stranické funkce (v ZO KSČ případně vyšších orgánech) vykonávalo 28,3 procenta členů LM, v jiných masových ideologicky zaměřených organizacích pracovalo 30,9 procenta příslušníků.

Průměrný věk příslušníků se pohyboval kolem 44 let, přičemž koncem roku 1966 činil věkový průměr 42 let. Nejsilnější věkovou skupinu tvořili milicionáři ve věku 36–40 let (20,4 procenta). Nepříznivou tendenci signalizoval poměr mezi kategorií nad 50 let a do 30 let. Zatímco 51 let a více mělo celých 15,4 procenta členů LM (z toho polovina nad 55 let), věková kategorie do 30 let byla poměrně slabší – 10,8 procenta (z toho jen 2,3 procenta do 25 let). Uvedený přehled poukazoval na dva závažné problémy. Obecný nedostatek členů asocioval nutnost přijímání nových příslušníků, aby se naplnily plánované stavy. Generační problém mělo vyřešit přijímání především mladých kandidátů, aby se snižoval věkový průměr LM. Předběžné úvahy HŠ LM ukázovaly, že zvýšení početních stavů šlo řešit vedle běžného přijímání i jinak. Do jednotek milicí vytvářených především v závodech se dosud nemohli zapojit komunisté pracující na jiných úsecích, případně v organizacích, kde jednotka neexistovala. Hlavní štáb LM proto v rámci komplexnějšího zkoumání této otázky hodlal prověřit možnost zapojení těchto členů KSČ do milicí, případně i možnost zakládání osadních jednotek LM.

ad 3) Otázka zabezpečení zbrojnic se dostala do popředí v souvislosti s různými krizovými situacemi a možným zneužitím zbraní LM „protisocialistickými elementy“. Mnoho dohadů a nejasností vzniklo kolem různých zpráv o vykrádání arzenálů LM, které se ukázaly jako nepodložené. K jedinému skutečnému případu odcizení zbraní

milicí došlo v závodě Dukla Oloví. Zbraně se však našly a pachatelé byli zajištěni. Úroveň zabezpečení zbrojnic závisela na místních možnostech a kvalitě objektu. Štáby LM věnovaly této otázce prvořadou pozornost. K novému přehodnocení situace a ke zvýšení bezpečnosti arzenálů došlo na základě pokynů Hlavního štábu LM v srpnových dnech roku 1968. Převážná většina zbrojnic byla k datu zprávy dobře zajištěna proti vloupání, případně i střežena. Postupně se arzenály vybavovaly různými zabezpečovacími zařízeními, která se instalovala v českých krajích asi u 30 procent zbrojnic a na Slovensku ve většině závodů. Menší část zbrojnic, především v malých a starých závodech, nebyla z důvodu konstrukce objektů dostatečně zajištěna (např. bez betonových stropů). Bezpečnost uložených zbraní a střeliva v mimořádných obdobích zajišťovali navíc přímou ochranou příslušníci milicí, jak se dělo i v krizových situacích v uplynulých měsících.

ad 4) Základní úkoly rozvoje milicí v nejbližším období (do XIV. sjezdu KSČ v květnu 1971) podřizoval HŠ LM těmto rozhodujícím hlediskům:

1) Dosáhnout „politické a ideové jednoty a zpevnění řad“ v LM na bázi základních dokumentů ÚV KSČ (realizací listopadové rezoluce ÚV KSČ a závěrů dubnového a květnového pléna ÚV KSČ) a „zpevnit LM i očistěním se“ od pravicově zaměřených milicionářů.

2) Splnit úkoly v bojové a politické přípravě v letech 1969–1971, jejíž zásady stanovilo předsednictvo ÚV KSČ dne 11. 12. 1968. K tomu dobře připravit velitele a štáby, provádět instrukčně-metodická zaměstnání, plánovaná cvičení, zhodnotit splnění výcvikových úkolů v roce 1969 a zajistit plynulý přechod do výcvikového roku 1970.

3) Kvalitně připravit a zabezpečit projednání zákona o Lidových milicích. Pojetí zákona konzultovat s některými štáby a jednotkami, zorganizovat práce na paragrafovém znění zákona a zabezpečit činnost na přípravě ze zákona vyplývajících norem a dokumentů.

4) Podílet se na přípravě branného systému, určit a ujasnit místo LM v branném systému, připravit přizpůsobení výchovy a výcviku v milicích požadavkům obrany a ochrany teritoria.

5) Upevňovat internacionální vztahy LM s příbuznými organizacemi socialistických států.⁵⁹⁹

Celá informační zpráva o situaci v Lidových milicích poměrně komplexně rozebírala veškeré tehdejší problémy a určila další směr a vývoj této ozbrojené složky po překonání krize, do které se v roce 1968 dostala. Zásadní problém představoval úbytek zhruba 9 000 příslušníků, ti ostatní však většinou byli považováni za spolehlivé. Zpráva také posloužila vedení ÚV KSČ a státu ke kvalifikovanému rozhodnutí, zda lze použít jednotky Lidových milicí k zajištění bezpečnostních opatření v rámci prvního výročí srpnové okupace Československa.

599 *NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 36, a. j. 59, Informační zpráva o činnosti, úkolech a některých problémech v Lidových milicích, 22. 7. 1969.*

Porada Hlavního štábu Lidových milicí s náčelníky krajských štábů ze dne 10. července 1969 řešila problémy práce milicí a jejich přípravu na srpnové výročí. G. Husák se ve svém projevu obával celozávodních stávek a současně nekompromisně proklamoval, že za účelem potlačení očekávaných demonstrací a nepokojů při výročí 21. srpna použije strana veškeré silové prostředky. Doslova řekl: „*Stanovisko vedení je takové, že to, co se odváží aktivního odporu někde na ulici nebo něco podobného, rozbijeme nemilosrdně, ať by to stálo, co stálo.*“⁶⁰⁰

Další obavu spatřoval nejvyšší funkcionář KSČ v nepředvídatelném jednání některých jednotek LM: „*Je důležité, abychom do té doby znali, kde máme vyložené nespolehlivé jednotky, a především, zda ty jednotky mají zbraně. Víte, co v podrážděné situaci znamená pár stlačených lidí, co můžou se zbraněmi udělat. V klidné době si můžeme říci, že tam a tam je ta jednotka nespolehlivá. Budeme s tím počítat, jenže když se vyhročí situace, tak jedna skupina se zbraní nemůže nic podstatného udělat, ale může z toho být provokace. Proto pozor na to, proveďte, kde jsou zbraně, jací lidé je ovládají, kdo s nimi disponuje atd. Kde je jednotka nespolehlivá, musíme mít zaručeno, kdo má přístup ke zbraním, jak se střeží, jak jsou věci kontrolovány a podobně. Nejhorší situace pravděpodobně může být, nebudeme-li postupovat moudře, v Praze a v některých městech.*“⁶⁰¹

Jako jednoznačnou demonstraci síly před potenciálními demonstranty Husák nadnesl uspořádání celostátního srazu milicionářů dne 19. srpna v Praze, který se také nakonec uskutečnil. Husák celkem spolehlivě odhadl, že kolem 21. srpna k nepokojům dojde, tak mohutnou demonstraci občanské neposlušnosti však patrně nečekal.

VI. 12. Přípravy LM na mimořádné události při výročí srpnové invaze

Pečlivé přípravy všech bezpečnostních sborů pod novým vedením KSČ na předpokládané nepokoje obyvatel v srpnu 1969 se nevyhnuly ani Lidovým milicím. Předsednictvo ÚV KSČ schválilo koncem července 1969 Hlavním štábem LM vypracovaný návrh opatření na úseku milicí.⁶⁰²

600 Část záznamu projevu prvního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka na poradě Hlavního štábu Lidových milicí s náčelníky krajských štábů ze dne 10. července 1969 v Praze byla publikována: TŮMA Oldřich, a kol.: *Srpen '69. Edice dokumentů.* Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Maxdorf, Praha 1996.

601 Projev G. Husáka na poradě HŠ LM s náčelníky krajských štábů dne 10. července 1969 v Praze. TŮMA, Oldřich a kol.: *Srpen '69. Edice dokumentů.*

602 NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 99, a. j. 165, Návrh politických a bezpečnostních opatření na úseku Lidových milicí v srpnu 1969, 22. 7. 1969. Tento návrh předložil G. Husák spolu s návrhem opatření k výročí srpnových událostí a předsednictvo jej projednalo a přijalo 24. 7. 1969.

Spolu se silícími ohlasy západních sdělovacích prostředků k blížícímu se výročí srpnové invaze v ČSSR se zvyšovala aktivita demokraticky laděného obyvatelstva. Letáky rozšiřované po celé republice vyzývaly k pasivní rezistenci, která mohla vyústit do aktivních protisovětských a protikomunistických demonstrací zejména v Praze a větších městech. V celkové atmosféře měly význačnou a smutnou roli sehrát Lidové milice při tzv. udržování klidu a pořádku. Hlavní štáb LM proto zpracoval plán činnosti milicí v srpnových dnech. Navrhovaná opatření vycházela z tehdejší situace v útvarech. Respektovala především skutečnost, že některé závody měly v uvedeném období dovolenou, což mohlo početní možnosti milicí limitovat. Dále vycházela z faktu, že pro akce bylo možné počítat jen se „spolehlivými“ jednotkami a jednotlivci. Všechna navrhovaná opatření HŠ LM rozčlenil na akce politického a akce bezpečnostního charakteru. Uvnitř tohoto rozdělení rozlišoval opatření centrálního charakteru a opatření v krajích, okresech a závodech. Zvláštní zřetel se kladl na postup v Praze.

S realizací opatření politického charakteru začal Hlavní štáb LM již v první polovině července 1969 na poradě (10. 7.), na které náčelníci krajských štábů referovali o situaci v milicích, včetně možnosti případného použití jednotek. Velitel LM Husák předal náčelníkům náměty k činnosti útvarů v srpnových dnech, které se následně konkretizovaly. Politicko-morální stav jednotek se jevil jako vcelku dobrý, 60–70 procent milicionářů bylo plně použitelných a připravených k zajištění vytyčených úkolů. Zbytek členů „kolísal“ a jen malá část měla výhrady a projevovala nesouhlas s politikou strany. Koncem července, nejpozději začátkem srpna 1969, měla proběhnout obdobná porada, ale s širší účastí. Jejím cílem mělo být seznámení, projednání a zajištění realizace opatření schválených předsednictvem ÚV KSČ k srpnu 1969. Na základě této porady měly KV KSČ organizovat podobná jednání, s obdobnými cíli, s náčelníky okresních štábů LM, případně dalšími účastníky. Na 18. srpna 1969 odpoledne měl být do Prahy svolán aktiv LM buď za účasti cca 7 000 příslušníků (4 000 až 6 000 z Prahy-města a Středočeského kraje a až 3 000 členů z ostatních krajů) do jednoho z křídel Sjezdového paláce, nebo za účasti až 12 000 milicionářů (6 000 až 8 000 z Prahy a Středočeského kraje a 4 000 až 6 000 z ostatních krajů) do Sportovní haly v Praze. Pro obě varianty se předpokládalo s nástupem členů LM ve stejnokrojích. Aktivu se měly zúčastnit i delegace ČSLA, bezpečnostních složek, případně dalších organizací. Měl vystoupit tajemník ÚV KSČ a velitel LM G. Husák s referátem k aktuální politické situaci. Předpokládala se přítomnost celého předsednictva ÚV KSČ nebo minimálně územních velitelů milicí L. Štrougala (české země) a Š. Sádovského (Slovensko).⁶⁰³

Po tomto celostátním aktivu se měly konat obdobné akce v krajích, případně okresech, a srazy milicionářů ve vybraných závodech. Po aktivu mělo v Praze zůstat až do

603 Štefan Sádovský (1928–1984), od r. 1968 člen předsednictva ÚV KSČ, od 2. 1. 1969 první předseda vlády SSR v rámci ČSSR, posléze 4. 5. 1969 zvolen po G. Husákovi prvním tajemníkem ÚV KSS, ale v lednu 1970 odvolán z funkce pro své ambivalentní postoje během Pražského jara a později vyloučen z KSS.

22. srpna 1969 500 až 1 000 milicionářů z krajských delegací. Naopak štáby a ostatní funkcionáři měli ihned odjet do svých působišť a zajišťovat opatření v regionech. Pro případné další akce v Praze se tak mělo připravit k použití postupně 4 500 až 8 500 milicionářů. Účastníci aktivu z jiných krajů, kteří měli zůstat do 22. 8. 1969 v Praze, a milicionáři z Prahy a Středočeského kraje měli demonstrativně projíždět Prahou autobusy, nákladními auty nebo obrněnými transportéry se zvýšenou intenzitou kolem 21. 8. 1969. Četnost průjezdů se měla regulovat podle situace.

Aby nedocházelo ze strany obyvatel k provokacím vůči mimopražským milicionářům, měli se tito příslušníci rozptýlit návštěvami divadel, kin a jiných kulturních akcí. Nad jednotlivými krajskými delegacemi měli převzít patronát členové předsednictva a tajemníci ÚV KSČ, což mělo v řadách milicionářů zvýšit pocit důležitosti a významu pražského pobytu. Další návrh spočíval ve společných družebních akcích se sovětskými vojsky. Podle plánu měl Hlavní štáb LM uskutečnit začátkem srpna 1969 na ÚV KSČ besedu s vojenskými přidělenci států Varšavské smlouvy, aby milice jako součást ozbrojených sil ČSSR navázaly přímé pracovní i informativní kontakty s představiteli vojsk Varšavské smlouvy. Tím měla být prolomena dosavadní přílišná uzavřenost LM v rámci strany. Akcím milicí se mělo dostat široké propagandistické publicity ve sdělovacích prostředcích. Projev G. Husáka na celostátním aktivu LM měla například v přímém přenosu vysílat televize a rozhlas, v denním tisku pak měl být publikován v plném znění, dále i výtahy z diskusních vystoupení a celá rezoluce.

V oblasti logistiky a materiálního zaopatření se měla učinit následující opatření: mimopražští účastníci aktivu se měli ubytovat na Vysoké škole politické a sociální ÚV KSČ, případně v oblastní stranické škole. Dopravu a průjezdy Prahou měly zajistit prostředky ČSLA a ministerstva vnitra. Stravování a návštěvy kulturních akcí byly hrazeny z prostředků ÚV KSČ. Materiálně-technická stránka se plně přenesla na hospodářskou správu ÚV KSČ, která zabezpečovala potřeby milicí ve spolupráci a podle požadavku hlavního štábu.

V oblasti bezpečnostního charakteru měly milice v období 18. až 30. srpna 1969 provádět opatření od preventivních až po nasazení jednotek do akcí. Intenzitu postupu měl hlavní štáb regulovat podle skutečného vývoje situace a realizovat prostřednictvím rozkazu velitele LM v ČSSR. V zásadě šlo o tato opatření:

a) Zabezpečit stálou službu ve štábech milicí všech stupňů včetně územních štábů a štábů velkých závodů. Zajistit dosažitelnost velitelů a vybraných milicionářů.

b) Pro případ přerušení linkového spojení zajistit náhradní kontakt rádiem pro stupně ÚV KSČ – KV KSČ – OV KSČ a k vyčleněným pohotovostním jednotkám. Zabezpečit, aby v závodech s jednotkami LM nemohlo dojít ke využití dálkopisu k šíření „nepravdivých“ zpráv, a zamezit zneužití sirén a houkaček.

c) Zajistit obranu zbrojnic a podle potřeby provádět ochranu budov a zařízení KSČ, případně dalších objektů zvláštní důležitosti – pokud by nestačily síly a prostředky SNB.

d) Vytvořit pohyblivé pohotovostní jednotky jako zálohy OV KSČ, KV KSČ, ÚV KSS a ÚV KSČ. Vybavit je dopravními a spojovacími prostředky a bojovými vozidly z počtu

určených plány ochrany a obrany teritoria pro „zajištění klidu a pořádku“ ze stavu ČSLA. Kde to situace vyžadovala, vyčlenit vybrané příslušníky LM do hlídkových služeb.

e) V Praze udržovat v pohotovosti jednotky milicí v počtu 500 až 1 000 příslušníků a zajistit možnost povolání dalších příslušníků až do 100 procent skutečných početních stavů jednotek. Jako zálohy ÚV KSČ využít části krajských delegací LM (organizovaných do rot), které měly zůstat v Praze po skončení celostátního aktivu. Tyto jednotky spolu s útvary milicí z Prahy, případně ze Středočeského kraje, měly být využity podle potřeby k provádění demonstračních průjezdů Prahou. K zásahům v zájmu „udržení klidu a pořádku“ se měla vyčlenit do zálohy ÚV KSČ část jednotek LM ze Středočeského kraje v počtu 600 až 1 000 milicionářů.

f) Na všech stupních řízení se musel udržovat styk s orgány bezpečnosti a koordinovat s nimi prováděná bezpečnostní opatření. V případě akcí mělo být zajištěno jednotné společné velení. (Veliteli jednotek milicí zůstávali příslušníci LM, za odbornou stránku zásahu odpovídali určení důstojníci SNB.) Bylo nezbytné zajistit spojení a dopravu jednotek.

g) Na všech stupních řízení milicí se musela zabezpečit nepřetržitost velení včetně jmenovitěho určení odpovědných zástupců. Na ÚV KSČ v době nepřítomnosti velitele LM v ČSSR G. Husáka měl být jmenován jeho zástupcem L. Štrougal, velitel LM pro české země.⁶⁰⁴

h) Hlavní štáb LM měl od 11. srpna pravidelně zjišťovat situaci v jednotkách. Vnitřní cestou milicí se měly šířit informace pro štáby a útvary o vývoji poměrů, mimořádných událostech apod. tak, aby se zabránilo šíření paniky a „nepravdivých“ zpráv. K tomu mělo sloužit operativní používání dálnopisu, případně konferenční hovory.

Příprava Lidových milicí na srpnové dny byla po všech stránkách velkolepá a detailně připravená. Jediný problém, s nímž se předem nepočítalo, představovala oproti předpokladům mnohem vyšší účast obyvatel na demonstracích.

V druhé polovině srpna měly na různých místech probíhat oslavy Slovenského národního povstání a strana se obávala „zneužití“ tohoto výročí. Tak jako tak hodlala posílit počet milicionářů na slavnostních akcích. Účast milicionářů se měla organizovat podle ucelených jednotek.⁶⁰⁵

Výše uvedené návrhy schválilo předsednictvo ÚV s dodatky, že podobně jako na Slovensku se příslušníci milicí využijí v srpnových dnech k hlídkové a pořádkové službě, k ochraně závodů. Činnost jednotek v akcích při „likvidaci nepokojů“ měla koordinovat komise vlády ČSSR v čele s O. Černíkem, přičemž za tím účelem v ní měl být zastoupen i člen Hlavního štábu LM.⁶⁰⁶

604 Funkci velitele LM v českých zemích zrušilo předsednictvo ÚV KSČ dne 3. 2. 1970. Zástupcem velitele LM v ČSSR se stal předseda byra ÚV KSČ Josef Kempný. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 99, a. j. 165, Zrušení funkce velitele LM v českých zemích, 3. 2. 1970.

605 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 99, a. j. 165, Návrh politických a bezpečnostních opatření na úseku Lidových milicí v srpnu 1969, 22. 7. 1969.

606 Tamtéž, Návrh opatření k výročí srpnových událostí, 24. 7. 1969. Zásady opatření na úseku Lidových milicí v srpnu 1969 specifikované v dokumentu HŠ LM projednala operativní komise předsedy vlády pod vedením

Demonstrace a protesty spojené s prvním výročím invaze armád Varšavské smlouvy představovaly největší akci odporu veřejnosti proti komunistickému režimu před listopadem 1989. Vrcholní normalizační funkcionáři strany si závažnost výročí uvědomovali. Přesto neočekávali, že by vystoupení nespokojeného obyvatelstva mělo tak mohutný ráz. Přípravy režimu na střet se týkaly jednak oblasti propagandy a jednak horečných vojenských aktivit. Během léta se na zásahy proti demonstrantům cvičily pořádkové jednotky VB, vyčleněné jednotky armády a prověřené útvary Lidových milicí. Naopak některé jednotky milicí považované za nespolehlivé musely v těchto dnech zbraně dočasně odevzdat.

Kulminovala kampaň sdělovacích prostředků. Strana pořádala mítinky, které vyvrcholily v úterý 19. srpna 1969 zmíněným připraveným mnohatisícovým celostátním aktivem funkcionářů strany, ROH a milicionářů v pražském Sjezdovém paláci. Hlavní projevy přednesl prezident republiky L. Svoboda a první tajemník ÚV KSČ G. Husák. Účastníci shromáždění v propagandistickém prohlášení vyslovili podporu vedení strany. Přímý přenos vysílaly zcela v duchu návrhu rozhlas a televize a dostalo se mu široké publicity v normalizačním tisku. V dalších dnech masmédia přinášela „souhlasné ohlasy pracujících“. Centrem Prahy demonstrativně projížděly jednotky Lidových milicí.

VI. 13. Zásahy milicí v srpnových dnech 1969

Organizačně-propagandistická příprava milicí na výročí srpnové invaze začala koncem července a vrcholila počátkem srpna 1969. Štáby milicí všech stupňů se chystaly na očekávaný střet s demonstrujícími občany Československa, řadoví milicionáři působili v závodech. Na aktivech a srazech deklarovali podporu prosovětské a normalizační politiky KSČ s tím, že všemi prostředky udrží „klid a pořádek“. Opatření k úkolům spojeným s výročím 21. srpna se plánovala a prováděla ve dvou etapách.⁶⁰⁷

V první etapě od 12. do 17. srpna zesílila ochrana zbrojnic LM. Zbraně z některých malých závodů s problematickými možnostmi střežení milicionáři soustředili do větších a lépe zabezpečených arzenálů. V ojedinělých případech se výzbroj preventivně odebrala jednotkám, kterým KSČ po srpnové invazi dosud nevěřila. Oficiálně vedení strany tvrdilo, že tyto útvary neskýtaly záruku proti zneužití zbraní. Byla naplánována opatření k ochraně objektů zvláštní důležitosti (rozhlasové a televizní vysílače, spojovací uzly, sklady pohonných hmot, tiskárny, energetická zařízení, sekretariáty KSČ),

O. Černíka a schválilo je předsednictvo ÚV KSČ v polovině srpna 1969. Černíkovi uložilo, aby orgány státní moci postupovaly energicky a v zárodku rozhodně „znemožnily jakékoliv provokace a shlukování lidí“. NA, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 100, a. j. 167, Informační zpráva o opatřeních vlády ČSSR k zabezpečení klidu, veřejného pořádku a bezpečnosti v ČSSR ve dnech 21. srpna 1969, 12. 8. 1969.

607 ABS, f. A/10, i. j. 249, Činnost Lidových milicí při zabezpečování klidu a pořádku v srpnu 1969 – souhrnná zpráva, 23. 8. 1969. Zprávu vypracoval velitel Hlavního štábu LM v ČSSR Rudolf Horčic.

posílala se kontrola při vstupu do závodů, zajistila se účast milicionářů na hlídkové službě, domluvila se opatření k jednotnému řízení při akcích. Štáby zintenzivnily činnost za účelem získávání a vyhodnocování informací o politickém a bezpečnostním klimatu v podnicích i jinde. Vývoj situace a získané poznatky o aktivizující se občanské společnosti motivovaly Hlavní štáb LM k urychlení opatření k zajištění velení a zesílení ochrany závodů a zbrojnic již od 15. srpna. Milicionáře se vcelku podařilo připravit, což se projevilo při plnění úkolů během druhé etapy.

V druhé etapě začínající 18. srpna se realizovala všechna předem připravovaná opatření. Jednotky milicí převzaly ochranu určených objektů, zesílily ostrahu závodů včetně zbrojnic a kontroly vstupu do podniků. Jednotky předurčené k bezprostředním zásahům proti demonstrantům vstoupily do pohotovosti a v některých krajích posílili členové milicí hlídkovou službu VB. Byla připravena opatření pro stoprocentní mobilizaci všech jednotek LM. Zvláštní pozornost se věnovala Praze a Bratislavě. Série přípravných politických akcí skončila aktivem odbojářů, partyzánů a milicionářů v Bratislavě a celostátním aktivem konaným 19. srpna v Praze, který měl za úkol naposledy „varovat“ obyvatelstvo před demonstracemi.

Na základě večerních událostí v Praze dne 19. srpna, kdy byly proti zhruba 2 000 demonstrujícím mladým lidem na Václavském náměstí použity obušky a chemické prostředky, se původně plánovaná opatření podstatně rozšířila. Podobně jako v den celostátního aktivu se i 20. srpna konaly demonstrativní průjezdy pohotovostních jednotek LM centrem Prahy. Původní plán pro metropoli předpokládal nasazení zhruba 1 200 milicionářů z Prahy (z toho 146 do hlídkové služby a 400 jako záloha) a dvou praporů milicí (500 členů) ze Středočeského kraje. V realu se ale opatření v Praze postupně rozrostla tak, že od časných ranních hodin 21. srpna bylo pro plnění úkolů použito celkem 3 100 příslušníků milicí z Prahy a dalších 3 250 členů (1 300 ze Středočeského kraje, 800 z Vyšehodočeského, 500 ze Západočeského, 250 z Jihočeského a 400 ze Severomoravského kraje – přesun se předpokládal letadly ČSLA) se připravovalo v rámci záloh. Do Prahy se přesunuly a většinou ihned začaly plnit úkoly útvarů ze SčK, VčK a ZčK v celkovém počtu 2 600 osob. Spolu se zálohami jednotek z Prahy se na „likvidaci ohnisek nepokojů“ v centru města podílelo celkem 3 530 milicionářů. Rezervy LM v počtu 1 725 příslušníků v ostatních krajích a okresech potlačovaly nepokoje všude tam, kde se vyskytly, např. v Brně, Liberci, Plzni, K. Varech, Českých Budějovicích, Ústí n. Labem. Na hlídkové službě se podílelo dne 19. srpna – 1 692 osob, 20. srpna – 2 299 členů LM, 21. srpna – 2 533 příslušníků a 22. srpna – 2 560 milicionářů. Vytipovaných 527 objektů zvláštní důležitosti střežilo 5 210 milicionářů. Na různých místech Československa plnilo úkoly v souhrnu dne 19. srpna – 15 225 členů, 20. srpna – 20 050 osob, 21. srpna – 27 437 příslušníků milicí a dne 22. srpna – 24 572 osob, přičemž bylo v případě potřeby možné zmobilizovat další zálohy. V průběhu akcí k „udržení klidu a pořádku“ utrpělo zranění celkem 74 milicionářů, z toho 43 na území Prahy. Toto číslo nezahrnovalo drobná poranění příslušníků zejména mimopražských jednotek, kteří se vraceli po akcích do svých dislokací. Vzhledem k nasazení pražských milicionářů z desítek závodů nešlo přesně

vyčíslit škody a ztráty na materiálu při akcích. Zásahy v srpnových dnech prověřily komunistické odhodlání a připravenost příslušníků LM k podpoře strany a konsolidaci poměrů rok po invazi. Během akcí milice úzce spolupracovaly s útvary MV a ČSLA, za což se jim dostalo od těchto ozbrojených sborů slovního uznání. R. Horčic celkem správně předpokládal, že se proti existenci a funkci milicí opětovně povedou útoky.⁶⁰⁸

Pár hodin po skončení celostátního aktivu dne 19. srpna 1969 tak milicionáři spolu s příslušníky SNB a jednotkami armády tvrdě zakročili proti občanům protestujícím proti okupaci Československa i počínající normalizaci. Brutální zákroky probíhaly nejen v Praze a Brně, kde si vyžádaly celkem pět obětí na životech, ale i v Liberci, Havířově, Opavě a v dalších městech.

O rozsahu demonstrací svědčil fakt, že na jejich potlačování a plnění souvisejících úkolů (střežení objektů apod.) se vedle VB a zvláště zformovaných jednotek jiných útvarů ministerstva vnitra účastnilo téměř 20 tisíc vojáků a 27 tisíc příslušníků Lidových milicí.

Zpráva předložená předsednictvu ÚV KSČ o průběhu potlačování demonstrací a nepokojů neobsahovala nejpodstatnější informaci. Tou byly ztráty na životech pěti občanů Československa. Během bouřlivých střetů dne 20. srpna v Praze, kdy vyrostlo i několik improvizovaných barikád, se demonstranty podařilo rozptýlit teprve po nasazení jednotek armády těsně před půlnocí. Ještě předtím došlo za Prašnou bránou k tragédii. Příslušníci Lidových milicí začali v panice střílet z nákladního automobilu Praga V3S a na zemi zůstali ležet dva mrtví: osmnáctiletý dělník František Kohout a devatenáctiletý elektrikář Vladimír Kruba. Ojedinelé výstřely padly i na dalších místech, policejní záznamy evidovaly během 20. srpna tři postřelené.

O den později se v Praze podařilo rozptýlit desetitisíce demonstrantů až pozdě večer, po nasazení dalších armádních posil. Rozhodující roli patrně sehrálo 90 tanků 17. tankového pluku. Opět se na více místech střílelo, policejní záznamy evidovaly patnáct civilistů postřelených především v okolí Tylova náměstí a náměstí Republiky. Čtrnáctiletý Bohumil Širínek, pravděpodobně také oběť střelby při zásahu milicionářů v Londýnské ulici, svým zraněním 24. srpna na klinice přímo v Londýnské ulici podlehl. Během 21. srpna nabyly značného rozsahu i demonstrace v Brně, kde vyrostly barikády a po střelbě zůstalo osm postřelených a dva mrtví – na tehdejším náměstí Rudé armády osmnáctiletá Dana Muzikářová a v Orlí ulici sedmadvacetiletý Stanislav Valehrach.⁶⁰⁹

608 Vyhodnocením srpnových událostí 1969 se zabývala zpráva projednaná a schválená předsednictvem ÚV KSČ dne 1. 9. 1969, které mj. vyslovilo uznání ozbrojeným složkám (včetně LM) a zainteresovaným státním orgánům za splnění úkolů při „zajišťování klidu a pořádku“. Pasáž k nasazení LM v srpnových dnech je zkrácenou verzí Horčicovy zprávy z 23. 8. 1969. *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 101, a. j. 169, Zpráva o průběhu událostí v srpnových dnech a o výsledcích přijatých opatření k zabezpečení klidu, veřejného pořádku a bezpečnosti ČSSR, 1. 9. 1969.

609 Údaje o všech postřelených pocházejí z publikace: TŮMA, Oldřich a kol.: *Srpen '69. Edice dokumentů*. Podle reportéra západoněmeckého časopisu *Quick*, přítomného u smrti D. Muzikářové, začali náhle do pokojných demonstrantů střílet milicionáři.

Jako viníci vražd jsou ve většině případů na prvním místě podezřelí právě členové Lidových milicí, kteří bezdůvodnou střelbou způsobili úmrtí mladých lidí v Praze a v Brně. Nejenže nebyli vypátráni pachatelé těchto vražd, ale před soud nebyli pohnáni ani ti, kteří nesou zodpovědnost za to, že slabě vycvičení, nervózní a po odplatě toužící milicionáři byli v srpnu 1969 posláni do ulic, vyzbrojeni střelnými zbraněmi s ostrými náboji. Lidové milice prokázaly, jak spolehlivou oporu pro KSČ představují.

Soudobí komunističtí autoři na rozdíl od počtu zastřelených civilistů zmiňovali jiná čísla. Při zákrocích několika tisíc milicionářů na různých místech Československa mělo být zraněno 319 příslušníků SNB, 68 příslušníků LM, 27 vojáků ČSLA a 11 příslušníků požární ochrany. Z řad demonstrantů bylo zraněno údajně 37 osob. Toto číslo je silně podhodnocené a naprosto neodpovídá realitě. Škody na majetku v „socialistickém vlastnictví“ přesáhly pět milionů Kčs. Kromě toho mělo být střelbou, dleznými kostkami a jinými předměty poškozeno dvaadvacet vozidel ministerstva vnitra, devět vozidel ČSLA, dva obrněné transportéry, devět vozidel požární ochrany a tři vozidla civilní obrany.⁶¹⁰ Bezprecedentní zásah ozbrojených milicionářských jednotek spolu se SNB a ČSLA v srpnu 1969 proti spoluobčanům ospravedlňoval podle dobové propagandy další existenci milicí, které měly být nadále „*politickým aktivem strany a současně jejím ozbrojeným sborem*“.⁶¹¹

Pozdě večer 20. srpna, v době největších nepokojů, došlo k relativně drobnému incidentu, který však měl o to větší dohru, mediálně prezentovanou v deníku *Věčerní Praha*. Příslušník Lidových milicí upozornil kolem půlnoci MěV KSČ, že jeho dva zraněné kolegy neošetřil zdravotnický personál v nemocnici Na Františku. II. oddělení MěV KSČ tuto informaci ověřovalo u službu konajícího lékaře Ústavu národního zdraví, který jim sdělil, že oba milicionáři museli na ošetření počkat z důvodu příslušnosti těžce zraněných civilistů. Sami tak raději z nemocnice odešli a vyhledali ošetření v OÚNZ v Praze 9. Tato informace se v následujících dnech důkladně prošetřovala, přičemž závěry se projednaly 25. srpna 1969. Podle nich zraněný příslušník VB Kohout čekal v nemocnici Na Františku na ošetření, když byl přivezen nejmenovaný umírající pacient a jeho doprovod začal Kohoutovi bezostyšně nadávat do „gestapáků“, spílat a vyhrožovat. Kohout pak raději sám odešel na OÚNZ v Praze 9. Krátce nato šel milicionář Michalec žádat o sanitku k vrátnici nemocnice. Vrátná začala Michalcovi nadávat a křikem přivolání civilisté a pacienti z ambulance se k ní přidali a vyhrožovali Michalcovi zabitím, nadávali mu za „boj proti vlastním lidem“, takže milicionář raději odjel v doprovodu dvou kolegů do nemocnice na Bulovce. Tam se mu však zdravotní sestry vysmívaly a na chodbě vyvolaly incident se dvěma jeho průvodci. Michalec tak následně pro nezájem lékařů odjel na OÚNZ Prahy 9, kde byl ošetřen.

610 UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbrani*, s. 115.

611 NOVÁK, Miroslav: *Lidové milice – historie a současnost*. Horizont, Socialistická akademie ČSR, Praha 1977, s. 27–28.

Z výsledku jednání předsednictva MěV KSČ dne 3. září vyplynulo, že incidenty měly politické pozadí vedoucí k neposkytnutí lékařské péče. Ředitel nemocnice na Bulovce propustil na základě této události tři zdravotní sestry a lékařce udělil důtku. Jeho rozhodnutí vyzdvihla *Večerní Praha*. Stanovisko ředitele OÚNZ Praha 1 dr. J. Rotmana, poukazujícího na fakt, že zdravotní péče nebyla odmítnuta, ale normalizátoři hodnotili jako nedostatečné a apolitické. V konečném důsledku navrhl MěV KSČ, aby OV KSČ Praha 1 vyvodil z Rotmanových postojů příslušné personální závěry. Ve zdravotnických novinách se dr. Rotman 4. září 1969 ohradil proti článkům v denním tisku, které tendenčně informovaly o incidentech v pražských nemocnicích. Aparátčici z ÚV KSČ nespokojení s vyjádřením ministerstva zdravotnictví posléze ještě hodlali agitovat za veřejné odsouzení všech těchto incidentů.⁶¹²

Další dozvuk zásahu milicionářů v srpnových dnech 1969 proti obyvatelům, v naprosté většině mladým dělníkům, zaznamenal SNB v Kladně. Bezprostředně pod vlivem potlačení demonstrací v rámci výročí invaze došlo 28. srpna 1969 k útoku na milicionáře v SONP Kladno. V kantýně nejdříve pomocný dělník Alexander Šeň obviňoval milicionáře ze střelby do dělníků a následně ho napadl u zbrojnice, kde ho Šeň s pomocí ukořistěného samopalu ze skladu donutil vydat pistoli s náboji, stejnokroj, útočné nože a další materiál. Šeň si navlékl uniformu člena milicie a chodil s odzbrojeným milicionářem po závodě a pak i mimo něj. Tam jej ovšem původně napadený milicionář odzbrojil a zavolal SNB. Šeň se k jednání spáchanému patrně pod vlivem alkoholu doznal, i když odmítl použití násilí. Byl obviněn z trestných činů nedovoleného ozbrojování, útoku na veřejného činitele a rozkrádání socialistického majetku. Případ převzala okresní prokuratura v Kladně.⁶¹³

Takovýchto více či méně kuriózních případů se jistě stalo více. Pro dokreslení situace je popsán konkrétní příklad nenávisti a opovržení, kterou bezpochyby cítila většina obyvatelstva sympatizujícího s procesem uvolňování, násilně přerušeným v srpnu 1968 vojenskou invazí.

Příslušníci všech zasahujících ozbrojených složek se dočkali „morálního“ a v některých případech i věcného a finančního ocenění a poděkování za svou činnost při potlačování nepokojů v srpnových dnech 1969. Na základě požadavku předsedy vlády Oldřicha Černíka uvolnilo ministerstvo financí pro HŠ LM sumu ve výši 400 000 Kčs. Z ní měly být zakoupeny věcné dary a financovány peněžité odměny vybraným členům a kolektivům milicí za činnost v srpnových dnech.⁶¹⁴

612 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/7, sv. 12, a. j. 31, Informace o závadách při poskytování zdravotní péče zraněným příslušníkům LM v nemocnicích na Bulovce a Na Františku, 23. 9. 1969. Zpráva byla zpracována z materiálů MěV KSČ.

613 *ABS*, f. A/10, i. j. 220, Informace o stavu vyšetřování ve věci útoku na člena LM v SONP Kladno, 1. 9. 1969. Náčelník správy vyšetřování VB pplk. JUDr. Jaroslav Šturma tuto zprávu vypracoval dne 1. 9. 1969.

614 *ABS*, f. A2/5, i. j. 841, Koncept poděkování I. náměstka MV ozbrojeným složkám za nasazení v srpnu 1969, nedatováno (9/1969).

Z vyhodnocení srpnového zásahu proti demonstrujícím obyvatelům, resp. z rozboru úrovně bezpečnostních opatření v srpnu 1969, provedeného vedoucími představiteli ozbrojených složek v ČSSR v rámci Rady obrany státu v říjnu 1969, vyplynuly následující závěry.

Celkem došlo v srpnových dnech k nasazení 27 437 milicionářů, kteří posilovali VB nebo spolu s ČSLA tvořili zálohy pro likvidaci případů „narušení pořádku“ většího rozsahu. Společný operační štáb ministerstev vnitra ČSSR, ČSR a SSR doplnili náčelník Generálního štábu ČSLA a zástupce HŠ LM v ČSSR. Mimořádná situace se vyvinula v Praze, Brně a v Liberci, kde došlo k masovým vystoupením a pouličním střetům jednotek VB, armády a milicí s tisícíhlavými davy. Výzbroj armády a milicí neodpovídala úkolům, které jednotky plnily. Tyto útvary musela vybavovat VB ze svých zásob a navíc bezprostředně před samotným nasazením. Materiál ale pro všechny nestačil. Nejvážnější problém představovalo nedostatečné vybavení milicionářů dopravními, spojovacími a jinými technickými prostředky. Doplnění potřebnou výstrojí před samotným nasazením se zajišťovalo jen obtížně. Zapojení značného počtu sil, zejména milicí, do akce si vyžadovalo vyčlenění odpovídajícího počtu velitelů z řad příslušníků VB, kteří odpovídali za řízení nasazených jednotek. Vzhledem k nedostatečným stavům členů VB v Praze však k přidělení dostatečného množství velitelů VB nedošlo. Vývoj situace ve třech zmíněných městech si vyžádal nasazení většího počtu sil a prostředků, než předpokládaly varianty plánu mimořádných bezpečnostních opatření.

Zpráva přiznává, že v Praze a v Brně došlo k usmrcení civilních osob střelbou nezjištěnými pachateli. Okolnosti se údajně prošetřovaly. V ulicích ústících na prostranství se prováděly uzávěry tvořené příslušníky jednotek ČSLA, CO a LM za pomoci nákladních aut s pískem. V budoucnu se měla u útvarů milicí zvýšit úroveň prováděné přípravy a výcviku na takováto nasazení. Na základě získaných zkušeností z nasazení bezpečnostních složek v srpnu 1969 měl být zpracován centrální plán mimořádných bezpečnostních opatření na území Československa.⁶¹⁵

I přes všechny sledované nedostatky se ozbrojeným složkám včetně jednotek LM podařilo v srpnu 1969 nakonec ohniska nepokojů obyvatelstva rozbít. Svým zásahem prokázali příslušníci milicí oddanost Husákovu vedení a na dalších devatenáct let inhibovali snahy o veřejně projevenou občanskou nespokojenost s komunistickým totalitním zřízením. Až v srpnu 1988 se na Václavském náměstí ve větším počtu sešli demonstranti, aby vyjádřili svůj protest proti tehdejší politice KSČ. Srpnové nepokoje roku 1969 se tak staly největším spontánním projevem odporu československé veřejnosti proti komunistickému režimu před listopadem 1989.

615 Archiv Rady obrany státu, 4. schůze ROS, Rozbor úrovně bezpečnostních opatření v srpnu 1969, říjen 1969. Materiál předložený předsedou vlády O. Černíkem, ministry vnitra J. Pelnářem a národní obrany M. Džúrem a velitelem HŠ LM v ČSSR R. Horčicem projednala Rada obrany státu na své 4. schůzi dne 23. 11. 1969.

VI. 14. Posrpnové akce a zhodnocení materiálního zabezpečení v roce 1969

Po náročném srpnovém zásahu si milice vzaly krátký oddechový čas. Normalizační komunisté měli situaci pod kontrolou a další výbuch nespokojenosti obyvatel bezprostředně nehrozil. Husákovy vedení se soustředilo na definitivní politické ovládnutí Československa. Zasedání pléna ÚV KSČ od 25. do 29. září 1969 svými schválenými usneseními zasadilo nejtvrdíší úder reformnímu hnutí a jeho představitelům. Mimo jiné poprvé ÚV KSČ, tedy nejvyšší stranický orgán, označil vstup vojsk armád Varšavské smlouvy za „internacionální pomoc“ a XIV. (vysočanský) sjezd prohlásil za nelegální. A. Dubček odmítl revidovat svůj postoj k polednovému vývoji a byl odvolán z funkce člena předsednictva ÚV, vyloučení ze strany potkalo řadu reformních komunistů. Plenární zasedání schválilo výměnu stranických legitimací, což znamenalo faktické zahájení čistek.

Vzhledem k plenárnímu zasedání ÚV KSČ od 25. září 1969 a s ohledem na obavy pražských komunistů z dalších občanských nepokojů, přičítaných „pravicovým živlům“, připravil MěV KSČ preventivní opatření. Podobně jako v srpnu 1969 došlo k aktivizaci Lidových milicí. Polovina všech příslušníků měla držet domácí pohotovost. Pohotovostní jednotky milicí dostaly v srpnu vyzkoušené obušky. Případné nasazení útvarů mělo proběhnout zásadně v organických celcích pod vedením osvědčených velitelů a za odborného řízení orgánů SNB. Milicionáři zajistili střezení zbrojnic, budovy televize i rozhlasu a ostatních významných objektů. Naplněné zásobníky munice se měly připravit do zapečetěných truhlíků.⁶¹⁶

Rozkaz v tomto duchu zaslal podřízeným okresním štábům milicí i krajský štáb velitele LM Středočeského kraje. Jednotky z tohoto kraje měly kromě standardních úkolů při této mimořádné pohotovosti posílit v případě potřeby pražské milicionáře. Všichni příslušníci museli sloužit v šedomodré stejnokroji s osobními zbraněmi a připraveným střelivem v truhlicích v počtu 120 ks na osobu.⁶¹⁷ Funkcionáři milicí dostali i „zpravodajský úkol“. V závodech s dislokovanými jednotkami měli organizovat zpravodajskou službu, aby byly včas podchyceny signály o připravovaných akcích „pravicových sil“ k informaci stranickým a státním orgánům. Rozkazy v podobném duchu k „udržení klidu a pořádku“ vydaly i štáby dalších krajských velitelů.⁶¹⁸

616 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Dopis MěV KSČ adresovaný jednotlivým OV KSČ v Praze, 23. 9. 1969. Pod dokument se podepsal náčelník štábu městského velitele Tichý a vedoucí tajemník MěV KSČ Matějka.

617 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Rozkaz štábu krajského velitele LM, 24. 9. 1969. Rozkaz signoval náčelník štábu velitele LM Středočeského kraje Stanislav Slavík.

618 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Rozkaz č. 003 krajského velitele Sm kraje, 24. 9. 1969. Dokument podepsal náčelník štábu krajského velitele LM Severomoravského kraje Karel Tomíček a krajský velitel tamtéž Leopold Kovalčík. Podobný rozkaz v Severočeském kraji podepsal náčelník štábu Ladislav Šloser a tamní velitel Antonín Krček.

Další pohotovost milicí se připravovala na konec října a začátek listopadu 1969. Kvůli plánovaným bezpečnostním opatřením v souvislosti s výročími 28. října a 7. listopadu proběhla dne 21. 10. 1969 porada společného operačního štábu obou republikových a federálního ministerstva vnitra. Aktuální bezpečnostní situaci hodnotil státní tajemník v MV ČSSR Ján Majer⁶¹⁹ jako klidnou s tím, že rozšiřované protisocialistické letáky údajně neměly velkou publicitu. V diskusním příspěvku Františka Weise z HŠ LM zaznělo, že se počítá s pětadvacetiprocentní dosažitelností příslušníků a dále s domácí pohotovostí jedné roty ve vybraných městech a dvou praporů milicí pro Prahu. Závěry jednání počítaly s konkrétními opatřeními na všech úsecích bezpečnosti, tedy včetně Lidových milicí.⁶²⁰

Z rozkazu náčelníka HŠ LM k opatřením k výročí 28. října (Vznik ČSR, Den znárodnění) vyplynulo, že v případě demonstrací občanů, které se ale po srpnovém úderu již neočekávaly, musely bezpečnostní složky včetně LM odpovědět „dostatečně tvrdě“. Od 27. října musela být dosažitelná čtvrtina všech milicionářů, tzn. že muselo být známo místo jejich pobytu a způsob vyrozumění o poplachu. Rovněž v Praze, Bratislavě, Brně, Ostravě a v Liberci se měly nacházet ve striktní domácí pohotovosti jednotky o síle roty s vozidly. Štáby LM v Praze a ve Středočeském kraji měly v záloze navíc po jednom praporu s vozidly a spojovacími prostředky jako rezervu HŠ pro použití v hlavním městě. Další bezpečnostní opatření spočívala v nadstandardním střežení zbrojnic, výměně informací s orgány VB atd. Hlavní štáb LM předpokládal, že u příležitosti výročí VŘSR dne 7. listopadu by se opatření k „zajištění klidu a pořádku“ v podobném duchu opakovala.⁶²¹

Podle předpokladu si avizované 52. výročí Velké říjnové socialistické revoluce v roce 1969 vyžádalo ze strany Lidových milicí přijetí bezpečnostních opatření. Počítalo se s třicetiprocentní dosažitelností milicionářů, stálou dozorčí službou ve štábech krajů, okresů a velkých závodů a s většími zálohami než v případě 28. října. Při „likvidaci živlů“ měli příslušníci milicí v případě potřeby pomáhat orgánům VB.⁶²²

Nařízení náčelníka HŠ LM z 8. listopadu konstatovalo, že na území Československa nedošlo v období kolem 7. listopadu k vážnějšímu „narušení klidu a pořádku“. Pouze některé „antisovětské živly“ se pokusily narušit průběh oslav strháváním rudých

619 Ján Majer (nar. 1923) vykonával funkci státního tajemníka, která existovala pouze v letech 1969 až 1970 a formálně odpovídala pozici zástupce ministra, který byl nominálně členem vlády.

620 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Zápis z porady společného operačního štábu ministerstev vnitra ČSSR, ČSR a SSR konané dne 21. října 1969, 21. 10. 1969. Za Hlavní štáb velitele LM se meziposortní porady účastnil František Weis (zástupce náčelníka), jinak zejména náměstci všech tří ministerstev vnitra v Československu, zástupci MNO i vlády.

621 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Rozkaz hlavního velitele LM v ČSSR č. 17/69 ze dne 21. října 1969, 21. 10. 1969. Rozkaz podepsal v zastoupení hlavního velitele LM G. Husáka Jozef Lenárt a náčelník Hlavního štábu LM v ČSSR Rudolf Horčic.

622 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Rozkaz hlavního velitele LM v ČSSR č. 19/69 ze dne 3. 11. 1969, 3. 11. 1969. Podpisová doložka byla připravena pro prvního tajemníka ÚV KSČ, a tedy i hlavního velitele LM v ČSSR Gustáva Husáka a náčelníka HŠ LM v ČSSR Rudolfa Horčice.

a sovětských vlajek, ale jinak nebyly zaznamenány vážnější incidenty. Proto také příkaz rušil všechna mimořádná opatření v milicích nařízená velitelem dne 3. 11. 1969.⁶²³ Další otevřené demonstrace obyvatelstva se od srpna nekonaly a bezpečnostní složky měly situaci pod kontrolou.

Vzhledem k ideologickému významu a důležitosti stranické ozbrojené složky, jakou představovaly Lidové milice pro novou komunistickou garnituru v celém období konce 60. let, zejména však v srpnových dnech roku 1969, schválilo předsednictvo ÚV KSČ udělení řady vyznamenání útvarům i jednotlivcům. Lidové milice měly jako celek obdržet Řád rudé zástavy a jednotky LM hlavního města Prahy Řád rudé hvězdy. Medaile Za zásluhy o obranu vlasti se chystaly pro 58 jednotek a 68 příslušníků, medaile Za službu vlasti pro 119 jednotek a 329 členů, 41 milicionářů mělo dostat vyznamenání Za statečnost. Návrhy předběžně projednaly stranické orgány v krajích v souladu s doporučením komise předsedy vlády ČSSR vyznamenat příslušníky i jednotky ozbrojených sil, kteří se „zvláštním způsobem“ zasadili o „zabezpečení klidu a pořádku“ v srpnových dnech. Kromě toho byla čtyřem vedoucím milicionářům – Rudolfu Horčicovi,⁶²⁴ Františku Weisovi,⁶²⁵ Václavu Šubrtovi⁶²⁶ a Miroslavu Novákovi⁶²⁷ – propůjčena medaile Za zásluhy o obranu vlasti. Pocty se mělo delegacím milicí v ČSSR a LM hl. m. Prahy dostat z rukou prezidenta Ludvíka Svobody. Ostatní vyznamenání předali oceněným vedoucí tajemníci KV nebo OV KSČ (KSS) slavnostním způsobem na srazech LM nebo na členských schůzích ZO KSČ.⁶²⁸

Ještě před srpnovými událostmi se počítalo se zavedením nového, speciálního druhu vyznamenání určeného výhradně pro příslušníky milicí nebo jejich podporovatele a sympatizanty.

623 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 05/11, sv. LM, k. 3, Nařízení náčelníka hlavního štábu LM v ČSSR č. 20/69 ze dne 8. 11. 1969, 8. 11. 1969. Při oslavách VŘSR např. navázaly jednotky LM ze Zbrojovky Brno a Považské Bystrice družební kontakty s příslušníky posádky sovětských vojsk v Olomouci a přijaly soutěž o nejlepší plnění bojové a politické přípravy. Tamtéž, Telegram náčelníka KV LM Brno Josefa Zemana na HŠ LM ze dne 10. 11. 1969.

624 Rudolf Horčic (nar. 26. 7. 1916), náčelník Hlavního štábu LM v ČSSR, člen KSČ od 1. 5. 1945, člen LM od roku 1948, na úseku LM pracoval v placených funkcích v okrese a kraji od r. 1950, od 1953 na ÚV KSČ, svými postoji v „krizových letech“ i v srpnových dnech si vysloužil navržené vyznamenání.

625 Ing. dr. František Weis (nar. 28. 11. 1926), zástupce náčelníka HŠ LM v ČSSR, člen KSČ od r. 1950, v LM od roku 1960, vyznamenání si zasloužil zejména za „velmi dobré a rozhodné řízení štábu a činnost jednotek LM“ v srpnových dnech 1969.

626 Dr. Václav Šubrt (nar. 26. 8. 1920), pracovník ÚKRR, v KSČ od 1945 a v LM od 1948, v Hlavním štábu LM jako dobrovolný pracovník od roku 1958, náčelník obvodního štábu v Praze 1, v roce 1968 na požádání HŠ LM pomáhal zajišťovat úkoly na úseku LM včetně aktivní účasti proti „pravicovým silám“.

627 Ing. Miroslav Novák (nar. 11. 12. 1927), těsně před srpnovými událostmi se stal náčelníkem štábu LM v ČSR, předtím náčelník LM v Severomoravském kraji, od roku 1973 náčelník Hlavního štábu LM v ČSSR, člen KSČ od 1947, v LM od 1966, v srpnových dnech se stal velmi platnou posilou HŠ LM.

628 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 106, a. j. 174, Návrh na vyznamenání příslušníků Lidových milicí, kteří se zúčastnili akcí při zabezpečování klidu a pořádku proti kontrarevolučním a antisocialistickým živlům v srpnu 1969, 23. 9. 1969. Tento návrh přijalo předsednictvo ÚV KSČ na své schůzi dne 30. 9. 1969. Rozpis vyznamenání v celé ČSSR podle krajů a druhu ocenění přibližovala přehledná tabulka.

Na základě usnesení přijatého 30. června 1969 a týkajícího se zavedení nového druhu ocenění došlo v prosinci 1969 k realizaci vyznamenání „Za zásluhy o Lidové milice“. Soutěž na zpracování výtvarného návrhu proběhla v měsících září a říjen 1969 a předložené návrhy posoudila počátkem listopadu výtvarná komise složená ze zástupců HŠ LM, kádrové správy MNO, Kanceláře prezidenta republiky a Svazu výtvarných umělců. Komise doporučila výtvarný návrh akademického sochaře Jaroslava Hejduka. Zvolený návrh podle komise nejlépe vystihoval Lidové milice jako ozbrojenou součást KSČ a ozbrojených sil, jejichž hlavní úkol spočíval v „obraně“ totalitního státu. Po schválení se okamžitě přikročilo k výrobě vyznamenání ve státní mincovně v Kremnici, aby se mohlo ocenění udělovat již v únoru 1970. Vzhledem k tomu, že šlo o vyznamenání, muselo jeho existenci ve formě zákona schválit Federální shromáždění, k čemuž posléze také došlo. Stanovy k vyznamenání splnily podmínku souladu se záměrem ocenit nejen aktivní milicionáře, ale i stranické, státní a hospodářské pracovníky, kteří „soustavně pomáhali“ milicím v jejich činnosti. Vyznamenání se mohlo udělit i představitelům obdobných miličních organizací z ostatních komunistických států. Akt veřejného ocenění se měl stát součástí celého rámce oslav k 25. výročí osvobození Československa v roce 1970. Návrhy na udělení tohoto vyznamenání mohl prezidentu republiky předkládat jen ÚV KSČ.⁶²⁹

V 60. letech se rozvinula vzájemná „družba“ mezi československými a ostatními milicemi komunistických států. Převážně se jednalo o zdvořilostní návštěvy vedoucích funkcionářů spojené s výměnou zkušeností. Každý sovětský satelit si organizoval miliční jednotky po svém, přestože jejich náplň byla obdobná.

Ještě bezprostředně před srpnovými událostmi se koncem července 1969 na základě pozvání HŠ LM v ČSSR uskutečnila v Praze dvoudenní návštěva delegace Bojových družin (skupin) dělnické třídy NDR.⁶³⁰ Zástupci obou „sesterských“ miličních organizací konzultovali praktické i teoretické otázky, jako postavení jednotek ve společnosti, právní a sociální zakotvení milicionářů, strukturu a organizaci výcviku a výchovy a konečně i vztah milic k ostatním ozbrojeným složkám. Východoněmecká delegace tlumočila závěrem svého pobytu pozvání pro delegaci Lidových milic k návštěvě Bojových družin v NDR. Plánovaná návštěva schválená sekretariátem ÚV KSČ se připravovala na konec listopadu nebo začátek prosince 1969 a delegaci tvořil R. Horčic, F. Weis, M. Novák a P. Korbel.⁶³¹ Vedoucí mezinárodního oddělení ÚV KSČ a náčelník HŠ LM v ČSSR Horčic měli podrobnosti návštěvy předem projednat se stranickými orgány SED.⁶³²

629 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 108, a. j. 179, Návrh výtvarného pojetí vyznamenání Za zásluhy o Lidové milice a zásad pro jeho udělování, 4. 12. 1969. Vyznamenání se rozlišovalo do dvou stupňů podle míry zásluh oceněných – I. stupeň z bílého kovu a II. stupeň ze žlutého kovu. Náklady na jeho výrobu měl zajistit MNO M. Dzúr. Zákon č. 162/1969 Sb., o vyznamenání Za zásluhy o Lidové milice, schválilo Federální shromáždění dne 16. 12. 1969.

630 Originální název zněl Die Kampfgruppen der Arbeiterklasse.

631 Pavel Korbel vykonával funkci náčelníka štábu velitele LM pro Slovensko.

632 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 39, a. j. 64, Uskutečnění návštěvy delegace Hlavního štábu LM v ČSSR u bojových družin dělnické třídy NDR, 11. 11. 1969.

V roce 1969 se materiální požadavky milicionářů vůči armádě rozšířily o rozsáhlý seznam položek, které jim o rok dříve zabavila a rozkradla sovětská okupační vojska. Jen u zbraní šlo mj. o 1 144 samopalů a útočných pušek, 133 kulometů, 56 ks pistolí, 4 minomety, 2 pancéřovky a 11 odstřelovacích pušek. Vzhledem k nově nabytým zkušenostem z nasazení v srpnu 1969 požadovaly milice i 30 obrněných transportérů OT-64 a zabezpečení výcviku zhruba 1 500 svých členů v nasedání, sesedání a zaujímání poloh k palbě v tomto bojovém vozidle.

Hlavní štáb LM vypracoval počátkem září 1969 informační zprávu o materiálně-technickém zabezpečení a hospodaření milicí v roce 1968.⁶³³ V obsahu zprávy se uvádělo, že plán se nedařilo v některých položkách plnit z důvodu výrobních nebo dovozních nedostatků, jimiž trpěla i armáda. Jednalo se zejména o druhy automobilové techniky (auta GAZ, motorky Jawa 360, polní kuchyně). Z hlediska obrany teritoria již některé druhy výzbroje neodpovídaly svými technickými parametry úkolům milicí. Zastaralost se projevovala u protiletadlových kulometů. Nedostatek dopravních prostředků snižoval mobilitu zejména jednotek pohotovostního typu. Hlavní štáb LM chtěl pro vybrané útvary získat modernější typy výzbroje a bojových vozidel, jejichž účelnost ukázaly právě srpnové demonstrace v roce 1969 a průběh jejich potlačování. HŠ LM proto s MNO projednal vyčlenit z prostředků armády 30 transportérů typu OT-64 SKOT, čtyři až šest lehkých protiletadlových dvojitých kanonů a v milicích ověřit možnost jejich využití. MNO chtělo tento požadavek projednat až po roce 1970, což HŠ LM respektoval. Současně souhlasil s nabídkou MNO, že armáda zabezpečí výcvik milicionářů v nasedání, sesedání a zaujímání poloh k palbě z obrněných transportérů ještě v letech 1969 a 1970.

Hospodaření s materiálem, jeho evidence a údržba v roce 1968 probíhaly údajně odpovědně. Odpisy při inventurách odpovídaly opotřebení a příslušným kvótám. Ztráty a poškození byly přiměřené a vždy řádně zdůvodněné. Objem odpisů však podstatně zvyšovala skutečnost, že některé zbraně a materiál v srpnu 1968 zabavily sovětské okupační jednotky. Podle rozhodnutí předsednictva se měly tyto položky doplnit ze zásob LM. K nejvážnějším případům, kromě zabavení zbraní Sověty, patřilo odcizení patnácti pistolí, z toho šesti signálních. Šlo zejména o ztráty, které vznikly při manipulaci v srpnových dnech roku 1968 při zvýšeném provozu ve štábech a zbrojnicích v rámci výkonu pohotovostní a strážní služby. Další inventura měla vzhledem k pohybu zbraní proběhnout ke konci listopadu 1969 se současným ověřením jejich technické způsobilosti.

Vážný problém představovaly narůstající těžkosti se skladováním materiálu a s jeho údržbou, neboť v důsledku technického rozvoje vojenství narůstaly počty všech položek.

633 *NÁ, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 37, a. j. 62, Informace o materiálně-technickém zabezpečení a hospodaření Lidových milicí ČSSR v r. 1968, 9. 9. 1969. HŠ LM zprávu zpracoval na základě inventur provedených v závodech, okresech a krajích a ověřených kontrolními a revizními komisemi. MNO souhlasilo s navrženým zněním usnesení sekretariátu ÚV.*

Situace se přiblížila hranici únosnosti a s přechodem na moderní víceúčelový materiál se nároky ještě zvyšovaly. Důležitou součástí představovala servisní činnost, která měla v modifikované formě fungovat podobně jako v ČSLA.

Sekretariát ÚV na závěr projednání zprávy o hospodaření jednotek uložil ministroví národní obrany M. Dzúrovi zajistit v letech 1969 a 1970 výcvik 1 200 až 1 500 milicionářů v zaujímání poloh v obrněných transportérech a doplnit mimo plány MTZ Sověty zabavenou výzbroj. Jednalo se o zmíněných zhruba 1 500 ks samopalů, 200 ks pistolí, 20 ks těžkých kulometů a 113 ks lehkých kulometů.⁶³⁴

Situace v materiální oblasti milicí se tak i přes trvalé nedostatky a zastaralost některých druhů zbraní zdála poměrně stabilizovaná. Navíc se očekávalo zlepšení díky plánovanému doplnění výzbroje a předpokládané výměně uniforem.

VI. 15. Stav a úkoly Lidových milicí v ČSR koncem roku 1969

V průběhu roku 1969 se ukázalo, že okupační vojska z Československa jen tak neodejdou. Mnozí představitelé tzv. obrodného procesu se v zájmu uchování vlastní moci podíleli na likvidaci posledních kladů, které Pražské jaro přineslo. Přesto došlo během roku k jejich odstranění z veřejného a stranického života. Vedení v čele s ambiciózním Gustávem Husákem nehodlalo opustit nastoupenou cestu normalizace, která totalitní stát uvrhla vývojově zpět. Na nástupu i průběhu celého období normalizace v Československu se podílely i Lidové milice jako ozbrojená složka KSČ.

Lubomír Štrougal předložil v polovině prosince 1969 byru pro řízení stranické práce v českých zemích informační zprávu o stavu Lidových milicí v českých zemích.⁶³⁵ Za stěžejní problém koncem roku 1969 vedení štábu milicí v českých zemích považovalo početní stav jednotek. Další snižování počtů na útvarech by už vážně ohrozilo plnění úkolů vyplývajících z *Řádu Lidových milicí*. Během roku tento tristní stav řešily všechny krajské výbory a řada okresních výborů, které za účelem zlepšení situace přijaly konkrétní usnesení. Přijatá rozhodnutí ale odpovědní funkcionáři nezajišťovali, nekontrolovali, a proto nedocházelo k jejich plnění. V některých okresech, v nižších stranických orgánech i v řadě organizací KSČ se problematice LM nevěnovala žádná pozornost. Laxní přístup některých stranických výborů k otázce milicí zapříčinil zrušení jednotky nebo omezení činnosti.

634 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/4, sv. 37, a. j. 62, Informace o materiálně-technickém zabezpečení a hospodaření Lidových milicí ČSSR v r. 1968, 9. 9. 1969.

635 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/7, sv. 16, a. j. 37, Současný stav a nejbližší úkoly Lidových milicí v ČSR, 10. 12. 1969. Materiál předložil L. Štrougal byru ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích jako informaci, která obsahovala i návrhy na zlepšení stavu v LM.

V českých zemích byly k 1. 1. 1968 plánované stavy naplněny na 95,5 procenta. V průběhu roku 1968 vzhledem k nepatrnému doplňování jednotek novými příslušníky se vykazované početní stavy snížily o 2 640 příslušníků (na 91,4 procenta), což ale nevystihovalo skutečný stav. V té době a i později v první polovině roku 1969 řada milicionářů přestala v jednotkách pod vlivem tehdejší politické situace fakticky pracovat. Předložené návrhy na uvolnění části pasivních milicionářů z jednotek však tehdy ZO KSČ neprojednávaly. Další skupina příslušníků pod vlivem politického uvolnění setrvala v jednotkách s vědomím a mnohdy pod ochranou základních výborů, které přály Pražskému jaru. Někteří dogmatičtí konzervativní funkcionáři milicí se báli předložit výborům stranických organizací návrhy na uvolnění nebo vyloučení příslušníků, aby se sami nevystavovali nebezpečí vyloučení, jak se stalo např. v Železárnách a drátovnách Bohumín nebo v podniku Tatra Studénka. K výraznému úbytku členů LM došlo především v první polovině roku 1969 vlivem deziluze ze srpnové okupace. Z plánovaného stavu 65 088 příslušníků k 1. říjnu 1969 činil skutečný počet 50 808 členů. To znamená, že Lidové milice v ČSR se dostaly na úroveň o 21,9 procenta pod plánovaný stav. Nejmenší úbytky vykazovaly oba moravské kraje (v Severomoravském kraji chybělo do plánovaných stavů 15,4 procenta, v Jihomoravském kraji 17,8 procenta příslušníků). Nejkritičtější se situace jevila v Severočeském kraji, který postrádal 30,9 procenta členů a v Praze chybělo do plánovaných stavů 30,2 procenta milicionářů. S výjimkou Brna lze konstatovat, že pokles početních stavů příslušníků souvisel s klimatem v krajských výborech KSČ.

Důvody ukončení členství v jednotkách nešlo podle autora zprávy přesně vyjádřit v procentech, protože většina příslušníků LM při odchodu nadřazeným funkcionářům skutečně pohnutky neuvedla. Z obav před postihem je milicionáři zdůvodňovali různými, zpravidla však nikoliv politickými argumenty. V podstatě šlo o:

- nesouhlas s politikou KSČ buď do srpna 1968, nebo po srpnu 1968,
- využití uvolněné politické a společenské situace, v jejíž atmosféře část již dříve pasivních příslušníků z milicí vystoupila,
- důsledky dlouhodobé netečnosti základních organizací strany a LM, čímž u členů milicí vznikly pochybnosti o další existenci jednotek, nechuť nadále v milicích působit, obavy ze zneužití útvarů apod.,
- přirozené úbytky způsobené odchodem do důchodu či změnou zaměstnání, kterým neodpovídalo doplňování jednotek novými příslušníky.

Pokles členské základny se projevil nejvýrazněji u speciálních jednotek, zejména u spojovacích útvarů. V nich působila řada vzdělanějších straníků s vyšší odbornou civilní kvalifikací a projevil se zde jejich nesouhlas s konzervativním proudem v KSČ. Komplikovanost získávání nových příslušníků milicí k doplnění početních stavů jednotek potvrdzovala statistická čísla. Například ve srovnání se zaznamenaným úbytkem v roce 1969, který činil 9 918 příslušníků, vstoupilo v tom samém období do LM jen 1 294 milicionářů. Ve Východočeském kraji se členy milicí stalo pouze šest kandidátů, v Praze jen šestatřicet. Stav náboru nových příslušníků v podstatě odrážel na jedné straně složitou

situaci ve stranických orgánech a organizacích, na druhé straně úsilí a angažovanost těchto orgánů, štábů i velitelů jednotek LM při doplňování početních stavů.

Při rozboru stavu Lidových milicí v českých zemích nebylo možné opomenout skutečnost, že v období let 1968 až 1969 došlo ke zrušení šestačtyřiceti jednotek v závodech, z toho v Praze v sedmnácti podnicích a v Severočeském kraji v třinácti. Vesměšlo o malé jednotky, kde i v minulosti panovaly nepříznivé podmínky pro doplňování stavů. Hlavní příčiny spočívaly zejména v nízkém počtu členů strany, vysokém věku mužů, v dojíždění do zaměstnání apod. Dalšími důvody rozpadu byl důsledek celkové politické situace, zánik stranické organizace, silná pozice reformních funkcionářů, aktivní činnost KAN, K-231 apod. I ke konci roku 1969 existovalo několik desítek jednotek LM, kde zůstalo jen čtyři až šest příslušníků a akutně jim hrozil zánik. Tehdy se proto uvažovalo, že rozkládající se jednotky by mohly být doplněny z řad konzervativních komunistů jiných malých závodů a zařízení, kde neexistovaly předpoklady pro ustavení nové jednotky. Podle dosavadní praxe se útvary milicí doplňovaly pouze z řad členů strany – zaměstnanců příslušného závodu.

Přestože ve většině jednotek proběhly motivační pohovory s milicionáři, proces konsolidace v milicích zdaleka neskončil. V souvislosti s další „očistou“ KSČ a potažmo milicí od reformních straníků se počítalo s dalším, i když již ne tak výrazným poklesem početních stavů.

Situace v plnění úkolů politické a bojové přípravy byla ve výcvikové roce různá. I když mnoho jednotek zahájilo výcvik počátkem roku 1969, v podstatě se plně rozvinul až v měsíci březnu, v některých jednotkách např. Severočeského kraje teprve po dubnovém plénu ÚV KSČ. Velitelská a metodická příprava na stupni kraje a okresu byla obsahově splněna podle směrnice na rok 1969 s průměrnou účastí 80–90 procent funkcionářů LM. Vážnější problémy s účastí na odborných a instrukčně-metodických zaměstnáních měli velitelé speciálních jednotek (chemici, zdravotníci, spojaři, minometníci apod.), kde se výrazně projevil úbytek milicionářů-specialistů. V některých případech se neúčast funkcionářů na vícedenních školeních omlouvala výrobními problémy v závodech a neochotou jednotlivců se jich zúčastnit kvůli obavám z kritiky spoluzaměstnanců.

Rozsah i obsah politické přípravy v milicích doznal v roce 1969 podstatných změn. Většinou se upustilo od původně plánovaných témat a pozornost v jednotkách se zaměřila především k aktuálním politickým trendům. V řadě stranických organizací převládal reformní přístup k výkladu politických a společenských témat. Z těchto důvodů se konzervativní zastánci marxismu-leninismu v LM snažili informovat ostatní milicionáře o výsledcích jednání orgánů ÚV KSČ, dehonestovat představitele reformních myšlenek a vysvětlovat „nutnost“ invaze vojsk Varšavské smlouvy. Politické přípravě se věnovalo i mnoho času určeného původně na výcvik, zejména v závodech, kde převládaly reformní síly a pozice normalizátorů se nejevily tak silné.

Štáb LM v českých zemích se domníval, že „morální a politický“ stav většiny příslušníků odpovídal marxisticko-leninským principům. Navzdory značnému poklesu stavu

představovaly milice akceschopnou ozbrojenou sílu, připravenou plnit úkoly ve smyslu *Řádu Lidových milicí*. Současně zastávaly pozici stranického aktivu odhodlaného se angažovat při realizaci normalizační politiky KSČ.

Milicionáři rozvinuli spolupráci se sovětskými okupanty. Požadavky štábů a jednotek na účast příslušníků sovětských vojsk při akcích LM údajně narostly do rozměrů, kdy bez pečlivé koordinace mítinků nemohly být splněny. Vzhledem k požadavkům nižších štábů a v zájmu „upevnění družby“ štáb LM v ČSR doporučil:

1. Vyslovit souhlas s tím, aby štáb LM vešel do styku s představiteli sovětských vojsk s cílem ujasnit vzájemnou spolupráci, zajistit rovnoměrnější pokrytí kontaktů a akcí i v okresech, kde nebyla okupační vojska dislokována.

2. Styky milicí a sovětských vojsk koordinovat jednak v oblasti „politickovýchovné práce“ (účast na besedách, na komunistických politických akcích – 100. výročí narození V. I. Lenina, 22. výročí Února apod.) a jednak v oblasti výcvikové (ukázky bojové techniky, účast milicionářů na cvičeních sovětských jednotek a opačně, využívání výcvikových prostorů a zařízení apod.).

3. Přenést organizační kompetence na krajské a okresní štáby LM a útvary spolupracujících sovětských vojsk.

V nastávajícím výcvikovém roce se měla ideologická výchova v útvarech milicí zaměřit na dosažení názorové jednoty ve smyslu marxismu-leninismu a „prohlubováním třídního a internacionálního cítění“ příslušníků LM.

V bojové přípravě se i přes řadu potíží a mimořádných úkolů, které jednotky plnily při potlačování nepokojů v srpnu 1969, procvičovala základní témata s různým výsledkem. Průměrná účast příslušníků LM na výcviku se pohybovala kolem 80 procent, nejnižší účast (60 procent) měl Severočeský kraj. Taktická příprava v uplynulém výcvikovém období vrcholila přípravou a provedením rotních cvičení. I přes potíže s běžným výcvikem v průběhu roku proběhla v září a říjnu taktická cvičení údajně na dobré úrovni a s vysokou účastí milicionářů téměř ve všech okresech v českých zemích. K zajištění ostrých střelb minometných jednotek LM se ve všech krajích konala vícedenní velitelská soustředění. Za pomoci instruktorů ČSLA byla překlenuta mezera v přípravě z roku 1968 i změny, ke kterým došlo ve velitelských funkcích. Minometných střelb se s převážně výtečnými výsledky zúčastnilo v průměru 90 procent příslušníků jednotek, nejnižší účast (63 procent) měla Praha. V následujícím roce se měl výcvik zaměřit na přípravu vybraných sil v rozhodujících městech a místech k plnění úkolů souvisejících se „zabezpečováním klidu a pořádku“.

Podíl příslušníků Lidových milicí na procesu normalizace se postupně zvyšoval, neboť většina z nich patřila mezi skalní, konzervativní komunisty. Politika reformního křídla KSČ z jara 1968 hrubě odporovala jejich ideologickým přesvědčením. Postoje převážné části členů milicí, zejména funkcionářů štábů a velitelů jednotek v českých zemích, ladily s politikou nového, protireformního vedení strany. Dočasnou „dezorientaci“ v některých útvarech svaloval štáb LM v ČSR na politickou situaci v roce 1968 a na působení „pravicových elementů“. Aktivní příslušníci LM kladně přijali a podporovali výsledky

plén ÚV KSČ konaných v roce 1969. Strana se jednoznačně a neomylně vracela do konzervativních kolejí a nastolovala normalizační období. Část milicionářů se radikálně vyslovovala pro „důraznější řešení problémů“ minulých let a požadovala odchod všech reformistů z veřejných funkcí. Řada konzervativních příslušníků milicí se opět prosazovala do výborů stranických organizací, do celozávodních výborů i do vyšších stranických orgánů, což posilovalo jejich pozice.

Od začátku roku 1969 se milicionáři významným způsobem podíleli na „zabezpečování klidu a veřejného pořádku“, nastupovali do služeb k ochraně zbrojnic, závodů i dalších objektů, do pohotovostních jednotek apod. Nesmazatelným negativním způsobem se zapsali do dějin zásahu proti demonstracím odpůrců okupace v srpnových dnech 1969. Do společných hlídek s orgány VB se tehdy v českých zemích začlenilo denně 6 095 příslušníků, 3 700 milicionářů střežilo různé objekty a dalších 19 150 příslušníků drželo pohotovost v jednotkách, z nichž více než polovina se podílela ve dnech 18. až 22. srpna na potlačení nepokojů. Při nich došlo ke zranění 146 příslušníků. Při plnění různých úkolů a služeb se tak vystříдалo na 80 procent všech milicionářů. Tento zásah jednotek LM patřičně „ocenily“ nejvyšší stranické i státní orgány. Nasazení milicí do akcí posílilo samotné útvary i jejich v roce 1968 pošramocené sebevědomí. Dostalo se jim satisfakce a ujištění ze strany normalizačního vedení KSČ, že s jejich existencí se nadále počítá. Podle odhadu se mohl štáb LM v ČSR spolehnout na 80 procent příslušníků tehdejších skutečných stavů.⁶³⁶

Závěrem lze konstatovat, že většina příslušníků milicí v českých zemích zůstala věrná v roce 1968 silně zpochybňovaným myšlenkám marxismu-leninismu a spojenectví se SSSR. Jejich ozbrojené vystoupení v utilitárním zájmu KSČ v srpnových dnech 1969 sloužilo dobovým ideologům k argumentaci o další potřebnosti milicí jako ozbrojené složky. Podstatné snížení početních stavů LM vysvětlovali předpokladem jejich ideologického upevnění na marxisticko-leninských principech. Faktem je, že díky své angažovanosti při realizaci normalizační politiky nového vedení strany si milice získaly důvěru vedoucích funkcionářů a staly se opět významným aktivem a kádrovou zálohou pro mnohé stranické orgány.

Byro ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích se pod dojmem výše uvedené zprávy dne 16. prosince 1969 usneslo na „ocenění činnosti“ příslušníků milicí při plnění úkolů v roce 1969 a vyzvalo je k aktivnímu zapojení do normalizačního procesu. Za účelem doplnění početních stavů uložilo byro Zdeňku Zuskovi⁶³⁷ náročný úkol: měl vybírat „uvědomělé“ komunisty k zaplňování mezer v početních stavech ze stranických orgánů a organizací KSČ v podnicích, kde LM neexistovaly, a současně byly umístěny v blízkosti dislokace již existujících jednotek. Tento úkol chronologicky spadá do období roku 1970, které již není předmětem zkoumání této práce.

636 *NA*, Archiv ÚV KSČ, f. 02/7, sv. 16, a. j. 37, Současný stav a nejbližší úkoly Lidových milicí v ČSR, 10. 12. 1969.

637 Zdeněk Zuska (1931–1982), od r. 1970 člen ÚV KSČ, 1970–1981 primátor hl. m. Prahy, od 1981 místopředseda vlády ČSR.

Koncem roku 1969 se situace v útvorech začala personálně stabilizovat a předznamenala jejich nerušený vývoj pokračující až do roku 1989, kdy došlo k definitivnímu rozpuštění Lidových milicí.

Příprava na 20. výročí Února a slavnostní pochod milicionářů z podniku Československý uranový průmysl v Příbrami v únoru 1968. Foto: archiv autora

Nejvyšší velitel LM Alexander Dubček během projevu před 10 tisíci milicionáři na celostátním aktivu v ruzyňském hangáru v Praze, 19. 6. 1968. Foto: ČTK

Smíšená pořádková hlídka člena LM a příslušníka SNB po srpnové invazi, 7. 9. 1968. Foto: ČTK

Zásah příslušníků LM a SNB v Praze během srpnových demonstrací 1969.

Repro: Novák Miroslav a kol.: *Pevná opora strany*. Praha 1982

Milicionáři z železáren v Čenkově při instrukčně-metodickém shromáždění velitelů LM protiletadlových jednotek a krajských štábů milicí ve vojenském výcvikovém prostoru nedaleko Prahy dne 11. 3. 1969.

Foto: ČTK

Závěr

Z prvních více než dvaceti let existence Lidových milicí je patrné, že tato „stranická armáda“ zažila několik zásadních vývojových změn a zvratů. Po vzniku a působení jednotek v únoru 1948, čehož KSČ dostatečně využila k převzetí moci, nastalo období pod ministerstvem vnitra. Tehdejší prvotní úloha Lidových milicí spočívala v roli zálohy a pomocného orgánu SNB. Situace v jednotkách a v řídicích štábech byla pestrá, ale nevykazovala známky stability. Tento nevyrovnaný stav pokračoval i po formálním začlenění milicí do nově zřízeného ministerstva národní bezpečnosti. Přesto se poměry pod vedením nového velitele Janulíka začaly mírně zlepšovat. Další změna na velitelském postu v osobě Aloise Kotvy předznamenala začlenění jednotek do aparátu KSČ. Po roce 1952 došlo k rozporu mezi zněním platné, i když vágní zákonné normy a novým *Řádem Lidových milic*, který stanovil podřízenost KSČ. Bez opory v zákoně bylo rozhodování o použití milicí přeneseno plně do kompetence stranických orgánů. Přestože na tento problém řada milicionářů poukazovala, k nápravě nikdy nedošlo. Činnost a existence jednotek LM byly de iure mimozákonné.

V prvních letech existence paralyzovala aktivity útvarů vysoká fluktuace na velitelských postech. Tento problém v menší míře přetrvával až do konce šedesátých let. Od poloviny 50. let už lze v případě milicí hovořit jako o stabilizujících se jednotkách. Řada nedostatků je však provázela téměř po celé období prvních dvaceti let, což dokumentuje např. právní neukotvení této složky a permanentní podstav. I přes problémy s materiálním zabezpečením lze o milicích v 60. letech hovořit jako o poměrně stabilní ozbrojené síle, plnící úkoly vedení totalitního režimu. Tuto stabilitu narušily události Pražského jara. Milicionáři, hájící konzervativní stanoviska uvnitř KSČ, ztráceli pod společenským tlakem perspektivu. K pokračující existenci LM v neměnné podobě přispěla až invaze vojsk Varšavské smlouvy a zahájený proces „normalizace“. Přestože s tímto násilným aktem řada členů milicí nesouhlasila, postupně jej přijala jako stabilizační prvek, nutný k „zabezpečení“ komunistického režimu v Československu. Jen malá část příslušníků tento propagandistický výklad nepřijala a milice opustila. „Věrnost“ režimu útvarů LM prokázaly při násilném potlačování srpnových demonstrací v roce 1969, na nichž měly svůj nesmazatelný krvavý podíl. Za to se dočkaly ocenění z rukou vůdců režimu. Podmínky pro existenci jednotek milicí na dalších dvacet let byly zajištěny.

V poslední fázi svého trvání, v osmdesátých letech 20. století, působily Lidové milice v roli konsolidovaných ozbrojených jednotek pod velením KSČ. „Ozbrojená pěst komunistické strany“ plnila úkoly v systému ochrany a obrany československého totalitního režimu. V druhé polovině 80. let došlo k velké generační obměně vedoucích funkcionářů Lidových milicí, kdy bylo v souvislosti s odchody do důchodu nahrazeno devět z celkem dvanácti náčelníků krajských štábů. K výměně došlo i na mnoha nižších postech okresních náčelníků štábů LM. Funkci posledního náčelníka Hlavního štábu

velitele Lidových milicí v Československu zastával od roku 1973 Miroslav Novák.⁶³⁸ Nejvyšším představitelem, resp. velitelem těchto jednotek byl z titulu své funkce generální tajemník ÚV KSČ Gustáv Husák,⁶³⁹ koncem roku 1987 ho vystřídal Milouš Jakeš.⁶⁴⁰

Celková naplněnost jednotek Lidových milicí v osmdesátých letech dostatečně pokrývala schválené počty ve všech regionech totalitního státu. Podle organizačních tabulek byl počet milicionářů stanoven na 81 800 členů, přičemž z toho mělo na území tehdejší České socialistické republiky působit 63 200 příslušníků LM. V polovině roku 1989 činil faktický počet členů jednotek v ČSSR 84 821 příslušníků, takže plánovaný stav byl překročen o 3,7 procenta.⁶⁴¹

Vzhledem k silícím projevům nespokojenosti s komunistickým režimem koncem 80. let vzrostla úměrně tomu také aktivita milicí. Jejich příslušníci zasahovali proti demonstrantům v pražských ulicích v roce 1988 postupně 19. ledna, 21. srpna a 28. října. Na to navázaly lednové zásahy v rámci tzv. Palachova týdne a opět srpnové a říjnové akce v roce 1989. Při těchto „bezpečnostních akcích“ bylo jen během první poloviny roku 1989 nasazeno téměř 39 000 milicionářů. Členové LM působili jednak při přehrazování ulic v centru města a jednak jako pořádková služba na chodnících, což zpravidla znamenalo vytahování vytipovaných občanů z davu a jejich předávání orgánům SNB.

V bouřlivých dnech bezprostředně po pátku 17. listopadu roku 1989 povolali nejvyšší komunističtí funkcionáři do hlavního města mimopražské jednotky Lidových milicí k případnému zásahu proti studentům a ostatním demonstrantům. S nečekaným vývojem událostí však vedení KSČ ztratilo schopnost zásadního rozhodování a jednotky milicí rychle odvolalo. Zrušením ústavního článku č. 4 dne 29. 11. 1989 o vedoucí úloze KSČ ve společnosti se vystupňovaly požadavky na okamžité zrušení LM, zaštitěné zejména autoritou Občanského fóra.

Čerstvě zvolený a současně poslední generální tajemník ÚV KSČ Karel Urbánek⁶⁴² všemožně obhajoval legitimitu Lidových milicí a jejich další fungování v „nových podmínkách“. V hrubém kontrastu s realitou se pokoušel o zachování milicí alespoň v pozměněné úloze. Navrhl, aby jejich řízení nepodléhalo pouze KSČ a přijímali se i „bezpartijní a jinostraníci“. Dále chtěl podřídit LM ministerstvu vnitra a zastřešit je Radou obrany státu s ponecháním vazeb na ministerstvo národní obrany. Urbánkova křečovitá snaha o zachování útvarů ale již dávno neodpovídala překotnému vývoji politické situace, natož radikálním občanským náladám. Veřejnost se obávala potenciálního

638 Náčelník Hlavního štábu LM Miroslav Novák (nar. 11. 12. 1927) působil ve funkci v l. 1973–1989.

639 Gustáv Husák (1913–1991), ve funkci prezidenta ČSSR v letech 1975–1989, gen. tajemník ÚV KSČ 1969–1987.

640 Milouš Jakeš (nar. 12. 8. 1922), ve funkci gen. tajemníka ÚV KSČ v letech 1987–1989.

641 Zdrojové práce k informacím uvedeným v této závěrečné kapitole představují dvě publikované studie: BAŠTA, Jiří: Rozpuštění Lidových milicí v roce 1989 a pokusy o právní narovnání. In: *Securitas Imperii*, č. 14. ÚDV, Praha 2007, s. 253–270; BAŠTA, Jiří: Lidové milice – nelegální armáda KSČ. *Paměť a dějiny*, 2008, č. 2, s. 99–108.

642 Karel Urbánek (nar. 1941) působil ve funkci pouze necelý měsíc, od 25. 11. do 20. 12. 1989.

zneužití výzbroje Lidových milicí konzervativními komunisty k restauraci hroutícího se totalitního režimu.

Koncem listopadu donutil progresivní vývoj vnitropolitické situace Karla Urbánka jednat s ministrem národní obrany Milanem Václavíkem o rychlém stažení zbraní a munice z útvarů LM a jejich uložení do skladů armády. Počátkem prosince 1989 byly ze skladů milicí odvezeny nejdříve ruční zbraně, tzn. pistole, samopaly a kulometry včetně munice. Podobně, ovšem s delším časovým odstupem, došlo i k likvidaci těžkých zbraní – bezzákluzových kanonů, minometů a protiletadlových kulometů. Přesun materiálu LM do skladů ČSLA proběhl bez problémů. Účetní přehledy milicionářské výzbroje vyznívaly vzhledem k faktickému stavu značně nedůvěryhodně, protože v řadě případů převzala armáda od milicí větší množství munice, než kolik uváděla evidence. Do armádních skladů se vrátilo od jednotek LM více než 71 000 samopalů, téměř 6 900 kulometů, 130 protiletadlových kulometů, přes 20 000 pistolí, 358 minometů, 149 bezzákluzových kanonů, více než 2 000 ručních granátů a přes 85 mil. ostrých nábojů do ručních zbraní. Dále bylo převedeno 13 osobních vozidel, 687 osobních terénních automobilů, 453 nákladních terénních vozidel, 959 motocyklů, 1 transportér OT-64, 81 vozidel se spojovací technikou a další materiál. Naopak chybělo 25 pistolí a množství zaměřovacích nábojů pro ruční protitankové granátometry.

Protože Lidové milice nevznikly prostřednictvím zákonného aktu a ani později nebyla jejich existence nikdy legislativně ukotvena, jejich rozpuštění provedl mimořádný sjezd ÚV KSČ dne 21. 12. 1989 stejným způsobem jako jejich založení – tzn. pouhým rozhodnutím.⁶⁴³ Příslušníky demilitarizovaných útvarů zprostil přísahy. Stalo se tak přesně po 41 letech a 10 měsících existence těchto jednotek.

S definitivní likvidací arzenálu bývalých Lidových milicí neochabl zájem zainteresované veřejnosti o problematiku právního (ne)ukotvení této „stranické armády“. Na základě různých občanských podnětů probíhalo od první poloviny devadesátých let do počátku třetího milénia zkoumání a policejní šetření nedovoleného vyzbrojení Lidových milicí jakožto složky KSČ. Úsudky právních expertů ve věci nezákonného ozbrojení jednotek se diametrálně lišily. Vyšetřování posléze vyústilo v trestní stíhání bývalých vysokých stranických činitelů KSČ (L. Štrougal, M. Novák, J. Lenárt ad.). Výpovědi bývalých komunistických prominentů se víceméně shodovaly ve dvou zásadních otázkách: přestože LM nebyly zahrnuty do branného systému, počítalo se s nimi jako se součástí tohoto systému. A přestože Lidové milice vznikly na základě stranic-

643 Lidové milice se vytvořily na základě pouhého stranického rozhodnutí ÚV KSČ ze dne 21. 2. 1948. Přesto nebyl tento mimozákonný akt podle některých právních analýz v rozporu s platnými legislativními normami. Řada pozdějších komunistických zákonů ve svém výkladu s Lidovými milicemi automaticky počítala. V 50. letech se projevovala snaha o legalizaci Lidových milicí, ale pouze na úrovni stranických dokumentů (*Řád LM*), které tyto jednotky charakterizovaly jako ozbrojený sbor KSČ. Teprve koncem 60. let bylo poukazováno na nedostatečnou právní úpravu LM s požadavky na jejich legalizaci nebo zrušení. S nástupem normalizace se však situace vrátila do starých kolejí a milice opět plně fungovaly jako ozbrojený sbor totalitní strany. Snaha o právní ukotvení se po roce 1970 opětovně, zato již definitivně zastavila.

kého rozhodnutí, a nikoli zákonným aktem, jejich činnost a působení dodatečně právně upravoval zákon o Národní bezpečnosti, později zákon o SNB, branný zákon a řada dalších norem. Podle závěrečných stanovisek orgánů činných v trestním řízení nešlo ze způsobu vzniku a následného působení milicí do roku 1989 vyvozovat trestněprávní následky. Uvedený fakt totiž nezakládal žádnou trestní odpovědnost, nýbrž pouze odpovědnost společensko-morální. Nikdo z komunistických prominentů nebyl v této věci pravomocně odsouzen.

O záporné úloze Lidových milicí není pochyb. Nejdůrazněji se připomněla v období tvrdých zásahů proti odpůrcům komunistického režimu. V srpnu 1969 při rozeznání demonstrací zastřelili neznámí milicionáři minimálně tři, pravděpodobně až pět mladých lidí v Praze a v Brně. Jednotky milicí pomáhaly i při desítkách dalších násilných akcí zejména v letech 1988–1989 a podílely se také na potlačování demonstrací během Palachova týdne v lednu 1989. Na tuto tragickou úlohu Lidových milicí v našich dějinách se při posuzování legálnosti jejich ozbrojení s ohledem na jurisdikci a podzákonné normy nemohl brát ohled. Obviněným vysokým představitelům KSČ však bylo jako vedoucím politickým, potažmo stranickým činitelům jasné, že disponují ozbrojenými jednotkami, které nemají pro své fungování zákonný podklad.

Negativní historická role Lidových milicí složených z militarizovaných komunistů je nesporná. Členství konkrétního člověka v LM nevypovídá o jeho lidských kvalitách, nelze však zapomínat, že tyto osoby přísahaly se zbraní v ruce věrnost KSČ a hodlaly bránit totalitní režim všemi prostředky. Podporovaly tak organizaci zločinnou a zavrženíhodnou, která měla na svědomí řadu lidských životů a zmařené osudy statisíců občanů Československa.

PŘÍLOHA Č. 1

Řád Lidových milic.

Lidové milice se zrodily ve slavných dnech února 1948 pod vedením Komunistické strany Československa „jako ztělesnění lidové obrany vnitřního pořádku ve státě“ (Klement Gottwald). Svým rázným vystoupením přispěly k vítězství nad domácí i zahraniční reakcí, která připravovala kontrarevoluční puč.

Soudruh Klement Gottwald uložil jednotkám Lidových milic dne 28. února 1948: „...braňte klid republiky a tvůrčí budovatelskou práci.“

Lidové milice jsou ozbrojeným sborem Komunistické strany Československa, osvědčeného předvoje dělnické třídy a zkušené vůdkyně všeho pracujícího lidu. Po boku československé armády, Sboru národní bezpečnosti a Pohraniční a Vnitřní stráže jsou Lidové milice neohroženou stráží výstavby socialismu v naší vlasti a důsledným bojovníkem proti třídnímu nepříteli, na stráží proti rušitelům světového míru.

V boji s nepřáteli míru a socialismu mají příslušníci jednotek Lidových milic zářný vzor v Komunistické straně Sovětského svazu a v hrdinném sovětském lidu.

I.

Úkoly Lidových milic.

1/ Lidové milice jsou povolány k tomu, aby zejména chránily a bránily, případně i ve spolupráci s čs. armádou, Sborem národní bezpečnosti a Pohraniční a Vnitřní stráží, naše lidově demokratické zřízení a socialistické budování pracujícího lidu proti všem nepřátelům socialismu a míru, zajišťovaly ochranu závodů, v nichž jsou Lidové milice ustaveny a podle potřeby i dalších objektů důležitých pro výstavbu socialismu; neohroženě bojovaly proti rozkrádání a poškozování národního majetku, proti nepořádkům ve výrobě, proti sabotážím a záškodnictví všeho druhu; výcvikem a bojovou přípravou svých příslušníků soustavně posilovaly obranu naší vlasti a bojovou sílu čs. armády; byly příkladem všemu našemu pracujícímu lidu v kázni, obětavé práci a budovatelském úsilí; vychovávaly své příslušníky v duchu socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu, k věrnosti Komunistické straně Československa, vládě republiky Československé, k lásce a bezvýhradné věrnosti k Sovětskému svazu.

II.

Členové Lidových milic, jejich povinnosti a práva.

2/ Členství v jednotkách Lidových milic je dobrovolné.

Příslušníkem jednotek Lidových milic může se stát jen člen a kandidát KSČ.

3/ Příslušníci jednotek Lidových milic se řídí ve své činnosti řádem Lidových milic a nařízeními Ústředního výboru strany. Jako příslušníci ozbrojené složky jsou ve smyslu své přísahy zejména povinni:

a/ ukázněně a obětavě plnit rozkazy svých velitelů a pokyny příslušných stranických orgánů;

b/ neustále zvyšovat svoji bojovou připravenost, stát se mistry svých zbraní a šetřit své zbraně;

c/ být bdělými a ostrážitými vůči nepřátelům lidu a vlasti a neúprosně hájit budovatelské úsilí pracujícího lidu a jeho vymoženosti.

4/ Práva příslušníků jednotek Lidových milic:

a/ příslušníci jednotek Lidových milic mají právo obracet se s kteroukoliv otázkou a sdělením týkajícím se Lidových milic ke svým velitelům služební cestou až k veliteli Lidových milic v ČSR;

b/ plní-li příslušníci jednotek Lidových milic své úkoly jednotlivě, mají, zejména pokud jde o použití zbraně, obdobná práva a povinnosti jako příslušníci Sboru národní bezpečnosti;

c/ příslušníci jednotek Lidových milic, kteří při plnění úkolů Lidových milic utrpěli úraz, onemocněli, v důsledku úrazu a onemocnění se stali nezpůsobilými k výkonu svého povolání nebo zemřeli, mají nárok na dávky a zaopatření podle příslušných zákonných ustanovení.

5/ Přijímání za členy Lidových milic se děje pouze individuálně prostřednictvím závodní organizace KSČ. Nové příslušníky do jednotek Lidových milic přijímá na návrh závodní organizace Komunistické strany Československa okresní, městský, obvodní výbor.

Postup při přijímání za člena Lidových milic:

a) členové a kandidáti strany, kteří žádají o přijetí za člena Lidových milic, předkládají výboru své základní organizace přihlášku;

b) výbor základní organizace prozkoumá žádost o přijetí do Lidových milic, předloží k posouzení členské schůzi a v případě, že členská žádost hlasováním doporučí, postoupí ji ke schválení okresnímu, městskému, obvodnímu výboru strany;

c) členství v Lidových milicích se počítá od toho dne, kdy okresní, městský, obvodní výbor strany schválil žádost o přijetí do Lidových milic;

d) průkaz člena Lidových milic a zbraň mohou být příslušníkům Lidových milic vydány teprve poté, když složí přísahu;

e) každý příslušník Lidových milic při přechodu na pracoviště jiného závodu je zařazován velitelem nejvyšší jednotky Lidových milic v tomto závodě do stavu příslušníků jednotky. Přechod na pracoviště do jiného závodu je příslušník Lidových milic povinen ihned oznámit veliteli nejvyšší jednotky v závodě, z něhož odchází. Převod příslušníků Lidových milic z jedné jednotky do druhé se provádí podle pravidel stanovených velitelem Lidových milic v ČSR.

6/ Příslušníkům jednotek Lidových milic mohou být za vynikající činy a za bezvadné splnění mimořádných úkolů udělovány tyto odměny a vyznamenání: ústní neb písemná pochvala, ústní pochvala může být vyslovena i před nastoupenou jednotkou, tento druh odměn mohou udělovat velitelé všech stupňů;

cenné neb peněžité dary, tyto uděluje Ústřední výbor Komunistické strany Československa na návrh krajského výboru strany; stranické vyznamenání, toto uděluje krajský výbor a Ústřední výbor KSČ; státní vyznamenání.

7/ Za porušení kázně neb povinnosti mohou být příslušníkům jednotek Lidových milic udělovány tyto tresty:

napomenutí, důtka, důtka před nastoupenou jednotkou; tyto tresty mohou udělovat velitelé všech stupňů; odvolání z funkce v Lidových milicích, vyloučení z Lidových milic; tento trest může udělit okresní výbor strany a vyšší stranické orgány.

Udělení odměny i trestu oznámí orgány, které je udělily, příslušné základní organizaci strany a okresnímu veliteli jednotek Lidových milic.

Po skončení členství se předá průkaz Lidových milic přes vyšší stranické orgány štábu velitele Lidových milic ÚV KSČ.

Průkaz člena Lidových milic je majetkem strany. Ztráta průkazu musí být ihned hlášena veliteli nejvyšší jednotky Lidových milic v závodě. Za ztrátu průkazu se zavádí disciplinární řízení.

Příslušník Lidových milic, který byl vyloučen z Lidových milic nebo i jinak v Lidových milicích potrestán, má právo se během 14 dnů odvolat postupně až k Ústřednímu výboru strany a žádat o revizi uděleného trestu. Trest zůstává v platnosti až do jiného rozhodnutí vyššího orgánu strany. Okresní, městský, krajský nebo Ústřední výbor musí rozhodnout o odvolání proti udělení trestu nejdéle do dvou měsíců ode dne jeho podání.

III.

Organizace Lidových milic.

8/ Lidové milice jsou od nejnižších jednotek organizovány takto: nejmenší jednotkou Lidových milic je družstvo, které má

10–15 členů
2–4 družstva tvoří čet
2–4 čety tvoří rotu,
2–4 roty tvoří prapor,
2–4 prapory tvoří pluk,
Pluk je nejvyšší jednotkou Lidových milic.

9/ Jednotky Lidových milic (čety, roty, prapory, pluky) se staví zásadně jen z těch nižších jednotek Lidových milic, které jsou na území okresu; nesmí být stavěny z jednotek dvou nebo více okresů.

10/ Velitelem nejvyšší jednotky Lidových milic v okrese je okresní velitel Lidových milic.

11/ Organizace jednotek vyzbrojených jinými než pěchotními zbraněmi přizpůsobuje se organizaci obvyklé pro příslušný druh zbraně čs. armády.

12/ Zřizování jednotek Lidových milic organizují okresní, městské, obvodní výbory a schvalují příslušné krajské výbory strany. Jednotky Lidových milic se staví na závodech, ČSSS a STS, a to v těch městech, kde jsou pro to politické a organizační předpoklady.

13/ Početní stavy jednotek Lidových milic a území ČSR a v jednotlivých krajích jsou určovány Ústředním výborem KSČ.

IV.

Vedení Lidových milic.

14/ Veliteli jednotek Lidových milic jsou:

Velitelem Lidových milic na celém území republiky Československé je tajemník výboru Komunistické strany Československa pověřený Ústředním výborem řízením stranické práce. Velitel je představeným příslušníků jednotek Lidových milic na celém území Československé republiky;

Velitelem Lidových milic na Slovensku je tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Slovenska pověřený Ústředním výborem řízením stranické práce. Podléhá veliteli Lidových milic v ČSR. Je představeným příslušníků jednotek na Slovensku; Krajský velitel Lidových milic, jímž je vedoucí tajemník krajského výboru Komunistické strany Československa. Podléhá veliteli Lidových milic v ČSR. Je představeným příslušníků jednotek Lidových milic v kraji;

Okresní velitel Lidových milic, jímž je vedoucí tajemník okresního výboru Komunistické strany Československa. Podléhá krajskému veliteli Lidových milic. Je představěním příslušníků jednotek Lidových milic v okrese.

15/ Pokud jde o velitele jednotek, platí zásada, že velitel družstva je představeným příslušníků družstva a podléhá veliteli čety a podobně.

16/ Všichni velitelé jednotek jsou v rozsahu své pravomoci osobně odpovědní za pohotovost jednotky, za její bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotky a za stav, udržování a uskladnění výzbroje a výstroje.

Velitelem jednotek Lidových milic se může stát jen politicky vyspělý člen KSČ, který skýtá záruku, že úkoly budou přesně a včas splněny.

17/ Ústřední výbor KSČ, Ústřední výbor KSS, krajské výbory a okresní výbory strany zřizují štáby jako pomocné orgány velitelů. Štáby velitelů Lidových milic mají povinnosti a práva oddělení příslušných výborů strany.

a) Štáb velitele Lidových milic u Ústředního výboru má povinnosti a práva oddělení ÚV KSČ. V čele štábu je náčelník štábu. Členy štábu jsou náčelník štábu a vedoucí všech odborů štábu.

b) Štáb velitele Lidových milic u ÚV KSS má povinnosti a práva oddělení ÚV KSS. V čele štábu je náčelník štábu. Členy štábu jsou náčelník štábu a vedoucí všech odborů štábu.

c) Štáb krajského velitele LM má povinnosti a práva oddělení krajského výboru strany. V čele štábu je náčelník štábu. Štáb krajského velitele má nejvýše 6 členů. Členy štábu jsou náčelník štábu a vedoucí všech odborů štábu. Počet štábu schvaluje krajský výbor.

d) Štáb okresního velitele Lidových milic má povinnosti a práva oddělení okresního výboru strany. V čele štábu je náčelník štábu. Štáb okresního velitele má nejvýše 6 členů. Počet členů štábu schvaluje okresní výbor.

18/ Náčelník štábu velitele Lidových milic Ústředního výboru KSČ je zástupcem velitele Lidových milic v ČSR. Náčelník štábu velitele Lidových milic u Ústředního výboru KSS je zástupcem velitele Lidových milic na Slovensku.

19/ Jmenování náčelníků a členů štábů:

a) náčelníky štábu velitele Lidových milic Ústředního výboru KSČ a Ústředního výboru KSS jmenuje předsednictvo ÚV KSČ;

b) náčelníka štábu krajského velitele Lidových milic jmenuje na návrh krajského velitele Lidových milic krajský výbor KSČ;

c) náčelníka štábu okresního velitele Lidových milic jmenuje na návrh okresního velitele Lidových milic okresní výbor KSČ;

d) členy štábu velitele Lidových milic u Ústředního výboru KSČ jmenuje politický sekretariát ÚV KSČ;

- e) členy štábu velitele Lidových milic u Ústředního výboru KSS jmenuje předsednictvo ÚV KSS;
- f) členy štábu krajského (okresního) velitele Lidových milic jmenuje krajský (okresní) výbor KSČ;
- g) velitele jednotek Lidových milic podřízených okresnímu veliteli, od velitelů čtí výše, jmenuje na návrh okresního velitele LM okresní výbor strany;
- h) velitele družstev jmenuje okresní velitel LM.

V.

Rozhodování o plnění úkolů Lidových milic.

20/ Rozhodnutí o tom, zda jednotky Lidových milic budou samostatně plnit své úkoly, činí: jde-li o plnění úkolů v rámci okresu, okresní velitel Lidových milic po poradě se svým štábem a po předchozím souhlasu okresního výboru; jde-li o plnění v rámci kraje, krajský velitel Lidových milic po poradě se svým štábem a po předchozím souhlasu krajského výboru; jde-li o plnění úkolů přesahující rámec kraje nebo o plnění celostátních, velitel LM po poradě se svým štábem po předchozím souhlasu Ústředního výboru KSČ.

21/ Jde-li o plnění naléhavých úkolů, které nestrpí odklad, rozhodne příslušný velitel po poradě se svým štábem. Dodatečně si vyžádá schválení příslušného stranického orgánu. Velitelé Lidových milic: (okresní, krajský velitel) jsou povinni svá rozhodnutí o nasazení jednotek Lidových milic k plnění úkolů ihned sdělit tomu vyššímu veliteli Lidových milic, jemuž podléhají. (Okresní velitel krajskému veliteli Lidových milic apod.)

VI.

Spolupráce Lidových milic s čs. armádou, Sborem národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráží a se Svazem pro spolupráci s armádou.

22/ Lidové milice mohou při plnění některých svých úkolů úzce spolupracovat s čs. armádou (jejími jednotkami), se Sborem národní bezpečnosti (jeho útvary) a s Pohraniční a Vnitřní stráží. Způsob a rozsah této spolupráce stanoví Ústřední výbor KSČ.

a) Pro spolupráci platí zásada, že v jednotlivých případech velitel jednotky čs. armády (útvary národní bezpečnosti nebo jednotky Pohraniční a Vnitřní stráže) žádá o spolupráci příslušného okresního (krajského) velitele nebo velitele Lidových milic, který o způsobu a rozsahu spolupráce rozhodne po předchozím souhlasu okresního, krajského výboru, Ústředního výboru KSČ.

b) Plní-li jednotky Lidových milic (jejich příslušníci) ve spolupráci s čs. armádou, Sbo-rem národní bezpečnosti nebo Pohraniční a Vnitřní stráží úkoly některého z těchto

sborů, mají jednotky Lidových milic (jejich příslušníci) pokud jde o zadržování, zatýkání, předvádění, eskorty, strážní službu, použití zbraně apod., práva a povinnosti jednotek (příslušníků) čs. armády, Sboru národní bezpečnosti nebo Pohraniční a Vnitřní stráže. Za případné trestné činy spáchané příslušníky jednotek Lidových milic při této součinnosti podléhají tito příslušným civilním soudům.

c) Lidové milice plní-li své úkoly samostatně, mají zejména při použití zbraně při jednotném velení práva a povinnosti jednotek vojenských.

23/ Lidové milice pomáhají Svazu pro spolupráci s armádou při plnění úkolů, které má Svazarm plnit v přípravě na obranu vlasti, a to zejména tím, že se souhlasem příslušných orgánů strany vysílají vybrané příslušníky svých jednotek pracovat do Svazarmu, zúčastňují se branných závodů a cvičení organizovaných Svazarmem; spolupracují se Svazarmem při odborném vojenském výcviku velitelů Lidových milic a vedou příslušníky Lidových milic, aby kromě výcviku ve svých jednotkách doplňovali své odborné vojenské znalosti ve Svazarmu.

VII.

Provádění výchovy a výcviku příslušníků Lidových milic.

24/ Účelem politické výchovy příslušníků Lidových milic, kterou provádí příslušní velitelé podle pokynů Ústředního výboru a krajských výborů strany, je vést příslušníky Lidových milic k věrnosti Komunistické straně Československa a vládě republiky Československé; k rozvíjení úspěchů a lásce k našemu lidově demokratickému zřízení;

k lásce a oddanosti k Sovětskému svazu;

bojové ostražitosti vůči třídnímu nepříteli a imperialistickým podněcovatelům války;

k přesnému, obětavému plnění všech úkolů, které náleží plnit Lidovým milicím;

k příkladné práci a vzornému plnění úkolů na pracovištích;

k čestnosti, statečnosti, ukázněnosti, obětavosti, bdělosti a ostražitosti.

25/ Výcvik a bojová příprava příslušníků Lidových milic je prováděna zásadně podle řádů čs. branné moci, v nichž jsou uloženy poznatky sovětské vojenské vědy a sovětského vojenského umění. Účelem výcviku a bojové přípravy je docílit toho, aby příslušníci Lidových milic byli s to úspěšně plnit všechny úkoly zejména:

aby dokonale ovládli přidělené jim zbraně a nutnou bojovou techniku;

aby si osvojili řádné provádění dozorcí a strážní služby;

aby ovládali základní požadavky bojové taktiky – zejména obranu a útok;

aby dovedli dát účinnou ochranu našim závodům, a to jak před útoky pozemními, tak před útoky vzdušnými;

aby ženy byly vyškoleny hlavně ve zdravotnické službě a v poskytování první pomoci.

VIII.

Výzbroj a výstroj Lidových milic.

26/ Všichni členové Lidových milic jsou vyzbrojeni puškou nebo samopalem, velitelé čet a vyšších jednotek jsou vyzbrojeni pistolí; rozhodnutí o tom, jakými dalšími zbraněmi, v jakém počtu a které jednotky mají být jimi vyzbrojeny, činí velitel Lidových milic v ČSR po předchozím souhlasu Ústředního výboru KSČ.

27/ Velitel Lidových milic v ČSR se zřetelem na vyzbrojení jednotlivých jednotek stanoví výstroj příslušníků jednotek Lidových milic; pro stanovení výstroje platí zásada, že základními součástkami výstroje pro muže i ženy jsou: tradiční dělnická modrá kombinéza, modrý baret, opasek a červená rukávová páska, opatřena kulatým razítkem krajského velitele Lidových milic.

28/ O řádné a bezpečné uložení zbraní pečuje a za ně zodpovídají velitelé všech stupňů, přičemž místa uložených zbraní určí OV KSČ na návrh okresního velitele jednotek Lidových milic, a to tak, aby jich v žádném případě nemohlo být zneužito. Při určování míst uložení zbraní platí zásada, že mají být uloženy v první řadě na závodech.

IX.

Sídla velitelů a ubytování Lidových milic.

29/ Sídla velitelů jsou zásadně shodná se sídly příslušných stranických orgánů. Vyžaduje-li plnění úkolů Lidových milic zvláštní ubytování jednotek i jednotlivců, platí pro toto ubytování přiměřené předpisy o ubytování příslušníků ozbrojených sborů.

X.

Finanční a materiální zabezpečení Lidových milic.

30/ O finančním a materiálním zabezpečení Lidových milic rozhoduje Ústřední výbor KSČ.

31/ Příslušníci LM plní své úkoly zásadně bezplatně. Jen v tom případě, že plněním úkolů jim vznikne ztráta pracovního výdělků nebo jiné hotové výlohy, mají nárok na náhradu ve výši rovnající se ušlému pracovnímu výdělku nebo vzniklým výlohám, které jsou uhrazeny z rozpočtu Lidových milic.

PŘÍLOHA č. 2

Směrnice k činnosti Lidových milic.

I.

Rychlé oddíly Lidových milic.

1. Některé jednotky závodních Lidových milic /ZLM/ mohou být cvičeny pro zvláštní úkoly jako rychlé oddíly Lidových milic /RO/.
2. Rychlé oddíly Lidových milic se tvoří z vybraných, politicky vyspělých a fyzicky zdatných příslušníků Lidových milic, bydlících v těsné blízkosti závodů. Úkolem rychlých oddílů Lidových milic je zejména boj proti piklům třídních nepřátel, proniknuvších případně na území ČSR.
3. Rychlé oddíly Lidových milic jsou součástí jednotek Lidových milic v městech, kde jsou vytvořeny, a jsou podřízeny veliteli příslušné vyšší jednotky LM.
4. V případech, kdy několik jednotek rychlých oddílů Lidových milic plní samostatně své úkoly v rámci okresu, jmenuje okresní velitel jednotek Lidových milic z řad členů svého štábu velitele, který bude velet jednotkám rychlých oddílů LM po dobu jeho nasazení. V případech, kdy jednotky rychlých oddílů Lidových milic ze dvou nebo více okresů plní samostatně své úkoly v rámci kraje, jmenuje krajský velitel Lidových milic z řad členů svého štábu velitele, který bude velet nasazeným jednotkám rychlých oddílů LM.
5. Rychlé oddíly jsou vyzbrojeny a cvičeny podle zvláštních pokynů velitele Lidových milic ČSR.

II.

Stanovení počtu Lidových milic

6. Početní stavy Lidových milic na území ČSR v jednotlivých krajích jsou podle Řádu LM určovány Ústředním výborem KSČ.
7. Ze stanoveného počtu příslušníků jednotek Lidových milic pro kraj navrhuje krajský velitel Lidových milic byru krajského výboru počty příslušníků jednotek LM pro jednotlivé okresy v kraji; počty příslušníků Lidových milic v okresech schvaluje na návrh byra krajského výboru organizační sekretariát ÚV KSČ;

8. Ze stanoveného počtu příslušníků jednotek Lidových milic pro okres navrhuje okresní velitel LM byro okresního výboru počty příslušníků jednotek LM pro jednotlivé závody v okrese;
počty příslušníků jednotek LM v závodech schvaluje na návrh byra okresního výboru byro krajského výboru.

III.

Spolupráce jednotek Lidových milic a čs. armádou, Sborem národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráží.

9. Lidové milice spolupracují s čs. armádou:
při provádění vojenského výcviku svých příslušníků;
při sestavování plánů bojové a politické přípravy;
při společných akcích, na př. Dnu armády, Dnu letectva apod.,

Se sborem národní bezpečnosti:

v akcích a bojích proti třídním nepřátelům, nepřátelským agentům, proti desantním a paradasantním jednotkám nepřítele proniknuvším případně na území ČSR; v případech zvýšeného bezpečnostního opatření při zajišťování ochrany objektů a zařízení, důležitých pro výstavbu socialismu;
proti rozkrádání národního majetku;
při živelních pohromách;
s Pohraniční a Vnitřní stráží;
při odhalování nepřátelsky zaměřených osob v hraničním pásu a v případě zvýšeného bezpečnostního opatření při střežení státní hranice;
při obraně a ochraně objektů proti pozemním i leteckým útokům nepřítele; v závodech střežených Vnitřní stráží je spolupráce mezi Vnitřní stráží a Lidovými milicemi při ostraze těchto závodů zajištěna tím, že do operačních plánů Vnitřní stráže jsou začleněny také jednotky LM, které pomáhají Vnitřní stráží střežit závody v případech zvýšeného bezpečnostního opatření;
při provádění vojenského výcviku svých příslušníků.

10. Velitelé jednotek Lidových milic zajišťují spolupráci s čs. armádou prostřednictvím ministerstva národní obrany a místních vojenských velitelství.
Spolupráci se Sborem národní bezpečnosti a Pohraniční a Vnitřní stráží zajišťují prostřednictvím ministerstva národní bezpečnosti, příslušných náčelníků správ národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže.

11. Lidové milice pomáhají zajišťovat čs. armádě, orgánům MNB a Pohraniční a Vnitřní stráží bezpečnost, obranu republiky a ochranu výstavby socialismu;

jako samostatné jednotky /nasazené k plnění společných úkolů s jednotkami čs. armády, orgány MNB, Pohraniční a Vnitřní stráže/ pod vedením příslušného velitele LM; jako skupiny nebo i jednotlivci, zařazení v rámci jednotek /útvarů/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže pod vedením příslušného náčelníka /velitele/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže, který se o zařazení příslušníků LM dohodne předem s příslušným velitelem LM.

12. Souhlas k nasazení jednotek Lidových milic ke společným akcím s jednotkami/ útvarů/ čs. armády, národní bezpečnosti Pohraniční a Vnitřní stráže vydává:

a) okresní výbor strany, nepřesahuje-li akce rámec vlastního okresu;

b) krajský výbor strany, nepřesahuje-li akce rámec vlastního kraje.

Ústřední výbor strany, jedná-li se o akce větší, než je uvedeno v odstavcích a, b.

13. Spolupráci Lidových milic s jednotkami /útvarů/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže vyžadují příslušní náčelníci /velitelé/ u příslušných velitelů LM, a to:

jde-li o akci v rámci jednoho okresu u okresního velitele LM;

jde-li o akci v rámci jednoho kraje, ale přesahuje-li rámec několika okresů, u krajského velitele LM, jde-li o akci, přesahující rámec jednoho kraje, u velitele LM v ČSR /na Slovensku/.

Tito velitelé Lidových milic v neodkladných případech sami rozhodnou, má-li být vyhověno požadavku příslušného náčelníka /velitele/ o provedení společné akce s Lidovými milicemi. Souhlas s nasazením jednotek LM vyžadují si u příslušného stranického orgánu dodatečně.

Je-li požadavek o spolupráci Lidových milic lhůtován tak, že nehrozí nebezpečí z prodlení, vyžádá si příslušný velitel LM souhlas k nasazení jednotek LM u stranického orgánu předem. V případě kladného rozhodnutí zajistí co nejrychlejší nasazení jednotek LM.

Jednotky Lidových milic na vojenských závodech mohou být použity pro úkoly mimo tyto závody jen v případě zvýšeného bezpečnostního opatření, a to se souhlasem náčelníka příslušného vojensko-politického oddělení.

14. K zajištění jednotného vedení při společných akcích Lidových milic a útvarů /jednotek/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže v případě, že příslušníci Lidových milic vystupují jako samostatná jednotka, platí zásada, že akci řídí příslušný náčelník /velitel/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže. Příslušníkům Lidových milic mohou být ukládány úkoly jen příslušnými veliteli Lidových milic. Praktické uplatnění spolupráce s Lidovými milicemi je prováděno tak, že náčelník /velitel/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže se dohodne o postupu při společné akci s příslušným velitelem Lidových milic, který přenesení úkoly na jednotku Lidových milic.

Náčelník /velitel/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní strážé vyžaduje nasazení jednotek Lidových milic jen na dobu nejnutnější ke společnému zásahu. Okamžitě, jak pomine nutnost nasazení jednotek Lidových milic, vyrozumí velící náčelník /velitel/ příslušného velitele jednotek Lidových milic o tom, že nasazení jednotek Lidových milic již není nutné.

Odvolání jednotek Lidových milic ze společné akce provádí příslušný velitel LM po předchozí dohodě s velícím náčelníkem /velitelem/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní strážé. Rozhodne-li velitel Lidových milic odvolat jednotky Lidových milic z vlastního rozhodnutí, musí o tom včas vyrozumět velícího náčelníka /velitele/.

Jednotky Lidových milic nesmí být ze společné akce odvolány, hrozilo-li by jejich odvoláním nebezpečí lidu, republice či socialistické výstavbě, například uprchnutí desantní skupiny nepřátel, zvýšené ohrožení životů a zdraví obyvatel, zvýšené ohrožení materiálních hodnot, zejména socialistického vlastnictví apod. Ukončení nasazení příslušníků Lidových milic ve společné akci hlásí velitel Lidových milic tomu stranickému orgánu, který dal souhlas k nasazení jednotek Lidových milic.

15. Plní-li jednotky LM /jejich příslušníci/ ve spolupráci s čs. armádou, národní bezpečností, Pohraniční a Vnitřní stráží úkoly některého z těchto sborů, mají jednotky LM /jejich příslušníci/ práva a povinnosti stanovené Řádem LM.

IV.

Služné funkcionářů LM

16. Náčelníkům a členům štábu velitele LM, krajského velitele a případně okresního velitele Lidových milic přísluší služné ve výši podle platové systemizace platné pro pracovníky strany. Každý nově přijatý funkcionář Lidových milic v kraji i okrese musí být hlášen štábu velitele LM u ÚV KSČ s potřebnými osobními a kádrovými údaji a návrhem na plat dle platové systemizace.

V.

Označení funkcí v Lidových milicích.

A/ Příslušníci Lidových milic vykonávající velitelské funkce jsou povinni v době cvičení a v době nasazení jednotek Lidových milic k plnění úkolů nosit označení svojí funkce. Pro označení funkcí v Lidových milicích slouží:

a) u velitelů jednotek – pletené, bavlněné šňůry k píšťálce;

b) u velitelů územních – funkční znak obdélného tvaru s rudými hvězdami na modrém soukenném podkladě.

B/ Pro rozlišení velitelů a politických vedoucích jednotek stejného funkčního stupně slouží přívěsek šňůry ve formě žaludu stejné barvy jako šňůra, který nosí velitelé, od velitele čtyř /včetně/ výše.

Politici vedoucí mají šňůru bez přívěsku.

Označení velitelů a politických vedoucích jednotek:

Velitelé družstva nosí šňůru barvy modré bez přívěsku;

Velitelé čtyř nosí šňůru barvy zelené s přívěskem;

Velitelé roty nosí šňůru barvy hnědé s přívěskem;

Velitelé praporu nosí šňůru barvy červené s přívěskem;

Velitelé pluků nosí šňůru barvy žluté s přívěskem.

C/ Pro rozlišení velitelů, politických vedoucích a členů okresních a krajských štábů a štábů velitele LM slouží funkční znak obdélného tvaru s rudými hvězdami na modrém soukenném podkladě, rudě lemovaném. Znak je rozdělen podélně po svém středu barevným proužkem.

Nosí se upevněn na levé straně prsou.

Funkční odznak s jednou hvězdou označuje příslušníky okresního velitelství, viz příl. č. 1; funkční znak se dvěma hvězdami označuje příslušníky krajského velitelství, viz příl. č. 12; funkční znak s třemi hvězdami označuje příslušníky štábu velitele LM pro Slovensko, viz příl. č. 3;

funkční znak se čtyřmi hvězdami označuje příslušníky štábu velitele LM v ČSR, viz příl. č. 4;

D/ Příslušníci stejného štábu se rozlišují barvou proužků, umístěných podélně po středu funkčního znaku, a to:

u velitele LM je proužek v barvě červené /se širokou lemovkou/, viz vz. č. 1, 5, 9, 13;

u náčelníků štábů je proužek v barvě červené /s úzkou lemovkou/, viz vz. č. 2, 6, 10, 14;

u politických vedoucích je proužek v barvě žluté /s úzkou lemovkou/, viz vz. č. 3, 7, 11 a 15;

u ostatních příslušníků velitelství je proužek v barvě khaki/s úzkou lemovkou/, viz vz. č. 4., 8, 12 a 16.

E/ Funkční označení jsou majetkem strany a patří mezi součástky výstroje příslušníků LM. Při odchodu z funkce anebo při přechodu na vyšší či nižší funkci LM jsou příslušníci Lidových milicí povinni ihned odevzdat funkční označení svému nejbližšímu představenému.

PŘÍLOHA č. 3

Finanční plán oddělení LM na rok 1953. /nová měna/

1. a) Mzdový fond:

3011 Pracovní příjmy – základní platy placených funkcionářů	
a zaměstnanců	12,547.800,--
3013 Výkonnostní přídavky placených funkcionářů a zaměstnanců,	
odměny za vyšší výkon	1,695.600,--
3014 Odměna za práci přesčas	20.000,--

b) Neosobní fond:

302 Honoráře a odměny.....	2,000.000,--

c) Sociální dávky:

3121 Výchovné /příplatek a příspěvek na děti/.....	500.000,--
3129 Jednorázová peněžní výpomoc při zranění příslušníků LM v akci...	600.000,--

d) Sociální náklady:

3221 Pojistné placených příslušníků a zaměstnanců	448.600,--
325 Příplatek na stravování placených zaměstnanců.....	48.000,--

Osobní náklady činí celkem.....	17,860.000,--

Věcné náklady:

332 Pevná paliva	100.000,--
3341 Výdaje za potraviny při akcích, školách a pohotovostech	3,620.000,--
3351 Kancelářské potřeby a pomůcky.....	198.000,--
3359 Spotřeba provozovacích látek a čistících potřeb.....	52.000,--
339 Služební zvířata	6.000,--
354 Udržování budov	500.000,--
356 Udržování dopravních prostředků /pneumatiky/	2,000.000,--
359 Nájemné a podobné náklady.....	160.000,--
3613 Jízdné, diety a ostatní výdaje při služebních cestách	1,800.000,--
3614 Stěhovací výdaje.....	80.000,--

3615 Odlučné zaměstnanců	160.000,--
362 Udržování telefonních zařízení, poplatky a jiné	300.000,--
363 Dopravné	2,000.000,--
3641 Tisk brožur, publikací a příruček	1,000.000,--
3651 Náhrada ušlé mzdy při školách, pohotovostech, cestovní výdaje příjemců honorářů a odměn	5,000.000,--
367 Náklady na přehlídku	1,600.000,--
369 Náhrada za ošetřování služebních zvířat	30.000,--
3693 Náhrada za školení zaměstnanců	160.000,--
388 Škody z titulu povinného ručení	50.000,--
03 Nelimitní investice	380.000,--

Věcné náklady činí celkem	19,410.000,--
Osobní náklady celkem	17,860.000,--

c e l k e m	37,270.000,--
=====	

Kromě toho uplatnilo velitelství Lidových milic materiální požadavky, které v případě schválení politickým sekretariátem ÚV KSČ by byly zajištěny v rozpočtu MNO na rok 1953 takto:

a) na ženíjní materiál	322.200,--
b) na intendanční materiál	26,361.800,--
c) na pohonné hmoty	15,634.000,--

celkem materiální požadavky	42,318.000,--
osobní a věcné náklady	37,270.000,--

d o h r o m a d y	79,588.000,--
=====	

Vysvětlivky k některým položkám ve finančním plánu Lidové milice na rok 1953.

3013 – tato položka zahrnuje takzvané funkční a výkonnostní přídavky a odměny za vyšší výkon, které byly součástí platů placeným příslušníkům Lidové milice v době, kdy Lidová milice byla přiřčena k ministerstvu národní bezpečnosti.

Po měnové reformě, kdy byl celý finanční plán znovu předelán, byla tato položka snížena o 1,000.000,-- Kčs, takže nyní činí 695.000,-- Kčs.

Z této položky by byly vypláceny odměny placeným příslušníkům Lidové milice za zvlášť vynikající pracovní zásluhy v Lidové milici.

3014 – v této položce jsou zahrnuty odměny za práci přes čas zaměstnanců na přechodnou dobu, jako jsou například hlídači výcvikových středisek atd. Placení příslušníci LM odměnu za práci přes čas nedostávají.

302 – z této položky mají být propláceny takzvané honoráře navrhovatelům standard v tom případě, že by jich LM použila, a dále odměny neplaceným příslušníkům LM, kteří se zvláště vyznamenali v akcích LM. Také tato položka byla při přepracování finančního plánu snížena o 1,000.000,- Kčs, takže na ni zbývá 1,000.000,- Kčs.

354 – v této položce jsou zahrnuty náklady na udržování výcvikových středisek a střelnic, které si krajská velitelství LM vybudovala v brigádách nebo pronajala. Jsou z ní propláceny jenom náklady na nutný materiál, ostatní práce jsou dělány příslušníky LM v brigádách.

3693 – z této položky jest proplácena mzda neplacených příslušníků LM, kteří zastupují placeného okresního velitele LM při jeho případném odchodu na politické školení, vykonávání vojenské služby anebo nemoci.

03 – oddělení Lidových milic v materiálním plánu LM na rok 1953 uplatňovalo požadavek na 25 osobních automobilů pro krajská velitelství Lidové milice, protože stávající autopark Lidové milice jest pro velký počet starých, nespolehlivých automobilů nevyhovující. Požadavek osobních automobilů pro Lidovou milici nebyl však ministerstvem národní obrany do materiálního plánu Lidové milice na rok 1953 zařazen a Lidová milice neobdrží v roce 1953 ani jediný osobní automobil.

Oddělení Lidových milic ve snaze odstranit alespoň částečně kritickou situaci, která se jeví na většině krajských velitelství LM v nevyhovujícím vybavení osobními automobily, projednalo s ministerstvem národní obrany a s ministerstvem financí převedení částky 380.000,- Kčs z položky 3341 na položku 03 na nákup automobilů takzvaných konfiskátů. Ministerstvo financí dalo k tomuto souhlas koncem června t. r. a částka 380.000,- Kčs na položce 03 jest určena k nákupu automobilů /konfiskátů/.

Plán materiálního vybavení na rok 1953.

Intendanční materiál /výstroj/.

poř. č.	Název materiálu	Požadované množství:
1.	Obleky dvoudílné z kepru modré	100 000 ks
2.	Spinky modré z kepru	77 000 ks
3.	Baret pánský – černý nebo tmavomodrý	32 000 ks

4.	Rukavice pletené z vlny šedé nebo khaki	27 000 párů
5.	Kukly pletené z vlny	– ks
6.	Slamníky plátěné	14 000 ks
7.	Podhlavníky plátěné	14 000 ks
8.	Přikrývky vlněné	10 000 ks
9.	Pracovní boty šněrovací	94 000 párů
10.	Pracovní boty plstěné	6 500 párů
11.	Boty kožené vysoké	300 párů
12.	Kukla kožená pro moto	300 ks
13.	Kalhoty kožené pro moto	300 ks
14.	Blůza kožená pro moto	300 ks
15.	Rukavice kožené pro moto	300 párů
16.	Pracovní boty vysoké gumové	13 000 párů
17.	Polní kuchyně s příslušenstvím	3 ks
18.	Pláštěnky S	1 000 ks
19.	Brašničky pro zásobník samopalu	10 500 ks
20.	Popruhy k samopalu	10 500 ks

Výzbroj a střelivo.

poř. č.	Název materiálu	Požadované množství:
1.	Puška pro odstřelovače	50 ks
2.	Náboj ostrý pro pušku r. 7,92 mm	5,000 000 ks
3.	Náboj ostrý pro samopal r. 9 mm	15,000 000 ks
4.	Náboj ostrý pro pistoli r. 7.65 mm	750 000 ks
5.	Brok olověný pro vzduchovku r. 4,5 mm	20,000 000 ks
6.	Dalekohled 6 x 30	22 ks
7.	Dalekohled 7 x 50	2 ks
8.	Buzola kapesní, vojenský vzor	1 500 ks
9.	Kulomet lehký r. 7,92 mm, kořistný	2 000 ks
10.	Samopal vz. 23 a 25, r. 9 mm	30 000 ks
11.	Pancéřovka vz. 27 – cvičná	400 ks
12.	Ruční granát ostrý útočný vz. 34	140 000 ks
13.	Náboj cvičný pro kulomet r. 7,92 mm	200 000 ks
14.	Lopatky polní s pochvou a řemínkem	10 000 ks
15.	Pouzdra na dalekohled 6 x 30	22 ks
16.	Pouzdra na dalekohled 7 x 50	2 ks
17.	Brašna pyrotechnická	21 ks

Ženíjní materiál ostrý.

poř. č.	Název materiálu	Požadované množství:
1.	Rozbuška č. 8 obyčejná	10 000 ks
2.	Rozbuška elektrická	10 000 ks
3.	Palník elektrický	10 000 ks
4.	Zápalnice dvojité	50 000 m
5.	Bleskovice pentritová	5 000 m
6.	Náložka TMT 100 g	5 000 ks
7.	Náložka TMT 200 g	5 000 ks
8.	Elektrický rozněcovač Schaffer	21 ks
9.	Ohmetr	21 ks
10.	Kabel k elektrickému odpalování	2 000 m

Ženíjní materiál cvičný.

1.	Rozbuška č. 8	15 000 ks
2.	Náložka 100 g	25 000 ks
3.	Náložka 50 g	25 000 ks
4.	Náložka 200 g	25 000 ks
5.	Bleskovice	30 000 m

Pohonné hmoty.

1.	Benzin	1 845 000 l
2.	Nafta motorová	300 000 l

Spojovací materiál

poř. č.	Název materiálu	Požadované množství:
1.	Radiostanice A 7 B	90 ks
2.	Radiostanice přenosné RF 11	90 ks
3.	Souprava kabelová K 6	25 ks

Zdravotnický materiál.

1.	Obvazový balíček pro první pomoc	150 000 ks
2.	Nosítka pro raněné	500 ks

Dopravní prostředky:

1.	Kompletní vozidla, nákladní kryté Praga – RN 3t	23 ks
2.	Motocykl Jawa 250 s tandemem	200 ks
3.	Pláště a duše pro motorová vozidla	1 014 ks

PŘÍLOHA č. 4

Pracovní náplň jednotlivých odborů oddělení LM KV /Podle návrhu na Řád vnitřní služby LM/.

Vedoucí oddělení:

je spoluzodpovědný /s krajským velitelem/ za bojovou a mobilizační pohotovost, za bojovou a politickou přípravu, výchovu a kázeň, za stav udržování a uskladnění výzbroje a za finanční a hospodářský stav jednotek v celém kraji.

Je povinen:

řídit a kontrolovat činnost podřízených jednotek LM v době jejich nasazení k plnění úkolů; řídit bojovou a politickou přípravu všech příslušníků jednotek LM v kraji; osobně vést výcvik členů štábu krajského velitele LM a náčelníků štábu okresních velitelů LM;

všestranně zkoumat podřízené velitele LM, znát charakterové a politické hodnoty náčelníků a členů štábů, okresních velitelů, velitelů pluků a praporů;

zkoumat a prověřovat návrhy osob na funkce v LM, které podle kádrového pořádku strany schvaluje nebo potvrzuje byro krajského výboru nebo krajský výbor strany;

zkoumat a prověřovat návrhy osob do ústředních a krajských škol a kursů LM;

činit opatření k zabezpečení a správnému udržování zbraní, munice a výzbroje a kontrolovat jejich stav v udržování a v uskladnění;

kontrolovat výkon strážní služby příslušníků jednotek LM;

vést přehledy o početních stavech jednotek LM a přesnou evidenci zbraní a výstroje;

předkládat prostřednictvím krajského velitele byru krajského výboru ke schválení všechny rozkazy, které mají být vydány;

podávat pravidelně oddělení LM ÚV a byru KV zprávu o své činnosti, stavu bojové a politické přípravy, o akcích LM a o všech závažných otázkách LM.

Pracovní náplň na úseku operačním:

je prvním zástupcem náčelníka štábu; připravuje poplachové plány a soustředění LM podle směrnic štábu velitele LM v ČSR;

provádí instruktáže o střežení závodů a objektů důležitých pro chod průmyslu a obranu státu, po dohodě s krajským náčelníkem STB, VB, PS a VS;

připravuje plán k předpokládaným nasazením LM podle směrnic štábu velitele LM v ČSR;

připravuje plány výkonu služby v případě nasazení jednotek;

provádí organizaci výkonu služby v případě nasazení jednotek ve větším měřítku a řídí operaci těchto jednotek;

provádí organizaci nově zřízených jednotek LM; organizuje styk a spojení velitelství a jednotek LM;

řídí dopravní a zásobovací službu v případě dalšího nasazení jednotek LM ve spolupráci s materiálním odborem;
řídí zdravotní službu jednotek LM v případě déle trvajícího nasazení;
vede přehled důležitých objektů;
vede organizační tabulku jednotek LM;
všechny úkoly svého odboru řeší ve spolupráci s náčelníkem štábu;
řídí odborné školení okresních operačních referentů.

Pracovní náplň na úseku politické výchovy:

Je zástupcem náčelníka štábu pro věci politické;
pečuje o politickou výchovu příslušníků za spolupráce oddělení agitace a propagace KV;
pečuje o pracovní morálku a budovatelskou aktivitu příslušníků;
pečuje o politickou a bojovou morálku příslušníků;
pečuje o spolupráci jednotek LM na poli politické výchovy s politickými i kulturními organizacemi na závodech i se závodními odborovými skupinami;
pečuje o kulturní a vzdělávací potřeby příslušníků /knihy, filmy, divadla atd./;
řídí činnost politických vedoucích ve smyslu naprosté spolupráce velitele a polit. vedoucího;
provádí průzkum při zřizování nových jednotek spolu s referentem pro kádrovou evidenci a oddělením I. KP;
řídí politické a pedagogické školení okresních polit. vedoucích.

Pracovní náplň výcvikového referenta:

je zástupcem náčelníka štábu pro věci výcvikové;
rozpracovává programy a osnovy výcviku jednotek LM podle směrnic štábu velitele LM v ČSR;
řídí střelecký výcvik a ostrou školní střelbu příslušníků;
zřizuje odborné vojenské školy a kurzy pro velitelské kádry LM podle směrnic štábu velitele LM v ČSR;
řídí průběh krajských soutěží LM ve spolupráci s pol. odborem;
kontroluje a prověřuje výcvik jednotek na závodech a okresních výcvikových škol;
vede evidenci výcviku a účasti na ostré střelbě;
řídí instruktorský sbor /který bude eventuálně při odboru ustaven/;
v případě delšího nasazení jednotek řídí výcvik a spolupracuje s operačním odborem podle potřeb nasazení;
řídí odborné školení okresních výcvikových referentů.

Pracovní náplň referenta pro kádrovou evidenci:

je zástupcem náčelníka štábu pro věci kádrové;
vede početní stavy LM a lístkovou evidenci LM /dle směrnic štábu velitele LM v ČSR/;
provádí výběr osob /ve spolupráci s okresním velitelem LM/ přicházejících v úvahu do funkcí štábu okresního a krajského velitele;

provádí agendu spojenou s ustanovením do funkce a propuštění;
vyřizuje záležitosti kádrové, kázeňské a trestní;
vyšetřuje použití zbraní, při nichž došlo ke zranění nebo smrti;
vede přehled o velitelích LM po stránce jejich způsobilosti;
vede evidenci služebních úspěchů jednotlivých příslušníků LM;
provádí průzkum při zřizování nových jednotek spolu s pol. odborem a oddělením I. KV;
vede agendu spojenou s poskytováním náhrad ve smyslu zákona o národním pojištění;
vede agendu spojenou s vyznamenáním příslušníků;
vede agendu spojenou s evidencí vojenských a jiných služebních příruček;
vede agendu spojenou s vydáváním průkazů všeho druhu;
vede agendu spojenou s evidencí služebních přísah;
řídí odborná školení okresních kádrových referentů.

Pracovní náplň materiálního referenta:

je zástupcem náčelníka štábu pro věci materiální;
pečuje o výstroj příslušníků, o uskladnění výstroje;
je zodpovědný za bezpečnost a racionálnost tohoto uložení;
vede evidenci všeho materiálu kromě zbraní a střeliva;
stará se o přidělování služebních motorových vozidel a vede jejich evidenci, stará se, aby všechny jednotky LM byly v rámci možnosti motorizované;
pečuje o stravování příslušníků v případě déle trvajících nasazení ve spolupráci s operačním odborem;
vede evidenci spojovacího materiálu a stará se o jeho doplňování;
zjišťuje pohonné hmoty a vede agendu s tím spojenou;
stará se o poskytování náhrad ušlé mzdy z titulu déle trvajících nasazení příslušníků LM;
zajišťuje účetní provádění hospodářství v kraji pro potřebu hospodářské správy;
řídí odborné školení okresních materiálních referentů.

Pracovní náplň zbrojře:

je zástupcem materiálního referenta;
pečuje o výzbroj, o uskladnění a ošetření zbraní;
je zodpovědný za bezpečnost a racionálnost tohoto uložení;
vede evidenci zbraní;
je zodpovědný za početní stav střeliva /ve zvláštní patrnosti vede „nedotknutelné zásoby“/;
dohlíží, aby střelivo bylo roztříděno podle roku výroby a spotřebováváno vždy střelivo nejstarších ročníků;
řídí odborné školení okresních zbrojířů.

PŘÍLOHA č. 5

Návrh na začlenění štábu velitelů Lidových milic jako oddělení do systemizace příslušných orgánů strany.

1. Štáby velitele Lidových milic u ÚV KSČ a ÚV KSS, štáby krajských velitelů Lidových milic a štáby okresních /městských/ velitelů Lidových milic začleňují se jako oddělení do systemizace příslušných stranických orgánů.

2. Štáb velitele Lidových milic u ÚV KSČ se začleňuje do systemizace ÚV KSČ jako oddělení Lidových milic. V čele oddělení stojí vedoucí oddělení /náčelník štábu velitele LM u ÚV KSČ/, který řídí práci oddělení. Oddělení se člení na odbory.

Systemizace pracovníků oddělení:

- 1 vedoucí oddělení,
- 1 vedoucí odboru operačního a 2 referenti,
- 1 vedoucí odboru politického a 1 referent,
- 1 vedoucí odboru výcvikového a 3 referenti,
- 1 vedoucí odboru kádrové evidence a 1 referent,
- 1 vedoucí odboru materiálního a 3 referenti,
- 4 administrativní pracovníci,
- 2 řidiči.
- Celkem: 16 politických pracovníků
- 4 administrativní pracovníci
- 2 techničtí pracovníci.

3. Štáb velitele Lidových milic u ÚV KSS se začleňuje do systemizace ÚV KSS jako oddělení Lidových milic. V čele oddělení stojí vedoucí oddělení /náčelník štábu velitele LM u ÚV KSS/, který řídí práci oddělení. Oddělení se člení na odbory.

Systemizace pracovníků oddělení

- 1 vedoucí oddělení,
- 1 vedoucí odboru operačního,
- 1 vedoucí odboru politického
- 1 vedoucí odboru výcvikového,
- 1 vedoucí odboru kádrové evidence,
- 1 vedoucí odboru materiálního a 1 referent,
- 2 administrativní pracovníci,

2 řidiči.
Celkem: 7 politických pracovníků,
2 administrativní síly,
2 techničtí pracovníci.

4. Štáby krajských velitelů Lidových milic se začleňují do systemizace příslušných krajských výborů jako oddělení Lidových milic. V čele oddělení stojí vedoucí oddělení /náčelník štábu krajského velitele/, který řídí práci oddělení. Oddělení se člení na odbory.

a) Systemizace pracovníků oddělení v kraji Praha:

1 vedoucí oddělení,
1 vedoucí odboru operačního,
1 vedoucí odboru politického a 1 referent,
1 vedoucí odboru výcvikového a 1 referent,
1 vedoucí odboru kádrové evidence,
1 vedoucí odboru materiálního a 2 referenti,
3 administrativní pracovníci,
1 řidič.
Celkem: 10 politických pracovníků,
3 administrativní pracovníci,
1 technický pracovník.

b) Systemizace pracovníků oddělení v kraji Ostrava:

1 vedoucí oddělení,
1 vedoucí odboru operačního,
1 vedoucí odboru politického a 1 referent,
1 vedoucí odboru výcvikového a 1 referent,
1 vedoucí odboru kádrové evidence,
1 vedoucí odboru materiálního,
2 administrativní pracovníci /1 pro otázky materiální/,
1 řidič.
Celkem: 8 politických pracovníků,
2 administrativní pracovníci,
1 technický pracovník.

c) Systemizace oddělení LM v krajích České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Ústí n. L., Liberec, Hradec Králové, Pardubice, Jihlava, Brno, Olomouc, Gottwaldov, Bratislava, Nitra, Žilina, Košice:

1 vedoucí oddělení,
1 vedoucí odboru operačního,
1 vedoucí odboru politického,

1 vedoucí odboru výcvikového,
 1 vedoucí odboru kádrové evidence,
 1 vedoucí odboru materielního,
 2 administrativní pracovníci /1 pro otázky materielní/
 1 řidič.
 Celkem: 6 politických pracovníků,
 2 administrativní pracovníci,
 1 technický pracovník.

d) Systemizace pracovníků oddělení v kraji Banská Bystrica a Prešov:

1 vedoucí oddělení,
 1 vedoucí odboru operačního,
 1 vedoucí odboru politického,
 1 vedoucí odboru výcvikového,
 1 vedoucí odboru materielního,
 1 administrativní pracovník,
 1 řidič.
 Celkem: 5 politických pracovníků,
 1 administrativní pracovník,
 1 technický pracovník.

5. Okresní velitelé Lidových milic a další funkcionáři LM, pokud byli pro výkon své funkce uvolnění ze zaměstnání, se začleňují do systemizace příslušných okresních výborů jako oddělení Lidových milic. V okresech s menším počtem příslušníků LM než 200 se oddělení nezřizují a úkoly okresního velitele a členů štábu plní funkcionáři, kteří nejsou uvolnění ze zaměstnání. V závodech s více než 500 příslušníky LM mohou být velitelé nejvyšší jednotky LM v závodě uvolnění pro výkon své funkce ze zaměstnání. V těchto závodech, kde je více než 1 000 příslušníků LM, může být mimo velitele nejvyšší jednotky LM v závodě uvolněn ze zaměstnání pro výkon funkce v LM 1 další funkcionář, pokud v zájmu úspěšného plnění úkolů je uvolnění tohoto funkcionáře ze zaměstnání nezbytné.

Výjimky z tohoto ustanovení rozhoduje na návrh okresního a krajského výboru strany organizační sekretariát ÚV KSČ.

Přehled o počtu placených funkcionářů Lidových milic ke konci roku 1952:

	polit. prac.	adm. prac.	celkem
štáb vrchního velitele u ÚV	10	3	13
štáb vrchního velitele u ÚV KSS	3	1	4
KV LM v 19 krajích	104	16	120

okresy	316	-	316
celkem	433	20	453

Přehled o počtu plánovaných systemizovaných míst v LM:

	polit. prac.	adm. prac.	techn. prac.	celkem
ÚV KSČ	16	4	2	22
ÚV KSS	7	2	2	11
KV v 19 krajích	118	37	29	184
celkem	141	43	33	217

Přehled o plánovaných stavech příslušníků Lidových milic na rok 1953 v poměru k předchozímu stavu:

Kraj:	stav dosažený podle plánu k 31. 12. 1950	stav ke dni 1. 8. 1952	návrh plánu pro rok 1953	rozdíl
Praha		33 509	37 000	-3 491
Č. Budějovice		6 033	5 000	-1 033
Plzeň		6 948	5 000	-1 948
Karlovy Vary		4 258	3 500	-758
Ústí n. L.		6 295	7 500	+1 205
Liberec		5 441	6 000	+559
Hr. Králové		5 506	6 500	+994
Pardubice		4 800	5 500	+700
Jihlava		5 247	4 000	-1 247
Brno		11 130	8 000	-3 130
Olomouc		5 017	6 000	+983
Gottwaldov		6 830	8 000	+1 170
Ostrava		9 392	12 000	+2 608
	130 000	110 406	114 000	+3 594
Bratislava		4 612	5 000	+388
Nitra		3 925	4 500	+575
Žilina		3 883	4 000	+117

Banská Bystrica		1 787	2 000	+213
Košice		4 146	5 000	+854
Prešov		1 157	1 500	+343

Slovensko	20 000	19 510	22 000	+2 490

	150 000	129 916	136 000	+6 084
=====				

Snížení stavů jednotek LM v krajích České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Jihlava a Brno je způsobeno zrušením osadních Lidových milic; počet příslušníků LM v závo-
dech však vzroste.

PŘÍLOHA Č. 6

Návrh na stanovení počtu příslušníků Lidových milic v roce 1953.

Pro rok 1953 se určují tyto počty Lidových milic:

v českých zemích	114 000 příslušníků
na Slovensku	22 000 příslušníků

celkem na celém území ČSR	136 000 příslušníků

Z toho pro kraje:

Praha	37 000 příslušníků
České Budějovice	5 000 „
Plzeň	5 000 „
Karlovy Vary	3 500 „
Ústí nad Labem	7 500 „
Liberec	6 000 „
Hradec Králové	6 500 „
Pardubice	5 500 „
Jihlava	4 000 „
Brno	8 000 „
Olomouc	6 000 „
Gottwaldov	8 000 „
Ostrava	12 000 „
Bratislava	5 000 „
Nitra	4 500 „
Žilina	4 000 „
Banská Bystrica	2 000 „
Košice	5 000 „
Prešov	1 500 „

	136 000 příslušníků

PŘÍLOHA č. 7

Směrnice k činnosti LM – 1955 (část od oddílu VI.)

VI. Funkcionáři jednotek Lidových milicí. Povinnosti funkcionářů Lidových milicí

22. Krajský velitel Lidových milicí je přímým náčelníkem všech příslušníků jednotek LM v kraji. Je odpovědný za bojovou a mobilizační pohotovost jednotek LM, za bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotek LM a za stav, udržování a uskladnění výstroje a technického materiálu LM.

23. Vedoucí oddělení orgánů strany, ROH a ČSM u krajského výboru strany je představeným štábu krajského velitele LM. Řídí a kontroluje denní činnost štábu krajského velitele LM, zejména jak jsou plněna usnesení Ústředního a krajského výboru strany, týkající se jednotek LM. Jeho prostřednictvím jsou předkládány návrhy na opatření v jednotkách LM krajskému výboru.

24. Náčelník štábu krajského velitele LM je podřízen krajskému veliteli LM (jeho zástupci). Je přímým náčelníkem příslušníků štábu a všech příslušníků jednotek Lidových milicí v kraji. Při uskutečňování rozhodnutí krajského velitele LM má náčelník štábu právo dávat pokyny osobám podřízeným krajskému veliteli jeho jménem. O všech takových otázkách podává náčelník štábu hlášení krajskému veliteli LM. Je prvním zástupcem krajského velitele při rozhodování v otázkách bojové přípravy, mobilizační připravenosti a použití jednotek LM v akcích.

Je odpovědný krajskému veliteli za bojovou přípravu a mobilizační připravenost jednotek Lidových milicí v kraji, za výchovu a kázeň příslušníků, za stav, uskladnění a udržování výzbroje a bojové techniky jednotek Lidových milicí.

Je povinen:

řídit a kontrolovat činnost podřízených jednotek Lidových milicí v době jejich nasazení v akci,

řídit bojovou a politickou přípravu všech příslušníků jednotek LM v kraji,

osobně vést výcvik členů štábu krajského velitele a okresních velitelů LM,

všestranně zkoumat, znát charakterové vlastnosti, odborné i politické hodnoty okresních velitelů LM a členů štábu krajského velitele LM,

zkoumat a prověřovat návrhy osob do odborných škol a kursů LM,

činit opatření k zabezpečení a správnému udržování zbraní a munice a kontrolovat jejich stav udržování a uskladnění,

kontrolovat výkon strážní služby u příslušníků jednotek LM,

vést přehledy o početních stavech jednotek LM a přesnou evidenci zbraní, munice a technického materiálu LM,

vést agendu spojenou s poskytováním náhrad ve smyslu zákona o důchodovém zabezpečení příslušníků jednotek LM,
předkládat prostřednictvím zástupce krajského velitele byru krajského výboru strany ke schválení všechny závažné rozkazy, které mají být vydány,
organizovat včasné doručení všech rozkazů krajského velitele a nadřízených náčelníků a orgánů jednotkám LM,
podávat štábu velitele LM pro ČSR a byru krajského výboru strany zprávu o činnosti štábu, stavu bojové a politické přípravy o akcích jednotek LM a všech závažných otázkách LM.

25. Výcvikový instruktor štábu krajského velitele LM je prvním zástupcem náčelníka štábu. Je povinen:

rozpracovávat programy a osnovy výcviku jednotek Lidových milicí podle směrnic štábu velitele LM,

řídit a kontrolovat výcvik a ostrou školní střelbu příslušníků jednotek LM,

vést evidenci výcviku a ostré školní střelby,

v případě delšího nasazení jednotek v akci řídí jejich výcvik podle potřeb nasazení,

vyšetřuje použití zbraně, při nichž došlo ke zranění nebo smrti,

řídí činnost pomocných instruktorů,

vede evidenci technického materiálu,

vede agendu spojenou s evidencí vojenských a jiných služebních knih.

26. Operační instruktor štábu krajského velitele LM je povinen:

připravovat plány k poplachu a soustředění jednotek Lidových milicí podle směrnic štábu velitele LM v ČSR,

provádět organizaci výkonu služby v případě nasazení jednotek LM ve větším měřítku, organizovat spojení velitelství LM,

řídit dopravu a zásobovací službu v případě delšího nasazení jednotek LM,

řídit zdravotní službu jednotek v případě delšího nasazení (pomocí zdravotního pomocného instruktora),

vést přehled důležitých objektů,

vést organizační tabulky jednotek LM.

27. Zbrojír je povinen:

pečovat o výzbroj jednotek Lidových milicí, o uskladnění a ošetřování zbraní,

vést evidenci zbraní a střeliva,

dbát toho, aby byly dodržovány stanovené počty střeliva pro jednotlivé zbraně (zvláště nedotknutelné zásoby),

vypracovávat plán prohlídek a oprav zbraní. Technické prohlídky organizovat tak, aby byly provedeny nejméně jednou za tři měsíce,

řídit odborné školení okresních zbrojírů,

vydávat ostré střelivo pro ostrou školní střelbu.

28. Instruktor pro kádrovou a osobní evidenci je povinen:
vést početní stavy jednotek Lidových milicí a lístkovou evidenci (podle směrnic štábu velitele LM v ČSR),
připravovat návrhy na vyřízení záležitostí kádrových, kázeňských a trestních,
vést evidenci o velitelích po stránce jejich způsobilosti,
vést evidenci služebních úspěchů příslušníků LM,
vést agendu spojenou s vydáváním průkazů všeho druhu,
vést agendu spojenou s evidencí přísah příslušníků jednotek LM,
vést agendu spojenou s vyznamenáním příslušníků jednotek LM.

29. Pomocní instruktoři

Pomocný instruktor pro výcvik v obsluze radiostanic a pomocný instruktor pro výcvik v obsluze polních telefonů podléhají výcvikovému instruktoru. Provádějí úkoly uložené jim výcvikovým instruktorem, v případě nasazení jednotek Lidových milicí do akce organizují podle pokynů operačního instruktora spojení s velitelstvím a jednotkami. Pomocný zdravotní instruktor podléhá operačnímu instruktoru a provádí úkoly, které mu tento uloží.

Funkcionáři okresu

30. Počet členů okresního velitelství stanoví:

I. V okresech, kde je počet jednotek Lidových milicí větší než jeden prapor (nejméně však 2 prapory)

7 členů, a to: náčelník štábu,
výcvikový instruktor,
operační instruktor,
zbrojář,
instruktor pro kádrovou evidenci,
pomocný spojovací instruktor,
pomocný zdravotní instruktor.

II. V okresech, kde je počet jednotek Lidových milicí větší než jedna rota (nejméně však 2 roty)

5 členů, a to: náčelník štábu,
výcvikový instruktor,
zbrojář,
instruktor pro kádrovou a osobní evidenci.

Okresní velitelství plní současně funkci velitelství praporu.

III. V okresech, kde je počet jednotek Lidových milicí větší než jedna četa (nejméně však 2 čety) a nejvíce 4 čety:

4 členy, a to: náčelník štábu,
výchovný instruktor,
zbrojář,
instruktor pro kádrovou a osobní evidenci.

Okresní velitelství plní současně funkci velitelství roty.

IV. V okresech, kde je počet jednotek Lidových milicí větší než jedno družstvo (nejméně však 1 družstvo a nejvíce 4 družstva):

2 členy, a to: náčelník štábu,
zbrojář.

Okresní velitelství plní současně funkci velitelství čty.

31. Okresní velitel Lidových milicí

je přímým náčelníkem všech příslušníků jednotek Lidových milicí v okrese.

Je odpovědný za bojovou a mobilizační pohotovost jednotek LM, za bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotek LM a za stav, udržování a uskladnění výstroje a výzbroje a technického materiálu LM.

32. Náčelník štábu okresního velitele Lidových milicí

je podřízen okresnímu veliteli Lidových milicí. Je přímým náčelníkem příslušníků štábu a všech příslušníků jednotek LM v okrese.

Při uskutečňování rozhodnutí okresního velitele LM má náčelník štábu právo vydávat pokyny osobám podřízeným okresnímu veliteli jeho jménem. O takových otázkách podává náčelník štábu hlášení okresnímu veliteli LM.

Je prvním zástupcem okresního velitele LM při rozhodování v otázkách bojové přípravy, mobilizační připravenosti a použití jednotek LM v akcích.

Je odpovědný okresnímu veliteli LM za bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotek LM, za stav, udržování a uskladnění výzbroje, výstroje a technického materiálu LM.

Je povinen:

řídít a kontrolovat činnost podřízených jednotek Lidových milicí v době jejich nasazení v akci,

řídít bojovou a politickou přípravu jednotek LM v okrese,

osobně řídít výcvik štábu okresního velitele a velitelů praporů (rot a čet),

všestranně zkoumat příslušníky jednotek LM a znát charakterové, odborné vojenské a politické hodnoty podřízených velitelů,

zkoumat a prověřovat návrhy na přijetí nových členů do jednotek LM,

zkoumat a prověřovat návrhy osob do odborných škol a kursů LM,

zkoumat návrhy na velitele praporů, rot, čet a družstev,

činit opatření k zabezpečení a správnému udržování zbraní a střeliva a osobně kontrolovat jejich stav, udržování a uskladnění,

organizovat a kontrolovat výkon strážní služby příslušníků jednotek LM,
vést přesnou evidenci příslušníků jednotek LM, zbraní, munice a technického materiálu,
vést agendu spojenou s poskytováním náhrad ve smyslu zákona o důchodovém zabezpečení příslušníků LM,
organizovat včasné doručení všech rozkazů krajského velitele LM a vyšších náčelníků a orgánů strany,
předkládat prostřednictvím vedoucího tajemníka okresního výboru strany zprávy o stavu bojové a politické přípravy a ostatních závažných otázkách LM okresnímu výboru strany,
podávat podrobné zprávy nejméně však jednou za měsíc krajskému veliteli LM.

33. Okresní výcvikový instruktor

Je prvním zástupcem okresního velitele.

Je povinen:

rozpracovávat programy a osnovy výcviku jednotek Lidových milicí podle směrnic štábu velitele LM v ČSR,
řídit a kontrolovat výcvik a ostrou školní střelbu příslušníků jednotek LM,
vést evidenci výcviku a ostré školní střelby,
v případě delšího nasazení jednotek LM řídit jejich výcvik podle potřeb nasazení,
vyšetřovat použití zbraní, při nichž došlo ke zranění nebo smrti,
vést evidenci technického materiálu,
vést agendu spojenou s evidencí vojenských a jiných služebních knih.

34. Okresní operační instruktor

Je povinen:

připravovat poplachové plány a plány k soustředění jednotek Lidových milicí podle směrnic štábu velitele LM v ČSR.
provádět organizaci výkonu služeb v případě nasazení jednotek LM ve větším rozsahu,
organizovat spojení mezi velitelstvím a jednotkami,
řídit dopravní a zásobovací službu v případě nasazení jednotek LM do akce,
vést přehled důležitých objektů, vést organizační tabulky jednotek Lidových milicí.

35. Okresní zbrojř

Je povinen:

pečovat o výzbroj a munici jednotek Lidových milicí, o jejich uskladnění a ošetřování,
vést evidenci výzbroje a munice,
dbát toho, aby byly dodržovány stanovené počty střeliva pro jednotlivé zbraně,
vypracovávat plán prohlídek a oprav zbraní v okrese,
osobně provádět technické prohlídky zbraní nejméně jednou za tři měsíce,
vydávat střelivo pro ostrou školní střelbu.

36. Okresní instruktor pro kádrovou a osobní evidenci

Je povinen:

vést početní stavy jednotek Lidových milicí a lístkovou evidenci,
připravovat návrhy na vyřízení záležitostí kádrových, kázeňských a trestních,
vést evidenci o velitelích po stránce jejich způsobilosti,
vést evidenci služebních úspěchů příslušníků jednotek LM,
vést agendu spojenou s vydáváním průkazů všech druhů a jejich prodlužování,
vést agendu spojenou s evidencí přísah,
vést agendu spojenou s evidencí vyznamenání příslušníků jednotek LM.

37. Okresní pomocní instruktoři

Pomocný instruktor spojovací a

pomocný instruktor zdravotní

podléhají operačnímu referentu a plní úkoly podle jeho pokynů.

Funkcionáři jednotek Lidových milicí

38. Velitel praporu je náčelníkem všech příslušníků praporu. Odpovídá za bojovou pohotovost, za bojovou a politickou přípravu, výchovu a kázeň příslušníků praporu, za stav a udržování a uskladnění výstroje a výzbroje.

Je povinen:

řídít a kontrolovat činnost praporu v době jeho nasazení do akce,
řídít bojovou a politickou přípravu všech příslušníků praporu,
osobně konat zaměstnání s veliteli rot a čet a jednotkami praporu,
kontrolovat znalosti příslušníků a velitelů praporu,
činit opatření k zabezpečení a řádnému udržování zbraní, munice, výstroje a technického materiálu a osobně kontrolovat jejich stav a evidenci,
organizovat střežení objektů v případě pohotovosti a kontrolovat výkon strážní služby.

39. Zástupce velitele praporu je podřízen veliteli praporu a je přímým náčelníkem všech příslušníků praporu. Plní úkoly ukládané mu velitelem praporu.

40. Zástupce velitele praporu pro věci politické je podřízen veliteli praporu. Je přímým náčelníkem všech příslušníků praporu. Ve své práci řídí se „Směrnicemi o politicko-agitační práci v jednotkách LM“ schválenými sekretariátem ÚV KSČ 23. 3. 1954 a rozkazy velitele.

41. Starší pobočník velitele praporu (náčelník štábu) je podřízen veliteli praporu a odpovídá za včasné vydávání rozkazů a nařízení velitele praporu a vyšších náčelníků.

Je povinen:

kontrolovat z příkazu velitele praporu průběh bojové a politické přípravy, účastnit se

prohlídek zbraní, výstroje a technického materiálu v jednotkách praporu, kontrolovat plnění rozkazů a nařízení velitele praporu a vyšších náčelníků.

42. Velitel roty

Velitel roty je podřízen veliteli praporu (okresu). Je náčelníkem všech příslušníků roty a odpovídá za bojovou pohotovost roty, za výcvik, politickou přípravu, výchovu a kázeň příslušníků roty, za stav, udržování výzbroje a výstroje.

Je povinen:

řídit a kontrolovat činnost roty v době nasazení roty do akce,
organizovat u roty bojovou a politickou přípravu, sestavovat plán cvičení, osobně konat cvičení s veliteli čet a družstev jakož i s ostatními příslušníky roty,
kontrolovat znalosti příslušníků roty, velitelů družstev a velitelů čet,
znát všechny příslušníky roty, jejich vojenskou kvalifikaci, osobní a rodinné poměry,
vést přehled o počtu příslušníků roty a znát přesné údaje o početních stavech výzbroje a výstroje,
vyhledávat vhodné osoby do škol a kurzů LM,
organizovat správné používání, udržování a opravování technického materiálu a výcvikových pomůcek.

43. Zástupce velitele roty pro věci politické je podřízen veliteli roty. Je přímým náčelníkem všech příslušníků roty. Ve své práci se řídí „Směrnicemi o politicko-agitační práci v jednotkách LM“ schválenými sekretariátem ÚV KSČ 23. 3. 1954.

44. Staršina roty je podřízen veliteli roty. Je přímým náčelníkem příslušníků roty.

Je povinen:

materiálně zabezpečovat bojovou přípravu jednotek roty,
přísně dbát na správné používání, ošetřování a udržování zbraní, techniky a munice, výstroje, jakož i vést jeho přesnou evidenci,
rozdělovat stráže v případě nasazení jednotek roty,
organizovat zásobování jednotek roty v případě nasazení do akce.

45. Velitel čety je podřízen veliteli roty. Je náčelníkem všech příslušníků čety.

Odpovídá za bojovou pohotovost čety, za výcvik, politickou přípravu, výchovu a kázeň příslušníků čety.

Odpovídá za udržování a uskladnění výstroje a výzbroje.

Je povinen:

řídit činnost čety v době nasazení do akce,
osobně provádět bojovou a politickou přípravu příslušníků čety a dohlížet, aby velitelé družstev správně prováděli výcvik,
znát osobně každého člena čety, jeho osobní vlastnosti, rodinné poměry a vojenskou kvalifikaci,

vést seznam příslušníků čety,
podávat veliteli roty hlášení o potřebách svých podřízených, o odměnách a trestech udělených příslušníkům čety,
nejméně jednou měsíčně provádět prohlídku zbraní a materiálu.

46. Pomocník velitele čety je podřízen veliteli čety a ve vnitřní službě též staršinovi roty. Je přímým náčelníkem příslušníků čety.

Je povinen:

osobně vést v případě nepřítomnosti velitele čety výcvik čety podle pokynů velitele čety, udržovat v bezvadném stavu zbraně, výstroj a technický materiál,
znát každého příslušníka čety, jeho osobní vlastnosti, rodinné poměry a vojenskou kvalifikaci,
podávat veliteli čety hlášení o žádostech podřízených a odměnách a trestech uložených příslušníkům čety,
určovat příslušníky do strážní služby,
připravovat materiální zabezpečení výcviku.

47. Velitel družstva je podřízen veliteli čety.

Je přímým náčelníkem všech příslušníků družstva.

Odpovídá za výcvik, výchovu a kázeň příslušníků družstva, za správné používání, ošetřování a uskladnění výstroje a výzbroje.

Je povinen:

řídít činnost družstev v době nasazení do akce,
cvičit a vychovávat příslušníky družstev,
pěstovat u příslušníků svého družstva lásku ke službě, ke své zbraní a naučit je tyto zbraně ošetřovat,
znát každého příslušníka družstva, jeho osobní vlastnosti, rodinné poměry a jeho vojenskou kvalifikaci,
podávat veliteli čety hlášení o stížnostech, žádostech příslušníků družstva, o jejich přestupcích a uložených jim trestech a udělených odměnách, jakož i o případech ztráty nebo poškození výzbroje, výstroje,
dohlížet na čištění zbraní a zajišťovat, aby zbraně byly vždy v bezvadném stavu,
dohlížet a odpovídat za to, aby si příslušníci družstva po skončení cvičení nebo akce nenechali u sebe ani ostré, ani cvičné střelivo, granáty, rozbušky nebo trhaviny.

48. Agitátoři družstva a čety

Agitátory družstva, čety jmenuje velitel družstva, čety.

Agitátoři plní v sestavě družstva, čety úkoly jako každý jiný příslušník družstva, čety (například střelec, samopalník apod.). Ve své práci se řídí „Směrnicemi o politicko-agitační práci v jednotkách LM“ schválenými sekretariátem ÚV KSČ 23. 3. 1954.

VII. Prokazování vojenských poct při pohřbu příslušníků Lidových milicí

49. Čestné doprovody jsou vystrojovány jen při pohřbech příslušníků Lidových milicí padlých v boji. O vystrojení čestného doprovodu rozhoduje okresní velitel LM po souhlasu krajského velitele LM.

Výjimky v tomto ustanovení může učinit velitel LM v ČSR.

O účasti LM při pohřbech osob, které se zvlášť zasloužily o stát, rozhoduje ÚV KSČ.

PŘÍLOHA č. 8

Směrnice k činnosti LM – 1957 (změna v oddílu VI. oproti doplnění z roku 1955)

VI. Funkcionáři jednotek Lidových milicí. Povinnosti funkcionářů Lidových milicí

Krajské velitelství Lidových milicí.

22. Krajský velitel Lidových milicí

je přímým náčelníkem všech příslušníků jednotek LM v kraji.

Je odpovědný za bojovou a mobilizační pohotovost jednotek LM, za bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotek LM a za stav, udržování a uskladnění výstroje, výzbroje a technického materiálu LM.

23. Zástupce krajského velitele Lidových milicí.

Zástupcem krajského velitele Lidových milicí je vedoucí oddělení stranických orgánů u krajského výboru strany.

Je přímým náčelníkem všech příslušníků jednotek LM v kraji.

Řídí a kontroluje denní činnost štábu krajského velitele LM a zúčastňuje se zasedání krajského štábu.

Jeho prostřednictvím jsou předkládány návrhy na opatření v jednotkách Lidových milicí krajskému výboru strany.

24. Náčelník štábu krajského velitele LM

je přímým náčelníkem příslušníků krajského štábu a všech příslušníků jednotek LM v kraji.

Náčelník štábu osobně organizuje a řídí veškerou práci štábu, je odpovědný za přípravu a bojovou pohotovost štábu a jednotek LM v kraji, za výchovu a kázeň jejich příslušníků, za stav, udržování a uskladnění výstroje, výzbroje a technického materiálu LM.

Při uskutečňování rozhodnutí krajského velitele má náčelník štábu v nezbytných případech právo dávat rozkazy příslušníkům LM v kraji jménem krajského velitele LM.

O všech takových rozkazech podává náčelník štábu hlášení krajskému veliteli LM.

Je povinen:

- předkládat prostřednictvím zástupce krajského velitele byru krajského výboru strany všechny závažné rozkazy, které mají být vydány,

- organizovat včasné doručení všech rozkazů krajského velitele a nadřízených náčelníků a orgánů jednotkám LM,

- podávat štábu velitele LM v ČSR a byru krajského výboru strany zprávy o činnosti štábu, stavu bojové a politické přípravy jednotek LM v kraji a zprávy o všech závažných otázkách týkajících se jednotek LM v kraji,
- osobně vypracovávat poplachový a mobilizační plán jednotek LM v kraji a řídit mobilizační práce osob, které tyto vypracovávají na okresech.

25. Náčelník operační skupiny velitelství LM

je prvním zástupcem náčelníka štábu.

Je povinen:

- znát vždy situaci v jednotkách LM v kraji a v případné akci zajišťovat náčelníku štábu nepřetržité velení,
- zpracovávat všechny dokumenty týkající se organizace jednotek, činnosti jednotek LM v akcích a stavu bojové připravenosti jednotek LM,
- zpracovat rozkaz pro bojovou přípravu jednotek LM kraje a plán bojové přípravy jednotek a štábů LM v kraji podle pokynů štábu velitele LM v ČSR,
- zpracovávat plán kontrol stavu jednotek příslušníky krajského štábu a velitelů praporů a rot rychlých oddílů,
- kontrolovat evidenci početních stavů a vést početní stav jednotek LM v kraji,
- vést evidenci služebních příruček a map,
- vypracovávat podle pokynů štábu LM v ČSR pomůcky utajeného velení.

26. Instruktoři operační skupiny krajského velitelství LM

Instruktor pro bojovou přípravu jednotek,
instruktor pro evidenci početních stavů a organizaci jednotek,
instruktor pro kádrovou a osobní evidenci,
instruktor pro evidenci dopravních prostředků.
Počet instruktorů a funkční rozdělení určí krajský velitel LM.
Instruktoři plní úkoly uložené jim náčelníkem operační skupiny.

27. Náčelník hospodářské skupiny krajského velitelství LM

je zástupcem náčelníka štábu pro věci hospodářské.

Je povinen:

- včas zabezpečovat jednotky LM v kraji potřebnou výstrojí, výzbrojí a technickým materiálem,
- vést evidenci výstroje a výzbroje a technického materiálu LM,
- kontrolovat, jak je pečováno o uložení zbraní, střeliva, výstroje a technického materiálu LM, zejména dbát toho, aby byly dodržovány stanovené počty střeliva pro jednotlivé zbraně,

- kontrolovat stav zbrojnic LM a předkládat náčelníkovi štábu včas návrhy na odstranění zjištěných závad,
- vypracovávat plány pravidelných prohlídek a inventur výstroje, výzbroje a technického materiálu LM,
- organizovat opravy zbraní a výstroje a technického materiálu.

28. Instruktoři hospodářské skupiny krajského velitelství LM

 Instruktor pro výstrojní součásti,
 instruktor pro technický materiál,
 zbrojář,
 instruktoři pro evidenci materiálu.

Počet instruktorů a rozdělení funkcí určí krajský velitel LM.

(Uvedené funkce mohou být spojeny nebo rozšířeny podle odbornosti.)

Instruktoři plní úkoly uložené jim náčelníkem hospodářské skupiny.

29. Náčelník spojení

 je podřízen náčelníkovi operační skupiny. Odpovídá za speciální výcvik spojovacích čet u praporů rychlých oddílů LM a obsluh radiostanic na okresech a u krajského velitelství LM.

Je povinen:

- kontrolovat stav spojovacího materiálu, jeho správné používání a udržování v pořádku,
- vypracovávat plán spojení s jednotkami LM,
- řídí činnost obsluhy radiostanic na krajském velitelství LM.

30. Náčelník zdravotnické služby krajského velitelství LM

 je podřízen náčelníkovi štábu.

Je náčelníkem příslušníků zdravotnické služby LM v kraji a odpovídá za jejich odbornou přípravu, jakož i za vybavení jednotek LM v kraji zdravotnickým materiálem.

Je povinen:

- organizovat odborný výcvik příslušníků zdravotnické služby jednotek LM v kraji,
- uskutečňovat zdravotnickou péči při výcviku jednotek a v případech použití jednotek LM do akce,
- včas předkládat náčelníkovi štábu požadavky na zdravotnický materiál a návrhy na odstranění nedostatků ve zdravotnické službě v jednotkách LM v kraji.

Okresní velitelství Lidových milicí.

31. V okresech, kde není dislokována jednotka rychlého oddílu LM, plní okresní velitelství LM současně funkci velitelství nejvyšší jednotky LM v okrese.

V okresech, kde je dislokována jednotka rychlého oddílu LM, je kromě velitelství okresu vytvořeno velitelství příslušné jednotky (praporu, roty) v okrese (mimo rychlý oddíl). Velitel této jednotky zúčastňuje se schůzí štábu okresního velitele LM.

Počet členů štábu okresního velitele a příslušníků celého velitelství okresu a funkční rozdělení určí okresní velitel LM.

Funkcionáři okresního velitelství LM.

32. Okresní velitel Lidových milicí

je přímým náčelníkem všech příslušníků jednotek Lidových milicí v okrese.

Je odpovědný za bojovou a mobilizační pohotovost jednotek LM, za bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotek LM, za stav, udržování a uskladnění výstroje a výzbroje technického materiálu LM.

33. Náčelník štábu okresního velitele LM

je přímým náčelníkem příslušníků okresního štábu a všech příslušníků LM v okrese.

Náčelník štábu osobně organizuje a řídí veškerou práci štábu, je odpovědný za přípravu a bojovou pohotovost štábu a jednotek LM v okresech, za výchovu a kázeň jejich příslušníků, za stav, udržování a uskladnění výstroje, výzbroje a technického materiálu LM. Je prvním zástupcem okresního velitele LM při rozhodování v otázkách bojové přípravy, mobilizační připravenosti a použití jednotek LM v akcích.

Při uskutečňování rozhodnutí okresního velitele LM má náčelník štábu právo vydávat rozkazy příslušníkům LM podřízeným okresnímu veliteli jeho jménem. O takových rozkazech podává náčelník štábu hlášení okresnímu veliteli LM.

Je povinen:

- organizovat včasné doručení všech rozkazů okresního velitele LM a nadřízených náčelníků a orgánů jednotkám LM,
- podávat krajskému štábu a byru okresního výboru strany zprávy o činnosti štábu, stavu bojové a politické přípravy jednotek LM a zprávy o všech závažných otázkách týkajících se jednotek LM v okrese,
- osobně zpracovávat poplachový a mobilizační plán jednotek LM v okrese a řídit mobilizační práce velitelů jednotek na závodech.

34. Náčelník operační skupiny okresního velitelství LM

je prvním zástupcem náčelníka štábu.

Je povinen:

- znát vždy situaci v jednotkách LM v okrese a v případě akcí zajišťovat náčelníkovi štábu nepřetržité velení,
- zpracovávat všechny dokumenty týkající se činnosti jednotek v akcích a stavu bojové připravenosti LM,
- zpracovat rozkaz pro bojovou přípravu jednotek LM okresu a plán bojové přípravy jednotek v okrese podle rozkazu krajského velitele LM,
- zpracovávat plán kontrol stavu jednotek příslušníky okresního velitelství,
- kontrolovat evidenci početních stavů a vést početní stavy jednotek LM v okrese,
- vést evidenci služebních příruček a map,
- vypracovávat podle pokynů krajského štábu pomůcky utajeného velení.

35. Instruktoři operační skupiny okresního velitelství

Instruktoři pro bojovou přípravu jednotek,
instruktoři pro evidenci početních stavů a organizaci jednotek,
instruktoři pro kádrovou a osobní evidenci,
instruktoři pro dopravní prostředky.

Počet instruktorů a funkční rozdělení určí okresní velitel LM.

Instruktoři plní úkoly uložené jim náčelníkem operační skupiny.

36. Náčelník hospodářské skupiny okresního velitelství LM

je zástupcem náčelníka pro věci hospodářské.

Je povinen:

- včas zabezpečovat jednotky LM v okrese potřebnou výstrojí a výzbrojí a technickým materiálem,
- vést evidenci výstroje, výzbroje a technického materiálu LM,
- kontrolovat, jak je pečováno o uložení zbraní, střeliva a výstroje a technického materiálu, zejména dbát toho, aby byly dodržovány stanovené počty střeliva pro jednotlivé zbraně,
- kontrolovat stav zbrojnic LM a předkládat náčelníkovi štábu včas návrhy na odstranění zjištěných závad,
- vypracovávat plány pravidelných prohlídek a inventur výstroje, výzbroje a technického materiálu,
- organizovat opravy zbraní a výstroje a technického materiálu.

37. Instruktoři hospodářské skupiny okresního velitelství LM

Instruktor pro výstrojní součásti,
instruktor pro technický materiál,
zbrojář,
instruktoři pro evidenci materiálu.

Počet instruktorů a rozdělení funkcí určí okresní velitel LM.

(Uvedené funkce mohou být spojeny nebo rozšířeny.)

Instruktoři plní úkoly uložené jim náčelníkem hospodářské skupiny.

38. Náčelník pro spojení

je podřízen náčelníkovi operační skupiny.

Odpovídá za odborný výcvik obsluhy radiostanice na okresním velitelství LM.

Je povinen:

- kontrolovat stav spojovacího materiálu, který je v jednotkách okresu, odpovídá za jeho správné používání a udržování v pořádku,
- vypracovávat plán spojení s jednotkami LM v okrese,
- řídit činnost obsluhy radiostanic na okresním velitelství LM.

39. Náčelník zdravotnické služby okresního velitelství LM

je podřízen náčelníkovi štábu.

Je náčelníkem příslušníků zdravotnické služby v okrese a odpovídá za odbornou přípravu, jakož i vybavení jednotek LM v okrese zdravotnickým materiálem.

Je povinen:

- organizovat odborný výcvik příslušníků zdravotnické služby v okrese,
- uskutečňovat zdravotnickou péči při výcviku jednotek a v případech použití jednotek LM v akcích,
- včas předkládat náčelníkovi štábu požadavky na zdravotnický materiál a návrhy na odstranění nedostatku ve zdravotnické službě v jednotkách LM v okrese.

Pozn. autora: Posléze byly směrnice doplněny ještě o jednoho funkcionáře:

Zástupce velitele roty

Zástupce velitele roty je podřízen veliteli roty a je přímým náčelníkem všech příslušníků roty. Plní úkoly ukládané mu velitelem roty.

PŘÍLOHA č. 9

Řád Lidových milicí – 1962 (výběr)

I. Úkoly Lidových milicí

3.

Lidové milice jsou povolány, aby ve spolupráci s ostatními ozbrojenými silami republiky chránily a bránily naše socialistické zřízení a budovatelskou práci lidu.

4.

Lidové milice plní úkoly, které jim ukládají orgány Komunistické strany Československa. Samostatně nebo v součinnosti s ostatními ozbrojenými silami mají zejména tyto úkoly:

- chránit a bránit objekty, v nichž jsou umístěny místnosti a zařízení strany, telekomunikační centrály, rozhlas a další objekty důležité pro řízení státu a národní hospodářství,
- bojovat proti nepřátelským vzdušným výsadbám, agentům, záškodníkům a reakčním živlům,
- spolupracovat s orgány ministerstva vnitra na zachování klidu a pořádku; v případě nepřátelského napadení atomovými zbraněmi a jinými prostředky hromadného ničení pomáhat při odstraňování škod, které ohrožují další vedení vojenských operací a chod národního hospodářství,
- za branné pohotovosti státu plnit úkoly jednotek v týlu podle rozhodnutí ústředního výboru KSČ.

II. Členové Lidových milicí. Jejich povinnosti a práva

5.

Členství v jednotkách Lidových milicí je dobrovolné. Příslušníkem LM se může stát jen člen nebo kandidát KSČ. Za branné pohotovosti státu mohou být do jednotek Lidových milicí přijímáni i další občané republiky, a to podle zvláštních směrnic ústředního výboru KSČ.

6.

Práva příslušníků Lidových milicí:

- a) příslušníci jednotek Lidových milicí mají právo obracet se s jakoukoliv otázkou týkající se LM ke svým velitelům a stranickým orgánům až k veliteli LM v ČSSR a ústřednímu výboru KSČ,
- b) při plnění svých povinností mají příslušníci LM, zejména pokud jde o použití zbraní, obdobná práva a povinnosti jako příslušníci ostatních ozbrojených sil,

c) příslušníci LM, kteří při plnění úkolů v Lidových milicích utrpěli úraz, onemocněli a v důsledku onemocnění se stali nezpůsobilými pracovat ve svém povolání, mají nárok na dávky a zaopatření podle příslušných zákonných ustanovení. V případě úmrtí příslušníka při plnění úkolů v Lidových milicích mají na tyto dávky nárok členové jeho rodiny.

8.

Přijímání za členy Lidových milicí se provádí pouze individuálně, prostřednictvím základních organizací strany. Nové příslušníky do jednotek LM přijímají na návrh základních organizací KSČ okresní výbory strany.

9.

Postup při přijímání za členy Lidových milicí:

- a) členové a kandidáti strany žádají o přijetí za člena LM u své základní organizace strany,
- b) výbor základní organizace prozkoumá žádost o přijetí do LM, předloží ji k posouzení členské schůzi a v případě, že členská schůze žádost hlasováním doporučí, postoupí ji ke schválení okresnímu výboru strany,
- c) členství v Lidových milicích se počítá od toho dne, kdy okresní výbor strany schválil žádost o přijetí do LM.

10.

Po přijetí do Lidových milicí skládají příslušníci do rukou svých velitelů slavnostní přísahu.

11.

Příslušníkům LM, kteří složili přísahu, vydává se osobní průkaz příslušníka LM. Průkaz nosí příslušník LM vždy při výkonu služby v LM a prokazuje se jím zásadně jen stranickým orgánům, nadřízeným velitelům a příslušníkům ozbrojených sil, kteří se předem prokáží svým služebním průkazem. Po odchodu z Lidových milicí se průkaz vrátí příslušnému veliteli LM.

12.

Příslušníci LM, kteří jsou oprávněni ke kontrole zbraní a všech opatření týkajících se LM, musí mít ve svém průkazu písemné pověření k tomuto úkolu.

15.

Příslušníkům jednotek Lidových milicí mohou být za vynikající činy a bezvadné plnění úkolů udělovány tyto odměny:

- a) vyslovení osobní pochvaly před nastoupenou jednotkou, na shromáždění nebo v rozkaze; tuto odměnu mají právo udělovat velitelé všech stupňů,
- b) udělení věcných darů s věnováním nebo peněžitých darů – udělují stranické orgány, počínaje okresním výborem strany,

- c) věnování osobního snímku příslušníku LM vyfotografovanému před rozvinutou zástavou – uděluje krajský velitel LM,
- d) stranická vyznamenání – uděluje ústřední výbor KSČ,
- e) v souladu se zákonnými ustanoveními mohou být příslušníkům LM propůjčována státní vyznamenání (řády a medaile).

16.

Za porušení kázně nebo povinností mohou být příslušníkům LM uděleny tyto tresty:

- a) napomenutí, důtka, a to před nastoupenou jednotkou nebo v rozkaze. Tento trest mají právo udělit velitelé všech stupňů,
- b) odvolání z funkce v Lidových milicích,
- c) vyloučení z Lidových milicí.

Tresty uvedené v bodě b/, c/ mají právo udělit stranické orgány, počínaje okresním výborem strany.

Udělení odměny i trestu oznámí orgány, které je udělily, příslušné stranické organizaci a okresnímu veliteli LM.

17.

Příslušník LM, který byl vyloučen z Lidových milicí nebo byl jinak v Lidových milicích potrestán, má právo se během 14 dnů odvolat postupně až k ústřednímu výboru KSČ a žádat o revizi uloženého trestu. Trest zůstává v platnosti až do jiného rozhodnutí vyššího orgánu strany.

Stranické orgány musí rozhodnout o odvolání proti udělení trestu nejdéle do dvou měsíců ode dne jeho podání.

III. Organizace Lidových milicí

18.

Jednotky Lidových milicí mají tyto součásti:

- rychlé oddíly Lidových milicí,
- oddíly okresních záloh Lidových milicí,
- strážní oddíly Lidových milicí.

19.

Rychlé oddíly LM jsou organizovány do praporu v rámci jednoho, výjimečně dvou okresů. Samostatné speciální jednotky jsou organizovány do čet a rot. Rychlé oddíly jsou součástí jednotek LM v místě, po stránce řízení bojové přípravy a při taktickém použití jsou podřízeny veliteli příslušné jednotky rychlého oddílu LM.

20.

Oddíly okresních záloh LM jsou organizovány podle důležitosti, velikosti a možnosti

v každém okrese v síle nejméně dvou až tří samostatných čet. Jednotky oddílů okresních záloh se rozmisťují tak, aby část sil byla v sídle OV KSČ a část v důležitých místech okresu.

Samostatné rotý se organizují jen tehdy, tvoří-li rotu jednotky z jednoho místa z několika blízkých závodů.

Organizace oddílů okresních záloh nepřesahuje rámec okresu.

21.

Strážní oddíly LM jsou organizovány podle počtu příslušníků LM na závodě do družstev, čet a rot, přičemž organizace nepřesahuje rámec závodu. Výjimky v organizaci strážních oddílů schvaluje krajský velitel LM.

22.

Podrobná organizace jednotek Lidových milicí je stanovena organizačními tabulkami.

23.

Jednotky Lidových milicí zřizují okresní výbory a schvalují krajské výbory strany. Jednotky LM se tvoří zejména na závodech, dále na státních statcích a STS, a to tam, kde jsou pro to politické a organizační předpoklady.

24.

Početní stavy jednotek Lidových milicí na území ČSSR a v jednotlivých krajích určuje ústřední výbor KSČ.

Ze stanoveného počtu příslušníků LM pro kraj schvaluje krajský výbor strany počty pro jednotlivé okresy v kraji. Počty příslušníků na závodech stanoví okresní výbor strany ze schváleného počtu pro okres.

IV. Vedení Lidových milicí

25.

Veliteli jednotek Lidových milicí jsou:

Velitelem Lidových milicí v ČSSR je člen ústředního výboru KSČ. Velitel je představeným příslušníkem jednotek LM na celém území ČSSR.

Velitelem Lidových milicí na Slovensku je člen ústředního výboru KSS. Podléhá veliteli LM v ČSSR. Je představeným příslušníkem LM na Slovensku.

Krajským velitelem Lidových milicí je člen krajského výboru KSČ. Podléhá veliteli v ČSSR. Je představeným příslušníkem LM v kraji.

Okresním velitelem je člen okresního výboru KSČ. Podléhá krajskému veliteli LM. Je představeným příslušníkem LM v okrese.

Pokud jde o velitele jednotek, platí zásada, že velitel družstva je představeným příslušníkem družstva a podléhá veliteli čtyř apod.

Velitelem jednotek LM na závodě je velitel strážního oddílu LM. V závodech, kde je velký početní stav jednotek LM, může být kromě velitelů strážního oddílu, oddílů okresních záloh a rychlých oddílů jmenován velitel závodu.

26.

Veliteli a funkcionáři jednotek Lidových milicí mohou být jen politicky vyspělí členové strany, kteří skýtají záruku, že budou úkoly přesně a včas plněny.

27.

Ústřední výbor KSČ, ústřední výbor KSS, krajské výbory a okresní výbory strany zřizují jako výkonné orgány velitelů štáby LM, a to:

a) ústřední výbor KSČ – štáb velitele Lidových milicí v ČSSR,

který je odborem oddělení ÚV KSČ;

b) ústřední výbor KSS – štáb velitele Lidových milicí pro Slovensko,

který je odborem oddělení ÚV KSS;

c) krajský výbor KSČ – štáb krajského velitele Lidových milicí,

který je součástí oddělení krajského výboru strany;

d) okresní výbor KSČ – štáb okresního velitele Lidových milicí.

Vedoucí oddělení ÚV KSČ, ÚV KSS a krajských výborů, jejich součástí jsou štáby LM, vykonávají současně funkci zástupců příslušných velitelů.

V čele štábů jsou náčelníci štábů.

28.

Krajské a okresní štáby se dělí na skupiny, a to:

operační, výcvikovou, hospodářskou, spojovací a zdravotnickou. V čele skupin jsou náčelníci skupin. Počet členů skupin a funkční rozdělení určuje krajský velitel LM.

29.

Úkoly skupin krajských a okresních štábů LM:

Operační skupina:

-
- zajišťuje nepřetržité velení krajskému štábu,
 - zpracovává všechny dokumenty týkající se organizace jednotek LM, mobilizace a bojových plánů a činnosti jednotek LM v akcích,
 - řídí mobilizační práce podřízených štábů a velitelů,
 - řídí a připravuje velitelsko-štábní cvičení a prověřková taktická cvičení.

Výcviková skupina:

- zpracovává plány bojové přípravy jednotek LM a štábů, řídí a organizuje přípravu velitelů družstev a čet a velitelů speciálních jednotek,
- vydává metodické pokyny k provádění výcviku a kontroluje stav bojové přípravy jednotek LM.

Hospodářská skupina:

- zabezpečuje jednotky LM potřebnou výstrojí, výzbrojí a ostatním materiálem,
- vede evidenci materiálu a vypracovává plánek pravidelných prohlídek materiálu LM,
- kontroluje stav zbrojnic LM a uložení materiálu.

Spojovací skupina:

- vypracovává plán spojení v jednotkách LM,
- kontroluje stav spojovacího materiálu, jeho správné užívání a udržování,
- řídí obsluhu radiostanic na krajském a okresním štábu LM.

Zdravotnická skupina:

- organizuje odborný výcvik příslušníků zdravotnické služby LM a uskutečňuje zdravotnickou péči při výcviku a v průběhu akcí jednotek LM.

30.

Všichni velitelé LM jsou v rozsahu své pravomoci osobně odpovědní za pohotovost jednotky, za její bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotky a za stav, udržování a uskladňování výstroje, výzbroje a ostatního materiálu LM.

31.

Jmenování příslušníků štábů a velitelů:

- a) náčelníky štábů a členy štábů jmenuje příslušný stranický orgán, kterému štáb podléhá,
- b) velitele družstev jmenuje na návrh výboru základní organizace okresní velitel LM,
- c) velitele jednotek podřízených okresnímu veliteli LM od velitele čty a výše jmenuje na návrh okresního velitele LM okresní výbor strany,
- d) velitele rychlých oddílů od velitele čty a výše jmenuje krajský výbor strany.

VII. Spolupráce Lidových milicí s ostatními ozbrojenými silami ČSSR

40.

Jednotky Lidových milicí spolupracují s ostatními ozbrojenými silami ČSSR, a to:

- při provádění výcviku svých příslušníků,
- při sestavování plánů bojové přípravy,
- při bojových akcích proti nepříteli.

41.

Velitelé jednotek Lidových milicí zajišťují spolupráci s příslušnými veliteli ostatních ozbrojených sil. O způsobu a rozsahu spolupráce rozhodují příslušné stranické orgány, počínaje okresním výborem strany.

VIII. Vyzbroj a výstroj Lidových milicí

42.

Jednotky Lidových milicí jsou vyzbrojeny podle organizace ručními pěchotními zbraněmi a speciální jednotky speciálními zbraněmi.

S přihlédnutím k úkolům, které mají jednotky LM plnit, jsou vybaveny potřebným výstrojním a technickým materiálem. O materiálním zabezpečení jednotek LM rozhoduje ústřední výbor KSČ.

43.

Při plnění úkolů v Lidových milicích nosí příslušníci LM stejnokroj příslušníka LM. Základními součástkami stejnokroje příslušníka LM je tmavomodrý oděv (modráky), tmavomodrý baret, opasek a červená rukávová páska s iniciálkami LM, opatřená razítkem krajského velitele LM. Pro zimní období jsou příslušníci LM vybaveni zimní výstrojí. Příslušníci LM vykonávající velitelské funkce nosí na stejnokroji označení své funkce. Označení funkcí stanoví ÚV KSČ.

O řádné a bezpečné uložení zbraní a ostatního materiálu LM pečují a odpovídají velitelé všech stupňů, přičemž místa uložení a materiálu určuje okresní výbor strany, a to tak, aby nemohlo být zbraní v žádném případě zneužito.

IX. Finanční zabezpečení Lidových milicí

44.

O finančním zabezpečení jednotek Lidových milicí rozhoduje ústřední výbor KSČ.

45.

Příslušníci Lidových milicí plní své úkoly zásadně bezplatně. Jen v tom případě, že jim plnění úkolů v Lidových milicích zkrátí pracovní výdělek nebo způsobí jiné hotové výlohy, mají nárok na náhradu ve výši ušlého pracovního výdělku nebo výloh.

Seznam zkratk

ABS	– Archiv bezpečnostních složek	OOZ	– Oddíly okresních záloh
AV	– Akademie věd	OÚNZ	– Obvodní ústav národního zdraví
CO	– Civilní ochrana	OV	– Okresní velitelství, Okresní (Obvodní) výbor (dle kontextu)
ČNR	– Česká národní rada	PS	– Pohraniční stráž
ČR	– Česká republika	PS VB	– Pomocná stráž Veřejné bezpečnosti
čsl.	– československý	PÚV	– Předsednictvo ústředního výboru KSČ
ČSLA	– Československá lidová armáda	RG	– Revoluční gardy
ČSM	– Československý svaz mládeže	RMV	– Rozkaz ministra vnitra
ČSR	– Česká socialistická republika	RO	– Rychlé oddíly
ČSSR	– Československá socialistická republika	ROH	– Revoluční odborové hnutí
ČSSS	– Československé státní statky	ROS	– Rada obrany státu
GŠ	– Generální štáb	SčK	– Středočeský kraj, dle kontextu Severočeský kraj
HS	– Hlavní správa	SČSP	– Svaz československo-sovětského přátelství
HŠ	– Hlavní štáb	SNB	– Sbor národní bezpečnosti
HV	– Hlavní velitelství	SRN	– Spolková republika Německo
JZD	– Jednotné zemědělské družstvo	SSR	– Slovenská socialistická republika
K-231	– Klub 231 (Klub bývalých politických vězňů)	SSSR	– Svaz sovětských socialistických republik
KAN	– Klub angažovaných nestraníků	StB	– Státní bezpečnost
KB-5	– Krajská bezpečnostní pětka	STS	– Strojní traktorová stanice
KNV	– Krajský národní výbor	Svazarm	– Svaz pro spolupráci s armádou
KOR	– Krajská odborová rada	ÚDV	– Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
KS	– Komunistická strana	ÚKRK	– Ústřední kontrolní a revizní komise
KSČ	– Komunistická strana Československa	ÚRO	– Ústřední rada odborů
KSS	– Komunistická strana Slovenska	ÚSD	– Ústav soudobých dějin
KSSS	– Komunistická strana Sovětského svazu	ÚV	– Ústřední výbor
KV	– Krajské velitelství, krajský výbor (dle kontextu)	VB	– Veřejná bezpečnost
LM	– Lidové (Lidová) milice	VčK	– Východočeský kraj
MDS (DS)	– Maďarská dělnická stráž	VHA	– Vojenský historický archiv
MěV	– Městský výbor	VKO	– Vojenská komise obrany
MNB	– Ministerstvo národní bezpečnosti	VLM	– Velitelství Lidové milice
MNO	– Ministerstvo národní obrany	VOA	– Všeodborový archiv
MSDS	– Maďarská socialistická dělnická strana	VOZ	– Vnitřní obranné zpravodajství
MTZ	– Materiálně technické zabezpečení	VŘSR	– Velká říjnová socialistická revoluce
NA	– Národní archiv	VS	– Vnitřní stráž
NATO	– Severoatlantická aliance	ZčK	– Západočeský kraj
NB	– Národní bezpečnost	ZLM	– Závodní Lidové milice
NDR	– Německá demokratická republika	ZM	– Závodní milice
NF	– Národní fronta	ZO	– Základní organizace
NHKG	– Nová huť Klementa Gottwalda	ZS	– Závodní stráž
NS	– Národní shromáždění		
OB-3	– Okresní bezpečnostní trojka		
OLM	– Osadní Lidové milice		
OM	– Osadní milice		
ONV	– Okresní (Obvodní) národní výbor		

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Národní archiv Praha (NA), tzv. Archiv ÚV KSČ:

fond 014

fond 014/12 (Bulletiny ÚV KSČ)

fond 018 (Celostátní porady a konference 1945–1964)

fond 02/1 (předsednictvo ÚV KSČ)

fond 02/2

fond 02/3

fond 02/4 (sekretariát ÚV KSČ)

fond 02/5 (politický sekretariát ÚV KSČ)

fond 02/6 (Výkonný výbor předsednictva ÚV KSČ 1968–1969)

fond 02/7 (Byro ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích)

fond 05/1 (Oddělení stranických orgánů – I. odd.)

fond 05/11 (branné a bezpečnostní oddělení ÚV KSČ)

fond 100/1 (Generální sekretariát ÚV KSČ 1945–1951)

fond 100/30

fond 100/35 (A. Zápotocký)

fond Bezpečnostní komise ÚV KSČ

fond „Klosův archiv“

fond R. Slánský

Archiv bezpečnostních složek (ABS)

fond 239

fond 304

fond 310

fond A/10 (Sekretariát státního tajemníka v MV ČSSR plk. JUDr. Jána Majera)

fond A/5

fond A2/1 (Sekretariát MV 1945–1959)

fond A2/2

fond A2/3

fond A2/5

fond A6/1

fond A6/2

fond A6/3 (Rozkazy MV)

fond A6/4

fond H 1-4 (HS VB Praha)

fond Lidová milice 1948–1949

Všeodborový archiv Praha (VOA)

fond ÚRO-OB

fond ÚRO-Org.

fond ÚRO-Pres.

fond ÚRO-Před.

Vojenský historický archiv (VHA)

fond ČNR

fond MNO

fond RG

fond Vojenská komise obrany ÚV KSČ

Archiv Rady obrany státu (A ROS)

Periodika

Mladá fronta

Rudé právo

Literatura

BADER, Werner: *Kampfgruppen – die Spezialtruppe der SED für den Bürgerkrieg. Eine Dokumentation von Werner Bader und anderen.* Köln 1963.

BAŠTA, Jiří: Lidové milice – nelegální armáda KSČ. In: *Paměť a dějiny*, č. 2, Praha 2008, s. 99–108.

BAŠTA, Jiří: Rozpuštění Lidových milicí v roce 1989 a pokusy o právní narovnání. In: *Securitas Imperii*, č. 14, Praha 2007, s. 253–270.

BÍLEK, Jiří – PILÁT, Vladimír: Závodní, Dělnické a Lidové milice v Československu. *Historie a vojenství*, 1995, č. 3, s. 79–106.

Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci. Ústav pro studium totalitních režimů ČR, Praha 2009.

HAVLÍČEK, Dušan: *Jaro na krku.* ÚSD AVČR, Praha 1998.

MARKS, Heinz: *Die Kampfgruppen der Arbeiterklasse. Ein wichtiges Organ des Militärapparates der DDR.* Köln 1970.

Programy streleckého výcviku jednotiek LM, Praha 1969. Osnovy strelieb z ručných zbraní jednotiek LM, Praha 1969.

TŮMA, Oldřich a kol.: *Srpen '69. Edice dokumentů.* ÚSD AV ČR, Maxdorf, Praha 1996.

VRABEC, Václav: *Vybočil z řady.* Naše vojsko, Praha 1991.

Literatura propagandistická

LIPTÁK, Ján – ŠPICÁK, Milan: Únor 1948 a československá armáda. In: KROUPA, Vlastislav (ed.): *Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února*. Naše vojsko, Praha 1973.

LIŠKA, František: *Čtyřicet let věrnosti straně. O historii a současnosti Lidových milicí ve Středočeském kraji*. Středočeské nakladatelství a knihkupectví v Praze, Praha 1987.

NOVÁK, Miroslav: *Lidové milice – historie a současnost*. Horizont, Praha 1977.

SOVA, František: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu. In: KROUPA, Vlastislav (ed.): *Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února*. Naše vojsko, Praha 1973.

SYKORA, Jan: *Pražské milice v Únoru*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1964.

UNGER, Antonín: *Dělníci ve zbrani*. Profil, Ostrava 1988.

Jmenný rejstřík

- Adamec, Jaroslav 82
Andrle, Vladimír 70
- Babel, Kurt 86
Bacílek, Karol 118, 126, 135, 136, 144
Barák, Rudolf 148, 149, 168, 178, 202, 214, 234
Bašťovanský, Štefan 97, 116
Baudyš, Stanislav 104
Bělohradský (příslušník VOZ-LM) 85, 86
Benada, Ľudovít 126
Benčík, Michal 313
Benedikt, Josef 27, 30
Beneš, Edvard 43, 46, 68, 71, 176
Biľak, Vasil 261
Bouše, Karel 195
Brežněv, Leonid Iljič 241, 264, 282, 284, 289
Bryndač, František 49
Bukovanský, J. 116
Butka, Josef 125, 195
- Castro, Fidel 217, 223
- Čapková (členka LM) 195
Čepička, Alexej 125, 126, 135, 144, 151, 152, 178, 185, 195
Čermák (člen KV KSČ Pardubice) 92
Černík, Josef 23
Černík, Oldřich 270, 276, 322, 323, 327, 328
Červoněnko, Stěpan Vasiljevič 280, 296
- David, Pavol 104
David, Václav 120, 125, 126, 135, 144
Dolanský, Jaromír 189
- Dubček, Alexander 147, 265, 267–269, 273, 275–277, 279, 282, 283, 285, 286, 288, 289, 291, 294–297, 301, 329, 342
Duda, Miroslav 10, 40, 50, 51, 54, 117
Ďuriš, Július 119, 137
Dvorný (příslušník MV) 82, 83, 86
Dzúr, Martin 253, 328, 332, 334
- Engels, Friedrich (Bedřich) 38, 158
Erban, Evžen 20, 21, 27
- Fialka (příslušník StB) 92
Fuchs (člen LM) 195
- Gottwald, Klement 43, 44, 47, 68, 72, 109, 120, 121, 125, 134, 135, 137, 145, 147, 160, 165
Gregor, Oldřich 87, 88, 111, 118
Gumulka, Jozef 265
- Hájek (příslušník MV) 78
Hájek, Oldřich 265
Hanzelka, Jiří 274
Havlíček, Dušan 277
Hejduk, Jaroslav 332
Hlavačka, Ludvík 118, 204
Hlavina, Antonín 50, 54
Homola, Josef 65
Hora, Ota 30
Horár, Ján 97, 98, 112, 116
Horčic, Rudolf 10, 87, 111, 123, 195, 196, 219, 224, 229, 236, 238, 241, 242, 249, 256, 257, 264, 265, 276, 277, 281, 288, 289, 293–296, 313, 323, 325, 328, 330–332
Hošek, Jiří 42
Hrbek, Ladislav 224

- Hulínský, Josef 40
Husák, Gustáv 147, 301, 303, 305–308,
310, 313, 319–323, 328–330, 334, 346
- Chlupáč, Rudolf 199
Chruščov, Nikita Sergejevič 194, 195,
203, 241
Chvojka, Ladislav 268, 269
- Indra, Alois 280
- Jakeš, Milouš (Miloš) 147, 346
Janda, František 50, 51
Janulík, Jan 4, 10, 33, 55, 93–96, 98–101,
104, 106–108, 111–118, 125, 127,
130, 196, 200, 345
Jezdinský, Karel 268, 269
Jičínský, František 92
Just, Václav 126, 195
- Karmazin (Karmazín) (plukovník) 23
Kaucký (Kautský) (člen LM) 80
Kempný, Josef 322
Kohout (příslušník VB) 326
Kohout, František 325
Komárek, Karel 200
Konopásek, E. 18
Kopřiva, Ladislav 90, 95, 114–116, 118
Korbel, Pavol 120, 126, 332
Körber (člen LM) 120, 126
Kotal, Jindřich 32, 66, 80–82, 84, 86, 87,
115, 179, 200, 241, 253
Kotva, Alois 10, 11, 45, 94, 111, 118,
125, 127, 134, 136, 137, 139, 142,
148, 150, 152, 155, 156, 163, 186,
195, 196, 269, 345
Kovalčík, Leopold 329
Kratochvíl, Václav 185
Krček, Antonín 307, 329
Kriegel, František 40, 62, 276, 284, 306
Krošnár, Josef 71
- Kruba, Vladimír 325
Křivka, Gustav 27
Kubica (příslušník StB) 104
Kupec, František 111
Kutlvašr, Karel 16
- Lenárt, Jozef 330, 347
Lenin, Vladimír Iljič 38, 153, 158, 337
Linhart, Viktor 10, 55, 61, 83, 86, 94,
102, 130
Lomský, Bohumír 200, 202, 203, 211,
232–234
Lukačovič (Lukačevič, Luhačevič) (pří-
slušník StB) 104
Lukeš, Zdeněk 53, 61, 78, 107
- Macko, František 111
Majer, Ján 288, 289, 330
Maláček, Josef 118
Malenkov, Georgij Maximilianovič 141
Malíř, Jaroslav 89, 102
Malý, Michal 11, 85–87, 89, 91, 94, 95,
100, 106, 109, 112, 114–117, 154,
170, 177, 180, 181, 198, 225, 285,
286
Mamula, Miroslav 201, 249, 250, 254,
256, 264, 265
Marek, Rudolf 67
Marx, Karl 38, 158
Masaryk, Jan 46
Mašín, Ctirad 164
Mašín, Josef 164
Matějka, Oldřich 329
Michalec (člen LM) 326
Miller, Jaroslav 127
Muzikářová, Dana 325
- Náprstek (člen LM) 109, 110
Nekola, František 111
Neubert, Karel 304
Nosek, Václav 18, 20, 25, 40, 54, 61, 72

- Novák, Miroslav 10, 331, 332, 346, 347
 Novotný, Antonín 62, 71, 79–81, 83, 84,
 110, 111, 125, 136, 138, 143, 144,
 146–148, 158, 177, 191, 194, 202,
 203, 214, 217, 223, 228, 234, 241,
 250, 257, 259, 264, 265, 270, 271
- Opavský (člen LM) 127
- Paducha, Antonín 40, 46
 Palach, Jan 294, 296, 315
 Papež, Oldřich 86, 95, 100
 Papp, Árpád 224
 Paramzin, Vladimír Kuzmič 17
 Pastýřík, Miroslav 178, 179, 184, 195,
 202, 205, 207, 208, 211, 214, 215,
 221, 224, 229, 236
 Pavel, Josef 10, 11, 40–42, 45, 50, 51, 54,
 55, 60–62, 64, 65, 69, 86, 94, 103,
 176
 Pelnář, Jan 288, 289, 328
 Perníček, Václav 80, 81, 83, 84, 96
 Polčany, Štefan 126
 Polda, Josef 67
 Prchlík, Václav 267, 270–272, 274–276,
 282
 Procházka, Josef 125
 Prokop, Josef 44
- Radikovský, Vladimír 115, 125
 Reich, Vojtěch 111
 Rotman, Jan 327
 Rupeš, Bohuslav 266, 267, 272
 Rybář, Jaroslav 283
 Rytíř, Otakar 211
- Řezníček, František 90
- Sádovský, Štefan 320
 Salga, Jiří 200
 Siřínek, Bohumil 325
- Slánský, Rudolf 45, 46, 60–65, 78, 79,
 88, 90, 103, 112, 129, 130, 194
 Slavík, Stanislav 329
 Smrkovský, Josef 40, 69, 270, 276
 Stalin, Josif Vissarionovič 93, 120, 134,
 137, 158, 165, 194, 199
 Stavinoha, Svatopluk 304
 Stejskal, Miroslav 253
 Styk, Ján 58, 110, 120, 126
 Suchý, Zdeněk 116, 125, 195
 Svoboda (člen KV NB Praha) 82
 Svoboda (příslušník StB) 127
 Svoboda, Ludvík 270, 323, 331
- Šalgovič, Viliam 44
 Šeň, Alexander 327
 Šimon, Bohumil 296
 Šimon, Karel 11
 Šimůnek, Otakar 257
 Široký, Viliam 208
 Širůčka, Josef 173
 Šling, Otto 62, 87, 88, 103, 105, 106
 Šloser, Ladislav 329
 Štěch, František 104
 Štechr (příslušník MV) 83
 Štěpán, Miroslav (člen KV KSČ Hradec
 Králové) 301
 Štěpán, Miroslav (člen MěV KSČ Pra-
 ha) 301
 Štěpánek, František 260
 Štifter, František 104, 105
 Štrougal, Lubomír 234, 303, 313, 314,
 320, 322, 334, 347
 Šturma, Jaroslav 327
 Šubrt, Václav 331
 Šváb, Karel 40, 61, 90, 106, 176
 Švermová, Marie 106
- Tigrid, Pavel 22
 Tichý, L. 329
 Tišnovský (člen LM) 115

Tomíček, Karel 329
Tomšík, František 87

Urbánek, Karel 147, 346, 347

Vacek, Otakar 64
Václavík, Milan 347
Valášek, Oskár 97
Valehrach, Stanislav 325
Valeš, Oskar 46, 53
Veselý, František 285
Veselý, Jindřich 40, 61
Viktorin, Rudolf 64
Vlček, Břetislav 224
Voldřich, Vlastislav 180
Vrátný (člen LM) 91, 92, 97
Vyhnálek, Oldřich 63

Weis, František 313, 314, 330–332

Zápotocký, Antonín 19, 20, 22, 24, 34,
40, 43, 55, 72, 129, 134, 141, 189,
194, 259

Závodský, Osvald 103
Zeman, Josef 331
Zetek, Antonín 28
Zíbar, Bohumil 307
Zuska, Zdeněk 314, 338

Rejstřík pokrývá hlavní část publikace (bez příloh a literatury) a neobsahuje odkazy na citovanou sekundární literaturu.

JIŘÍ BAŠTA

LIDOVÉ 1948–1969 MILICE

**NELEGÁLNÍ ARMÁDA
KOMUNISTICKÉ STRANY
ČESKOSLOVENSKA**

Odborní recenzenti: Prof. PhDr. Jiří Kocian, CSc.,
PhDr. Jan Kalous, Ph.D.

Odpovědný redaktor: Ondřej Šanca

Grafická úprava, sazba, obálka: Zuzana Michálková

Rejstřík: Josef Schwarz

Fotografie na obálce: ČTK,

Lidové milice na manifestaci k 20. výročí Vítězného února, 23. 2. 1968

Tisk: Unipress spol. s r. o., Turnov

Vydal Ústav pro studium totalitních režimů

www.ustrcr.cz

Siwiewcova 2, 130 00 Praha 3

Praha 2013

ISBN 978-80-87211-87-8

Monografie **LIDOVÉ MILICE. NELEGÁLNÍ ARMÁDA KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA 1948–1969** je dosud nejpodrobnější prací zabývající se problematikou Lidových milicí. Od svého zrodu v roce 1948 patřila tato polovojenská organizace po celá čtyři desetiletí nesvobody k mocenským nástrojům totalitního režimu, přestože navzdory svému významu nikdy nebyla pevně legislativně ukotvena. Založení Lidových milicí tvořilo nedílnou součást předem připravovaného komunistického převratu a poté se staly jedním z garantů změny režimu a dalšího totalitního vývoje.

Ve většině publikací věnovaných únorovým událostem roku 1948 a následné totalitě v Československu jsou Lidové milice zmíněny jen letmo. Autor knihy akcentoval zejména aktivity Lidových milicí v českých zemích a v rámci tématu se snažil o maximální zapracování všech dostupných prostudovaných pramenů, aby zachytil reálný obraz jejich života.

PhDr. JIŘÍ BAŠTA, Ph.D. (1974)

Zabývá se historií bezpečnostních složek, LM a moderními dějinami. V roce 1998 absolvoval Pedagogickou fakultu UK v Praze (obor dějepis – občanská výchova), jeho disertační práce obhájená v roce 2010 se stala východiskem této monografie. V období 1999 až 2007 pracoval jako historik v Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu, krátce pokračoval v Archivu bezpečnostních složek MV a od roku 2007 působí v rámci státní správy v Národním bezpečnostním úřadu v Praze.

ISBN 978-80-87211-87-8

9 788087 211878